

**ΓΛΩΣΣΑΡΙΑ ΚΑΙ ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΣΕ ΦΑΝΑΡΙΩΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ 1750-1800:
ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΑ**

Peter Mackridge

(Βελτιωμένη μορφή με σελιδοδείκτες κλπ.)

2021

Περιεχόμενα

Γενική εισαγωγή.....	4
Παραπομπές, συντομογραφίες και σύμβολα.....	6
Παραπομπές.....	6
Συντομογραφίες όρων.....	11
Σύμβολα.....	12
Ευχαριστίες.....	12
Α΄. Γλωσσάρι των φαναριώτικων στιχουργημάτων (περ. 1750-1821).....	14
Β΄. Γλωσσάρι στη σατιρική κωμωδία «Το σαγανάκι της τρέλας».....	68
Γ΄. Γλωσσάρι στην ανώνυμη μετάφραση δέκα κωμωδιών του Carlo Goldoni.....	98
Δ΄. Γλωσσάρι στις μεταφράσεις τεσσάρων θεατρικών έργων του August von Kotzebue από τον Κωνσταντίνο Κοκκινάκη (1801).....	153
Ε΄. Λεξιλογικές παρατηρήσεις στις φαναριώτικες μεταφράσεις του Μολιέρου.....	183
Στ΄. «Κωμωδία αληθών συμβάντων» [1755], «Αληθής ιστορία» («Ανώνυμος του 1789») και «Το κατ' Ευμενείαν και Σαπφιάδην»: λεξιλογικές παρατηρήσεις.....	189
Ζ΄. Λεξιλογικές παρατηρήσεις σε διάφορα φαναριώτικα κείμενα 1750-1800:.....	203
1. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης, <i>Έμμετροι επιστολαί Κωνστ. Δράκου Σούτζου και Κωνστ. Καρατζά</i> [1745].....	204
2. <i>Αυξεντιανός μετανοημένος</i> [1752], επιμ. Ιωσήφ Βιβιλάκης.....	205
3. Βασίλειος Φρ. Τωμαδάκης, <i>Ανέκδοτα επιγράμματα και άλλα στιχουργήματα του Πατριάρχου Καλλινίκου Γ΄ (1713-1792) (από το χειρόγραφο (Β΄, 1757) της «Βοσπορομαχίας»</i>	211
4. Καλλινίκου Γ΄ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, <i>Τα κατά και μετά την εξορίαν συμβάντα</i> , επιμ. Αγαμέμνων Τσελίκας [1758-63].....	213
5. Κ. Δαπόντες, <i>Κήπος Χαρίτων</i> , επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, και επιμ. Άλκης Αγγέλου [1765].....	217
6. Βασίλειος Φρ. Τωμαδάκης, «Η έμμετρη παράφρασι του διηγήματος “Memnon, ou la sagesse humaine” του Voltaire από τον Ευγένιο Βούλγαρι», <i>Νεοελληνικόν Αρχείον</i> 3 (1987-9), σ. 133-186 [1766].....	226
7. Κωνσταντίνος Δαπόντες, <i>Κανών περιεκτικός</i> , επιμ. Γ. Π. Σαββίδης [1778].....	226
8. Δημήτριος Καταρτζής, <i>Τα ευρισκόμενα</i> , επιμ. Κ. Θ. Δημαράς [δεκαετία του 1780].....	227
9. Γεώργιος Ν. Σούτσος, <i>Αλεξανδροβόδας ο ασυνείδητος</i> , επιμ. Δημ. Σπάθης [1785].....	227
10. Π. Κοδρικάς, <i>Εφημερίδες</i> , επιμ. Α. Αγγέλου [1787-97].....	228
11. Π. Κοδρικάς, «Ξιφηφορικός καθρέπτης», στο ίδιο [1789].....	237
12. Αλέξανδρος Κάλφογλου, <i>Ηθική στιχουργία</i> , επιμ. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης [1794].....	238
13. Άντεια Φραντζή, <i>Μισμαγιά: ανθολόγιο φαναριώτικης ποίησης κατά την έκδοση Ζήση Δαούτη (1818)</i>	242
14. Βάλτερ Πούχνερ (επιμ.), <i>Κοινωνικές σάτιρες στο ελληνικό προεπαναστατικό θέατρο (1800-1820)</i>	242
15. Γ. Κεχαγιόγλου, <i>Πεζογραφική ανθολογία</i> , 2 τόμοι.....	247

Γενική εισαγωγή

Στον παρόντα φάκελο παρουσιάζω για πρώτη φορά σε ενιαία μορφή τα γλωσσάρια και τις λεξιλογικές παρατηρήσεις που ανέβασα στο academia.edu τον Οκτώβριο του 2020.

Πολλά φαναριώτικα κείμενα του 18^{ου} αιώνα διαβάζονται με δυσκολία από τον σημερινό αναγνώστη, λόγω της πληθώρας των λέξεων και εκφράσεων (οι περισσότερες από τις οποίες είναι τουρκικής προέλευσης) που περιήλθαν σε αχρηστία με το τέλος της τουρκοκρατίας.

Σύμφωνα με την Εισαγωγή στον έκτο τόμο του *ΙΛΝΕ* (2016, σ. ζ), «Τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς τῆς τε κοινῶς ὀμιλουμένης καὶ τῶν ἰδιωμάτων (*ΙΛΝΕ*) εἶναι ἓνα ἔρμηνευτικὸ ἱστορικὸ λεξικὸ [...] τῆς ὀμιλουμένης νέας ἑλληνικῆς γλώσσας σὲ ὅλες τὶς ποικιλίες τῆς. Καλύπτει τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 19ου αἰ. καὶ ἐξῆς, συμπίπτοντας ἀδρομερῶς μὲ τὴν ἴδρυση τοῦ ἀνεξάρτητου ἑλληνικοῦ κράτους [...]»

Από τα παραπάνω φαίνεται καθαρά ότι το *ΙΛΝΕ* δεν πρόκειται να καλύψει το μεγάλο λεξικογραφικό χάσμα της περιόδου 1669-1821, η οποία αρχίζει από το τέλος της περιόδου που καλύπτει το μεσαιωνικό λεξικό του Εμμ. Κριαρά και τελειώνει με τα λεξικά του 19^{ου} αιώνα. Στη μερική κάλυψη του κενού αυτού αποσκοπούν τα λήμματα που περιέχονται στον παρόντα φάκελο.

Δεν έχω σκοπό εδώ να προσδιορίσω λεπτομερῶς τον ὄρο «φαναριώτικο κείμενο». Με δυο λόγια, εννοῦ κείμενα που γράφτηκαν είτε από Φαναριώτες, είτε από μέλη των φαναριώτικων κύκλων, είτε από ανθρώπους ὅπως ο Κοκκινάκης και ο Δαπόντες που είχαν περάσει μερικά χρόνια στους φαναριώτικους κύκλους και η γλώσσα τους επηρεάστηκε από τη φαναριώτικη κοινωνιόλεκτο.¹

Οι επτά ενότητες που περιέχονται στον παρόντα φάκελο είναι δύο ειδών: (α) δικά μου γλωσσάρια σε ορισμένα κείμενα (ενότητες Α'-Δ') και (β) λεξιλογικές παρατηρήσεις (διορθώσεις και προσθήκες) σε ἤδη υπάρχοντα γλωσσάρια (ενότητες Ε'-Ζ').

Ὅσον αφορά τα γλωσσάρια, για κάθε κείμενο σημείωσα ὅσες λέξεις ἔχουν, κατὰ τὴ γνώμη μου, κάποιο ενδιαφέρον. Παραλείφθηκαν οι περισσότερες από ὅσες λέξεις των φαναριώτικων κειμένων εμφανίζονται με τὴν ἴδια σημασία και στο μεσαιωνικό λεξικό του Κριαρά και στο *Λεξικό τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς* του Ἰδρύματος Τριανταφυλλίδη, συμπεριλήφθηκαν ὅμως πολλές λέξεις που εμφανίζονται είτε στο ἓνα είτε στο ἄλλο λεξικό, προκειμένου να δηλωθεῖ ὅτι ἡ τάδε λέξη είτε εξακολούθησε να χρησιμοποιεῖται μετὰ το 1669 είτε εμφανίστηκε πριν ἀπὸ τὴ σύγχρονη εποχή. Γι' αὐτὸ στα γλωσσάρια συμπεριλαμβάνονται λέξεις που υπάρχουν είτε στο λεξικό Κριαρά είτε στο λεξικό Τριανταφυλλίδη, καθὼς και λέξεις που καταχωρίζονται και στα δύο λεξικά ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται (και) με διαφορετικὴ σημασία στα φαναριώτικα κείμενα.

Σε πολλά λήμματα ὅπου ἡ σημασία τῆς λέξης εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὴν Κοινὴ Νέα Ἑλληνικὴ, ἡ λέξη δεν ερμηνεύεται.

Στις λεξιλογικὲς παρατηρήσεις ασχολοῦμαι με κείμενα για τα οποία υπάρχουν ἤδη γλωσσάρια. Προσθέτω πολλές λέξεις που παραλείφθηκαν ἀπὸ τα υπάρχοντα γλωσσάρια και διορθώνω τριῶν ειδῶν λάθη: μεταγραφικά, ερμηνευτικά και ετυμολογικά.

Περιμένουμε με ανυπομονησία τὴν ἔκδοση τῆς *Βοσπορομαχίας* ἀπὸ τον Albrecht Berger. Ἐνα μεγάλο ζητούμενο εἶναι να συνταχθοῦν γλωσσάρια σε κείμενα ὅπως οι *Δακικὲς Εφημερίδες* του Δαπόντε, οι *Εφημερίδες* του Κωνσταντίνου Καρατζά και ἡ τρίτομη *Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας* του Διον. Φωτεινοῦ. Τα πλούσια γλωσσάρια που συνέταξε ο Γ. Κεχαγιόγλου για τις εκδόσεις *Τα παραμῦθια τῆς Χαλιμάς* (τόμ. Δ', Αθήνα 1994, σ. 175-332) και Μιχαήλ Τσερβάντες, *Ὁ επιτήδειος ευγενὴς δὸν Κισότης τῆς Μάντσας* (Αθήνα 2007, σ. 635-813) εἶναι ἀξιόπιστα και δεν χρειάζονται σχεδόν σχόλια. Οὔτε ἔχω παρατηρήσεις σχετικά με τις εκδόσεις του *Σχολείου των ντελικάτων*

¹ Ὅσον αφορά τὴ γλώσσα, ο Κοκκινάκης βῆκε ἀργότερα ἀπὸ τὴ φαναριώτικη σφαῖρα επιρροῆς και πέρασε στὴν κοραϊκὴ.

εραστών του Ρήγα από τον Π. Πίστα και των *Λυρικών* του Χριστόπουλου από τον Γ. Ανδρειωμένο, διότι τα γλωσσάρια τους είναι σχεδόν καθ' όλα αξιόπιστα.

Στις λέξεις-λήμματα και στα παραθέματα εκσυγχρόνισα την ορθογραφία (εφόσον ο εκσυγχρονισμός δεν αλλάζει την προφορά), άλλαξα το δίγραφο -τζ- σε -τσ- εκεί που προφέρεται [ts] και όχι [dz] και εφάρμοσα το μονοτονικό σύστημα. Έτσι έγραψα «έχει να με διορθώσει με τες φλυαρίες της» και όχι «έχει να με διορθώσει με ταίς φλυαρίαις της» όπως γράφουν οι εκδόσεις των μεταφράσεων του Κοκκινάκη (1801 και 2008).

Στην ενότητα Ζ' διατήρησα τα ειδικά («καραμανλίδικα») διακριτικά που χρησιμοποιούν οι γραφείς και οι εκδότες των χειρογράφων: το δ προφέρεται [d], το (σπάνιο) ζ προφέρεται [z], και το π προφέρεται [b]. Στις ενότητες Α' και Β' όμως, εφάρμοσα ένα πιο προχωρημένο σύστημα μεταγραφής, για το οποίο βλ. τις επιμέρους εισαγωγές στις εν λόγω ενότητες (σ. 14 και 69 αντίστοιχα). Ορισμένοι συγγραφείς, γραφείς και εκδότες γράφουν *σ* (με μία κουκίδα) ή *σ'* (με τρεις) προκειμένου να αποδοθεί η προφορά [ʃ] (όπως το αγγλικό *sh* ή το γαλλικό *ch*).²

Εκεί που οι (συγ)γραφείς (ή οι εκδότες) δεν χρησιμοποίησαν κουκίδες, διατήρησα γραφές όπως *δάμα* (και όχι *ντάμα*), *πράθο* (και όχι *μπράθο*). Διατήρησα βέβαια και τα πάμπολλα τελικά -ν, τα οποία μάλλον δεν προφέρονταν, δεν μπορούμε όμως να είμαστε βέβαιοι.

Για την ερμηνεία των λέξεων βασίστηκα όχι μόνο στα υπάρχοντα λεξικά αλλά και στα σημασιολογικά και συντακτικά συμφραζόμενα στα οποία χρησιμοποιούνται οι λέξεις στο συγκεκριμένο κείμενο. Στο ερμηνευτικό μέρος του κάθε λήμματος περιορίστηκα συνήθως στις σημασίες με τις οποίες χρησιμοποιείται η σχετική λέξη στο συγκεκριμένο κείμενο, εφαρμόζοντας την αρχή «Όμηρον έξ'Ομήρου σαφηνίζειν».

Όσον αφορά τις ετυμολογήσεις, προκειμένου για τουρκικό ρήμα από το οποίο παράγεται ελληνικό, παραθέτω το αοριστικό θέμα (σε *-di*, *-ti* κλπ.) σε περιπτώσεις όπου ο ελλ. τύπος παράγεται από το συγκεκριμένο θέμα· στις υπόλοιπες περιπτώσεις παραθέτω τον τύπο του απαρεμφάτου (σε *-mek* ή *-mak*).

Στα περισσότερα λήμματα συμπεριλαμβάνεται μία ή περισσότερες παραπομπές, είτε στη σελίδα είτε στον στίχο όπου εμφανίζεται η λέξη. Έτσι, όποιος θέλει να δει την ορθογραφία που χρησιμοποιείται στις εκδόσεις που είχα υπόψη μου μπορεί να ανατρέξει στις σχετικές εκδόσεις. Πάντως, προκειμένου να γίνει πιο επισταμένη έρευνα και να διορθωθούν όλα τα λάθη μεταγραφής των εκδοτών, θα πρέπει κανείς να κάνει αυτοψία των χειρογράφων (ή των πρώτων εκδόσεων στις ελάχιστες περιπτώσεις έργων που εκδόθηκαν από τους ίδιους τους συγγραφείς). Εγώ προσωπικά έκανα αυτοψία των εξής μόνο χειρογράφων (μέσω σκαναρίσματος ή φωτοτυπίας στις περισσότερες περιπτώσεις): το *Σαγανάκι*, η *Μελλομένη*, το χφ. ΕΛΙΑ 15 και το χφ. Γενναδίου 725. Αυτοψία του ίδιου του χειρογράφου έκανα μόνο στην περίπτωση των *Ανέκδοτων επιγραμμάτων* του Καλλίνικου [ή του Μόμαρτς] που εξέδωσε ο Β. Φρ. Τωμαδάκης (ενότητα Ζ', αρ. 3· χφ. της Ακαδημίας Αθηνών), ενώ η έκδοση του *Σαγανακιού* από τη Lia Brad Chisacof συμπεριλαμβάνει πονομοιότυπο του αυτόγραφου. Είναι φανερό από τα πολλά λάθη μεταγραφής στις εκδόσεις των *Ανέκδοτων επιγραμμάτων* και του *Σαγανακιού* ότι και τα δύο κείμενα χρειάζονται διορθωμένη έκδοση. Εννοείται ότι συμβουλευτήκα την πρώτη έκδοση του *Έρωτος αποτελέσματα* (1792) και την πρώτη έκδοση των μεταφράσεων των τεσσάρων έργων του Kotzebue από τον Κοκκινάκη (σε ξεχωριστά τομείδια, 1801).

Στην ενιαία αυτή μορφή των φακέλων το κύριο σώμα κάθε ενότητας έχει μείνει όπως ήταν (με διάφορες λεπτομερείς βελτιώσεις μέχρι και σήμερα), μεγάλο μέρος όμως του εισαγωγικού υλικού σε κάθε ενότητα (π.χ. οι συντομογραφίες πηγών και όρων) ενοποιήθηκε και ενσωματώθηκε σ' αυτή τη γενική εισαγωγή.

² Τη χρήση των τριών κουκίδων τη δανείστηκαν οι έλληνες γραφείς από το αραβικό γράμμα *shin* ش, το οποίο χρησιμοποιείτο και στα τουρκικά. Ευχαριστώ τον Χριστόδουλο Χριστοδούλου για την πληροφορία αυτή.

Τέλος, οφείλω να σημειώσω ότι τα τελικά στάδια προετοιμασίας του παρόντος ενιαίου φακέλου συνοδεύτηκαν με σοβαρά προβλήματα υγείας μου. Γι' αυτό, ζητώ συγγνώμη από τους αναγνώστες για όποιες ατέλειες υπάρχουν στο υλικό μου, και ταυτόχρονα τους παρακαλώ να δείξουν κατανόηση.

Παραπομπές, συντομογραφίες και σύμβολα

Παραπομπές

- Αγγέλου, Δαπόντες: Καισάριος Δαπόντες, *Κήπος χαρίτων*, επιμ. Άλκης Αγγέλου (Αθήνα 1997).
- Αγγέλου, Κοδρικάς: Παναγιώτης Κοδρικάς, *Εφημερίδες*, επιμ. Άλκης Αγγέλου (Αθήνα 1991).
- Αλεξανδροβόδας: Γ. Ν. Σούτσος, *Αλεξανδροβόδας ο ασυνείδητος*, επιμ. Δημήτρης Σπάθης (Αθήνα 1995).
- Ανανίας: Ανανίας ο Αντιπάριος, [Βιογραφικό σημείωμα του πατριάρχου Καλλινίκου Γ'], στο Καλλίνικος (βλ. πιο κάτω), σ. 499-541.
- Αρχαία Αλή Πασά: Ασπασία Μπερμπέρη, «Μορφολογική προσαρμογή και λεξικοσημασιολογικός δανεισμός των τουρκικών δανείων στα Αρχαία του Αλή Πασά», διπλωματική εργασία, ΑΠΘ, 2017.
- Αυξεντιανός: *Αυξεντιανός μετανοημένος [1752]*, επιμ. Ιωσήφ Βιβιλάκης (Αθήνα 2010).
- Βαγιακάκος: Δικαίος Β. Βαγιακάκος, *Συμβολή εις την μελέτην των ναυτικών, εμπορικών και οικονομικών όρων του ελληνικού χώρου (16^{ος}-19^{ος} αι.)* (Αθήνα 1990).
- Βέικου-Σεραμέτη: Κατίνα Βέικου-Σεραμέτη, «Επιβάτες», *Αρχαίο του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού* 26 (1961).
- Βενιζέλος: Ι. Βενιζέλος, *Παροιμιαί δημώδεις, β' έκδ.* (Ερμούπολη 1867 [1^η Αθήνα 1846]).
- Βεντότης: Γ. Βεντότης, *Λεξικόν δίγλωσσον της γαλλικής και ρωμαϊκής διαλέκτου* (Βιέννη 1804).
- Βηλαράς: Ιωάννης Βηλαράς, *Ποιήματα*, επιμ. Γιώργος Ανδρειωμένος (Αθήνα 1995).
- Βλαντής: Σπυρίδων Βλαντής, *Λεξικόν της Ιταλικής γλώσσης* (Βενετία 1838).
- Βοσπορομαχία: Μόμαρς, *Βοσπορομαχία* (Λιψία 1766).
- Βρανούσης: Λ. Ι. Βρανούσης, *Οι πρόδρομοι* [Βασική Βιβλιοθήκη, 11] (Αθήνα 1955).
- Βυζάντιος: Σκαρλάτος Δ. Βυζάντιος, *Λεξικόν της καθ' ημάς ελληνικής διαλέκτου* (Αθήνα 1835).
- Γαζής: «Πίναξ διαφόρων κοινών τε και βαρβαρικών λέξεων», στο Άνθιμος Γαζής, *Λεξικόν ελληνικόν*, τόμ. Α' (Βενετία 1809), σ. 18-36 παραρτήματος με ξεχωριστή σελιδαρίθμηση στο τέλος του τόμου.
- Γενν. χφ. 725: χειρόγραφη μισμαγιά στη Γεννάδειο.
- Γκουζέλης: Δημήτριος Γουζέλης, *Ο Χάσης (Το τζάκωμα και το φτιάσιμον)*, επιμ. Ζήσιμος Χ. Συνοδινός (Αθήνα 1997).
- Γόρδιος: Αγαμέμνων Τσελίκας, «Άγνωστο δοκίμιο του Αναστασίου Γορδίου για το συντακτικό και τη μετάφραση κειμένων στην απλοελληνική», *Δελτίο του Ιστορικού και Παλαιογραφικού Αρχείου* [του ΜΙΕΤ], Ζ' (1993-1996) (Αθήνα 1997), σ. 339-369.

- Γουζέλης: Δημήτριος Γουζέλης, *Ο Χάσης (Το τζάκωμα και το φτιάσιμον)*, επιμ. Ζήσιμος Χ. Συνοδινός (Αθήνα 1997).
- Δαπόντες ΚΧ: Δαπόντες, *Κήπος χαρίτων*.
- Δαπόντες ΔΕ: Constantin Darontès, *Δακικαί εφημερίδες. Éphémérides daces, ou Chronique de la guerre de quatre ans (1736-1739)*, επιμ. Έ. Legrand (Παρίσι 1880).
- Δαπόντες ΚΓ: Καισάριος Δαπόντες, *Καθρέπτης γυναικών*.
- Δαπόντες ΚΧ: Καισάριος Δαπόντες, *Κήπος χαρίτων*.
- Δαπόντες, Κανών: Κωνσταντίνος Δαπόντες, *Κανών περιεκτικός*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης (Αθήνα 1991).
- Δημητράκος: Δημ. Δημητράκος, *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης* (Αθήνα 1936-52).
- ΕΑ: Έρωτος αποτελέσματα (Βιέννη 1792) και Έρωτος αποτελέσματα (1792): τα στιχουργήματα, επιμ. Ναταλία Δεληγιαννάκη (Αθήνα 2018).
- ΕΛΙΑ χφ. 15: χειρόγραφο μισμαγιά.
- Ευμενεία: Το κατ' Ευμενείαν και Σαπφιάδην, στο Lia Brad Chisacof, *Antologie de literatură greacă din Principatele Române: proză și teatru : secolele XVIII–XIX* (Βουκουρέστι 2003), σ. 37-105.
- Εφημερίς: Εφημερίς, η αρχαιότερη ελληνική εφημερίδα που έχει διασωθή, Βιέννη 1791-1797, εκδότες οι αδελφοί Μαρκίδες Πουλίου, επιμ. Λ. Ι. Βρανούση, 6 τόμοι. [Τόμ. 6: *Ευρετήρια: κύρια ονόματα και γλωσσάριο* (Αθήνα 2000)].
- Ζαχαριάδης: Νίκος Ζαχαριάδης, *Λεξικό του κωνσταντινουπολίτικου γλωσσικού ιδιώματος* (Αθήνα 2014).
- Ηπίτης: Αντώνιος Ηπίτης, *Λεξικόν ελληνογαλλικόν (και γαλλοελληνικόν) της λαλουμένης ελληνικής γλώσσης*, 3 τόμοι (Αθήνα 1908-11).
- Θαβώρης: Α. Ι. Θαβώρης, *Η γλώσσα μας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας* (Ιωάννινα 1971).
- Ιστ. Λεξ.: *Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής Γλώσσης: της τε κοινώς ομολογουμένης και των ιδιωμάτων* (Αθήνα 1933-).
- Ιωακείμ: Tassos A. Kaplanis (ed.), *Ioakeim Kyprios' Struggle: a Narrative Poem on the 'Cretan War'; of 1645-1669* (Λευκωσία 2012).
- Καλλίνικος (Τωμαδάκης): Βασίλειος Φρ. Τωμαδάκης, *Ανέκδοτα επιγράμματα και άλλα στιχουργήματα του Πατριάρχου Καλλινίκου Γ' (1713-1792) (από το χειρόγραφο (Β', 1757) της «Βοσπορομαχίας»* (Αθήνα 1999).
- Καλλίνικος: Καλλίνικος Γ', *Τα κατά και μετά την εξορίαν επισυμβάντα*, επιμ. Αγαμέμνων Τσελίκας (Αθήνα 2004).
- Κάλφογλου: Αλέξανδρος Κάλφογλου, *Ηθική στιχουργία*, επιμ. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης (Αθήνα 1967).
- Καραποτόσογλου: Κωνσταντίνος Καραποτόσογλου, *Ετυμολογικό γλωσσάρι στο έργο του Παπαδιαμάντη* (Αθήνα 1988).
- Καρατζάς (Κουρνούτος): Γ. Κουρνούτος (επιμ.), *Τα απομνημονεύματα, 1453-1963*, τόμ. Α' [Βασική Βιβλιοθήκη, 44] (Αθήνα 1953).
- Καρατζάς (Hurmuzaki): «Εφημερίδες ιδιόχειροι Κωνσταντίνου Καρατζά του Πάνου», στο Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς (επιμ.), *Documente privitoare la istoria Românilor: texte grecești* [Eudoxiu de Hurmuzaki (επιμ.), *Documente privitoare la istoria Românilor*, τομ. XIII] (Βουκουρέστι 1909), σ. 77-158, 537-551.
- Καταρτζής: Δ. Καταρτζής, *Τα ευρισκόμενα*, επιμ. Κ.Θ. Δημαράς (Αθήνα 1970).

- Κεχαγιόγλου: Γ. Κεχαγιόγλου, «Γλωσσάρι», στην *Πεζογραφική ανθολογία*, τομ. Β': *Αφηγηματικός γραπτός νεοελληνικός λόγος: Από τη γαλλική επανάσταση ως τη δημιουργία του ελληνικού κράτους* (Θεσσαλονίκη 2001), σ. 1271-1496 (και αναθεωρημένη μορφή στο Διαδίκτυο).
- Κεχαγιόγλου, Χαλιμά = Χαλιμά πιο κάτω.
- ΚΘΔ: Ερμηνείες που περιέχονται στο ευρετήριο στο Κ. Θ. Δημαρά, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός* (Αθήνα 1985), σ. 521-552.
- Κισότης: Μιχαήλ Τσερβάντες, *Ο επιτήδειος ευγενής don Κισότης της Μάντισας*, επιμ. Γιώργος Κεχαγιόγλου (Αθήνα 2007).
- Κοδρικάς: Παναγιώτης Κοδρικάς, *Εφημερίδες*, επιμ. Άλκης Αγγέλου (Αθήνα 1991).
- Κοδρικάς: Παναγιώτης Κοδρικάς, *Εφημερίδες*, επιμ. Άλκης Αγγέλου (Αθήνα 1991).
- Κοκκ.: Κοκκινάκη(ς).
- Κοκκινάκης: Κωνσταντίνος Κοκκινάκης, *Θεατρικές μεταφράσεις του August von Kotzebue: Εκούσιος Θυσία, Μισανθρωπία και Μετάνοια, Πτωχεία και Ανδρεία, Οι Κόρσαι (Βιέννη 1801)*, επιμ. Βάλτερ Πούχνερ (Αθήνα 2008).
- Κοραής Άτακτα Δ': Αδαμάντιος Κοραής, *Άτακτα*, τόμ. Δ' (Παρίσι 1832).
- Κουκκίδης: Κωνστ. Κουκκίδης, *Λεξιλόγιον Ελληνικών λέξεων παραγομένων εκ της Τουρκικής* (Αθήνα 1960).
- Κουμανούδης: Στέφανος Κουμανούδης, *Συναγωγή νέων λέξεων υπό των λογίων πλασθεισών από της Αλώσεως μέχρι των καθ'ημάς χρόνων* (Αθήνα 1900).
- Κρ.: Εμμ. Κριαράς, *Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημώδους γραμματείας, 1100-1669* (Θεσσαλονίκη 1968-).
- Κωμωδία αληθών συμβάντων: «Κωμωδία αληθών συμβάντων εν Κωνσταντινουπόλει τω ,αψνε'ω έτει», στο: Ευάγγελος Σκουβαράς, «Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ' αιώνα (κατά των Αναβαπτιστών)», *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher* 20 (1970), 182-212 (κείμενο), σ. 213-214 (γλωσσάρι).
- Λαμπανιτζιώτης: Goldoni, *Η αρετή της Παμέλας*, μτφρ. Π. Λαμπανιτζιώτης (Βιέννη 1791).
- Μελπομένη: Νικηφόρος Καντουιάρης, *Μελπομένη*, επιμ. Αναστασία Τσακιρίδου (διπλωματική εργασία, ΑΠΘ, 2007· ikee.lib.auth.gr/record/100759/files/gri-2008-1061.pdf)
- Μισμαγιά: Φραντζή, Άντεια (επιμ.), *Μισμαγιά* (Αθήνα 1993).
- Μολιέρος Μηνάς: Κωνσταντίνος Μηνάς, *Οκτώ κωμωδίες του Μολιέρου σε ανέκδοτη ελληνική μετάφραση του 18ου αιώνα* (Ρόδος 2012).
- Μολιέρος: Άννα Ταμπάκη, *Ο Μολιέρος στη φαναριώτικη παιδεία: τρεις χειρόγραφες μεταφράσεις* (Αθήνα 1988).
- Μπαμπινιώτης: Γ. Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής γλώσσας* (Αθήνα 1998).
- Μπερτόλδος: Giulio Cesare dalla Croce, *Ο Μπερτόλδος και ο Μπερτολδίνος*, επιμ. Άλκης Αγγέλου (Αθήνα 1988).
- Νίκου-Γιωλτζόγλου: Έφη Νίκου-Γιωλτζόγλου, *Μουκριώτικα: γλωσσικές εικόνες του Μόκρου-Λιβαδερού Κοζάνης* (Κοζάνη 2015).
- Ορφανός: Βασίλης Ορφανός, *Λέξεις τουρκικής προέλευσης στο κρητικό ιδίωμα* (Ηράκλειο 2014).
- Παμπούκης: Ι. Τ. Παμπούκης, *Τουρκικό λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής*, τόμος Α' [και μόνος], επιμ. Κ. Γ. Κασίνης (Αθήνα 1988) [ο τόμος περιέχει λέξεις από Α-Κ].

- Παπασουοδινός: Paolo Odorico (επιμ.), *Conseils et mémoires de Synadinos prêtre de Serrès en Macédoine (XVIIe siècle)* (Παρίσι 1996).
- Πασπάτης: Α. Γ. Πασπάτης, *Το χιακόν γλωσσάριον, ήτοι η εν Χίω λαλουμένη γλώσσα* (Αθήνα 1888).
- Πίστας = Ρήγας, τομ. 1 (Αθήνα 2001).
- Πούχνερ: βλ. Κοκκινάκης.
- Ρήγας: Ρήγας Βελεστινλής, *Άπαντα τα σωζόμενα*, 5 τόμοι (Αθήνα 2000-2).
- Σαββίδης, Δαπόντες: Κωνσταντίνος Δαπόντες, *Κήπος χαρίτων*, επιμ. Γ.Π. Σαββίδης (Αθήνα 1995).
- Σαγανάκι: Lia Brad Chisacof (επιμ.), *Ρήγας. Ανέκδοτα κείμενα* (Αθήνα 2011), σ. 55-263.
- Σαραντάκος: Νίκος Σαραντάκος, στο <http://www.sarantakos.wordpress.com>.
- Σινάνης: Δ.Κ. Βυζάντιος, *Ο Σινάνης* (Αθήνα 1838).
- Σκουβαράς 1970: Ευάγγ. Σκουβαράς, «Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ΄ αιώνα (κατά των Αναβαπτιστών)», *BNJ* 20 (1970), σ. 50-227.
- Σοφιανός: Δημήτρης Ζ. Σοφιανός, *Η ανέκδοτη φαναριώτικη ποιητική συλλογή του κώδικα 666 Μονής Μεγάλου Μετεώρου (ΙΗ΄ αιώνας)* (Αθήνα 2011).
- Σπάθης: Γ. Ν. Σούτσος, *Αλεξανδροβόδας ο ασυνείδητος*, επιμ. Δημήτρης Σπάθης (Αθήνα 1995).
- Σταυρινός: «Διήγησις ωραιότατη του Μιχαήλ Βοϊβόνδα» («Λεξικόν διά τα λόγια τα βλάχικα, οπού περιέχει η αυτή ιστορία κατ' αλφάβητον»), στο Ε. Legrand (επιμ.), *Recueil de poëmes historiques en grec vulgaire relatifs à la Turquie et aux principautés danubiennes* (Παρίσι 1877).
- Στιχουργήματα του Καλλίνικου [= του Μόμαρτς;]: Βασίλειος Φρ. Τωμαδάκης, *Ανέκδοτα επιγράμματα και άλλα στιχουργήματα του Πατριάρχου Καλλινίκου Γ΄ (1713-1792) (από το χειρόγραφο (Β΄, 1757) της «Βοσπορομαχίας»)* (Αθήνα 1999).
- Συνταγμάτιον: *Συνταγμάτιον νομικόν του Αλεξάνδρου Υψηλάντη, Ηγεμόνος πάσης Ουγγροβλαχίας (Βουκουρέστι 1780)*.
- Σχολείον: Ρήγας Βελεστινλής, *Άπαντα τα σωζόμενα*, τόμ. 1: *Σχολείον των ντελικάτων εραστών*, επιμ. Π. Σ. Πίστας (Αθήνα 2000).
- Τρ., Τριαντ. ή Τριανταφυλλίδης: *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής* (Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης –Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 1998).
- Τσαντσάνογλου: Αθανάσιος Χριστόπουλος, *Λυρικά*, επιμ. Ελένη Τσαντσάνογλου (Αθήνα 1970).
- Υψηλάντης: Αθανάσιος Κομνηνός Υψηλάντης, *Τα μετά την Άλωση* (Κωνσταντινούπολη 1870).
- Φωτεινός: Διονύσιος Φωτεινός, *Ιστορία της πάλαι Δακίας*, 3 τόμοι (Βιέννη 1819).
- Χαλιμά: *Τα παραμύθια της Χαλιμάς*, επιμ. Γιώργος Κεχαγιόγλου, 4 τόμοι (Αθήνα 1988-94).
- Χάσης: Δημήτριος Γουζέλης, *Ο Χάσης (Το τζάκωμα και το φτιάσιμον)*, επιμ. Ζήσιμος Χ. Συνοδινός (Αθήνα 1997).
- Χρηστικό: Ακαδημία Αθηνών, *Χρηστικό λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας* (Αθήνα 2014).
- Χριστόπουλος: Αθανάσιος Χριστόπουλος, *Λυρικά*, επιμ. Ελένη Τσαντσάνογλου (Αθήνα 1970).
- Χρον. Γαλαξιδίου: *Χρονικόν Γαλαξιδίου*.
- Anastasius: Thomas Hope, *Anastasius, or, Memoirs of a Greek; Written at the Close of the Eighteenth Century*, β΄ έκδ., 3 τόμοι (Λονδίνο 1820 [α΄ έκδ. 1819]).

- Boerio: Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano* (Βενετία 1829).
- Chisacof *Antologie*: Lia Brad Chisacof, *Antologie de literatură greacă din Principatele Române: proză și teatru: secolele XVIII–XIX* (Βουκουρέστι 2003) [δίγλωσση έκδοση: ελληνικό κείμενο και ρουμανική μετάφραση].
- Chisacof *Portrait*: Lia Brad Chisacof, «Un portrait-robot de l'Anonyme de 1789», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών* 11 (1995-6), pp. 99-119.
- Daniel: Valérie Daniel, *Une traduction inédite en grec moderne de Goldoni. La question du Prodigio* (Παρίσι 1928).
- Dehèque: F. D. Dehèque, *Dictionnaire grec moderne français* (Παρίσι 1825).
- Dexonline: *Dicționar explicativ al limbii române* (<https://dexonline.ro/>).
- Galdi: László Gáldi, *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes* (Βουδαπέστη 1939).
- Gentilini 1976: Anna Gentilini Grinzato, *Una traduzione neogreca inedita: La moglie saggia di C. Goldoni* (Πάδοβα 1976).
- Gentilini 1976α: Anna Gentilini Grinzato, «Una traduzione neogreca inedita di Goldoni: Note per l'edizione», στο *Miscellanea neogreca: Atti del I convegno nazionale di studi neogreci, Palermo 17-19 Maggio 1975* (Παλέρμιο 1976), σ. 29-38.
- Gentilini 1984: Anna Gentilini Grinzato, «Il ms. greco Brux. 14612: note per l'edizione», *Museum Patavinum*, anno 2, n. 2 (Φλωρεντία 1984).
- Gentilini 1997: Anna Gentilini, «Turchismi in un testo di greco periferico fra settecento e ottocento», στο E. Banfi (επιμ.), *Atti del Secondo Incontro Internazionale di Linguistica Greca* (Τρέντο 1997), σ. 479-512.
- Georgacas: Demetrius J. Georgacas, *A Modern Greek-English Dictionary*, τόμ. 1 (Scarsdale 2005) (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/georgakas/index.html).
- Goldoni (Martini): Lidia Martini, *Una traduzione neogreca inedita: Il vero amico di C. Goldoni* (Πάδοβα 1976).
- Goldoni: Anna Gentilini κ.ά. (επιμ.), *Dieci commedie di Goldoni tradotte in neogreco (Ms. Bruxelles Bibl. royale 14612)* (Πάδοβα 1988).
- Goldoni: Anna Gentilini κ.ά. (επιμ.), *Dieci commedie di Goldoni tradotte in neogreco (Ms. Bruxelles Bibl. royale 14612)* (Πάδοβα 1988)· βλ. και το δικό μου «Γλωσσάριο στην ανώνυμη μετάφραση δέκα κωμωδιών του Carlo Goldoni» στο academia.edu.
- Hurmuzaki XIII: A. Papadopoulos-Kerameus (επιμ.), *Documente privitoare la istoria Românilor: texte grecești* [Eudoxiu de Hurmuzaki (επιμ.), *Documente privitoare la istoria Românilor*, τομ. XIII] (Βουκουρέστι 1909).
- Hurmuzaki XIV.3: Nicolae Iorga (επιμ.), *Documente grecești privitoare la istoria Românilor* [Hurmuzaki (επιμ.), *Documente privitoare la istoria Românilor*, τόμ. XIV, τεύχος III] (Βουκουρέστι 1936).
- Hurmuzaki XIV.3: Nicolae Iorga (επιμ.), *Documente grecești privitoare la istoria Românilor* [Hurmuzaki (επιμ.), *Documente privitoare la istoria Românilor*, τόμ. XIV, τεύχος 3] (Βουκουρέστι 1936).
- Kappler *TLC*: Matthias Kappler, *Turkish language contacts in South-East Europe* (Κωνσταντινούπολη 2002).
- Kappler *Turcismi*: Matthias Kappler, *Turcismi nell' "Alipasiadha" di Chatzi Sechretis* (Τορίνο 1993).
- Martini 1976: Lidia Martini, *Una traduzione neogreca inedita: Il vero amico di C. Goldoni* (Πάδοβα 1976).

- Peri: Massimo Peri, *Una traduzione neogreca inedita: La dama prudente di C. Goldoni* (Πάδοβα 1979).
- Pernot: Hubert Pernot, *Études de linguistique néo-hellénique, 3 : Textes et lexicologie des parlers de Chio* (Παρίσι 1946).
- Redhouse: *New Redhouse Turkish-English Dictionary* (Κωνσταντινούπολη 1968).
- Somavera: Alessio da Somavera, *Tesoro della lingua greca-volgare ed italiana* (Παρίσι 1709).
- Stevanoni: Cristina Stevanoni, *Una traduzione neogreca inedita: La locandiera di C. Goldoni* (Πάδοβα 1977).
- Strauss: Johann Strauss, «The new status of Turkish in the Phanariot era», στο Ίλια Χατζηπαναγιώτη-Sangmeister κ.ά. (επιμ.), *Φαναριώτικα και αστικά στιχουργήματα στην εποχή του νεοελληνικού Διαφωτισμού* (Αθήνα 2013), σ. 263-286.
- Suciu: Emil Suciu, *Influența turcă asupra limbii române, II. Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă* (Βουκουρέστι 2010).
- Vitti: Ι*** Κ****, *Έρωτος αποτελέσματα*, επιμ. Mario Vitti (Αθήνα 2009).

Συντομογραφίες όρων

άγν.: άγνωστη	διαλ.: διαλεκτικό
αιτ.: αιτιατική πτώση	ειδικότ.: ειδικότερα
άκλ. άκλιτο	ειρων.: ειρωνικά
αντ.: αντώνυμο	έκφρ.: έκφραση
αντικείμε.: αντικείμενο	ελλ.: ελληνικός/ή/ό
αντων.: αντωνυμία	εν.: ενικός
αορ.: αόριστος	ενεργητ.: ενεργητική φωνή
αορ. θέμ.: αοριστικό θέμα	ενν.: εννοείται
αραβ.: αραβικό	επαρχ.: επαρχιακός/ή/ό
αρνητ.: αρνητικό	επίθ.: επίθετο
αρσ.: αρσενικού γένους	επίρρ.: επίρρημα
αρχ.: αρχαίο	επιφών.: επιφώνημα
βεν.: βενετικό	ετυμ.: ετυμολογία
βλ.: βλέπε	ηχοποιητ.: ηχοποιητικό
βλ.λ.: βλέπε λέξη/λήμμα	θηλ.: θηλυκού γένους
βουλγ.: βουλγαρικό	ιδ.: ιδίως
γαλλ.: γαλλικό	ισπ.: ισπανικό
γεν.: γενική πτώση	ιταλ.: ιταλικό
γερμ.: γερμανικό	κλητ.: κλητική πτώση
γρ.: γράφε	κλπ.: και (τα) λοιπά

ΚΝΕ: Κοινή Νέα Ελληνική	πιθ.: πιθανώς
κπ.: κάποιος ή κάποιον	πληθ.: πληθυντικός
κτ.: κάτι	πολων.: πολωνικό
κυριολ.: κυριολεκτικά	πορτ.: πορτογαλλικό
λ.: λέξη	πρόθ.: πρόθεση
λαϊκ.: λαϊκό	πρόσ.: πρόσωπο
λατ.: λατινικό	ρ.α.: ρήμα αμετάβατο
μειωτ.: με μειωτική σημασία	ρ.μ.: ρήμα μεταβατικό
μεσαιων.: μεσαιωνικό	ρ.μ.α.: ρήμα μεταβατικό και αμετάβατο
μόρ.: μόριο	ρουμ.: ρουμανικό
μτφ.: μεταφορικά	ρωσ.: ρωσικό
μτχ.: μετοχή	σελ.: σελίδα
ναυτ.: ναυτικός όρος	σλαβ.: σλαβικό
οθωμ.: οθωμανικό	συν.: συνώνυμο
ονομ. φρ.: ονοματική φράση	σύνδ.: σύνδεσμος
ουγγρ.: ουγγρικό	συνήθ.: συνήθως
ουσ.: ουσιαστικό	τ.: τουρκικό
παθητ. παθητική φωνή	υποκείμ.: υποκείμενο
παρωχ.: παρωχημένο	υποκορ.: υποκοριστικό
πβ.: παράβαλε	φρ.: φράση
περσ.: περσικό	< προέρχεται από

Σύμβολα

*: Λέξη ή τύπος ο οποίος προέκυψε από γραφικό λάθος του γραφέα ή από παρανόηση ή διόρθωση του εκδότη. Ορισμένοι από τους σχετικούς τύπους είναι «λέξεις-φάντασμα», δηλ. δεν υπήρξαν ποτέ.

« »: Το υλικό εντός εισαγωγικών αποτελεί λανθασμένη πληροφορία που παραθέτω από ήδη υπάρχουσα έκδοση.

Ευχαριστίες

Πέρα από τις επιμέρους ευχαριστίες που έγραψα στην αρχή ορισμένων ενοτήτων, θα ήθελα να προσθέσω τις εξής γενικές ευχαριστίες προς τους φίλους και συναδέλφους οι οποίοι μου έδωσαν πολύτιμες συμβουλές και με βοήθησαν να λύσω πολλά λεξικογραφικά προβλήματα και να αποφύγω πολλά λάθη (σε αλφαβητική σειρά): τον Κώστα Γιαβή, τη Ναταλία Δεληγιαννάκη, τον Χάρη Θεοδωρέλη-Ρήγα, τον Τάσο Καπλάνη, τον Ηρακλή Μήλλα, τον Βασίλη Ορφανό, τον Μαρίνο Σαρηγιάννη, τον Σάββα Τσιλένη, τον Χριστόδουλο Χριστοδούλου, τον Pietro Bortone, την Emine

Gürsoy-Naskali, τη Lia Brad Chisacof, τη Marjolijne Janssen, τον Matthias Kappler, τον Marc Lauxtermann, τον Laurent Mignon, τον Massimo Peri, τον Umberto Rinaldi, τον Johann Strauss και τον Arturo Tosi.

Για την καταγωγή και τη σημασία των τουρκικών δανείων ωφελήθηκα σημαντικά από το άρθρο των Σάββα Ε. Τσιλένη και Καλλιρρόης Δαφνά, «Οι τουρκογενείς λέξεις στο στιχούργημα της *Βοσπορομαχίας* και η χρήση τους σε κείμενα του 18^{ου} αιώνα», *Σύγχρονα θέματα*, τχ. 134-135 (Ιούλιος-Δεκέμβριος 2016), σ. 116-135.

Εννοείται ότι για κάθε λάθος και ελάττωμα ευθύνομαι μόνο εγώ.

Peter Mackridge

Οξφόρδη

Παραμονή Πρωτοχρονιάς 2020

Υστερόγραφο 10 Ιαν. 2021. Ευχαριστώ ιδιαίτερα τον Γιάννη Κόκκωνα ο οποίος προθυμοποιήθηκε να βάλει σελιδοδείκτες στο pdf για να φαίνεται αμέσως η δομή του φακέλου. Οι σελιδοδείκτες εμφανίζονται με το άνοιγμα στα αριστερά και μπορεί κανείς από εκεί να μεταβαίνει αμέσως στα διάφορα κεφάλαια. Ο κ. Κόκκωνας έκανε και εσωτερική κατάτμηση των κεφαλαίων, ώστε να μπορεί κανείς να πηγαίνει απευθείας στο γράμμα που τον ενδιαφέρει.

Α΄. Γλωσσάρι των φαναριώτικων στιχουργημάτων (περ. 1750-1821)

ABOVE MADEMOISELLE GLAVANI, DAUGHTER OF THE FORMER FRENCH CONSUL IN CRIMEA, IN TURKISH COSTUME, PLAYING THE TANBUR, C1740. WITH HER IS MONSIEUR LEVETT, A FRIEND OF THE ARTIST, JEAN-ÉTIENNE LIOTARD

Το παρόν γλωσσάρι καλύπτει τα στιχουργήματα που περιέχονται στο *Έρωτος αποτελέσματα* (1792), στο χφ. ΕΛΙΑ 15, στη «Μελπομένη», στο χφ. 666 της Μονής Μεγάλου Μετεώρου, στο χφ. 725 της Γενναδείου Βιβλιοθήκης και στο χφ. Γραμματικού.³

Τα ειδικά («καραμανλίδικα») διακριτικά που χρησιμοποιούν οι γραφείς των χειρογράφων ΕΛΙΑ 15, «Μελπομένη» και Γενναδείου 725 αποδίδονται ως εξής:

- δ, προφέρεται [d]: (στην αρχή της λέξης) ντ, (ανάμεσα σε φωνήεντα) ντ (το νδ όμως γράφεται ντ χωρίς υπογράμμιση, διότι προφέρονται και τα δύο γράμματα, δηλαδή [nd])
- π, προφέρεται [b]: (στην αρχή της λέξης) μπ, (ανάμεσα σε φωνήεντα) μπ
- σ̣ ή σ̣̣, προφέρεται [ʃ]: σ̣.

Οι παραπομπές γίνονται στους αριθμούς στιχουργημάτων και στίχων, ως εξής:

- Γ²: χφ. 725 της Γενναδείου Βιβλιοθήκης (1769-96).
- Γρ: χφ. Γραμματικού (αντίγραφο Ευ. Βακαλόπουλου και ανέκδοτη μεταγραφή Ναταλίας Δεληγιαννάκη)
- Ε: ΕΛΙΑ χφ. 15 (1816;): Αναστασία Τσακιρίδου, «Συγκριτική μελέτη προεπαναστατικών φαναριώτικων ποιητικών ανθολογιών σε σχέση με το χειρόγραφο «Μελπομένη» του Νικηφόρου Καντουιάρη (1818)», διδακτορική διατριβή, ΑΠΘ, 2018 (<http://ikee.lib.auth.gr/record/301322/files/GRI-2018-23127.pdf>).
- ΕΑ: *Έρωτος αποτελέσματα* (1792): τα στιχουργήματα, επιμ. Ναταλία Δεληγιαννάκη (Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2018).
- Μλ: «Μελπομένη» (1818): Νικηφόρος Καντουιάρης, «Μελπομένη» επιμ. Αναστασία Τσακιρίδου, διπλωματική εργασία, ΑΠΘ, 2007 (ikee.lib.auth.gr/record/100759/files/gri-2008-1061.pdf).

³ Με βαριά καρδιά αποφάσισα να χρησιμοποιήσω τον όρο «στιχουργήματα» διότι έτσι επικράτησε. Προσωπικά, θα προτιμούσα τον όρο «ποιήματα».

- Σ: Δημήτρης Ζ. Σοφιανός, *Η ανέκδοτη φαναριώτικη ποιητική συλλογή του κώδικα 666 Μονής Μεγάλου Μετεώρου (ΙΗ΄ αιώνας)* (Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, 2011).
- (Σ) (εντός παρενθέσεων): αντιγράψω την ερμηνεία (ενδεχομένως και την ετυμολογία) από την έκδ. Σ.

Παραπομπές γίνονται στο ΕΛΙΑ 15, στο χφ. 666 και στο χφ. 725 μόνο εκεί που το εν λόγω στιχούργημα (ή η εν λόγω λέξη) δεν εμφανίζεται στο *Έρωτος αποτελέσματα*.

Παραπομπές γίνονται στη «Μελλομένη» μόνο σε δύο περιπτώσεις: (α) εκεί που ελαττωματικό κείμενο του ΕΛΙΑ 15 μπορεί να συμπληρωθεί με υλικό από το ίδιο στιχούργημα όπως διασώθηκε στη «Μελλομένη» και (β) άλλες περιπτώσεις όπου το εν λόγω στιχούργημα δεν εμφανίζεται στις υπόλοιπες πηγές.

Όσον αφορά το χφ. 666, παραλείπονται τα περισσότερα από όσα λήμματα του Γλωσσαρίου Σοφιανού (Σ, σ. 219-240) αναφέρονται σε ελληνογενείς λέξεις των οποίων η σημασία είναι εύκολα κατανοητή στον σημερινό έλληνα αναγνώστη. Διατηρούνται όσες λέξεις παρουσιάζουν μορφολογικό ή σημασιολογικό ενδιαφέρον.

Παραπομπές γίνονται στο χφ. 725 της Γενναδείου Βιβλιοθήκης μόνο εκεί που το εν λόγω στιχούργημα δεν εμφανίζεται στις υπόλοιπες πηγές.

Δεν συμπεριλαμβάνονται λέξεις που εμφανίζονται αποκλειστικά σε χωρία γραμμένα στα τουρκικά. Λέξεις του χφ. 725 και του χφ. Γραμματικού οι οποίες εμφανίζονται αποκλειστικά σε στιχουργήματα γραμμένα σε μη φαναριώτικη γλώσσα δίδονται σε Παράρτημα (σ. 60-65).

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τη φίλη Ναταλία Δεληγιαννάκη, η οποία παρακολούθησε όλα τα στάδια της ετοιμασίας αυτού του γλωσσαρίου και μου έδωσε πολλές πολύτιμες συμβουλές· έθεσε επίσης στη διάθεσή μου το σκανάρισμα του χφ. Γενναδείου 725.

Ευχαριστώ επίσης τον Διονύση Καψάλη και τον Αγαμέμνονα Τσελίκια του ΜΙΕΤ οι οποίοι είχαν την καλοσύνη να μου στείλουν σε ψηφιοποιημένη μορφή το χφ. ΕΛΙΑ 15, καθώς και τον Κυριάκο Καλαϊτζίδη για τη συμβολή του στη διατύπωση λημμάτων σχετικά με μουσικούς όρους.

< > = η λέξη συμπληρώνεται από τη «Μελλομένη».

A

αγάπη, η ΕΑ 51.16: [εδώ] συνθήκη ειρήνης

αγαπίζω, ρ.μ. Σ 135.7: κάνω [κπ.] να αγαπήσει

αγαπώ [να] ΕΑ 89.2, 130.9, Ε 22.9, Γρ 176.2: θέλω [να]· *αγαπούσα να* 89.2: θα ήθελα να

αγγείον, το· *τα αγγεία των αισθήσεών μου* Γ² 84ν β8-9: [όρος της παλαιάς ιατρικής]

αγρλίκι, το ΕΑ 70.1: βαρύ ύφος (τ. *ağırlik*)

αγκαλά και, σύνδ. ΕΑ 36.5, 94.15, Ε 89.11, Μλ 206.5: αν και, μολονότι

αγνάρικος: βλ. *σοζ αγνάρικος*

αγνωσία, η ΕΑ 55.11, Γρ 31.16: ανοησία, απερισκεψία

άγνωστα, επίρρ. Ε 17.15, Γ² 57r β1: απερίσκεπτα

αγρικώ, ρ.μ. ΕΑ 131.10, Σ 141.18: ακούω, καταλαβαίνω, αισθάνομαι

αδημονώ, ρ.α. 47.19, Σ 118.17, Γρ 170.1: ανυπομονώ, στενοχωριέμαι· *αδημονώ απάνω σου* Σ 13.4: αγαναχτώ μαζί σου (όπως στον Κρ.)· ρ.μ. Σ 110.38: στενοχωρώ

- αδιακρισία*, η EA 7.11, E 11.11, E 69.4, Μλ 100.10: ακρισία, άδικη κρίση
- αδιάκριτα*, επίρρ. Μλ 107.12, Γρ 71.20: με άδικο τρόπο
- αδιάκριτος*, επίθ. Σ 171.2: άδικος
- αδιαφόρετα*, επίρρ. Γ² 71r β1 και *αδιαφόρητα* Γρ 212.1: μάταια, ανώφελα· το *αδιαφόρετα* με την ίδια έννοια και στον Goldoni
- αέρας*, ο: [και] ύφος, εμφάνιση EA 2.12, Γρ 6.2· *του κάλλους ο αέρας σου* E 29.10· για τη σημασία πβ. γαλλ. *air* αλλά και τ. *hana*.
- αίνεσις*, η EA 122.16: εξύμνηση
- αισθαντικός*, επίθ. Μλ 249.1: ευαίσθητος
- αισθητός*, επίθ.: αυτός που αισθάνεται· *αισθητή και λογική* (το αντίθετο του *άψυχος*) Σ 141.19· *το φως των αισθητών μου* Σ 174.39
- αιτιάζω*, ρ.μ. EA 132.17: προξενώ, παράγω
- αιώνας*, ο: [και] εποχή EA 84.9· *στον αιώνα*: ποτέ EA 94.8
- άκαιρα*, επίρρ. Γρ 205.39: μάταια καθότι πολύ αργά, παράκαιρα
- άκαιρος*, επίθ. Γρ 170.18: άκυρος
- ακατάστατος*, επίθ. Γ² 69v α13: ασταθής (όπως και στον Goldoni)
- άκλουθον*, το Γ² 103v 12: ο πλακούντας, το ύστερο· ο ίδιος τύπος στον Georgacas, λ. *ακόλουθο*· ο τύπος *ακόλουθον* στον Γαζή
- ακολουθεί*, ρ.α.: [και] συμβαίνει EA 10.4, E 13.13, E 62.10
- ακόλουθο*, το Γρ.156.16: επακόλουθο
- ακολούθως*, επίρρ. E 62.10: επομένως, στη συνέχεια
- ακτινοπρόσωπος*, επίθ. Σ 59.28: αυτός που λαμποκοπά, εκπέμπει ακτίνες το πρόσωπό του (Σ)
- ακτινοφωτοβολώ*, ρ.α. Σ 64.44: λάμπω υπερβολικά και εκπέμπω ακτίνες (Σ)
- αλέμι*, το Γ² 48v α8: διασκέδαση (τ. *âlem*)· η λ. και στη *Βοσπορομαχία*
- αληθοσύνη*, η Μλ 264.4: φιλαλήθεια
- αλιακάς*, ο Γ² 57v α2 [το χφ. γράφει λανθασμένα *ιλακάς*] και *λιακάς* Γρ 72.7: κοινωνικές σχέσεις (με συγκεκριμένο άτομο ή άτομα· και μτφ.) (τ. *alâka*)· *κόψ' τον αλιακά* Γ² 55v α1: *κόψε τις σχέσεις* (τ. *alakaγi kes*)· *αλιακάς* και στα Αρχαία Αλή Πασά· *αλιακάς* και *λιακάς* και στον Goldoni
- αλισβερίσι*, το E 87.1: δοσοληψία (τ. *alısverıs*)
- αλλαγμός*, ο Σ 118.26: αλλαγή (Σ)
- αλλαξογνωμιά*, η EA 32.15: αλλαγή γνώμης και διάθεσης
- αλλαξομορφιά*, η Σ 62.36: αλλαγή στην ομορφιά (πρός το καλύτερο) (Σ)· ίσως όμως αλλαγή μορφής
- αλύπητα*, επίρρ.· *αλύπητα φωνάζω* E 35.15: [πρόκειται για λάθος – ή «διόρθωση» – του γραφέα αντί *μπάδι σαμπά φωνάζω* ή *πάτι σαπά φωνάζω* (βλ. *πάτι σαπά*)]⁴
- αλφάζι*, το Γρ 9.15: λόγια, λόγος, ομιλία (τ. *elfaz*)· ο τύπος *ελφάζι* στο *Σαγανάκι*

⁴ Η γραφή της Μλ *αήρ αήρ φωνάζω* αποτελεί εξελληνισμό (και εξαρχαϊσμό) που δεν ταιριάζει με την οθωμ. εικονοποιία του ποιήματος (αηδόνι και μπουμπούκι).

αμάν, επιφών. Ε 56.1,2, Γρ 86.5, Γρ 88.2: έλεος (τ. *aman*)· βλ. και *ελ αμάν*
αμή, *αμ΄*, σύνδ. Σ και Γρ πολλακίς: αλλά· και στον Goldoni
αμνημονώ, ρ.α. ΕΑ 117.9: ξεχνώ· πβ. *διά να μην της αμνημονούμεν* Hurmuzaki XIV.3 177
αμόρι, το ΕΑ 132.2,22, Σ 61.24, Σ 107.12, Γ² 42r α17, Γ² 56v 3, Γ² 80v β2, Γρ 178.10,21,24, Γρ 215.164,
 Γρ 220.1: έρωτας· αγαπημένος (ιταλ. *amore*)
άμποτες, επίρρ. Ε 80.11: μακάρι
αναγέλιο, το ΕΑ 16.14: εμπαιγμός, κοροϊδία (πβ. *περιγέλιο*)
αναγριώνω, ρ.μ.α. ΕΑ 24.4, Σ 61.33: αγριεύω, εξαγριώνομαι· (μτχ.) *αναγριωμένος* Σ 78.6, Σ 88.4
αναδίδω, ρ.α. ΕΑ 43.19, 64.3: αρχίζω να ξαναφυτρώνω
αναζώ, ρ.μ. Γρ 146.16: (ανα)ζωογονώ (Κρ.) (πβ. *ξαναζώ*)
αναθάλλω, ρ.μ. Γ² 93v 10: αναζωογονώ (Κρ.)
ανάκλησις, η Ε 42.13, Μλ 5.2: επάνοδος καλής εποχής, ευτυχία
ανακωχή, η Ε 95.1: [και] ανάπαυλα, διακοπή, ανακούφιση
αναλώ, *ανελώ*, ρ.α. ΕΑ 17.22, 45.2, 58.20, 61.3, Ε 16.22 (-ε-), Μλ 208.8 (-ε-), Μλ 297δ4, Μλ 300.15,
 Μλ 385.4 (-ε-), Γρ 90.3, Γρ 221.209: λιώνω (από έρωτα)· η λ. και στο *Σαγανάκι*
αναπληρώνω, ρ.μ. ΕΑ 132.9, 132.16: αντικαθιστώ
αναστένακτος, επίθ. ΕΑ 115.10: χωρίς στεναγμούς
ανατρανίζω Σ 94.7 και *ανδρανίζω* Σ 45.23, ρ.μ.: (με αντικείμενο τα μάτια) σηκώνω (το βλέμμα)· ρ.α.
 (με υποκείμενο τα μάτια) Γρ 211.4: κοιτάζω, βλέπω· βλ. Κρ., λ. *ανεντρανίζω*
ανείδεος, επίθ. ΕΑ 44.10: αυτός που δεν έχει μορφή
ανελώ: βλ. *αναλώ*
ανεμοστρόφιλας, ο Ε 67.10: ανεμοστρόβιλος· ο τύπος *ανεμοστρόφιλας* αρκετά διαδεδομένος σε
 κείμενα της εποχής
ανερωτία, η ΕΑ 82.9: έλλειψη έρωτα
άνεσις, η ΕΑ 9.11, 17.3, 51.8, 122.16, Ε 69.10, Μλ 141.8, Μλ 335.2,3, Γρ 68.13: [και] ανάπαυση,
 ανάπαυλα, ανακούφιση
ανευσπλαχνία, η Γρ 179.2, Γρ 185.4: ασπλαχνία
ανθίστασις, η Γ² 91r α2: αντίσταση· ο τύπος και σε άλλα κείμενα της εποχής: Καρατζάς, Κοκκινάκης,
 Dehèque
ανιάτρευτος, επίθ. Μλ 107.6, Γ² 35r β3: που δεν μπορεί να θεραπευτεί, αγιάτρευτος (Κρ.)
ανιθάρρευτος, επίθ. Σ 75.1: ανέλπιστος, απροσδόκητος· πβ. Κρ., λ. *αθάρρευτος*
ανοστάδα, η Γρ 218.2,13: ανοστιά, έλλειψη γοητείας
ανταρί, το Γ² 106v 5 (τ. *anteri*)
αντέρως, ο Ε 90.15: ο έρωτας που ανταποκρίνεται στον έρωτα, η ανταπόκριση στον έρωτα [;]
αντίδικος, επίθ. ΕΑ 70.10: εχθρικός, δυσμενής
αντιφαρμακευτικό, το Σ 79.40: που λειτουργεί ως αντιφάρμακο, αντίδοτο (Σ)
αντράνισμα, το Γ² 53v (σχηματίστηκε με απλολογία: πβ. *ανατρανίζω*· *αναντράνισμα* Georgacas και
 Κρήτη)

- αξιώνομαι*, ρ.μ. Γ² 34ν β2
- απαθής*, επίθ. Μλ 12β.2, Μλ 257.4: απρόσβλητος
- απανδοχή μου* Γ² 37r β7: (προσφώνηση προς αγαπημένη)
- απανθρωπία*, η Γρ 230.9: απανθρωπιά, σκληρότητα (Κρ.)
- απαντέχω*, ρ.μ. ΕΑ 17.3, 49.14, 88.16, 102.9, 111.12, 120.16, 121.8, 121.13, Ε 22.23, Μλ 344.14, Σ139.6, Γρ 184.7, *απανδέχω* Γρ 178.10, Γρ 182.4, Γρ 185.11,12 και *απαντεχαίνω* Σ 78.3, Σ 133.6: περιμένω, προσδοκώ· βλ. και *παντεχαίνω*, *παντέχω*
- απαντώ*, ρ.μ. Μλ 243.8, Γρ 177.16: συναντώ
- απέκει*, επίρρ. Σ 167.12: μετά, κατόπι
- απελπισμός*, ο ΕΑ 10.9: απελπισία
- απιστώ*, ρ.α. Μλ 100.1,6: δείχνω κακοπιστία
- απληροφόρητος*, επίθ. Γ² 69ν α2: [εδώ] απαρηγόρητος, αθεράπευτος
- από*, πρόθ.· *από πολλής* Μλ 105.14, Γ² 66ν β162.1, Γρ 62.1: προ πολλού· η φρ. και στον Goldoni, στον Κοκκινάκη και (συχνά) στον Καταρτζή
- αποβάλλω*, ρ.μ. Γ² 35r β4, Γ² 66r β8: απορρίπτω· *μ' έχ' αποβαλμένον* Σ 78.27: με έχει απορρίψει
- αποδείχνω*, ρ.μ. Μλ 246.15: [εδώ] εκδηλώνω
- αποκατασταίνω*, ρ.μ. (αορ. *αποκατάστησες* Γρ 68.6): φέρνω [κπ.] σε μία κατάσταση (Κρ.), κάνω [κπ. ώστε να]
- αποκοτώ* Γ² 66r β1: τολμώ
- αποκτυπά (η καρδιά)* Σ 8.38: χτυπάει (Σ και Κρ.)
- απολογία*, η ΕΑ 35.9 απάντηση
- αποναρκώ*, ρ.α. Ε 18.7: αδρανώ
- αποξενώνω*, ρ.μ. Μλ 81.3: [εδώ ίσως και με νομική/οικονομική σημασία: παραχωρώ, διαθέτω, μεταβιβάζω (περιουσία) σε άλλον, πβ. λατ. και ιταλ. *alienare*, γαλλ. *aliéner*]
- απορίχνω*, ρ.μ. Σ 26.6, Σ 110.12, Γρ 68.16: παραπετώ, απομακρύνω (Σ), απορρίπτω
- αποφασίζω*, ρ.μ.: (παθητ.) *αποφασίζομαι* ΕΑ 30.29, 59.15: παραδέχομαι κάτι ως οριστικό γεγονός, το παίρνω απόφαση (πβ. *αποφασίστηκαν πως είναι σκοτωμένη [Διγενής Ο 474]*)· (μτχ.) *αποφασισμένος· εις θάνατον είμαι αποφασισμένος* Γ² 37ν α3 (δηλ. καταδικάστηκε· βλ. Κεχαγιόγλου 635 και Κρ.)
- απόφασις*, η· *εξ αποφάσεως* Σ 170.14: βεβαίως, χωρίς άλλο· η φρ. και στη Χαλιμά, στον Αυξεντιανό, στον Κοκκινάκη, στον Χριστόπουλο· Βεντότης: 'infailliblement, immanquablement, absolument'
- απωκισμένα*, επίρρ. Ε 25.12: απόμακρα, απόμερα· *απελπισμένα* σε άλλες πηγές (*απηλπισμένα* στη Μλ)
- αραθυμιά*, η Σ 40.23 και *αραθυμία* Γρ 210.6: θυμός, οργή· *αραθυμία* και στον Goldoni
- αραθυμώ*, ρ.α. Σ 35.12: δυσανασχετώ, θυμώνω· η λ. και στον Goldoni, στον Αλεξανδροβόδα, στον Κισότη 6 και στον Βεντότη
- αρέσω*, ρ.μ.: μου αρέσει Μλ 5.14
- αρζουχάλι*, το Γρ 50.1, Γρ 75.11,16, Γρ 184.1 και *αρτζουχάλι* Σ 161.4: αίτηση, αίτημα, έκθεση (που κάνει ένας υπήκοος προς τις αρχές) (τ. *arzuhal*)

- αρίφης*, επίθ. Γ² 80r 7: σοφός, έμπειρος· πονηρός (τ. *ârif*)· η λ. και στον Goldoni
- αριφλίκι*, το Σ 40.13: σοφία, διορατικότητα (τ. *âriflik*)· η λ. και στον Goldoni, όπου όμως αποδίδει το ιταλ. *galanteria* ‘αβροφροσύνη, περιποιητικότητα’
- αριφτελίκι*, το Γ² 57v, Γ² 62v β5,15 (στον στ. 5 κατά λάθος *αριφτελίκι*), Γ² 81v α4, Γρ 91.10, και *αριφτιλίκι* Γρ 6.17: καλή κρίση, καλό γούστο (πβ. τ. *âriflik* [βλ. *αριφλίκι*] και *marifetlilik* ‘επιτηδειότητα’)· η λ. και στον Goldoni
- άρμενα*, τα ΕΑ 42.10, 80.6, 81.10, 106.12: πανιά· ξάρτια
- Αρναβούτκιοϊ*, το Γ² 89v β12: συνοικία της Πόλης στην ευρωπαϊκή όχθη του Βοσπόρου (τ. *Arnavutköy*)
- αρισιζιά*, η Γ² 103v 7: αδιαντροπιά, αναίδεια, θρασύτητα (< *αρισίζης* < τ. *arsız*)· η λ. και στον Goldoni
- άρτζι*, το Σ 161.9: παρουσίαση, υποβολή (Σ) (τ. *arz*)· βλ. και *αρζουχάλι*
- αρτζουχάλι*: βλ. *αρζουχάλι*
- αρχεύω*, ρ.μ. Ε 43.8, Μλ 283.6, Γ² 65v α5: αρχίζω
- ασπριά*, η Σ 102.53: ασπράδα (Σ και Κρ.)
- άσπρο*, το: οθωμ. νόμισμα· *μήτ’ ασπρού κόπου δεν βάλλω* Μλ 206.16: δεν δίνω δεκάρα· (πληθ.) *τα άσπρα* ΕΑ 99.13, 99.16, Σ 175.7: χρήματα
- αστερολόγος*, ο Μλ 267.16: αστρονόμος· το χφ. γράφει κατά λάθος *αστερολόγος*
- αστοχασία*, η ΕΑ 55.11, 123.13, Ε 2.13, Μλ 31.13: αμυαλιά, απερισκεψία
- ατζέμικος*, επίθ. Σ 83.10: περσικός (τ. *acetm*)
- ατός μου*, *ατή μου*, αντων. ΕΑ 15.16, 19.30, 95.4, Σ 20.9, Σ 27,16, Σ 51.22, Σ 68.27, Σ 76.7, Σ 83.25, Σ 103.2, Σ 114.17, Γ² 50v β13: ο ίδιος, η ίδια· *μόνος/η μου· ατοί σας* στον Καταρτζή
- αυλίζομαι*, ρ.α. Γρ 214.12: κατοικώ (αρχ.)
- αυτός*: τ’ *αυτό* κλπ., αντων. (ειδικά μετά από πρόθεση για ή με): *αυτό· τ’ αυτό* ΕΑ 46.14, Μλ 323.2, Σ 40.6, Σ 77.17, Σ 123.8, Σ 133.2· *τ’ αυτήν* Σ 96.59, Σ 155.16· *τ’ αυτά* Goldoni· *τ’ αυτό* στον *Αυξεντιανό*, στον *Αλεξανδροβόδα* και στον *Κοκκινάκη*· *τ’ αυτόν* στον *Hurmuzaki XIV.3 271*· πβ. *Μα τ’ αυτόν τον ήλιόν σου* Χριστόπουλος, σ. 38· παρόμοια χρήση και στον Καταρτζή
- αφέρι** ΕΑ 87.7: [δυσερμήνευτο]
- αφερού μου*, επιφών. Γρ 219.18: [εδώ ειρων.] μπράβο (τ. *oferim*)
- αφήνομαι [από]* ΕΑ 22.13, 39.10, 55.16, 105.5, 105.13, Ε 2.2, Ε 47.4, Ε 85.1, Μλ 6.7, Γ² 57r β5: παραιτούμαι [από], εγκαταλείπω (ταυτόσημο με το *θαζγεστίζω* [βλ.λ.])· Γ² 55r β14: αφήνω ήσυχο
- άφι*, το: συγχώρηση, χάρη (δικαστική απόφαση) (τ. *af*)· *κάμω άφι* ΕΑ 40.14: συγχωρώ, απονέμω χάρη σε (πβ. τ. *affetmek*)· η λ. και η φρ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- αφορμή*, η· *αφορμήν* (σε επιρρηματική χρήση)· *θανάτου αφορμήν* Γρ 88.14: εξαιτίας του θανάτου
- άφτω*, ρ.μ. Γρ 198.11: ανάβω
- αχαμνός*, επίθ. Σ 59.18, Γρ 221.14: κακής ποιότητας (το αντίθετο του *καλός*), όπως σε πάμπολλα κείμενα της εποχής
- αχαμνοσύνη*, η· *έφεραν το κορμάκι μου σε τέτοια αχαμνοσύνη* (γρ. *τέτοι’ αχαμνοσύνη*) Σ 22.30: τέτοια κακή κατάσταση, τέτοιο χάλι (< *αχαμνός*)· ο Βλαντής το προτείνει ως απόδοση του ιταλ. *fragilità* («το εύθραυστον») και του *languidezza* («ασθένεια, ατονία, μάρανσις»)

αχέγκι, το Γ² 82ν 18: αρμονία (τ. *ahenk*)· η λ. και στη *Βοσπορομαχία*: εδώ όμως η λ. χρησιμοποιείται μάλλον χάριν ομοιοκαταληξίας

αχμάκης, ο Ε 37.11: βλάκας (τ. *ahmak*)

αχρήζω Σ 28.7: αξίζω· λ. συχνότατη σε κείμενα της εποχής: Καλλίνικος, Λαμπανιτζιώτης, Goldoni, Βηλαράς· και στον Βεντότη

άχτι, το: [και] υπόσχεση, όρκος, απόφαση (τ. *ahd*) ΕΑ 102.13, Σ 15.30, Σ 112.1

αψηφισία, η Γρ 129.15: αδιαφορία, περιφρόνηση (Κρ., λ. *αψηφισιά*)

B

βαθειλού, επιφών. Μλ 340 πολλάκις: αχ! αλίμονο! (πβ. τ. *vanevlâ*)

βαδές βλ. θαντές

βαζγεστίζω, ρ.α. ΕΑ 55.6, 71.7, 77.8, 85.16, 115.15, 123.3, Μλ 103.14, Μλ 135.12, Σ πολλάκις, *βαζγκεστίζω* Γ² 34ν α1, Γ² 83ν β15, Γ² 87r α6 κλπ., *βαζγκεστίζω* Γρ 230.1,8 και *βαζκεστίζω* Γρ 182.12: παραιτούμαι (τ. *vazgecti*) (ταυτόσημο με το *αφήνομαι* (βλ.λ.))· ρ.μ. Γρ 84.8· (μτχ.) *βαζκεστημένος* Γρ 72.1: βαριεστημένος

βαθμός, ο: [εδώ] κοινωνική θέση 39.22

βαθρακός, ο Γ² 101r 11: βάτραχος

βάι και βαχ, επιφών. πολλάκις, ιδιαίτερα Μλ 222, Μλ 223: αχ! αλίμονο! κρίμα! (τ. *vay* και *vah*)

βανεντές*, ο Γρ 227.8: [δυσερμήνευτο: ίσως εννοείται το *σαζεντές* 'αυτός/ή που παίζει το σάζι' (τ. *sazende*)]

βαντές, ο ΕΑ 26.8, 70.2, 112.2, *βαδές* Σ 102.48, Σ 113.21, Σ 116.5, Γ² 50r γ1, Γ² 54r β11, Γ² 89ν β7, Γρ 75.3 και *βατές* Γρ 170.26: έκφραση (του προσώπου, συνήθ. αρνητική) (ίσως τ. *ifade*)

βάνω, ρ.μ.· (παθητ.) *βάνομαι [με]* ΕΑ 85.7, 105.12, <Ε 4.4>, Μλ 393.5 και *τα βάνομαι [με]* Γ² 55r β5, Γ² 63r α2: τα βάζω [με], μαλώνω [με]

βαριέμαι, ρ.μ.· (μτχ.) *βαρεμένος [από]* Γ² 37ν α1: βαριεστημένος

βαχ: βλ. βάι

βέζνι, το Σ 61.30: (ποιητικό) μέτρο (οθωμ. *vezn*, τ. *vezin*)

βεράνι, άκλ. επίθ. Γ² 72ν β4 και *βιράνι* Σ 152.11 και: έρημος, κατεστραμμένος· (ως ουσ.) ερείπιο (τ. *viran*)· *βεράνι* και στη *Βοσπορομαχία*

βία, η: βιασύνη· *με βία* Γρ 72.7, Γρ 73.10: γρήγορα, αμέσως

βλάβει, ρ.α. ΕΑ 64.8: πειράζει

βλέψιμον, το Γ² 62ν β13: κοίταγμα (Κρ.)

βολά, η Ε 65.13, Σ 51.5, Σ 102.35, Σ 104.11, Σ 154.15, Γ² 54r β1: φορά

βολεί, απρόσωπο ρ. Σ 35.6, 57.16, Μλ 389.39: είναι δυνατόν

βολετός, επίθ. ΕΑ 15.13, Γρ 227.3: εφικτός· *είναι βολετό(ν) να* Σ 16.29, Σ 115.13, Σ 141.1: είναι δυνατόν/εφικτό να

βολή, η Σ 80.2: βολή (τόξου, κ.ά.)· πβ. *ευστόχως πέμπει* (ενν. ο έρως) *τας βολάς και τοξεύει καρδιάς* (Διγ. Γρ. 612) (Κρ.)

βολιά, η Γρ 6.4: βολή (τόξου, κ.ά.)

βουλή, η ΕΑ 72.3, 93.1, 112.14, Ε 5.15: θέληση, επιθυμία

βρακοζώνη, η Σ 28.6, Γρ 221.206: στενή κορδέλα με την οποία δένεται και λύνεται το (γυνακείο) βρακί· ο Βεντότης το αποδίδει στα γαλλικά ως 'lacet, ganse'· η λ. *βρακοζώνα* (στενά σαν βρακοζώνα) στη *Βοσπορομαχία* σ. 110

βρούχος, ο Μλ 178β1: είδος κολεόπτερου που προκαλεί ζημιές σε διάφορα φυτά (π.χ. όσπρια)

βυθισμός, ο ΕΑ 10.5, Γρ 187.5: σκέψη, συλλογισμός

Γ

γαζέπι, το ΕΑ 40.8, Μλ 100.12, Σ 116,2, Γ² 37r β5, Γ² 40v β1, Γ² 87v β5 και *καζέπι* Γρ 170.7: οργή (τ. *gazer, gazar*)· *γαζέπι* και *καζέπι* και στα Αρχεία Αλή Πασά

γαζέτα, η ΕΑ 129.1: εφημερίδα (βεν. *gazeta*)

γαζής, ο ΕΑ 96.15: ήρωας (τ. *gazi*)

γαϊρέτι, το Ε 3.7, Μλ 336.19, Σ 41.15, Σ 173.11: ζήλος, προσπάθεια, επιμονή (τ. *gayret*)

γάλι Μλ 265.8: γρ. χάλι (βλ.λ.)

γαράζι, το και *γαρέζι* Γ² 40r β8: κακία, πικρία, μνησικακία (τ. *garaz* και *garez*)· *γαρέζι με κρατείς* Γ² 38r β1, *γαράζι με κρατεί* Γρ 184.3: μου κρατάς/άει κακία (-a *garaz tutmak*)· *γαρέζι* και στο Αρχείο Αλή Πασά

γγίζω: βλ. *εγγίζω*

γδω: να γδω Γρ 74.3, Γρ 187.7, Γρ 215.17: να δω· οι τύποι *γδω*, *γδεις* κλπ. και στον Σολωμό (στα χφ. αλλά όχι στις εκδόσεις!)

γένος, το: [εδώ] φύλο και εθνικότητα, καταγωγή ΕΑ 39.22, Γρ 6.1· φύλο Γρ 156.15

γεράς, ο Γρ 176.26 (και *γερά*, η Γρ 221.112): βλ. *γιαράς*

γετιστίζω, ρ.μ. ΕΑ 105.16: χορταίνω (τ. *yetisti*)

για, μόριο· *για θα μάθεις* Μλ 340.20: τότε λοιπόν θα μάθεις (τ. *ya*)

γιαγκίνι, το ΕΑ 61.2, Σ 25.5, Σ 107.40, Γ² 35r β13, Γ² 70r α10: πυρκαγιά (τ. *yangin*)

γιακάς, ο· *δίδω γιακά* Γ² 55v α2, Γ² 57v α1, Γ² 103v 3: δίνω αφορμή για υποψίες· η φρ. και στο *Σαγανάκι*, στον Goldoni, στον *Αυξεντιανό* και στον Καταρτζή

γιαραμπή, επιφών.: Γρ 221.101,102, Γρ 224.1: Θεέ μου (τ. *ya Rabbi*)

γιαραντίζω, ρ.α. Ε 73.12 (= Μλ 218.12) και *γιαραδίζω* Γρ 147.8: είμαι χρήσιμος, χρησιμεύω (τ. *yaradi* ή *yarandi*)

γιαράς, ο ΕΑ, σ. 254 και *γεράς* Γρ 176.26: πληγή (τ. *yara*)

γιουρουντίζω, ρ.μ. ΕΑ 100.10: κατατρέχω (τ. *yürüdü*)⁵

γκερίζι, το Γ² 83v β10: οχετός (τ. *geriz*)· βλ. και *Μπαλάτ γκερίζι*

γκερσεκτέν, επιρ. ΕΑ 100.10: αληθινά, πράγματι (τ. *gersekten*, με τόνο στην α΄ συλλαβή)

γκιδίζω, *γκιντίζω*: βλ. *κιγδίζω*

γκιμέτι: βλ. *κιγμέτι*

γκιόγια, επίρρ. Γ² 83r 12: δήθεν (τ. *güya/göya*)· η λ. και στον Καταρτζή, στο *Σαγανάκι* και στα Αρχεία Αλή Πασά

⁵ Πβ. τη σημείωση του συγγραφέα στον *Αλεξανδροβόδα*, σ. 136: 'κατατρέχω'. Το ρ. με αμετάβατη σημασία στο *Σαγανάκι*, 'προχωρώ, ορμώ'.

- γκιορμετλίκι*, το Ε 26.6: ο τύπος είναι προβληματικός· ίσως ο γραφέας να έχει στον νου του το τ. *görmelzik* ‘τυφλότητα, τύφλα’, άλλα όμως χφ. γράφουν *τζομερτλίκι* (βλ.λ.)· βλ. ΕΑ, σ. 243
- γκιουρουστίζω, ρ.μ. Γρ 119.16 και *γκιουρουστίζω* Μλ 198.16: ανταμώνω (τ. *görüştü*)· *γκιουρουστίζω* και στο Σαγανάκι, στον Κοδικά, στον Καρατζά (Κουρνούτος, σ. 114-115), στο *Hurmuzaki XIV.3* 419 & 425 και στα Αρχεία Αλή Πασά
- γκιουζελί· *Ευμορφίζεται** *γκιουζελί* Σ 102.51: [λάθος γραφή αντί *Εύμορφη* *σαδέ* *γκιουζελί* (βλ. *σαδέ* *γκιουζελί*)]· βλ. και *εσμέρ* *γκιουζελί*
- γκιουλούμ, το Γ² 83ν β3: τριαντάφυλλό μου· (μτφ.) η αγαπημένη μου (τ. *gülüm*)
- γκιουρουστίζω: βλ. *γκιουρουστίζω*
- γκιούτσιλε, επίρρ. Γ² 50ν β3: με το ζόρι (τ. *güs ile*)· η λ. και στο Σαγανάκι
- γλεντζές: βλ. *εγλεντζές*
- γλεντίζω: βλ. *εγλεντίζω*
- γλύζω, ρ.α. Σ 48.12: γλυτώνω
- γλυκασμός, ο ΕΑ 122.17, Σ 148.13: απόλαυση
- γλυκοφόρισμα, το Σ 90.17: (για ποτάμι) απαλή, γλυκιά και ήρεμη ροή του νερού (Σ)
- γλυτωμός, ο ΕΑ 42.13, Ε 31.5, Μλ 283.15: σωτηρία
- γλωσσοφαγιά, η Ε 4.3: η βασκανία που οφείλεται σε φθονερές κρίσεις και σχόλια για τις επιτυχίες κάποιου
- γνέμα, το ΕΑ 28.5: ιστός
- γνώμη, η ΕΑ 15.1, 16.18, 26.16, 40.4, 78.3, 79.6, 85.17, 93.14, 96.9, Ε 20.2, Μλ 167.15, Μλ 345.5, Σ 5.1, Σ 112.31: [και] διάθεση, στάση· Ε 5.12 επιμονή· Μλ 138.15 απόφαση· Ε 73.4 (με αρνητική σημασία) ισχυρογνωμοσύνη (όπως και στον Goldoni)· *την γνώμην σου την κάμνω* Γ² 34ν β14: τη θέλησή σου [;]· *τα πάθη και την γνώμην σου πλέον να καταπέισω*: βλ. *πάθος*
- γοντζές, ο ΕΑ 68.19, 68.26, Σ 14.20, Σ 133.7, Γ² 89ν α1,3, Γρ 215.75, *κοντζές* Ε 35.5,9,16 και *γουντζές* Σ 165.1: μπουμπούκι (ιδ. τριαντάφυλλου) (τ. *gonca*)⁶
- γράντο, το Μλ 37.10 (ίσως ιταλ. *grado* ‘βαθμός· κοινωνική θέση’ κ.ά.· πβ. Κριαράς, λ. *γράδο* ‘αξιωμα’): [*μη θελήσεις*] *γράντο να κρατήσεις*: μην κάνεις πως είσαι ανώτερή μου· πβ. όμως ιταλ. *tener del grande* και βεν. *far el grando* ‘έχω μεγαλοπρεπές ύφος’
- Γρίκαπι, το Γ² 37r α2: το Εγρίκαπι (τ. Eğrikari), συνοικία της Πόλης κοντά στις Βλαχέρνες· με «σπίτι» στο Εγρίκαπι εννοείται τάφος στο ελληνικό νεκροταφείο που υπάρχει εκεί από τον 18^{ον} αιώνα μέχρι και σήμερα·⁷ ο τύπος και στη *Βοσπορομαχία*, σ. 122⁸
- γρικώ, ρ.μ. Ε 96.3, Σ 16.11,25 et *passim*: αισθάνομαι, νιώθω· βλ. και *αγρικώ*
- γυρίζω, ρ.μ. Γρ 180: [εδώ] αντικαθιστώ [κτ.] με το αντίθετό του

Δ

δαβάς: βλ. *νταβάς*

δαγιαδίζω: βλ. *νταγιαντίζω*

⁶ Στην οθωμ. ποίηση με τη λ. *gonca* συχνά υπονοείται η ερωμένη.

⁷ Έως και τα Σεπτεμβριανά του 1955 το Νεκροταφείο Αγ. Κυριακού στο Εγρίκαπι αποτελούσε το μεγαλύτερο εν δυνάμει σε χωρητικότητα και δυναμικότητα χώρο για ταφές στην Κων/πολη.

⁸ Στη σ. 105 όμως γράφει *Εγρίκαπι και Μπαλουκλί, Ρωμαίων κοιμητήρια*.

- δακρυορροώ, ρ.α. Σ 96.26, Γ² 69ν β2: χύνω δάκρυα (Σ)
- δακρυοχυσία, η Σ 8.8: χύσιμο δακρύων (Σ)
- δακρυρροΐα, η Γ² 84ν β14, Ε 68.16: χύσιμο δακρύων
- δακρυσμός, ο Σ 38.39: κλάμα
- δαλδίζω, ρ.α. Σ 42.3: βυθίζομαι (σε σκέψεις) (τ. *daldi*): ο τύπος νταλτίζω στη Βοσπορομαχία
- δαλδισμός, ο Σ 101.1: στενοχώρια, μελαγχολία (< δαλδίζω, βλ.λ.)
- δαρδαγάνι, το: έκαμε δαρδαγάνι Γ² 83r 18: τα σκόρπισε, τα έκανε άνω-κάτω (τ. *dardağan*)
- δεβλέτι: βλ. ντεβλέτι
- δεκτικός, επίθ.: [και] δεκτός ΕΑ 122.24
- δενδρόρριζον, το Σ 27.19: ρίζα μεγάλη, κορμός δένδρου (Σ)
- δερβίσης, ο ΕΑ 77.2: μουσουλμάνος μοναχός (τ. *derviş*)
- δερδιμένης, ο (γρ. μάλλον δερδιμένητης) Σ 110.6: άτυχος, δυστυχής (τ. *derdmend*) (Σ): οι τύποι δερδιμένητης και ντερντιμένητης και στον Goldoni, τερτεμένης στον Καλλίνικο
- δερμάνι, το: βλ. ντερμάνι
- δερπάνι* Σ 149.13: βλ. ντουρμπίνι
- δέρτι βλ. ντέρτι
- δερτλής, ο Σ 36.16: «ο έχων ντέρτι, θλιμμένος, πονεμένος» (Σ) (τ. *dertli*)
- διακρίνω, ρ.μ. Γρ 147.10 και διακρίνομαι, ρ.μ. ΕΑ 52.7, Ε 8.11, Ε 31.15: κρίνω ορθώς και με ευσπλαχνία
- διάκρισις, η ΕΑ 88.19, Μλ 156.2, Σ 43.36, Σ 110.7, Γ² 76r α3, Γ² 91r α6, Γρ 109.6: σωστή κρίση, απόφαση, επιλογή
- διασκεδάζω, ρ.μ. ΕΑ 41.8: διασκορπίζω, απομακρύνω
- διάστημα, το ΕΑ 64.3: διάλειμμα, ανάπαυλα
- διαυθεντευτής, ο Γ² 116ν β6,7, Γ² 117r 10: προστάτης, υπερασπιστής (< διαυθεντεύω < λατ. *defendo* με επίδραση του αυθέντης)
- διάφορο[ν], το Ε 35.2, Γρ 83.11, Γρ 223.14: κέρδος, ωφέλεια
- διβάνι, το: το συμβούλιο του σουλτάνου ή του ηγεμόνα (τ. *divan*): στέκομαι διβάνι ΕΑ 73.31: στέκομαι σε πειθήνια στάση με τα χέρια σταυρωμένα (τ. *divan durmak*)· η φρ. και στο Σαγανάκι· στο Γ² 59ν α6 το διβάνι μάλλον είτε αναφέρεται στην αναμονή διαταγών, είτε σε δίκη
- διγνωμία, η <Ε 6.15>, Μλ 19.15 και διγνωμιά Σ 16.19: δολιότητα
- δίγνωμος, επίθ. ΕΑ 32.13, Σ 170.2, Γρ 178.9: διπρόσωπος, δόλιος
- δίδω· για να δώσει ο νους μου <Ε 2.9>, Μλ 31.9: για να ξεδώσει ο νους μου, για να ξεδώσω
- δίλογος, επίθ. Γ² 86ν α11: διπρόσωπος, ύπουλος (Κρ.)
- δίνω, ρ.μ. Γρ 176.25: [εδώ] χτυπώ, πληγώνω
- διορίζω, ρ.μ.: αποδίδω· γράφω (φάρμακο) σε συνταγή ΕΑ 14.14, 56.26, Ε 36.8· (για γιατρό) συστήνω (μια ορισμένη θεραπευτική αγωγή): το Ε 34.7 γράφει να διορισθούν, προφανώς κατά λάθος αντί να διορθωθούν, όπως γράφουν άλλα χφ.
- διορισμός, ο: δώ] ιατρική συμβουλή Ε 36.12

δίπλωμα, το Σ 132.7: δίπλα, πτυχή (Σ)

διπρόσωπος, επίθ. Σ 96.50: υποκριτής

δοατζής: βλ. *ντοβατζής*

δοκιμάζω, ρ.μ.: [και] έχω πείρα από· *σ' έχω δοκιμασμένη* Ε 8.15: έχω πικρή πείρα από σένα

δοκιμή, η: πείραμα, εγχείρημα Ε 11.6· πρακτική εμπειρία, πείρα, δοκιμασία 39.14, Ε 5.11, Ε 32.12, Μλ 107.4, Γ² 59ν α3

δολάπι, το Γ² 139ν 14: το κάθε τι που περιστρέφεται (τ. *dolar*) (βλ. και *ντουλάπι*)

δόμνα, η Γ² 137r 5: σύζυγος ηγεμόνα στις παραδουνάβιες ηγεμονίες (ρουμ. *doamna*)

δομνίτσα, η Γ² 137r 5: κόρη ηγεμόνα (ρουμ. *domniță*)

δοξάζω, ρ.μ. *ΕΑ* 44.3: [εδώ] νομίζω, πιστεύω (αρχ.)

δόξευμα, το Σ 15.2: τόξευμα, χτύπημα με βέλος (Σ)

δοξευτής, ο Σ 89.26: τοξότης

δοξεύω, ρ.μ. Σ 14.81, Σ 35.25, Σ 46.20, Σ 47.19, Σ 65.57, Σ 81.7, Σ 88.33, Γρ 128.12, Γρ 202.18: τοξεύω

δουδού· δουδού μου: βλ. *ντουντού*

δούλευσις, η Ε 73.12: υπηρεσία· *στην δούλευσίν σου* Γ² 37ν β4: στην υπηρεσία σου

δουλεύω, ρ.μ. *ΕΑ* 78.16, 101.26, Σ 47.9, Σ 171.7, Γ² 48ν β4: [και] υπηρετώ

δούσες, οι [κανονικά ντουσές, ο] *ΕΑ*, σ. 249: εξάρες (τ. *düşes*)

δροσιστικόν, το Μλ 141.10: (μάλλον) είδος φαρμάκου, αντιπυρετικό

δυλιγμένος, μτχ. Γ² 48ν α3, Γ² 31 α7 και *δυλιμένος* Γρ 26.13: τυλιγμένος· πβ. το καβαφικό *ντύλιξε*

δυναστεία, η *ΕΑ* 53.19, 83.3: βία

δυναστικός, επίθ. Ε 58.1, Μλ 34.8, Μλ 386.11: καταπιεστικός, τυραννικός

δυνατά, επίρρ. Γ² 84ν α6, Σ 42.20: πάρα πολύ, λίαν· η ίδια χρήση και στον Δαπόντε· πβ. Κρ., λ. *δυνατά*, 2

δυσγενής, επίθ. Γ² 103r 7: [το αντίθετο του *ευγενής*] (αρχ.)· η λ. και στον *Κισότη* 15

δώνω, ρ.μ. Γρ 178.6, Γρ 179.3: δίνω

δώσμετε *ΕΑ* 115.7: δώστε μου

Ε

*εβεκελί** Ε 60.11: λανθασμένη γραφή της επιμελήτριας της έκδοσης αντί *τεβεκελί* (βλ.λ.)

εβζάς, ο *ΕΑ* 112.10, Σ 19.19, Γ² 59ν α6, Γρ 72.12: (αρνητική) χειρονομία ή συμπεριφορά (τ. *evza* [πληθ.] 'χειρονομίες, συμπεριφορά')

εγγίζω, ρ.μ. και *γγίζω* Μλ 217.16, Μλ 345.20, Γ² 47r β10, Γ² 99ν α6: πειράζω, ενοχλώ, προσβάλλω· *γγίζω* και στον Goldoni

εγκάρδια, τα Σ 152.3: τα φυλλοκάρδια

εγκέλι, το Μλ 217.9: εμπόδιο (τ. *engel*)

εγλεντζές, *γλεντζές*, ο 1 *ΕΑ* 8.8, 19.8, 41.11, 45.13, 85.3, 105.5, 105.7, Γρ 62.5, Γρ 84.15, Γρ 219.15, Γρ 230.10,12: γλέντι, διασκεδάση (τ. *eğlence*)

εγλεντίζω, ρ.α. *ΕΑ* 9.16, 53.10, 105.10, 105.16, Ε 4.10, Ε 10.16, *εγλενδίζω* Ε 2.1, Σ 29.15, Σ 42.4, *γλεντίζω* Σ 39.32, Σ 144,6, Γρ 88.3, Γρ 112.1: γλεντάω, διασκεδάζω (τ. *eğlendi*)

εδάς, ο EA 112.10: επιτηδευμένη συμπεριφορά (τ. *eda*)

εζιγέτι, εζιέτι, το [τετρασύλλαβο] EA 25.12, 41.16, 47.10, 85.2, 115.11, E 73.4, Μλ 206.14, Μλ 389.32, Σ 116.8, Σ 155.12, Γ² 58r α2, Γ² 89r β2, Γρ 68.9, Γρ 71.2, Γρ 72.3, Γρ 132.1: ταλαιπωρία, βάσανα (τ. *eziyet*)· εζιγέτι και στη Βοσπορομαχία

ειδέ, σύνδ. Σ 140.18: αν δεν...· σύνδ. EA 19.6: όμως· επίρρ. Γρ 84.8: ειδεμή· *ειδέ και*, σύνδ. EA 125.6, E12.5, E78.11, Μλ 26.6, Μλ 81.13, Γρ 84.6, Γρ 129.15, Γρ 131.16, Γρ 147.11, Γρ 162.15, Γρ 183.7: αν όμως· Γρ 130.13: και αν· *ειδέ ου* EA 19.70: αν όχι, αλλιώς

ειδεμή, σύνδ. EA 95.5: αν όμως· επίρρ. EA 78.18: αν όχι

είδησις, η Γρ 23.13: [και] γνώση· προς *είδησίν σου* Μλ 30.8: για να ξέρεις

ειδοποιώ, ρ.μ. EA 44.16: [εδώ] δίνω μορφή σε κάτι

είδος, το: [και] μορφή EA 44.7, 44.14, 44.16· τρόπος, μέθοδος E 84.4

είδωλον, το Σ 27.23: ομοίωμα (το αντίθετο του *πρωτότυπον* [βλ.λ.])

εις τόσον, επίρρ. EA 132.21, E 8.12, E 78.15, Μλ 179.9, Μλ 327.7, Γ² 34r β2: σε τέτοιο βαθμό

εϊτζέ: βλ. *χεπ εϊτζέ*

εκδικώ, ρ.μ. EA 30.8: εκδικούμαι, τιμωρώ

εκθειάζω, ρ.μ. E 30.27: επαινώ

εκστατικός, επίθ.: [εδώ] σαστισμένος, ζαλισμένος, χαμένος E 59.4· *μένω εκστατικός* Μλ 347.1, Σ 125.16: μένω έκπληκτος (όπως σε πολλά άλλα κείμενα της εποχής).

ελ αμάν, επιφών. EA 85.14: φτάνει πια! έλεος! (τ. *el'aman*)· βλ. και *αμάν*

ελάφρωσις, η Μλ 36.23, Μλ 141.7: ανακούφιση

ελεγμός, ο Σ 37.14: μομφή, ψόγος· η λ. και στον Goldoni, αλλά και στους Εβδομήκοντα και την Κ. Διαθήκη

ελευθερωμός, ο E 31.5: απελευθέρωση

ελκυστικό(ν), το EA 67.2, 67.13, 75.10, 111.3, Μλ 220.7, Μλ 334.13, Σ 52.43, Γρ 6.7, Γρ 132.12, Γρ 142.11: μέσο έλξης (όπως ο μαγνήτης), θέλγητρο

εμανέτι, το: ενέχυρο (τ. *emanet*)· *έλαβες εμανέτι* E 82.1: τη δέχτηκε ως ενέχυρο· σε άλλα χφ. ο τύπος είναι *αμανέτι*

εμβαίνω· *εμβαίνω στο αίμα [κάποιου]* Μλ 100.10: παίρνω [κπ.] στο λαϊμό μου (τ. *kanina girmek*)

έμμουσος, επίθ. Μλ 13.8: μουσικός (αρχ.)

εμπιστευμένος, επίθ. Σ 7.4, Μλ 388.32: πιστός, έμπιστος

εμπιστός, επίθ: Σ 150.10: πιστός (Σ. και Κρ.)

εναμοράτος, επίθ. Μλ 34.18: ερωτευμένος (ίσως < διαλ. τύπος του ιταλ. *innamorato*· πβ. ισπαν. *enamorado*)· το χφ. γράφει *έν άμοράτο*

ενάντιος, επίθ. Σ 12.11 και *εναντίος* 10.12, Μλ 5.12 (θηλ. *εναντία* E 47.7, Σ 38.25, Μλ 335.4,7, Μλ 337.5,16, Μλ 390.16): αντίθετος, αντίξοος, δυσμενής, εχθρικός· (επίρρ) *εναντίως* E 62.10 και *εναντία* Γ² 38r β1: αντιθέτως· στην/από την αντίθετη κατεύθυνση

εναντιότης, η Μλ 105.10: εναντίωση

εναντιούμαι, ρ.α. EA 2.9, 22.13, E 11.8, E 47.8: αντιστέκομαι, αντιτίθεμαι

εναντίωσις, η Σ 158.8: εχθρική διάθεση, αντίθεση (Σ)

- ενεμπιστεύομαι, ρ.μ.: Σ 42.22: εμπιστεύομαι (Σ)· η λ. και στον Μπερτόλδο 55· πβ. *ενεμπιστοσύνη*
Κεχαγιόγλου 621
- ενεργώ (γ' πρόσ. *ενεργά*), ρ.μ. Σ 8.54: [εδώ] εφαρμόζω, πραγματοποιώ
- ενθύμημα, το Σ 96.13,15,17: θύμηση, υπόμνηση (Σ)
- ενθυμώ, ρ.μ. EA 122.9: θυμάμαι
- εννοιάζομαι, ρ.μ.: προσέχω, φροντίζω E 70.3· μηχανεύομαι 36.16
- ενόσω να E 31.15, σύνδ.: μέχρι να
- εντάμι, το Γρ 79.9: μορφή, ανάστημα (τ. *endam*)
- ενταυτώ, επίρρ. EA 8.9, 31.18, 42.11, 47.16, 101.4,13, 131.13, E 7.3, E 63.7, Μλ 338.9, Μλ 346.13, Μλ 347.4, Γ² 78r β4, Γ² 84v β18, Γρ 54.10, Γρ 84.10, Γρ 86.7, Γρ 152.11: ταυτόχρονα, την ίδια στιγμή
- εξάπαντος, επίρρ. EA 47.1: [και] με κανέναν τρόπο
- εξικλεμές, ο E 59.12: έλλειψη, ελάττωμα (τ. *eksiklenme*, < ρ. *eksiklenmek* 'ψέγω')· η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά
- εξόχως [από], επίρρ. Γ² 81v α3: εκτός [από]· η χρήση και στη Βοσπορομαχία
- έξω, επίρρ.: με *έξω νουν να ζήσω* Γρ 162.8: να ζήσω ανέμελα· πβ. *κάμνω έξω νου στο Σαγανάκι* (αδιαφορώ, κάνω το κορόιδο) και *Ας είχα κάμει οξω του νου στον Ερωτόκριτο Γ' 969*
- εξωτικός, επίθ. EA 27.11: εξωτερικός
- επάνω [εις]: [και] εναντίον EA 3.1, 93.15
- έπαρσις, η E 12.2: [ίσως με θετική σημασία;]
- επιχειρίζομαι, ρ.μ. EA 127.9: επιχειρώ· ο τύπος συχνός σε κείμενα της εποχής
- ερμηνεύω, ρ.μ. EA 26.12, 101.25: [και] ορμηνεύω, συμβουλεύω
- ερωτικός, ο Μλ 299.4: εραστής, ερωτευμένος· η λ. και στο Σαγανάκι και στο Σχολείον
- ερωτοβλαμμένος, επίθ. Σ 133.10: βλαμμένος, ταραγμένος από τον έρωτα (Σ)
- ερωτοκαμωμένος, επίθ. Σ 66.12: φτιαγμένος με τη ζέση και το πάθος του έρωτα (Σ)
- ερωτοφτιασμένος, επίθ. Σ 149.1: φτιαγμένος με τρόπο κατάλληλο για τον έρωτα, όμορφος, γλυκός (Σ)
- έσκι, το 38.1, Γρ 215.71: έρωτας, πάθος (παλαιότ. τ. *isk* [σήμερα *ask*], πβ. περσ. *ishq/eshq*)· η λ. συχνή στη Βοσπορομαχία· πβ. όμως *άσκι* σε επιστολή του ηγεμόνα Νικ. Καρατζά (Hurmuzaki XIV.3 224)
- εσκιαλίκι, το [5σύλλαβο] <E 22.20>, Σ 40.14, Σ 102.50, Γ² 81v α4, Γ² 115v 17 και *εσκιαλούκι* Γρ 218.12: ομορφιά, γοητεία (τ. *eskiyalik* 'λήσεια')· και *σκιαλίκι* E 22.20 (γρ. κι *εσκιαλίκι*)⁹
- εσμέρ γκιουζελί, το Γ² 81r β3: μελαχρινή καλλονή (τ. *esmer güzeli*)
- εύκαιρα, επίρρ. EA 28.24: μάταια
- εύκαιρος, επίθ. EA 131.16 Μλ 332.12, Γρ 83.16: άδειος· μάταιος

⁹ Το ελλ. παράγωγο έχει αποκτήσει διαφορετική σημασία από το τ. έτυμο, ίσως διότι το κάλλος της ερωμένης θεωρείται ότι «κλέβει» την καρδιά του εραστή. Με την ίδια σημασία χρησιμοποιείται και σε επίγραμμα που αποδόθηκε στον Καλλίνικο ενώ είναι πιθανότερο να είναι του Μόμαρτς. Υπάρχει και το συγγενικό επίθ. *εσκιάδικος*. Στη σημασιολογική εκέλιξη ίσως έπαιξε ρόλο η φωνολογική ομοιότητα με το *έσκι* (βλ.λ).

ευπονιά, η Μλ 386.2: ευσπλαχνία

ευρετής, ο Σ 89.4: αυτός που βρίσκει κάτι, ευρηματικός (Σ)

ευτυχάρι* Γ² 138ν 21: γραφικό λάθος αντί *ιφτιχάρι* (βλ.λ.)

ευφημία, η Γρ 128.4: επευφημία (Κρ.)

ευφραίνομαι, ρ.μ. ΕΑ 73.12, 117.6 και φραίνομαι Γ² 63ν α3: χαίρομαι, απολαμβάνω

έφεις, η Μλ 332.4: πόθος, επιθυμία (αρχ.)

εφετός, επίθ. Μλ 265.19: ποθητός (αρχ.)

εφεύρεμα, το Γ² 102ν 5· η λ. και στη Χαλιμά, στον Μολιέρο, στον Κισότη 33, στον Αυξεντιανό και στον Goldoni

εφευρινός*: με λύπες πλην εφευρινές Ε 25.3: [γραφικό λάθος: τα άλλα χφ. γράφουν *Με θλίψεις πολυκαιρινές*]

έφορος, ο Ε 56.17: [δυσερμήνευτο: ίσως ο Θεός που βλέπει τα πάντα από ψηλά· πβ. φρ. *έφορος Θεός* στον Μάξιμο Καλλιουπολίτη, βλ. Κρ., λ. *έφορος*]

εχθρευμός, ο Σ 163.9: έχθρα (Σ)

εχιγιάς* Ε 87.2: [δυσερμήνευτο· ο όλος στίχος δυσνόητος]

Ζ

ζαϊφλίκι, το Σ 173.3: αδυναμία, ατονία (Σ) (τ. *zayıflık*)

ζαλίμικος, επίθ. Σ 102.49: τυραννικός, άπονος (τ. *zalim*) (Σ)· ο τύπος ζαλούμικος στη Βοσπορομαχία

ζαλιμλίκι, το Ε 20.16: απονία, τυραννία (τ. *zalimlik*)

ζαμπαράς, ο Γ² 104ν 2: γυναικάς (< τ. *zampara*)

ζαπτζής, ο Γ² 116ν β5: αστυνομικός

ζάπτι, το (τ. *zabt* 'κράτηση, σύλληψη')· *κάμνω* [κτ. ή κπ.] *ζάπτι* Ε 97.8, Σ 125.10, Σ 131.16, Γ² 85r β8: κυριεύω, υποτάσσω στη θέλησή μου (πβ. τ. *zabt etmek*)· *γίνομαι ζάπτι* ΕΑ 98.14, Σ 50.12: υποτάσσομαι

ζαραφέτι, το ΕΑ 112.8, Γ² 85r α1: ευφυολογία, ευτραπελία (τ. *zarafet*)

ζάρι, το Σ 52.10: ο 'κύβος' (τ. *zar*)· βλ. όμως και *ζάρω*

ζαρίφης, επίθ. (θηλ. *ζαρίφισσα* Γ² 62ν β7): κομψός (τ. *zarif*)· η λ. και στη Βοσπορομαχία

ζαριφιά, η Ε 59.3, Σ 125.22, Γ² 54r β11, Γ² 81ν α3,4, Γρ 227.13: κομψότητα (< *ζαρίφης*)

ζαρίφικος, επίθ. Ε 59.11, Γ² 106r 15: κομψός, χαριτωμένος· η λ. και στη Βοσπορομαχία

ζαριφλιά, η Σ 102.28: [μάλλον συμφυρμός του *ζαριφιά* και του *ζαριφλίκι* (βλ.λ.)]

ζαριφλίκι, το ΕΑ 78.8, Ε 22.19, Σ 101.8, Γ² 62ν β6,8,16, 82ν 12: κομψότητα (τ. *zariflik*)

ζαρλατίσματα, τα ΕΑ 88.10: μομφές, επιπλήξεις (τ. *azarladi*)

ζάρω, ρ.μ. Σ 11.10, Σ 26.2, Σ 81.2, Σ 136.13, Γ² 102ν 14: συνηθίζω (βεν. *usar* ή ιταλ. *usare*) (Somavera και Κρ.)

ζάτι, το ΕΑ 130.11, Σ 155.19: ουσία, ιδιότητα (τ. *zat*)

ζαχμέτι, το Σ 116.8: πόνος, δυστυχία (τ. *zahmet*) (Σ)

ζέσις, η Ε 90.10: ζέστη, θέρμη, ερωτικός πυρετός

ζέφκι, το EA 85.9, 115.13, E 85.1, Σ 32.8, Σ 155.11: διασκέδαση (τ. *zenk*)· η λ. συχνότατη στη
Βοσπορομαχία
ζεφκλενδίζω, ρ.μ. E 10.16, Γ² 50r β14 και ζεφκλεντίζω Γ² 84r α6: κοροϊδεύω, περιπαίζω (τ. *zenklendi*)
ζήτημα, το EA 122.24, Γρ 210.18: αίτημα
ζορπαλίκι, το Μλ 7.10 και ζορπαλίκι E 62.10: χρήση βίας (τ. *zorbalik*)
ζόρτι* Σ 160.11: γρ. ζάτι (βλ.λ.)
ζουγρός, επίθ. Γ² 106r 16: σγουρός
ζουλούφι, το Γ² 62v β1: τσουλούφι (τ. *zülüf*)· η λ. και στον Goldoni
ζουρίζω, ρ.α. Σ 96.64: δυσκολεύομαι, υποφέρω (μάλλον < ζορίζω)

Η

ηδέ, επίρρ.: βλ. ειδέ
ηθικό(ν), το E 59.9, Μλ 220.10, Σ 113.9, Γ² 60r α3, Γρ 91.3,7: χαρακτηριστικό και έκφραση του
προσώπου
ήθος, το EA 16.10, 40.3, 61.1, 65.1, 67.1, 70.5, 79.7, 101.14, 101.17, E 84.11, Μλ 81.4, Μλ 220.10,
Μλ 333.13, Μλ 334.12, Σ 4.2, Σ 95.49, Σ 102.9, Σ 116.15, Σ 145.10, Σ 147.3, Γ² 53v β11, Γρ 6.9, Γρ
68.2, Γρ 91.11, Γρ 157.12, Γρ 215.176: έκφραση του προσώπου, ύφος, διάθεση· *ήθος σοβαρό* Γ²
47v γ1: σκυθρωπό ύφος (με *είπες σοβαρό* Σ 110.1: μάλλον από γραφικό λάθος αντί με *ήθος*
σοβαρό)
ηλικιώτης, ο EA 99.1: συνομήλικος (αρχ.)
ηλιογράφος, ο Σ 98.14: ζωγράφος του ήλιου (Σ)¹⁰
ηλιοδρόμι, το Σ 63.3: το φυτό ηλιάνθος, ήλιος, ηλιοστρόφι (Σ)

Θ

θα, το (ουσιαστικοποιημένο)· ένα θα κοντά στο μη Γ² 99v α11
θανατοκοντεύω, ρ.α. Σ 36.22: πλησιάζω, είμαι κοντά στον θάνατο (Σ)
θαρρεύομαι, ρ.α. EA 24.11: εμπιστεύομαι (Κρ.)
θάρρος, το EA 6.9, 28.7, 46.2, 125.12: ελπίδα· στήριγμα, πρόσωπο που μου εμπνέει θάρρος
θαρρώ, ρ.μ. EA 10.3, 23.13, 31.8, 31.9, 93.9, 94.11, 121.3, Γρ 88.6: [και] ελπίζω, περιμένω· ρ.α. (με
εις) ελπίζω, υπολογίζω (σε), έχω εμπιστοσύνη (σε) (Κρ.)
θαυμάζομαι, ρ.α. Σ 31.46, Σ 37.17, Σ 99.13, Γ² 54r β1, Γ² 63v α15, Γρ 185.1: απορώ, μένω έκπληκτος·
ο τύπος και στον Μολιέρο και στον Αλεξανδροβόδα· χρησιμοποιείται και το *θαυμάζω* Σ 31.52
και αλλού
θεατρίζω, ρ.μ. EA 44.2, Γ² 47r β8, Γ² 105r α3: παρουσιάζω, ξεσκεπάζω
θέατρον, το Γ² 101r 19, και *θέατρον του κόσμου*, το EA 56.1: ο κόσμος ως χώρος ανθρώπινων
πράξεων και συναισθημάτων
θελα, μόριο Σ 15.34, Σ 28.41, Γρ 71.14: θα
θεμέλιον, το Γρ 144.2: (μτφ.) αιτία, βάση, στήριγμα· *θεμέλιον δεν βάζει* Γρ 132.6: υποπτεύεται
χωρίς αιτία

¹⁰ Το εν λόγω ποίημα είναι κολοβό και αναρωτιέται κανείς για τη συνέχεια. Είναι μάλλον σύμπτωση ότι ο πρωτοπόρος γάλλος φωτογράφος Nicéphore Niépce ονόμασε *héliographe* τις πρώτες φωτογραφίες του (π. 1826-27).

θεωρία, η EA 27.13, 34.3, 82.13, E 81.1, Μλ 5.7, Μλ 102.15, Μλ 106.3, Μλ 245.3: εμφάνιση· θέα· βλέμμα· το να βλέπει κανείς κάτι

θεωρώ, ρ.μ. EA 14.1, 19.79, 21.13, Μλ 110.7: βλέπω· (παθητ.) *θεωρούμαι* Σ 9.4: βλέπομαι (Σ)

θροϊσμένος, μτχ. EA 78.19: τρομαγμένος (μτχ. του ρ. *θροίζομαι* 'τρομάζω, ταραζομαι' [Κρ.])

θυμηδιά, η EA 122.17: χαρά

θυμώνομαι, ρ.α. EA 3.1: θυμώνω· ο τύπος στον Κρ., καθώς και στον Μολιέρο, στον Goldoni, στον Καταρτζή και σε άλλα κείμενα

θωριά, η 4.8, E 2.6, E 81.1, Μλ 103.1, Σ 5.7 et passim, Γ² 61r γ14, Γρ 117.3: εμφάνιση· χρώμα, βαφή

θωριάζω, ρ.μ. Μλ 106.8: χρωματίζω, εναρμονίζω, συνδυάζω χρωματισμούς (Δημητράκος)· η λ. με την ίδια σημασία και στον Goldoni

θωριακός, επίθ. Μλ 206.5: χρωματιστός (Βυζάντιος)· εντυπωσιακός, θεαματικός· λ. με τις ίδιες έννοιες και στον Καλλίνικο και στη *Βοσπορομαχία*

θωριασμένος, επίθ. Σ 70.7, Σ 95.4: χρωματιστός, πολύχρωμος· η λ. με την ίδια σημασία και στη *Βοσπορομαχία*

I

ιδεάτος, επίθ. Γ² 98v 24: πληροφορημένος, νοήμων· η λ. και στον Καταρτζή και στον Κοκκινάκη
ιδερέσο, το: βλ. *ιντερέσο*

ιδίωμα, το EA 8.5, Μλ 67.19, Μλ 175.7: χαρακτηριστικό, συνήθεια

*ιδρασαρί** Σ 153.5: τα άνθη του *ιδρασαρί** *μιρίζουν*: πρόκειται για το τ. *itirzahi* 'μοσχομπίζελο' (κυριολ. 'άρωμα του Σάχη')· βλ. γλωσσάρι Αγγέλου στις *Εφημερίδες* του Κοδρικά, λ. *ιδεράσχι* (σ. 160 του κειμένου) και *ιδρισάχι* (σ. 189)· στον *Κανόνα περιεκτικό* ο Δαπόντες γράφει *εντερσαϊ*

ικτιμπάρι, *ιχτιμπάρι*, το EA 75.6, 114.6, E 12.8 (*ιχτιπάρι*), E 22.2 (*ικτιπάρι*): εκτίμηση, υπόληψη (τ. *itibar*)

*ιλακάς** Γ² 55v α1, Γ² 57v α2: [γραφικό λάθος αντί *αλιακάς* (βλ.λ.)]

ιλάμι, το Γ² 40v β5: δικαστική απόφαση (τ. *ilâm*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά

ιμπρίκι, το Γ² 82v 12: δοχείο υγρών, κυρίως νερού, με υψηλό χερούλι (σκεύος για τελετουργικό πλύσιμο κ.ά.) (τ. *ibrîk*)

ιναέτι, το EA 41.16: καλοσύνη, μια χάρη (τ. *inayet*)· τύπος *ιναγέτι* στο Hurmuzaki XIV.3 266, 270 και στα Αρχεία Αλή Πασά

ιναντιρντίζω, ρ.μ. E 68.8: κάνω [κπ.] να πιστέψει (τ. *inandırdı*)

ινσάφι, το Σ 102.12, Γ² 99r 8 και *νισάφι* EA 130.43, E 60.14: δικαιοσύνη (τ. *insaf*)· *έλα σε ινσάφι* EA 40.14: δείξε δικαιοσύνη (πβ. τ. *insafa gelmek*)· *κάννω ινσάφι* EA 61.1, Σ 111.23, Σ 159.7, Γ² 59v α11: ενεργώ με δικαιοσύνη και έλεος (πβ. τ. *insaf etmek*)

ιντερεσάτος, επίθ. Μλ 185.16, Μλ 246.9: συμφεροντολόγος (ιταλ. *interessato*)· η λ. *ιντερσάτος* και στον Goldoni και στον Καταρτζή

ιντερέσο Μλ 264.7, *ιδερέσο* Μλ 140.4, το: συμφέρον (ιταλ./βεν. *interesse*) [*ιδερέσο* και στις δύο περιπτώσεις στην έκδ. Τσακιρίδου]

ιντικάμι, το E 5.4, E 73.14: εκδίκηση, αντεκδίκηση (τ. *intikam*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά

ιντισάπι, το: σχέση (τ. *intisap*)· *κάννω ιντισάπι [εις]* Μλ 67.16, Σ 123.5 και *γίνομαι ιντισάπι [εις]* Σ 151.1: δημιουργώ σχέσεις [με] (πβ. τ. *intisap etmek* και *intisap olmak*)

- ιντισκάλι Μλ 218.11: μάλλον γραφικό λάθος αντί *ιστισκάλι* (βλ.λ.)
- ιζός, ο Γ² 65r β13: είδος παράσιτο φυτού, γκι (βλ. *ξόβεργο*)
- ίρζι, το Γ² 105r α12: τιμή, σεμνότητα (τ. *irz*)· η λ. και στον *Αλεξανδροβόδα*, στο *Σαγανάκι* και στον *Goldoni*
- ισπίρι, το Σ 8.5, Σ 59.25, Σ 71.1,23, Σ 72.39,44,47, Σ 80.30, Σ 81.27, Σ 83.10, Σ 113.3, Γρ 230.1: είδος γερακιού (τ. *ispir*)· (υποκορ.) *ισπιράκι* Σ 29.26, Σ 159.9, Γ² 53v β3
- ιστισκάλι, το Γρ 230.1: το να βρίσκω κπ. δυσάρεστο (τ. *istiskal*)· *γίνομαι ιστισκάλι* Ε 73.11: μου επιφυλάσσεται παγερή υποδοχή
- ιστορώ, ρ.μ. ΕΑ 4.5, Σ 64.18, Σ 147.2 Γ² 88v α2: ζωγραφίζω, παριστάνω
- ισφαάνι, το ΕΑ 8.15 και *ισφαχάνι* Σ 127.30, Γρ 50.19: ένα από τα *μακάμια* (βλ.λ.) της οθωμ. μουσικής (τ. *isfahan*)
- ιταέτι, το ΕΑ 90.10, Γ² 83r 10 και *ιταάτι* Γ² 88v α13: υπακοή (τ. *itaat*)· *κάμνω ιταέτι* Γ² 56v 7: υπακούω, υποτάσσομαι (πβ. τ. *itaat etmek*)· η λ. και η φρ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- ιτζέτι, το Γρ 78.1: εφεύρεση, επινόηση (τ. *icad*)· η λ. και στη *Βοσπορομαχία*
- ιφράτι, επίρρ. ΕΑ 47.13, 74.8: καθ' υπερβολήν (τ. *ifrat*)
- ιφτιράς, ο Ε 43.12, Σ 51.16: συκοφαντία (τ. *iftira*)· *ρίχνω ιφτιρά* Σ 110.30, Γρ 50.9: διαβάλλω (τ. *iftira atmak*)· η λ. και στον *Αυξεντιανό*, στο *Σχολείον*, στο *Σαγανάκι* και στον *Goldoni*· χρησιμοποιούνται και τα *διαβολή* Σ 82.22 και *διαβάλλω* Σ 78.2
- ιφτιχάρι, το Ε 69.14, Γ² 87v α5: καύχημα, καμάρι (τ. *iftihar*)· *το έχω ιφτιχάρι* ΕΑ 53.8, 90.14, Σ 29.34, Σ 111.8, Σ 170.11, Σ 171.11, Γ² 35v β2: υπερηφανεύομαι για αυτό, το *καμαρώνω*· *το ιφτιχάρι* και στα Αρχεία Αλή Πασά και στο *Hurmuzaki XIV.3 270*· πβ. το ζεύγος συνωνύμων στη φρ. *ιφτιχάρι* και *καύχημα* (*Hurmuzaki XIV.3 464*)
- ιχτιμπάρι βλ. *ικτιμπάρι*
- Κ**
- καγιας, ο Μλ 208.8: βράχος (τ. *kaya*)· η λ. και στη *Βοσπορομαχία*
- κάδρος, ο Σ 7.6: πλαίσιο, κάδρο (ιταλ./βεν. *quadro*) (Σ)
- κάζα Γρ 23.19: [δυσερμήνευτο· μόνο στη φρ. *κάζα* και *τζιλθέ* (βλ. *τζιλθές*)· η ερμηνεία που δίνει η Τσακιρίδου στο Γλωσσάρι της διδακτορικής διατριβής της («κάζα: σπίτι, χωριό, αγροτική συνοικία, (πιθανόν θησαυροφυλάκιο, οικονομική διαχείριση) μπορεί να είναι μόνο εν μέρει σωστή, δηλ. 'σπίτι, νοικοκυριό' (όσο για το «θησαυροφυλάκιο» ίσως η Τσακιρίδου να έχει υπόψη της την άσχετη λ. *γάζα*)
- καζανδίζω*, ρ.μ. Γ² 41r α1
- καζάς*, ο Γ² 87r α11: ατύχημα, δυστύχημα, ατυχία (τ. *kaza*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- καημένος*, μτχ.: καμένος· [την] *έχεις καημένη* Ε 8.16: την έχεις κάψει
- καθολικά* Σ 33.14, Σ 160.4, και *καθολικώς* ΕΑ 130.4, επίρρ.: τελειώς· με γνήσιο τρόπο· στην κυριολεξία
- καθολικός*, επίθ. ΕΑ 32.1, Μλ 34.15, Σ 36.11, Σ 41.10, Σ 61.24, Σ 65.52, Γρ 67.3, Γρ 218.7,9: πραγματικός, γνήσιος· η λ. χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια και σε άλλα κείμενα της εποχής· στον *Μπερτόλδο* ο μεταφραστής αποδίδει συχνά το ιταλ. *proprio* με το *καθολικός* και το *καθολικά*
- καΐλης*, επίθ.: «συναινών, συμφωνών» (Σ)· (φρ.) *εγίνηκα [...] καΐλης [να]* Σ 155.1-2: έχω συναινέσει, δέχτηκα [να] (τ. *kail oldum*)· η λ. και η φρ. και στα Αρχεία Αλή Πασά

- καιρός, ο· σ΄ ένα καιρόν Γ² 48ν α14: ταυτόχρονα.
- καροφορώ, ρ.μ.: Σ 58.9: [με άψυχο υποκείμεν.] φέρω αποτέλεσμα (Σ)
- κάκια, η Γρ 219.2: κακία, θυμός [και Γρ 221.12 («Ιωαννίτικο»)]
- κάκιωμα, το Σ 53.24, Γρ 219.10: θυμός (Σ)
- κακιωμένος, μτχ. Ε 21.10, Σ πολλάκις, Γρ 202.1,3, Γρ 219.13: θυμωμένος, μαλωμένος
- κακιωμός, ο Σ 124.25, Σ 163.7: θυμός, οργή (Σ)
- κακιώνω, ρ.α. Ε 43.8, Σ πολλάκις, Γρ 170.9: θυμώνω
- κακόπετρα, η Σ 56.18: απόκρημνος βράχος (Σ)
- κακραίνα, η Σ 100.16: γάγγραινα (μάλλον μέσω ιταλ. *cancrèna*)
- καλιοντζής, ο Γ² 103ν 4: ναυτικός (τ. *kaljoncu* < *kaljon* ‘γαλιόνι’ < βεν. *galion*)
- καλκάνι, το ΕΑ 19.36: ασπίδα (τ. *kalkan*)
- καλοκαρδίζω, ρ.μ.α. ΕΑ 24.14, Ε 8.2, Σ πολλάκις: ευθυμώ, χαίρομαι· κάνω [κπ.] χαρούμενο
- καλπάκι, το Γ² 106r 15: γούνινο καπέλο (τ. *kalpak*)
- καμαρωμένος και καμαρωτός, επίθ. ΕΑ 3.9, 12.5: σε σχήμα καμάρας
- καμλής, ο Σ 168.19: «επιθυμών» (τ. *kâm + li*) (Σ): ίσως όμως τ. *gamli* ‘θλιμμένος’
- καμπίλ ολσά, φρ. Γ² 37r β6 (έκδ.: «[και πιλ ολσά]»): ει δυνατόν (τ. *kabil olsa*)
- καν, κάνε, επίρρ. Ε 14.2, Ε 65.14, Μλ 107.2, Μλ 262.2: τουλάχιστον
- κανάρι, το ΕΑ 32.16, 119.2: καναρίνι
- καράρι, το Γ² 87r α2, Γρ 83.13: (1) απόφαση· (2) Μλ 170β4 [ίσως] παύση (στην οθωμ. μουσική)· (3) Γ² 81r β2 κατάλληλη ποσότητα ή αναλογία (τ. *karar*)· θρίσκομαι σε καράρι ΕΑ 24.3: σταθεροποιούμαι (τ. *karar bulmak*)· στέκω σε καράρι ΕΑ 32.16: είμαι σταθερός· σ΄ ένα καράρι Γρ 31.8: σταθερός, μόνιμος, ομοιόμορφος (τ. *bir kararda*)
- καρβούνι, το Σ 11.11: κάρβουνο (Κρ.)
- καρδιακά, επίρρ. Σ 31.17: εγκάρδια, με όλη τη διάθεση της καρδιάς μου (Σ)
- καρδιακός, επίθ. Ε 55.2, Μλ 386.16, Γρ 109.7: πιστός, αφοσιωμένος· αγάπη καρδιακή Ε 20.15: βαθιά αγάπη· καρδιακή φιλία Γρ 132.5· πάθος καρδιακό Γρ 187.14: αρρώστια της καρδιάς (μάλλον και με την κυριολ. και με τη μτφ. έννοια)· πόνος καρδιακός Σ 139.12: καρδιόπονος
- καρδίτσα, η Μλ 16.3 και πολλαχού: καρδούλα
- καρσί, επίρρ. Γ² 83r 9: απέναντι (τ. *karşı*)
- κασαβέτι, το Ε 72.7, Σ 121.19: στενοχώρια (τ. *kasavet*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- κάστελα, επίρρ.: επίτηδες, με την πρόθεση (τ. *kasdiyle*)· κάστελα διά να...: με την πρόθεση να...· αυτό κάστελα το κάνεις / διά να με χολοσκάνεις [δική μου πρόταση αποκατάστασης του κειμένου· ο Σ γράφει αυτό να ’στείλα το κάμεις / διά να με χολοσκάζεις] Σ 103.10· η λ. (με διά να) και στον Goldoni
- καταδρομή, η ΕΑ 19.40, 36.5, Ε 98.2: [και] κατατρεγμός
- καταλαλώ, ρ.μ. ΕΑ 19.71: κακολογώ
- καταντώ, ρ.μ.α.· καταντώ σε ΕΑ 19.37, 65.1, Ε 36.4· Σ 15.29: φέρνω, οδηγώ σε· μεταβάλλω (κτ. σε κτ. άλλο)· φέρνω σε άθλια κατάσταση Ε 4.16, Ε 69.12, Ε 74.12, Ε 96.4, Γρ 170.4· (παθητ.) καταντούμαι: καταντώ ΕΑ 36.13· έρχομαι ή οδηγούμαι σε άθλια κατάσταση ΕΑ 30.35, 54.19,

93.6, 121.16, Σ 73.7, Σ 169.8· *καταντίνομαι* Γ² 41ν α6,8 (αναλογικός τύπος που δημιουργήθηκε από το *καταντήθηκα*, πβ. *ντύνομαι-ντύθηκα*)· *είμαι καταντημένος* EA 17.11, Γ² 41r α4: έχω καταντήσει, είμαι σε άθλια κατάσταση

καταπείθω, ρ.μ. E 11.4, E 13.4, E 43.13: πείθω εντελώς

καταποδιαστός, επίθ. EA 42.8: διαδοχικός, επανειλημμένος, ο ένας μετά τον άλλον

καταπονώ, ρ.μ.α. EA 17.20, 33.11, 36.11, Σ 27.12, Σ 55.10, Σ 79.22: νικώ, κυριεύω· υπερισχύω· η ερμηνεία που προτείνει ο Σ ('προξενώ δυνατό πόνο') είναι λανθασμένη

κατασέρνω, ρ.μ. E 4.7: κακολογώ, διασύρω, ταπεινώνω

καταστάμενος, επίθ. Γρ 23.4: «μιας κάποιας ηλικίας»· η λ. και στον *Ερωτόκριτο*

κατάστασις, η: [και] υπόστασις EA 56.21

καταστήνω (*κατασταίνω* Μλ 257.21), ρ.μ.: Σ 8.16, Σ 49.20 καθιστώ· EA 85.11, E 37.1, Σ 11.18 κάνω ώστε (να)· EA 53.22 φέρνω σε κακή κατάσταση· (παθητ.) *καταστήνομαι*: EA 8.7, Γρ 69.3,9 καταντώ· E 67.16, Σ 4.1, Σ 35.34, Σ 149.4, Γρ 79.3 γίνομαι

κατατρέχω, ρ.μ. EA 79.13, E 4.6, E 35.4, Σ πολλακίς: κυνηγώ, καταδιώκω

καταφλογίζω, ρ.μ. E 11.13, Σ 4.4, Σ 44.8, Σ 96.36: κατακαίω

κάτι, αντων· *κάτι τι* EA 4.17: [εδώ] κάπως· η χρήση και στον *Καταρτζή*

κάτι, το Μλ 103.7: στρώμα· πτυχή· όροφος (τ. *kat*)· *γένηκα δυο κάτια*: έγινα διπτός (δηλ. χωρίστηκα σε δύο κομμάτια)· *κάτι κάτι* Γρ 215.100: πάτωμα με πάτωμα

κατοικημένος, μτχ· *είσαι κατοικημένη* E 16.11: είσαι εγκατεστημένη· και στον *Αθέσθη* και στην *Ευμενεία*

κατσιθέλα, η Γ² 103ν 16: γύφτισσα

κατσιρδίζω, ρ.μ. Γρ 106.13: αφήνω [κπ. ή κτ.] να μου ξεφύγει (τ. *kasirdi*)· η λ. και στο *Σαγανάκι*, στο *Σχολείον*, στον *Goldoni* και στον *Κοκκινάκη*

καφάσι, το (1) Σ 4.1,3,5,12: δικτυωτό κιγκλίδωμα· (2) EA 19.60, Σ 32.24: κλουβί (τ. *kafes*)· η λ. και στη *Βοσπορομαχία* ως 'κλουβί'

κεμπάπι, το Γ² 56ν 13: κεμπάμπ [< τ. *kebab*]· *κεμπάπι* στα Αρχαία Αλή Πασά, *κεπάπι* στον *Goldoni*

κεντέρι, το EA 129.6, Γρ 221.240 και *κεδέρι* Γ² 56ν 10, Γ² 63r α11: θλίψη, λύπη (τ. *keder*)· *κεντέρι* και στα Αρχαία Αλή Πασά, *κεδέρι* στον *Goldoni*

κεντώ, ρ.μ. EA 53.4, 66.5: καίω, βασανίζω

κερασίτσα, η Γ² 104r 14: κυράτσα· η λ. *κεράτσα* 'κυρία, δεσπονίς' μάλλον χωρίς υποτιμητική έννοια στον *Αλεξανδροβόδα* και στον *Goldoni*

κερβάνι, το: καραβάνι (τ. *kervan*)· *ένα κερβάνι* Γ² 83r 18: (εδώ μάλλον μτφ.) ένα σωρό, όλα μαζί

κερδαίνω, ρ.μ. E 4.8, E73.15, Σ πολλακίς (αορ. θέμα -εσ- αλλά και -εξ- [Σ 103.28]), Γρ 130.14, Γρ 131.15: κερδίζω

κερέμι, το EA 52.8, 65.9, 71.4, E 77.7, Μλ 387.33, Σ 116.18, Γρ 73.14, Γρ 88.6, Γρ 106.12, Γρ 184.5, Γρ 229.5: καλοσύνη, εύνοια· έλεος (τ. *kerem*)· λ. συνήθης στη φαναριώτικη αλληλογραφία (*Hurmuzaki* XIV.3), προκειμένου ένας υπήκοος να ζητήσει τον οίκτο ή την εύνοια του ηγεμόνα

κερχανάς, ο Γ² 104ν 13: εργαστήρι· μπορδέλο (τ. *kerhane*)· η λ. και στη *Βοσπορομαχία*

κεσιντί, το E 43.5, E 84.7, Γ² 30ν 13, *κεσιδί* Γ² 59r α2 και *κισεντί* Σ 51.10,11: μειωτικό σχόλιο, κακολογία (τ. *kesinti*)· η λ. παράγεται από το ρ. *kesmek* 'κόβω· (μτφ.) σφάζω', έννοιες που

ταιριάζουν με τους διάφορους τρόπους εκτέλεσης που απαριθμούνται στο E 84· η λ. και στη *Βοσπορομαχία*

κεφάλι, το· *βγαίνω στο κεφάλι* EA 114.8: τα καταφέρνω, βρίσκω άκρη (πρ. τ. *başta cikmak*· η φρ. και στον Μολιέρο, στον Goldoni και στο *Σαγανάκι*)· *μου ήλθε στο κεφάλι* EA 115.3: μου συνέβη (πβ. τ. *başta gelmek*· η φρ. και στο *Σχολείον* και στον Goldoni)· βλ. και *κλίνω*

κεφαλοπτερωμένος, επίθ. Σ 90.4: «(επί πουλιών) φτερωμένος, έτοιμος να πετάξει» (Σ)· ίσως όμως πρόκειται για φανταστικά όντα (όπως τα χερουβείμ) με φτερά που φυτρώνουν στο κεφάλι τους, εφόσον τα εν λόγω πουλιά χαρακτηρίζονται ως «μεταμορφωμένα»

κεφσιζλίκι, το EA 24.6, Σ 101.7, Σ 173.4, Γ² 36ν β4: ακεφιά (τ. *keyifsizlik*)

κιαμίλης, επίθ. EA 18.15, Γρ 23.10: τελειοποιημένος (στην ισλαμική θρησκεία)· ώριμος (τ. *kâmil*)· η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά

κιγδίζω, ρ.μ.α. Σ 29.27, Σ 103.17, Γ² 69ν α13 και *κιιδίζω* E 93.16, Μλ 135.15, Σ 111.1, Σ 159.9, Σ 173.6,9, *κιγτίζω* Γρ 151.8, Γρ 184.9, *κιτιίζω* Γρ 86.18, *γκιιδίζω*, *γκιντιίζω* EA 98.18, 100.10, 105.4, E 37.8: (1) σφάζω, κατακερματίζω· κατατρέχω (τ. *kiydi*)· (2) Γρ 184.9 μου λείπει το κουράγιο [να] (τ. *kiyamadi*, δηλ. ο αρνητικός τύπος του *kiydi*· φαίνεται ότι ο στιχουργός χρησιμοποιεί ποιητική αδεία τον θετικό τύπο του ρ. αντί του αρνητικού)

κιγμέτι, το Σ 123.4, *κιμέτι* Γρ 184.16 και *γκιιμέτι* EA 89.9, E 55.3, Μλ 111.7: αξία (τ. *kiymet*)· ο τύπος *κιμέτι* εμφανίζεται στα λεγόμενα Στιχουργήματα του Καλλίνικου (= του Μόμαρτς;), αν και ο επιμελητής της έκδ. γράφει λανθασμένα *κιισμέτι*· οι τύποι *κιμέτι* και *κιγμέτι* στον Goldoni, *κιγμέτι* στη *Βοσπορομαχία*

κιλίκι, το Σ 102.49, Γ² 47ν α2: εξωτερική εμφάνιση· ενδυμασία, περιβολή (τ. *kilik*)· η λ. και στον Καλλίνικο, στο *Σαγανάκι* και στον Κοδρικά

κίνημα, το E 9.4, Γ² 49r β8: κίνηση, πράξη, συμπεριφορά· εδώ, όπως συχνά σε φαναριώτικα κείμενα, η λ. έχει μάλλον αρνητική σημασία, δηλ. 'εχθρική ενέργεια, ύπουλη πράξη'· Σ 62.29, Σ 67.27 κίνηση, κούνημα

κίοςκι, το EA 87.1: περίπτερο σε κήπο (τ. *köşk*)

κιπλές, ο Γ² 55r β7 (τ. *kible* 'η κατεύθυνση της Μέκκας, προς την οποία στρέφεται ο Μουσουλμάνος προκειμένου να προσευχηθεί [από τον 18ο αιώνα, αν όχι πρωτότερα, υπήρχαν πυξίδες γι' αυτή ακριβώς τη χρήση]· ο νότος· τόπος ή πρόσωπο που προσελκύει τα βλέμματα')

Κιρέτς Μπουρνού, το Γ² 104r 21: όνομα συνοικίας στην ευρωπαϊκή πλευρά του Βοσπόρου (τ. Kireçburnu)

κισεντί: βλ. *κεσιντί*

κισμέτι, το Γ² 87ν β14: μοίρα, τύχη, πεπρωμένο (τ. *kismet*)

Κιταΐα, η Γρ 58.7: Κίνα (πβ. ρωσ. *Kitay* [προφ. κιτάι] και τ. *Hita*)· πβ. τον τίτλο *Κιταΐα δουλεύουσα* (1694) του Χρ. Νοταρά

κλαίμα, το Σ 97.14: κλάμα (ίσως χάριν ομοιοκαταληξίας, βλ. όμως Βέικου-Σεραμέτη, λ. *κλαίμα*)

κλειδοστομιάζω, ρ.α. EA 85.11: κλείνω το στόμα μου, σιωπαίνω· η λ. και στο *Σχολείον*

κλίνω, ρ.μ.· *κλίνω κεφάλι* EA 13.16: σκύβω το κεφάλι, υποτάσσομαι

κλίσις, η E 20.2, E 101.17, Μλ 388.14: κλίση (ιδ. ερωτική)

κογιά Γρ 117.3: [ίσως τ. *koyu* 'βαθύ, σκούρο' (για χρώμα)]

κοκόνα, η Σ 8.5, Σ 102.41, 175.1,15,17, Γ² 104ν 14, Γ² 68r α3, Γρ 78.12: κυρά, αφέντρα (χαϊδευτικό) (ρουμ. *cocoaň*)· (υποκορ.) *κοκονίτσα* Γρ 227.11

- κολακερός, επίθ. Γ² 80r 7: [μάλλον] κολακευτικός
- κονάκι, το EA 88.2, 88.18: κατάλυμα (τ. *konak*)
- κονεύω, ρ.α. EA 3.16, 9.4, 87.1, E 84.8, Γ² 56r α7, Γ² 65v α6, Γρ 142.1, Γρ 152.16: εγκαθίσταμαι, διαμένω· στρατοπεδεύω· Μλ 121.10,11 (για πουλιά) κουρνιάζω (< κονάκι)
- κονσούλτο, το E 36.14, Γ² 75v β2: ιατροσυμβούλιο (ιταλ./βεν. *consulto*)
- κοντεύω Σ 8.13: γραφικό λάθος αντί *κονεύω* (βλ.λ.)
- κοντζές, ο: βλ. γοντζές
- κοπούσι, το EA 68.6, 112.9: [μάλλον] ύφος, (ξαφνική) εμφάνιση· ξέσπασμα (κυρίως οργής)· εν έξαφνον κοπούσι κάμνει, για να το δούσι Μλ 130.17: κάνει φιγούρα (όπως το παγώνι που ανοίγει ξαφνικά την ουρά του σαν βεντάλια)¹¹ (τ. *koruz* 'ρήξη' < *korpak* 'σπάω')· πβ. κοπτιζώ
- κοπτιζώ, ρ.α.: εμφανίζομαι, ξεπροβάλλω (ξαφνικά) (τ. *korpu*) EA 88.7· [μάλλον] ξεκινάω, ξεσπάω Μλ 135.10
- κορδιάλι, το Σ 15.41: τονωτικό φάρμακο για την καρδιά (ιταλ. *cordiale*)
- κορόνα, η 4.1, Σ 8.4,6, Σ 30.11, Σ 113.6, Γρ 6.27: βασιλικό στέμμα· (μτφ.) κόσμημα· Μλ 390.24 στεφάνι· υπενθυμίζω και την ερμηνεία 5(α) που δίνει ο Κρ.: «Η κορυφαία, η πρώτη (προκ. για την Παναγία)»
- κοτσάκι, το Σ 114.2: λαϊκό ομοιοκατάληκτο δίστιχο (αβέβ. ετύμ.· < *kosma* ή *kosuk* κατά Karpler TLC 11)· η λ. στη *Βοσπορομαχία*, στον Καλλίνικο, στον Goldoni και στον Ζαχαριάδη
- κοτώ, ρ.μ. E 4.12, Μλ 34.4: τολμώ
- κουβανώ, ρ.μ. Γ² 103r 10: κουβαλώ· ο τύπος και στον *Κισότη* 3 και στον Καβάφη
- κουϊδίζω* E 93.16 (λανθασμένη γραφή της εκδότριας αντί *κιδίζω*): βλ. *κιδίζω*
- κουλανδρίζω, ρ.μ. EA 76.16.: χρησιμοποιώ (τ. *kullandi*)
- κούρα, η E 35.6, Γρ 112.6: θεραπευτική αγωγή (ιταλ./βεν. *cura*)
- κουράρω, ρ.μ. Μλ 324.2: θεραπεύω (ιταλ. *curare*)
- κουριόζος, επίθ. EA 37.1, Γ² 99v α5: περίεργος, παράξενος (ιταλ./βεν. *curioso*)
- κουρμπάνι, το EA 61.14, Μλ 217.14, Σ 29.8, Σ 139.24, Γρ 22.12: θυσία· σφάγιο (το ζώο που σφάζεται σε πανηγύρι) (τ. *kurban*)· *κουρμπάνι σου να γένει* Γ² 34v β8: να θυσιαστεί για σένα (πβ. τ. *kurban olmak*)
- κουρτέσα, η Σ 86.5: νεαρή γυναίκα ευγενικής καταγωγής (Σ) (πιθ. ιταλ. *cortese*)· η λ. είναι και κύριο όνομα (τοπωνύμιο και γυναικώνυμο)
- κούρτη, η Σ 86.1: αυλή (βασιλική ή ηγεμονική) (ιταλ. *corte* ή μεσαιων. γαλλ. *cort* και *court*· πβ. και ρουμ. *curte*)· η λ. συχνότατη στα φαναριώτικα κείμενα
- κράζω, ρ.μ. EA 54.16, E 77.10,12, Σ πολλάκις: φωνάζω
- κράτι, το E 65.14: καράτι (τ. *kirat* < *κεράτιον*)· ο τύπος και στα Αρχαία Αλή Πασά
- κράτος, το· το κράτος σου Σ 14.6: η μεγαλειότης σου (προσφώνηση προς μονάρχη κλπ.)· η φρ. το κράτος του συχνότατο στα φαναριώτικα κείμενα με αναφορά στον σουλτάνο
- κρεμίζω, ρ.μ. Γρ 147.4 και *κρημίζω* Γρ 122.11: γκρεμίζω
- κρέντιτο, το Μλ 264.6: (στη λογιστική) πιστώσεις (ιταλ. *credito*)

¹¹ Το E 59.17 γράφει κατά λάθος *κουσούρι*.

κρίσις, η Σ πολλάκις: δικαστική απόφαση (Σ)
 κρισολογία, η ΕΑ 30.39: αγωγή, εκδίκαση
 κρουσμένος, μτχ. ΕΑ 126.15: άρρωστος
 κρυότης, η ΕΑ 43.6, Ε 90.13, Μλ 105.9: ψυχρότητα
 κρυφοκακιωμένος, επίθ. Σ 44.2: κρυφοθυμωμένος (Σ)
 κρυφοπροσκυνώ, ρ.μ. ΕΑ 5.21: προσκυνώ, φιλώ κρυφά (Σ)
 κρυώνω, [και] ρ.μ. Ε 11.14: ψυχραίνω, κάνω [κτ.] ψυχρό
 κυαρά, η Γ² 42ν α12, Γ² 48ν α9: κυρά, κυρία· η λ. και στον Goldoni και στον Καταρτζή
 κυβερνώ, ρ.μ.α. Γρ. 23.15: φροντίζω, διαχειρίζομαι (παθητ.) κυβερνιέμαι Γρ 23.23: εξασφαλίζω τα
 προς το ζην, διαχειρίζομαι καλά τα οικονομικά μου
 κυκλοφορία, η: στροφή, περιστροφή· κυκλοφορείς που φέρεις εναντίως Γ² 38r β7-8· καιρόν
 κυκλοφορία [ίσως γραφικό λάθος αντί καιρού...] Γ² 39ν α10
 κυκλοφόρισμα, το Σ 90.17: (για ποτάμι) ωραία ροή του νερού (Σ)
 κυκλοφορώ, ρ.μ.: περιστρέφω· κυκλοφορείς / την σφαίρα εναντίαν Γ² 38r β4: [απευθύνεται στην
 Τύχη] γυρίζεις τον τροχό στην αντίθετη κατεύθυνση· ρ.α. Σ 58.11: περιστρέφομαι
 κυκλώ, ρ.μ. (κυκλόνε Σ 47.12): περικυκλώνω (Σ)
 κυκνομελωδώ, ρ.α. Σ 38.16: τραγουδώ το κύκνειο άσμα, το τελευταίο μου τραγούδι (Σ)
 κυματώνομαι, ρ.α. Σ 67.47 και κυματούμαι Γ² 63ν α6: (για θάλασσα) σηκώνω κύματα,
 φουρτουνιάζει (Σ)
 κυρώνω, ρ.μ. Γ² 103r 6: επικυρώνω, επιβεβαιώνω

Λ

Λαζός, ο Γ² 103ν 4: (κυριολ.) μέλος εθνοτικής ομάδας που κατοικεί στις παράλιες περιοχές του
 Εύξεινου Πόντου· (γενικότερα) Μαυροθαλασσίτης
 λακριντί, το Μλ 100.8, Μλ 111.11, Μλ 390.5, Μλ 392.2, λακριντί ΕΑ 11.16, 19.43, 19.75, 45.5, 75.12,
 90.5, 90.8, 105.11, Ε .4.9, Ε 13.16, Ε 43.5, Ε 55.9, <Ε76.8>, Μλ 387.11, Σ 125.9, Γρ 9.15, Γρ 79.2,
 Γρ 144.5, Γρ 155.2, λακριντί Σ 171.5, λακριντί Σ 40.17, Σ 51.13, λακριντί Σ 122.20, Σ 170.5: λόγος,
 κουβέντα (τ. *lâkiridi*)· σωθήκαν πια τα λακριντιά Ε 20.6: φτάνουν τα λόγια· πβ. τελείωσαν τα
 λακαρδιά Κοκκινάκης, δεν είν' πλέον λακριντιά ΕΑ 45.5
 λαμπικός, ο Γ² 76r α6: αποστακτήρας (βεν. *lambico*)
 λαμπροφορώ, ρ.α. Γρ 69.16: φορώ γιορτινά, πολυτελή ή άσπρα λαμπρά ενδύματα (Κρ.)
 λανθάνομαι, ρ.α. Σ 162.12, Γρ 142.5, Γρ 171.22, Γρ 218.15: κάνω λάθος· η λ. και στο Σχολείον, στον
 Goldoni και στον Χριστόπουλο· ο τύπος λαθασθεί Σ 160.19 ίσως από το ταυτόσημο λαθαίνομαι,
 το οποίο εμφανίζεται και αυτό στον Goldoni· λανθασμένη είσαι Γρ 178.11: κάνεις λάθος (η ίδια
 φρ. και στον Goldoni)
 λαχαίνω, ρ.μ. ΕΑ 42.5: βρίσκω, συναντώ· Σ 43.3, Σ 45.30, Σ 123.6: τυχαίνω, μου τυχαίνει
 λειμονλίκι, το ΕΑ 108.19, λεμονλίκι Σ 154.19: λεμονόδασος (τ. *leymunluk*)
 λείπω, ρ.α.: από τούτα λείψε Γ² 66r β13 (δηλ. να τα αποφύγεις)· δεν λείπει απ' το να δίδει λύπην Μλ
 36.3: δεν παύει να δίνει λύπη (ή ίδια χρήση και στον Καταρτζή)· (παθητ.) λείπομαι· (παθητ.)
 δεν τον λείπεται Μλ 267.8: δεν του λείπει
 λεκές, ο ΕΑ 120.10: [εδώ, μτφ.] ντροπή, ατιμία (τ. *leke*)· η λ. με την ίδια έννοια και στον Αυξεντιανό

- λελίτσα, η Γ² 103r 17: θείτσα (ρουμ. *leliṣā*, υποκορ. του *lele* ‘θεία: λαϊκή γυναίκα, χωριανή’) η λ. και εις «Τα αγγούρια του Γενεράλη»
- λεπτόν, το Γ² 76r α4: [εδώ μάλλον] ουσιαστικό συστατικό (ενός λουλουδιού)
- λιγεύω, ρ.α. Γ² 41v β12: λιγώνω
- λιμιώνας, ο Σ 3.1,16,18, Σ 33.10, Σ 109.22: λιμάνι
- λιμπιστός, επίθ. EA 86.3, E 80.5: γοητευτικός, επιθυμητός
- λογαριασμός, ο EA 2.14, E 4.20: υπολογισμός, σκέψη
- λογή, η· μιας λογής E 11.12: με έναν τρόπο· ό,τι λογής Γρ 108.3: όσο· τέτοιας λογής EA 74.6: με τέτοιο τρόπο· τι λογής Γρ 112.12: με ποιο τρόπο, πώς
- λόγος, ο· απ’ τον λόγ<ο> <μου> δεν γυρίζω E 88.8: δεν αθετώ την υπόσχεσή μου· πβ. δεν εβγαίνω από τον λόγο μου στον Goldoni
- λόγου [μου], του λόγου [μου] EA 32.5, 32.11, 35.2, 64.12, 116.7, 120.3, 120.11, 120.12, 126.19, E 37.2,16, Σ 22.27, Σ 36.16, Σ 137.32, Γρ 147.11: εμένα· τον εαυτό [μου] EA 28.8, Σ 9.10, Σ 168.17· από λόγου σου E 22.19: από τη φύση σου
- λοκιά, η Γ² 57v α5: βλακεία (πβ. λόκος ‘βλάκας’ [ιταλ. *alocco*] στον Goldoni, στον Αυξεντιανό και την Αληθή ιστορία)
- λότος, ο Σ 137.32: λαχείο [< βεν. *loto* ή ιταλ. *lotto*]· η λ. και στον Goldoni και στον Βυζάντιο
- λυπητηρός, επίθ. Γρ 75.15: εύσπλαγχνος, συμπονετικός (Κρ., λ. *λυπητερός*, 4)
- λωξίτσα, η Γ² 87r α12: [πβ. *λουξίτσα* εις «Τα αγγούρια του γενεράλη»]: μάλλον πρόκειται και υποκορ. του ρουμανικού γυναικείου ονόματος Lux = Luxandra, δηλ. Ρωξάνδρα]

Μ

- μαδές Γρ 156.7: ζήτημα, υπόθεση (τ. *maddē*)· ματτές στο Σαγανάκι, μαδές και ματές στον «Χαρακτήρα της Βλαχίας», μαδές και μαντές στα Αρχεία Αλή Πασά
- μαζίτσα, επίρρ. EA 19.84: μαζί
- μαθέ, μόριο Σ 54.21, μαθέν Σ 54.20: βέβαια· ο Σ γράφει ‘μάθεν και ‘μαθέ αντίστοιχα
- μαΐλης, επίθ. Γρ 79.3: αυτός που έχει κλίση [σε]· μαΐλης έγινα [σε] Μλ 391.7, Σ 155.1, Γρ 68.1: είμαι τσιμπημένος, είμαι ερωτοχτυπημένος [με] (τ. [-a] *mail oldum*)· η λ. και στη Βοσπορομαχία
- μακάμι, το EA 112.16, M135.9, μακάμ Μλ 170β4: ο καθένας από τους «τρόπους» (σκάλες, κλίμακες) της οθωμ. μουσικής (τ. *makam*)
- μακάρι κι αν, σύνδ. 18.14: ακόμα κι αν
- μάλιστα, επίρρ.: [και] απεναντίας EA 15.6, 38.12· μάλιστα οπού, σύνδ. EA 131.12: δεδομένου ιδίως ότι
- μαμπεΐνι, το EA 77.12: χώρος ανάμεσα στα γυναικεία και τα ανδρικά διαμερίσματα οθωμ. αρχοντικού (τ. *mabeyin*)¹² η λ. και στο Σαγανάκι
- μαντζάνα, η Γ² 101r 14: μελιτζάνα (Βυζάντιος)
- μαραζιάζω, ρ.α. Γρ 90.11: μαραζώνω
- μαραφέτι, το EA 96.13: επιτηδειότητα (τ. *marifet*)

¹² Η α΄ έκδ. του Έρωτος αποτελέσματα (1792, σ. 133) γράφει *μαπ’ εΐνι* με κουκίδα μετά το π για να δηλωθεί η προφορά [b]. Το αραβικό έτυμο της τ. λέξης σημαίνει κυριολεκτικά ‘ανάμεσα στα δύο’.

- μαργελιά*, η Σ 102.7, Γ² 50ν β2 και (χάριν ομοιοκαταληξίας) *μαργελία* Γ² 101r 16: τέχνασμα, πονηριά, πανουργία (Σ)· ο συνώνυμος τύπος *μαριολιά* Σ 32.18, Σ 46.3
- μαργέλικος*, επίθ. EA 108.45: πονηρός, παιχνιδιάρικος (ιταλ. *mariolo* ή βεν. *mariol*)· η λ. και στον Goldoni
- μαργώ*· *άσεμνος μαργώ* Γ² 104r 9: [δυσερμήνευτο· ίσως < αρχ. *μάργος* ‘τρελός· λαίμαργος· λάγνος’]
- μασκαράς*: βλ. *μασχαράς*
- μασσαλλάχ*, επιφών Μλ 169β4: (< τ. *masallah* ‘τι θαυμάσιο!’)· η λ. και στον Κάλφογλου και στον Goldoni
- μασχαράς*, ο EA 127.10, Γ² 57r 10 και *μασκαράς* Γρ 221.177: παλιάνθρωπος, απατεώνας (οθωμ. *mashara*, πβ. τ. *maskara*)
- ματσουφιασμένος*, επίθ. Σ 78.5: κατσούφης· χρησιμοποιείται και το *κατσουφιασμένος* Σ 113.24
- μεβτζούτι*, άκλ. επίθ. EA 2.12: παρών, υπάρχων (τ. *mevcud*)· η λ και στα Αρχεία Αλή Πασά
- μεγαλότατος* Σ 521, Σ 124.8: πολύ μεγάλος· και σε άλλα κείμενα της εποχής
- μεγαλοψυχία*, η E 15.16, E 18.12: ανδρεία
- μεγάλως*, επίρρ. Σ 174.11: πάρα πολύ (αρχ.)· ο τύπος και στον Goldoni και στον Καβάφη
- μέγερ*, επίρρ. Γ² 68r β10: ίσως (τ. *meşer*)· η λ. και στον Καταρτζή και στον Goldoni
- μειδάνι*, το (και *μεντάνι* Γ² 102ν 7): «μειντάνι, πλατεία» (Σ), δημόσιος χώρος (τ. *meydan*)· (φρ.) *έβγα στο μειδάνι* Σ 161.3: εμφανίσου· *βγήκε στο μενιγτάνι* (γρ. *μειντάνι*) Γ² 104r 4: βγήκε στη φόρα, αποκαλύφτηκε (πβ. τ. *meydana cikmak*)
- mekiáni*, το Μλ 69.7, Γ² 34r β7: κατοικία, έδρα· εστία (πυρκαγιάς) (τ. *mekân*)· η λ. και στη Βοσπορομαχία
- μελαγχονία*, η Σ 84.15, Σ 101.4: μελαγχολία (ίσως με επίδραση του ιταλ. *melanconia*)· ο τύπος και στον Goldoni· χρησιμοποιείται και το *μελαγχολία* (και στο Σ 172.4 το χφ. γράφει *μελαγχονία*, ενώ στο ίδιο στιχούργημα το EA [85.4] γράφει *μελαγχολία*)
- μελωδώ*, ρ.μ.α. Σ 54.6, Σ 56.3, Σ 58.13, Σ 64.32, Σ 127.29: τραγουδώ, κελαιδώ
- μεντζίλ*, το EA 88.1: σταθμός (τ. *menzil*)· η συνήθης τύπος είναι *μενζίλι* (*Σαγανάκι*, Goldoni και αλλού)
- μεντζίσι*, το EA 47.9, Γρ 6.19 και *μετζίσι* <E 2.3>, Μλ 31.3, Γρ 108.14: φιλική συγκέντρωση (τ. *meclis*)· η λ. (με ποικίλους τύπους) και στη Βοσπορομαχία και στα Αρχεία Αλή Πασά
- μένω*, ρ.α.: *εις τον αφανισμόν της δεν έμεινε πολύ* Γρ 157.20: λίγο έλειψε να αφανιστεί
- μεράμι*, το Μλ 37.1: σκοπός, στόχος, πρόθεση (τ. *meram*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- μεριτάρω* Γ² 99ν α8: αξίζω (βεν. *meritar* ή ιταλ. *meritare*)· η λ. και στο Σχολείον, στον Καταρτζή και στον Κοκκινάκη
- μέριτον*, το Μλ 179.β3: αξία, προσόν (ιταλ./βεν. *merito*)· η λ. συνήθης σε κείμενα της εποχής
- μέρος*, το: [και] ενδεχόμενη/υποψήφια σύζυγος, ταιρι EA 54.12, Γρ 71.13, Γρ 132.2· η λ. χρησιμοποιείται με την ίδια σημασία και στον Μολιέρο, στον Goldoni και στο Σχολείον· για τη σημασία πβ. ιταλ. *partito*, γαλλ. *parti*, αγγλ. *party*
- μερχαμέτι*, το EA 25.12, 120.2, E 25.15, E 72.11, Μλ 335.11, Μλ 336.20, Σ 103.19, Σ 116.7,19, Σ 123.10, Σ 173.12, Γ² 37r β5, Γ² 85r α2, Γρ 68.10, Γρ 73.11, Γρ 75.10, Γρ 86.8, Γρ 184.16: συμπόνια, έλεος (τ. *merhamet*)· η λ συχνή στα Αρχεία Αλή Πασά
- μερχαμετσιζλίκι*, το Γ² 36ν β3: απονιά (τ. *merhametsizlik*)

- μερωμένος, μτχ. Σ 78.4: ήρεμος, ήμερος (Σ)
- μερώνω, ρ.μ. Σ 31.8: εξημερώνω
- μεσελάς, ο Μλ 169β2: παραμύθι (τ. *masal*)
- μεσιτεύω, ρ.μ.· την τύχην μεσιτεύεις ΕΑ 17.7: παρακαλείς την τύχη να μεσολαβήσει
- μεσρούρης, επίθ. Ε 44.6: χαρούμενος, ικανοποιημένος (τ. *mesrur*)· ο τύπος μεσρούρης και στο Hurmuzaki XIV.3 240 και στα Αρχαία Αλή Πασά· σημειώνω ότι όχι μόνο το σουρούρι και το μεσρούρι ομοιοκαταληκτούν αλλά και παράγονται από την ίδια αραβική ρίζα
- μεσφούρικός Γρ 78.3: [μάλλον γρ. μεσρούρικός· πβ. μεσρούρης]
- μεταβάφω, ρ.μ. Γρ 117.6: βάφω με διαφορετικό χρώμα
- μεταγνωμίζω, ρ.α. ΕΑ 11.6, 101.12, Ε 8.13, Ε 13.6, Γ² 56ν 15, Γρ 35.14: αλλάζω γνώμη
- μεταλλάσσω, ρ.μ. Σ 131.6: αλλάζω
- μετανιώνω· είσαι μετανιωμένη Γ² 37ν α2: έχεις μετανιώσει
- μετάρχομαι, ρ.α. ΕΑ 28.21: ξανάρχομαι
- μετατοπίζω, ρ.α. Σ 90.13: μετακομίζω (όπως και στον Κοδρικά)
- μετερίζι, το ΕΑ 91.13: οχύρωμα, προμαχώνας (τ. *meteris*)
- μετζούνης, ο (ή επίθ.) Γρ 50.8 και μετζούνης Σ 159.1: τρελός (από έρωτα) (τ. *mechnun*) (Σ)¹³
- μέτι, το: έπαινος (τ. *medh*)· το κερέμι και το μερχαμέτι / πόχει η κυρά μου δεν σηκώνει μέτι Σ 116.20: η καλοσύνη και η ευσπλαχνία της κυράς μου δεν είναι αξιέπαινες¹⁴
- μέτρον, το· να 'λθω σε τέτοια μέτρα Γ² 34ν β15
- μετρώ, ρ.μ. ΕΑ 14.2, 29.4, 79.4, 83.2, Ε5.10, Ε 12.5, Ε 29.4: [και] θεωρώ· η λ. με την ίδια έννοια και στον Αυξεντιανό και στον Καταρτζή
- μεχέγκι, το Ε 60.16: ασημόπετρα, λυδία λίθος (τ. *mehenk*)· η λ. και στη Βοσπορομαχία και στον Βυζάντιο· η επιμελήτρια της έκδ. του ΕΛΙΑ 15 γράφει λανθασμένα μεχάγγι
- μη, το (ουσιαστικοποιημένο): βλ. θα
- μηνώ, ρ.μ. Ε 47.2, Μ105.3: γνωστοποιώ
- μητρικά, τα ΕΑ 56.13: υστερία
- μηχανή, η ΕΑ 103.3, 127.4: τέχνασμα, ραδιουργία
- μηχάνημα, το Γρ 171.17: [εδώ ίσως] τέχνασμα, σόφισμα (Κρ.)
- μιζράπι, το Μλ 135.1, Μλ 220.3: πένα (πλήκτρο) (τ. *mizrap*)· μιζδράπι στον Γαζή
- μιζραπιά, η Μλ 135.14: πενιά
- μικροψυχώ, ρ.α. ΕΑ 10.16.: λιποψυχώ, δειλιάζω
- μινέτι, το ΕΑ 85.1, Γρ 72.5: υποχρέωση· [εδώ] ικεσία (τ. *minnet*)
- μισίδι, το Ε 55.16, Γ² 81ν α1: χαρακτηριστικό του προσώπου

¹³ Πβ. τη λ. *ματζούνης* στον Goldoni (έτσι γράφει η έκδ. τουλάχιστον). *Majnun* (αραβ. 'τρελός') είναι το όνομα του τραγικού ήρωα της περσικής διήγησης του *Majnun* και της *Leyla*, τους οποίους ο Μπάιρον χαρακτήρισε ως «τον Ρωμαίο και την Ιουλιέτα της Ανατολής». Επειδή το όνομα *Majnun* (*Mecnun* στα τ.) χρησιμοποιήθηκε εκατοντάδες φορές στην οθωμ. ποίηση, το όνομα έγινε παρομοιώδες όταν γίνεται λόγος για τον τρελά ερωτευμένο.

¹⁴ Η έκφραση είναι ειρωνική, αφού η εν λόγω κυρία δεν διαθέτει αυτές τις αρετές! Ευχαριστώ τον Matthias Kappler, ο οποίος μου πρότεινε αυτή την ερμηνεία.

- μισοζώ, ρ.α. EA 54.19: βρίσκομαι μεταξύ ζωής και θανάτου
- μικνέτι, το Γ² 89r α2: ταλαιπωρία, βάσανα (τ. *mihnet*)
- μνήσκω, ρ.α. EA 119.14: μένω
- μόδα, η Γ² 139r 18
- μόδος, ο: τρόπος (ιταλ. *modo*): είναι μόδος [να] Σ 24.3, Σ 28.27, Γρ 178.21: είναι δυνατόν (πβ. τρόπος και τσαρές)
- μοιρασμένος Γ² 86v α7: χωρισμένος (στα δύο)
- μονδός, επίθ. E 63.9: μουντός· -ο- προφανώς χάριν ομοιοκαταληξίας: μοντά-κοντά· άλλα χφ. γράφουν μουντά
- μονέδα, η Μλ 140.11: νόμισμα (βεν. *moneda*)
- μορφάδα, η Γρ 218.6: ομορφιά
- μουκαρέρι, το [ή επίθ.]: ανανέωση διορισμού σε αξίωμα (εδώ μτφ.)· γίνομαι μουκαρέρι E 31.4: ανανεώνεται ο διορισμός μου (< τ. *mukarrer*)
- μουνασιμπέτι, το: καταλληλότητα (τ. *münasebet*)· η λ. και στην «Κωμωδία αληθών συμβάντων» και στα Αρχαία Αλή Πασά· τι μουνασιμπέτι; Μλ 27.16: τι σχέση έχει; (τ. *ne münasebet?*)
- μουτζεσέζι*, το EA 87.9: [δυσερμήνευτο· ίσως παρανόηση του ουσ. και επιθ. μουτζεσέμι (τ. *mücessem* 'προσωποποιημένος· τρισδιάστατος· στερεός· με στερεό σώμα')· μπορεί δηλαδή ο ποιητής να έχει υπόψη του κάποια εικαστική (γλυπτή) παράσταση]¹⁵
- μούρη, η: μούτρα· σαν τη μούρη σου Γ² 102v 20: σαν τα μούτρα σου
- μουσααντές, ο E 8.5 και μουσαετές EA 71.1: εύνοια (τ. *müsaade*)· τύπος μουσααδές στον Hurmuzaki XIV.3 226, στον Κάλφογλου και στα Αρχαία Αλή Πασά
- μουσικόλαλος, επίθ. Σ 174.59: με μουσική λαλιά, γλυκόλαλος (Σ)
- μουσουμπέτι, το EA 100.7, 129.8: συμφορά (τ. *musibet*)· η λ. και Αρχαία Αλή Πασά
- μουσταάρι, το EA 9.15, Μλ 170β4: ένα από τα μακάμια (βλ.λ.) της οθωμ. μουσικής (τ. *müstear*)
- μουστέρης, ο Γ² 103r 22 (λανθασμένη γραφή μουστέριζες αντί μουστέριδες), Γ² 103v 3: πελάτης (τ. *müşteri*)
- μουστές, ο EA 96.6: καλά νέα (τ. *müjde*)· άλλοι τύποι είναι μουσδές (Αυξεντιανός), μουζντές (Δαπόντες, Καρατζάς, Σαγανάκι) και μουζδές (Goldoni, Βυζάντιος)· μουστές, μουζδές και μουζτές στα Αρχαία Αλή Πασά
- μούτσουνο, το Γ² 83v β5: (χλευαστικά) πρόσωπο, άτομο· [εδώ] άνθρωπος χαμηλής ηθικής στάθμης, μούτρο (βεν. *muson* ή ιταλ. *musone*)
- μουχαγέρ, επίθ. (για εμπόρευμα) υπό δοκιμή (τ. *muhayyer*)· μουχαγέρ παζάρι Μλ 39ε2: (μάλλον) πώληση υπό δοκιμή¹⁶
- μουχαμπέτι, το Μλ 27.16: φιλική συζήτηση
- μουχασερέ, ο: πολιορκία (τ. *muhasara*)· μουχασερέ με έχει EA 33.8: με πολιορκεί
- μπαγιαγί, άκλ. επίθ. Σ 15.10: συνηθισμένος, κοινός (τ. *bagayı*)
- μπαγλαμάς, ο· [τα μαλλιά] τα κάμνει μπαγλαμά Σ 102.29: [μάλλον] τα κάνει πλεξίδα (τ. *bağlama*)

¹⁵ Η λ. μουτζεσέμι εμφανίζεται στον Κεχαγιόγλου, τόμ. Α΄, σ. 509. Παλαιότερα είχα προτείνει την ερμηνεία μουντεζέχι (τ. *müntezeh* 'δημόσιος κήπος')· βλ. EA, σ. 264.

¹⁶ Μουχαγιέρ είναι και όνομα μακαμιού.

μπαγλατίζω, ρ.μ.: «δένω, συνδέω» (Σ): μπαγλάτισα μαράζι Σ 45.36,37, Σ 94.20 (δηλ. το «κόλλησα»)

μπαϊράκι, το Σ 132.4,5: σημαία (τ. *bayrak*) (Σ)

Μπαλάτ γκερίζι Γ² 82ν 13: οχετός στο Μπαλάτ (φτωχική και βρόμικη εβραϊκή συνοικία της Πόλης κοντά στο Πατριαρχείο) (τ. *Balat + geriz*: η ονομασία *Balat* προέρχεται πιθανότατα από το γειτονικό Παλάτι των Βλαχερνών)

μπάλος, ο <E 2.8>, Μλ 31.8: χορός, χοροεσπερίδα (βεν. *balò* ή ιταλ. *ballo*): ο τύπος πάλος στον Κοδρικά και στον Goldoni: μπάλος στον Καταρτζή και στον Κάλφογλου

μπαντούλι, το Μλ 135.3: [δυσερμήνευτο: ίσως τ. *randili* (είδος ντεφιού): θα περίμενε όμως κανείς παντιλί – αλλά ίσως μέτρου και ομοιοκαταληξίας χάριν¹⁷ [παδούλι Τσακιρίδου, παδούλι όμως (δηλ. μπαντούλι) στο χφ.]

μπασαρδίζω, ρ.μ. EA 68.20, 112.6, E 87.1 (π-), Μλ 264.1 (π-, -ντ-): κατορθώνω, φέρω εις πέρας (τ. *basardi*)

μπασάς, ο Γ² 83r 4: πασάς (υποκορ.) μπάσαδάκι 83r 6 (τ. *ρασα*)

μπαχτσές, ο <E 2.4>, E 6.7, E 35.10,15, Μλ 31.4, Σ (πολλάκις), Γρ 112.3: κήπος, περιβόλι (τ. *bahçe*): η λ. συχνότατη σε φαναριώτικα κείμενα

μπεγεντίζω, ρ.μ. Σ 40.15, Σ 123.7 και μπεγεδίζω Γ² 62ν β15: εγκρίνω, θαυμάζω, προκρίνω (τ. *beğendi*) (Σ): η λ. και στον Καλλίνικο, στον Καταρτζή ('γουστάρω'), στο Σαγανάκι και στα Αρχεία Αλή Πασά: μπεγενδίζω στη Βοσπορομαχία

μπεγέτι, το EA 8.14 και μπεϊτι Σ 127.28: δίστιχο (τ. *beyit*): τα περισσότερα οθωμανικά ποιήματα αποτελούνται από δίστιχα

μπεζερίζω Γρ 71.3: «βαριέμαι κτ. ύστερα από μακροχρόνια χρήση ή εκτέλεση» (Τρ.): η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά

μπελιάς, ο Γρ 72.3: μπελάς (τ. *belâ*: το -λι- λόγω ουρανικής προφοράς του τ. -/ι- μπροστά από το δ)

μπελκιμ, επίρρ. Γ² 84r α13: ίσως (τ. *belkim*): η λ. και στον Goldoni

μπερδές και μπερντές: βλ. περδές

μπιλέ μπιλέ, επίρρ. EA 31.16: επίτηδες (τ. *bile bile*)

μπιλιούρι, το Σ 67.11, Σ 95.33, Σ 137.23, Γρ 221.175, Γρ 222,290, μπιλούρι, το Γ² 136ν 9 και μπιουλιούρι Σ 81.19, Σ 90.20, Σ 95.32: κρύσταλλο (τ. *billûr*): μπιλιούρι γράφει ο Καλλίνικος, ενώ η Βοσπορομαχία γράφει μπιλούρι (στην έκδ. 1766) και μπιουίρι (στο χφ. της Ακαδημίας Αθηνών): μπιλούρι και ο Ζαχαριάδης: μάλλον υπήρχαν δυο εναλλακτικές προφορές στα τουρκικά

μπινίσι, το Γ² 106r 1: ανδρικός πολυτελής μακρύς επενδύτης (τ. *binis*)

μπιρλάντι, το Σ 29.20: πολύτιμος λίθος, μπιρλάντι, μπριγιάν (πβ. γαλλ. *brilliant*, βεν. *brillante* και ιταλ. *brillante*: ίσως με επίδραση του τ. *pirlanta*): οι τύποι μπιρλάντε, πριλιάντι, πιρλάντι στον Goldoni: μπιρλάντι στον Κοκκινάκη

μπιστεύομαι: βλ. πιστεύομαι

Μπογδανιά, η Γ² 83r 14: Μολδαβία

μπόγια μπόγια, επιρρ. φρ. E 56.2: [ίσως] διαφόρων μεγεθών (δηλ. ειδών) (τ. *boy boy*)

¹⁷ Το χφ. Γρ (60) γράφει παντούλι. Θα μπορούσε όμως να είναι το γαλλ. *pendule* (εκκρεμές, «το πανδούλι του ωρολογίου» του Άνθ. Γαζή (Λεξικόν της ελληνικής γλώσσης, 1836, τόμ. Β', σ. 256, λ. *κραδασμός*). Οπότε ίσως εννοείται ο μετρονόμος (όργανο που χρησιμοποιείται για να δίνει τον χρόνο ενός μουσικού κομματιού). Πάντως, είτε ντέφι είτε μετρονόμος, πρόκειται για κάτι που δίνει τον ρυθμό: βλ. *ουσούλι*.

μποδίζω, ρ.μ. Μλ 217.15: εμποδίζω

μπομπή, η Γ² 102ν 7: διαπόμπευση

μπόρεψη: βλ. *πόρεψη*

μπορνούσζα, η Γ² 82ν 9: [δυσερμήνευτο· μάλλον έχει κάποια σχέση με το μπουρούζι, πβ. τ. τύπος *bornuz*, προφ. *bornus*]

Μπουγιούκντερές, ο Γ² 104r 17, *Μπουγιούκντερές* Σ 39.1: Βαθουρράξ (συνοικία στην ευρωπαϊκή πλευρά του Βοσπόρου όπου ξένοι πρέσβεις είχαν θερινές κατοικίες) (τ. *Büyükdere*)

μπουγιουρτίζω, ρ.μ.: διατάζω [να γίνει κτ.]· *να μπουγιουρτίσει το αρζουχάλι μου* Γρ 75.15: να διατάξει [υποκείμ. *το πουλί μου*] να γίνει δεκτό το αίτημά μου

μπούζι, το Γ² 100r β14: πάγος (τ. *buz*)

μπούντα, η Σ 33.41: μάλλον πρόκειται για την πούντα ‘ακρωτήρι’ (ιταλ. *punta*)

μπουρμάς Γ² 31r α7

μπουρμάς, ο Ε 84.13, Σ 102.30: είδος κεφαλόδεσμου (μάλλον τ. *burma [sarik]* ‘είδος τουλπάνι συνιστάμενο από φαρδιά λουρίδα υφάσματος που τυλίγεται στο κεφάλι με πολλούς γύρους’)

μπουρνού: βλ. *ντουντού μπουρνού σαρίκι*

μυρωδικός, επίθ. 70.6: ευωδιαστός (Κρ.)

N

νά, μόριο· *νά που* Γρ 72.10,13: [εδώ, ίσως] τώρα που

ναζάρι, το ΕΑ 114.6, Σ 147.21, Σ 163.6, Σ 168.18: εύνοια (τ. *nazar*)· *έχω [κτ.] στο ναζάρι μου* Γ² 48ν α9, Γ² 56r 20, Γρ 196.18· πβ. το ζεύγος συνωνύμων στους στίχους *εις εύνοιαν να πέσω, / Να μ’ έχει εις ναζάρι* 114.6· βλ. και *χους ναζάρι*· η λ. *ναζάρι* συχνή στα Αρχεία Αλή Πασά

ναζιρές, ο: ποίημα γραμμένο ως απάντηση σε άλλο, με παρόμοια μορφή και θέμα (τ. *nazire*)

νάμι, το: όνομα, φήμη (τ. *nam*)· *βγάζωνάμι* Σ 125.29 και *δίδωνάμι* Μ336.17, Γ² 62ν β1,8: αποκτώ φήμη (πβ. τ. *nam vermek*)

ναμλής, επίθ. Γ² 56r 21: διάσημος (τ. *namli*)

νατουράλι, το Σ 8.9: [μάλλον] είδος υφάσματος (βεν. *natural* ή ιταλ. *naturale* ‘φυσικός’)

ναφιλέ, επίρρ. ΕΑ 31.15, 55.14, Σ 104.28: μάταια (τ. *nafile*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά

νεκρογεννώ, ρ.α. Γ² 103ν 10: γεννώ νεκρό βρέφος· η λ. στον Dehèque

νεκρότης, η Μλ 5.9

νεκρωμός, ο Γ² 87ν β10

νενέ, η Μλ 299.7: μάνα (τ. *nene/nine* ‘[σήμερα] γιαγιά’)· η λ. και στον Goldoni και στον Χριστόπουλο με την ίδια σημασία

νετιτζές, ο Γ² 83r 13: αποτέλεσμα, συνέπεια (τ. *netice*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά

νεφέτι, το· *κάμνω νεφέτι* ΕΑ 112.8: αφανίζω, εξολοθρεύω (τ. *nefed*)

νια, η Γρ 177.4: κοπέλα, νεαρή γυναίκα

νιζάμι, το Γ² 62ν β2: τάξη (τ. *nizam*)· η λ. συχνή στα φαναριώτικα κείμενα· και στα Αρχεία Αλή Πασά

νισάφι: βλ. *ινσάφι*

νισπέτι, το ΕΑ, σ. 249: κακολογία, πείσμα (τ. *nisbet*)

νιτιζές* EA 105.15: [μάλλον πρόκειται για γραφικό λάθος αντί νετιζές (βλ.λ.)]

νομάζω, ρ.μ. Γρ 156.12: ονομάζω

νοστιμεύομαι, ρ.μ. Μλ 123.3, Σ 174.91: βρίσκω νόστιμο, μου αρέσει

νούρι, το EA 2.12, 5.2, 13.22, 13.26, 46.1, 75.10, 121.11, 130.24, E 22.18, Μλ 135.2, Μλ 220.10, Μλ 265.20, Σ πολλακίς, Γ² 33r β1, Γ² 54r α2, Γ² 59r β1, Γ² 62v β3, Γ² 81v α, Γ² 88v α4, Γ² 106v 1, Γρ 6.2κ.ε., Γρ 9.7, Γρ 67.10, Γρ 91.4, Γρ 171.8, Γρ 218.9,12, Γρ 227.16: φως, λάμψη (της ομορφιάς), ακτινοβόλο κάλλος (τ. *nur*): [το] νούρι μου E 38.11, Μλ 6.7: το φως μου· πβ. η *κυρά μου, το τέρας μου, το νούρι μου* σε επιστολή της Μαριώρας Ρίζου Τυανίτη (π. 1787) προς τη δόμνα Αικατερίνη Υψηλάντη (Hurmuzaki XIV.3 250)· η λ. και στη *Βοσπορομαχία* και στο EA (Ιστορία δευτέρα)

νουρλούδικος, επίθ. EA 68.4, E 20.10, E 59.15, Σ 113.1, Σ 159.18, Γ² 35v α1, Γ² 62v β10: λαμπερός, όμορφος (τ. *nurlu*)

νουρνούδικος* E 59.15: [γραφικό λάθος αντί νουρλούδικος (βλ.λ.)]

νους, ο: βλ. έξω

νταβάς, ο Μλ 81.10 Γ² 117v β9, Γρ 222.266 και δαβάς Σ 104.29: δίκη, αγωγή, δικαστική αναμέτρηση (τ. *dâna*)· και οι δύο τύποι και στη *Βοσπορομαχία*, νταβάς και στα Αρχεία Αλή Πασά

νταβατζής, ο EA 52.15, E 60.15, Γ² 118r 2, Γρ 184.2 και δαβατζής Σ 124.30: ενάγων, αντιδίκος (τ. *danaci*)· (Θηλ.) νταβατζίσσα 40.15· δαβατζής* (γρ. δαβατζής) Σ 104.35· δαβατζής και στον Goldoni

νταγιαντίζω και νταγιαντώ, ρ.μ.α. EA 63.17, 97.5, 100.1, 119.9, Μλ 16.6, Σ 8.40, Γ² 86r β16, Γ² 105r β2, Γ² 105v β6, Γρ 54.2, νταγιανδίζω E 3.6, δαγιαντίζω, δαγιαντώ Σ 18.7, Σ 76.14, Σ 111.13, Σ 166,14, Γρ 187.7: αντέχω (τ. *dayandi*)· νταγιαντώ και στη *Βοσπορομαχία*

ντακάτι: βλ. τακάτι

ντεβλέτι, ντοβλέτι, το EA 72.6, 130.15, 130.18, δεβλέτι Γ² 32v 3 και ντεβλέτ Γ² 86r β13: ευτυχία· καθεστώς (τ. *devlet*)

ντελικατέτσα, η Γ² 93v 5: λεπτότητα, ευαισθησία (ιταλ. *delicatezza*)

ντελικάτος, επίθ. Γ² 93v 1: ευαίσθητος (ιταλ./βεν. *delicato*)

ντεριούμαι [;], ρ.α. (παρατ. ντεριούμουν Σ 32.20): συστέλλομαι, ντρέπομαι· σε άλλα κείμενα ντηριούμαι (βλ.λ. [ε]ντηρούμαι στον Κρ. και πβ. [ε]ντήρηση 'επιφύλαξη, δειλίασμα' στον Ερωτόκριτο και εντήρησις στον Καλλίνικο)

ντερμάνι και δερμάνι, το Σ 34.15, Σ 45.49, Σ 47.26, Σ 83.37, Σ 94.33, Σ 161.4, Γ² 41v β2: γιατρικό, γιατρεία, θεραπεία (τ. *derman*)· ντερμάνι και στα Αρχεία Αλή Πασά, δερμάνι και στη *Βοσπορομαχία*

ντέρτι, το EA 9.7, 24.15, 53.22, 85.10, 100.7, 123.6, 123.16, 129.7, E 43.12, Μλ 390.3, Σ 18.11, Σ 22.16, Σ 41.8: λύπη, καημός, βάσανα (τ. *dert*)· δέρτι <E 2.2>, E 23.6, Μλ 31.2, Σ 14.32,74· το και δέρτια E 23.6 είναι λάθος αντί κεδέρια, δηλ. κεντέρια όπως γράφουν ορισμένα άλλα χφ. (βλ. EA, σ. 281)

ντεσάνι, το <E 4.13>, Μλ 17.13: επικό ποίημα, τραγούδι, παραμύθι (< τ. *destan*)· γίνομαι ντεσάνι: όλος ο κόσμος με πιάνει στο στόμα του (πβ. τ. *dillere destan olmak*)· η φρ. και στο *Σαγανάκι*: θα σε κάμω πανταχού [...] ντεσάνι Γ² 102v 8: θα σε γελοιοποιήσω δημοσίως

ντιγνεγνίζω, ρ.μ. E 73.14, Μλ 105.12 και διγνιδίζω Γρ 112.7: ακούω, προσέχω (τ. *diğnemek*, διαλ. τύπος του *dinlemek*)

- νικιάτι, το Μλ 335.4: προσοχή· [εδώ μάλλον] κίνδυνος (τ. *dikkat*)· η λ. συχνή στην αλληλογραφία των Φαναριωτών ηγεμόνων
- ντιλεντίρντισμα, το Γ² 104r 7: κουτσομπόλεμα (τ. *dillendirdi*)· το ρ. ντιλεντιρδίζω στο Σαγανάκι ντισπεράτος, επίθ. Μλ 217.11: απελπισμένος (ιταλ. *disperato*)· δισπεράτος και στον Goldoni ντοβατζής, ο Ε 60.15 και δοατζής Γρ 75.17: ο ευχέτης, αυτός που προσεύχεται για κάποιον (τ. *duaci*)· (θηλ.) ντοβατζίσσα 40.15· δοατζής και στα Αρχεία Αλή Πασά
- ντοβλέτι: βλ. ντεβλέτι
- ντουβάρι, το Γ² 100v 10 και ντοβάρι Γ² 117v 20, Γρ 218.7,9: τοίχος (τ. *duvar*)
- ντουλάπι, το Ε 37.4· μπαίνω στο ντουλάπι: πέφτω στην παγίδα, ξεγελιέμαι (πβ. τ. *dolaba girmek*) (βλ. και δολάπι)
- ντουτού μου ΕΑ 121.11, (ντουντού μου) Ε 84.14, Σ 116.14, ντουτού μου Γρ 79.1 και δουδού μου Γ² 30r 16, Γ² 31r α10: όμορφή μου κοπέλα (τ. *dudu*)· ντουτού μου και στο Σχολείον· [σαρικάκι] ντουντουμπουρνού Γρ 230.13 και δουδού μπουρνού [σαρίκι], το Γ² 47v α2: είδος γυναικείου κάλυμμα κεφαλής το οποίο ήταν της μόδας στην Πόλη τον 18^ο αιώνα (τ. *dudu burnu*, κυριολ. ‘μύτη παπαγάλου’· βλ. και σαρίκι)
- ντουρμπίνι [;], το Σ 149.13 (ο Σ γράφει δερπάνι*): τηλεσκόπιο (περσ. και οθωμ. *durbin*)· Σαν το δερπάνι* που τραβά κι όλα κοντά τα φέρνει· η λ. γράφεται ντουρμπίνι στο Σχολείον, τερπίνιον στον Κοδρικά, και τρομπούνι από τον Ανανία τον Αντιπάριο (στον Καλλίνικο, σ. 509)· ο τύπος τουρπίνι απαντά στο Frau von Genlis und Andern, *Conversations-Taschenbuch...* (Λιψία 1833), σ. 225, με την έννοια ‘κιάλια του θεάτρου’
- Ξ
- ξαναζώ, ρ.μ. Σ 35.8: αναζωογονώ (πβ. αναζώ)
- ξανακυλώ, ρ.α. Ε 36.16: υποτροπιάζω
- ξανοικτός, επίθ. Γρ 214.8: ανοικτός, ολάνοιχτος
- ξελαμιιάζομαι, ρ.α. Γ² 65r β11: (για πουλιά, μτφ.) καταστρέφω τον λαιμό μου με το πολύ κελάηδισμα
- ξεμυστηρεύομαι, ρ.α. ΕΑ 63.4, Σ 107.15, Σ 160.6: εκμυστηρεύομαι· λ. συνηθισμένη: Μολιέρος, Χαλιμά, Σχολείον, Κοκκινάκης, Σολωμός, Μάτεσις...
- ξεπαρμένος, μτχ. Σ 78.7: οργισμένος (πβ. Βεντότης, λ. ξεπαίρνω ‘s’emporter’, δηλ. παρασύρομαι)
- ξετάζω, ρ. Ε 27.13: ψάχνω, ερευνώ
- ξετιμώ, ρ.μ. Ε 65.12: εκτιμώ τη χρηματική αξία· η λ. και στον Κοκκινάκη
- ξεφαντώνω, ρ.α. Σ 72.29: διασκεδάζω
- ξεφτύνω, ρ.μ.: τα ξέφτυσα Γρ 125.16: [μάλλον] τα τίναξα
- ξεχάνω, ρ.μ. Ε 93.6,12: ξεχνώ· στον στ. 12 το χφ. γράφει κατά λάθος ξαχάνω
- ξιφθέρι, το ΕΑ 28.22: ξεφτέρι, είδος γερακιού
- ζόβεργο, το Σ 32.27, Σ 45.28, Σ 82.7,10, Σ 94.12: βέργα αλειμμένη με ιξό (ουσία κολλητική από τον καρπό του φυτού ιξός [γκι]) που χρησιμεύει ως παγίδα για τη σύλληψη μικρών πουλιών (Κρ.)
- ζόμπλι, το: σύμβολο, απεικόνιση ΕΑ 4.3· υπόδειγμα Μλ 106.8· σχέδιο Σ 8.11
- ξυπνητοσύνη, η Γ² 57v α4: εξυπνάδα

ξύστρωτος, επίθ. Γ² 83ν β2: ξέστρωτος (βλ. Κρ., λ. ξέστρωτος: «(για άλογο ή γαϊδούρι) που είναι χωρίς σέλα ή σαμάρι· έκφρ. γαϊδούρι αξέστρωτο = επιτιμητικά για άνθρωπο αναιδή»· η έκφρ. χρησιμοποιείται στον Φορτουνάτο)

ξώκαρδα, επίρρ. ΕΑ 49.12: με μισή καρδιά, χωρίς όρεξη

ξωμερίτης, ο Μλ 298.12: επαρχιώτης (το αντίθετο του Πολίτης)

Ο

ογούρι, το ΕΑ 61.14: καλή τύχη (τ. *uğur*)

οϊδίζω, ρ.μ.: ακούω (τ. *uydu*)· εις λόγια μην οϊδίξεις (μάλλον γρ. οϊδίξεις) Σ 29.28: μην τα πιστεύεις τα λόγια· η λ. παράγεται από το ίδιο τ. ρήμα που έδωσε και το *ουιδισμένος* και το *ουιτουρμάς* (βλ.λ.)

οκνεύω, ρ.α. Σ 2.1: αδρανών, τεμπελιάζω (Κρ.)

ολιγοχρόνιον, το (ουσιαστικοποιημένο επίθετο) ΕΑ 4.15: το να ζήσει [κπ. ή κτ.] λίγα χρόνια

όλος: με τα όλα σου Γ² 66r β8: σοβαρά, ειλικρινά· η φρ. συχνή στα φαναριώτικα κείμενα

ομώνω, ρ.μ.α. Σ πολλακίς: ορκίζομαι (αρχ. *όμνύω*)· η λ. και στον Κοκκινάκη και αλλού

ονειροκρίτης, ο Γρ 177.16: αυτός που εξηγεί, που ερμηνεύει τα όνειρα (Κρ.)

οξός, ο Σ 170.17, Σ 171.17, Γ² 39ν β3: ιξός, γκι (βλ. *ξόθεργο*)

όργανον, το: θάνει τα όργανά της Γ² 49r β7: [ίσως] «αυτός που ενεργεί σύμφωνα με τις υποδείξεις ή τα συμφέροντα άλλου» (Τρ., λ. *όργανο*, 2α)

οργισμένος, μτχ. ΕΑ 54.15, 99.7: [εδώ] καταραμένος

ορίζω, ρ.μ.: (1) ΕΑ 90.3, Σ 32.11, Σ 60.27, Σ 103.18, Σ 159.4 διατάζω, εξουσιάζω· (2) Σ 72.40, Σ 134.7 έρχομαι· (3) Ε 37.16, Σ 50.9 επιθυμώ, θέλω

ορισμός, ο 5.7, Μλ 34.10, Σ 8.24, Σ 70.25, Σ 110.16, Γρ 74.4: διαταγή· είμαι στον ορισμόν σου Γ² 68r α10: είμαι στις διαταγές σου· τον καιρό του ορισμού Γ² 93ν 6: [ίσως] τον καιρό που θα έπρεπε

όσον [ο]πού, σύνδ.: όσο, ενόσω Μλ 6.13· μέχρι που Ε 11.4

ουγαρικό[ν] νερό[ν], το Σ 137.33: αρωματικό απόσταγμα που κατασκευάζεται με δεντρολίβανο, λεβάντα και θυμάρι μουσκεμένα σε οινόπνευμα (πβ. νεολατ. *aqua reginae Hungariae*, ιταλ. *acqua ungherese* κλπ.)¹⁸

ουγδίζω, ρ.α. [με] Γ² 42r α12: ταιριάζω, συμφωνώ (τ. *uydu*)· βλ. και *ουιδισμένος*

ουγιαρί Γ² 59r α17: (μάλλον τ. *uyari* 'ο όμοιός του')

ουγιουντουρμάς: βλ. *ουιτουρμάς*

ουδέν, το: κτ. χωρίς αξία, ανάξιο λόγου, τιποτένιο, το μηδέν· το ουδέν δεν τους μετράει Ε 68.10 και (σκέτο) το ουδέν Μλ 206.14: δεν το/τα/τους λογαριάζω/ει καθόλου (πβ. εις ουδέν τα νομίζουν έμπροσθεν εις [...] ΕΑ 1792: 14· να μη μετρηθούν εις ουδέν Καταρτζής και εις ουδέν λογίζομαι κτ. στον Κριαρά· βλ. και Κεχαγιόγλου 158, 160)· στο ΕΑ 14.27-28 το ουδέν θεωρείται το αντίθετο του η ολότης, δηλ. του συνόλου

ουζακτάν, επίρρ. Γ² 56r 14: από μακριά (τ. *uzaktan*)

¹⁸ «Acqua composta della Regina d'Ungheria. Si prendono tre libbre di foglie di rosmarino una mezza libbra di fiori di lavanda ed un quarto di libbra di timo: vi si versano sopra otto libbre di alcoole puro, si lasciano in macerazione per una notte intiera, indi se ne distillano sette libbre, che si conservano in vasi chiusi col nome d'acqua ungherese composta» (Bartolomeo [Johann Bartholomäus] Trommsdorff, *La callopietria ossia La chimica diretta al bello del mondo elegante...*, μτφρ. Giovanni Pozzi (Μιλάνο 1815), σ. 122).

ουζαντίζω, ρ.α. *EA* 47.20 και *ουζαδίζω* *E* 66.20: παρατείνομαι (τ. *uzandi*)· η επιμελήτρια της έκδ. του *ΕΛΙΑ* 15 γράφει λανθασμένα *ουταδίζει*· *ουζαντίζω* και στα Αρχεία Αλή Πασά

ουιδισμένος, μτχ. *E* 2.6 και *ουιντισμένος* *Γρ* 221.23: ταιριασμένος, αρμοσμένος (τ. *uydu*)· *ουιντίζω* και στα Αρχεία Αλή Πασά· βλ. και *ουγδίζω*

ουιτουρμάς *E* 43.12, *ο* και *ουγιουντουρμάς* *Μλ* 98.12: πλαστή ιστορία (τ. *uydurma*)

ουσουλί, το *Μλ* 135.4: (στην οθωμ. μουσική) το πλαίσιο το οποίο καθορίζει τη δομή, τη χρονική έκταση και τη ρυθμική αρχιτεκτονική ενός μουσικού έργου (τ. *usûl*)

ουτς μπιν σικτέν αρτμά *Γ²* 104ν 3: πάνω από τρεις χιλιάδες πούτσους (τ. *üs bin sikten artma*)

οχτριά, η *Γρ* 185.2: έχθρα, μίσος

Π

παγές, ο *EA* 83.6, 112.9, *E* 36.5, *Γρ* 125.5: τιμητικό αξίωμα· τιμή (τ. *paye*)

παδούλι: βλ. *μπαντούλι*

παθιάζω, ρ.α. *Γ²* 92r β11: υποφέρω, βασανίζομαι, ταλαιπωρούμαι (Κρ.)

πάθος, το: (1) *E* 36.13, *Γ²* 85r β2,3,5, *Γρ* 195.15, *Γρ* 229.11 αρρώστια· (2) συμφορά, ταλαιπωρία· *τα πάθη μου οπού τραβώ* 36r β8· (3) αίσθημα [;]· *τα πάθη και την γνώμην σου πλέον να καταπείσω* *Γ²* 34ν β12: (δηλ. τα αισθήματά σου και τον νου σου [;])

παίδα, η *Σ* 25.12: βάσανο, ταλαιπωρία (Κρ.)· δεν πρόκειται για την πέδα 'χειροπέδη' όπως γράφει ο *Σ*

παιδεία, η *E* 69.3: τιμωρία, βασανιστήριο

παιδεύω, ρ.μ. *E* 69.5: τιμωρώ, βασανίζω

παίζω, ρ.μ. *EA* 28.14: [και] χλευάζω

παίρνω, ρ.μ.: *να τονε πάρω δέρνοντα* *Σ* 60.10: *να τον πιάσω και να τον δείρω*

παλιρρέω, ρ.α. *EA* 132.7: *ρέω μπρος-πίσω* (αρχ. *παλιρρόεω*)

παντεχαίνω και *παντέχω* *EA* 28.9, 115.18, 119.10, *E* 2.16, *Σ* 16.8, *Σ* 138.3, *Σ* 171.22, *Γρ* 89.4, *Γρ* 178.24, *Γρ* 179.14, *Γρ* 219.22· βλ. *απαντέχω*

παντζέχρι, το *Σ* 79.5,27: σβόλος («πέτρα») ο οποίος σχηματίζεται στο στομάχι ή στα έντερα ορισμένων ζώων και πιστευόταν ότι είναι αντίδοτο σε δηλητηρίαση (τ. *panzehir*)· ο *Σ* προσθέτει: «βλ. όνομα Παντζεχρούλα!»· παραπέμποντας προφανώς στην ιστορική καλαματιανή αρχόντισσα *Παντζεχρούλα Μπενάκη*· η λ. και στον *Δαπόντε*, *KX*

πάνω, ρ.α. *Γρ* 210.11: *πάω* [και *Γρ* 221.56 («Ιωαννίτικον»)]

παρακάλεμα, το *Γρ* 71.6: παράκληση, ικεσία· η λ. και στο *Σχολείον* (τρεις φορές, πάντα στον πληθ. όπως εδώ) και στον *Goldoni*

παρακυλιούμαι, ρ.α. *EA* 59.2: παραδέρνω

παραλαητό, το *EA* 56.19: παραμιλητό

παραλαλώ, ρ.α. *EA* 19.71, 35.4, *Μλ* 346.12: παραμιλώ

παραπονίζω, ρ.μ. *Σ* 135.12, *Μλ* 223.11: ταλαιπωρώ, πικραίνω· πβ. *παραπονώ* στον *Goldoni* και στον *Ηπίτη*

παραστρατώ, ρ.α. *EA* 34.13, *E* 8.14: βγαίνω από τον (σωστό) δρόμο

παρατρέπω, ρ.μ.: *εκτρέπω*· *του λόγου σου [...] μην παρατρέπεις* *Σ* 9.10: *μην εκτραπείς, μη βγεις από τον ίδιο δρόμο*

παραχωρίζω, ρ.α. EA 83.15: υποχωρώ

παρέγια, η Γ² 82ν 3: παρέα· η λ. και στο Σαγανάκι

πάρεξ, πρόθ. E 24.4, E 101.20, Σ 14.16: παρά

παρόλα, η EA 77.7, Μλ 100β2, Μλ 249.12, Μλ 263.14, Μλ 264.9, Γ² 87r α6: λόγος, υπόσχεση (ιταλ./βεν. *parola*)

παρολίστας, ο Μλ 264.10: αυτός που κρατάει τον λόγο του (< *παρόλα* < ιταλ./βεν. *parola*· πβ. ρουμ. *parolist*)

παρρησιάζω, ρ.μ. Γρ 171.12: παρουσιάζω· [παθητ.] *παρρησιάζομαι* EA 73.10, 132.11: παρουσιάζομαι, εμφανίζομαι

πασαρδίζω: βλ. *μπασαρντίζω*

πάσο, το Γ² 140r 11, Γρ 62.12: βήμα, ενέργεια, κίνηση (< ιταλ./βεν. *passo*)· η λ. και στον *Αυξεντιανό* και στο Σαγανάκι

πάσχω, ρ. EA 16.1: προσπαθώ, πασχίζω

πάτι σαπά Γρ 163.15: ω αύρα (οθωμ. *bad-i saba*)¹⁹

παύω· *παύω από* Γρ 180.1: αφήνω, εγκαταλείπω

πεζεβέγκης, ο Γ² 82ν 18: μαστροπός (τ. *pezevenk*)

πεικάζω, ρ.μ. EA 42.13: νιώθω, διακρίνω

πείραξ, η: (1) EA 76.15 πειρασμός· η λ. με την ίδια σημασία και στο Χρον. Γαλαξιδίου και στον Γουζέλη· (2) Γρ 176.4, Γρ 178.6 ενόχληση (Βεντότης: ‘ενόχλησις, importunité’ και *Ερωτόκριτος* [-η], *Χαλιμά*, *Καλλίνικος*, *Goldoni*, *Κοκκινάκης*, *Εφημερίς*)

πεισματικόν, το Γ² 36ν α4: πείσμα, πείσωμα (Dehèque: *oriniâtreté*)

πεντζίχι, το Γ² 37ν α12: (ίσως τ. *pençik* ‘πιστοποιητικό απελευθέρωσης από τη δουλεία’· το *πεντζίκι* και στο Σαγανάκι)

πεντσές, ο Γ² 105r α10: νύχι(α) ζώου (τ. *pençe*)

περαστήν νεότητά του E 5.14: λανθασμένη γραφή αντί *παρά στην νεότητά του*

περβάζι, το Σ 67.14: πλαίσιο, κορνίζα (τ. *pervaz*)· η λ. με την ίδια έννοια και στον *Goldoni*

περβανές, ο EA 68.11, 93.12, Μλ 217.3, Σ 9.49, Σ 26.10, Γ² 54r α3, Γ² 60ν α9, Γ² 89r α10, Γρ 74.7: νυχτοπεταλούδα (τ. *pervane*)

περβεντές, ο Γρ 156.8: [ίσως πρόκειται για το τ. *perverde* ‘αναθρεμμένος’ αλλά και ‘αγαπημένος’, άρα ίσως ‘προστατευόμενος’]

περδές, ο και *μπερντές* Γρ 230.11: (1) EA, σ. 239 παραπέτασμα, προπέτασμα (τ. *perde*)· (2) Μλ 135.8,13 (*περντές*) (σε όργανα της παραδοσιακής μουσικής) το καθένα από τα κομμάτια έντερο που χρησιμοποιούνται για να οριοθετούνται οι διαφορετικοί μουσικοί φθόγγοι στην ταστιέρα (το αντίστοιχο του τάστου)· *περδές* και στον *Goldoni*

περιγέλιο, το E 20.15, Γ² 83r 9: εμπαιγμός, κοροϊδία (Βυζάντιος) (πβ. *αναγέλιο*)

περιδιαβάζω, ρ.μ.α. EA 80.2: [εδώ] διασχίζω

¹⁹ Η Ναταλία Δελγιαννάκη (προσωπική επικοινωνία) εικάζει ότι η φρ. σχετίζεται παιγνιωδώς και με το μακάμι του τραγουδιού (σαμπά σεμαί); Η φρ. συμβαδίζει και με τη φρ. *φύσα να φέρω* [γρ. *φέρεις*] *τον κοντζέ* στον επόμενο στίχο (και όχι *πίσω να φέρουν* Μλ 170.16). Η επίκληση στις αύρες (*bād* και *saba*) είναι συχνές στην περσική ποίηση, π.χ. στον Χαφίζ/Χαφέζ (14^{ος} αιώνας), ο οποίος παρακαλεί συχνά την αύρα να πάει κάποιο μήνυμα στην ερωμένη του ή να τον βοηθήσει με κάποιον άλλο τρόπο.

- περιέχον, το Γ² 93ν 1, Γ² 95r β5: [ίσως] ατμόσφαιρα (Αγγέλου, γλωσσάρι στον Κοδρικά)
- περκαλώ, ρ.μ. Ε 40.11: παρακαλώ
- περικρατώ, ρ.μ. Γ² 33r α2
- περισάνης, επίθ. Σ 29.2, περουσάνης Γρ 90.13 και περουσάνης Γ² 92r β15: σαστισμένος, εξαθλιωμένος (τ. *perisan*)
- περισσότερος, επίθ.: το περισσότερον Σ 168.17: προπαντός
- περιφέρεια, η Γ² 99ν β4: [εδώ] η καθεμία από τις επτά χρωματιστές ταινίες που συνιστούν το ουράνιο τόξο
- περουσάνης: βλ. περισάνης
- πεστρέφι, το Μλ 135.4: είδος μουσικής σύνθεσης (τ. *pesren*)²⁰
- πεσχέσι, το Σ 23.28: δώρο (τ. *peskes*) (Σ)· ο ίδιος τύπος και στον Goldoni, στο Σαγανάκι και στα Αρχαία Αλή Πασά
- πιάτσα, η: πλατεία· πιάτσα της Βενετίας Σ 33.42 (ιταλ./βεν. *piazza*)
- πιριάνι, το Σ 159.16: ψητό (τ. *piryan*) (Σ)
- πιστεμένα, επίρρ. Σ 119.19: [υπηρετώ] πιστά, με αφοσίωση
- πιστεύομαι καιμπιστεύομαι: ρ.μ. εμπιστεύομαι [κτ. κάπου: entrust] ΕΑ 6.6, Μλ 338.3, Ε 36.2, Σ 104.25· ρ.α. εμπιστεύομαι, έχω εμπιστοσύνη [σε: trust] ΕΑ 24.11, Ε 8.15, Ε 82.1, Μλ 131.16, Σ 107.16, Γ² 45r α5, Γρ 187.8· (μτχ.) πιστευμένος Σ 43.32: έμπιστος
- πίστις, η· θάνω πίστιν [εις] Γ² 66r β7: πιστεύω, εμπιστεύομαι
- πιστοσύνη, η: πίστη, εμπιστοσύνη ΕΑ 43.1· ευπιστία [:] Ε 43.16
- πιστώνομαι, ρ.μ. Ε 43.7, Γ² 50ν β11, Γρ 205.35: εξακριβώνω, διαπιστώνω, βεβαιώνομαι, πείθομαι· η λ. με την ίδια σημασία και στον Καλλίνικο και στον Κεχαγιόγλου 332
- πλάνης, ο Ε 30.27: [εδώ ίσως μτφ.] πλανήτης (δηλ. φωτισμένος άνθρωπος)· υπάρχει όμως διαφορετική εκδοχή των εν λόγω στίχων· βλ. ΕΑ 39.27
- πλεμάτι, το Σ 102.18: δίχτυ (για το κυνήγι)
- πληροφόρεσις, η Γ² 66r β6: ειδοποίηση, βεβαίωση
- πληροφορία και πληροφοριά, η: [και] (1) ΕΑ 92.3, 100.14, 120.7, Ε 3.15, Μλ 167.2, Γ² 88ν α12, Γρ 204.7, Γρ 205.31 ικανοποίηση· (2) Γ² 35r β1 θεραπεία (πάθους)
- πληροφορίζω, ρ.α. Σ 135.11: ικανοποιούμαι
- πληροφορώ, ρ.μ. ΕΑ 72.13, 124.2, Ε 55.17, Ε 74.15, Μλ 167.11, Γρ 108.1, Γρ 229.14: [και] ικανοποιώ
- πνεύμα, το: πνεύματα τα ζωτικά μου Γ² 84ν β10: [τα ζωτικά πνεύματα ήταν έννοια της ιατρικής θεωρίας του Γαληνού]· η φρ. και στον Μοισιόδακα, *Ηθική φιλοσοφία* (Βενετία 1761), τόμ. Α΄, σ. 108-109 και στο Σαγανάκι
- πολιτέτσα, η Μλ 311.3: (ψεύτικη) φινέτσα (ιταλ. *politezza*)
- πολιτεύομαι, ρ.α.: Αγάπη πολιτεύεται Σ 72.43: [δυσερμήνευτο: ίσως η αγάπη είναι σε δράση:]
- πολιτικά Ε 55.5 [μάλλον πρόκειται για την πολιτικά, όπως γράφεται στο Γ² 46r β5β και στη Μλ 126.5]: [εδώ] *politesse, délicatesse* (όπως στο Σχολείον) (ίσως από συμφυρμό του ιταλ. *politica*

²⁰ Πβ. «πεσρέφι (φύσημα)» [στο νέι] στο Σχολείον. Κατά τον Κυριάκο Καλαϊτζίδη το πεσρέφι είναι οργανικό είδος που έχει τον χαρακτήρα εισαγωγής στην ενότητα ταξιμίων και φωνητικών και οργανικών συνθέσεων στο ίδιο συνήθως μακάμι που φέρει το όνομα *φασίλ*. Το πεσρέφι χωρίζεται σε τέσσερα μέρη, το καθένα από το οποίο τελειώνει με *τεσλίμι* (βλ.λ.).

με το ελλ. *πολίτικα* < *Πολίτης* < *Πόλις* [δηλ. Κωνσταντινούπολη])· στη φαναριώτικη κοινωνιόλεκτο η λ. *πολίτικα* έχει και θετική και αρνητική έννοια· εδώ η σημασία είναι θετική, ενώ στον Καλλίνικο και αλλού σημαίνει ‘ιδιοτέλεια, πονηριά’· πβ. *πολιτική*

πολιτική, η Μλ 140.5, Μλ 246.13: [εδώ] σχεδιασμένη συμπεριφορά, υποκρισία, ιδιοτέλεια· πβ. *πολιτικά*

πολλά, επίρρ.: *EA passim*, Σ 6.10 et *passim*: πολύ· πρόκειται για τον κανονικό τύπο στα φαναριώτικα κείμενα

πολυστένακτος και *πολυστέναχτος*, επίθ. *EA* 39.13, *E* 30.13: θλιμμένος, με πολλούς στεναγμούς *πονοκεφαλώ*, ρ.α. *EA* 1.11: *πονοκεφαλιάζω*, *κουράζομαι* πνευματικά, *προβληματίζομαι*· ρ.μ. στο *Σχολείον*

πόρεψη, η Γ² 83ν β14 και *μπόρεψη* Γ² 82ν 12: απόπατος (Ν. Γ. Πολίτης, *Παροιμίες* (Αθήνα 1900), τόμ. Β΄, σ. 200)

ποσώς, επίρρ. *E* 5.9, *E* 11.8, Μλ 206.12, Σ 6.4 et *passim*: καθόλου

πότημα, το Σ 69.12: πότισμα (Σ)

πούπετες, επίρρ. *E* 15.2: *πουθενά*· η λέξη και στον Goldoni

πουρνό, το Μλ 207.10, Μλ 390.2, Γρ 177.16, Γρ 210.4: πρωί

πράβνικος, ο Γ² 83r 14, Γ² 83ν 1: [μάλλον πρόκειται για τον *ισπράβνικο*, τον νομάρχη στις παραδουνάβιες ηγεμονίες (ρουμ. *ispranlic*)· πβ. *ιπράβνικος* στον Καταρτζή]

πραγματεία, η Μλ 264.11: εμπόριο, εμπορική συναλλαγή· η λ. (έτσι τονισμένη) με την ίδια σημασία και στον Δαπόντε *KX* και στον Κοδρικά

πραγματεία, η Μλ 264.5, Γ² 103ν 21: εμπόρευμα· εμπόριο

πραγματεύομαι, ρ.α. Μλ 140.12: *συναλλάσσομαι*

πράξις, η Γ² 99r 2: [εδώ] πείρα

πρετεντέρω, ρ.μ. Μλ 169β1, Μ324.6: *απαιτώ*· *ισχυρίζομαι*, *διατείνομαι* (βεν. *pretender* ή ιταλ. *pretendere*)

πριχού, σύνδ. Μλ 302.3, Σ *πολλάκις*, Γρ 219.12: *πριν*, *προτού*· η λ. και στον *Κισότη* 16

προβάλλω, ρ.μ. *E* 69.15: *προτείνω*

προγνωρίζω, ρ.μ. Σ 45.4: *γνωρίζω* εκ των προτέρων (Σ), *προαισθάνομαι*, *προμαντεύω*· η λ. και στομ *Μολιέρο* και στον *Κισότη* 30

προγνώστης, ο Σ 45.2: αυτός που *γνωρίζει* εκ των προτέρων

προκρίνω, ρ.μ. *EA* 39.11, *E* 29.13, *E* 55.3, *E* 74.4, Μλ 30.7, Μλ 206.10, Γρ 89.11, Γρ 112.13, Γρ 152.17: *προτιμώ*, *επιλέγω*

προκριτότερος, επίθ. Γ² 100r α6: *προτιμότερος*· πβ. *Βεντότη*, λ. *πρόκριτος*: ‘*préféré*’

προμαντεύομαι, ρ.α. *EA* 31.10: *προλέγω* τα μέλλοντα

προφθάνω, ρ.μ. Γρ 73.14: [εδώ] *κάνω* [κτ.] να *φτάσει*, *στέλνω*, *φέρνω*· η μεταβατική αυτή χρήση συχνή στα φαναριώτικα κείμενα

πρωτινός, επίθ. Σ 6.8, Σ 57.34, Σ 160.18, Γ² 32ν 17: *προηγούμενος*, *πρότερος* (Σ)

πρωτότυπον, το Σ 27.26, Σ 31.47: το πράγμα ή το άτομο το ίδιο (το αντίθετο του *είδωλον* [βλ.λ.] και του *ίσκιος*)

πυθαγορεύω, ρ.α. Μλ 171β3: πβ. το αρχ. ρ. *πυθαγορίζω* 'είμαι μαθητής του Πυθαγόρα', το οποίο χρησιμοποιούν ο Μοισιόδαξ και ο Σολωμός

πωρικό(ν), το Σ 28.48, Σ 33.13, Σ 54.18, Γ² 93ν 9: καρπός, φρούτο· η λ. και στον Κοκκινάκη

P

ραβάσι, το Σ 108.20: σημείωμα· [εδώ] γράμμα ερωτικό (σλαβ. *ρανσξ*)

*ράγγει**, τα Σ 165.14: [γραφικό λάθος αντί *ρέγκια* [βλ. *ρέγκι*]]

ραγιάς, ο: Μλ 144β2 και (*ρεγιάς*) Μλ 348.16 το σύνολο των (μη Μουσουλμάνων) φορολογούμενων υπηκόων μιας επικράτειας· Μλ 150.β1 και (*ρεγιάς*) Σ 89.13 υπόδουλος, σκλάβος (τ. *raya, reaya*)

ράμνη, η ΕΑ 113.6: ράμνος (είδος ακανθώδους θάμνου)

ραχάτι, το Γ² 89r α6: ησυχία, ανάπαυση (τ. *rahat*)

ρεγιάς: βλ. *ραγιάς*

ρέγκι, το (I) ΕΑ 8.10: φάρσα (τ. *reng*)· η λ. και στο Σαγανάκι και στον Goldoni

ρέγκι, το (II) Μλ 207.2, Γρ 117.6: χρώμα (τ. *renk*)

ρεμέδιο, το Σ 107.26, Γρ 195.9: φάρμακο, γιατρεία (Σ) (βεν. *remedio*)

ρέτι, το: απάρνηση (τ. *red*)· *κάμ[ν]ω ρέτι* [με άμεσο αντικείμενο] Ε 72.12 [Μλ 65.8, Μλ 81.2, Μλ 201.4], Γ² 56r 7, Γρ 71.5, Γρ 73.12: απορρίπτω, αποκηρύσσω, απαρνούμαι (πβ. τ. *reddetmek*)· η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά

ρετσέτα, η Ε 36.11, Σ 15.44, Μλ 183β1, Γ² 75ν β2: συνταγή ιατρική (βεν. *receta*)

ρευματισμένος, επίθ. Σ 90.9: (για ποτάμι) που τρέχει νερό, που έχει ρεύμα (Σ)

ριζικό(ν), το ΕΑ 23.10, Ε 7.5, Ε 9.1, Μλ 184β1, Σ πολλάκις, Γρ 185.1,10,13: μοίρα, τύχη

ριπίς, η Μλ 14.5: ριπίδι, βεντάλια (αρχ.)

ρόγα, η Σ 19.16: μισθός, αμοιβή (Σ) (λατ. *erogare* 'πληρώνω')· η λ. και στον Goldoni

ρομπίνι, το Σ 30.5: ρουμπίνι (Σ)

ρωνεύω, ρ.μ. Ε 4.14: κοροϊδεύω (< *ειρωνεύομαι*)

Σ

σαβδίζω, ρ.μ. ΕΑ 9.16 και *σαβτίζω* ΕΑ 19.28, Γρ 17.16: διώχνω (τ. *savdi*)· *σαβδίζω* και στη Βοσπορομαχία και στον Goldoni

σαγανάκι, το ΕΑ 106.7, Ε 67.10: νεροποντή· σπιλιάδα (τ. *sağanak*)

σαγδάν σαγά Μπαλάτ μποκού Γ² 82ν 13: σε κάθε σημείο [του σώματός της] σκατά του Μπαλατιού (βλ. *Μπαλάτ γκερίζι*) (τ. *sağdan sağa Balat boku*)

σαδέ: βλ. *σαδέ γκιουζελί* και *σαντέ*

σαδέ γκιουζελί [το αντίγραφο Βακαλόπουλου γράφει *γκουζελί**] Γρ 91.15: σκέτη καλλονή (τ. *sade güzeli*)

σάζι, το ΕΑ 38.12, Ε 47.15, Σ 121.25: είδος έγχορδου μουσικού οργάνου (τ. *saz*)

σαιντίζω, ρ.μ. ΕΑ 80.11, 115.15: λογαριάζω, εκτιμώ (τ. *saydi*)· ο τύπος *σαιδίζω* στη Βοσπορομαχία

σαιτεύω, ρ.μ. Ε 11.10, Ε84.8, Σ πολλάκις, Γρ 128.12, Γρ 171.16., Γρ 214.7, Γρ 219.20: τοξεύω

σαιτιά, η 12.4, Μλ 258.8, Σ πολλάκις, Γρ 179.3: ρίψη βέλους

- σαλθάρι*, το Γ² 106r 9: είδος φαρυγιού παντελονιού, που σουρώνει στον αστράγαλο και στη μέση (Τρ.) (τ. *salvar*)
- σαλδίζω*, ρ.α. ΕΑ 91.14 και σαλντίζω Μλ 217.7.: εφορμώ (τ. *saldi*)
- σαλέντισμα*, το Σ 22.20: λικνιστό περπάτημα (Σ) (< σαλεντίζω < τ. *sallandi*)
- σάλι*, το Μλ 298.18: σάλι από κασμίρι (τ. *sal* < περσ. *shāl*)· η λ. και στο Σαγανάκι και στον Goldoni
- σαμουρένιος*, επίθ. Σ 8.13: σαν από σαμούρι (Σ) (βλ.λ.), δηλ. κατάμαυρος
- σαμούρι*, το Σ 31.31, Σ 38.46, Σ 95.48, Σ 132.2, Γ² 89v β5: το θηλαστικό ζιβελίνη (Σ) (τ. *samur*)
- σαντακάτι*, το Μλ 249.6: πίστη, αφοσίωση (τ. *sadakat*)
- σαντέ*, επίθ. και *σαδέ* Σ 102.47: απλός· επίρρ.: απλώς, μόνο (τ. *sade*)· *σαντέ μ' ένα ποκάμισον* ΕΑ 88.16: μ' ένα σκέτο πουκάμισο
- σαράι*, το Σ 33.21: παλάτι (τ. *saray*) (Σ)
- σαρίκι*, το Γ² 47v α2 (υποκορ. *σαρικόκι* Γρ 230.13): κάλυμμα κεφαλής (στα φαναριώτικα κείμενα πάντα γυναικείο) (τ. *sarik*)
- σάρτι*, το Μλ 138.14, Γρ 62.16: (ο) όρος (συμφωνίας κλπ.) (τ. *sart*)· η λ. και στον Goldoni και στα Αρχαία Αλή Πασά
- σάρτιντζες* [γρ. μάλλον γραφικό λάθος αντί *σαρτίντζα* ή *σαρτίντζε*], επίρρ. Γ² 89v β3: όπως πρέπει [τ. *sartınca* (με τόνο στη μεσαία συλλαβή) < *sart* (βλ.λ.)]
- σαστερμάς*, ο Γρ 72.3: ζάλισμα, αναστάτωση (που προκαλεί κπ.) (τ. ουσ. *şastırma* > ρ. *şastırnak* 'κάνω [κπ.] να σαστίσει')
- σαστίζω*, ρ.α. Ε9.2, Ε 21.16, Σ 10.10, Σ 156.5, Γρ 187.2: είμαι αμήχανος, τα χάνω, εκπλήσσομαι, απορώ (τ. *şasti*)· *από> τον λογαριασμόν μου δεν σαστίζω τον δικόν μου* Ε 4.20, *μήτε γνώμην δεν σαστίζει* Ε 73.14 (η γραφή του Γρ 130.13 *απ' την γνώμην δεν σαστίζει* είναι πιο πιθανή): *δεν αλλάζω/ει γνώμη, εμμένω/ει στην απόφασή μου/του* (πβ. τ. (-*dan*) *şaşmak* 'παρεκκλίνω (από)')· ρ.μ. 24.8: *κάνω [κπ.] να τα χάσει*
- σεβκέτι*, το Σ 123.9: μεγαλειότητα, ισχύς (τ. *şevket*) (Σ)
- σεβντάς*, ο Ε 35.14, Μ105.8 και *σεβτάς* 79.1, Γρ 112.15, Γρ 224.1: έρωτας, ερωτικός καημός (τ. *sevda*)
- σειζω*, ρ.μ. Γρ 220.5: σείω
- σεΐρι*, το ΕΑ, σ. 261, Ε 54.14: [εδώ] (ίσως ευχάριστο;) ταξίδι (τ. *seyir*)· *κάμνω σεΐρι* Γ² 56r 10: παρακολουθώ (θέαμα) (πβ. τ. *seyretmek*)
- σείσμα*, το Σ 45.17, Σ 94.1: κίνηση του σώματος
- σεκρέτι**: βλ. *σεκρέτο*
- σεκρέτο[ν]*, το ΕΑ 87.3, Ε 101.1: μυστικό, μυστήριο (βεν. *secreto*)· το *σεκρέτι* Σ 100.8 είναι μάλλον γραφικό σφάλμα αντί *σεκρέτο*, με την άλλη έννοια της λ., δηλ. '[μυστική] συνταγή, φάρμακο, θεραπεία' (όπως χρησιμοποιείται στον Goldoni, τον Κοκκινάκη και τον Κεχαγιόγλου 612)· ίσως η γραφή επηρεάστηκε από το *σεκλέτι* (βλ.λ.)
- σελαμέτι*, άκλ. επίθ. ΕΑ 106.13, Γ² 85r α2 και *σελιαμέτι* Σ 109.26, Γρ 144.12: σώος και αβλαβής (τ. ουσ. *selâmet* σε επιθετική χρήση)· η λ. συχνότατη σε φαναριώτικα κείμενα
- σέλι*, το ΕΑ 88.10: χείμαρρος (τ. *sel*)
- σεμέτι**: βλ. *σιντέμι*

- σέμπεκα*, η Γ² 82ν 3: είδος μαϊμούς με μακριά ουρά (μτφ., για κοπέλα) άσχημη και αυθάδης (πβ. Βυζάντιος, λ. *σεμπέκα*) (τ. *şebek*)
- σεν μπιλίρσιν χαλιμί* Μλ 336.12: το ξέρεις το χάλι μου (τ. *sen bilirsin halimi*)
- σερβέτα*, η Γ² 104ν 1: [μάλλον] ανδρικός κεφαλόδεσμος (μτφ.) άντρας
- σεργούτσι*, το Σ 102.24: φτερό (ως στολίδι), λοφίο (τ. *sorguç*): ο τύπος συχνός στα φαναριώτικα κείμενα της εποχής, π.χ. στον Καρατζά
- σεριάνι*, το Ε 4.13, Σ 33.24, Σ 39.28, Σ 41.9, Σ 84.17, Γρ 112.14: περιδιάβαση, βόλτα, περίπατος, εκδρομή (τ. *seyran*)
- σεριανίζω*, ρ.μ.α. <Ε 2.3>, Ε 47.16, Μλ 31.3, Μλ 138.6, Σ 28.32, Σ 39.30, Σ 70.2, Γρ 112.3, Γρ 176.15, Γρ 219.17: βλέπω, χαζεύω, κάνω βόλτα (< *σεριάνι*) η λ. συχνότατη στη *Βοσπορομαχία*
- σερμαγές*, ο Μλ 264.3: κεφάλαιο (τ. *sermaye*)
- σερπετός*, επίθ. Σ 32.5: ευκίνητος, σβέλτος (< *ερπετό*, πιθ. με επίδρ. του συγγενικού λατ. *serpens* ή του *σέρνω*) η λ. και στο *Σχολείον*
- σετέμι*: βλ. *σιντέμι*
- σεφαέτι*, το Ε 72.8: υπερβολικές διασκεδάσεις (τ. *sefahet*)
- σεφάς*, ο ΕΑ 85.9: διασκέδαση, ηδονή (τ. *sefa*) η λ. και στη *Βοσπορομαχία* και στα Αρχεία Αλή Πασά
- σηκώνω*, ρ.μ. Ε 58.3, Γ² 44ν β1, Γ² 118r 8,10: [και] αφαιρώ, απομακρύνω
- σημαδικά* Σ 65.24: [δυσσερμήνευτο· ίσως γρ. *σημαδικά*]
- σημεία*, τα Γ² 88r β3 (πβ. τη χρήση του *σημεία* και του *τέρατα* στις Πράξεις των Αποστόλων)
- σιάζω*, ρ.μ. (παθητ.) *σιαστείτε* Γ² 42r α15: συμφιλιωθείτε
- σιγουριτά*, η ΕΑ 91.5: ασφάλεια (βεν. *sigurità*)
- σιγουρότης*, η Γ² 44ν α1, Γ² 50ν β11: βεβαιότητα η λ. και στον Μολιέρο, το *Σχολείον* και τον Goldoni
- σιλντίζω*, ρ.α. Γ² 87ν β5: [μάλλον τ. *silmek*, ρ.μ. ‘σκουπίζω· σβήνω’ (μεταξύ άλλων σημασιών)]
- σιντέμι*, το Ε 43.5, *σιτέμι* Γ² 35ν α1 και *σετέμι* Μλ 135.5: παράπονο, μομφή, επίπληξη (τ. *sitem*)· στην έκδ. της Μλ η Τσακιρίδου γράφει κατά λάθος *σεμετιών* στο κείμενο του στιχουργήματος, *σετεμιών* όμως ορθά στο υπόμνημα της έκδοσης· το *σιτέμι* και στον Goldoni και στα Αρχεία Αλή Πασά
- σκαθάκι*, το Σ 84.50: υποκορ. του *σκαθί* (είδος μικρού πουλιού)· το *σκαθί* στον Δαπόντε, ΚΓ
- σκαλίζω*, ρ.μ. Μλ 341.11: ψάχνω η λ. συχνή στα κείμενα της εποχής
- σκάσις*, η· *διά των εχθρών την σκάσιν* <Ε 2.10>, Μλ 2.10· πβ. *ιατρεύεσαι με σκάσιν του εχθρού σου* Δαπόντες ΚΧ Ε΄ 214
- σκατόμουα*, η Γ² 83ν β3: σκατόμουγα
- σκεντζές*, ο ΕΑ 45.14, 90.12, 105.7, 105.15, Ε 85.2, Μλ 264.15, Σ 41.8, Γ² 57ν α12, Γρ 84.15, Γρ 219.15: βασανιστήριο (τ. *ışkençe*)
- σκεντζεύω*, ρ.μ. ΕΑ 25.8, Γ² 86r β6: βασανίζω η λ. και στη *Βοσπορομαχία*
- σκιαλίκι** Ε 22.20: βλ. *εσκιαλίκι*
- σκληωτός*, επίθ. ΕΑ 12.6: στυλπνός
- σκοτεινιάζω*, ρ.μ. Ε 12.12: [και] επισκιάζω

- σοβαρόν, το EA 67.4, Γ² 86r β16: σκυθρωπό ύφος
- σοβαρός, επίθ. EA 112.9, E 84.11, Μλ 334.12, Σ 110.1 (σχετικά με το τελευταίο βλ. και ήθος): [και] σκυθρωπός
- σοβαρότης, η EA 40.2, 88.5, Μλ 37.10, Γ² 54r β12: σκυθρωπό ύφος
- σοζ αγνάρικος, επίθ. EA 68.4: που καταλαβαίνει από λόγια (τ. *söz ađnar* [διαλ. τύπος του *anlar*])
- σσί, το (τ. *soy*): τηλεσκοπίου σόγια Μλ 102.16: διαφόρων ειδών τηλεσκόπια
- σοϊλνδιδρίζω Σ 14.32 και σοϊλετιρδίζω Σ 123.18, ρ.μ.: κάνω [κτ. ή κπ.] να εκφραστεί, να μιλήσει (τ. *söylendirdi* και *söylettirdi*: η έννοια στο Σ 123.18 (ούτε με σοϊλετιρδίζει) είναι μάλλον 'ούτε με ρωτάει πώς είμαι': το σοϊλετιρδίζω και στο Σαγανάκι, το σοϊλεδιδρίζω στο Goldoni
- σούκιουρ Γ² 50n β13: δόξα τω Θεώ (έκφραση ανακούφισης) (τ. *şükür/şükr* 'ευγνωμοσύνη, ευχαριστία', πβ. τ. *Allaha şükür* 'δόξα τω Θεώ'): σούκιουρ και στον Goldoni
- σουλτανί αράκι, το Μλ 253.16: είδος μακαμιού (τ. *sultani arak*)
- σουπές, ο Γρ 156.7: [μάλλον τ. *şürhe* 'υποψία, αμφιβολία', πβ. *σιοπχέ/σουπιές/σουμπεγιέ/σουπι/σουμπεές/σουμπεχές* στα Αρχεία Αλή Πασά]
- σουραχί, το Γ² 89n β3: δοχείο νερού, καράφα, κανάτα (τ. *sürahi*)
- σουρδίζω, ρ.μ.α. EA 68.8, 88.2, E 69.1, E 96.7, Γ² 63n α17, Γρ 89.6 και σουρντζίζω Μλ 7.9, Γ² 85r β7: προχωρώ, συνεχίζω (τ. *sürdü*): και οι δύο τύποι στα Αρχεία Αλή Πασά
- σουρμάς E 84.13: εκδοτικό λάθος αντί μπουρμάς (βλ.λ.)
- σουρμελίδικος, επίθ. Μλ 156.3: βαμμένος με σουρμέ (μαύρη βαφή από αντιμόνιο) (τ. *sürmeli*)
- σουρούρι, το EA 79.13, E 44.6, Μλ 135.16: χαρά (τ. *sürur*)
- σοφούδες, οι EA 18.16: ασκητές (τ. *sofu*)
- σοχπέτι EA 47.9, 115.11, 123.5, <E 2.3>, Μλ 31.2, Σ 113.7, Σ 121.23, Σ 125.11, Σ 155.11 και σοχμπέτι E 47.15, το: συναναστροφή, φιλική συζήτηση (τ. *sohbet*): βασική έννοια στην οθωμ. κοινωνία: η λ. και στο Σχολείον (πολλάκις) και στον Goldoni: και οι δύο τύποι στα Αρχεία Αλή Πασά
- σπαθένιος, επίθ. Σ 91.24: (για γλώσσα) αιχμηρός, καυστικός (η έννοια εδώ είναι σαφώς αρνητική)
- σπαρτίον, το EA 109.13: λεπτό σχοινί από σπάρτο
- σπετσαρία, η Γ² 75n β3, Γ² 76r α13: φαρμακείο (βεν. *speziaria, speziaria*)
- σπίρτον, το Γ² 76r α6: [εδώ] αιθέριο έλαιο (ιταλ./βεν. *spirito*)
- σπλαχνάται, ρ.μ. Σ 116.3: ευσπλαχνίζεται (Σ)
- σπολλάτε και σπολλάτη EA 64.15, 89.6, Γ² 92r β5: ευχαριστώ (< εις πολλά έτη): σπολλάτη, το (ως ουσ.) Γρ 90.5
- σπουδή, η EA 110.5: προσοχή, επιμέλεια
- σταίνω, ρ.μ. E 77.16: στήνω
- σταματισμός, ο Σ 33.28: σταμάτημα, παύση (Σ)
- στανικός, επίθ. EA 22.15, 125.9: ακούσιος· στανικά Σ 160.3, στανικώς EA 19.28, 130.3, Σ 151.3, επίρρ.: στανιό (μου), επίρρ. EA 126.14, Σ 74.32: παρά τη θέλησή (μου): από στανιό Σ 151.2: αθέλητος, ακούσιος
- στάσις, η EA 16.7, 48.7, <E 2.10>, Μλ 2.10, Μλ 103.10, Μλ 112.11, E 6.7, Σ 5.8: [και] σταμάτημα· κατάσταση: Γ² 86n α12: [μάλλον] σταθερότητα

- στέκω, ρ.α. EA 6.9, 22.12, 29.11, 60.12, E 3.14, Mλ 16.14: στέκει σε: εξαρτάται από
- στενό, το· στα στενά EA 31.11, Σ 110.19: σε δύσκολη θέση· πβ. και τον «Θούριο» του Ρήγα και Κεχαγιόγλου 458
- στέργω, ρ.μ. E 13.3, E 16.30, E 20.12,13, Mλ 206.9: συγκατατίθεμαι, δέχομαι
- στερεμός, ο EA 46.7, 46.20, 72.12, 95.17, E 34.8, Σ πολλάκις, Γρ 152.20: [και] στέρηση
- στερεύω, ρ.μ. EA 126.4, Σ 20.7: [και] στερώ· πβ. υστερεύω
- στερώ, ρ.μ. EA 53.27: [και] κάνω (δάκρυα) να στερέψουν
- στορίζω, ρ.μ. Σ 14.14: εξιστορώ, διακοσμώ (Σ)
- στοχάζομαι, ρ.μ. EA 13.27, 48.8, 58.12, 66.1, 94.5: [και] προσέχω, κοιτάζω προσεκτικά
- στρέγω, ρ.μ.α. Σ 17.10, Σ 160.38, Γ² 40r α1: στέργω (βλ.λ.), συγκατατίθεμαι, αποδέχομαι, δέχομαι· η λ. και στον Καταρτζή
- στρεκτικός, επίθ. E 67.3: ταιριαστός, κατάλληλος (πβ. Τρ., λ. στρέγει ‘ταιριάζει, αρμόζει’): άλλα χφ. γράφουν στερκτικός
- συλλογή, η E 47.13, Σ πολλάκις, Γ² 83r 17: σκέψη, στενοχώρια
- συλλογικά, τα Σ 122.3,29: τα λογικά [μου]· να ‘χει τα συλλογικά του Mλ 264.14· βαστώ τα συλλογικά μου Γ² 45r α4· η λ. και στον Δαπόντε, ΚΓ
- συνδρομή, η Σ 37.1: βοήθεια (Σ)
- συνέβει EA 10.2: συμβεί
- συνοδιά, η EA 19.83, 46.2, 46.10, 46.22, E 94.10, Γρ 183.3: παρέα, συντροφιά· ταίρι, σύντροφος
- συντροφία, η Mλ 264.11: [εδώ] εταιρεία, συνεταιρισμός
- συντυχαίνω, ρ.μ.α. EA 28.27, 35.7, 64.9, 92.13, Mλ 16.1, Σ πολλάκις: μιλώ
- συντυχιά, η Σ 97.12, Σ 138.6: φωνή, κουβέντα, μίλημα
- συσταίνω, ρ.μ.: Mλ 202.10 διατηρώ [;]· Σ 12.7, Σ 100.2, Σ 117.17, Σ 120.19 στερεώνω, βάζω σε τάξη· [παθητ.] συσταίνομαι, ρ.α. 88.20, Σ 23.5, Σ 76.24, Σ 168.8: βρίσκω τον εαυτό μου, συνέρχομαι
- συστέλλω, ρ.α. EA 122.12, E 100.1: συστέλλομαι, ντρέπομαι
- σφαίρα, η: (1) E 80.14, Γρ 152.23 ο ουράνιος θόλος που φαίνεται να περιστρέφεται από την ανατολή στη δύση· του ουρανού η σφαίρα Γ² 90r β10 (πβ. Γ² 90n α1, Γ² 91r α3)· όλα τα πάθη ελπίζονται εις ιατρούς και σφαίραν / νά θρουν την θεραπείαν τους Γ² 35r β9: (δηλ. σε γιατρούς και [μάλλον] στον Θεό)· (2) Γ² 100r β6,7 τροχός (της Τύχης)
- σφαλικτός, επίθ. Γρ 117.2 και σφαλιστός Σ 21.7, Σ 165.3: κλειστός
- σφαλώ, ρ.μ. E 43.3, E 58.15, E54.4, Mλ 297δ1, Mλ 389.23, Σ 1.8, Σ 63.15.39, Σ 98.15 και σφαλίζω Σ 28.23, Γρ 214.7: κλείνω
- σφηκιά, η Γ² 117r 20: σφηκοφωλιά
- σχήμα, το E 21.10: χειρονομία, εμφάνιση
- σχολάζω, ρ.α. Σ 67.2: υποχωρώ, παραμερίζομαι (Σ)
- σώνομαι, ρ.α. EA 33.11, E 20.7, E 31.3, Mλ 107.10, Γρ 157.2, Γρ 206.27,29: τελειώνω, εξαντλούμαι· εσώθηκα να λαλώ Γ² 63r α7: βαρέθηκα να μιλάω
- σώνω, ρ.α. Γρ 74.3, Γρ 128.10, Γρ 179.13, Γρ 220.10: φτάνω

σωτικά, τα Σ πολλάκις, Γρ 198.10: τα σωθικά, τα σπλάχνα· και σωθικά Σ πολλάκις (Σ)

Τ

τ' αυτό κλπ.: βλ. αυτός

τάγμα, το ΕΑ 107.7, Μλ 67.13, Σ 27.10: κατηγορία (ανθρώπων) (πβ. ρουμ. *tagmă* (< τάγμα) με διάφορες σημασίες: 'κατηγορία· τάξη· σώμα· κλίκα')· πβ. και το γυναικείον τάγμα στο Σχολείον· και Χριστόπουλος

ταζίρι, το Γρ 170.7 [το αντίγραφο Βακαλόπουλου γράφει ταξέρια]: επίπληξη (τ. *ta'zir*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά

ταΐνι, το: διορισμός (τ. *taġin*)· σ' έκαμε ταΐνι Γ² 118r 4: σε διόρισε (πβ. τ. *taġin etmek*)

ταιριάζω, ρ.α.· [δεν] ταιριάζει ΕΑ 11.14, Ε 13.14, Μλ 100.3, Μλ 387.40: [δεν] είναι σωστό

τακάτι, το Ε 56.3, Σ 29.11, Σ 29.11, Γ² 60r β2, Γ² 85r β8, Γρ 179.14, Γρ 230.5 και ντακάτι Ε 68.10, Ε 74.10: δύναμη, αντοχή (τ. *takat*)· δεν μ' έμεινε τακάτι Ε 96.8: δεν μου έμεινε δύναμη (τ. *takatim kalmadı*)· η ίδια φρ. και στο Σαγανάκι και στο Hurmuzaki XIV.3 238· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά

ταλίμι, το Μλ 348.19: εκπαίδευση· [εδώ] στρατιωτική ασκήση (τ. *talim*)· η λ. με την ίδια έννοια και στη Βοσπορομαχία και στα Αρχεία Αλή Πασά²¹

ταμπιέτι, το [συνήθ. 4σύλλαβο] ΕΑ 19.9, 90.10, 95.6, 96.9, 112.11, Μ175.7, Σ .103.20, Σ 118.2, Σ 151.5 και ταπιέτι Γρ 170.3: φύση, χαρακτήρας, ψυχική διάθεση (τ. *tabiat*)· η λ. και στο Σαγανάκι, στα Αρχεία Αλή Πασά και αλλού, και (ως ταμπιγέτι) στον Goldoni

ταμπίρι βλ. χούσνι ταμπίρι

ταμπούρι, το Μλ 135.2,15: έγχορδο νυκτό μουσικό όργανο, είδος λαγούτου (τ. *tambur*)· βλ. εικόνα στην αρχή του παρόντος κειμένου

τάρζι, το ΕΑ 26.7, 70.3, 78.3, 112.2, 120.12, Ε 10.10, Ε 37.8, Μλ 81.16, Μλ 334.11, Σ 103.13, Γ² 53v β10, Γ² 62v β2, Γρ 9.15, Γρ 91.11: συμπεριφορά, τρόποι (τ. *tarz*)· η λ. και στη Βοσπορομαχία, στο Σαγανάκι, στον Goldonista Αρχεία Αλή Πασά και αλλού

ταχμίни, το Σ 45.9: υπολογισμός· κάμνω ταχμίни Σ 45.9 υπολογίζω, εκτιμώ, υποθέτω (πβ. τ. *tahmin etmek*)· η λ. συχνή στον Goldoni και στα Αρχεία Αλή Πασά

τάχτι, το ΕΑ 90.5, Σ 152.20, Γ² 88v α: θρόνος (τ. *taht*)· η λ. και στη Βοσπορομαχία

ταχύ βραδύ Γ² 55r β9: πρωί και βράδυ

τεβεκελί, επίρρ. ΕΑ 40.11, Ε 60.11, Γ² 80r 15: χωρίς λόγο (τ. *tevekkeli*)· η λ. και στον Goldoni και στα Αρχεία Αλή Πασά

τεδμπίρι, το Γ² 63r α12: μέτρο, σχέδιο (< τ. *tedbir*) (τετμπίρι στα Αρχεία Αλή Πασα, τετπίρι στο Σαγανάκι)· θγάνεις τεδμπίρια Γ² 38v: παίρνεις μέτρα, καταστρώνεις σχέδια (πβ. τ. *tedbir cikarmak*)

τέκι, το ΕΑ 8.12: παιχνίδι, φάρσα, καμώματα (τ. *dek*)

τεκμίλι, το: το σύνολο, ολοκλήρωση (τ. *tekmil*)· έγιναν τεκμίλι Μλ 391.9, Γρ 68.3: ολοκληρώθηκαν (πβ. τ. *tekmil olmak*)

²¹ Ο στίχος αναφέρεται στην αποτυχία εγκαθίδρυσης εξευρωπαϊσμού και νέου στρατεύματος (Nizami Cedid) εκ μέρους του Σουλτάνου Σελίμη Γ΄. Ευχαριστώ θερμά τον φίλο Σάββα Τσιλένη για αυτές τις πληροφορίες.

- τεκμπίρι*, το Ε 13.12 και *τεκπίρι* ΕΑ 11.12, Μλ 246.8: δοξολογία, ύμνηση (ιδ. η επίκληση στον Θεό «Αλλάχου Άκμπαρ» [Ο Αλλάχ είναι ο μέγιστος] (τ. *tekbir*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- τελείως*, επίρρ. ΕΑ 9.10, 15.4, 25.5, 40.8, 90.16: [συνήθως] καθόλου
- τέλι*, το Γρ 221.187,188: σύρμα· Μλ 135.7,13 χορδή (μουσικού οργάνου) (τ. *tel*)
- τεμαρούζι*, το: δείχνω *τεμαρούζι* Γρ 156.13: προσποιούμαι πως είμαι άρρωστος (τ. *temaruz*)
- τεμπίχι*, το Γ² 63r α8: διαταγή, προειδοποίηση, διάγγεγμα (τ. *tembih*)· η λ. και στα *Ανέκδοτα επιγράμματα και άλλα στιχουργήματα του Πατριάρχου Καλλινίκου Γ΄* [= του Μόμαρτς;]
- τενεζούλι*, το [:] Γ² 59r α9· *κάμω τενεζούλι* (τ. *tenezzül etmek* ‘καταδέχομαι’)²²
- τεντζούχι*, το Γ² 106r 9: «η σκόνη των τριανταφύλλων, *pastille*» (Βυζάντιος· δηλ. ταμπλέτα που παρασκευαζόταν με σκόνη από ροδοπέταλα, η οποία χρησίμευε ως άρωμα) (τ. *tensuh*)
- τεπτίλι*, άκλ. επίθ. ΕΑ 57.7: μεταμφιεσμένος (τ. *tebdil*)· (η *ζωή μου*) *ας γένει τεπτίλι* ΕΑ 26.2: [ίσως] να τελειώσει
- τέρας*, το Μλ 106.2, Μλ 148.5, Μλ 175.9, Μλ 258.4, Μλ 334.20, Γρ 6.1: θαύμα, μοναδικό φαινόμενο· βλ. και *νούρι*
- τέρλα*, η Γρ. 31.6: *τρέλα*· ο τύπος όμως (όπως και τα *τερλαίνω* και *τερλός*) δεν είναι φαναριώτικος
- τερλαίνω*, ρ.μ. Γρ 225.8, Γρ 215.164: *τρελαίνω*
- τερλός*, επίθ. Γρ 79.10: *τρελός*· και στον Κεχαγιόγλου
- τεσλίμι*, το: παράδοση, εκχώρηση, παραχώρηση· Μλ 135.10 [ως μουσικός όρος] *επωδός* (τ. *teslim*)· πβ. Redhouse, λ. *teslim* 6: «*Or[iental] mus[ic]. ritornello of a pesrev, instrumental refrain*»· βλ. και *πεστρέφι*
- τετζρουπές*, ο Γρ 156.4 [το αντίγραφο Βακαλόπουλου γράφει *τετζβουπές**]: δοκιμή, πείρα (τ. *tecrübe*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- τέφι*, το ΕΑ 71.9 και *δέφι*: απώθηση, απόκρουση (τ. *def*)· *κάνω δέφι* [με άμεσο αντικείμενο] Γρ 35.16: *απωθώ*, *διώχνω* (τ. *defetmek*)· *δέφι* και στο Hurmuzaki XIV.3 240, *ντέφι* στα Αρχεία Αλή Πασά
- τέχνευμα*, το Σ 77.6: τέχνασμα (Σ)· Βεντότης: ‘*machination*’
- τεχνεύομαι*, ρ. Μλ 334.19: *μηχανεύομαι*· Βεντότης: ‘*machiner, tramer*’
- τεχνικά*, επίρρ. Σ 61.4: με τέχνη (Σ)
- τεχνικός*, επίθ.: *γλώσσα τεχνική* ΕΑ 1.3: *έντεχνη* (Βυζάντιος)
- τζαδίζω**: βλ. *τσατίζω*
- τζανιγκιουδέν*, επίρρ. Γρ 205.33: με προθυμία και χαρά (οθωμ. *can ü gönülden* ή τ. *canigönülden*, κυριολ. ‘από την ψυχή [και] από την καρδιά’)
- τζάνιμ* Μλ 156.1, Μλ 222.5, Μλ 223.9, Μλ 265.19, Μλ 335.3, Μλ 388.39: (φιλική προσφώνηση) *αγαπητέ/ή μου* (τ. *canım* ‘ψυχή μου’)
- τζαχίλης*, επίθ. (θηλ. *τζαχίλισσα* Γρ 23.15): *αμαθής*, *άπειρος* (τ. *cahil*)
- τζαχίλικι*, το Ε 20.16: *χοντρή συμπεριφορά* (τ. *cahillik*)

²² Το όλο ποίημα είναι εξαιρετικά δύσκολο αλλά και πολύ ενδιαφέρον.

- τζεθαέρι, το EA 69.3, Μλ 139.4, Σ 11,19, Σ 30.9,21, Σ 115.8, τζεθαχέρι Μλ 7β.2, Σ 102.38, Σ 105.4, Γρ 67.14 και τζεθαϊρι Γρ 31.4, Γρ 227.15: κόσμημα, διαμαντικό, θησαυρός (τ. *cevahir*): τζεθαχέρι και στη Βοσπορομαχία και στον Goldoni
- τζεθάπι, το: απάντηση (τ. *cenar*): κατί τζεθάπι Σ 107.64: οριστική απάντηση (τ. *kat'î cenar*): η φρ. και στον Goldoni· η λ. συχνή στα Αρχεία Αλή Πασα
- τζεϊράνι, το Σ 27 *passim*, Σ 35.27, Σ 39.27, Σ 65.57, Σ 79.19,25: γαζέλα (τ. *ceyran*): η εικόνα της γαζέλας είναι συχνή στην οθωμ. ποίηση· το ότι η λ. τζεϊράνι δεν ήταν και τόσο γνωστή στους ελληνόφωνους φαίνεται από τη φρ. ένα τζεϊράνι, δηλαδή αλάφι Σ 27.2
- τζελάτης, ο EA 128.8, E 84.3, Γ² 40ν β6, Γ² 30ν6 και τζελιάτης Σ 91.9, Γρ 221.97: δήμιος (τ. *cellât*)
- τζεμιγέτι, το Σ 144.14 (ο Σ γράφει τζιμέτι*): κοινωνία, συνάθροιση (τ. *cemiyet*): η λ. και στον Goldoni
- τζεράχης, ο Γ² 103r 10, Γρ 230.6: χειρούργος (τ. *cerrah*): η λ. και στο Σαγανάκι, στον Goldoni και στα Αρχεία Αλή Πασα
- τζερές*: βλ. τσαρές
- τζερτζερίζω, ρ.α. Μλ 298.1: [η λ. μιμείται το ροκάνισμα]
- τζεφάς, ο EA 85.10: πόνος, βάσανα (τ. *cefa*)
- τζιέρι, το EA 69.3, Σ 88.30, Γρ 202.15: συκώτι, σπλάχνα (τ. *ciğer*)
- τζιλβές, ο Γρ 23.19: νάζι, κάμωμα, χάρη (τ. *cilve*)
- τζιμέτι*: βλ. τζεμιγέτι
- τζιμπάς, ο (γρ. μάλλον ζιμπάς): είδος τριαντάφυλλου (οθωμ. [*gül-i*] *ziba*)· <E 2.4>, Μλ 31.4 [μάλλον] τριανταφυλλώνας· ο τύπος ζιμπάς ως όνομα λουλουδιού στη Βοσπορομαχία
- τζολίνα ή τσολίνα Γ² 104r 14: [υποτιμητική προσφώνηση]
- τζομερτλίκι, το EA 24.6: γενναιοδωρία (τ. *cömertlik*)
- τήκω, ρ.μ. E 95.9, Μλ 176β2: (μτφ.) κάνω (κπ.) να λιώσει (από έρωτα) (αρχ.)
- της, αντων.: τύπος της γενικής του αρσενικού [sic] ο οποίος δηλώνει το έμμεσο αντικείμενο σε συνδυασμό με άλλη τριτοπρόσωπη αντωνυμία: της τα βγάνω, [...] της τα πληρώνω Γ² 47r β6: του τα βγάζω κλπ.: η χρήση αυτή είναι χαρακτηριστική του πολιτικού ιδιώματος
- τι, σύνδ. E 37.5: γιατί, διότι
- τινάς, αντων. (πολλαχού): κανείς, κάποιος
- τίπκι νοχούτ τοπού: Γ² 82ν 13: ακριβώς σαν ρεβυθοκεφτές (τ. *tirki nohut toru*)
- τονίζω, ρ.μ. Μλ 170β3: [εδώ] μελοποιώ
- τουμπελέκα, η Γ² 82ν 9: [ίσως] γυναίκα που μοιάζει με τουμπελέκι
- τουτουστίζω, ρ.μ. Γ² 56r 13: ρίχνω ξύλα (στη φωτιά) (τ. *tutuştu* 'πιάνω φωτιά, (για φωτιά) φουντώνω')
- τουφάνι, το EA 42.12, 88.12, 106.5, Γ² 52r α5, Γ² 118r 13: καταιγίδα, κατακλυσμός (τ. *tufan*): η λ. και στη Βοσπορομαχία και στο Hurmuzaki XIV.3 237
- τοχμέτι, το EA 89.3: υποψία ενοχής, φταιξίμο (τ. *töhmət*): η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- τραγωδώ, ρ. Γρ 108.15: τραγουδώ

- τράχωμα*, το EA 99.7: προίκα σε μετρητά
- τρεις*, οι Σ 102.34,38: πλέγμα από λεπτό νήμα σε σχήμα ταινίας, που το χρησιμοποιούν για να διακοσμήσουν ρούχα, κεντήματα κτλ. (Τρ., λ. *τρέσα*²³) [γαλλ. *tresse*]· η λ. και στον Καλλίνικο²³
- τριγωνρίζω*, ρ.α. Σ 65.84: γνωρίζω πολύ καλά (Σ)
- τρόγυρα*, επίρρ. Γρ 177.8: τριγύρω
- τρομαχτός*, επίθ. Σ 71.8: τρομακτικός (Σ)
- τρόπος*, ο· δεν είναι τρόπος EA 2.5, 7.1, 13.1, 17.19, 30.13, 36.14, 76.7, 98.5, 127.11, E 11.1: είναι αδύνατον (πβ. *τσαρές* και *μόδος*)
- τροπώνω*, ρ.μ. EA 80.10: κατατροπώνω· η λ. και στον Βεντότη: ‘vaincre, dompter, subjuger’
- τροχερός*, επίθ. Σ 57.30, Σ 69.44: (για τον χρόνο) που γυρίζει όπως ο τροχός, ευμετάβολος
- τσαγανός*, ο Γ² 109r 7: κάβουρας
- τσακμάκι*, το Σ 149.1: αναπτήρας (τ. *çakmak*)
- τσαλιστίζω*, ρ.α. και *τσαλιστίζω* Σ 161.9, Γ² 40r α4, 84r α13: προσπαθώ, παλεύω, αγωνίζομαι (τ. *çalışti* ‘δουλεύω’)· η λ. συχνή και στα Αρχεία Αλή Πασά
- τσαμπουνίζω* Γ² 54v 11, Γ² 99v α6: λέω ανοησίες
- τσάπι*, το EA 2.11, Γ² 50v β1: συνήθεια, χούι (τ. *çarp*)
- τσαρές*, ο EA 9.13, E 4.5· E 34.8, Σ 107.160, Γ² 33v α9, Γ² 35r α1, Γ² 62v β12, Γ² 86r β12, Γρ 54.4, Γρ 229.11: τρόπος, λύση, θεραπεία, διόρθωση (τ. *çare*)· *τσαρές* δεν είναι EA 2.9, 14.5, 22.8, 27.4, 90.15, 105.13, E 9.16, Μλ 267.16, Μλ 389.18: δεν υπάρχει τρόπος, είναι αδύνατον (πβ. *τρόπος* και *μόδος*)· η λ. πάγκοινη στα φαναριώτικα κείμενα· ο τύπος *τζερές* στο Σ 53.30 και Σ 116.12 είναι μάλλον γραφικό λάθος· η λ. *τζαρές* συχνότατη στα Αρχεία Αλή Πασα
- τσατίζω*, ρ.μ. Μλ 30.9, Γ² 99r 4: πιάνω κουβέντα με [κπ.], παρενοχλώ ερωτικά (βλ. Ορφανό, λ. *τσατίζω*) (τ. *çatti*)· η επιμελήτρια της Μλ γράφει *τζαδίζω*
- τσεκμές*, ο Σ 102.34: χρυσή κλωστή (τ. *çekme*)
- τσελέγκι*, το Σ 102.26, Σ 162.9: λοφίο με πολλά φτερά (τ. *çelenk*)
- τσελεμπής*, ο Γ² 104r 22: κύριος, άρχοντας (τ. *çelebi*)
- τσελεμπιλίκι*, το Γ² 136v 17 και τσελεπιλίκι Γρ 6.18: αρχοντιά (τ. *çelebilik*)
- τσεχρές*, ο EA 70.2, 90.12, 93.16, 120.10, Σ 116.6, Σ 155.14: (ξινά) μούτρα (τ. *çehre*· πβ. ρουμ. *cehred* με την ίδια σημασία [Suciū])
- τσιβί*, το: καρφί· Μλ 135.5 στριφτάρι μουσικού οργάνου (τ. *çivi*)
- τσιμπλίδα*, η EA 4.18, 27.9, 101.13, Μλ 208.11, Σ 64.84, Σ 140.14, Γ² 116v β3, Γ² 118r 24: σπίθα (Ζαχαριάδης)· η λ. και στο *Σχολείον*
- τσιρίζω*, ρ.μ. EA 68.19, 69.1, 88.18, 95.19, 108.5, Σ 61.27, Σ 105.25, Σ 115.18, Γ² 33v β9, Γ² 44r α7, Γ² 72r 5: [και] λαχταρώ· πολλάκις στη *Βοσπορομαχία* και στον Καλλίνικο· *Σχολείον*· και στον Hurmuzaki XIV.3 419
- τσιριμόνια*, η: [πληθ.] *τσιριμόνιες* Γ² 44v β6 [εδώ] υπερβολική ευγένεια (ιταλ./βεν. *cerimonia*)

²³ Η λ. *τρεις* αποτελεί ίσως το μοναδικό γαλλικό δάνειο στα φαναριώτικα τραγούδια· είναι και από τα ελάχιστα που εμφανίζονται στο σύνολο των φαναριώτικων κειμένων.

τυπώνω, ρ.μ. Μλ 6.9, Μλ 26.6, Σ 147.15, Γρ 152.3: (μτφ.) εντυπώνω, αποτυπώνω και στον Καταρτζή με την ίδια έννοια

τυχαίνει, τριτοπρόσωπο ρ. ΕΑ 28.1, Μλ 243.3, Σ 40.5: [και] πρέπει, είναι πρόπον, αρμόζει την τυχαίνει [το όνομα] Σ 45.8: της πάει

Υ

υγεία, η Ε 95.14, Μλ 169.7· έχ[ε] υγεία: αντίο, γεια σου

υγεία, η: άφησε την υγειάν σου Γρ 73.14: να αποχαιρετήσεις, να αφήσεις γεια

υπερβαρώ, ρ.μ. Σ 9.13: (με αντικείμενο το ζύγι) βαραίνω υπερβολικά

υπογράφομαι, ρ.α.: υπογράψω· υπογράφομαι σκλάβος πιστός δικός σου Σ 171.15: δηλώνω σκλάβος...· υπογράφομαι και στον Κεχαγιόγλου, στον Goldoni και στον Hurmuzaki XIV.3 357

υποκείμενον, το ΕΑ 132.12 και υποσημειώσεις, Μλ 269.1: άτομο

υπόκρισις, η Σ 27.17: υποκρισία, ανειλικρινής συμπεριφορά (Σ)

υπόληψις, η Γ² 56r 18, Γ² 58v β2: [εδώ μάλλον] λανθασμένη ιδέα, πρόληψη (Γ² 74r 10, Γ² 90v α3 μάλλον = υπόληψη)

υποπτεύω, ρ. ΕΑ 103.4, Μλ 264.13: υποπτέυομαι

ύποπτος, επίθ. Γρ 132.6: καχύποπτος

υποφερμός, ο· υποφερμόν δεν έχει Μλ 389.6, Γ² 71r γ2, Γρ 186.12: δεν υποφέρεται

υποχόντρια, τα ΕΑ 56.13: υποχονδρία· ο τύπος υποχόνδρια (τα) στον Hurmuzaki XIV.3 265

υστερεύω, ρ.μ. Σ 139.17: στερώ· πβ. στερεύω

υστέρησις, η Μλ 344.7, Σ 15.35: στέρηση

υστερινά, τα Μλ 327.8 και υστερνά Ε 62.7: τα στερνά, οι τελευταίες στιγμές [κάποιου]

ύστερον, το· εις όλον της το ύστερον Γ² 34v β8: τελικά, στο τέλος

υστερώ, ρ.μ. ΕΑ 4.4, 6.16, 21.15, 24.13, 29.3, 30.33, 34.6, 39.29, 44.12, 90.13, 102.14, 104.3, 126.2, Ε 29.3, Ε 34.14, Ε 35.9, Ε 95.13, Μλ 387.13, Σ πολλάκις, Γρ 89.11: στερώ

Φ

φακιολίζω, ρ.μ. Γ² 47v α1: ντύνω [κπ.] με φακιόλι (γυναικείο κεφαλόδεσμο)

φαμόζος, επίθ. Γ² 93v 12, Γ² 99r 1: διάσημος (ιταλ. *famoso*)

φαρμακεμένα, επίρρ. Σ 25.2: πικρά

φαρμακεμένος, μτχ. Σ 27.29: δηλητηριασμένος· (μτφ.) Σ 51.11 πικραμένος· Ε 76.15 (-ω- ΕΑ 54.15), Σ 166.16 λυπητερός

φαρμακεύω, ρ.μ. Σ 65.17: δηλητηριάζω (Σ)

φαχισέ, η Γ² 104r 14, Γ² 104v 3: πόρνη, πουτάνα (τ. *fahise*)

φελώ, ρ.α. Γρ 202.16: ωφελώ

φερατζές, ο Γ² 106r 2: εξωτερικό ένδυμα που φορούν οι γυναίκες όταν βγαίνουν έξω (όχι κάλυμμα του προσώπου) (τ. *ferace*)

φεράχι, το Γ² 118r 17: ευθυμία (τ. *ferah*)

φεριάτι, το Γρ 213.8 [το αντίγραφο Βακαλόπουλου γράφει *φεργιάτα*]: οδυρμός, κραυγή βοήθειας (οθωμ. *feryâd*, τ. *feryat*)

- φεςφεςές, ο Μλ 387.40: αμφιβολία, υποψία, ενδοιασμός, ανησυχία (τ. *vesvese*)· η λ. και στη Βοσπορομαχία, στα Αρχεία Αλή Πασά και στον Ορφανό
- φευγατισμένος, μτχ. Σ 8.27, Γ² 49r β11: φευγάτος
- φθάνω, ρ.μ. ΕΑ 69.12, Μλ 6.4· να μη το φθάσω: να μη μου συμβεί
- φθονερώ*· το τα φθονερεί Ε 26.13 γραφικό λάθος αντί η φθονερή (βλ. ΕΑ 24.13 και σ. 243)
- φιλία, η ΕΑ 32.4, 39.3, 50.5, 50.12, 50.15, 63.9, 77.1, 78.2, 82.6, 89.9, 96.13, 127.5, 127.14: [και] αγάπη· ΕΑ 51.9 ειρήνη
- φιντάνι, το Σ 29.1 (υποκορ. φιδανάκι Σ 29.19,25): νεό φυτό, βλαστάρι (τ. *fidan*) (Σ)
- φλάμπουρο, το Σ 5.5,6, Σ 132.13: σημαία (λατ. *flamma*)
- φλογίζω, ρ.μ. Ε 11.13, Σ πολλάκις: καίω· (μτφ.) βασανίζω ερωτικά· ρ.α.: φλογίζομαι, φλέγομαι ΕΑ 17.15· (μτχ.) φλογισμένος Σ 39.18, Σ 78.19: καμένος από ερωτικό πόθο (Σ)
- φλογόκλαδος, επίθ. Σ 80.6: παθιασμένος, που αποπνέει φλόγα (Σ)· η λ. δημιουργήθηκε ώστε να απηχήσει το ματόκλαδα στον προηγούμενο στίχο
- φωλιάδες, οι Σ 28.17: φυλλωσιές (λατ. *foliatus*, ιταλ. *fogliato*) (Σ)· η λ. είναι προβληματική· η ερμηνεία και η ετυμολόγηση του Σ δεν πείθουν· ίσως ο στιχουργός εννοεί *φωλιές*, ή αρχ. *φωλάδες* ‘κρυψώνες’
- φόρμα, η· ν΄ ανοίξω φόρμας χείλη Γ² 98v 10: [δυσερμήνευτο]
- φραίνω· να φρανθεί (Κρ.): βλ. ευφραίνομαι
- φραντσιασμένος, επίθ. Γ² 103r 12: συφιλιδικός (< ιταλ. *mal di Francia* ‘σύφιλη’, κυριολ. ‘αρρώστια της Γαλλίας’)· το ρ. φραντσιάζω και στον Χάση του Γουζέλη
- φρενιτεύω, ρ.α. Γ² 140r 3: τρελαίνομαι· η λ. συχνή στα κείμενα της εποχής
- φρυδότριχον, το Σ 137.22: τρίχα του φρυδιού (Σ)
- φυσηματιά, η Ε 67.15: φύσημα
- φυσικόν, το Γ² 93v 10, 105r α1: φυσικός χαρακτήρας
- φυτοποτίζω, ρ. Σ 133.15: ποτίζω (Σ)
- φωνοκοπώ, ρ.α. Σ 137.4: φωνάζω πολύ δυνατά (Σ), φωνάζω συνεχώς

Χ

- χαβάς, ο: «αέρας, ατμόσφαιρα» (τ. *hana*) (Σ)· (μτφ.) τα τζεβαΐρια είν’ χαβά Γρ 227.15: τα διαμαντικά δεν είναι τίποτα, δεν αξίζουν τίποτα (πβ. είν’ ο κόσμος μου χαβά Σ 104.30)
- χάζι, το (τ. *haz*)· κάμ[ν]ω χάζι (πβ. τ. *hazzetmek*) ΕΑ 98.11, 113.20, Σ 50.13, Σ 155.18, Γ² 50r γ6, Γρ 75.8: γουστάρω
- χαιθάνι, το ΕΑ 68.14: ζώο (τ. *hayvan*)
- χαιμένος, μτχ. Ε 70.6: χαμένος· ο τύπος και στον Κεχαγιόγλου 569
- χαινικός, επίθ. Σ 104.1, Γ² 86v α1: προδοτικός, δόλιος (τ. *hain*)
- χαινίλικι, το Σ 169.16: προδοσία, δολιότητα (τ. *hainlik*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- χάϊρι, το ΕΑ 59.14: ευημερία, προκοπή (τ. *hayır*)

χακικέτι*, το Γρ 207.28 και χακικέτ* Μλ 263.4: [μάλλον ενν. το χακικάτι 'ειλκρίνεια, αφοσίωση' (τ. *hakikat*),²⁴ το οποίο απαντά και στο Σαγανάκι και στα Αρχεία Αλή Πασά]

χάλα Γ² 49ν β7: [ίσως] τώρα (τ. *hâlâ*)· ο τύπος *χάλια* συχνός στα φαναριώτικα κείμενα· και οι δύο τύποι στα Αρχεία Αλή Πασά

χαλάλι, άκλ. επίθ. (τ. *helâl*)· *ας είναι χαλάλι* ΕΑ 98.28 (πβ. Γρ 205.33): [την] χαρίζω (πβ. τ. *helâl olsun*)· *σε την κάμνω χαλάλι* ΕΑ 128.9: σου τη χαρίζω (πβ. τ. *helâl etmek*)

χάλι, το ΕΑ 88.17, 116.3, 123.12, 128.9, Ε 8.12, Μλ 392.35, Σ πολλαχού, Γρ 184.11: κατάσταση (τ. *hal*)· *πώς θε να γενεί [...] το ιδικόν μου χάλι* Σ 25.14 (βλ. και Σ 166.2): τι θα γίνω; (τ. *halim ne olacak?*), όπως και στον Goldoni και στον Αλεξανδροβόδα· *δεν έχεις χάλι* Σ 88.28: δεν αισθάνεσαι καλά (τ. *halin yok*)· *δεν με μένει χάλι* Μλ 265.8 (η επιμελήτρια γράφει *γάλι**): είμαι εξαντλημένος (τ. *halim kalmadı*)· *κάμε με ένα χάλι* Σ 29.38: [ίσως] εξήγησέ μου (πβ. τ. *halletmek*)

χαλιέμαι [;] (να μην χαλασθεί Σ 60.6): χάνω το κύρος, ακυρώνομαι (Σ)

χάλτι, το Ε 5.10, Μλ 103.7, Γρ 71.15, Γρ 126.14: ανοησία (τ. *halt*)· η λ. συχνότατη (συνήθως στον πληθυντικό): Goldoni, Σαγανάκι, Αλεξανδροβόδα

χαμαδούτσικος, επίθ. ΕΑ 118.10: χαμηλός

χαμνοσύνη, η: βλ. *αχαμνοσύνη*

χαμπάρι, το· *δίδω χαμπάρι* Γ² 87r α2: αναγγέλλω, ειδοποιώ (πβ. τ. *haber vermek*)

χανεντές, ο Γρ 227.8 [το αντίγραφο Βακαλόπουλου γράφει *χαναεντές*]: τραγουδιστής (τ. *hanende*)

χανικέτι*: γραφή της επιμελήτριας της Μλ αντί *χακικέτι** (βλ.λ.)

χανούμικος, επίθ. Σ 102.48: που αρμόζει σε κυρία (τ. *hanım*)

χανούμισσα, η Γρ 91.12: κυρία (τ. *hanım*)

χανουμλίκι, το Γρ 91.10 και *χανουμλούκι* Γρ 218.12: τα χαρακτηριστικά και η συμπεριφορά μιας κυρίας (τ. *hanımlık*)

χαντέσι, το Ε 36.15: μαγάρισμα, μόλυνση (τ. *hades*)

χαντζάρι, το Σ 26.1, Σ 47.14: κυρτό εγχειρίδιο (όπλο) (τ. *hançer*)

χαρά χωρίς παιγνίδια, ονομ. φρ. Σ 135.1: γάμος χωρίς μουσικά όργανα

χαραδριός, ο Σ 68.18: είδος πουλιού (αρχ.)

χαράμι· *χαράμι είν' η ζωή μου* Γ² 34ν β6 (δηλ. πήγε χαμένη) (τ. *haram*)

χαρίζω, ρ.μ.· (παθητ.) *χαρίσθηκε* Γ² 34r α3: δόθηκε ως δώρο

χάρις, η· *χάριν [...] μ' έχεις* ΕΑ 89.7: μου είσαι ευγνώμων· *γνωρίζεις χάρι* Γ² 92r β18, Γρ 90.16

χαριτώνω, ρ.μ. Σ 110.21, Γ² 47r β7, Γρ 152.24: χαρίζω (όπως και στο Σαγανάκι καθώς και στον Σινάνη του Δ.Κ. Βυζαντίου· όχι 'προξενώ χαρά' [Σ])

χαστές, επίθ. (εδώ ουσιαστικοποιημένος) Ε55.7: [μάλλον] ο επιθυμητός, ο εκλεκτός (τ. *haste*)

χάτι, το Γρ 107.5: (μεταξύ άλλων) διάταγμα που γράφεται ή υπογράφεται από τον Σουλτάνο (τ. *hat*)

χαχλανίζω, ρ.α. Ε 4.10: χαχανίζω (Βυζάντιος)

χάχλανον, το Γ² 83r 8: χάχανο (Βυζάντιος)

²⁴ Στο ίδιο στιχουργημα με το Μλ 263.4 ο Σκ. Δ. Βυζάντιος, *Η Κωνσταντινούπολις*, τόμ. Γ' (Αθήνα 1869), σ. 605, γράφει *χακκικάτ* (βλ. Μλ, σ. 261).

- χεπ εϊτζέ*, επίρρ. [τετρασύλλαβο] Γ² 83r 13: αρκετά (πβ. τ. *ereyce* [τώρα τρισύλλαβο])· το χ- είναι το [βαλκανικό] τουρκικό επιτατικό μόρφημα *h-*· άλλοι τύποι της λ. στον Καταρτζή (*επ εριντζέ*), στον Goldoni (*έπειτζε*) και στο Σαγανάκι (*επειτζέ*)
- χερεκέτι*, το EA 8.8, Γ² 80r 5, Γρ 75.9: πράξη, ενέργεια (τ. *hareket*)· η λ. έχει συχνά αρνητικές συνδηλώσεις στα φαναριώτικα κείμενα· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- χέρι*, το· *δίδει χέρι* Γ² 65r β9: βολεύει, συμφέρει (πβ. τ. *el vermek*)· η φρ. και στον Αυξεντιανό, στο Σχολείον, στον Αλεξανδροβόδας, στον Goldoni και στον Κοκκινάκη· *μπαινουν εις το χέρι* Γ² 65r β13: πιάνονται (πβ. τ. *ele girmek*)· *τραβώ [το] χέρι* EA 71.2, 123.3, Μλ 105.15, Μλ 389.35: παραιτούμαι (πβ. τ. *el çekmek*)· η φρ. είναι ταυτόσημη με τα ρ. *αφήνομαι* και *βαζγεστίζω* (βλ.λ.)
- χιλάλι*, το Γρ 69.9: μισοφέγγαρο (τ. *hilâl*)· η μεταφορική όμως χρήση στο συγκεκριμένο στιχούργημα είναι δυσερμήνευτη· ίσως το ομιλούν πρόσωπο αναφέρεται στην ισχύτητα του σώματος και των αισθήσεών του]
- χιλαλί*, το, Μλ 298.18: ύφασμα από μετάξι μαζί με άλλο υλικό (μαλλί, λινό ή βαμβάκι) (τ. *helâli*)
- χιλάφι*, το Γ² 59n α12: αντίρρηση· ψέμα (τ. *hilâf*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- χιλές*, ο Σ 104.2,27: δόλος, επιβουλή, απάτη (τ. *hile*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- χιμμέτι*, το EA 72.6: εύνοια, ευλογία (τ. *himmət*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- χλωραίνω*, ρ.α. Σ 15.22: αναζωογονούμαι (Σ)
- χόκμι* EA 90.7, το και *χούκμι* Σ 53.13: δικαστική απόφαση, διαταγή (τ. *hüküm* [θέμα *hük-m-*])· *χούκμι* και στα Αρχεία Αλή Πασά· με την όλη φρ. *το χούκμι του ευθύς περνά* πβ. τ. *hükü gezer* ‘η απόφασή του περνάει (δηλ. έχει κύρος)’
- χολοσκάνω*, ρ.μ. Σ 103.10 (ο Σ γράφει *χολοσκάζεις*, βλ. όμως *κάστελα*): στενοχωρώ πολύ [κπ.] (Σ)· το ρ. μεταβατικό και στον Goldoni
- χουζάμι*, το EA 112.16: ένα από τα *μακάμια* (βλ.λ.) της οθωμ. μουσικής (τ. *hüzzam*)
- χουνέρι*, το Σ 159.10, Σ 165.13, Σ 169.16, Γρ 54.16: επιδεξιότητα, ικανότητα, προσόν (τ. *hüner*)
- χους ναζάρι*, το EA 90.14: καλή ματιά, εύνοια (τ. *hüsni nazar*)
- χούσι*, το Γρ 171.10: κάλλος, χάρη, κομψότητα (τ. *hüsn*)· *χούσι ταμπίρι*, το EA 11.12: όμορφη (γλωσσική) έκφραση, ευφημισμός (τ. *hüsn-i tâbir*)²⁵
- χούσνο ταπίρι* E 13.12: γρ. *χούσι ταμπίρι* (βλ. *χούσι*)
- χρεία*, η E 22.21, E 36.14, Σ 43.24, Σ 83.22, Σ 93.11, Γ² 102v 19, Γ² 104r 19: ανάγκη· *κάμνει χρεία* Γ² 49v: είναι ανάγκη
- χρεωστικά*, επίρρ. E 90.7: υποχρεωτικά (Βυζάντιος)· πβ. *χρεωστικώς* Goldoni
- χρεωστικός*, επίθ. Μλ 109.13, Σ 99.27: οφειλόμενος (Σ)
- χρονικός*, επίθ. Σ 58.6, Σ 100.13, Σ 136.14: χρόνιος, μόνιμος, διαρκής (όπως και στον Αυξεντιανό)
- χρουστώ*, ρ.μ. Γ² 55r β5: χρωστώ· ο τύπος και στον Καταρτζή
- χρυσοστολίζω*, ρ.μ. Σ 152.10: στολίζω με χρυσά (Σ)
- χωνεύω*, ρ.α. 81.7: [και] καταλαγιάζω, κατακάθομαι

²⁵ Βλ. Μ. Kappler, στο Ίλια Χατζηπαναγιώτη-Sangmeister κ.ά. (επιμ.), *Φαναριώτικα και αστικά στιχουργήματα στην εποχή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού* (Αθήνα 2013), σ. 97.

χώρα, η ΕΑ 13.18, 99.15· *δεν έχω χώρα*: δεν έχω θέση· *αποκτώ χώρα* Μλ 67.15 και *βρίσκω χώρα* <Ε 2.25>, Μλ 31.15: *βρίσκω θέση· την χώραν σου γυρεύουν* Γρ 132.14

χωρατάς, ο ΕΑ 103.1, 115.14, Μλ 131β2, Ε 40.3, Γρ 156.12: *αστείο*

χωρισιά, η Σ 16.22, Σ 140.5: *χωρισμός*

Ψ

ψευδοκακιωμένος, επίθ. Σ 77.2: *ψευτοθυμωμένος* (Σ)

ψηφώ, ρ.μ. ΕΑ 19.27, 74.15, 99.14, Ε 4.18, Ε 5.9, Ε 68.10, Μλ 145.9, Μλ 206.13, Σ 140.2, Σ 155.3, Γ² 103r 3, Γρ 157.3: *υπολογίζω, λαμβάνω σοβαρά υπόψη*

ψυχίτσα, η Ε 93.7, Μλ 11.2,9, Μλ 389.8, Μλ 393.1,5: *υποκ. του ψυχή, χαϊδευτική κλητική προσφώνηση σε αγαπημένο πρόσωπο*

Ω

ωσάν οπού, σύνδ. Μλ 257.13, Γ² 53r γ10: *επειδή, δεδομένου ότι· η χρήση συχνότατη σε κείμενα της εποχής*

ώστε, σύνδ. ΕΑ 69.13: [*και*] *όσο, ενόσω· ώστε να* Σ 147.20: *ώσπου να· ώστε που να* Γ² 65r α3: *όσο, ενόσω·* Γ² 68r β6 *ώσπου να*

ωστόσον, επίρρ. ΕΑ 19.12: [*και*] *ταυτόχρονα· ως τόσο* Σ 174.31: *σε τέτοιο βαθμό· ως τόσον που* Σ 145.4, Γρ 199.8: *σε τέτοιο βαθμό ώστε*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Λέξεις ή τύποι που εμφανίζονται αποκλειστικά σε στιχουργήματα τα οποία παρουσιάζονται ως μη φαναριώτικα

Σημ.: Το «Χιώτικο» και το «Γκιουρτζίδικο» είναι σατιρικά στιχουργήματα που γελοιοποιούν γλωσσικά στοιχεία τα οποία δήθεν χαρακτηρίζουν τον λόγο ομιλητών από τις εν λόγω περιοχές. Αντιθέτως, τα «Ιωαννίτικα» αντιγράφονται από Γιαννιώτη ο οποίος τα παρουσιάζει ως γνήσια δίστιχα της περιοχής.

«Γκιουρτζίδικο» (σατιρικό, Γενναδείου χφ. 725)

απέντης Γ² 84r α4: [*μάλλον*] *αφέντης*

γκιουρτζίδικος, επίθ. Γ² 84r: *στα γεωργιανικά* (τ. *Gürçüce*)

γκιούρτζικος, επίθ. Γ² 84r α7: *γεωργιανός* (τ. *gürcü*)

μεγγρέλα κλπ. Γ² 84r α2: [*μάλλον έχει σχέση με τους Μιγγρέλους, εθνοτική ομάδα της Γεωργίας*]

τζιγκέρι Γ² 84r α3: *τζιγέρι ή τζιέρι* (βλ.λ. *τζιέρι*), δηλ. το συκώτι

«Ιωαννίτικα» (επιλογή λέξεων, χφ. Γραμματικού, αρ. 215, 221 και 222)²⁶

αγραβανιά, η: *ονομασία διαφόρων (ιδίως καλλωπιστικών) δέντρων (ίσως τ. *ergavan/erguvan* 'κουτσουπιά')*

²⁶ Η ομάδα στιχουργημάτων με τίτλο «Ανταποκρίσεις» (222) αποτελεί συνέχεια των «Ιωαννίτικων» (221).

- αϊταίρι, το: ταίρι
- αλάτα, η: φτερούγα
- αμπεγεντισιά, η: δυσαρέσκεια (< μπεγεντίζω [βλ.λ.])
- αναβάνω, ρ.μ. Γρ 215.105: (ίσως) κακολογώ (Georgacas, λ. αναβάλλω)
- ανασούπι Γρ 221.119: [δυσερμηνευτο: ίσως μανσούπι 'υψηλό αξίωμα' διορισμός σε υψηλό αξίωμα' (τ. *mansib/mansip*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά]
- άντα, σύνδ.: όταν
- απέ, επίρρ.: μετά, στη συνέχεια
- απέδω, επίρρ.: από δω
- από καινοργούθε, επίρρ.: πάλι, εκ νέου
- αποκρεύω, ρ.α.: Γρ 221.58: [εδώ μτφ.: αλλού η λ. σημαίνει είτε 'γιορτάζω την Αποκριά' (Τρ.) είτε 'τρώω κρέας για τελευταία φορά πριν από την αρχή της νηστείας' (Κρ.) είτε 'τρώω [κτ.] για τελευταία φορά πριν τελειώσει η εποχή του' (Georgacas)]
- απόσκεπα, επίρρ.: απροκάλυπτα, χωρίς επιφύλαξη (Κρ.)
- ασίκης, ο: εραστής (τ. *âsik*· η λ. είναι ομόρριζη με το *έσκι* [βλ.λ.])
- ασικιλίκι, το: η ιδιότητα του εραστή, έρωτας (τ. *âsiklik*)
- αστοχιά, η: ανικανότητα· σφάλμα (Georgacas)
- Ατζεμιά, η: Περσία (τ. *Acem* 'Πέρσης')
- βοϊθόντας, ο: βοεβόδας (τίτλος των ηγεμόνων των παραδουνάβειων ηγεμονιών, μεταξύ άλλων)
- γεράντης, ο Γρ 221.144: [δυσερμηνευτο]
- γκεργκέφι, το: τελάρο που χρησιμοποιείται στο κέντημα (τ. *gergef*)· η λ. και στο EA 1792, σ. 41
- γκιουζέλ, επίθ.: όμορφος (τ. *güzel*)
- γκιούλσι, το: ροδόνερο (τ. *gül süyü*)
- γκιουρντάνι, το: λαϊμός (τ. *gerdan*)
- γκρεμιζέ σερμενεξέ: κόκκινη μενεξέ [πβ. τ. *kirmizi menekşe*· το *σερ*- όμως δυσερμηνευτο]
- γλύω, ρ.α.: γλιτώνω (Κρ.)
- γομαράγκαθο, το: γαϊδουράγκαθο
- δάρτης, ο Γρ 221.38: (ίσως) δυνατός πόνος (πβ. ΚΝΕ *σφάχτης*)
- ζαμπάκι, το: κρίνος (τ. *zambak*)
- ζάρκος, επίθ.: γυμνός
- ζεϊνί: [μάλλον τ. επίθ. *zeytunî* 'της ελιάς' ή 'το χρώμα της ελιάς']
- ζιέτι, το Γρ 221.186: βλ. *εζιέτι*
- ζιζοπούλα, η Γρ 215.67: [δυσερμηνευτο]
- ιμπρέτι, το: προειδοποίηση (τ. *ibret*)· παίρνω ιμπρέτι Γρ 215.25: προειδοποιούμαι (τ. *ibret almak*)
- καινοργούθε: βλ. από καινοργούθε
- καλόμερος, επίθ., και καλόγμερος: καλότυχος
- κατουφές, ο: κατιφές (είδος καλλωπιστικού φυτού) (τ. *katife*)

- κιτάπι, το Γρ 215.59: βιβλίο (μάλλον εδώ ενν. το Κοράνι)
- κόλι, το: στρατιωτικό απόσπασμα (τ. *kol*)
- κρένω, ρ.α. (αοριστ. θέμα κριν-): μιλώ
- κρίσις, η: φωνή, ομιλία
- λαρώνω και λαρώνομαι, ρ.α.: ησυχάζω
- λέλε, επιφών.: βρε (αρωμουνικό *lele*)
- λιχνός, επίθ.: λιγνός
- μερτζάνι, το, και μεριτζάνι: κοράλι (τ. *mercari*)
- μερτζανωτός, επίθ.: διακοσμημένος με μερτζάνι (κοράλι)
- μεχκεμές, ο: δικαστήριο (τ. *mahkeme*)
- μουρακέπι, το [γρ. *μουρεκέπι*;]: μελάνι (τ. *mürekker*): οι τύποι *μουρεκέπι* και *μουρκέπι* στα Αρχεία Αλή Πασά
- μπαϊλίζω, ρ.α.: λυποθυμώ (τ. *bayılmak*) (Βεντότης και Dehèque)
- μπαϊλισιά, το: λυποθυμία
- μπαλάτι, το: παλάτι
- μπαρεσιτίζω, ρ.α.: συμφιλιώνομαι (τ. *barıştı*): *μπαρισιτίζω* στα Αρχεία Αλή Πασά
- Μπέτσι, το: Βιέννη (σλαβ. *Beč*, ουγγρ. *Bécs*)
- μπιρμπίλι, το: αηδόνι (τ. *bülbül*)
- μπλέτσι, επίθ.: γυμνός (πβ.αλβ. *blec* ‘γυμνός’)
- ‘ναμέρα Γρ 215.: [προστακτική του *αναμερώ*]
- νισιάνι, το: σημάδι, στόχος (τ. *nışan*): η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- ντινεχάς, ο Γρ 221.15: [ίσως ενν. το τ. *divanî has* ‘ειδικό συμβούλιο όπου προεδρεύει ο σουλτάνος’ (κυριολ. ‘ιδιωτικό συμβούλιο’)]
- ντουλαμάς, ο: ονομασία διαφόρων ειδών ρουχισμού (τ. *dolaman*)
- ντουρούστικε Γρ 221.148: [ίσως ενν. *ντουρούστικε*, δηλ. σκληρούτσικε]
- ντουσουμάνης, ο: εχθρός (τ. *düşman*)
- ξεζώνατος, επίθ.: ξεζωσμένος· ο τύπος στον Κρ., λ. *ξεζωνάτος*
- ξεποχτώ, ρ.μ.: χάνω
- πανίβει Γρ 215.96: [δυσερμήνευτο]
- πανταράδα, επίρρ.: όλα μαζί· ολόκληρο· η λ. και στον Βηλαρά και στον Σολωμό
- παρόμορφος, επίθ.: πολύ όμορφος
- πεύω, ρ.μ.: στέλνω (< *έπεψα* < αρχ. *έπεμψα*)
- πωρνή, η: πρωί
- ριτζάς, ο: παράκληση (τ. *rica*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- σάμπρι, το: υπομονή (τ. *sabir/sabr*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
- σέηδες, οι Γρ 221.115: [ίσως τ. *seyh* ‘αρχηγός θρησκευτικού τάγματος (δηλ. σεΐχης)’ γέροντας, πρεσβύτερος· πβ. λ. *σέχης* με την ίδια σημασία στα Αρχεία Αλή Πασά]

σερμενεξέ: βλ. γκρεμιζέ σερμενεξέ

σιτζαντές, ο: χαλάκι προσευχής (τ. *seccade*)· σιτζιαντές (μεταξύ άλλων τύπων) στα Αρχαία Αλή Πασά
σκούντρα, η: κόντρα, αναποδιά (ίσως ιταλ. *scontrare*)

σουψί, το Γρ 222.277: [μάλλον τ. *sipsi* ‘σφυρίχτρα’· πβ. *σιμψί/σιψί* στα Αρχαία Αλή Πασά]²⁷

σταλίκι, το: βέργα, κοντάρι

ταμπί, το: είδος μεταξωτού υφάσματος· εξωτερικό ένδυμα από τέτοιο ύφασμα (ιταλ. *tabi*)

ταμπίρι: βλ. χούσι

τελέλης, ο: ντελάλης (τ. *tellâl*)

τέρκι: κάμνω τέρκι: εγκαταλείπω, αποκηρύσσω (τ. *terketmek*)

τετραμίδα, η: [οι τετραμίδες ήταν τα χρυσά και αργυρά φλουριά που έβαζαν στο μέτωπο οι γυναίκες και οι αρματολοί και κλέφτες στα σπαθιά τους]

τζαμπαζλούκι, το: (κυριολ.) ακροβασία (τ. *cambazlık*)· εδώ ο πληθ. τύπος τζαμπαζλούκια έχει μτφ. σημασία που σχετίζεται με τη γυναικεία κόμμωση (ίσως τσουλούφια ή μπούκλες)

τζεφέρια Γρ 221.241: [δυσερμηνευτο]

τζουρέπι, το Γρ 215.25: [δυσερμηνευτο]

τσατούρα, η Γρ. 221.147: μεγάλη σκηνή, μεγάλο τσαντίρι (τ. *zadır*)

τουμάνι, το: μακριά, πλατιά βράκα ή παντελόνι (τ. *tuman*)

τούναζι, το Γρ 221.202: [δυσερμηνευτο]

τουτούνι, το: καπνός (για κάπνισμα) (τ. *tütün*)

φουμίζω, ρ.α. Γρ 215.102: [δυσερμηνευτο· ίσως ταυτόσημο με το ποντιακό ρ. *φουμίζω* ‘θυμώνω’]

χαλεύω, ρ.μ.: ψάχνω

χαμπλός, επίθ.: χαμηλός

χοντζές, ο: βλ. γοντζές

χοτζερές, ο: δωμάτιο υποδοχής, σαλόνι (τ. *höcre* και *hücre*)

χουή, η Γρ 221.103: φωνή, κακολογία (πβ. ρ. *χουγιαζω*)

ψημηλιαΐ Γρ. 221.153: [δυσερμηνευτο: μάλλον πρόκειται για αποχαιρετισμό]

«Τραγούδια της αρμάδας» (χφ. Γραμματικού, αρ. 174)

αλμιράντες, ο Γρ 174A.8: ναύαρχος (βεν. *almirante*)

αρμιράγιος, ο Γρ 174A.62: ναύαρχος (βεν. *amiragio*, ίσως με επίδρ. του *αρμάδα*· «αλμιράγιος Chios, αρμιράγιος Kephall» [Georgacas])

αναταλμέ, τον Γρ 174A.6: [δυσερμηνευτο· πβ. *τεθλιμέ*]

αρμάδα, η: στόλος (βεν. *armada*)

γρανάτσα, η Γρ 174B.19: γρανάτα (είδος βομβίδας) (ιταλ. *granata*)

εμπροστός Γρ 174A.15 [δυσερμηνευτος: γρ. *εμπρηστής*;]

²⁷ Το *σιψίον* όμως αντιστοιχεί στο γαλλ. *ripe* στο *Ουολταΐρου επιστολή προς την Αυτοκρατορίσσαν των Ρώσων* (μτφ. Βούλγαρης) [1771/2], σ. 5. Στην τ. αργκό το *sipsi* σημαίνει και τσιγάρο.

ζιέτι, το [δισύλλαβο] Γρ 174Α.4: βλ. *εζιέτι* στο κυρίως Γλωσσάρι
καινίν' Γρ 174Α.27 (Θράκη [Σωζόπολη], Πόντος, Καππαδοκία)
καπετάνια, η Γρ 174Α.4: «Το πλοίο όπου είναι η έδρα του αρχηγού του στόλου, ναυαρχίδα (*Τζάνε*,
Κρ. πόλ. 461²⁵) [*βεν. caripania*. Η λ. στο Βλάχ.]» (Κρ.)
κάτεργο, το Γρ 174Α.22
κόντε, ο Γρ 174Α.14,20
Μοσκοβιά, η Γρ 174Α.16: Ρωσία
Μόσκοβος, ο Γρ 174Β.12: Ρώσος
Μπαρμπαριά, η Γρ 174Β.25: οι παράκτιες περιοχές της βόρειας Αφρικής
μπαταριά, η Γρ 174Α.56: συστοιχία κανονιών (βεν. *bataria*)
μπατιέρα, η Γρ 174Α.68: σημαία, παντιέρα (ιταλ./βεν. *bandiera*)
νοβιτά, η Γρ 174Β.25: είδηση (ιταλ./βεν. *novità*)
ντουναμάς, ο Γρ 174Α.43: στόλος (τ. *donanma*): η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά
Νυδριώτης, ο Γρ 174Β.23: Υδραίος
Όρτσ' αλαμπάντα Γρ 174Α.37
πυριέλες Γρ 174Α.59
τάγιο, το Γρ 174Α.62: (βεν. 'cut (πληγή), κόψιμο, ακρωτηριασμός')
τεθλιμέ, τον Γρ 174Β.38
Τετράδη, η Γρ 174Α.25
φάλος, το Γρ 174Α.40 (ίσως βεν. *falo* ή ιταλ. *fallo* 'σφάλμα')
φλότα, η Γρ 174Α.16: στόλος (ιταλ. *flotta*)
φριγάδα, η Γρ 174Α.22

«Χιώτικο» (σατιρικό, Γενναδείου χφ. 725)

διαόντρου Γ² 84ν α6: διαβόλου· η λ. και στα *Κορακιστικά* του Ι.Ρ. Νερουλού· *διαθόντρου* στη
Βαθυλωνία και σε άλλα έργα του Δ.Κ. Βυζαντίου
λωλιά, η Γ² 84ν α2: τρέλα
μουρτσουφλίζω, ρ.μ. Γ² 84r β6: «αφαρπάζω, επιπλήττω, αρπάζω απ' το πρόσωπο (όπως λέγεται) [= απ' τα μούτρα]» (Κατίνα Βέικου-Σεραμέτη, «Επιβάτες», *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, περ. Β΄, τόμ. 26 (1961), σ. 289, λ. *μουρτσουφλώ*) [προφανώς < μεσαιων. *μούρτζουφλος* 'συνοφρυωμένος, βαρύθυμος, κατσούφης' (Κρ., όπως και στη σημερινή λαϊκή γλώσσα)]
τζίντζιρας, ο Γ² 84r β3: τζιτζίκας· η λ. και στον Γαζή· *τζιτζιρας* στον *Μπερτόλδο* 36

Β'. Γλωσσάρι στη σατιρική κωμωδία «Το σαγανάκι της τρέλας»

Νικόλαος Μαυρογένης, ηγεμόνας Βλαχίας 1786-89

Η ανώνυμη σατιρική κωμωδία «Το σαγανάκι της τρέλας» (γραμμένη γύρω στα 1786 και εκδομένη στον τόμο: Lia Brad Chisacof (επιμ.), *Ρήγας: Ανέκδοτα κείμενα* (Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κύπρου και Εκδόσεις Gutenberg, 2011)) είναι από τα πιο σημαντικά ελληνικά κείμενα της εποχής της, όσον αφορά τη γλώσσα της και τη δραματική αναπαράσταση του καθημερινού βίου στην ηγεμονική αυλή του Νικολάου Μαυρογένη στο Βουκουρέστι.

Το παρόν πόνημα αποτελεί αναθεωρημένη και επαυξημένη μορφή ενός κειμένου που είχα ανεβάσει προ καιρού στο academia.edu με τίτλο «Προσθήκες και τροποποιήσεις στο γλωσσάρι της έκδοσης της σατιρικής κωμωδίας “Το σαγανάκι της τρέλας”».

Στην προηγούμενη μορφή, συμπεριλήφθηκαν, χωρίς ρητή διάκριση, όσες λέξεις παραλείφθηκαν από το γλωσσάρι της Chisacof και όσα λήμματα εκείνης της έκδοσης περιέχουν λάθη. Η παρούσα μορφή αποτελεί πληρέστερο γλωσσάρι του κειμένου. Στην παρούσα μορφή προστέθηκαν:

- 75 νέα λήμματα·
- παραπομπές στα φύλλα του χειρογράφου του «Σαγανακιού» σύμφωνα με την αρίθμηση της έκδοσης·
- λεπτομερέστερες παρατηρήσεις·
- παραπομπές σε λεξικά·
- παραπομπές σε άλλα κείμενα της εποχής (λογοτεχνικά και μη) όπου εμφανίζονται οι εν λόγω λέξεις· και
- με την ένδειξη «[LBC]», λέξεις-λήμματα του γλωσσαρίου Chisacof που δεν χρειάζονται διόρθωση ή επαύξηση.

Ο γραφέας του χειρογράφου (ο οποίος ήταν μάλλον και ο συγγραφέας του έργου) βάζει διακριτικό σημάδι πάνω σε ορισμένα γράμματα για να δείξει ότι προφέρονται με ειδικό τρόπο. Στη νέα μορφή του γλωσσαρίου μου αυτά τα ειδικά («καραμανλίδικα») διακριτικά που χρησιμοποιεί ο γραφέας αποδίδονται ως εξής:

- *δ*, προφέρεται [d]: ντ (το *νδ* όμως γράφεται *ντ* χωρίς υπογράμμιση, διότι προφέρονται και τα δύο γράμματα, δηλαδή [nd])
- *π*, προφέρεται [b]: μπ
- *σ*, προφέρεται [ʃ]: σ
- *τζ*, προφέρεται [dz]: γράφεται *τζ* (ενώ το *τζ* που προφέρεται [ts] γράφεται *τσ*)

άγας, ο 1ν, 45ν, 53r: επικεφαλής της *ατζίας* [βλ. λ.] (< ρουμ. *agă* < τ. *ağsa*)· η λ. και στον *Δαπόντε*, ΔΕ, σ. κζ').

αγζοτάρι, το 25ν, 37r: θήκη για το *αγίζ* ότι [βλ. λ.] (< *αγίζ* ότι < τ. *ağiz otu* + -άρι).

αγιακ *τερί*, το 44ν: αποζημίωση για ποδαρόδρομο (< τ. *ayak teri*, κυριολ. 'ιδρώτας του ποδιού')· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.

αγίζ *ότι*, το 12ν: «μικρά ποσότης πυρίτιδος χρησιμοποιουμένη ως έναυσμα των διά πυρολίθων εκपुरσοκροτούντων όπλων» (Βαγιακάκος, λ. *αβιζότι/αγίζότι*) (< τ. *ağiz otu*, κυριολ. 'χορτάρι για το στόμα').

αγίζ, το: στόμα (< τ. *ağiz*): βλ. *αγίζ* *ότι* και *τοπ* *αγίζ*.

αγίρικον, το 41r: (εδώ) καθυστέρηση, αναβλητικότητα (< Τ *ağır* 'βαρύς· αργός').

αδελφοποιτός // (κλητ.) *αδελφοποιτέ* 12r: [φιλική προσφώνηση].

αιθαντικός, επίθ. 6r: ευαίσθητος. Η λ. και στο *Σχολείον* και στον *Κοκκινάκη*.

ακαλλί, επίρρ. 45ν: τουλάχιστον, το λιγότερο (< τ. *akallı*).

ακολουθώ, ρ.α. // *ακολουθεί* 6r, 14ν: [και] συμβαίνει.

αλάι, το 1ν, 12r, 31ν, 32ν, 37r: πομπή (< τ. *alay* < *αλλάγιον*).

αλάι *τσαούς*, ο 10 (σ. 262): επικεφαλής πομπής (< τ. *alay çanusu*).

αλεπουρά, η 45ν.

αλήθεια, η // *τη* *αληθεία* 14r, 30ν, 32r, 42r, 49ν.

Αλλά *εμανέτ* *ολά* 16ν: ο Θεός να σε έχει καλά (τ. *Allaha emanet ol*).

Αλλά *μπερεκιάτ* *βερσίν* 20r: ο Θεός να δώσει αφθονία (τ. *Allah bereket versin*).

Αλλάχ *ισμαρλατίκ* 14r: γεια σου/σας (τ. *Allahismarladık*· λέγεται από αυτόν που φεύγει).

Αλλάχ *ιτσιούν* 22ν: για όνομα του Θεού (εδώ εκφράζει μάλλον παράκληση) (τ. *Allah içün*).²⁸ Η φρ. χρησιμοποιείται και σε επιστολή του ηγεμόνα Αλεξ. Υψηλάντη, Hurmuzaki XIV.3 210.

άμα, σύνδ.: *αλλά*, *μα* (< τ. *amma*) // *άμα* *άγιος* *α* 35r: (ειρων.) είναι άγιος, όμως, ε; (ο ομιλητής είναι μάλλον τουρκόφωνος).

αμορεζάτος, επίθ.: ερωτικός (< *αμορέζος* 'εραστής' < γαλλ. *amoureux* [θηλ. του *amoureux*] + -άτος) // *αμορεζάτο* *ραβάσι* 53ν.

αμόρι, το 34ν: έρωτας· ερωτική σχέση (< βεν. *amor* ή ιταλ. *amore*). Η λ. και στο *Σχολείον*, στον *Goldoni* και στον *Κάλφογλου*.

²⁸ Ο τ. τύπος *içün* (παλαιότερος τύπος του σημερινού *için*) εμφανίζεται συχνά στην οθωμανική ποίηση.

αναλώ, ρ.α. 5r: λιώνω, μαραίνομαι.

ανέψι, το 31r: ανιψιός, ανιψιά.

ανθρωπογδάρτης, ο 13v.

ανταμώνω, ρ.μ.: (εδώ) συνδυάζω // *αντάμωσε την προκοπήν με την επιτηδειότητα της στρατηγικής* 47r.

αντεράκι, το 25r: μικρό αντερί (< τ. *anteri*).

αντιπληρωμή, η 39v: η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του *αντιπληρώνω* (βλ.λ.) (βλ. Georgacas, ο οποίος προτείνει ως συνώνυμα τα *εκδίκηση* και *τιμωρία*).

αντιπληρώνω, ρ.μ. 34r: ξεπληρώνω, ανταποδίδω (Dehèque, Georgacas).

απομακρυσμός, ο 34v: αποτράβηγμα, απομόνωση.

αποψεσινός, επίθ. 47r: αποψινός.

αρεθέτελος, επίθ. 21r: [δυσερμήνευτο].

αρματοθήκη, η 37r: οπλοθήκη (Κριαράς).

αρπαστής, ο 10 (σ. 56): (εδώ) σφετεριστής. Η λ. και στο *Σχολείον* (= απαγωγέας) και στον Βλαντή 'agrapatore'.

αρσίζης, ο 20r: αδιάντροπος (< τ. *arsiz*) [LBC].

αρμάσης, ο 27v, 36v, 45v, 50v, 53r, 53v: αξιωματούχος αρμόδιος για την ασφάλεια, τις φυλακές και τις εκτελέσεις (< ρουμ. *armas*) [LBC].

αρχοντιά, η 53v: το αξίωμα του άρχοντα (Κριαράς 1γ· η έκδ. γράφει λανθασμένα *τες άρχοντες* αντί *τες αρχοντιές*)

άρχων, ο // άρχον 32v: κύριος (άκλιτη ευγενική προσηγορία που προηγείται τίτλου αξιώματος, π.χ. *άρχον γραμματικέ* 32v).

ασλάνι, το 25r: λιοντάρι (< τ. *aslan*) [LBC].

Ασπρη Θάλασσα, η 48v: η Μεσόγειος (και ειδικότερα το Αιγαίο) (πβ. τ. *Akdeniz*).

ασπροθαλασσίτης, ο 16r: Αιγαιοπελαγίτης.

ασταθερότης, η 38v: αστάθεια.

ατζαμής, ο 24r: αρχάριος (< τ. *acemi*).

ατζία, η 45v: υπηρεσία δημόσιας τάξης στις παραδουνάβιες ηγεμονίες (< ρουμ. *agie*). Για την ατζία βλ. Φωτεινός Γ' 488κε. Πβ. και Κεχαγιόγλου, λ. μέγας άγας: «μεγάλος αρχηγός συντεχνίας, αρχιεπόπτης της αγοράς, αρχιαστυνόμος».

αφερίμ, επιφών. 11r: μπράβο (< τ. *oferim*, λαϊκή παραλλαγή του *âferin*).

αχαμνός, επίθ. 36v: άσχημος, κακός, κακής ποιότητας (το εντίθετο του *καλός*). Η λ. και στον *Αλεξανδροβόδα*, στον Goldoni και στον Καταρτζή.

αχαμνά, επίρρ. 32v: άσχημα (το εντίθετο του *καλά*).

αχίρι, το : 43r αχούρι, σάβλος (< τ. *ahir*).

αχμακλίκι, το 4r: ανοησία (< τ. *ahmaklik*) [LBC].

βαζγεσιζώ, ρ.α. 34ν, 38r, 44ν, 53ν: παραιτούμαι (από), εγκαταλείπω (< τ. *vazgeſti*). Πβ. Κουκκίδη, λ. *βαζγκεσιζώ/βαζγεσιζώ* και Παμπούκη, λ. *βαζιεσιζώ*.

Βακαρέστι, το 21ν: *Văcărești* (περιοχή του Βουκουρεστίου· εδώ προφανώς πρόκειται για το μοναστήρι που έχτισε εκεί ο Νικόλαος Μαυροκορδάτος το 1716 και το κατεδάφισε ο Νικόλαος Τσαουσέσκου το 1984).

βαρακώνω, ρ.μ. 50r: χρυσώνω (< *βαράκι* < τ. *varak* 'φύλλο χρυσού'). Βυζάντιος· το *βαράκι* στον *Αλεξανδροβόδα* και το *βαράκωμα* στον Κεχαγόγλου.

βατάφος 53r και *βατάχος* 45ν, ο: επισιτάτης (< ρουμ. *vătaf* < σλαβ. *vatah*) [LBC].

βεκίλ χάρτζης, ο 12ν: «επισιτάτης των εξόδων» (Βυζάντιος) (< τ. *vekilharc*). Κουκκίδης, λ. *βεκίλχαρτζης*, Παμπούδης, λ. *βεκιλχάρτζης*· Χαλιμά.

βεκίλης, ο 3r, 1ν: επισιτάτης (< τ. *vekil*) [LBC].

βελβελές, ο 34ν: φασαρία, σαματάς (< τ. *velvele*)· η λ. και σε επιστολή προς Μαυρογέμη (Hurmuzaki XIV.3 399).

βελεντισνάς, ο 37r: νόθος (< τ. *veled-i zina*).

βεσιλές, ο 20ν: πρόφαση, ευκαιρία (< τ. *vesile*)· η λ. και στον Hurmuzaki XIV.3 203 και 281.

βιάζω, ρ.μ. 20ν, 38r: αναγκάζω, υποχρεώνω, πιέζω (όπως και στη σημερινή πολιτική διάλεκτο).

βιδέλο, το: μοσχάρι (< βεν. *vedelo*)· *κλαίει σαν ένα βιδέλο* 38ν.

βιζιταίος, ο 36r: καρτσιέρης (< ρουμ. *vizitiu*) [LBC].

βικ, το 18r: κίχ.

βιναρίτζιο, το 39ν: φόρος για τα αμπέλια (< ρουμ. *vinărici*) [LBC].

βιστιάρης, ο 29ν, 41ν, 47ν, 53ν: αυλικό αξίωμα με αντικείμενο την είσπραξη φόρων και αγορά αντικειμένων πολυτελείας (< βυζ. *βεστιάριος*, λατ. προέλευσης).

Βλαχιά, η 2r, 17r, 24ν, 40r, 53r: Βλαχία.

Βλάχμπης, ο 13r: ηγεμόνας της Βλαχίας (πβ. τ. *Ulah beyi*).

βόδας, ο: τίτλος που τοποθετείται μετά από το όνομα του ηγεμόνα· γράφεται συχνά ως επίθημα (π.χ. *Αλεξανδροβόδας*)· [συντετμημένος τύπος του ουσ. *βοεβόδας*, πβ. ρουμ. *vođa*] // ο *Νικολάη βόδας* 12r.

βόλτα, η // *βάνω βόλτα* 21ν: (ναυτικός όρος) κανω στροφή.

βόρνικος, ο 2ν, 3ν, 30r, 33r, 34r: αυλικό αξίωμα με δικαστικές αρμοδιότητες (< ρουμ. *vornic*) [LBC].

γαλιόνι, το 53r: «μεγάλο πολεμικό και μεταγωγικό πλοίο» (< βεν. *galion*) (Κριαράς).

γαλιοντζής (πβ. και *καλιοντζής*)

γαμπινέτο: βλ. *καμπινέτο*.

γαρμπής, ο 23ν: νοτιοδυτικός (άνεμος) (< τ. *garbi*).

γεβεντίζω, ρ.μ. 27ν, 36r: διαπομπεύω, ντροπιάζω (< γαλλ. *gibet*) (Κριαράς).

γειτόνευμα, το 36r: επίσκεψη σε φίλους.

γειτονεύω, ρ.μ. 28ν: επισκέπτομαι (φίλους). Το ρ., όπως και το ουσ. *γειτόνευμα*, συχνότατα στα κείμενα της εποχής.

γεμενί, το 43v: είδος χωριάτικου παπουτσιού (< τ. *yemeni*). Κουκκίδης και Παμπούκης, λ. γεμενί· Ζαχαριάδης, λ. γεμένι.

γεντικλής, ο 39v: (άνωτερος) υπηρέτης (< τ. *gedikli*). Ο Φωτεινός χρησιμοποιεί τη λ. *γιεδεκλίδες* ('υπηρετάι', σ. 449)· *γεδικλής* στα Αρχεία Αλή Πασά· *γεντεκλής* στις *Εφημερίδες* του Κοδρικά ('υπηρετές του ηγεμόνα').

γερ *μπουλάμαντινμι ε ντεβλετλή* 16r: δεν βρήκατε θέση, εξοχότατε; (τ. *yer bulamadın mı, e devletli?*).

γιά, μόρ. 17v, 26v, 44v: [επιβεβαιωτικό: βλ. Μπαμπινιώτη, λ. για³] (< τ. *ya*).

γιακαλαδίζω, ρ.μ. 47r: πιάνω, αρπάζω, συλλαμβάνω (< τ. *yakaladı* < *yaka* 'γιακάς').

γιακάς, ο // δίνω γιακά 4v, 34v: δίνω αφορμή για υποψίες (πβ. τ. *yakayı ele vermek*, κυριολ. 'δίνω το γιακά στο χέρι')· η φρ. και στον Goldoni, στον *Αυξεντιανό* και στον Καταρτζή.

γιάμπολη, η 19v: γλυκόρριζα (λατ. *Glycyrrhiza glabra*).

γικίλ κιτ σιόρνταν 13r: γκρεμίσου από δω (τ. *yikil git şurdan*).

γιολντάσης, ο 43r: σύντροφος (< τ. *yoldaş*) [LBC].

γιολουντά, επίθ. και επίρρ. 34v: κανονικός/ά, όπως θα έπρεπε (< τ. *yolunda*)· η λ. και στον Goldoni και στον Κοκκινάκη (Πούχνερ: «φυσικά, natürlich»).

γιολσουζικος, επίθ. 32v: απρεπής, ακατάλληλος (< τ. *yolsuz*).

γιούκι, το 28r: χτιστή ντουλάπα για την αποθήκευση στρωμάτων, παπλωμάτων, κλπ. (< τ. *yük*). Κουκκίδης, λ. γιούκο, Παμπούκης, λ. γιούκος. Στο *Σαγανάκι*, όπως και στον Goldoni και στον Κοκκινάκη, το γιούκι χρησιμεύει ως κρυψώνα.

γιουρουδίζω, ρ.α. 20r, 25r: προχωρώ· εφορμώ (< τ. *yürüdü*). Παμπούκης, λ. *γιουρδίζω* (τον ίδιο τύπο χρησιμοποιεί και ο Καλλίνικος). Η λ. και στον Goldoni και στον *Αλεξανδροβόδα* 136, όπου ο συγγρ. την ερμηνεύει «κατατρέχω». Το συγγενικό τ. ουσ. *yürüyüş* αποτελεί το έτυμο του *γιουρούσι* (πβ. το *γιουρούσι* του Μεσολογγίου το 1826).

γιοφ, επιφών. 21v: ουφ.

γκεμιτζής, ο 18v: ναύτης (< τ. *gemicisi*) [LBC].

γκεμιτζοσύνη, η 21r: ναυτοσύνη (< *γκεμιτζής* [βλ.λ.] + *-οσύνη*· με τη σημασία πβ. τ. *gemicilik*).

γκερέκ (1), σύνδ. 25r: είτε... είτε..., ή... ή... (< τ. *gerek*).

γκερέκ (2), επίθ.: αναγκαίος (< τ. *gerek*) // *γκερέκ γκιμπί* 35r: όπως χρειάζεται (< τ. *gerek gibi*). Πβ. λήμμα *ντινσιζίν χακιντάν ιμενσιζ γκερέκ*.

γκιόγια, επίρρ. 49v: δήθεν (< τ. *güya/göya*). Η λ. και στους Καταρτζή, Κεχαγιόγλου, Hurmuzaki XIV.3 227· Κουκκίδης και Παμπούδης· Ζαχαριάδης, λ. *γκιόγιαμ*.

γκιογσουλούκι, το 25v: θώρακας (μέρος πανοπλίας) (< τ. *göğüslük*).

γκιορουσίζω, ρ.α. 24r, 29r, 30r, 33r: συναντώ (στην αλληλοπαθητική σημασία, δηλ. συναντιόμαστε κλπ.)· συναστρέφομαι (με) (< τ. *görüştü*)· η λέξη και στον Κοδρικά, στη *Μελπομένη* (198.16), στον Καρατζά (Κουρνούτος, σ. 114-115) και στο Hurmuzaki XIV.3 419 & 425).

γκιούτσιλε, επίρρ. 36v: με το ζόρι (< τ. *güçile*) [LBC].

γλήγορα, επίρρ. // *τώρα γλήγορα* 28v: (μάλλον) τώρα τελευταία.

Δομποβίτσα, η 29v: *Dâmbonița*, ο ποταμός που διασχίζει το Βουκουρέστι.

δενδρικά, τα 20ν: δέντρα (Κριαράς).

διάκρισις, η: ορθή κρίση, δικαιοσύνη // αυτό είναι πλια έξω από τα όρια της ανθρωπίνης διακρίσεως 22r· η λ. και στο EA.

διάλεκτος, η 17ν: γλώσσα (εδώ πρόκειται για ξένη γλώσσα).

δίδω, ρ.μ. // (παθητ.) *δίδεται* 23ν: υπάρχει.

δισπερασιόνε, η 18ν: απελπισία (< ιταλ. *disperazione*). Η λ. και στον Goldoni.

δόμνα 10 (σ. 56), 20r, 21r, 21ν, 27ν, 29r, 30ν, *ντόμνα* 13ν, η: τίτλος της συζύγου του ηγεμόνα (< ρουμ. *doamñă*).

δομνάτο, το 29r: αξίωμα ή ιδιότητα του ηγεμόνα ή της συζύγου του.

δομούζ: βλ. *ντομούζ*.

δούλευσις, η 27r: υπηρεσία.

δουλεύω, ρ.μ. 22ν, 39ν: (και) υπηρετώ, εξυπηρετώ.

δούλος, ο // *δούλος σας* [χωρίς άρθρο] 5ν, 21ν, 26ν, 30ν, 34r, 40r, 45r: [λέγεται προς κοινωνικά ανώτερο άτομο όταν φεύγει κανείς] // ο *δούλος σας* [με άρθρο] 12r, 21ν: ο ταπεινός εγώ (χρησιμοποιείται με ρήμα σε πρωτο πρόσωπο) (πβ. τ. *kulunuz*). Και στο *Σχολείον* (128) ο εραστής αποκαλεί τον εαυτό του «δούλο σας» όταν απευθύνει τον λόγο στην αγαπημένη του.

δράμα, το 11r: (εδώ) πράξη (θεατρικού έργου)· στο 30ν όμως γράφει *Πράξις*.

εγγίζω, ρ.α. 22r: (και) πειράζω, ενοχλώ, εκνευρίζω (σημασία συνηθέστατη σε κείμενα της εποχής).

εγιάμι ντεβλέτι, το // *εις το εγιάμι ντεβλέτι σας* 50r: επί των ημερών της ευημερίας σας [οθωμ. φιλοφρονητική έκφραση *fi eyyami devlet...*].

εγλεντζές, ο 27ν: διασκέδαση (< τ. *eğlence*).

εζιέτι, το 11r: καταπίεση, παίδεμα, ταλαιπωρία Ζαχαριάδης, λ. *εζιέτι* (< τ. *eziyet*). Κουκκίδης, λ. *εζιγιέτ/εζιγιέτ* 'δυσκολία, εμπόδιον, καταπίεσις'. Το *εζιέτι* ('βάσανα'), πάντα τετρασύλλαβο, συχνό στα φαναριώτικα τραγούδια.

ειδέ, επίρρ. 3ν: αλλιώς, αν όχι, ειδεμή· σύνδ. 5ν, 35r αλλά, ενώ // *ειδέ αλλέως*, επίρρ. 1ν, 48ν: αλλιώς, ειδαλλιώς, ειδεμή // *ειδέ και όχι*, επίρρ. 42ν: αλλιώς, αν όχι, ειδεμή. Και *Σχολείον*, Goldoni και *Αλεξανδροβόδας*: η δε στη *Χαλιμά* 'ενώ'

είδησις, η 16r, 4ν: γνώση // *δίδω είδησιν* 13r, 37ν: πληροφορώ, αναγγέλλω (πβ. τ. *haber vermek*)· η φρ. συχνή στον Hurmuzaki XIV.3 (π.χ. 301).

εκλαμπρότης, η // η *εκλαμπρότης σας* 41r, 41ν (γεν. της *εκλαμπρότης σας* 32ν): εσεις (τιμητική προσφώνηση προς τη σύζυγο του ηγεμόνα).

εκμεκσήδικος, επίθ. 50r: αυτός που σχετίζεται με τον ψωμά (< τ. *ekmekçi* 'ψωμάς') // *εκμεκσήδικον εργαστήρι* 50r: αρτοποιείο.

ελτσιλίκι, το 15ν: αποστολή· μεσολάβηση (< τ. *elçilik*)· η λ. και στο *Σχολείον* και στον Goldoni.

ελφάζι, το 15ν: λόγια, λέξεις (< τ. *elfaz*).

εμανέτ ολά 16ν: να είστε καλά (< τ. *emanet ola*) [LBC].

εμίνης, επίθ. 40ν: ασφαλής (< τ. *emin*).

εμπιστοσύνη, η 20r, 34r, 38r: (συζυγική/ερωτική) πίστη.

εναντίος, επίθ. // το *εναντίον* 22r: απεναντίας, αντιθέτως.

ενόσω, σύνδ. 20r: ενώ, όσο // ενόσω να 12r, 48r, 51r: μέχρι να.

έξοδα, τα // θγαίνω από έξοδα 35v: υποβάλλομαι σε έξοδα (πβ. τ. *masraftan cikmak*).

εξτραορδινάριος, επίθ. 45r: έκτακτος (< λατ. *extraordinarius*). Η λ. και στο *Συνταγματίον* (*εξτραορδινάρια περιστατικά*, 23): ο Κεχαγιόγλου έχει τον τύπο *στραορδινάριος* [< ιταλ. *straordinario*], όπως και ο Δαπόντες, ΔΕ, σ. μγ')

έξω, επίρρ. // έξω από 30r: εκτός από.

εξωπάζαρον, το 50r, 53r: χώρος έξω από το παζάρι (;).

επειτζέ, επίρρ. 45r: αρκετά (< τ. *ereyce*) [LBC]: η λ. και στον Καταρτζή.

επιταυτού, επίρρ 25r, 40v, 46, 49v: επίτηδες.

επιχειρίζομαι, ρ.μ. 42r: επιχειρώ.

εργκελές, ο: κοπάδι αλόγων (< τ. *hergele* 'αδάμαστο αλόγο'· πβ. ρουμ. *herghelie* με την ίδια σημασία (Suciū)) // άλογα εργκελές 11r: κοπάδι αλόγων. Ο τύπος *χεργκελές* στον Hurmuzaki XIV.3 345 και στα Αρχαία Αλή Πασά.

ερωτικός, ο 4v: εραστής, ερωτευμένος. Και *Σχολείον* 20.

ετπαγί, το 17r, 18v 47v: ακολουθία (< τ. *etba*· πβ. και Κοδρικός (Αγγέλου), λ. *ετπάς*, και Φωτεινός Γ' 435 ('συνοδία'): για διαφορετική ετυμολόγηση του ρουμ. *ecraia* [με εναλλακτικό τύπο *etrai*] βλ. Suciū [λ. *ecraia*], ο οποίος όμως παραδέχεται τη δυνατότητα συμφυρμού με το *etba*).

ευγενεία, η // η ευγενεία σας 21v, 24r: εσείς (τιμητικός τίτλος που χρησιμοποιείται όταν ο λόγος απευθύνεται σε άρχοντες (μπογιάρους): χρησιμοποιείται με πληθ. τύπο του ρήματος: *γευθείτε η ευγενεία σας* 21v).

ευτυχώ, ρ.μ. 19v: καθιστώ [κπ.] ευτυχή.

εφενδιμιζίν // φερμάν εφενδιμιζίν 15v: προσταγή του αφέντη μας (< τ. *efendimizin*): η ίδια σχεδόν φρ. (*φερμάν εφενδιμιζίντιρ* 'είναι προσταγή του αφέντη μας') και σε επιστολή προς Μαυρογένη (Hurmuzaki XIV.3 277).

εφεύρημα, το 46: εφεύρεση.

εχ, επιφών. 49v: [εκφάζει οργή και αηδία].

ζάβαλης, ο 34v: δυστυχής (< τ. *zavalli*) [LBC].

ζαΐφισσα, επίθ. 20v, 21v: αδιάθετος (θηλ. του *ζαΐφης*, < τ. *zayif*).

ζαΐφλανδίζω, ρ.μ. 44r: εξασθενώ, αρρωσταίνω (< τ. *zayifladi*) [LBC].

ζαΐφλάνδισμα, το 44r: εξασθένιση (< *ζαΐφλανδίζω*).

ζαμπάρας, ο 47r: γυναικάς (< τ. *zampara*) [LBC].

ζαμπίτης και ζαπίτης, ο 3r, 47r: αστυνομικός (< τ. *zabit*).

ζαμπιτλίκι, το 35v, 47v: αστυνόμευση (< τ. *zabitlik*).

ζαπιτζής 35v, ζαπτζής 45v, ο: είδος αστυνομικού (μεταξύ άλλων αξιωμάτων) (< παλαιότ. τ. *zaptci*· πβ. ρουμ. *zarciu* με διάφορες λειτουργίες, π.χ. αστυνομικός, εισπράκτορας φόρων και προστίμων [όπως εδώ στο 45v], δήμαρχος και διοικητής των δρόμων (Suciū)). Ο τύπος *ζαπιτζής* και στον Goldoni, στον Δαπόντε ΚΧ (*Πού χαρατσής και πού ζαπτζής*), σε επιστολή προς Μαυρογένη (Hurmuzaki XIV.3 343) και στον Παμπούκη.

ζάπτι, το 4r: σύλληψη // κάνω ζάπτι 28v: συλλαμβάνω (πβ. τ. *zabt etmek*) // γίνονται ζάπτι 35v: είναι κατανοητά, είναι εύληπτα (πβ. τ. *zabt olmak*).

ζαραφέτι, το 50r: κομψότητα (< τ. *zarafet*) [LBC].

ζαρίφικος, επίθ. 46: (για πράγματα) κομψός (< τ. *zarif*).

ζαχερές, ο 11r: προμήθειες (< τ. *zahire*) [LBC].

ζερτεστές, ο 25v: ξύλινο ρόπαλο (< τ. *zer-deste*).²⁹

ζευγάς, ο 15v.

ζέφκι, το 11v: ευχαρίστηση, απόλαυση (< τ. *zenk*). Κουκκίδης, Κεχαγιόγλου, Παμπούκης (λ. ζέφκι), Ζαχαριάδης· η λ. και στον Αλεξανδροβόδα, στον Goldoni και στον Γουζέλη.

ζεφκλεντίζω, ρ.μ. 40r, 42r, 42v: κοροϊδεύω, περιπαίζω (< τ. *zenklendi*)· η λ. και στο Σχολείον και στον Goldoni.

ζιαφέτι, το 33v: επίσημο δείπνο, πανδαισία (< τ. *ziyafet*)· η λ. και στον Δαπόντε ΔΑ, στον Goldoni, στο Σχολείον, στα φαναριώτικα άσματα και στον Κοκκινάκη· και Strauss 282 και Ζαχαριάδης.

ζολότα, η 31v: οθωμανικό χρυσό νόμισμα αξίας 80 άσπρων (πβ. οθωμ. *zolota*). Η λ. και στον Goldoni.

ζορμπαλίκι, το 47r, 50r: χρήση βίας· βία, νταηλίκι (< τ. *zorbalik*). Κουκκίδης.

ζούλια, η 20v, 28r: ζήλεια.

ζουλούμι, το 53r: καταπίεση, αδικία (< τ. *zulüm*).

ζουνάρι, το 31r: (εδώ) κλάδος μιας οικογένειας. Βεντότης, λ. ζωνάρι: 'το δεύτερον ζωνάρι της φαμιλίας, la branche cadette d'une maison'.

ζουρναζένης, ο 39r: ζουρνατζής (< τ. *zurnazen*).

ζουρνάς, ο 16v: βλ. τσαμπούνα.

ζύγι, το // ελπίζω να πάρω το ζύγι του 40v (δηλ. να το συνηθίσω).

ζώση, η 43v: ζώνη (Κριαράς, λ. ζώσις).

ζωτικά πνεύματα, τα 43v, 44r: σωματία τα οποία, κατά τον Γαληνό και τον Καρτέσιο, κυκλοφορούν στα νεύρα. Ο όρος χρησιμοποιείται συχνά από Έλληνες οπαδούς του Διαφωτισμού, π.χ. Μοισιόδακα, Άνθ. Γαζή, Γρ. Κωνσταντά.

ηλεκτρισμός, ο 17r: «ηλεκτρική φωτιά».³⁰ βλ. και σχόλιο της Chisacof, σ. 32-3. Η λ. και στον Μοισιόδακα, Απολογία [1780] (επιμ. Αγγέλου), σ. 32, ενώ το λεξικό Μπαμπινιώση έχει ως χρονολογία πρώτης μαρτυρίας το 1811.

θέατρον, το 4v, 15v, 20r, 27v, 35r, 38v: σκηνή (θεάτρου)· η ίδια σημασία και στον Κοκκινάκη.

²⁹ "Among the praiseworthy crafts is a club which travelers carry around in their hands and use as a weapon. Masters craft these clubs from cornel, box, holm oak, 'the new world,' and ebony trees and call it «zer-deste», «çeltik», «celik», or «meçik»" (Hakan Karateke, *Evlüyā Çelebî's Journey from Bursa to the Dardanelles and Edirne*, Leiden 2013, σ. 139).

³⁰ Probably a reference to the phenomenon of "electric fire" (including the production of sparks that appeared to emanate from the human body), which could be demonstrated with the use of machines available in the 18th century. Iakovakis Rizos Neroulos reports that Konstantinos Ypsilantis, Dragoman of the Porte in 1796-9, possessed an electrical machine, and that Sultan Selim once summoned him to demonstrate its effects (Neroulos, *Analyse raisonnée de l'ouvrage intitulé Charte Turque. Κριτική ανάλυση του συγγράμματος που επιγράφεται Τουρκική Χάρτα* (Athens 2013), p. 186. The «ηλεκτρική μηχανή» is mentioned by Rigas in *Φυσικής απάνθισμα* (Ρήγας, τόμ. 2. σ. 197-199).

θώρι, το 43r: θέα, θέαμα· η λ. συχνή στη Βοσπορμαχία.

ικιντέ μπιρντέ 51r: πότε πότε· συνεχώς (< τ. *ikide birde*)· η φρ. και στα Αρχαία Αλή Πασά ('κάθε τρεις και λίγο').³¹

ιλτιζάμι, το 2r: ο ενοικιασμός του δικαιώματος είσπραξης φόρου από συγκεκριμένη περιοχή (Βυζάντιος 'δημοσιωνία') (< τ. *iltizam*)· η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά.

ινσαλλάχ, επιφών. 27v, 36r: πρώτα ο Θεός (< τ. *inşallah*) [LBC].

ιντερέσον, το 22r, 32v, 30v, 50r: συμφέρον (< ιταλ./βεν. *interesse*) // με ιντερέσον 3v: με υστεροβουλία. Η λ. και στον Κοκκινάκη και αλλού.

ιντριγκάντης, ο 10 (σ. 56): «ανακατωσούρης» (Βυζάντιος) (< ιταλ. *intrigante*).

ινφιδελιτά, η 34v: απιστία (πβ. γαλλ. *infidélité* και ιταλ. *infedeltà*).

ίρζι, το 50v: αγνότητα, τιμή (< τ. *irz*) [LBC]· η λ. και στον Goldoni.

ισπράβνικος, ο 2r, 12v, 25v, 53r: νομάρχης (< ρουμ. *ispravníc*) [LBC].

ισπραβνιτσιά, η 12v: αξίωμα του νομάρχη (< ρουμ. *isprǎvnicie*) [LBC].

ιστικμπάλι, το: μέλλον (< τ. *istikbal*)// ήλθαν εις το ιστικμπάλι σας 12r: ήλθαν προς προϋπάντησή σας (πβ. τ. *istikbale cikmak*).

ιτς αάς [αγάς], ο 10 (σ. 262): βαλές (< τ. *iz aşası*).

ιτς ογλάνι, το 14v, 15v, 36v, 37v, 45v, 48v, 53r: «νεαρός (αυλικός) ακόλουθος» (Κεχαγιόγλου) (< τ. *iz ođlanı* 'page in Sultan's palace' ή 'youth educated for service at court' (Redhouse)).³² η λ. και στον Δαπόντε ΔΕ.

ιφρίτης, ο 18v: κακός δαίμονας (< τ. *ifrit*).

ιφτιράς, ο 34v, 47r: συκοφαντία (< τ. *iftira*) // μόνον ιφτιράδες να ρίχνουν ξεύρουν 45v (δηλ. να συκοφαντούν) (πβ. τ. *iftira atmak*)· η λ. και στο Σχολαίον και στον Goldoni.

καβάδι, το 50v, 53r: καφτάνι (ένδυμα τιμής)· (μτφ.) απονομή αξιώματος.

κάθος, ο 21v: σκοινί (< ιταλ. *cavo*) [LBC].

καθούκι, το 39r: βαμβακερό κάλυμμα κεφαλής (< τ. *kanuk*) [LBC].

καγιας, ο: βράχος (< τ. *kaya*) // καγιας άλατος 22v: όγκος άλατος (;).

καδιλίκι, το 11r: επαρχία (< τ. *kadıılık*)· η λέξη και στον Δαπόντε ΚΧ και (ως καντιλίκι) στον Αλεξανδροβόδα.

καζαντιρντζίζω, ρ.μ. 51v: κάνω [κπ.] να κερδίσει (< τ. *kazandırdi*)· η λέξη και στον Goldoni.

καζαντζίζω, ρ.μ. 39r: κερδίζω (< τ. *kazandı*).

καϊκτσής, ο 2r: ιδιοκτήτης (κωπήλατου) καϊκιού (< τ. *kaııkçı*).

καϊμές, ο 22r, 24v: επίσημο έγγραφο (< τ. *kaime*).

καιρός, ο // εις καιρόν οπού εναντιωματικός σύνδ. 12r, 22r, 34r, 38r, 42r: ενώ, μολονότι.

³¹ Πβ. την ίδια μάλλον φρ. σε επιστολή προς Μαυρογένη (Huřmuzaki XIV.3 261), όπου όμως έχει αντιγραφεί λανθασμένα ως *μιδέν μπιρδέ*.

³² Ο Φωτεινός Γ' 356 γράφει ότι ο όρος αντιστοιχεί με το ρουμ. *copil din [= de] casă*, δηλ. νεαρός γιος μπογιάρου που υπηρετεί στην κατοικία του ηγεμόνα.

καλαμπαλίκι, το 12ν, 23r, 39ν: «η συνοδεία, η ακολουθία // άμαξες, καρότσια, μεταγωγικά που συνοδεύουν μια αποστολή» (Σπάθης), «σύνολο επίπλων ή κινητών πραγμάτων» (Κεχαγιόγλου, Χαλιμά) (< τ. *kalabalik*).

καλαράσης, ο: στρατιώτης του ιππικού (< ρουμ. *cāl'aras*) [LBC]: *καλαράσης* λεγόταν και ο έφιππος ταχυδρόμος που μετέφερε επιστολές κ.ά. μεταξύ ηγεμονιών και Πόλης.

καλέ δα 48ν: (έκφραση άρνησης, αντίθεσης ή αδιαφορίας). Η φρ. και στον Goldoni και (ως *Κάλε δα*) στον Χριστόπουλο.

καλέμι, το: πένα (< τ. *kalem*) // *οντάς του καλεμιού* 21ν: γραφείο του γραμματικού, γραμματεία (πβ. τ. *kalem odasi*).

καλιοντζήδικα 11ν, 35r, 45ν: (με) ναυτική ενδυμασία (< *καλιοντζής*).

καλιοντζήδικος, επίθ. 14ν, 37ν: ναυτικός.

καλιοντζής, ο 14r, 16ν, 18ν, 19ν, 25ν, 43r, 43ν, 47r, 53r: ναύτης (< τ. *kalyoncu* < *kalyon* 'γαλιόνι' < βεν. *galion*) (πβ. και *γαλιόνι*).

καλούμα 21ν: (ναυτ.) πήγαινε πιο αργά, ηρέμησε (< βεν. *caluma* 'χαλάρωσε το σχοινί· πήγαινε πιο αργά').

καλούτσικος, επίθ. 30ν, 31r, 33r, 33ν: όμορφος, νόστιμος (για ανθρώπους). Κριαράς. Η λ. με την ίδια σημασία και στον «Μέμνονα» του Βούλγαρη, τον Αλεξανδροβόδα, στον Κοδρικά και στον Κοκκινάκη.

καλοφορεμένος, επίθ. 33r: καλοντυμένος.

καλπουζάνης, ο 49r: παραχαράκτης, κιβδηλοποιός (< τ. *kalpazan*) [LBC].

καμάρα, η 3ν, 19ν, 48ν: δωμάτιο· θησαυροφυλάκιο (< ρουμ. *cămară*).

καμαράσης, ο 43ν, 53r: αξιωματούχος αρμόδιος για τους κοιτώνες και τις αποθήκες (< ρουμ. *cămaras*) [LBC].

καμπινέτο 30r, 48ν, 53r, *καμπινέτο* 43r, *γαμπινέτο* 30r, το: προσωπικό γραφείο, σπουδαστήριο (πβ. βεν. *gabineto*, ιταλ. *gabinetto*, και γαλλ. *cabinet*)· η λ. *γαμπινέτο* και στο *Σχολείον*.

καπαντζίζω, ρ.μ.: 17r κλείνω (δηλ. κάνω κράτηση, εδώ με αναφορά σε *κονάκια*, όπως και στον Hürmuzaki XIV.2 237)· 39r (*καπαδίζω*) αγοράζω όλη την ποσότητα (< τ. *kapadi*).

καπλαντζίζω, ρ.μ. 35r: σκεπάζω (< τ. *kapladi*) (Βυζάντιος: «καπλαδίζω (κυρ. ενδύω με γουναρικό το επανωφόρι μου»)).

καπότο(ν), το 36ν, 37r: χοντρό μάλλινο επανωφόρι (Κριαράς) (< βεν. *caroto* ή ιταλ. *carrotto*).

καραβέλα, η 11ν: είδος φρεγάτας (< ιταλ. *caravella*).

καραιΐτης, ο 31ν: Εβραίος.

καρέτα, η 11r, 12ν, 13r, 14r, 19r, 24ν, 53ν: υπήλατη άμαξα (< ρουμ. *caretă*) [LBC].

κάρτο, το 47ν: τέταρτο (της ώρας) (< ιταλ. *quarto*).

καρτούτσιο 36ν, *καρτούτσο*, το 37ν: φυσέκι (πβ. ιταλ. *cartoccio* και γαλλ. *cartouche*)· χρησιμοποιείται και το *φισέκι* στην ίδια σελίδα.

καρυδότσεφλο, το 35ν: καρυδότσουφλο.

κάσαρο[ν], το 14ν, 15ν: επίστεγο (quarterdeck, poop deck) (< βεν. *càssaro*).

καταβρομώ, ρ.α. 51r: μυρίζω πολύ άσχημα (Κριαράς). Βεντότης: 'infecter, empuantir'.

καταγδέρνω, ρ.μ. 19r: γδέρνω εξ ολοκλήρου, απογυμνώνω.

κατακορνιαχτισμένος, μτχ. 39v: κατασκοπισμένος (πβ. Κριαράς, λ. *κορνιακτίζομαι*).

κατανάκι, το 10 (σ. 262): [υποκορ. του *κατάνος* (αυστριακός ή ούγγρος μισθοφόρος)] (πιθανώς < ρουμ. *cătană/catană* < ουγγρ. *katona*). Και Δαπόντες, «Βρύσις λογική», έκδ. Καρανάσιος, σ. 319. Η λ. *κατάνοι* και στον *Αλεξανδροβόδα* ('αυστριακοί στρατιώτες'): Σταυρινός 22: «Κατάνοι, καβαλλαρία ούγγρικη»· Κριαράς: 'ούγγρικό ιππικό'.

Κατάστενον, το 48v: στενό· (ειδικότ.) ο Βόσπορος. Η λ. και στον Χριστόπουλο.

κατασφαλισμός, ο 29r: το κλείσιμο από όλες τις πλευρές. Ο Βεντότης έχει τους τύπους *κατασφάλησις* [sic] και *κατασφάλισμα*.

κατεπάνω, επίθ.: εναντίον (Κριαράς) // *αγανάκτησε κατ' επάνω σας* 50v· πβ. *να μη συγχυσθείτε κατεπάνω μου* στον *Hurmuzaki XIV.3 292*.

κάτεργο, το 11v (και υποκορ. *κατεργάκι*, το 11v, 12v).

κάτσα σκότα 45v: (ναυτ.) τράβα το σκοινί (< βεν. *cazza scota*) (βλ. και *σκότα*).

κατσιάμαζσιν 17v: δεν μπορείς να γλιτώσεις (< τ. *kaşamazsin*).

κατσιβελος, ο, *κατσιβέλα*, η 33v, 45v, 53r: γύφτος/γύφτισσα· σκλάβος/σκλάβα.

κατσιρδίζω, ρ.μ. 11v, 44v: αφήνω να μου ξεφύγει (< τ. *kaçirdi*) [LBC]· η λ. και στο *Σχολείον*, στον *Goldoni* και στον *Κοκκινάκη*.

καχβετζής, ο 30r: καφετζής (< τ. *kahveci*) [LBC].

κελαδώ, ρ.μ. 29r: [πιθανώς αργκό] καλώ, φωνάζω.

κελεπίρι, το 32r, 47v: τυχαίο εύρημα, ευκαιρία (< τ. *kelepir*) [LBC].

κεσκίνης, επίθ. 12r: [εδώ] αυστηρός (< τ. *keskin*).

κεφάλι, το // *τσακίζω το κεφάλι μου* 3v // *βγάζω στο κεφάλι* 5v: τα βγάζω πέρα (πβ. τ. *başta cikarmak*· *εβγάλω εις το κεφάλι* στο *Σχολείον* 201, *εβγάλλω εις το κεφάλι* στον *Μολιέρο* και στη *Χαλιμά*) // *δε βγαίνει στο κεφάλι* 16v: δεν γίνεται επιτυχώς (πβ. τ. *başta cikmaz*· η φρ. και στον *Μολιέρο*, στον *Goldoni* και στο *EA*).

κιαφέτι, το: ενδυμασία (< τ. *kiyafet*) // *με καλιοντζήδικο κιαφέτι* 37v.

κιζδίζω, ρ.α. 26v: θυμώνω (< τ. *kizdi*).

κίλικι, το 12r: εξωτερική εμφάνιση· ένδυμα (< τ. *kilik*)· η λ. και στον *Καλλίνικο*.

κίλιφι, το 25v: θήκη (< τ. *kilif*). Η έκδ. γράφει *κολίφια*.

κίλό, το 45v: μονάδα όγκου, αντίστοιχη προς 25,5 χγρ. σίτου (< τ. *kile*) [LBC].

κιμπριτζής, ο 43v, 53v: έμπορος ή κατασκευαστής σπύρτων (< τ. *kibritçi*) [LBC].

κιορ μπαλτάς, ο 13v: ρόπαλο (< τ. *kör balta*) [LBC].

κιοσές, ο 35r: γωνία (< τ. *köse*).

κιουλάφι, το 53v (και υποκορ. *κιουλαφάκι* 13v, 14r): κωνοειδές κάλυμμα κεφαλής (< διαλ. τ. *külaf* (συνηθ. *külâh*)· πβ. ρουμ. *chiulaf* (Suciú))· βλ. και *μπαλτατζή κιοουλάφι*. Ο *Φωτεινός* (Γ' 420) χαρακτηρίζει το κιοουλάφι ως «πυραμοειδές» (= κωνοειδές).

κιουλούγκι, το 25v: ματσούκα (< τ. *külünk*).

κίρικος, επίθ. 20r: (για άλογο) γκρίζος (< τ. *kır*).

κιρλαγκίτσι, το 19v: ελαφρό, ταχύ πλοίο (< τ. *kırlangıç*, κυριολ. 'χελιδόνι'). *Κιρλαγκίτζι* και στον *Κοδρικά* και στα *Αρχεία Αλή Πασά*, *καρλαγκίτζι* στην *Εφημερίδα* I 40. *Παμπούκης*, λ. *κιρλαγκίτζι*, και *Βαγιακάκος*, σ. 91-2 (*κιρλαγκίτσι*).

κίρτσιμα, η 33r: καπηλειό (< ρουμ. *cârciumă* (ή *cârcimă*))· πβ. κρίζμα στο Πούχνερ, *Κοινωνικές σάτιρες στο ελληνικό προεπαναστατικό θέατρο (1800-1820)* (Αθήνα 2014), σ. 186.

κιταμπέτι, το 25r: καλλιγραφία· (εδώ μάλλον) το γραφείο του γραμματέα (< τ. *kitabət*).³³

κλουτσιάρης, ο 23r: αξιωματούχος αρμόδιος για τις προμήθειες και την επίβλεψη των υπηρετών, οικονόμος [< ρουμ. *clucer*] [LBC].

κοϊβερκίμμι 16v: [δυσερμήνευτο· ίσως τ. *koyverelim mi?* 'να τον αφήσουμε;'].

κοιμούμαι, ρ.μ. 53v: συνουσιάζομαι με (κπ.).

κολαϊ βαρ 44v: ουδέν απλούστερον (< τ. *kolağı var*).

κόλι, το 33v, 45v, 47v: περιπολία (< τ. *kol*) [LBC].

κολίφι: βλ. κίλιφι.

κολτζής, ο 35v: φύλακας (< τ. *kolcu*) [LBC].

κομματί, επίρρ. 20r, 22r, 31r, 41r, 42r και συχνάκις: λίγο. Ζαχαριάδης.

κομπλιμέντο, το // κομπλιμέντα 41r: (εδώ) άσκοπες φιλοφρονήσεις.

κονακτής, ο 17r: υπεύθυνος αξιωματικός για την εξεύρεση καταλύματος (< τ. *konaκci*). Η λ. και στην *Εφημερίδα*.

κοπτίζω, ρ.α.: [πιθανώς αργκό] 11v, 12v, 20r, 45r εμφανίζομαι, ξεπροβάλλω (ξαφνικά)· 41v αρχίζω να μιλάω (< τ. *korṭu*). Η λ. και στον *Αυξεντιανό*, στο *EA* και αλλού.

κορβανάς, ο 50r: ταμείο, θησαυροφυλάκιο [LBC].

κοσεύω, ρ.α. 53v: τρέχω (< τ. *kosmak*). Πβ. Κουκκίδης, λ. *κοσέυω*.

κουβανώ, ρ.μ. 43v: κουβαλώ, μεταφέρω. Η λ. και στον Κοδρικά και πολλαχού· και στον Καβάφη.

κούκα, η 27r: υψηλό κάλυμμα κεφαλής, ενδεχομένως διακοσμημένο με φτερά στρουθοκαμήλου, το οποίο φορούσαν οι τούρκοι και ρουμάνοι ηγεμόνες κατά τη διάρκεια τελετών (< τ. *kuka* ή ρουμ. *cucă*).

κουλές, ο 43r, 53r: πύργος (< τ. *kule*). Ο (πλασματικός) Μαυρογένης χρησιμοποιεί και το *πύργος*.

κουμάντο, το 14v, 15v: παράγγελμα.

κουμπάνια, η 44r: προμήθειες (< ιταλ. *compragna*) [LBC] (Βυζάντιος).

κουμπάσο, το: διαβήτης // *συντυχαίνουν με το κουμπάσο* 15v: μιλάνε με υπερβολική περίσκεψη (πβ. ιταλ. *col compasso*).

κουντούρα, η 34v: χαμηλό γυναικείο παπούτσι (< *κούντουρος* < *κοντός* + *ουρά*)· η λ. και στο *Σχολείον* και στον Goldoni.

κουππέ αλτί, το 43r: 'the apartments at Topkapi Saray Palace where councils of state and public relations used to be held' (Redhouse) (< τ. *kubbe alti*, κυριολ. 'κάτω από τον θόλο').

κουρδίζω, ρ.μ. 17r, 42r, 48v: στήνω (π.χ. τραπέζι ή σκηνή)· κουρδίζω (ρολόι)· επιδιορθώνω (< τ. *kurmak*).

κουριόζος, επίθ. 10 (σ. 56), 23v, 28r: περίεργος, παράξενος (< ιταλ./βεν. *curioso*). Η λ. και στον Goldoni, τον Κοκκινάκη και σε πολλά άλλα κείμενα.

κουρκάνος, ο 1r: αρσενική γαλοπούλα (< ρουμ. *curcan*).

³³ Η λ. χρησιμοποιείται από τον ίδιο τον Μαυρογένη (με την έννοια 'καλλιγραφία' όμως) στον Hurmuzaki XIV.3 263.

κουρτεζάνος, ο 16ν, 24ν, 26ρ, 49ν, 53ν: αυλικός (Βυζάντιος) (πβ. γαλλ. *courtisan* και ρουμ. *curtezan*). Η λ. και στον Καταρτζή.

κούρτη, η 24ρ, 25ν, 32ν, 33ν, 34ν, 37ν, 38ρ, 39ν, 40ν, 53ν: ηγεμονική αυλή· παλάτι (< ιταλ. *corte* ή γαλλ. *court*· πβ. και ρουμ. *curte*). Βυζάντιος και Κριαράς. Η λ. και στον Δαπόντε, *Κανών περιεκτικός*, στο Σχολείον 96 και στον Αλεξανδροβόδα.

κουσούρι, το // [προσταγές] χωρίς κουσούρι 35ρ: τέλειες, άψογες (πβ. τ. *kusursuz*).

κουτάλα, η 1ρ, 53ρ: ωμοπλάτη· (μτφ.) ώμος.

κουτρίζομαι, ρ.α. 31ν: συγκρούομαι.

κρεννιντσάρης, ο 39ν, 53ν: είδος ιπποκόμου [LBC] (< ρουμ. *credințar*).

κριτικάρω, ρ.μ. 18ν, 22ρ: εξετάζω, κρίνω, κάνω κριτική σε (< ιταλ. *criticare*· για τη σημασία πβ. και γαλλ. *critiquer*).

κυβέρνησις, η 51ν: (και) πηγή εσόδων.

κυβερνώ, ρ.μ. 16ρ, 40ν, 50ν: τρέφω, φροντίζω· παρέχω (σε κπ.) τη δυνατότητα να εξασφαλίσει τα προς το ζην· (παθητ.) 50ν εξασφαλίζω τα προς το ζην.

κωλορύζι, το 31ρ: παραφυάδα.

λάβιτσα, η 41ρ: πάγκος (< ρουμ. *lanıřă*) [LBC].

λαγοπέτσι, το 31ν: δέρμα λαγού.

λαζαρέτο, το 42ρ: λοιμοκαθατήριο (< βεν. *lazareto*).

λακιρδί, το 5ν, 17ρ, 23ν, 27ρ, 27ν, 30ν, 32ρ: λόγος· φλυαρία (τ. *lakirdi*) // πιάνω το λακιρδί 15ρ: μιλάω συνέχεια ώστε ο άλλος να μην μπορεί να κάνει τη δουλειά του (πβ. τ. *lakirdi tutmak*).

λεβιθόχορτο, το 10 (σ. 262): είδος αρωματικού φυτού (αρτεμισία).

λειλέκ τσαννίρι, το 43ρ, 53ν: τέντα που στηρίζεται σε εξαιρετικά ψηλό στύλο (το λειλέκ τσαννίρι είναι διαφορετικόν από τα άλλα, επειδή έχει νιρέκι πολλά υψηλόν: σημ. του συγγρ., 43ρ) (< τ. *leylek çadır*, κυριολ. 'σκηνή-πελαργός').

λέπε 17ν: ορίστε, στις διαταγές σας (< τ. *lepe*, λαϊκή εκδοχή του οθωμ. *lebbeyk*).

λεφτουργός, ο 25ν: ξυλουργός (Βυζάντιος)· η λ. και στον Hurmuzaki XIV.3 392.

λιμιώνας, ο 14ν: λιμάνι (Κριαράς).

Λογγοβάρδα, η 48ν: ανδρική μονή στην Πάρο [LBC].

λογή: τι λογής, επίρρ. 51ρ, 51ν: πώς, με ποιο τρόπο. Η φρ. και στον Goldoni και αλλού.

λογιότης, η: η λογιότης σου 32ν, 41ν, 42ρ: εσείς (τιμητική προσφώνηση προς γραμματικό)· η φρ. η λογιότης του και στον Hurmuzaki XIV.3 262.

λουλούδι, το // (μτφ.) [τον εμυρίσθηκες] τι λουλούδι είναι 32ν: τι κατεργάρης είναι.

λουφές, ο 45ν: μισθός (< τ. *ülüfe*) [LBC].

λύκινος, επίθ. 45ρ: καμωμένος από γούνα λύκου.

λυκοκάλακον, το 32ν: καλπάκι καμωμένο από γούνα λύκου.

μάλι, το 44ρ: περιουσία (< τ. *mal*). Η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.

μαλιχουλιές, ο 15v, 32r, 42v: (εδώ) καπρίτσιο, ιδιοτροπία, βλακεία (< τ. *malihulya* < ελλ. *μελαγχολία*). Πβ. Κουκκίδης, λ. *μαλιχουλές*.

μαμούκι, το 28r, 47v: «το σκέπασμα της κεφαλής και του προσώπου των γυναικών της Τουρκίας» (Βυζάντιος). Πβ. Somavera ('*la maschera*'), και Κριαράς. λ. *μαμουκώδης*.

μαμουκωμένος, επίθ. 11v: όποιος φοράει *μαμούκι* [βλ. λ.].

μαμπεϊνί, το 30r, 37r, 43r, 48r, 53v: χώρος μεταξύ των γυναικείων και ανδρικών διαμερισμάτων (ειδικότ.) το ιδιαίτερο δωμάτιο του ηγεμόνα (< τ. *tabeyin*). Ο Φωτεινός, Γ' 452, γράφει ότι συχνά ο ηγεμόνας χειροτονεί ορισμένους αξιωματούχους «εις τον ιδιαίτερον αυτού ονδά (τον λεγόμενον Μαμπεϊνί)». Η λ. και στο *EA* *μαμπέγνι* στα Αρχαία Αλή Πασά.

μαμπεϊντζής, ο 30r, 53r: αξιωματούχος· «ο Μαμπεϊντζής επιστατεί εις τον ονδά του ηγεμόνος» (Φωτεινός, Γ' 534) (< τ. *tabeynci*). Βλ. *Εφημερίδα* και Κουκκίδη, λ. *μαμπεϊντζής*.

μανζιλεύω, ρ.μ. 22r: παύω (κπ.) από το αξίωμά του (βλ. και *μανζιλία*). Dehèque ('*déposer, destituer*').

μανζιλία, η 51r: απόλυση από υψηλό αξίωμα (< *μανζίλης* < τ. *mazul* 'απολυμένος από υψηλό αξίωμα'· το -v- ίσως λόγω σύγχυσης με το *μενζίλι* [βλ.λ.]). (Βεντότης ('*déposition*'). Φωτεινός, Γ' 454: «οι Μανζίλιδες (τουτέστιν οι εξωσμένοι)». Τα *μανζίλης*, *μανζιλεύω*, *μανζιλεία* μαρτυρούνται και στον *Αλεξανδροβόδα*.

μανιτζιάρω, ρ.μ. 23v: κυβερνώ, εξουσιάζω (πλοίο) (< βεν *manizar* ή ιταλ. *maneggiare*).

μαρινέρος 14v, 15v, 44r, *μαρνέρος* 14r, 14v, ο: ναυτικός (< βεν. *mariner*)· ο τύπος *μαρνέρος* και στην *Εφημερίδα* και στον Καρατζά (Hurmuzaki XIII σ. 118 και 127).

μάσκαρα, η 16r: άτομο που φοράει μάσκα (< βεν. *mascara*). Η λ. και στον Goldoni.

ματαράς, ο: δοχείο νερού ή κρασιού (τ. *matara*) // *έναν ματαρά χιντιστάν τζεβιζί* 19v: βλ. *χιντιστάν τζεβιζί*.

ματτές, ο 5v, 47r: ζήτημα, υπόθεση (< τ. *madde*) [LBC].

ματουφιάζω, ρ.α. 18r, 47v: γίνομαι ανίκανος για τα περισσότερα πράγματα λόγω μεγάλης ηλικίας (< *ματούφης* < λαϊκό τ. *matuf* (συνήθως *matuh*)· πβ. και ρουμ. *matuf* (Suciu)). Η λ. και στον Goldoni.

μαυρογενάτο, το 31r: το όνομα Μαυρογένης (το οποίο θυμίζει 'αυτόν που έχει μαύρα γένια').

Μαυροτζένης, ο 13v, 30v, 53v: Μαυρογένης (έτσι προφέρει το επίθετό του ο Μαυρογένης για να δείξει τη συγγενεία του με τη βενετσιάνικη αριστοκρατική οικογένεια των Morisini· ορισμένα μέλη της βενετσιάνικης οικογένειας έγραφαν το όνομα στα λατινικά ως Maurocenus [προφ. μαουροτσένους])

μαχσούλι, το 15r: προϊόν, εσοδεία, παραγωγή (< τ. *mahsul*)· ο τύπος *μαξούλι* σε επιστολή της δόμνας Μαριώρας Μαυρογένη προς τον άντρα της (Hurmuzaki XIV.3 438).

μεβτζιούτι, άκλ. επίθ. 37v: παρών, διαθέσιμος (< τ. *tevcud*). Η λ. και στο *EA* και σε επιστολή προς Μαυρογένη (Hurmuzaki XIV.3 448).

μεγαλοσάνος, ο 40r: μεγαλουσιάνος. Dehèque: 'un grand, un seigneur'· *μεγαλοσιάνος* στον Καταρτζή.

μεδάγια, η 30v, 31r: μετάλλιο (< βεν. *medaglia* ή ιταλ. *medaglia*).

μεδελνισάρης, ο 27v, 53v: τίτλος ευγενείας στις παραδουνάβιες ηγεμονίες (< ρουμ. *medelnicer*, αρχικά αυτός που χύνει νερό στα χέρια των συνδαιτυμόνων πρίν από το γεύμα).

μεζάρ κατσικινί 25r: λείψανο· φάντασμα· αρρωσιάρης (τ. *mezar kacikini*, κυριολ. 'δραπέτης από νεκροταφείο').

μειντάνι, το: πλατεία (< τ. *meydan*) // στο *μειντάνι* 43r: προφανώς (πβ. τ. *meydanda*) (Karpler *Turcismi*, λ. *μειδάνι*).

μεκτέρης: βλ. *μεχτέρης*.

μεκτερχανές, ο 16r, 16v, 17v, 39r: επίσημη ορχήστρα υψηλόβαθμου οθωμανού αξιωματούχου (< τ. *mehterhane*).

μεκτούπι, το 22r: επιστολή (< τ. *mektur*) [LBC].

μεμλεκέτι, το 14v, 19r: χώρα (< τ. *meleket*) [LBC]: χρησιμοποιείται συχνά σε ελλ. κείμενα της εποχής για να δηλωθεί η μία ή άλλη ηγεμονία, οπότε είναι ταυτόσημο με το *τσάρα* (βλ.λ.).

μενζίλι, το 16v, 17v: «(οθωμανική) έφτυπη ταχυδρομική υπηρεσία· ταχυδρομείο» (Κεχαγιόγλου)· (εδώ) μεταφορά, διαδρομή· ταξίδι (< τ. *menzil*). Βαγιακάκος, σ. 85, λ. *μενζίλης*: 'αγγελιοφόρος, ταχυδρόμος'· Goldoni (Martini), λ. *μενζίλι*: 'servizio postale, diligenza'· Vitti, λ. *μεντζίλ* και *μετζίλι*: 'απεσταλμένος, ταχυδρόμος'· *Εφημερίς* I 26: «οι ταχυδρόμοι (μεζίλια)».

μέριτον, το 23r: αξία (< ιταλ./βεν. *merito*). Η λ. και στο *Σχολείον*.

μεσαλάς, ο 35v: δαυλός (< τ. *mesale*). Βυζάντιος, λ. *μασαλάς*. Η λ. και στον Φωτεινό Γ' 528· «με φανάρια και μασιαλάδες»· *Εφημερίς* αρ. 4 (10 Ιαν. 1791)· *Βοσπορομαχία*.

μεστάκι, το 50v: υπόδημα με λεπτή σόλα για οικιακή χρήση (< τ. *mest*) [LBC].

μεχτέρης 18v, 39v, *μεκτέρης* 18v, ο (< τ. *mehter*): μέλος του *μεκτερχανέ* [βλ. λ.].

μινιστέρο, το 14r: υπουργείο (< ιταλ. *ministero*). Η λ. και στην *Εφημερίδα*.

μινίστρος, ο 10 (σ. 56), 51r: υπουργός (< ιταλ./βεν. *ministro*)· βλ. σχόλιο της Chisacof, σ. 37. Η λ. και στην *Εφημερίδα*.

μιτράλια, η 36v: μιδράλιο (< *mitraglia*).

μότσουρα, τα 13v: τσουλούφια (< ρουμ. *moşuri*, πληθ. τύπος του *moş*) [LBC].

μουζιντές, ο 51v: καλή είδηση (< τ. *müjde*). Η λ. και στον Δαπόντε ΔΕ, σ. ξη', στον Καρατζά (Hurmuzaki XIII) και (ως *μουζδές*) στον Βυζάντιο.

μούζικα, η 21r: στρατιωτική μπάντα (< ιταλ./βεν. *musica*).

μουζράκι, το 32v: κοντάρι (< τ. *mızrak*) [LBC].

μουκαρέρ, το 24v: επιβεβαίωση διορισμού αξιωματούχου· «ανανέωσις της αυθεντείας τον καθ' έκαστον χρόνον» (Φωτεινός, Β' 320) (< τ. *mukarrer*) // σε *κάμω μουκαρέρ* 24v: ανανεώνω τον διορισμό σου. Η λ. και στη *Χαλιμά* και στο ΕΛΙΑ χφ. 15.

μούλκι, το 44v: ιδιοκτησία που ανήκει σε ιδιώτη (< τ. *mülk*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.

μουντερίσης, ο 24v: καθηγητής ισλαμικού δικαίου (< τ. *müderriş*).

μουργνάρης, ο 33v: βρωμιάρης (< τ. *murdar*).

μουρδάρικος, επίθ. 31r: βρώμικος (< *μουρδάρης* [βλ. λ.]).

μούρη, η // *δεν έχει μούρη* [να] 13v: δεν έχει μούτρα, δεν τολμάει.

μουρούνα, η 39r: είδος ψαριού (οξύρρυγχος, λατ. *Huso huso*) (πβ. βουλγ. *moruna* και ρουμ. *morun*). Βεντότης και Βυζάντιος. Η λ. και στον Δαπόντε, *Κανών περιεκτικός*.

μουσλούκι, το 24v: βρύση (< τ. *musluk*) [LBC].

μουτπάκ ακτσεσί, το 41r: (κυριολ.) «χρήματα της κουζίνας»· (μτφ.) ποσό για τροφοδοσία (< τ. *mutrak akçesi*) [LBC].

μούτσουνα, τα: μουσούδι 13ν· μούτρα 2r, 42ν, 43r· πρόσωπο, φάτσα 18ν, 26r, 53r (Βεντότης και Κριαράς). Η λ. και στον Κοκκινάκη.

μουτσουναριά, η: μάσκα· άσχημο πρόσωπο // *η μουτσουναριά μας* 33ν: (εδώ, ειρων.) *ο φίλος μας, η αφεντιά του* // *η μουτσουναριά τους* 47ν: εκείνοι. Η λ. και στον Δαπόντε ΚΧ («λ. εξευτελιστική, «του λόγου μας»: Γ. Σοφοκλής) και στον Goldoni. Πβ. και Δ. Βυζάντιος, *Γυναικοκρατία*, πράξη Δ', σκηνή 12: «'Ηθελε να φύγει η μουτσουναριά του για να μας προδώση».

μουφλούζης, επιθ. 38r: χρεωκοπημένος (< τ. *müflis*). Η λ. και στην *Εφημερίδα*, στον Goldoni, στον Κοκκινάκη και αλλού.

μουφτής, ο 17r: βαθμίδα του ισλαμικού ιερατείου (< τ. *mufiti*) [LBC].

μπαγατέλα, η 39r: ασήμαντο πράγμα (< βεν. *bagatela* ή ιταλ. *bagattella*). Η λ. και στον Κοκκινάκη.

μπαϊράκι, το 19r: σημαία (< τ. *bayrak*) [LBC].

μπάκιντι σελάκ 16r: [προβληματική φράση· ίσως τ. *bakindi salak* 'ο ηλίθιος γύρισε το κεφάλι'].

μπαλουκτσής, ο 11r: ψαράς (< τ. *balıkci*) [LBC].

μπαλτατζή κιουλάφι, το 31ν: κωνοειδές καπέλο που φορούσαν οι *zülüflü baltacılar* (φύλακες του παλατιού, κυριολ. 'οι αλαβαρδοφόροι με τα μακριά τσουλούφια').

μπαξές, ο 20ν: κήπος (< τ. *bahçe*) [LBC].

μπάριμ, επίρρ. 4ν, 12r, 15ν, 24ν, 25ν, 28r, 28ν, 39ν, 41r, 41ν, 48ν: τουλάχιστον (< τ. *barım*)· *μπάρεμ* Ζαχαριάδης.

μπαρούμα, η 12r: «παλαμάρι που χρησιμοποιείται για δέσιμο ή ρυμούλκηση πλοίων» (Τριανταφυλλίδης) (< βεν. *paroma*).

μπας αγιρισί, το 34ν: πονοκέφαλος (τ. *baş ağrısı*).

μπαστάρδα, η 11ν: γαλέρα μεγάλου σχήματος (< ιταλ./βεν. *bastarda*) [LBC]· η λ. *bastarda* και στα τουρκικά.

μπαότσοκαδάρης, ο 2r, 30r, 33r, 53r: ο επικεφαλής των *τσοκαδάρηδων* [βλ. λ.] (τ. *baş* 'κεφάλι'). Ο τύπος *Μπας τζοχαδάρης* Δαπόντε ΔΕ, σ. κγ'.

μπαχρί: βλ. *Πουλάτι μπαχρί*.

μπαχσίσι, το 53ν: παξίσι, φιλοδώρημα (< τ. *bahşis*).

μπε, επιφών. 13r: βρε (ως έκφραση μομφής) (< τ. *be*).

μπεγεντίζω, ρ.μ. 31ν: θαυμάζω, εγκρίνω (< τ. *beğendi*). Ζαχαριάδης. Η λ. και στον Καλλίνικο και στον ίδιο τον Μαυρογένη (*πεγιενδίζω*: Hurmuzaki XIV.3 367)· ο τύπος *μπεγεντώ* στον Γουζέλη.

μπεγιζανιές, ο 39ν, 40r, 50ν, 53r, *μπεγιζαδές* 40r: γιος του μπέη· (ειδικότ.) γιος ηγεμόνα παραδουνάβιων ηγεμονιών (< τ. *beyzade*).

μπεϊλίκι, το 37ν: ηγεμονία (< τ. *beylik*).

μπέιουλ μαλιτζιλίκι: γραφικό λάθος αντί *μπέιτουλ μαλιτζιλίκι* [βλ. λ.].

μπεϊτί, το 26r: δίστιχο (< τ. *beyit*)· η λ. και στις μισμαγιές.

μπέιτουλ μάλι, το 43ν: το (οθωμανικό) κρατικό θησαυροφυλάκιο· (ειδικότ.) κλάδος του κρατικού θησαυροφυλακίου που ασχολούνταν με τη διανομή των κληρονομιών σύμφωνα με το ισλαμικό δίακαιο (< τ. *beytülmal*).

μπέι<τ>ουλ μαλιτζιλίκι, το 53ν: (μάλλον) φόρος κληρονομιάς (< τ. *beytülmalcılık*· ο *beytülmalcı* ήταν επικεφαλής του *beytülmal*).

μπελογραδίζω, ρ.α.: βρίσκω το μπελά μου (< τ. *belaya oğradi* ή *uğradi*· το τ. ρ. *oğramak* ή *uğramak* σημαίνει 'βρίσκομαι αντιμέτωπος [με κάτι δυσάρεστο]'). Η τ. φρ. έχει εξελληνιστεί σε μονολεκτικό ρήμα: αορ. *εμπελογραδάρισεν* 30r· πβ. υποτακτ. *να μπελογραδίσω* στον *Αυξεντιανό*, σ. 487.³⁴ Ο τύπος *μπελογραντίζω* στη Βέικου-Σεραμέτη.

μπερντιές, ο 30r, 49r: κουρτίνα (< τ. *perde*) [LBC].

μπερμπέρ μπασής 51v, *μπερμπέρμπασης*, ο 53r: αρχικουρέας (< τ. *berber basi*).

μπέτικος, επίθ. 20r: [ίσως] αγενής, χυδαίος (< τ. *bed*).

μπιζόνια, η 19v: ανάγκη (< ιταλ./βεν. *bisogna*) [LBC].

μπιντιρδίζω, ρ.μ. 37r: κάνω ή βοηθώ [κπ.] να ανέβει σε άλογο (< τ. *bindirdi*).

μπινεκτασί, το 19r, 37r: πέτρα που πατάει κανείς προκειμένου να ανέβει σε άλογο (< τ. *binek tasi*). Βυζάντιος, λ. *μπινέκ-τασί*.

μπινίσι, το 35v, 52r: πολυτελής μακρύς επενδύτης (< τ. *binis*)· η λ. και στον Goldoni, στην *Αληθή ιστορία* και αλλού.

μπινιτζιλίκι, το 26r: υπασία (< τ. *binicilik*).

μπιρέρ μπιρέρ 40v: ένα ένα (< τ. *birer birer*) [LBC].

Μπογδανιά, η 53r: Μολδαβία.

μπογερνάσης, ο 34v, 44v: μπογιάρος κατώτερης βαθμίδας [< ρουμ. *boiernaș*, υποκοριστικό του *boier*].

μπογαζάρω, ρ.α. 23v: (για πλοίο) περνά από τα στενά (ιδίως από τα Δαρδανέλλια από το Αιγαίο με κατεύθυνση προς τη Μαύρη Θάλασσα) (< τ. *boğaz* 'στενά' + *-άρω*). η λ. και στον Καλλίνικο, και ο τύπος *μπουγαζάρω* στο ποίημα «Παραμονή Πρωτοχρονιάς» (1890) του Χρ. Σαμαρτσίδη.³⁵

μπορντιέι, το 11r, 33r: υπόγειο σπίτι, καλύβα (< ρουμ. *bordei*) [LBC].

μπουνιά, ο 26v: γροθιά (< ιταλ./βεν. *rugno*).

μπουντζιόρνο 24v: καλημέρα (ιταλ. *buongiorno*).

μπουρού, η 16v: τρομπέτα (< τ. *boru*).

μπούτκα, η 34v: είδος άμαξας (*calash/calèche* ή *barouche* (άμαξα με πτυσσόμενη σκεπή)) (< ρουμ. *butcă*). Ο τύπος *πούτκα* στον Κοδρικά.

μυστικός, ο 41v: μυστικοσύμβουλος.

μωρολόγος, επίθ. 15v (*Κριαράς*).

ναγαράς, ο 16r, 34v: είδος τυμπάνου (kettle-drum) (< τ. *nakare*).

ναζάρι, το 38v, 47r: βλέμμα· (μτφ.) εύνοια (< τ. *nazar*). Πβ. στο *ΕΑ*: *Κι όσον να ημπορέσω / εις εύνοϊαν να πέσω, / Να μ' έχει εις ναζάρι / πλέον, και ικτιμπάρι*, και σε επιστολές προς Μαυρογένη, π.χ.: *παρακαλώ [...] να με έχει εις το έκλαμπρον αυτής ναζάρι* (Hunmuzaki XIV.3 464), *Παρακαλώ [...] να ευρίσκομαι υπό το σκέπος και το αυθεντικόν της ναζάρι* (ό.π., 436).³⁶

³⁴ Πβ. παρόμοιο φαινόμενο στη φρ. *να με καζογραδίσει* 'να με κάνει να πάθω ατύχημα' (Hunmuzaki XIV.3 355, < τ. φρ. *kazaga oğramak* 'παθαίνω κάζο').

³⁵ Βλ. *Athens Review of Books*, Ιανουάριος 2019, σ. 26· ο επιμελητής της δημοσίευσης ερμηνεύει 'εισπλέω με ταχύτητα σε στενό', ό.π., σ. 29.

³⁶ Πβ. και Αμβρόσιος Φραντζής, *Επιτομή της ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος* (1839) I 57 (Ρηγόπουλος προς Αλή Πασά): *εις εμέ πραγματικώς δεικνύετε από καλοσύνην σας ναζάρι* (υπόληψιν).

ναμάζι, το 23v: η τακτική προσευχή που πρέπει να κάνει ο Μουσουλμάνος πέντε φορές την ημέρα (< τ. *namaz*).

νάρκι, το 50r: διατίμηση (< τ. *nark*) [LBC].

νασαάτι, το 13r: συμβουλή (< τ. *nasihat*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.

νασίλ χινζίρ ογλού ολντουγούμ 14v: πόσο κακός έγινα (κυριολ. 'πόσο γιος γουρουνιού έγινα') (τ. *nasil hinzirođlu olduđum*). Πβ. χινζίρ ογλούς.

Νέμτσας, ο 40v: Αυστριακός (συνήθ. Νέμτσος την εποχή εκείνη) (< τ. *Nemçe*, σλαβικής προέλευσης). Νέμτζας και στον Κολλίνικο.

νιζάμι, το 24r, 27v, 32r, 37r, 42r, 50r: τάξη (< τ. *nizam*) // να τα βάλω εις νιζάμι 16v: να τα βάλω σε τάξη (πβ. τ. *nizama koymak*)· πβ. να βάλω [...] εις τάξιν 14v, σε τάξιν 50v. Πβ. σε επιστολή προς Μαυρογένη: να βάλωμεν εις νιζάμι τους μαδέδες των ουλουφέδων (δηλ. το ζήτημα των μισθών), Hurmuzaki XIV.3 452.

νιζαμλαντίζω, ρ.μ. 18r: βάζω σε τάξη (< τ. *nizamladı*).

νιώθω // (παθητ.) νιώθεται 5v: εννοείται.

νομπέτι, το 53r: βάρδια (< τ. *nöbet*) // φυλάττουν νομπέτι 34v (πβ. τ. *nöbet beklemek*· βλ. και φρ. φυλάττουν βάρδια 35r).

νοστιμεύομαι, ρ.μ. 11r, 24v, 26r, 29r, 48v, 49v: γουστάρω, μου αρέσει. Η λ. και στο Σχολείον 209 κλπ.

νους, ο // κάμνω έξω νου 33r: αδιαφορώ, κάνω το κορόιδο (πβ. Ας είχα κάμει οξω του νου, Ερωτόκριτος Γ' 969).

νταβάς, ο 43v, 44v: δίκη, μήνυση (< τ. *dâna*) [LBC].

νταβέτι, το 33v: πρόσκληση (< τ. *davet*) [LBC]· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.

νταβούλι, το 39v: τύμπανο (< τ. *davul*) [LBC]· και ταβούλι (16v).

νταμλάς, ο: σταγόνα· εγκεφαλικό, αποπληξία (< τ. *damlâ*) // νταμλάς με κατεβαίνει 34r: παθαίνω εγκεφαλικό (εδώ μτφ.). Ζαχαριάδης· η φρ. και στον Goldoni και στον Αλεξανδροβόδα 20.

ντεβλετλουγέ σεφά ιλάζιμ 17v: ένας ευγενής χρειάζεται διασκέδαση (τ. *devletlûge sefa lâzim*).

ντεκρέτο(ν), το 30v, 31r, 53v: διάταγμα (< ιταλ. *decreto*).

ντελί μπιγιας, ο 53r: [δυσερμήνευτο].

ντελικάτος, επίθ. 6r, 49r: ευαίσθητος. Οι τύποι δελικάτος και ντελικάτος και στο Σχολείον.

ντεστάνι, το: επικό ποίημα, τραγούδι, παραμύθι (< τ. *destan*) // γίνομαι ντεστάνι 32r: όλος ο κόσμος με πιάνει στο στόμα του (πβ. τ. *dillere destan olmak*)· η λ. και η φρ. και στις μισμαγιές.

ντιβάν εφέντης, ο 10 (σ. 56): «γραμματέας στην Αυλή των Ηγεμονιών» (Αγγέλου, Κοδρικάς)· «Divan Effendee: Turkish secretary of the hospodar's divan» (Anastasius Β' 397) (< τ. *divan efendisi*). Η λ. και στον Δαπόντε, ΔΕ.

ντιβάνι, το: συμβούλιο του κράτους // (ως επίρρ.) [στέκομαι] διβάνι 14v, 17v, 23v, 36v, 48v: [στέκομαι] περιμένοντας διαταγές (πβ. τ. *divan durmak* 'to stand in a respectful position with hands folded in front' (Redhouse)). Πβ. Εις την βασιλίσσά μου [...] / είμαι υποταγμένος και στέκομαι ντιβάνι, / προσμένω προσταγής (ΕΑ).

ντιζγκίνι, το 39v: χαλινάρι, γκέμι (και στο Σχολείον) // (ως επίρρ.) με τον πιο γρήγορο καλπασμό (πβ. τ. *dolu dizgin* «δολλού-διζγκίνι (τρέξιμον του αλόγου)» (Βυζάντιος) και ρουμ. *dezghin* 'χαλινάρι· χτύπημα με το χαλινάρι· πήδημα του αλόγου')· η λ. διζγκίνι ('ο πιο γρήγορος καλπασμός') και στον Goldoni.

ντιλεντιρδίζω, ρ.μ. 32ν: κουτσομπολεύω (< τ. *dillendirdi*).

ντινσιζίν χακιντάν ιμενσιζ γκερέκ 17r: 'βάλει τον κλέφτη να πιάσει τον κλέφτη' (τ. *dinsizin hakkından imansız gerek*, κυριολ. 'για να τακτοποιηθεί ο άθρησκος χρειάζεται ο άπιστος': παραλλαγή της τ. έκφρ. *dinsizin hakkından imansız gelir*).

ντιρέκι, το 43r: στύλος, κολόνα (< τ. *direk*) [LBC].

ντοάς, ο 23ν, 32r: δέηση (< παλαιότ. και λαϊκ. τ. *dona* (συνηθ. *dua*))· η λ. και σε επιστολές προς Μαυρογένη (Hurmuzaki XIV.3 271, 422).

ντόζης, ο (πληθ. ντόζηδες 30ν, 53ν): δόγης (< βεν. *dose*).

ντολαμάς, ο 27r: είδος οθωμανικού ανδρικού εξωτερικού ενδύματος με πλούσια διακόσμηση (< τ. *dolama*)· η λ. δολαμάς και στον Goldoni..

ντόμνα, η 13ν: βλ. δόμνα.

ντομούζ ερίφ 13r: (κυριολ.) γουρούνι άνθρωπος (τ. *domuz herif*).

ντομούζ, 12ν, 27r, 37ν, δομούζ και ντομούζης, ο 17r, 36r, 41r: γουρούνι· (μτφ.) πεισματάρης, πονηρός, εγωιστής και μοχθηρός άνθρωπος (< τ. *domuz*).

ξεκουντώ, ρ.μ. 49ν: σπρώχνω. Η λ. και στο *Σχολείον* 184 (και συχνά στον Ρήγα). Βεντότης: -ώ και -ίζω 'rousser'· Zachariadis.

ξελαγιάζω, ρ.μ. 28ν, 29ν: παρακινώ, ξεσηκώνω (Κριαράς)· ξελογιάζω (Βεντότης)· Ζαχαριάδης. Η λ. και στον Goldoni και στο *Σχολείον*.

ξεόμωσ // όμως ξεόμωσ δεν έχει 44r. Πβ. "Τι όμως και ξεόμωσ;"· Ξενόπουλος, *Πλούσιοι και φτωχοί. ξεπροβόδημα*, το: ξεπροβόδισμα // καλό ξεπροβόδημα 15ν.

ξέρη, η 49r: στεριά (Κριαράς).

ξεσχίζομαι, ρ.α. 22ν: (ίσως) οδύρομαι.

ξεσχισμός των σεργιανιών, ο 35ν: [δυσερμήνευτο].

ξεχολοσκάνω, ρ.α. 23r.

ξυλοβροντώ, ρ.μ. 16r, 33ν: ξυλοκοπώ. Και στον Οικονόμου, *Δοκίμιον περί της πλησιεστάτης...* (1828) Γ' 111 και στο γαλλοελληνικό λεξικό Ζαλίκη-Κορομηλά του 1837, λ. *assommer*).

ξυπάζω, ρ.μ. 22ν: τρομάζω, φοβίζω.

ξώρας, επίρρ. 19r, 45r: αργά. Η λ. και στο *Σχολείον* 219 (και αλλού στον Ρήγα), στον Καταρτζή και στον Αλεξανδροβόδα· η φρ. ξώρας είναι και στον Goldoni.

οικονομώ, ρ.μ. 18ν: κανονίζω, τακτοποιώ, ρυθμίζω, διευθετώ. Η λ. και αλλού στον Ρήγα, καθώς και στον Αλεξανδροβόδα.

οκαζιόνε, η 2ν: ευκαιρία (< ιταλ. *occasione*). Ζαχαριάδης. Η λ. και στο *Σχολείον* (και αλλού στον Ρήγα), σε επιστολές προς Μαυρογένη (Hurmuzaki XIV.3 266, 408), στον *Μπερτόλδο*, στον Γουζέλη και στον Κοκκινάκη.

όκνα, η 22ν: αλατωρυχείο (< ρουμ. *ocnă*) [LBC].

ολαστίζω, ρ.μ. 20r, 33r, 39r: προσεγγίζω· διπλαρώνω (Κριαράς) (δηλ. πλησιάζω με πονηρό, ιδίως ερωτικό, σκοπό) (< τ. *ulasiti*). Η λ. με την ίδια σημασία και στον Παπασουδινό, σ. 94, και στον Goldoni, σ. 63.

ολότη, η // με την ολότη 51r: πλήρως, εξ ολοκλήρου· καθόλου.

ολτιάνος, ο 44v: από την Ολτενία (περιοχή της Ρουμανίας) [LBC].

οντιάς, ο (συχνάκις): δωμάτιο (< τ. *oda*).

οόπ, επιφών. 12r.

ορδινάριος, επίθ. 49r: κανονικός (< λατ. *ordinarius*). Βεντότης· η λ. και στον Μπερτόλδο 10.

ορίζω 21r, 32r, 33v: έχω την καλοσύνη να έρθω/να πάω (πβ. την ευγενική χρήση του ρήματος *buyurmak* στα οθωμανικά με την έννοια 'κάνω') // να ορίσετε 13v. Και στον Goldoni.

ορισμός, ο // ορισμός σας 4r, 6r, 20v, 28v, 30v, 32v, 37r: μάλιστα, όπως θέλετε (έκφραση υποακοής) // αν είναι ορισμός σας 13r, 15r-v, 20v, 47r: αν έχετε την καλοσύνη. Η φρ. και στον Goldoni και στον Αλεξανδροβόδα.

όρτσα 14v, 15v: «(ναυτ.) παράγγελμα με το οποίο το πλοίο στρέφεται, ώστε να αποκτήσει πορεία αντίθετη προς τον άνεμο. ANT πόντζα» [βλ. λ.] (Τριανταφυλλίδης).

ουμούρι, το 24v, 43r: σημαντικό ζήτημα, φροντίδα (< τ. *umur*) [LBC]. Ο τύπος *ουμούρι* απαντά σε επιστολή του ίδιου του Μαυρογένη, Hurmuzaki XIV.3 413.

ουρδί, το 43r: στρατός· στρατόπεδο (< τ. *ordu*).

ουχ δα, επιφών. 16r, 20v, 50r.

οφικιάλος, ο 35v: αξιωματούχος· αξιωματικός. Η λ. και στο Σχολείον, στον Κοκκινάκη και σε μη λογοτεχνικά κείμενα.

οφίκιον, το 1r, 2r, 47v, 53r: αξίωμα (< λατ. *officium*). Η λ. και στον Δαπόντε ΔΕ και στον Κοκκινάκη· ο τύπος χωρίς -v στον Καταρτζή.

παιγνίδι, το 34v: μουσικό όργανο (Κριαράς).

παϊζάνος, ο 11v, 29v: [δυσερμήνευτο· ο Μαυρογένης λέει: σαν [...] να μην άσπρισα αναμεταξύ σε γαλιοντζήδες και παϊζάνους (11v), σαν να πρόκειται για κάποιου είδους ναυτικούς· η Chisacof (σ. 38, σημ. 102), ακολουθώντας τον Κουκούδη, εικάζει ότι η λ. προέρχεται και από την τ. λ. *rasvant* 'νυχτοφύλακας' και από τη γαλλ. λ. *raysan*· άλλο πιθανό έτυμο θα μπορούσε να είναι η τ. λ. *rayzen* 'αλυσσοδεμένος φυλακισμένος· αλήτης· ξυπόλυτος']. Η λ. και στον Ιωακείμ, όπου η ερμηνεία του Καπλάνη 'κάτοικος, χωριανός' (< ιταλ. *raesano*) είναι αμφίβολη.

παλίρι, το 40v: [δυσερμήνευτο].

πανί, το // (πληθ. ως ανεξάρτητη φράση) πανιά 5v: έφυγα, θα φύγω κλπ.

παρακόχη, η 28r: γωνίτσα.

παραλαντίζω, ρ.μ. 1v: κομματιάζω (< τ. *paraladi*). Η λ. και στον Δαπόντε ΔΕ και στον Hurmuzaki XIV.3 256 και 302.

παρανουχίδα, η 20v: παρωνυχίδα.

Παρασάμι, το 19v: η θάλασσα της Δαμασκού ή της Συρίας (δηλ. οι ανατολικές ακτές της Μεσογείου) (< τ. [αραβ.] *Bahr-i Sam*).³⁷

παρέγια, η 21v: παρέα. Το λεξ. Τριανταφυλλίδη ετυμολογεί τη λ. *παρέα* ως εξής: «ισπανοεβραϊκό *parea* < ισπαν. *pareja* 'ζευγάρι'». Η Chisacof παραπέμπει στη *Βαθυλωνία*, σκηνή γ', όπου το *παρέγια* χρησιμοποιείται από τον Χιώτη. Ο Κοραής (Άτακτα Δ' 394) υποστηρίζει ότι η λ. είναι χιώτικη.

³⁷ Πβ. «Ν' αναφέρω και το ωραιότατο και ξεχασμένο τώρα "Παρασάμι", η θάλασσα της Συρίας (από το Μπαχρ-ασ-Σάμ)» (<http://sarantakos.wordpress.com/2011/09/05/pistachio/>).

Εμφανίζεται όμως και αλλού, π.χ. σε φαναριώτικο στιχούργημα, στο γαλλο-ελληνικό λεξικό του Ηπίτη, λ. *bande*, και στον Παπαδιαμάντη.

παρόν, το // (φρ.) *βγάζω εις το παρόν* 41v: εκθέτω [κπ.] (εδώ, διαδίδοντας μυστικό που μου εμπιστεύτηκε κπ.).

παρτίδο, το 14v, 15v, 48v, 48v: [μάλλον] πλοίο που αρμενίζει (Βεντότης: 'παρτίδον, navire', αλλά Χαλιμά Κεχαγιόγλου 'αναχώρηση, δρομολόγιο').

πάσο, το 34v: βήμα (< βεν. *raso* ή ιταλ. *passo*).

πατέντα, η 31r: έγγραφο υπογεγραμμένο και σφραγισμένο με τη σφραγίδα του κράτους με την πρόθεση τα περιεχόμενά του να γίνουν δημοσίως γνωστά (< βεν. *patente*). Η λ. και στον Goldoni.

πατινάδα, η 16r: σερενάτα (μουσική που παίζει κπ., αργά τη νύχτα, κάτω από το παράθυρο της αγαπημένης του) (< βεν. *matinada* 'μουσική που παίζει κπ., πρωί-πρωί, κάτω από το παράθυρο της αγαπημένης του').

πατιρντί, το 34v: μεγάλος θόρυβος (< τ. *patirdi*) [LBC].

πατρόνα, η 15r: οθωμανική ναυαρχίδα (< τ. *patrona* < βεν. [*nave*] *patrona*)· πβ. *ριγιάλα*.

παχάρνικος, ο 10, 11r, 11v, 12r, 12v, 17r, 40v, 53r: αυλικός αξιωματικός αρμόδιος για την προμήθεια του κρασιού (< ρουμ. *raharnic*) [LBC].

πεζεβεγκλίκι, το 53r: μαστροπεία (< τ. *pezevenklik*) (Βυζάντιος).

πέι, το 12v: προκαταβολή (< τ. *pey*). Κουκκίδης. Η λ. και σε επιστολή προς Μαυρογένη, Hurmuzaki XIV.3 374.

πειδάχι, επίθ.: φανερός (< τ. *peyda(h)*) // *κάνω πειδάχι* 36v: αποκτώ, προμηθεύω (πβ. τ. *peyda[h] etmek*)· χρησιμοποιείται και το *προμηθεύω* στην ίδια σελίδα. Η φρ. *να το κάμει πειδάχι* και στον Goldoni.

πειλεστίζω, ρ.μ.: κλείνω συμφωνία αγοραπωλησίας με [κπ.] πληρώνοντας προκαταβολή // *την επειλέστιζε να την φέρει εις τον ονδά του* 33v: την καπάρωνε ώστε να έρθει αυτή στο δωμάτιό του (< τ. *peylesti* < *pey*· βλ. *πέι*)· η λ. και στον Hurmuzaki XIV.3 306.

πεντζίκι, το: πιστοποιητικό απελευθέρωσης από τη δουλεία (τ. *pencik*)· *Κακορίζικε Αλέξανδρε, εγήρασες και ακόμη το πεντζίκι σου δεν ημπορείς να το πάρεις* 11r: [το πρόσωπο χρησιμοποιεί τη λέξη μεταφορικά, εννοώντας ότι δεν απελευθερώθηκε ακόμα από την κοπιώδη δουλειά του].

πεπεριά, η 18v: (εδώ) είδος κόκκινης πιπεριάς.

περβερδεής, ο 13r: επικεφαλής, επιτηρητής, επιστάτης (πιθανώς παραφθορά του βεν. *proveditor* 'προβλεπτής'· βλ. και *πρεβεδούρος*).

περγαντί, το 19v: είδος πλοίου (< βεν. *bregantin*).

περισσότερος, επίθ. // *το περισσότερο [...] οπού τον έγγιξε [...] ήτον...* 22r: αυτό που τον εκνεύρισε περισσότερο ήταν...· πβ. σε επιστολή προς Μαυρογένη (Hurmuzaki XIV.3 261): *το περισσότερο οπού μοι κακοφαίνεται [...] είναι...*

πεσχέσι, το 50v, 53r, 53v: δώρο (< τ. *peskes*) [LBC].

πεταλματζής, ο 27v: γενικός θησαυροφύλακας του κράτους (παραφθορά του τ. *beytömalcı*· βλ. *μπεϊτούλ μαλιτζιλίκι*)· εδώ όμως φαίνεται ότι η λ. χρησιμοποιείται με την έννοια του καταχραστή. Η λ. και στη Χαλιμά και (ως *πεταλμαντζής*) στον Γαζή.

πικάρω, ρ.μ. 2r, 4r, 41r, 43r: προσβάλλω, θίγω (< ιταλ. *piccare* ή γαλλ. *riquer*).

πινάκι, το: ξύλινο πιάτο· μέτρο χωρικότητας // *ένα πινάκι σκούφια σε το περνώ* 18r: [δυσερμήνευτη φράση].

πισκιούλι, το 13ν: φούντα (< τ. *rüskül*).

πληροφορία, η 19r: [εδώ] ικανοποίηση. Κεχαγιόγλου.

πλόχερο, το 31r: χούφτα.

πόδος, ο 10 (σ. 262): γέφυρα· στο Βουκουρέστι, δρόμος που στρώθηκε με σανίδες (< ρουμ. *pod*)· πβ. Αγγέλου (Κοδρικάς), λ. *πόδος*.

πολκόβνικος, ο 10, 19r: ανώτερος αξιωματικός (< ρουμ. *polcovník*) [LBC].

πόμπα, η 11ν: λαμπρή επίδειξη (< ιταλ./βεν. *pompa*· πβ. ρουμ. *pompa*).

πόντζα 14ν, 15ν: «(ναυτ.) παράγγελμα με το οποίο απομακρύνεται η πλώρη του πλοίου από τη διεύθυνση κατά την οποία φυσάει ο άνεμος» (Τριανταφυλλίδης).

πορτάρης, ο 16r, 16ν, 22r: θυρωρός· (ειδικότ.) αυλικό αξίωμα για την επίβλεψη των αγγελιοφόρων (βλ. Κριαράς, λ. *πορτάριος*).

πορταριά, η 22ν: το αξίωμα του *πορτάρη* (βλ. λ.) (πβ. ρουμ. *portărie*).

ποστέλνικος, ο 2r, 10, 35ν, 41ν: αυλικό αξίωμα του διαμεσολαβητή μεταξύ του ηγεμόνα και των αρχόντων (< ρουμ. *postelnic*) [LBC].

ποστελιτισέλος, ο 2r: αξιωματούχος κατώτερος από τον *ποστέλνικο* (< ρουμ. *postelnice*)

πουγκί, το 25ν και πολλαχού: (εδώ) ποσόν των 500 γροσίων.

Πουλάτι Μπαχρί, το 48ν: όνομα πραγματικού πλοίου του οθωμανικού πολεμικού ναυτικού (οθωμ. *Pulad-ı Bahri*, κυριολ. 'θάλασινό αστάλι'). Το συγκεκριμένο πλοίο κατασκευάστηκε στο ναυπηγείο της Λήμνου γύρω στο 1780, την εποχή που ο Μαυρογένης ήταν Δραγουμάνος του Στόλου.³⁸

πούπα, η: πρύμνη (< βεν. *pupa*) // *έρχονται πούπα* 23ν: *έρχονται πρύμα* (δηλ. *έρχονται με ούριο άνεμο*).

πουμπλικάρω, ρ.μ. 31r: δημοσιοποιώ (< βεν. *publicar* ή ιταλ. *pubblicare*).

πουτανιάρης, ο 21r: [βλ. Τριανταφυλλίδη].

πουτούρι, το 27r: βράκα (< τ. *rotur*). Κουκκίδης.

πράγμα, το 30ν: (εδώ) εμπόρευμα, εμπορεύματα.

πράξις, η 42ν: (και) πείρα

πρεβεδούρος, ο 12ν: επικεφαλής, επιτηρητής, επιστάτης (ίσως συμφυρμός του μεσαιωνικού γαλλ. *proveor/rouveur* κλπ. με το βεν. *proveditor* 'προβλεπτής')· η λ. *προβεδούρος* μαρτυρείται στο *Χρονικόν του Μορέως* (P 6602) και στο ελληνογαλλικό λεξικό του Dehèque (1825) και σε πολλά άλλα κείμενα (π.χ. Κεχαγιόγλου 363, 514), όχι όμως στον Κριαρά· βλ. και *περβερδεής*.³⁹

πρετενδέρω, ρ.μ. 31r, 38ν, 48r, 48ν: διεκδικώ, απαιτώ (< βεν. *pretender* ή ιταλ. *pretendere*)· η λ. και στο *Σχολείον* 117, [-ντ-] 122, 203, στον Καρατζά (Hurmuzaki XIII 94), στον Καταρτζή και σε επιστολή προς Μαυρογέμη (Hurmuzaki XIV.3 252).

³⁸ Ο Selim Sırrı Altier, "Osmanlı Türkleri bahriyesine mensup kalyonlar hakkında önemli bilgiler", *Tarih*, τχ. 157 (Ιαν. 2000), σ. 17-21 [σ. 19], δίνει το 1780 ως χρονολογία κατασκευής του πλοίου. Οι ιστοσελίδες όμως

http://threedecks.org/index.php?display_type=show_ship&id=21453 και

<http://3decks.pbworks.com/w/page/915925/Turkish%205th%20Rates> γράφουν ότι ήταν φρεγάτα, ότι κατασκευάστηκε στο ναυπηγείο της Λήμνου και ότι αποκτήθηκε από τον Οθωμανικό ναυτικό το 1782.

³⁹ Πβ. τον όρο *πρεβεδόρος γενεράλ* (δηλ. *proveditor general*) σε κρητικό έγγραφο του 1629, στο Δημ. Τσουγκαράκης και Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Τα γυναικεία μοναστήρια του Χάνδακα και της ευρύτερης περιοχής του κατά τη Βενετοκρατία», *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 12 (2016), σ. 107.

πριβιλέγγιο, το 31r: προνόμιο που εκχωρείται από το κράτος (< λατ. *privilegium* και ιταλ./βεν. *privilegio*). Η λ. και σε μη λογοτεχνικά κείμενα.

προβάλλω, ρ.μ. 3r, 41r, 50r: προτείνω.

προκομμένος, επίθ 18r.: μορφωμένος, λόγιος (Βυζάντιος) // (συγκρ.) *προκομμενέστερος* 22r (και Καταρτζής).

προκοπή, η 17r, 42v, 47r : μόρφωση, μάθηση (Βυζάντιος).

προμηθεύω, ρ.μ. 36v: προμηθεύομαι.

προσκλαίομαι, ρ.α. 22v, 42r, 48r: παπαπονούμαι (Βυζάντιος).

ραβάσι, το 39r: μικρή επιστολή, σημείωμα. Η λ. και στον Goldoni και σε μη λογοτεχνικά κείμενα.

ραπορτάρω, ρ.μ. 32v: αναφέρω, μεταδίδω (< ιταλ. *rapportare*).

ρέγκι, το: φάρσα (< τ. *reng*) // *παθαίνω ρέγκι* 48r: με γελάνε, μου κάνουν φάρσα. Πβ. *το 'παθαν ρέγκι στον Ιωακείμ, εμένα να κάνει ρέγκι στον Καλλίνικο, ρέγκια πολλά με παίζει στο EA, και να με κάνει το ρέγκι να μ' αφήσει μοναχή;* στον Goldoni.

ρέγολα, η // *σε ρέγολα* 42r: σε τάξη (πβ. ιταλ. *in regola*).

ρεκομανδάρω, ρ.μ. 5r: συνιστώ (< γαλλ. *recommender* και βεν. *racomandar* ή ιταλ. *raccomandare*). ο τύπος *ρεκομάνδαρε* στον Καρατζά (Hurmuzaki XII 145), και ο τύπος *ρακομανδρει* στον Δαπόντε, ΔΕ, σ. μγ'.

ρέντα, η // *δεν παίρνομεν την ρέντα μας;* 15r: να το σκάσουμε πριν χαλάσει η κατάσταση; (όπως περίπου και σήμερα).

ρέσμια, τα 45v: (εδώ) οι διάφοροι φόροι που αποτελούσαν τα έσοδα του ηγεμόνα (< τ. *resm* ή *resim*· η σημασία εδώ φαίνεται ότι βασίζεται στον οθωμ. πληθ. τύπο *rūsumat*· η λ. *rusumat* χρησιμοποιούνταν και στα ρουμ.)· *ρέσμι* και στα Αρχεία Αλή Πασά.

ριγιάλα, η: οθωμανική αντιναυαρχίδα (< τ. *riyale* < ιταλ. *reale* 'βασιλικό')· πβ. *πατρόνα*.⁴⁰

ρούπι, το 45v: οθωμανικό νόμισμα (το τέταρτο του γροσιού) (< τ. *rub* 'τέταρτο'). Πβ. *οκτώ και ρούπι* [δηλ. γρόσια] Hurmuzaki XIV.3 366· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.

ρουχσάτι, το 33r: άδεια (< τ. *ruhsat*) [LBC]· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.

σαγανάκι, το 11r: θύελλα (< τ. *sağanak*) [LBC].

σάγια, η 25r [η Chisacof διαβάζει *σόγια*]: είδος σακακιού στολισμένου με κεντήματα (< τ. *sağa*· πβ. και ιταλ. *saia* 'είδος μάλλινου υφάσματος' αλλά και ρουμ. *saiá* 'είδος μάλλινου ή βαμβακερού υφάσματος' και 'μαντύας από τέτοιο ύφασμα' (Suciú)· πβ. *άσπρα δε και πολλά μακριά φορέματα φορούσαν, / οπού ετούτα Τούρκικα τα λέγουσι σαγιάδες Δαπόντες, «Απαρίθμησις των ονομαστών ναών και μονών...»*, Hurmuzaki XIII 284.

σάλι, το 32r: σάλι από κασμίρι (< τ. *şal* < περσ. *shāl*). Η λ. και στον Goldoni.

σαλιντίζω, ρ.α. 43r: ταλαντεύω, λικνίζω, κουνώ πέρα-δώθε (< τ. *salindi*).

σαμαρλαδίζω, ρ.μ. 17v: χαστουκίζω (< τ. *şamarladi*) [LBC].

σαμουροκάλπακο, το 40v: καπέλο από (μαύρη) γούνα σαμουριού (< *σαμούρι* < τ. *satur* + *καλπάκι* < τ. *kalpak*).

⁴⁰Έτσι ήταν και το όνομα της αντιναυαρχίδας που πυρπόλησε ο Κανάρης στις 29 Οκτωβρίου 1822.

όάνι, το 32ν: φήμη, τιμή, υπόληψη (< τ. *şan*) [LBC].

σαντακάτι, *σαντακάτι*, το 5ν, 41ν, 50ν: πίστη, αφοσίωση (< τ. *sadakat*) [LBC].

σαντέ, άκλ. επίθ. 34ν: μόνος του, σκέτος (< τ. *sade*).

σαντζάκι, το 19ν: σημαία (< τ. *sancak*). Πβ. Φωτεινός, σ. 431: 'σατζάκι (σημαία)' και Σταυρινός 26: 'Σαντζάκι, φλάμπουρον'.

σαχίπντεβλέτης, ο 43ν: τίτλος του Μεγάλου Βεζίρη (τ. *sahib-devlet*, κυριολ. 'κύριος του κράτους')· η λ. *σαχίμπ δεβλέτη* και στον Δαπόντε ΔΕ, σ. λθ'.

Σεβάστεια, η 50ν, 53ν: πόλη και επαρχία του Πόντου.

σεκρετάριος, ο 40ν: γραμματέας (εδώ, απεσταλμένος από τις αυστριακές αρχές) (< λατ. *secretarius* ή βεν. *secretario*).

σελαμέτι, το 43ν: ασφάλεια // (ως επίθ. ή επίρρ.) 23ν σώος και ασφαλής (όπως και στον Goldoni, στο ΕΑ και στον Κοκκινάκη).

σεν χαπ μαπ σουιλέϊορουσουν 18ν: εσύ λες ανοησίες (πιθανώς τ. *sen har map söyleyorsun*).

σεπέτι, το 19ν: καλάθι για την αποθήκευση και μεταφορά προσωπικών αντικειμένων (< τ. *sepet*)· η λ. και στη Χαλιμά, στον Goldoni, στον Κοκκινάκη και στον Βυζάντιο· *σεπετάκι* στο Σχολείον.

σερχάτι, το 14ν, 25ν, 36ν: σύνορα (< τ. *serhad*)· η λ. συχνή και στον Hurmuzaki XIV.3 (π.χ. 305).

σεσχάνες, ο 25ν: είδος τουφεκιού (< τ. *şeshane*).

σετρ[άρης], ο 52ν: τίτλος αξιωματού στις παραδουνάβιες ηγεμονίες (αρχικά η λ. δήλωνε τον αξιωματούχο που ήταν αρμόδιος για τις στρατιωτικές σκηνές) (< ρουμ. *şarar* ή *setrar* < *şatrā* 'σκηνή').

σηκώνω, ρ.μ. 22ν: (εδώ) αφαιρώ.

σικιμέ, επιφών. 43ν, 53ν: στον πούτσο μου (έκφρ. πλήρους αδιαφορίας) (τ. *sikime*· πβ. και ρουμ. *sichimeá* (Suci)).

σιντίνα, η 40ν: σεντίνα, το κατώτερο τμήμα του σκάφους (< ιταλ./βεν. *sentina*). Ο Κεχαγιόγλου έχει τους τύπους *σεντίνα* και *τσεντίνα*, ενώ ο Βυζάντιος *σιντίνα*.

σίσι, το 25ν: σουβλί (< τ. *şiş*) [LBC].

σκαλίζω, ρ.μ. (αορ. θέμ. -ξ-) 29ν, 40ν, 40ν: ψάχνω. Βεντότης: *Vendotis 'fureter, fouiller'*. Η λ. και στο Σχολείον και (με το επίρρ. *παντού*) στον Goldoni· *να σκαλίζει* και Καρατζάς (Hurmuzaki XIII 242).

σκαμνί, το 4ν, 36ν, 38ν: (μάλλον) καρέκλα (όπως σε άλλα φαναριώτικα κείμενα).

σκότα, η 11ν: «σκοινί που κρατάει τεντωμένο ένα πανί ιστιοφόρου πλοίου» (Τριανταφυλλίδης) (< βεν. *scota* ή ιταλ. *scotta*).

σοϊλετριρντίζω, ρ.μ. 47ν: κάνω (κπ.) να μιλήσει· (εδώ) ανακρίνω (< τ. *söylettirdi*)· η λ. και σε επιστολές προς Μαυρογένη (Hurmuzaki XIV.3 311, 342)· ο τύπος *σοϊλεδιδρίζω* στον Goldoni.

σουιταρής, ο 10 (σ. 56), 14ν, 15ν, 31ν, 32ν, 35ν, 43ν, 44ν, 45ν, 53ν: γελωτοποιός της αυλής (< τ. *soytari*· πβ. και ρουμ. *soitar*).

σουλούκι, το: αναπνοή (< τ. *soluk*)· μόλις επήραν το σουλούκι τους 17ν: μόλις πήραν αναπνοή (δηλ. συνήλθαν) (πβ. τ. *soluk almak*).

σούμπασης, ο 12ν: αστυνόμος (< τ. *subaşı*).

σουρδίζω, ρ.μ.α. 43ν: διαρκώ, συνεχίζω, προχωρώ· (παθητ.) *σουρδίζομαι* 41ν: συνεχίζομαι (< τ. *sürdü*)· η λ. και στο Σχολείον 103, στον Καταρτζή, στον Καρατζά (Hurmuzaki XIII: *σουρδίζω*) και στον Goldoni.

σοφατζίκης, ο 6r: [υποκορ. του *σοφάς* (< τ. *sofa*), ή απευθείας από το τ. υποκορ. *sofacık*]. η λ. και στον Υψηλάντη 740. Ο τύπος *σοφατζίκι* στο *Σχολείον* 183 ('μικρό, χαμηλό κάθισμα' Πίστας) και στον Κεχαγιόγλου ('χαμηλό (χτιστό, πέτρινο) κάθισμα, ο τύπος όμως στο *Σαγανάκι* είναι προφανώς αρσ., με επίδραση ίσως από το *σοφάς*).

σπαθάρης, ο 28r και συχνάκις: ανώτερος αξιωματούχος ο οποίος κρατούσε το σπαθί και το ρόπαλο του ηγεμόνα στις αυλικές τελετές (< βυζ. *σπαθάριος* [αρχικά] 'σωματοφύλακας του αυτοκράτορα').

σπαθαρία, η 1v, 25v, 53v: «μεγάλη αίθουσα της υποδοχής, όπου και ο ηγεμονικός θρόνος» (Σαββίδης, Δαπόντες και Αγγέλου, Δαπόντες) (πβ. ρουμ. *spãtãrie*).

στάτο, το 30v: το (βενετικό) κράτος (< ιταλ./βεν. *stato*).

στιούκα, η 11v: είδος ψαριού (λούτσος, τούρνα, λατ. *Esox lucius*) (< ρουμ. *știucã* < βουλγ. *štuka*· ο τύπος *στούκα* στον Κοκκινάκη και στον Βυζάντιο).

στομάχι, το // *δεν είμαι του στομαχιού μου* 22v: δεν με χωνεύεις.

στράτζια 47r, 48r, 53r, *στράτζα*, η 35r: φρουρά, περίπολος (< ρουμ. *strajã*) // *γυρίζει στράτζια* 35r· η λ. και στον Hurmuzaki XIV.3 299, 300 (*στράντζα* και *στράζα*), στην *Εφημερίδα* και στον Κεχαγιόγλου (*στράτσια*).

στρειδότσεφλο, το 29r: όστρακο στρειδιού (Βυζάντιος).

στρόπος, ο 26r: μαστίγιο (βλ. Κοραής, *Άτακτα Δ'*, μέρος 2, σ. 559· η λ. και στον Κεχαγιόγλου 471).

συγχαίρομαι, ρ.μ. 15r: συγχαίρω. Ο τύπος και στην *Εφημερίδα*, στον Goldoni και στον Κοκκινάκη.

συντυχαίνω, ρ.μ. (συχνάκις): μιλώ (με).

ταβούλι, το 16v· βλ. *νταβούλι*.

ταγγ'ρινίν κιρινά 18r: [ίσως τ. *Tanriini kirina*, κυριολ. 'στην ερημιά του Θεού'].⁴¹

ταζέδικος, επίθ. 26r: φρέσκος (< τ. *taze*).

τάικα, *μάικα* 49r, 53v: μπαμπά, μαμά (< ρουμ. *taicã* και *maicã*).

τακάτι, το: δύναμη, κουράγιο (< τ. *takat*) // *τακάτι δεν με έμεινε πλέον* 21v (πβ. 22v): δεν μου έμεινε δύναμη (πβ. τ. *takatim kalmadı*). Πβ. *μήτε τακάτι μας έμεινε*, Hurmuzaki XIV.3 238· Baltazzi et al., *A Lexicon of Smyrneika* (Κωνσταντινούπολη 2012), λ. *takãti*: '«Dhen mou rómine takãti» I have exhausted my energy reserves.'

τάκος, ο 44r: παξιμάδι (Βυζάντιος· πβ. την κρητική λ. *ντάκος*).

ταλιάνι, το 11r: ιχθυοτροφείο (< τ. *dalyan*) [LBC].

ταμπακιέρα, η 50v: θήκη για ταμπάκο (< ιταλ. *tabacchiera* ή βεν. *tabachera*). Η λ. και στον Κοκκινάκη.

ταμπάκος, ο 19r: καπνός σε σκόνη (< βεν. *tabaco* ή ιταλ. *tabacco*) (Τριανταφυλλίδης). Η λέξη και στον Γουζέλη και στον Κοκκινάκη.

ταμπιέτι, το [τετρασύλλαβο] 28r: χαρακτήρας (< τ. *tabiat*) [LBC]· η λ. συχνή και στα φαναριώτικα άσματα και (ως *ταμπιγέτι*) στον Goldoni· *ταμπιγέτι* και στο Hurmuzaki XIV.3 219.

ταμπίρι, το 24v: έκφραση (< τ. *tabir*) [LBC].

ταντούρ τσελεπής, ο 15v, 26r: όποιος ανατράφηκε με την άνεση και την πολυτέλεια του *ταντουριού* [βλ. λ.] (< τ. *tandır çelevi*, κυριολ. 'ευγενής του ταντουριού'). Ο Βυζάντιος (*Η Κωνσταντινούπολις*,

⁴¹ Για τον ελληνική γραφή του τ. Tanri ως *Ταγγρή* βλ. Kappler *Turcismi*, σ. 116.

τομ. Γ', σ. 358, γράφει ότι οι Ιερολοχίτες ήταν ανδρείοι, μολονότι «όλοι σχεδόν οι ευγενείς λοχίται ήσαν αναθρεμμένοι εις το Τανδούριον, καθαυτό *Τανδούρ-τσελεμπήδες*, όπως 'τους λέγουσιν».⁴² Ίσως την φρ. *ταντούρ τσελεπής* να την έπλασαν οι Ρωμιοί χωρίς να τη δανειστούν ως έτοιμη φρ. από τα τ.

ταντούρι, το 31r: 'a square table placed in the angle of the sofa, with a brazier underneath and a rich counterpane over it, under which, in Greek houses, in cold weather, the company creep close to each other' (*Anastasius A'*, σ. 334-5) (< τ. *tandır*).

ταουσάνης, ο 18v, 19v, 42v, *ταουσάνα*, η 10 (σ. 56): νησιώτης, νησιώτισσα (< τ. *tanşan* 'κουνέλι, λαγός')· ο τύπος *ταουσάνα* και στον Goldoni με την ίδια σημασία, και ο τύπος *ταουσάνης* και στον Καλλίνικο, με απροσδιόριστη έννοια.

τάρζι, το 5r, 6r, 29v: ύφος, τρόπος (< τ. *tarz*) [LBC]· η λ. και στη *Βοσπορομαχία*, στον Καλλίνικο, στον Goldoni και στα φαναριώτικα άσματα.

τάταρης, ο 22v (πληθ. *τατάροι* 37v): επίσημος ταχυδρόμος (συνήθ. μουσουλμάνος)· «Mohammedan messenger in the service of the Porte» (*Anastasius A'* 339) (< τ. *tatar* 'Τάταρος', διότι αρχικά τέτοιοι ταχυδρόμοι κατάγονταν από την Ταταρία). Η λ. και στον Δαπόντε ΔΕ κ', νθ', στον Κοδρικά και στα Αρχαία Αλή Πασά.

τατάρικη, η 53r: [ενν. τσάντα;] ταχυδρομικός σάκος [;].

τάχτι, το 53r: θρόνος (< τ. *taht*) [LBC]· η λ. και στον Καρατζά (Hurmuzaki XIII 117) και στα φαναριώτικα άσματα.

τενταρίκι, το 36v: προετοιμασία, προμήθεια, εξεύρεση (< τ. *tedarik*) [LBC]. Η λ. *τεδαρίκι* συχνότατη στην αλληλογραφία Μαυρογένη· για χρήση της σε επιστολή του ιδίου βλ. Hurmuzaki XIV.3 263.

τελείως, επίρρ. 2v, 42r: καθόλου (με αρνητική σημασία).

τεπελεντίζω, ρ.μ. 27r: σκοτώνω με χτύπημα στο κεφάλι· δέρνω ανελέητα (< τ. *tepeledi*) [LBC].

τεπτίλ αγάς 24r, *τεπτίλ αγασί* 24v, 53v, ο: αξιωματούχος που οργανώνει το *τεπτίλι* [βλ. λ.] του ηγεμόνα (< τ. *tebdil ağası*).

τεπτίλι(ι), το 24r, 34v, 35r, 53v: μεταμφίεση· περιήγηση της πόλης από τον μεταμφιεσμένο ηγεμόνα (συνήθως με σκοπό την κατασκοπεία)· (ως επίθ.) μεταμφιεσμένος (< τ. *tebdil*) // *εβγαίνω (στο) τεπτίλι* 16r, 32r, 33r: περιφέρομαι μεταμφιεσμένος (πβ. τ. *tebdile cikmak*) (βλ. και *τεπτίλ αγάς*). Και οι δύο τύποι *τεπτίλ* και *τεπτίλι* και στη *Χαλιμά*, στο *Σχολείον*, στο *ΕΑ* και στον Κοδρικά. Πβ. και Παπαδιαμάντης, *Χρήστος Μηλιώνης*, κεφ. ΙΔ': «Πρέπει να γίνης *τεπτίλ*, διότι άλλως οί χωρικοί θά σέ προδώσουν.»

τερμπιγές, ο: εκπαίδευση, εκγύμναση (< τ. *terbiye*) // *να τους κάμω τερμπιγέ* 26r: να τους εκγυμνάσω (πβ. τ. *terbiye etmek*)· η ίδια φρ. και στον Goldoni.⁴³

τερσανάς, ο 11v, 13r, 20r, 38r: το αυτοκραρικό ναυπηγείο στην Πόλη (< τ. *tersane*) [LBC].

τεσκερές, ο 3r: πιστοποιητικό, επίσημο έγγραφο (< τ. *tezker*) [LBC].

τεπίρι, το 18v, 47v: μέτρο, σχέδιο, διοίκηση, διαχείριση (< τ. *tedbir*)· η λ. και στον Δαπόντε ΔΕ, σ. ξδ' (*τετμπίρι*) και (στον πληθ.) σε επιστολή προς Μαυρογένη, Hurmuzaki XIV.3 371-372.

τεφτέρι, το 44v: κατάστιχο (< τ. *defter*) [LBC].

τζάνουμ (προσφώνηση) 23r, 25v, 45v: ψυχή μου, αγαπητέ μου (< τ. *canım*).

⁴² Η Euphrosyne Rizopoulou-Egoumenidou, «Lifestyle and social behaviour of the elite of Cyprus, c. 1775-1821» (*Folk Life* 48.2 (Nov. 2010), p. 100, γράφει ότι "the well-bred gentlemen who were brought up in the soft luxury of the *tandır* were referred to as *tandır çelebi*".

⁴³ Η αντίστοιχη «παθητική» φρ. *έγινε τερπιγές* 'του έγινε καθοδήγηση' (πβ. τ. *terbiye oldu*) στο Hurmuzaki XIV.3 278.

τζεβιζί: βλ. χιντιστάν τζεβιζί.

τζεμπχανετζίμπασης, ο 37r: αξιωματικός αρμόδιος για τα πυρομαχικά (< τ. *cerhanecibası*).

τζεράχης, ο 28v, 33v: χειρούργος (< τ. *cerrah*) [LBC].

τζερεμές, ο 35r, 53r: πρόστιμο (< τ. *cereme*).

τζερεμετζής, ο 13v: ο επιβάλλων πρόστιμο (< τ. *ceremeci*) [LBC].

τζερεμεντζίζω, ρ.μ. 45v, 50v: προστιμάρω (αντικανονικός σχηματισμός < τ. *cereme*)· η λ. και στον Καρατζά (Hurmuzaki XIII 150, 544). Οι Βυζάντιος και Κουκκίδης έχουν λήμμα τζερεμετζίω· η. λ. τζερεμετζίω και στα Αρχεία Αλή Πασά.

τζινητές, οι 26v: «Τζινητίδες, καβαλλάρια της Ανατολής τούρκικη» (Σταυρινός) (< τ. *ciddi*).

τζιρίτι, το 26r, 26v, 39r, 43v, 53r, 53v: ακόντιο· παιχνίδι στο οποίο έφιπποι παίχτες ρίχνουν ακόντια ο ένας στους άλλους (< τ. *cirit*). Βυζάντιος· το παιχνίδι το αναφέρει και ο Παπασυνοδινός.

τιμαρχανάς, ο 26v: τρελοκομείο (< τ. *timarhane*) [LBC].

τόζι, το 34v: σκόνη (< τ. *toz*) [LBC].

τοπ αγιζί, το 41v: μπούκα πυροβόλου (< τ. *top ağızi*).

τόπι, το 35r, 36v: κανόνι, κανονιοβολισμός (< τ. *top*) [LBC].

τοπιτζής, ο 37v: κανονιέρης (< τ. *torcu*)· ο τύπος τοπιτζής στον Hurmuzaki XIV.3 346.

τούγι, το 19r, 19v: αλογοουρά που προσδέεται σε περικεφαλαία ή σε κοντό σημαίας ως ένδειξη βαθμού (< τ. *tuğ*). Η λ. συνήθης στον Φωτεινό· και στον Κοδρικά και στον Κεχαγιόγλου.

τούφλα, η 49r: τύφλα· σκοτεινιά. Πβ. Κοραής τούφλα 'σκοτεινάδα' (Άτακτα Δ', μέρος 2, σ. 608).

τράπατον, το 53v: πρόστιμο που επιβάλλεται σε όποιον δεν πληρώνει τα χρέη του ή σε όποιον παρουσιάζεται σε δίκη στην οποία είναι διάδικος [< ρουμ. *trearǎd*].

τρατάρω, ρ.μ. 12r: κερνάω· μεταχειρίζομαι, συμπεριφέρομαι.

τρέχω, ρ.α. // *θέλω τα πράγματα να τρέχουν αλλιώς* 16v (δηλ. να πάνε αλλιώς)· πβ. *τα πράγματα αν τρέχουν έτσι [...]* στην *Ευμενεία*.

τσαντίρι, το 11r: αντίσκηνο (< τ. *şadır*) [LBC].

τσαμπούνα, η 16v: (εδώ, μάλλον) ο ασκός του άσκαυλου (< ιταλ. *zampogna*)· με τη λ. ζουρνάς φαίνεται ότι ο συγγραφέας εννοεί τον αυλό με τον οποίο φουσκώνεται ο ασκός.

τσαμπουνώ, ρ.α. 27r, 41r: φλυαρώ, λέω ανοησίες (< τσαμπούνα)· η λ. και στον Αλεξανδροβόδα, τον Goldoni και τον Κοκκινάκη.

τσαξίρι, το 52r: είδος πλατιάς περισκελίδας (< τ. *şaksir*) [LBC].

τσαούσης, ο 36v: κατώτερος αξιωματικός (< τ. *şanus*).

τσαπί, το 23v: μικρή τσάπα (< τσάπα < βεν. *zara* ή ιταλ. *zarra*).

τσαπούκης, επίθ. 45r: γρήγορος· (μτφ.) επιμελής, εργατικός (< τ. *şabuk*)· η λέξη και στον Goldoni και στον Hurmuzaki XIV.3 217.

τσαπράζι, το 27r: [ίσως] διακοσμητική αγκράφα (< τ. *şapraz*).

τσάρα, η 53r: χώρα (< ρουμ. *ţară*)· πβ. τη συχή στα έγγραφα φρ. η *Αυθεντική τσάρα* (π.χ. Hurmuzaki XIV.3 202), δηλ. η επικράτεια του ηγεμόνα (πβ. *μεμλεκέτι*).

τσαράνος, ο 2v, 10, 11r, 43r: χωρικός, αγρότης (< ρουμ. *ţăran*) [LBC].

τσαρδάκι, το 17v: καλύβα, υπόστεγο (< τ. *şardak*).

τσαρές, ο 3r, 16r, 42r: τρόπος, μέσο· διέξοδος, μέσο διόρθωσης (< τ. *zare*) // *δεν είναι τσαρές να βάλει γνώση*; 42r // *Δεν έμεινεν άλλος τζαρές, παρά οι μπορούδες* 16v. Κουκκίδης και Ζαχαριάδης. Η λ. και στον *Αλεξανδροβόδα*, στο *EA* και στον Goldoni· συνήθης στον Hurmuzaki XIV.3 (π.χ. σ. 352).

τσατίζω 28v: ταιριάζω· συγκρούομαι [δυσεργήνευτο όμως] (< τ. *zatti*). Πβ. το κοινό νεοελληνικό *τσαντίζω* και το κυπριακό *τσαττίζω*.

τσελεπής: βλ. *ταντούρ τσελεπής*.

τσελεμπιλίκι, το 50r: ευγένεια, ευγενική συμπεριφορά (< τ. *zelebilik*). Η λ. και στον Goldoni.

τσιατ πατ, επίρρ. 45r: πού και πού, εδώ κι εκεί (< τ. *zat pat*). Ζαχαριάδης. Η φρ. και στον Δαπόντε ΚΧ και στον Κοδρικά.

τσίλικος, επίθ. 49r: γυαλιστερός (ιδ. για νομίσματα) (< τ. *çil*).

τσιμπουκλούκι, το 25v: ντουλάπι για την αποθήκευση τσιμπουκιών (< τ. *çubukluk*).

τσοτζιούκι, το 22r: παιδί, νεαρός (< τ. *çocuk*).

τσιπλάκιος, επίθ. 20r: γυμνός (< τ. *çiplak*).

τσιριμόνιες, οι (θηλ.) 11v, 12r, 17r, 24r, 25r: τελετές· επισημότητα, τύποι (< ιταλ./βεν. *cerimonia*).

τσοκόι, ο 22r: νεόπλουτος (< ρουμ. *ciocoi*) [LBC].

τσουμαδώ, ρ.μ. 22v: μαδώ· (μτφ.) καβγαδίζω με [κπ.]· (παθητ. με αλληλοπαθητική σημασία)
τσουμαδέστε 25r· ο τύπος *τσουμαδίζω* στον *Αλεξανδροβόδα*.

τσοουρφυλιασμένος, επίθ. 40v: καψαλισμένος (Βυζάντιος) [LBC].

τσοχαδάρης/τσοκαδάρης, ο 2r, 37v: βαλές, θαλαμηπόλος (< ρουμ. *ciohadar* < τ. *çihadar* ή *çokadar*).

τυχαίνει, ρ.μ. 51v: (εδώ) αφορά.

υγεία, η // *σε αφήνω υγείαν* 52v: σου αφήνω γεια (έκφραση αποχαιρετισμού).

υψηλότης, η // *η Υψηλότης σας* 13r, 21v, 27r, 36v, 48r, 50r, 50v, *η Υψηλότης της* 15r: εσείς (όταν κπ. απευθύνει τον λόγο στον ηγεμόνα).

ύψος, το // *το Ύψος του* 1v, 2r, 12v, 32v, 39v, 45v: ο ηγεμόνας (όταν κπ. μιλάει γι' αυτόν) // *το Ύψος της* 13r, 23v, 24v, 47r: εσείς/εσάς (= *η Υψηλότης σας*).

Φαναριώτης, ο 15r, 15v, 16v, 26r, 31r, 53r. Η λ. και στον *Αλεξανδροβόδα* και στην αλληλογραφία Μαυρογένη που εκδίδεται στον Hurmuzaki XIV.3.

φεργάτατζης, ο 14r: ναύτης σε φρεγάτα (< τ. *firkataci*, με επίδραση του ελλ. *φεργάτα* [= *φρεγάτα*· και η τ. και η ελλ. λέξη προέρχονται από ιταλ. *fregata*]).

φερμάνι, το 22r: εντολή του Σουλτάνου (< τ. *ferman*) [LBC].

φιγού, η 51r: «τετράγωνη ψησταριά για μαγείρεμα στα καράβια» (Τριανταφυλλίδης, λ. *φουφού*) (< βεν. *fogon*). Βυζάντιος: *φογού* (βλ. και *φοβορικός*). Πβ. Καραποτόσογλου, λ. *φουγοπόδαρο*, το οποίο πειέχει και τους τύπους *φογού*, *φοβού* and *φιγού*.

φιλοδωρώ, ρ.μ. 50v, 51v: αναταμείβω· χαρίζω δώρο σε [κπ.]. Κεχαγιόγλου.

φλάντρα, η 23v: φιλάντρα, επισείων (τριγωνική σημαία για σηματοδότηση) (< ιταλ. *filandra* μέσω *lingua franca*: βλ. H. & R. Kahane & A. Tietze, *The Lingua Franca in the Levant* (Urbana 1958), λ. *filandra*)· η λ. και στον Κοδρικά.

φοβορικός, ο 4v: μικρή φουφού [βλ. *φυγού*].

φόβος, ο // να με πάρουν σε φόβο 16v: να τους κάνω να με φοβηθούν.

φόλα, η 30r: οθωμανικό νόμισμα της κατώτερης αξίας (το γρόσι άξιζε 480 φόλες) (< λατ. *follis*· φόλλις στο Βυζάντιο). Η λ. και στη Χαλιμά και στον Goldoni.

φορά, η 27r // καμιάν φοράν (εδώ, με αρνητική σημασία): ποτέ.

φόρτες, οι (θηλ.) [δυσερμήνευτο] // Με έδειξεν κάμποσες φόρτες, μα κ' εγώ δεν τον εχαρίτωσα 18r· μόνον φόρτες είσαι καλός να κόφτεις 22v.

φουστανλίκι, το 30r: «κομμάτι ύφασμα, όσο χρειάζεται για ένα φουστάνι» (Γιάννης Τσάρας «Έγγραφα απ' τα χρόνια της Τουρκοκρατίας», *Μακεδονικά* 7 (1966-1967), σ. 262) (< παλαιότ. τ. *fistanlık*).

φουστάσης, ο 29r: φύλακας οπλισμένος με ρόπαλο (< ρουμ. *fıstas*). Ο Φωτεινός, Γ' 446 αναφέρει τους «φουστάσιδες [φουστάσιδες: 536] του χαρεμίου»· αυτή τη σημασία έχει η λ. στο Σαγανάκι: άνω κάτω έκαμα το χαρέμι να στέλλω φουστάσηδες να σε σκαλίζουν παντού. Πβ. Δαπόντε ΚΧ: Κρατώντες οι φουστάσιδες, κόκκινα φορεμένοι, / σταυρούς ψιλούς και σίδηρους· στις εκδόσεις οι φουστάσιδες ορίζονται ως «λογχοφόροι με σταυρούς σιδηρούς επί της λόγχης».

φουχτίζω, ρ.μ. 51v, 53r: χουφτώνω. Βεντότης και Βυζάντιος: 'emproigner'.

φρενιτεύω, ρ.α. 5r, 20r, 21r, 28v, 40r, 53r: τρελαίνομαι (< φρενίτης). Βυζάντιος: 'φρενιτεύω ίδ. φρενιάζω'. Η λ. και στον Μολιέρο, στον Καλλίνικο (σε σχέση με τη θάλασσα) και στο Σχολείον.

χαβαντίσι, το 28r, 38v: νέα, φήμες (< τ. *havadis*). Η λ. και στον Δαπόντε ΔΕ, σ. ξδ', στον Καλλίνικο, στον Κοδρικά και στον Αλεξανδροβόδα· χαβαδίσι στα Αρχεία Αλή Πασά. Ζαχαριάδης, λ. χαβαντίσι.

χαβαρικά, τα 48v: θαλασσινά (Δημητράκος) (< χάβαρο 'είδος μαλακίου', αγνώστ. ετύμ.). Η λ. και στον Καλλίνικο.

χάζι, το // [το] κάμνω χάζι 20r: [το] γουστάρω // κάμνω χάζι [να] 47r: μου αρέσει [να] (πβ. τ. *hazzetmek*). Και στον Δαπόντε, «ιστορικός κατάλογος», 155.

χαζνές, ο 44r: θησαυροφυλάκιο (< τ. *hazine*) [LBC].

χαϊνης, ο 36r: προδότης (< τ. *hain*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά // χαϊνηδες ντίνι ντοβλέτι αλιγενήν 12v: προδότες της θρησκείας και του υψηλού [οθωμανικού] κράτους (οθωμ. φρ. *hain-i din ü devlet-i aliyge*)· η φρ. *χαϊνι δίνι δεβλέτ* και στο Γενν. χφ. 725, 117.167 (όπου η φρ. φέρεται να αναγράφηκε στο έγγραφο που συνόδευε το κομμένο κεφάλι του Δημ. Σκαναβή το 1788).⁴⁴

χαϊρ ολά, επιφών. 17r: όλα να πάνε καλά (< τ. *hayrola*) [LBC].

χαϊρλίδικος, επίθ. 27r: καλός, χρήσιμος, θετικός (< τ. *hayırlı*)· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.

χαϊρσίζικος, επίθ. 27v: αρνητικός, άχρηστος (το αντίθετο του *χαϊρλίδικος* [βλ. λ.]) (< τ. *hayırsız*).

χάκι, το: δικαιοσύνη (< τ. *hak*)· ήλθα από το χάκι τους 12r: τους εκδικήθηκα, πήρα το αίμα μου πίσω (πβ. τ. *hakkindan gelmek*). Πβ. εξελληνισμένη εκδοχή της φρ. στον Αλεξανδροβόδα 12: να έλθουμε από το δίκιο τους.

χακικάτι, το 34r: ειλικρίνεια, αφοσίωση (< τ. *hakikat*).

Χαλεπλής, ο 38r: από το Χαλέπι Συρίας (< τ. *Halap*) [LBC].

χάλια, επίρρ. 30v: ακόμη και σήμερα, νυν (< τ. *hâliya*). Η λ. και στον Καταρτζή 420, στον ίδιο τον Μαυρογένη (Hurmuzaki XIV.3 365), και πολλακίς στον Καρατζά (Hurmuzaki XIII).

⁴⁴ Ο πραγματικός Μαυρογένης χρησιμοποιεί μια παρόμοια έκφραση σε επιστολή του: *Δίνι Δεβλέτι δουσμανλερί 'οι εχθροί της Θρησκείας και του Κράτους'* (Hurmuzaki XIV.3 365).

χάλτια, τα 5r, 27r, 50r: ανοησίες (< τ. *halt*) [LBC].

χαμπερτάρης ο 11v: πληροφορημένος, αυτός που αγγέλλει μια είδηση (< τ. *haberdar*)· το κείμενο της έκδ. γράφει λανθασμένα *χαμπερτέρης*.

χανεντάνι, το 50r: ευγενής οικογένεια (< τ. *hanedan*) [LBC]· η λ. και στο Hurmuzaki XIV.3 464.

χαράπι, άκλ. επίθ.: ερειπωμένος (< τουρκ. *harap*)· η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά· *κάνω χαράπι* 15r: καταστρέφω, ρημάζω (πβ. τ. *harap etmek*).

χαριτώνω, ρ.μ. 18r: χαρίζω.

χατάτης, ο 47r: καλλιγράφος (< τ. *hattat*).

χέρι, το // *δεν με έρχεται από χέρι* 5v: δεν είμαι ικανός να το κάνω (πβ. τ. *elimden gelmez*) (και στη Χαλιμά) // [τα] *θάνω στο χέρι* 37r και αλλού: πιάνω στα χέρια μου (η φρ. και σε επιστολή προς Μαυρογένη (Hurmuzaki XIV.3 308) // *η Σοφιά μπήκε στο χέρι* 40v: την εξασφάλισα (εδώ, ως σύζυγο), την πέτυχα (πβ. τ. *ele girmek*).

χιζμέτι, το 53v: υπηρεσία (< τ. *hizmet*) [LBC]· η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά.

χινζίρ ογλούς, ο 15v: γιος γουρουνιού (βλ. *νασίλ χινζίρ ογλού ολντουγούμ*).

χιντιστάν τζεβιζί, το 19v: ινδική καρύδα (τ. *Hindistan cevizi*).

χιρπαλαντίζω, ρ.μ. 50v: κακοποιώ (< τ. *hirpaladi*)· η λ. και στον Hurmuzaki XIV.3 356.

χου, επιφών. 14r: [έκφραση δυσπιστίας ή αηδίας] // *χου χου χου χου χου* 38v [μίμηση κλάματος].

χουνέρι, το 3v (σ. 244), 12v: επιτηδειότητα (< τ. *hüner*) [LBC].

χρηστοθήθεια, η 23v: οι καλοί τρόποι.

χωρατάς, ο 2r, 5r: χωρατό, αστείο. Οι Βεντότης και Βυζάντιος έχουν μόνο τον τύπο *χωρατάς* (όχι *χωρατό*). Η λ. πολύ συχνή στον Καταρτζή, στον *Αλεξανδροβόδα*, στον Goldoni, στον Κοκκινάκη και στον Χριστόπουλο.

ψωροκαδιλίκι, το 11r: βλ. *καδιλίκι*.

Γ'. Γλωσσάρι στην ανώνυμη μετάφραση δέκα κωμωδιών του Carlo Goldoni

Μια λαμπρή έκδοση κυκλοφόρησε στην Πάδοβα το 1988 με τίτλο *Dieci commedie di Goldoni tradotte in neogreco* (Ms. Bruxelles Bibl. royale 14612). Ο τόμος περιέχει το κείμενο ανώνυμης και αχρονολόγητης μετάφρασης δέκα κωμωδιών του Carlo Goldoni (1707-1793), η οποία εκπονήθηκε προφανώς σε κάποια από τις περιοχές όπου κυριαρχούσαν πολιτισμικά οι Φαναριώτες, πιθανώς στην Κωνσταντινούπολη ή στο Βουκουρέστι, ίσως στα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Την έκδοση επιμελήθηκαν οι Anna Gentilini, Lidia Martini και Cristina Stevanoni. Το κείμενο της εξαιρετικής αυτής μετάφρασης έχει μεγάλη ιστορική, γλωσσική και πολιτισμική σημασία.

Αν και οι εκδότριες ανήγγειλαν ότι θα ακολουθήσει δεύτερος τόμος με εισαγωγή, σχόλια και γλωσσάρι, οι προετοιμασίες για τον τόμο αυτό έμειναν ανολοκλήρωτες.

Οι ίδιες επιστήμονες, μαζί με τον Massimo Perì, είχαν εκδώσει από μια κωμωδία σε ξεχωριστούς τόμους, συνοδευμένη με γλωσσάρι το οποίο περιορίζεται αποκλειστικά στις δάνειες λέξεις. Στο δικό μου γλωσσάρι επωφελήθηκα από τα γλωσσάρια που δημοσίευσαν οι ιταλοί επιστήμονες, καθώς και από διάφορα άρθρα της Gentilini (1976α, 1984 και 1997).

Στο πιο κάτω γλωσσάρι η ορθογραφία ακολουθεί βασικά αυτή της έκδοσης του 1988, με ορισμένες τροποποιήσεις προς τις σύγχρονες συμβάσεις, το πολυτονικό όμως έχει αντικατασταθεί με το μονοτονικό.

Διευκρινίζω ότι το παρακάτω γλωσσάρι το συνέταξα χωρίς αυτοψία του χειρογράφου. Προτίθεται όμως, όταν μου δοθεί η ευκαιρία, να επισκεφτώ τις Βρυξέλλες με σκοπό να το δω.

Από το γλωσσάρι παραλείφθηκαν ορισμένοι ιταλισμοί που εμφανίζονται αποκλειστικά στον λόγο ορισμένων υπηρετών οι οποίοι υποτίθεται ότι προέρχονται από ελληνόφωνα νησιά όπου οι τοπικές διάλεκτοι περιέχουν πολλούς ιταλισμούς. Οι διάλεκτοι εκείνες ήταν ξένες προς την ιδιόλεκτο του μεταφραστή και γι' αυτό τον λόγο, κατά τη γνώμη μου, το σχετικό γλωσσικό υλικό δεν είναι αξιόπιστο. Άλλωστε, σε τέτοια χωρία ο μεταφραστής χρησιμοποιεί, για κωμικούς λόγους, πολλές λέξεις που αντέγραψε αυτούσιες από το πρωτότυπο κείμενο.

Σε πολλά λήμματα, μετά το σύμβολο //, γράφονται παραδείγματα χρήσης τα οποία βοηθούν τον αναγνώστη στο να συλλάβει την ακριβή χρήση της λέξης.

Οι αριθμοί παραπέμπουν στις σελίδες της έκδοσης στις οποίες εμφανίζεται η κάθε λέξη. Όσον όμως αφορά λέξεις που εμφανίζονται πολλές φορές, οι παραπομπές είναι μόνο ενδεικτικές και όχι πλήρεις.

Σημειώνω ότι οι (σποραδικές) παραπομπές στο πρωτότυπο κείμενο του Goldoni είναι πρόχειρες και ενδεικτικές και πρέπει να διασταυρωθούν με τις συγκεκριμένες εκδόσεις που χρησιμοποιούσε ο μεταφραστής. Οι παραπομπές στο πρωτότυπο κείμενο περιορίζονται σε περιπτώσεις όπως οι εξής:

- ο μεταφραστής χρησιμοποιεί την ίδια ιταλική ή βενετσιάνικη λέξη που εμφανίζεται στο πρωτότυπο κείμενο (αρκετά σπάνιο φαινόμενο).
- η απόδοση του μεταφραστή έχει ενδιαφέρον λόγω της μεγαλύτερης ή μικρότερης επιτυχίας της.
- ο μεταφραστής έχει αλλάξει τελείως – ηθελημένα ή όχι – τη σημασία του πρωτοτύπου.

Σημ. Η ένδειξη «= τ.» χωρίς το < δείχνει ότι η συγκεκριμένη λέξη ή φράση είναι σχεδόν αυτούσια τουρκική, και δεν έχει προσαρμοστεί στα ελληνικά μορφολογικά πρότυπα.

αβλαδίζω, ρ.μ.: κυνηγώ // *θέλω τον αβλαδίσει* 335 [< τ. *avladi*].

αβλαστερδίζω, ρ.μ.: παρακολουθώ // *θέλω τον αβλαστερδίσω έξω* 326 [< τ. *avlastirdi*].

αγαπίζω, ρ.μ. 181: *συμφιλιώνω* (Τριαντ.).

αγαπώ (να): *θέλω/θα ήθελα* (να) // *αγαπώ να είστε μάρτυρες εις όσα θέλομεν συντύχει* 24.
Αγαπούσα κατ' ιδίαν να σας συντύχω 25.

αγιαρδίζω, ρ.μ. 530: *παραστρατίζω* [< τ. *ayardi*, επαρχ. παραλλαγή του *ayartti*].

αγιέρης 443 [γρ. *αγίρης* (;), βλ. λ.].

αγιζλήδισσα, η 276: *πολυλογού* [θηλ. του *αγιζλής* < τ. *ağizli*].

αγίρης, θηλ. *αγίρισσα* 426, επίθ.: *αυστηρός, σοβαρός* (για έμψυχα) [< τ. *ağır*].

αγίρικα, επίρρ. 263: *βαριά* [< *αγίρικος* 'αυστηρός, σοβαρός' (για άψυχα) < τ. *ağır*].

αγίρικον, το 426: *αυστηρό ύφος* [ουσιαστικοποιημένος τύπος του *αγίρικος* (βλ. προηγούμενο λήμμα)]. (+ *Σαγανάκι*· πβ. *ένα αγίρικον καχθέ* (δηλ. βαρύ, δυνατό) *Καλλίνικος*)

αγκαλά και [να], σύνδ. 18, 107, 216: *αν και, μολονότι*.

αγκού: [φθόγγοι που απευθύνονται από μεγάλους σε μωρά] // *αγκού, λα, λα* 484 [πβ. τ. *agu* 'αγαπημένο μωρουδάκι']. (απουσιάζει από Τριαντ., Μπαμπινιώτη, *Χρηστικό*)

αγναντίζω, ρ.μ. 327: *εξηγώ* [< τ. *ağnattı*].

αδελφοποιτός, ο: (κλητ.) *αδελφοποιτέ*: [φιλική προσφώνηση] 35, 534. (+ *Σαγανάκι*)

αδελφούτσικος, ο, υποκορ. του *αδελφός* 19, 192: [απευθύνεται και μτφ. προς φίλο].

αδιαφόρετα, επίρρ. 192: *μάταια, ανώφελα* // *να μην [...] μετανόησεις αδιαφόρετα* 11 [πβ. *διαφοραίνω και διαφορεμένος*]. (*αδιαφόρετος* 'χωρίς κέρδος' *Αυξεντιανός*· *αδιαφόρητα* 'χωρίς κέρδος, ανώφελα' *Δαπόντες*, ΚΧ (Σαββίδης))

αδιαφορότης, η: *αδιαφορία, απάθεια, αμεροληψία* // *με αδιαφορότητα* 194, 196, 434.⁴⁵

άιτε 116: *άντε* // *άιτε απ' εδώ* 102 [έκφραση δυσπιστίας]· *άιτε πάμε* 153.

αϊπι, το 65, 98, 99, 134, 160, 234, 218, 226: *ελάττωμα* [< τ. *αγιρ* 'ντροπή· ελάττωμα'] (χρησιμοποιείται και το *ελάττωμα*).

⁴⁵ Η λ. χρησιμοποιείται με την έννοια της αμεροληψίας του δικαστή στο Αλεξάνδρου Ιωάννου Υψηλάντου *Βοεβόδα* ηγεμόνος πάσης Ουγγροβλαχίας, *Συνταγματίον νομικόν* (1780), επιμ. Παν. Ι. Ζέπος (Αθήνα 1936).

αισθητικός, επίθ.: (1) ευαίσθητος // η εδική μας φιλία είναι αισθητική εις τες καρδιές 222· (2) οξύς // όταν ο πόνος είναι αισθητικός 354.

Ακ ακτσέ καρά γκιουμούς ούτζουνδουρ 388: Το άσπρο χρήμα είναι για το μαύρο ασήμι (κατά την Daniel, πρόκειται για λάθος αντί *Ak akçe kara güh içindir* 'Το άσπρο χρήμα είναι για τις μαύρες μέρες'· ίσως όμως ο μεταφραστής να διαστρεβλώνει τη γνωστή παροιμία για κωμικούς σκοπούς (το τ. *gütmüş* σημαίνει 'ασήμι')).

ακαρέτι, το 240: τεμάχιο έγχειας περιουσίας που αποδίδει έσοδα [< τ. *akaret*].

ακατάστατος, επίθ. 227: ασταθής.

ακοή, η: // έχω εξ ακοής τες τρέλες του 325.

ακολουθεί, ρ.α. [τριτοπρόσωπο]: (1) συμβαίνει (+ *Σαγανάκι*)· (2) πάει, εξελίσσεται // Πώς ακολούθησε το αναμεταξύ σας; 118: Πώς εξελίχθηκε η σχέση σας;

ακριβός, επίθ. 203, 220: (1) αγαπητός // ο ακριβός σας 99, 101: ο αγαπητός γιος σας· η ακριβή σας 116: η αγαπητή κόρη σας (εκράσεις ευγένειας)· (2) τσιγκούνης.

ακυβερνησία, η 225: έλλειψη πλούτου, έλλειψη πόρων.

αλά // αλά φραντσέζα 448: με τον γαλλικό τρόπο [ιταλ. *alla francese*].

αλάθαστος, επίθ. 151: βέβαιος, αναμφίβηλος. (και *Κισότης* 45)

αλάθαστα, επίρρ. 258: σίγουρα.

αλάι μαλάι, επίρρ.φρ.: όλοι μαζί // Αλάι μαλάι εβγαίνετε εις τον παχτσέν 384 [< τ. *alay malay*]. (+ *Ζαχαριάδης*)

αλέλ χεσάπ, επίρρ.: ως προκαταβολή // τριάντα φλωριά αλέλ χεσάπ 134 [= τ. *alelhesar*]. (και *Hurmuzaki* XIX.3 342, 350 & 440 και (ως *αλέλ εσάπ* και *αλέλ χισάπι*) στα Αρχεία Αλή Πασά)

αλήθεια, η // τη αληθεία 78, 244 (και *Σαγανάκι*)· επ' αληθείας 79, 239· επ' αληθεία 20· εν αληθεία 17· κατά αλήθειαν 281· μα την αλήθειαν.

αλιακάς & λιακάς, ο 189: κοινωνικές σχέσεις [< τ. *alâka* 'σχέση'] // να κόψωμεν κάθε λιακάν 180 (στην συγκεκριμένη περίπτωση, τη μνηστεία) [πβ. τ. *alâkasini kesmek*].

αλικοδίζω, ρ.μ. 176: παρακρατώ [< τ. *alikođu*]. (+ *Δαπόντες*, *ΔΕ* και *Κοδρικάς*)

αλούπι, το 131, 133: γούνα αλεπούς (Goldoni: *volpi di Moscovia* 'μοσχοβίτικες αλεπούδες').

αλτσάκης, επίθ. 4: χαμηλός, πενιχρός [< τ. *alçak*].

αλτσακλατίζω, ρ.μ.: εξευτελίζω // Να αλτσακλατίσω εγώ τον εαυτόν μου, να πηγαίνω εις τα ποδάρια ενός εσνάφη; 489 [< τ. *alçaklati*]. (+ *Βοσπορομαχία*)

αμά, σύνδ *passim*: αλλά (ενίοτε έκφραση αγανάκτησης) // αμά που 78, αμά οπού 176, 212, 492: αλλά να που... [< τ. *ama/amma*].

αμανέτι, το 347: ενέχυρο // θάνω [κάτι] αμανέτι 78, 492· αμανέτι και απλήρωτα 219 [< τ. *emanet* 'ό,τι εμπιστεύομαι σε άλλον για λόγους ασφάλειας'] (78 Goldoni: 'pegno').

αμαρτία, η // εξ αμαρτιών μου: λόγω των αμαρτιών μου // Εξ αμαρτιών μου ας τραβώ 518: ας υποφέρω λόγω των αμαρτιών μου.⁴⁶

αμέ, σύνδ. 136: αλλά (*Κριαράς*) // αμέ τώρα 139.

αμετάβλητος, επίθ.: σταθερός, ακλόνητος // καρδιά [...] αμετάβλητος 316. (+ *Κοκκινάκης*)

⁴⁶ Πβ. *εξ αμαρτιών μου / δικαίως πάσχω και τραβώ τόσας ταλαιπωρίας* (Καλλίνικος 186)· Κοραής σε επιστολή του 1788· *Hurmuzaki* XIV.3 259 (1788)· και ποίημα στην *Εφημερίδα* 20 (1797) (τ. 6, σ. 224).

αμετάθετος, επίθ.: σταθερός, ακλόνητος· (ως ουσ.) *αμετάθετον*, το: «το αμετάβλητο, η σταθερότητα, επιμονή» (Κριαράς) (+ *Χαλιμά*, Καλλίνικος, Κοδρικάς, *Εφημερίδες* 196 [νόμος *αμετάθετος*]) // *το αμετάθετον της γνώμης* 84 (Βεντότης: 'invariabilité, fermeté de [son] opinion' και Κριαράς· πβ. *το αμετάθετόν του* Ανανίας στο Καλλίνικος 508)

αμή, σύνδ: *αλλά* (Κριαράς).

αμόρε & αμόρι 146, το: (1) αγάπη· (2) πρόσωπο που αγαπιέται· (3) ερωτοτροπία 447 // *κάνουν το αμόρε με την νοικοκεράν* 243 [< βεν. *amor* ή ιταλ. *amore*] (Goldoni: far all'amore). (+ *Αλεξανδροβόδας*· πβ. *αμόρι* στον *Κισότη* 69 και 80 και στο *Σχολείον* [Βρανούσης: 'η αγάπη, αλλά και το πρόσωπό που αγαπιέται: η ερωμένη, ο ερωμένος'])

αμορέζος, ο 157, 433: εραστής [< θηλ. *αμορέζα* < γαλλ. *amoureuse*, θηλ. του *amoureux*, με επίδραση του ιταλ. *amoroso*]. (+ *Κάλφογλου*)

αμόρι: βλ. *αμόρε*

αμπουλίτσα, η 271: μικρό μπουκάλι [υποκορ. του *αμπούλα* < γαλλ. *ampoule* ή λατ. *ampulla*]. (Goldoni: bocchetta) (*αμπουλίτσα* 'μικρό καραφάκι για κρασί', *αμπούλα* 'λάμπα, ηλεκτρικός λαμπτήρας· φιαλίδιο που περιέχει ενέσιμο φάρμακο' Ζαχαριάδης· 'άμπουλα ίδ. μπουκάλι' Βυζάντιος)

ανάθεμαν 503 // *ανάθεμαν τον αίτιον* 435.

αναγελώ, ρ.μ. 183: περιγελώ, περιπαίζω (Κριαράς) (+ *Σολωμός*, ΓΖ).

ανακτέν, επίρρ. 179: από μνήμης [< τ. *anaktan*].

αναλατιά, η 259: η ιδιότητα του ανάλατου [χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με το *ανοσιτιά*].

αναμεταξύ, επίρρ.: [σε εκφράσεις αλληλοπάθειας] // *τώρα θέλουν ομιλεί αναμεταξύ τους* 294· *γειτονεύονται αναμεταξύ* 458· (ως ουσ.) *Πώς ακολούθησε το αναμεταξύ σας*; 118: Πώς εξελίχθηκε η σχέση σας;

ανασασμός, ο 255: αναπνοή (Goldoni: sospiri 'αναστεναγμοί').

αναφέρνω, ρ.μ. 196: αναφέρω.

ανδράδελφος, ο 135: κουνιάδος.

ανδράδες, οι 265, 482, 497: οι άντρες (δηλ. οι σύζυγοι). (+ *Χριστόπουλος* 56, και *Μελλομένη* 149.13)

ανιάτα, τα // *τραβώ τα ανιάτα* 356: τραβώ τα πάνδεινα. (η ίδια φράση και στον *Hurmuzaki* XIV.3 375· πβ. *να τον ειπω τα ανιάτα* Μολιέρος T170/M30 και *έπαθε τα ανιάτα* Βεντότης)

ανιπροκοπιά, η 98: έλλειψη επίδοσης. («*ανηπρόκοπος* ίδ. *αγράμματος*» Βυζάντιος)

αν καλά και [να]: βλ. *αγκαλά και*.

άντζακ, επίρρ. 184, 230, 250, 253, 282, 434, 467: (1) ακριβώς // *άντζακ διά τούτο* 99, 139· (2) μόλις // *άντζακ τώρα* 318 (Goldoni: giusto adesso) [< τ. *ançak* 'μόνο, απλώς']. (Δαπόντες ΔΕ σ. ξε 'μόλις και μετά βίας'· 'όμως' Αδοσίδης, *Στοιχεία της οθωμανικής γραμματικής* (Κωνσταντινούπολη 1850) 210· 'μόλις που' Ζαχαριάδης· *Hurmuzaki* XIV.3 437)

ανυπόφερτος, επίθ. 496: ανυπόφορος. (+ *Βηλαράς*, *Κάλβος*, *Κοραής* *Άτακτα* 51 17)

αξάδελφος, ο 192, *αξαδέλφη*, η 135: εξάδελφος, εξαδέλφη.

αξίζω, ρ.μ. // *Όχι πως εγώ δεν αξίζω τίποτε* 257. (πβ. *μεριτάρω* στο *Σχολείον* 184 και *Κοκκινάκης*)

αξιότητα, η 203 (Κριαράς). (+ *Μολιέρος*, *Χαλιμά* (*αξιότης*), *Δαπόντες*, *Αλεξανδροβόδας* [= *μέριτο(ν)*];).

απαντέχω, ρ.μ. 222: περιμένω.

- απάνου*, επίρρ.: [και] εναντίον // *δεν πρέπει να έχετε τόσο μίσος απάνου μου* 120.
- απαντώ*, ρ.μ. 77: συναντώ.
- απαριάζω*, ρ.μ. 516: εγκαταλείπω (Κριαράς)
- απερνώ*, ρ. 357: περνώ.
- απλότητα*, η 133: απλοϊκότητα.
- απλοχέρισμα*, το 187: δώρο, φιλοδώρημα.
- απλοχερνών*, ρ.μ. 93, 203, 259: [εδώ] απλώνω το χέρι για να προσφέρω κτ.· *σερβίρω*. (Σχολείον 113 'σερβίρω'· 'σερβίρω' Κεχαγιόγλου, Χαλιμά· Τσαντσάνογλου 'απλώνω το χέρι για να προσφέρω κτ.')
- αποβάλλω*, ρ.μ. 201: απορρίπτω (πρόταση ή πρόσωπο). (+ *Αλεξανδροβόδας* 89)
- απογάλια*, επίρρ. 67: σιγά σιγά. (Βεντότης & Dehèque: 'tout doucement')
- αποθαίνω*, ρ.μ. 204: σκοτώνω.
- αποκυρώνω*, ρ.μ.: ακυρώνω // *να αποκυρώσει την συμφωνίαν* 316 (= *να λύσει την συμφωνίαν* (ίδια σελίδα)· βλ. J. A. E. Schmidt, *Neugriechisch-deutsches und deutsch-neugriechisches Wörterbuch* (Λιψία 1825): 'iche hebe auf, schaffe ab, vernichte, erkläre für ungültig'· ο Κριαράς δίνει την αντίθετη σημασία ('εκτελώ').
- απομένω*, ρ.α. 180: μένω (δηλ. δεν φεύγω).
- αποπολλής*, επίρρ. 281, 393: από πολύ καιρό. (Κεχαγιόγλου· *από πολλής Μολιέρος* M219, *Κισότης* 33, *Κοκκινάκης* ΠΑ 122)
- απορρίχνω*, ρ.μ. (μτχ. *απορριχθένος*) 32, 120, 228, 532: απορρίπτω, εγκαταλείπω (ένα πρόσωπο). (+ *Μολιέρος*, *Κεχαγιόγλου* 573 & *Georgacas*)
- απόστα*, επίρρ.: επίτηδες [< βεν. *aposta* ή ιταλ. *apposta*].
- απόφασις*, η: // *εξ αποφάσεως* 78, 85, 466: βεβαίως, χωρίς άλλο. (Χαλιμά, *Αυξεντιανός*, *Κοκκινάκης*, *Χριστόπουλος*· Βεντότης: 'infailliblement, immanquablement, absolument')
- απόψα*, επίρρ. 19, 83, 170, 180, 362, 385, κλπ.: απόψε. (και *Σινάνης*, σ. 53, 56)
- άπρακτος*, επίθ.: άπειρος (δηλ. χωρίς πείρα) // *είμεθα άπρακτοι από τας πολιτείας* 356 (δηλ. από τις πόλεις).
- απραξία*, η 98: έλλειψη πείρας.
- αραθυμία*, η: θυμός, οργή // *Ο αφένδης μου είναι εις τες αραθυμίες του και δεν συντυχαίνεται* 35. (Πβ. *Georgacas* *αραθυμιά* 'irascibility, irritability, anger'· *αράθυμος* Σολωμός ΕΠ Β'8)
- αραθυμώ*, ρ.α. 22, 62, 77, 95, 239, 395 (και *ραθύμησης* 486· *να ραθυμήσει* και *Κισότης* 41): θυμώνω, οργίζομαι (+ *Κισότης* 7 & *Αλεξανδροβόδας*· Βεντότης: = θυμώνω, 's'emporter')· ρ.μ. // *με αραθυμάς* 369, 370, 486· (μτχ.) *αραθυμισμένος*: θυμωμένος 74 (+ *Μολιέρος* T91).
- αργαστήρι*, το 76, 78: μαγαζί, κατάστημα (εδώ χαρτοπαικτείο). (Βεντότης: 'boutique')
- αργαστηριάρης*, ο 498: καταστηματάρχης.
- Αργυρόκαστρον*, το 358: [φανταστικό τοπωνύμιο, πβ. *Βρωμόκαστρον*] (Goldoni: 'Castelbuono').
- αρέσω* // *με αρέσει* (και *το αρέσω* = 'μου αρέσει' 428): μου αρέσει.
- αριζικιά*, η 523: κακή τύχη.
- αρίζικος*, επίθ. 482, 510: άτυχος (Κριαράς) (+ *Καλλίνικος*)

- αρίφης*, ο 124, 187: σοφός, ειδικός, έμπειρος· αυτός που ξέρει πώς γίνονται τα πράγματα· πονηρός // *πολλά πονηρός είσαι, και αρίφης* 138 [< τ. *ârif* 'σοφός'].
- αριφλίκι*, το 428: σοφία [< τ. *âriflik*] (Goldoni: galanteria 'αβροφροσύνη, περιποιητικότητα').
- αριφτές*, ο: όποιος είναι προικισμένος με *αριφτελίκι* [βλ. λ.], «καλός γνώστης, πολύ σοφός» (Τσελίκας στο Καλλίνικος) // *θέλει να κάμει τα ζαρίφης και αριφτές* [sic] 63 (Goldoni: 'il galante'). (+ Καλλίνικος)
- αριφτελίκι*, το 75, 170, 241, 266, 439: καλή κρίση // *Εκείνος [...] οπού έχει αριφτελίκι* 133 (Goldoni: *chi è di buon gusto*)· [*η Μιρανδολίνα*] *ενώνει εις τον εαυτόν της [...] την ευγένειαν και την τιμήν και το αριφτελίκι* 234 [πβ. τ. *âriflik* 'σοφία' και *marifetlilik* 'επιτηδειότητα'] (Goldoni: *chi è di buon gusto*). (η λ. εμφανίζεται σε τρία στιχουργήματα του χφ 725 της Γενναδείου Βιβλιοθήκης)
- άρμα*, το 528: όπλο.
- αρσίζης*, επίθ. 63, 84: αδιάντροπος [< τ. *arsız*]. (84 Goldoni: *sfacciato*) (Ζαχαριάδης)
- αρσιζιά*, η 68, 74, 235, 426: αδιαντροπιά, αναίδεια, θρασύτητα [< *αρσίζης*]. (426 Goldoni: *impertinenza*)
- αρτζινταρία*, η 307: τα ασημικά [< βεν. *arzentaria*]. (Goldoni: *arzentaria*)
- αρτιρδίζω*, ρ.μ. 132, 183, 211, 519: αυξάνω, αβγατίζω· 500 πλειοδοτώ [< τ. *artirdi*]. (Ζαχαριάδης [ντ-]: «πλειοδοτώ· αυξάνω, αβγατίζω»· Βυζάντιος: «προσθέτω τιμήν εις το μεζάτι»)
- Αρχιχροινιά*, η 203: Πρωτοχροινιά (Τριαντ., όχι όμως Κριαράς) (Goldoni: *capo all'anno*).
- αρχοντάτο*, το 238, 262: αρχοντική καταγωγή (Goldoni: *nobiltà*).
- άρχων*, ο: (ο άκλ. τύπος *άρχων* χρησιμοποιείται πριν από άλλο ουσ. ως ένδειξη σεβασμού) // *άρχων Γραμματικέ* 146, *άρχων ιατρέ* 163, *Προσκυνώ τον άρχων γαμβρόν* 12.
- ασιναλίκι*, το: στενή σχέση, οικειότητα // *να μην έχεις ασιναλίκια μ' εκείνον* 393· *ασιναλίκι έχομεν;* 463: μήπως γνωριζόμαστε; [< τ. *asinalik*].
- άσπρα*, τα: λεφτά, χρήματα (το *άσπρο[ν]* δήλωνε αρχικά συγκεκριμένο νόμισμα, τ. *akçe*, ένα μικρό ασημένιο νόμισμα που άξιζε το ένα τρίτο του *παρά*).
- ασπρουλάκια*, τα, υποκορ. του *άσπρα* // *έχει και καλά ασπρουλάκια* 76: έχει αρκετά λεφτά (Goldoni: *è ricca*'). (+ Μολιέρος, Αλεξανδροβόδας, Κοκκινάκης)
- ατζαΐτης*, επίθ. 149, 262: παράξενος (για έμψυχα) [< τ. *acayıp* 'παράξενος, αλλόκοτος'].
- ατζαΐτικός*, επίθ. 4, 253: παράξενος // *Τι ατζαΐτικός τρόπος του λέγειν*· (επίρρ.) *ατζαΐτικα* 354 [ό.π.] (Ζαχαριάδης)· η λ. και στον Hurmuzaki XIV.3 309.
- άτζαπα*, ερωτηματικό μόρ. 71, 195, 275: μήπως, άραγε // *άτζαπα έχει κέφι;* 15· *άτζαπα τι κάμνει εδώ μέσα;* 105 (χρησιμοποιείται και το *άραγε* 106, 195) [< τ. *acaba*] (Παμπούκης: *άτζεμπα(ς)* 'άραγε, τάχα'· Ζαχαριάδης: *άτζαμπα*).
- Ατζέμης*, *ατζεμής* [η λανθασμένη θέση του τόνου στο δεύτερο μάλλον από συμφυρμό με το *ατζαμής*] 148, ο: Πέρσης // *Ατζέμης*, *Πέρσης* 147 [< τ. *Acem*] (Goldoni: *persian*).
- ατσίκι*, το: μεταγωγικό πλοίο με ανοιχτό κατάστρωμα // *ήλθα διά του ποταμού με τα ατσίκια* 293 [< τ. *[üstü] acik [gemi]*· λ. *acic* και *ustuacic* υπήρχαν και στα ρουμ. (Suciü)] (+ Υψηλάντης 501, 502, 503, Φωτεινός 161).
- αυθάδισσα* 154 [θηλ. του *αυθάδης*]. (+ Κοκκινάκης· και Ξερόπουλος κατά Georgacas)
- αυτός*, αντων. // (με το οριστ. άρθρο τ' μετά από ορισμένες προσθέσεις) *για τ' αυτό* 85· *ευρέθηκα με τ' αυτά τα παλαιά ρούχα της στρατάς* 330. (τ' αυτό: *Αυξεντιανός*, EA 90, *Αλεξανδροβόδας* 13, 40, 107, Κοκκινάκης· τ' αυτόν Hurmuzaki XIV.3 271)

αυτοσηκώνομαι, ρ.α. // αυτοσηκώνονται από το τραπέζι 62: (για παιδιά) σηκώνονται μόνα τους από το τραπέζι (δηλ. χωρίς την άδεια των γονέων τους) (δεν υπάρχει αντίστοιχη λ. στον Goldoni).

αφανισμός, ο // εκείνη είναι του αφανισμού μου 489 (δηλ. θα με καταστρέψει).

αφενδάκης 74, αφεντάκης 75, ο: πατερούλης. (αφεντάκης: Θυσία του Αβραάμ, Χάσης & Κοκκινάκης)

άφεριμ, επιφών. 9, 64, 65, 77, 82, 203, 240, αφερίμ 92: μπράβο! [< τ. *aferim*] (χρησιμοποιείται και το *πράβο*, 64) // (και ειρων.) άφεριμ τον δάσκαλον 79 (Goldoni: 'Bravo signor maestro!'). (Ζαχαριάδης· Παμπούκης όμως: *αφερίμ*)

αφήνομαι [από] 436: παραιτούμαι [από] (ταυτόσημο με το *βαζγκεστίζω*). Και Χριστόπουλος 56.

αφιέρωσις, η: αφοσίωση (Κριαράς) // η τυφλή αφιέρωσις 313.

αφροντάρω, ρ.μ. 271: προσβάλλω [< βεν. *afrontar* ή ιταλ. *affrontare*].

αφρόντε, το 71, 97, 116, 249, 250, 269, 411: προσβολή [< βεν. *afronte*] (71 Goldoni: *mal garbo*).

αχαμνά, επίρρ.: άσχημα // δεν κάμνω αχαμνά 11. (+ Αλεξανδροβόδας και Κοκκινάκης)

αχαμνός, επίθ: άσχημος, κακής ποιότητας // το πουρέκι όμως δεν ήτον αχαμνό 5. (+ Καταρτζής)

αχμάκης 64, 183, 234, 393, θηλ. αχμάκισσα, επίθ. 75, 107: ηλίθιος (για έμψυχα) [< τ. *ahmak*].

αχμάκιος, επίθ.: ανόητος, ηλίθιος (για άψυχα) // αχμάκιος λόγος και απλότητα 133 [ό.π.].

αχμακλίκι, το 147, 245: βλακεία, ανοησία [< τ. *ahmaklik*].

αχρήζω, ρ.μ. 297: αξίζω // αχρήζει χίλια γρόσια 431. (+ Καλλίνικος, Λαμπανιτζιώτης, Βηλαράς· Βεντότης: «ίδε αξίζω»)

αχρηστώνω, ρ.: γίνομαι άχρηστος [:] // πολλά και αχρήστωσες 495.

αψηφισιά, η 69, 97: αυθάδεια, θρασύτητα, αδιαφορία, έλλειψη σεβασμού, περιφρονητική συμπεριφορά. (Dehèque & Βεντότης: 'mérpris'· Δαπόντες ΚΧ: *αψηφισία* 'περιφρονητική συμπεριφορά, αδιαφορία' (Αγγέλου)· Χριστόπουλος)

άψηφος, επίθ. 69, 305, 436: αυθάδης, περιφρονητικός // να φανώ άψηφος εις λόγου του 200· άψηφη και αυθάδισσα 154 (69 Goldoni: *insolenza*).

αψηφώ, ρ.μ.: περιφρονώ // αψηφά όλους 160· ρ.α. γίνομαι αυδάδης // πολλά εψηφήσες [γρ. *αψηφήσες*] του λόγου σου 153.

βαζγκεστίζω & βαζγεστίζω [από] 182, 209, 497 κλπ.: εγκαταλείπω, παραιτούμαι από // με ένα χάδευμά της βαζγκεστίζεις από όλα 38· βαζγέστισεν η μαύρη από τον μισθόν της (δηλ. η υπηρέτρια παράτησε τον μισθό της και έφυγε) [< τ. *-den vazgeçdi*] (ταυτόσημο με το *αφήνομαι* [από]).

βάρος, το // διά να σηκώσει το βάρος του 178 (δηλ. να φύγει).

βαστώ, ρ.α. // Μήτε πού βαστά δεν το ξέρω 88: ούτε ξέρω πού πέφτει (το σπίτι).

βατάχος, ο 124, 128, 383 (κλητ. εν. *βατάσσε* 127): επιστάτης, οικονόμος [< παλαιότ. ρουμ. *vătah*] (Goldoni: 128 *maestro di casa*, 383 *fattor*).

βγάζω, ρ.μ. // να το βγάλω στο κεφάλι 396, 456: να το κατορθώσω [πβ. τ. *başa cikarmak*]. (+ Μολιέρος, Αυξεντιανός, Σχολείον 201)· βλ. και εβγαίνω (και οι δύο εκφρ. Σαγανάκι, Ρήγας τόμ. 3 και Βηλαράς)

βγαίνω: βλ. εβγαίνω

- βεκίλης, ο*: αντιπρόσωπος, εντολοδόχος 88 [< τ. *vekil*]. (Ζαχαριάδης· και Σαγανάκι και Hurmuzaki XIV.3 460)
- βελεδιζινάς, ο* 90: νόθος· παλιάνθρωπος [< τ. *veled-i zina*]. (Σαγανάκι: βελεδισνάς)
- βία, η*: βιασύνη.
- βιάζω, ρ.μ.* 82, 443: υποχρεώνω, αναγκάζω, πιέζω [κπ. να...].
- βίβα, επιφών.* 258, 509: ζήτω, μπράβο! // *Βίβα της!* 426 (και ως πρόποση, 425, 509· Goldoni: *enviva*) [< ιταλ. *viva*].
- Βιέννα, η* 307: Βιέννη [< ιταλ. *Vienna*].
- βόρωμα, το*: ρυτίδα // *τα βορώματα του προσώπου μου* 148 (Goldoni: *ingrespà* 'ρυτιδωμένος') [η λ. *βόρωμα* 'στραβομουτσούνιασμα, συννέφιασμα (του προσώπου)' αλλά και 'απώλεια της φρεσκάδας' και στο ποντιακό λεξικό του Vahit Tursun, *Romeika - Türkçe Sözlük: Karadeniz Rumcası* (Κωνσταντινούπολη: Heyamoia, 2019)· ίσως η λ. έχει κάποια ετυμολογική σχέση με το αρχ. *όφρυς* και εννοιολογική σχέση με το *συνοφρυώνομαι*].
- βούκα, η* 465: μπουκιά (μτφ.). (η λ. στον Κριαρά και στον Τριάντ. με άλλη σημασία)
- βουκούφικος, επίθ.* // (για το ύφος μιας επιστολής) *με τον βουκούφικον τρόπο* 134: με πληροφοριακό (υπηρεσιακό) ύφος (Goldoni: *termini generali*) (το αντίθετο της φρ. *με τσερεμόνιες*, δηλ. με περιττές ευγένειες) [ίσως < τ. *vuksuf* 'γνώσεις, πληροφορίες']· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.
- βούτκα* 129, 163, 164, 278 & *βούτικα* 259, η [< ρουμ. *nutcă* 'βότκα']. (*βούτκα* Καλλίνικος, Δαπόντες Κανών, Αλεξανδροβόδας)
- Βρωμόκαστρον, το* 359: [φανταστικό τοπωνύμιο, πβ. *Αργυρόκαστρον*] (Goldoni: 'Castelcattivo').
- γαζέτα, η* 339: εφημερίδα [< ιταλ. *gazzetta* και βεν. *gazeta*] (όχι Goldoni εδώ).
- γαϊρέτι, το* 278: προσπάθεια, επιμονή // *πρέπει γαϊρέτι* 199: χρειάζεται προσπάθεια [< τ. *gayret*· *κάμω γαϊρέτι* 176, 188 [πβ. τ. *gayret etmek* 'κάνω προσπάθεια, βάζω τα δυνατά μου']. (+ Δαπόντες, ΕΔ κγ & *να κάμουν γαϊρέτι* ξστ, + Ζαχαριάδης [-γκ-])
- γαλαντόμος, ο* 309: κύριος, τίμιος άνθρωπος· 306 (και) γενναιόδωρος (Goldoni: *generoso*) [< βεν. *galantomo*].
- γαράφα* 48 & *γαραφίνα* 44, η: καράφα [με το *γαράφα* πβ. ρουμ. *garafă* (παραλλαγή του *carafă*) και ισπ. και πορτ. *garrafa*· με το *γαραφίνα* πβ. ρωσ. *grafin* (< ιταλ. *caraffina*)]. (+ Χαλιμά)
- γγίζω, ρ.μ.* 66, 313: θίγω, προσβάλλω (βλ. και *εγγίζω*). Και Χριστόπουλος 112.
- γγιχτικός*: βλ. *εγγιχτικός*.
- γεβμιγές, ο* 128: μεροκάματο [< τ. *genmiye*].
- γειτόνευμα* 79 & *γειτόνεμα* 93, 141, το: επίσκεψη σε φίλους. (+ Καλλίνικος, Αλεξανδροβόδας 78-79, Σαγανάκι, Σχολείον, Lowndes)
- γειτονεύω, ρ.μ.* 70: επισκέπτομαι (φίλους)· ρ.α. 85: κάνω επίσκεψη. (Σαγανάκι, Σχολείον & Βεντότης)
- γελαζούμενος, επίθ.*: γελαστός, χαμογελαστός // *γελαζούμενον χείλι* 364.
- γεμενί, το* 392: είδος ελαφριού χωριάτικου παπουτσιού· κεφαλομάντιλο [< τ. *yemeni*].
- γένη // το γένη γένηκε* 84: αυτό που ήταν να γίνει έχει γίνει. (πβ. *γένηκε που γένηκε* στον Σινάνη 8)

- γενί τσικμά, το και άκλ. επίθ. 249, 325, 367, 429: νεωτερισμός, κτ. νεότευκτο, της τελευταίας μόδας // *Τούτο είναι γενί τσικμά 184· και τούτο γενί τσικμά 315* (το ίδιο πρόσωπο λέει και Νέον εφεύρεμα και αυτό 332)· *θέλω πάρει το άχτι μου με το γενί τσικμά 429* [< τ. *geni cikma*, κυριολ. 'κτ. που μόλις βγήκε'] (325 Goldoni: *alla moda*) (βλ. και φτιάσις). (+ *Βοσπορομαχία*, Καλλίνικος· *δεν είναι κατά την συνήθειαν του τόπου, ήγουν γε[ν]ίτσικμα Ευμενεία*)
- γένος, το: (1) γένος, σόι // *το έκλαμπρον γένος της 466· (2) φύλο // το γένος το θηλυκόν· (3) ράτσα // (για άλογο) τι γένος είναι;* 161 (Goldoni: *razza*). (πβ. Κοκκινάκης)
- γεούρτι, το 64: γιαούρτι.
- γεράς, ο: ψυχολογική πληγή [< τ. *gara* 'πληγή· ψυχικός πόνος, θλίψη'] (Goldoni: *riaghe*).
- γεροντάκης, ο 294.
- γερτσέκσιν; 401: αλήθεια; σοβαρά; [= τ. *gerceksin?*]. (*γκερτζέκ Σκουβαράς 1970: 192, γκερτσεκτέν ΕΑ*)
- γετισιρδίζω, ρ.μ. 200: μεταφέρω (είδηση) [< τ. *yetistirdi*]. (+ *Δαπόντες ΔΕ ιγ'* και *Hurmuzaki XIV.3 410*)
- γιάνδεσι, το 94: γιάντες (το συγκεκριμένο κόκαλο του κοτόπουλου και το σχετικό παιχνίδι) [< παλαιότ. τ. *yadest*]. (*Ζαχαριάδης: γιάντες, όπως στην ΚΝΕ*)
- γιακάς, ο // *δίδω γιακάν 61, 126: δίνω αφορμή για υποψίες.*
- γιαναστίζω, ρ.α. 396: (για πλοίο) πλευρίζω // *γιαναστίζει σίγια 384· (μτφ.) έχω ολίγες ημέρες οπού Γιανάστισα σ' αυτό το καπηλειό 510* (μιλάει ένας πρώην ναυτικός) [< τ. *yanast*]. (*Κοδρικός, Εφημερίδες (Αγγέλου): 'προσορμίζω, προσεγγίζω' και Καλλίνικος, Υψηλάντης και Ζαχαριάδης με τη ναυτική έννοια*)
- γιανιμδακί Γιανιμά, κασιμδακί τζανιμά 509: όποιος στέκεται στο πλευρό μου βρίσκεται στο πλευρό μου, όποιος στέκεται απέναντί μου βρίσκεται μέσα στην ψυχή μου' [*παραλλαγή της τ. παροιμίας yanimdaki yanimda, karşimdaki canimda*].
- γιόκας, ο 457.
- γιολαδίζω 279, 384, γιολαντίζω 469 και γιολατίζω, ρ.μ.: *ξαποστέλνω, ξεφορτώνομαι* (βλ. και *σαβδίζω*) // *ας γιολάτιζα και αυτόν! 399· με γιολατίζει ο αδελφός μου, για να μείνει μοναχός 409* [< τ. *yolladi* 'στέλνω [κτ.] στον δρόμο του'].
- γιουλοντά, επίθ. 179: φυσιολογικός, νορμάλ [τ. *yolunda* 'με φυσιολογικό τρόπο']. (+ *Σαγανάκι & Κοκκινάκης*)
- γιολσούζικος, επίθ. 81, 394, 450: απρεπής, ακατάλληλος [< τ. *yolsuz*] // *γιολσούζικος στοχασμός 394* (που του λείπει η φρόνηση)· *γιολσούζικο ζαριφλίκι 364*. (+ *Σαγανάκι*)
- γιολτζής, ο 230, 319, γιολτζήδισσα, η 248: (1) ταξιδιώτης· (2) 187 αυτός που είναι έτοιμος για τον δρόμο [< τ. *yolcu* 'ταξιδιώτης'].
- γιολτζήδικος, επίθ.: αυτός που ταιριάζει στον ταξιδιώτη [< γιολτζής] // *φορέματα γιολτζήδικα 306*. (πβ. με την ίδια σημασία *γιολτζήδικον κιγιαφέτι Καρατζάς Hurmuzaki XIII 208*)
- γιολτζουλούκι, το 377: ταξίδι· αναχώρηση [< τ. *yolculuk*]. (*γιολτζουλούκ βαρ Ζαχαριάδης*)
- γιούκο 243 & Γιούκι 522, το: ντουλάπα (ή κοίλωμα σε τοίχο) όπου τοποθετούνται τα στρωσίδια [< τ. *yük*].
- γιουρουδίζω, ρ.α. 165: εφορμώ // *θέλει γιουρουδίσουν οι μουσαφίρηδες 125* [< τ. *yürüdü* 'προχωρώ, προελαύνω']. (+ *Σαγανάκι + Hurmuzaki XIV.3 444*)
- γκάζδα, η: 229 ξενοδόχα· 246 (ο) ξενοδόχος [< ρουμ. *gazdă*, γένους θηλυκού, χρησιμοποιείται όμως και για άντρα].

γκενεραλέων, των: (των) στρατηγών.

γκερμεσουτί, το: είδος μετάξινου υφάσματος, σατέν [< τ. *germesüd* (κ.ά. παραλλαγές), πβ. και ρουμ. *ghermesut*] // ένα γκερμεσουτί διά φιστάνι 391. (+ Κοδρικός Εφημερίδες (Αγγέλου)- γκερμισούτι Εφημερίς)

γκέρνι, το 161: η δύναμη και η ανάπτυξη των μελών (εδώ για άλογο) [πβ. τ. *gerim*].

γκιαργκίρι, το 90: (εδώ) λιθόκτιστος θάλαμος ή υπόγειο για την αποθήκευση τιμαλφών [< τ. *kârgir* 'χτισμένο με πέτρες ή τούβλα', πβ. και ρουμ. *gherghír* (Suciú)]. (πβ. όμως Ζαχαριάδης, λ. γκιαβγκίρι: «λιθόκτιστο οικοδόμημα κατασκευασμένο από ξύλινο σκελετό, συμπληρωμένο με τούβλα ή πέτρες»)

γκιορδούμ, γιορδούμ, γκορδούμ, κιορδούμ, το 499, 500, 501: είδος χαρτοπαιγνίου [πβ. ρουμ. *ghiorдум* με την ίδια σημασία (Suciú), ίσως < τ. *gördüm* 'είδα'] (Goldoni: *bassetta*). (γκιορντούμ Καλλίνικος (Τωμαδάκης) και αλλού· το γκιορντούμ παίζεται ακόμα και σήμερα στην Πόλη (προσωπική πληροφορία Ν. Ζαχαριάδη)).

γκορδούμ: βλ. γκιορδούμ

γκιουφτουγκιού, το 169: κουτσομπολιό [< τ. *güft-ü gü*].

γκούστο, το (γκούστος 449): γούστο // το γκούστο της Φράντσας 425. Πβ. επιστολή του ηγεμόνα Αλεξ. Υψηλάντη: από το ζαΐφλίκι [αρρωστία] γκούστον του τουτουνίου δεν έχομεν (ή αισθανόμεθα) Hurmuzaki XIV.3 207.

γκρέμια, τα // στα γκρέμια 170: καλά ξεκουμπίδια! (πβ. και κρεμνά).

γκρεμίζω & γκρεμνίζω, ρ.μ.: φέρνω [κπ.] κάτω με τη βία // γκρέμισε τον Πίτσον κάτω στον οδό σας 371· και ρ.α. 211· (παθητ.) 280 φεύγω, αδειάζω τη γωνιά // γκρεμνίσου απ' εδώ 366: φύγε από δω.

γκρεμνίσματα, τα 211: ερείπια. (πβ. Δαπόντες, ΔΕ: *κρημνίσματα*)

γνώμη, η: (1) διάθεση· (2) κακοκεφιά // έχω γνώμες πολλά διαστρεμμένες 218.

γνώρα, η 79, 353: γνωριμία (να γνωρίσεις κπ.) (Κριαράς) // θέλω να κάμει γνώρα με την αρχόντισσάν μου 358· να αξιωθώμεν την γνώραν σας 249 (δηλ. να σας γνωρίσουμε).

γνώσις, η // δεν είναι της γνώσεως να... 136 (δηλ. δεν είναι φρόνιμο).

γραμματικός, ο 146: γραμματέας (βλ. και σεκρετάριος).

γρόσι, το: η κανονική μονάδα του οθωμανικού νομισματικού συστήματος από το 1688 μέχρι το 1844 [πβ. τ. *kuruş*, γερμ. *Groschen* < μεσαιων. λατ. (*denarius*) *grossus* 'χοντρό (δηνάριο)'].

γυαλάκι, το 259, 270, 468: μπουκάλι. (+ Κοκκινάκης· γυαλί 'μπουκάλι' Καλλίνικος)

γυαλιά της μύτης 187: ματογυαλία.

γύρος, ο 377, 501: παρτίδα, γύρος (χαρτιών).

δ-: βλ. και ντ-.

δα, μόρ. // πάμε δα μαζί 181· Ήξευρε δα, φίλε, ότι... 181· να δα ο μπελάς 207 (βλ. και έι δα, καλέ δα, όχι δα).

δαβάς, ο: μήνυση, αγωγή [< τ. *dâna* 'μήνυση, αγωγή· καβγάς· πρόβλημα, ζήτημα'] // ο δαβάς μου είναι και με τες δυο σας 161 (δηλ. η αντιδικία μου) (Goldoni: *io sono in obbligo di giustificarmi con tutte due*).

δαβατζής, ο 375, 533: μηνυτής, διάδικος [< τ. *dânavci*]. (νταβατζής Ζαχαριάδης)

- δαδά* 202 & *δαδή* 172, η (και υποκορ. *δαδάκα* 187): νταντά [< τ. *dada*].
- δαμαντζάνα*, η 515: νταμιτζάνα [< ιταλ. *damigiana* ή βεν. *damegiana*].
- δαμλάς*, ο: συγκοπή, εγκεφαλικό, αποπληξία [< τ. *damla* 'σταγόνα· εγκεφαλικό'] // *μήπως και με κατέβει κανένας δαμλάς* 211 (δηλ. πάθω εγκεφαλικό) [πβ. τ. -a *damla inmek*]. (με κατεβαίνει νταμπλάς, Αλεξανδροβόδας 20 και Σαγανάκι)
- δαράτι*, το 158: μεγαλοπρέπεια // *το δαράτι του οσπιτιού μου* 133 [< τ. *darat*].
- δε*, μορ. // *δε δα πιες* 523: ξέχασέ το και πιες· *δε κάμε μην αργείς* 66: άντε γρήγορα.
- δεδί κοδί*, το (πληθ. *δεδί κοδιά*) 379: κουτσομπολιό [< τ. *dedikodu*]. (ντεντικοντού Ζαχαριάδης)
- δελικάτος*, επίθ. 152, 265: λεπτός // *η υπόθεσίς μου είναι πολλά δελικάτη* 25 [< ιταλ./βεν. *delicato*]. (δελικάτος στο Σαγανάκι)
- δενεμελί*, επίθ. ή επίρρ. 183: δοκιμασμένος [< τ. *denemeli* < *deneme* 'δοκιμή'].
- δερβίσκος*, επίθ.: βλ. *χιρκάς*.
- δερδιμέντης* 128 & *ντερτιμέντης* 322, επίθ.: άτυχος, κακομοίρης [< τ. *derdmend*] // *πτωχός δερδιμέντης* 186 (322 Goldoni: *roveromo*).
- δеспεράτος* 104 & *δισπεράτος* 485, 488, επίθ.: απελπισμένος // *ένα απελπισμένον και δισπεράτον* 326 [< ιταλ. *disperato*· πβ. και βεν. *desperar* 'απελπίζομαι'] (Goldoni: *disperato*). (*δισπεράτος και Μελομένη*)
- δеспερασιόνε* & *δισπερασιόνε*, η 38, 57, 226, 345: απελπισία [< ιταλ. *disperazione* και βεν. *desperazion*]. (ντεσπερασιό[ν] Γουζέλης)
- διαβόσκου κόρη*, ον. φρ. 63 (κατ' ευφημισμόν αντί *διαβόλου κόρη*· χρησιμοποιείται και η τελευταία αυτή φρ. στο κείμενο).
- διακρίνω*, ρ.μ. 133, *διακρίνομαι* 316: κρίνω ορθώς και με ευσπλαγχνία.
- διακριτικόν*, το 316: ευθυκρισία, ευσπλαγχνία (βλ. Κριαράς, λ. *διακριτικός*).
- διαμάντι*, το 148, 310 (βλ. και *πριλιάντι*).
- διάστημα*, το // *εις ολίγον διάστημα καιρού* 132.
- διαφέντευσις*, η 102: προστασία. (Goldoni: *protezione*)
- διαφοραίνω*, ρ.α. 133: αποδίδω κέρδος (Somavera και Κριαράς) [< *διάφορο* 'κέρδος'].
- διαφορεμένος*, επίθ. 457: κερδοφόρος (Somavera· Κεχαγιόγλου: 'κερδισμένος').
- διάφορο(ν)*, το: τόκος· κέρδος (χρησιμοποιείται εναλλακτικά με το *κιάρι* [βλ. λ.] 147-8) // *το διάφορον του διαφόρου* 211: ο τόκος του τόκου.
- διαφόρως*, επίρρ. 223: με διαφορετικό τρόπο, αλλιώς. Η λ. με άλλη σημασία ('αλλιώς, διαφορετικά' με την έννοια 'αν όχι') στον Hurmuzaki XIV.3 209.
- δίδω*, ρ.μ.: βλ. *γιακάς* και *χέρι*.
- διζγκίνι*, το 161: ο πιο γρήγορος καλπασμός [< τ. *dizgin* 'χαλινάρι'· πβ. Βυζάντιος: «δολλού-διζγκίνι (τρέξιμον του αλόγου)», = τ. *dolu dizgin*, κυριολ. 'γεμάτο χαλινάρι']. (+ Σαγανάκι)
- διορίζω*, ρ.μ. 121, 247: ορίζω, καθορίζω // *πού τες εδιόρισες;* (δηλ. σε ποιο δωμάτιο τις έβαλες;). (Καλλίνικος, Καταρτζής & Σχολείον 217· Τσαντσάνογλου: 'ορίζω, διατάζω')
- διπλάρι*, το: είδος νομίσματος // *τα διπλάρια της Σπάνιας* 428 (Goldoni: *doblioni*· βλ. και *τούμπλα*).
- διπροσωπιά*, η 170: δολιότητα, πανουργία (Κριαράς) (Goldoni: *faccie doppie*).

- δισπεράρω*, ρ.α. 7: απελπίζομαι· ρ.μ. 185, 367: απελπίζω // *να με δισπεράρεις και να με χολοσκάνεις* 140 [< ιταλ. *disperare* 'απελπίζομαι'].
- δισπεράτος*: βλ. *δεσπεράτος*.
- δισπερασιόνε*: βλ. *δεσπερασιόνε*.
- δολαμάς*, ο 394: είδος οθωμανικού ανδρικού εξωτερικού ενδύματος με πλούσια διακόσμηση [< τ. *dolama*].
- δολαντιρδίζω*, ρ.μ.: εξαπατώ, κλέβω // *με δολαντίρδισες* 414 [< τ. *dolandirdi*]. (Ζαχαριάδης [-ντ-])
- δόνα*, η 500: ντάμα (στα χαρτιά) [< βεν. *dona* ή ιταλ. *donna* 'κυρία'].
- δοντόπνος*, ο 112: πονόδοντος. (Βεντότης, Dehèque & Βυζάντιος)
- δορής*, επίθ. 161: (άλογο) κόκκινο και καφετί, ντορής [< τ. *doru*].
- δοτόρος*, ο 115: γιατρός [< βεν. *dotor* ή ιταλ. *dottore*]. (+ *Εφημερίς*)
- δουβάρι*, το 222: τοίχος [< τ. *duvar*].
- δουλεύτρα & δουλεύτρια*, η 428, 483: υπηρέτρια.
- Δρέσια*, η 307: Δρέσδη.
- δουλιγμένος*, μτχ. 453: τυλιγμένος.
- εβγαίνω & βγαίνω*, ρ.α. // *δεν εβγαίνει εις το κεφάλι* 384: δεν κατορθώνεται [πβ. τ. *başa cikmak*] (βλ. και *βγάζω* και *λόγος*). (+ *Μολιέρος*)
- έβγαλμα*, το 218: το έβγα (η ενέργεια της εξόδου). (Βυζάντιος)
- εβγάλισμο*, το: αφαίρεση // *το εβγάλισμο του αίματος* 428 (δηλ. η αφαίμαξη για ιατρικούς σκοπούς).
- εγγίζω*, ρ.μ.α. 234: (1) αγγίζω // *έγγιξε μέσα* 210 (δηλ. έβαλε το χέρι του μέσα [στο κιβώτιο])· (2) (μτφ.) θίγω, πειράζω, προσβάλλω // *σας έγγιξα* 373· *με εγγίζεις κατάκαρδα* 199 (βλ. και *γγίζω*). (*εγγίζω*, *εγγίζομαι*, *εγγιγμένος*, *εγγισμένος* 'θίγω' *Χαλιμά*· *εγγίζομαι* Κοκκινάκης ΠΑ 140, *να εγγιχθή* ΠΑ 140· *εγγιγμένος* ΠΑ 5, 47· *γγίζομαι* 'θίγομαι, πειράζομαι' *Σχολείον*· πβ. *έγγιγμα* 'προσβολή', *γγίζω*, *γγίζομαι* Κεχαγιόγλου, *γγίζω* ΕΑ 170· Τσαντσάνογλου: 'ενοχλώ, πειράζω'· Βυζάντιος)
- εγγικτικός, εγγιχτικός & γγιχτικός*, επίθ.: πειραχτικός // *με πούντους εγγικτικούς* 28· *λόγος γγιχτικός* 260: υπονοούμενο, σπόντα· *εγγικτικά λόγια* 36 (*εγγιχτικά λόγια* 373) (βλ. και *πούντος*). (*γγιχτικός* 'πειραχτικός' *Σχολείον*· *εγγικτικά* Κοκκινάκης ΠΑ 88· 'προσβλητικός, πειραχτικός' *Χαλιμά*· Βυζάντιος)
- εγγίξιμο*, το: πείραγμα // *καλά εγγιξίματα* 27 (δηλ. βρήκες ευαίσθητο σημείο). (*γγίξιμο* Κεχαγιόγλου· *γγιξίματα* Καταρτζής: 'πειράγματα')
- Εγγλέζος*, ο (& *Ιγγλέζος* 449): Άγγλος.
- εγλεντζές*, ο: διασκεδάση, γλέντι [< τ. *eğlence*].
- εγλεντίζω*, ρ.α. 5 κλπ.: διασκεδάζω, γλεντάω [< τ. *eğlendi*].
- εγνωρίζω*, ρ.μ.: γνωρίζω· *να την εγνωρίζω* 359: μάλλον γρ. *να τηνε γνωρίζω*· βλ. όμως και *Χαλιμά*, *Κισότης* 93, *Κεχαγιόγλου* 161, 495, 619 και *Κοκκινάκη*.
- εζιγέτι*, το: ταλαιπωρία, βάσανα [< τ. *eziyet*] // *τραβά τόσα και τόσα εζιγέτια από τον πατέρα της* 209 [πβ. τ. *eziyet çekmek*]. [Ζαχαριάδης: *εζιέτι* 'καταπίεση, παιδεμα, ταλαιπωρία'· Κουκκίδης:

εζιγιέτ/εζιγιέτ 'δυσκολία, εμπόδιον, καταπίεσις'· μισμαγιές· η φρ. το εζιγιέτι οπού τραβά και στο Σαγανάκι 11r]

έι, επιφών. 174, 245, 368 κλπ. // έι δα: έλα τώρα, έλα ντε [πβ. τ. ey και ιταλ. ehi] (Goldoni: "Via", "Eh"). (+ Αλεξανδροβόδας· Κοκκινάκης Ε δα).

ειδέ, επίρρ. 204, 483: αν όχι, αλλιώς, ειδεμή (Goldoni: se no) // ειδέ και 219, 459 σύνδ.: αν όμως. (Κριαράς· Αλεξανδροβόδας 11· Χαλιμά: η δε 'ενώ'· Σαγανάκι· Σχολείον: ειδέ 'ειδεμή')

ειδή [μάλλον γρ. ειδέ] αλλέως, επίρρ. 297: αλλιώς, ειδαλλιώς, ειδεμή.

ειδεμή, σύνδ.: αν όμως // ειδεμή νομίσεις... 515.

είδησις, η // δώσε με είδησιν 459: ενημέρωσέ με [πβ. τ. haber vermek]. (και Σαγανάκι)

έκλαμπρος, επίθ.: ένδοξος, ξακουστός (Κριαράς) // το έκλαμπρον γένος της 466.

έκστασις, η 467: έκπληξη, κατάπληξη. (+ Μολιέρος T)

εκστατικός, επίθ.: (1) 441 έκπληκτος, κατάπληκτος· (2) χαρούμενος· (3) 455 συγχυσμένος, ζαλισμένος // μην με κάμεις εκστατικόν 225. (Κριαράς: 'έκπληκτος' (Σουμμάκης)· Βεντότης: 'stupéfait'· + Κισότης 11, 93)⁴⁷

εκθηθίζω και κτηθίζω, ρ.μ. 130, 444: μαθαίνω απέξω, απομνημονεύω [< εκτήθου < εκ στήθους]. (εκτήθου Μολιέρος, Κισότης & Κοκκινάκης)

εκφώνησις, η 467: διακήρυξη.

εκφωνώ, ρ.μ. 467: αγγέλλω, διακηρύσσω.

ελαγισμένος, μτχ. 397: ακόλαστος (βλ. και ξελαγιάζω).

ελεγμός, ο: μομφή, ψόγος // είμαι άξιος ελεγμού 409 [και στους Εβδομήκοντα και την Κ. Διαθήκη].

ελιά, η // τραβώ της πικρής ελιάς τα φαρμάκια 485: είμαι πολύ δυστυχημένος, είμαι σε κακά χάλια.⁴⁸

ελληνισμός, ο 146: γλωσσικός αρχαϊσμός.

έλπετ[ε], επίρρ. 23, 185, 312, 334 401: αναμφιβόλως, βεβαίως [< τ. elbet[te]]. (ελμπέττε Καταρτζής· Παμπούκης: 'βέβαια, δίχως άλλο'· Καραποτόσογλου: 'αναμφιβόλως, βεβαίως')

ελτσιλίκι, το 254: ιδιότητα και λειτουργία του απεσταλμένου· πρεσβεία· αποστολή, μεσολάβηση // έχομεν συχνά τα ελτσιλίκια 19 (δηλ. θελήματα) [< τ. elcilik]. (+ Σαγανάκι· Σχολείον 197 'αποστολή, μεσολάβηση')

ενάντιος, επίθ. 431: αντίθετος (δηλ. σε διαφωνία) // [λέγω] το ενάντιον 170 (δηλ. το αντίθετο· και Κισότης 70).

εναντιότης, η 297: αντίρρηση, αντίθεση, άρνηση (Κριαράς). (+ Αυξεντιανός 354, Σχολείον 205, 201)

εναντιχερεκέτι, το [;] // εναντιχερεκέτια του επαγγέλματός σου 119 (δηλ. αντιδεοντολογικές ενέργειες) [αντικανονικός σχηματισμός < ενάντιος + τ. hareket 'κίνημα'].⁴⁹ (βλ. κανένα πράγμα εναντίον εις το επάγγελμα των καθαλιέρων [Κισότης 47], ενάντια της θελήσεώς των [Κισότης 75])

⁴⁷ Τα έκστασις και εκστατικός χρησιμοποιούνται στο Σχολείον προκειμένου να αποδοθούν τα εξής (μεταξύ άλλων): surpris(e), ébloui, curiosité, enchanté, affecté, étonnement.

⁴⁸ Πβ. Κωνστ. Δράκος Σούτζος: πίνουν [...] της πικρής ελιάς φαρμάκια· Καλλίνικος: επίαμεν πικρής ελιάς φαρμάκια Γ1943 & έπτε φαρμάκι πικράς ελιάς μέσα του κατά την παροιμίαν Δ188-189.

⁴⁹ Το ελλ. χερεκέτι, όπως και το ρουμ. herechet (Suciú), χρησιμοποιούνταν συχνά με αρνητική σημασία, π.χ. ΕΑ 19, Μελομένη 124.7 & Γενναδείου Βιβλιοθήκης χφ 725 (στο τελευταίο ακόμα και τα χερεκέτια καλά είναι αρνητικά!). Ο Φωτεινός 394 αναφέρεται σε χερεκέτι (κίνημα) παρά γνώμη του Μπέη (φηλ. του ηγεμόνα).

εναντιώνομαι, ρ.α. 83: αντιτίθεμαι (Τριαντ.) // *δεν εναντιώνομαι εις το να μην το πιω* 44 (δηλ. δεν αρνούμαι να το πιω)· *να εναντιωθεί εις το τράχωμα* 223. (+ Χαλιμά, Σχολείον 38, 205, Εφημερίς I 35, Σαγανάκι, Αλεξανδροβόδας· Κεχαγιόγλου: 'αρνούμαι')

ενθυμητικόν, το: μνήμη // *Δεν παραέχεις ενθυμητικόν* 444 (βλ. και *μνημονικόν*).

ενόσω, σύνδ.: ενόσω, όσο // *να μην έβγεις [...]* ενόσω *δεν κατέβω* 461 (δηλ. έως ότου κατέβω). (πβ. *εν όσω να 'μέχρι να' Καλλίνικος και Σαγανάκι* 12r· *δεν ... έως οπού με την ίδια έννοια Μπερτόλδος* 138, *Hurmuzaki XIII 67 και XIV.3 276 & Κοκκινάκης*)

ενόχλησις, η // *σηκώνω την ενόχλησιν* 133 (σας απαλλάσσω από την παρουσία μου, δηλ. φεύγω) [ίσως επί λέξει απόδοση της φρ. *lento l'incomo* του Goldoni].

εξαγοράζομαι, ρ.μ.: εξαγοράζω // *ας εξαγοραζώμεθα τον καιρόν* 133: *ας εκμεταλλευόμαστε τον καιρό* (Κριαράς: *εξαγοράζω τον καιρόν*).

εξίκι, επίθ. και επίρρ.: λιγότερο(ς) // *ένας γάιδαρος εξίκι, ένας γάιδαρος παραπάνου* 323 [< τ. *eksik*]. (επίρρ. στον Καλλίνικο)

εξιλδίζω, ρ.μ.: μειώνομαι· εξαφανίζομαι // *Μην υποπτεύεσαι [...]* *πως [...]* *θα εξιλδίσει τίποτε από την προίκα σου* 141 [< τ. *eksildi*].

εξοδιάζω, ρ.μ.: (1) 357 *περνώ* (καιρό) (βλ. και *ξοδιάζω*)· (2) *διώχνω* (επισκέπτη 351, = *σαβδίζω*, βλ. λ.).

εξοδιαστής 502 και *ξοδιαστής* 135, ο: σπάταλος.

εξοχότατος 73, η *Εξοχότης* σας 73, 74: (προσαγορεύσεις γιατρού).

έξυπνος, επίθ. 210: *ξυπνητός* (το αντίθετο του *κοιμώμενος*). (+ Κοκκινάκης ΠΑ 105)

εξωμερίτισσα, η 350: *μη ντόπια* (Goldoni: *abitante di Castello*).

επαγγέλλομαι, ρ.μ.: ισχυρίζομαι // *επαγγέλλονται να το ηξεύρουν* 310 (Goldoni: *professano*).

επακουμβώνω, ρ.μ.: *ακουμπώ* // *επακουμβώνοντας το κεφάλι του εις αυτό* 226 (πβ. Κριαράς, λ. *επακουμβίζω*).

έπειτζε, επίρρ.: αρκετά καλά [< τ. *ereyce*]. (+ Σαγανάκι)

επιταυτού, επίρρ. 311: *επίτηδες* (πβ. και *μαχσούς*).

επιτηδειγμή, η: *παράδειγμα* (Βυζάντιος) // *δίδω/παίρνω επιτηδειγμήν* 70, 75. (και στον Γαζή· πβ. *επιδειγμή* Μολιέρος Μηνάς 86)

επιτηδεύομαι, ρ.μ. 495: *επινοώ* // *επιτηδεύομαι ένα τρόπον* 495.

επιτροπική, η 135: *επιτροπεία* ανηλικού, *κηδεμονία* (Κριαράς).

επιχειρίζομαι, ρ.μ. 135: *επιχειρώ* (Κριαράς).

ερευνώ, ρ.μ.: *ψάχνω*, *αναζητώ* (Κριαράς) (πβ. και *σκαλίζω*).

ερμηνεύω, ρ.μ. 71: *συμβουλεύω*.

ερυθριότης, η: *κοκκινάδα*, *κοκκινίλα* // *η ερυθριότης του προσώπου σου/μου* 152, 467 [πβ. *ερυθρότης* στον Γαληνό]. (η *ερυθριότης του προσώπου σου* και στον Πιστό βοσκό, μτφ. Γ. Σούτσος (Βενετία 1804) 60)

εσκιάδικος, επίθ. 367: [πιθ. *αργκό*] *όμορφος*, *ελκυστικός* // *Αμ' αυτό είναι πολλά πλέον εσκιάδικο* 367 [< τ. *eskiya* 'ληστής'] (Goldoni: *Ma questo è assai più bello*).

εσνάφης, ο 489: *μαγαζάτορας*, *έμπορος* [< τ. *esnaf*].

ετράφι, το: περιβάλλον [< τ. *etraf*, πληθ. του *taraf* 'πλευρά'] // *να κάμης το ετράφι δικόν σου* 387: να έχεις τη γειτονιά με το μέρος σου.

έτσι, επίρρ.: [και] τόσο // *έτσι καλά* 482. (+ Καβάφης)

ευγενεία, η // *η ευγενεία σου/σας*: εσύ/εσείς (τιμητική προσφώνηση).⁵⁰

ευγενίζω, ρ.μ. 293: εξευγενίζω. (+ Ρήγας τόμ. Γ' και Βηλαράς)

ευθύς σπού, σύνδ. 87: μόλις. (+ πολλά κείμενα διαφόρων τόπων και εποχών)

εύκαιρα, επίρρ. 237: μάταια (Βεντότης, Κριαράς).

εύκαιρος, επίθ. 222, 237: άδειος (Βεντότης, Κριαράς).

ευκαιρώνω, ρ.μ.α. 184, 210, 222, 502: αδειάζω (Κριαράς).

ευκολοαπόκτητος, επίθ. 442: που αποκτάται εύκολα.

ευκολοεύρετος, επίθ. 246: που βρίσκεται εύκολα.

ευκολοσυγκατάβατος, επίθ. 367: που ικανοποιείται εύκολα [;].

ευλάβεια, η 81: σεβασμός (Κριαράς) (Goldoni: *rispetto*).

εύλογος, επίθ.: [και] κατάλληλος // *απόφασις εύλογος κατά το χάλι μου* (κατάλληλη για την κατάσταση μου) 280.

ευστόμαχος, επίθ. 255: εύπεπτος (Κριαράς).

ευχαριστία, η: ευγνωμοσύνη.

ευχαριστώ, ρ.μ. (προστακτική *ευχαρίστα* 540, όπως και στον Βηλαρά).

εφετόν, το 173: επιθυμία [αρχ.] (Goldoni: *passione*). (επίθ. *εφετός* Ρήγας τόμ. 3 & 4 'επιθυμητός'· Χριστόπουλος 'αυτός που εύχεσαι')

εφεύρεμα, το: εφεύρεση· νεωτερισμός, μόδα // *Νέον εφεύρεμα και αυτό* 332 (Κριαράς) (βλ. και *γενί τσιγκμά*). (+ *Χαλιμά, Αυξεντιανός· εφεύρημα Εφημερίς*)⁵¹

εφεύρεσις, η: εφεύρεση· νεωτερισμός, μόδα // *νέα εφεύρεσις* 360 (Κριαράς). (+ *Χαλιμά· εφεύρησις Εφημερίς*)⁵²

εφευρίσκω, ρ.μ. (αορ. *εφεύρε* 435) // *να εφεύρω καμίαν πρόφασιν* 370. (τύπος *εφευρήκαν* Ρήγας τόμ. 1)

εχθεσινός, επίθ. 354 (πβ. και *χθες*).

εχτιράζι, το: προφύλαξη [< τ. *ihitiraz*] // *με μεγάλο εχτιράζι* 356 (Goldoni: *soggezione* 'δέος').

ζάβαλης, ο 87, *ζαβάλισσα, η* 209 [< τ. *zavalli* 'δυστυχής· ο καημένος, η καημένη!']. (*ζάβαλης* και *Καταρτζής, Αλεξανδροβόδας, Κοκκινάκης· ζαβάλισσα και Σχολείον* 102)

ζαέρ 3, 16, 68, 185, 284, 389, *ζαεχέρ* 384, *ζαχέρ* 21, 66, 112, 152, 339, *επίρρ.*: προφανώς, σίγουρα [< τ. *zahir* 'όπως φαίνεται']. (+ *Αυξεντιανός, Καταρτζής και Σινάνης· Παμπούκης: 'φαίνεται, καταπώς φαίνεται'· Κεχαγιόγλου: 'βέβαια, σίγουρα'*)

⁵⁰ Ο τύπος, έτσι τονισμένος, μαρτυρείται από το 1200 περίπου (TLG)· ο Κριαράς έχει τη σημασία στο λήμμα *ευγένεια* 8, δεν αναφέρεται όμως στον τονισμό και παρέχει ένα μόνο παράδειγμα (*ευγενεία*), από τον *Ερωτόκριτο*.

⁵¹ Πβ. *νέα εφευρέματα, νέες εφεύρεσεις = moda*, Μολιέρος T49, 50.

⁵² Τα *εφεύρημα* και *εφεύρεσις* μαρτυρούνται από τον 4ο αιώνα μ.Χ. [TLG]· πβ. και οθωμ. *nevicađ* [κυριολ. 'νέα εφεύρεση'] 'νεωτερισμός'.

- ζαΐφης, θηλ. ζαΐφισσα 43: αδιάθετος, αρρωστιάρης [< τ. *zayif*]. (το ζαΐφης και Σαγανάκι, Σχολείον 107, Μακρυγιάννης Οκθ, Βυζάντιος, και σε επιστολή του ηγεμόνα Αλεξ. Υψηλάντη, Hurmuzaki XIV.3 207)
- ζαΐφλανδίζω, ρ.α. 55: γίνομαι αδύνατος, αδύναμος [< τ. *zayiflandi*]. (+ Σαγανάκι)
- ζαπίτης, ο 387: αστυνομικός [< τ. *zabit*]. (Κεχαγιόγλου: ζαμπίτης 'χωροφύλακας, αστυνομικός')
- ζαπτζής, ο 388: αστυνομικός [πβ. τ. *zabt* 'σύλληψη, πιάσιμο' και ρουμ. *zarciu* 'φοροεισπράκτορας-αστυνομικός'].
- ζαρίφης 63, 249, θηλ. ζαρίφισσα, επίθ. 234: κομψός (για έμψυχα) [< τ. *zarif*].
- ζαρίφικος, επίθ. 249, 275, 368: κομψός (για άψυχα) [< τ. *zarif*]. (+ Βοσπορομαχία)
- ζαριφλίκι, το 364, 436, 438: κομψότητα [< τ. *zariflik*].
- ζαχέρ: βλ. ζαέρ.
- ζεπζεβάτια, τα 149: λαχανικά, ζαρζαβατικά [< τ. *sebzevat*].
- ζερμακούπι, το 211: οθωμανικό χρυσό νόμισμα αξίας 25 γροσιών [< τ. *zermahbub*, κυριολ. 'αγαπητό χρυσάφι'· πβ. ρουμ. *zermacur* (Suciu)]. (ζερμαχπούπι Δαπόντες ΔΕ μ')
- ζέφκι, το 10: ευχαρίστηση, απόλαυση [< τ. *zenk* 'γέυση· ευχαρίστηση, απόλαυση'] Παμπούκης, Ζαχαριάδης). (+ Σαγανάκι, Γουζέλης· Koukkidis, λ. ζέβκι: 'ευχαρίστησις, ηδονή, αφροντισία, ανάπαυλα' (και Κεχαγιόγλου))
- ζεφκλένδισμα, το: διασκέδαση, απόλαυση // διά ζεφκλένδισμα 133: για πλάκα [< τ. *zeφkλεndίζω/ζεφκλεντίζω*].
- ζεφκλεντίζω, ρ.μ. 200, 244: περιπαίζω· (παθητ.) ζεφκλεντίζομαι 283 (με την ίδια σημασία) [< τ. *zenklendi* 'απολαμβάνω· περιπαίζω'] (χρησιμοποιείται και το *περιπαίζω* 133) (Goldoni: *buflarsi*). (+ Σαγανάκι + φαναριώτικα τραγούδια)
- ζηλιά, η 450: ζήλια (βλ. και ζούλια).
- ζήτημα, το 77: παράκληση, αίτημα.
- ζιαφέτι, το 389, 500: επίσημο δείπνο, πανδαισία [< τ. *ziyafet*]. (+ Σχολείον, Σαγανάκι, Μισμαγιά, ΕΑ, Βυζάντιος & Ζαχαριάδης· ο Παμπούκης γράφει ζιαφέτι, δείχνοντας έτσι ότι η λ. είναι τετρασύλλαβη)
- ζολότα, η 148: οθωμανικό χρυσό νόμισμα αξίας 80 άσπρων [πβ. οθωμ. *zolota*, που προέρχεται από σλαβική λέξη που σημαίνει 'χρυσάφι']. (+ Σαγανάκι)
- ζούλια, η 358 (και υποκορ. ζουλίτσα 216): ζήλεια (βλ. και ζηλιά). (+ Κοδρικάς, Σαγανάκι και Ζαχαριάδης)
- ζουλιάρης, ο 356: ζηλιάρης. (Ζαχαριάδης)
- ζουλούφι, το 429: τσουλούφι [< τ. *zülüf*].
- ζυάζω, ρ.μ.: ζυγιάζω // ζυάζονται τα λόγια του 151.
- ζυγή, η: ζευγάρι (Κριαράς) // μια ζυγή γυαλιά της μύτης 187· μια ζυγή βραχιόλια 86 (Goldoni: 187 *due para d'occhiali*· 86 *un paio di smanigli*).
- ηγεμονικόν, το: είδος νομίματος // ηγεμονικά βενετικά 211: δουκάτα βενετικά.
- ήθι, το: παρουσιαστικό, όψη (Κριαράς) // το ευγενικόν σας ήθι 154 (πβ. Goldoni: *gentilezza* 'καλοσύνη, ευγένεια').

θαλασσομαχώ, ρ.α.: θαλασσοδέρνομαι, παλεύω με τη θάλασσα // *εθαλασσομάχησα εις το πέλαγο του Έρωτος* 148 (Goldoni: *ho navegà*). (+ *Βοσπορομαχία*)

θαρρετός, επίθ. 188: όποιος χαρακτηρίζεται από παρρησία (το αντίθετο του ντροπαλός).

θαρρεύω, ρ.μ.: νομίζω, πιστεύω (Κριαράς) // *το θαρρεύω διά ένα παραμύθι* 431.

θαυμάζομαι, ρ.μ. 99: θαυμάζω (Κριαράς). (+ Μολιέρος, *Κισότης* 37, *Αλεξανδροβόδας* 111)

θέατρον, το 357: θέατρο.

θεμέλιον, το: (και μτφ.) βάση // *συντυχαίνεις τεβεκελί και χωρίς θεμέλιον* 197. (πβ. *δίχως θεμέλιο, Ερωτόκρ. Γ' 995*)

θена, μόρ.: θα [το *θα* χρησιμοποιείται μόνο μια φορά].

θεός, ο // *να τον κόψει ο θεός!* 78.

θεραπεία, η 114, 196, 294: λύση (προβλήματος).

θεωρία, η 161: όψη, εμφάνιση // *ποιίας θεωρίας είναι;* (για άλογο, δηλ. τι χρώματος είναι;).

θυμώνομαι, ρ.α. 274: θυμώνω (Κριαράς). (+ Μολιέρος, ΕΑ)

θώλετρον, το 232, 285: χρηματικό δώρο που χαρίζει ο γαμπρός [285] (ή ένας τρίτος [232]) στη νύφη μετά τον γάμο [*< βυζ. θεώρετρον < αρχ. θεώρητρα*].⁵³

θωριάζω, ρ.μ.: χρωματίζω, εναρμονίζω, συνδυάζω χρωματισμούς (Δημητράκος) (το ρ. φαίνεται να είναι ταυτόσημο με το αρχ. *ποικίλλω* «Εργάζομαί τι με διάφορα χρώματα, ποιῶ τι ποικίλον, κεντῶ διά ποικίλων χρωμάτων» (LSJ) // *πώς θена την θωριάσει* (ενν. την τουτούν κεσέ, δηλ. την καπνοσακούλα) 384. (+ Καλλίνικος Δ375 για υφασμένα σχέδια σε χαλί: *πολύχρωμα, πολυανθή, έντεχνα θωριασμένα*)

Ιγγλέζος: βλ. *Εγγλέζος*.

ιδέα, η: νους: γνώμη // *περνά από την ιδέα σου ότι...* 369· *αν δεν εβγάλης παντάπασι τούτο από την ιδέα σου* 369.

ιδίωμα, το 180: χαρακτηριστικό (Κριαράς), συνήθεια.

ιδιωτισμός, ο 146: γλωσσική διατύπωση, έκφραση.

ιδρωτας, ο: ιδρώτας // *άρχισε κρύος ιδρωτας να με περεχά* 211.

ιλζάμι, το 189 // *να κάμω ιλζάμι τον θείον της* 173: θα πείσω τον θείο της [πβ. τ. *ilzam etmek* 'καταπείθω και αποστομώνω με τα επιχειρήματά μου']. (γενόμενος *ιλζάμι* από αυτόν τον λόγον του δούλου της Hurmuzaki XIV.3 406· *έγινε ιλζάμης* Αρχαία Αλή Πασά)

ιμπεριάλος [;], επίθ.: αυτοκρατορικός [*< βεν. imperial* ή *ιταλ. imperiale*] // *εις βασιλικές κούρτες και εις αυλάς ιμπεριάλας* 330-1 (Goldoni: *teatri regi, imperiali*).

ιναμοράτος, επίθ. 274: ερωτευμένος [*< ιταλ. innamorato*].

ιναλλάχ, επιφών. 215: πρώτα ο Θεός [*< τ. inshallah* 'αν θέλει ο Θεός'].

⁵³ *Oxford Dictionary of Byzantium*, λ. *theoretroon* (θεώρετρον): "a wedding gift of a husband to his wife that supplemented the donatio propter nuptias or the hypobolon" (< AG θεώρητρα 'presents made by the bridegroom to the bride when she first unveils herself'). Nikolaos Andriotis, *Lexikon der Archaismen in neugriechischen Dialekten* (Βιέννη 1974), λ. *θεώρητρα*: *θώρετρα* Πόντος, *Θράκη, θέρωτρα, θέρετρα* Πόντος: (1) δώρο που προσφέρει ο γαμπρός στους γονείς και τα αδέρφια της νύφης, (2) δώρο εις χρέμα που προσφέρει ο γαμπρός στη νύφη πριν από τον γάμο. Βλ. Daniel 11 και Stevanoni xlvii.

ιντερεσάρω, ρ.μ.: ενδιαφέρω [< ιταλ. *interessare*].

ιντερεσάτος, επίθ. (θηλ. *ιντερεσάτα* και *ιντερεσάτη* 310) 208, 270, 310: ενδιαφερόμενος· συμφεροντολόγος [< ιταλ. *interessato*] (Goldoni: *interessato*). (και Καρατζάς με την αρνητική σημασία, XIII 94)

ιντερέσο, το 82, 83, 173, 200, 223, 239, 497 και *ιντερέσε* (και πληθ. 136): συμφέρον [< ιταλ./βεν. *interesse*] (χρησιμοποιείται και το *συμφέρον* 224).

ιράδι, το: εισόδημα [< τ. *irad/irat*] (Hurmuzaki XIV.3 286, 365 κλπ., Αρχεία Αλή Πασά και Παμπούκης: *ιράτι*). (+ *Εφημερίς*)

ίρζι, το 8, 15, 75: τιμή, ντροπή, σεμνότητα [< τ. *irz*] // *Πού πλέον τιμή, πού ίρζι; 8· τιμή και ίρζι* 75. (+ *Σαγανάκι· Αλεξανδροβόδας: 'τιμή, αξιοπρέπεια'* και στα Αρχεία Αλή Πασά)

ίσια εδώ, επίρρ. 198: τώρα μόλις.

ισκιουζάρης 383, 395 και *ισκουζάρης* 129, επίθ.: επιτήδειος, δραστήριος, επιμελής [< τ. *ışgüzar*].⁵⁴
Ισπανία, η 441.

ισπανιόλικος 466 & *σπανιόλικος* 161, επίθ.: ισπανικός [πβ. ιταλ. *spragnolo*].

Ιταλιάνος, ο 424 κλπ., *ιταλιάννα*, η 308: Ιταλός, Ιταλίδα [< ιταλ. *italiano*].

ιτιπάρι, το 170: εκτίμηση, σεβασμός, τιμή [< τ. *itibar*].

ιτσιρδίζω, ρ.μ.: κάνω [κπ.] να πιει, ποτίζω [κπ.] // *η τύχη σε το ιτσιρδισε* 49: η τύχη σε έκανε να το πιεις (δηλ. το δηλητήριο) [< τ. *icirdi*].

ιφτιράς, ο 96, 119: συκοφαντία [< τ. *iftira*] // *ιφτιράς του είναι* 112 (δηλ. συκοφαντία εναντίον του).⁵⁵ (*Αυξεντιανός· Σχολείον* 195: *είναι ιφτιράς της· φαναριώτικα άσματα· Αρχεία Αλή Πασά· Ζαχαριάδης*)

ιχτιγιαδέν, επίρρ. 280: για παν ενδεχόμενο [< τ. *ihdiyaten*, με τόνο στην παραλήγουσα]. (ο τύπος *ιχτιγιαδέν* [sic?]) στο Hurmuzaki XIV.3 239)

καγίκι, το 532: καΐκι (συνηθ. κωπήλατο) [< τ. *kayık*] (Goldoni: *gondola*).

καγικτσής, ο 382, 480, 532: καϊκτσής [< τ. *kayıkçı*] (Goldoni: *gondoliere*).

καεβές, ο 355, 372: καφές [< τ. *kahve*] [βλ. και *καφετζίκι*].

καζανδιδρίζω, ρ.μ. 88, 95: κάνω [κπ.] να κερδίσει [< τ. *kazandirdi*]. (+ *Σαγανάκι*)

καζάντιο, το: κέρδος (Βεντότης) [< *καζαντίζω* < τ. *kazandı* 'κερδίζω'].

καθημερούσιον, επίρρ. 158, 180: καθημερινά (Κριαράς). (+ *Ιωακείμ, Χαλιμά* και Hurmuzaki XIV.3 278)

κάθισμα, το: παραμονή // *θέλετε το κάθισμά μου;* 176: θέλετε να μείνω;· *δεν με φαίνεται εύλογον το κάθισμά μου* 228 (δηλ. το να μείνω άλλο εδώ). (+ *Καλλίνικος* σ. 85)

καθιστικός, επίθ. // *μουσαφίρης [...] καθιστικός* 172: φιλοξενούμενος (Goldoni: *ospite*).

⁵⁴ Ζαχαριάδης, λ. *ισκιουζάρης*: «αυτός που ανακατώνεται σε ξένες υποθέσεις». Πβ. ρουμ. *ischiazar* (απαρχαιωμένο) 'έξυπνος, πονηρός'. Όσον αφορά τις μεταφράσεις του Goldoni, από τη συνύπαρξη του *ισκιουζάρης* με το *άξιος* και το *τσαπούκης* φαίνεται ότι η λ. χρησιμοποιείται με θετική έννοια, όπως και στον Hurmuzaki XIV.3 284 (*πρακτικός και ισκιουζάρης*) και στα Αρχεία Αλή Πασά.

⁵⁵ Σε άλλο χωρίο (όπως και στο *Σαγανάκι* 34ν) το ουσ. χρησιμοποιείται ως άμεσο αντικείμενο του *προσάπτω* (96), πβ. *προσάπτω κατηγορίαν* (όπως στην ΚΝΕ) στον Καλλίνικο σ. 116.

- καθολικός, επίθ.*: κύριος, κατ' εξοχήν // *το καθολικό σχολείο των δούλων ευρίσκεται εις την Φράντσαν 446.*
- καθρεπτάκης, ο 437*: υποκορ. του καθρέπτης.
- και καλά, επίρρ.*: σίγουρα, όντως [;] // *ο ανδραδελφός μου και καλά με θέλει υπανδρευμένη 450.*
Πβ. και *καλά έλα Δαπόντες, «Βρύσις λογική», έκδ. Καρανάσιος, σ. 320.* Στον ΚΧ όμως το «και καλά» φαίνεται ότι δξμαίμει 'δήθεν'.
- καιρός, ο //* *εις καιρόν οπού, χρονικός και εναντιωτικός σύνδ. 57*: ενώ.
- κακιωμένος, μτχ.*: θυμωμένος, μαλωμένος (Κριαράς, Τριαντ.) // *είμεθα κακιωμένοι με τη Ροζάωραν 181.*
- κακογνωμιά και κακογνωμία, η 217, 218*: παραξενιά, πείσμα (Κριαράς).
- κακοκαρδίζω, ρ.μ. 236, 271· ρ.α. //* *θέλει κακοκαρδίσει μαζί μου 209* (Κριαράς).
- κακοκάρδισμα, το 181, 363.*
- κακοκαρδισμένος, μτχ. 107 //* *θέλει είναι κακοκαρδισμένος απάνου μου 228.*
- κακοκράζω, ρ.μ. 81*: βρίζω [;] (Goldoni: infastidire 'ενοχλώ').
- κακομοιριασμένος, επίθ. 121*: δυστυχημένος (Κριαράς).
- κακοστομαχιάζω, ρ.μ. 237*: έχω το στομάχι μου.
- καλαμπαλίκι, το*: (1) 354 φιλική συγκέντρωση (Goldoni: 'conversazione')· (2) 117 φασαρία· (3) (πληθ.) *καλαμπαλίκια 266, 306*: αποσκευές [< τ. *kalabalik* 'πλήθος'].
- κάλαντα, τα*: *από την στράταν έχω να γράψω τα κάλαντά της 339* (δηλ. θα της γράψω ειλικρινά τη γνώμη μου γι' αυτήν).
- Καλέ δα! & Κάλε δα! 80, 170, 269, 360*: (έκφραση άρνησης, αντίθεσης ή αδιαφορίας). (Καλέ δα Σαγανάκι· Κάλε δα Χριστόπουλος & Goldoni (μτφ. Καρατζάς, 1838) 198)
- καλοθλέπω, ρ.μ. 433* (Κριαράς & Τριαντ.) (Goldoni: essere ben veduto).
- καλοθέτω, ρ.μ.*: βάζω [κτ.] στη θέση του // *να το καλοθέσω οπού να μην φαίνεται 212* (Γ.Γ. Ζαλίκογλου, *Λεξικόν της γαλλικής γλώσης* (Παρίσι 1809), λ. *poster*· Βυζάντιος 'συγυρίζω' και Κισότης 61).
- καλοπλυμένη, η 511*: πουτάνα (Goldoni: squaquarine).
- καλοστοχάζομαι, ρ.μ. 235*: καλοσκεφτομαι.
- καλούτσικος, επίθ. 65, 79, 85, 106, 253, 218*: όμορφος, νόστιμος (για ανθρώπους) // *πολλά καλούτσικη 97· πιο καλούτσικη 108.* (+ *Αλεξανδροβόδας, Σχολείον & Κοκκινάκης*)
- καλπάκι, το 294*: «είδος καπέλου χωρίς γύρο, από γούνα ή από τσόχα» (Τριαντ.) [< τ. *kalprak*].
- κάλπικο φλωρί, το*: κίβδηλο φλωρί (βλ. *φλωρί*).
- κάμε, προτρεπτικό μόρ. //* *κάμε έλα μαζί μου 311* (Goldoni: orsù 'έλα, άντε').
- κάνε, επίρρ. 203*: τουλάχιστον (ακολουθεί μετά τη λέξη στην οποία αναφέρεται).
- κανέ, αντων.*: κανένα // *κανέ σου πράγμα κακόν δεν φαίνεται εις τα μάτια μου 224.*
- κάπηλας, ο 480*: σερβιτόρος σε καπηλειό (Goldoni: cameriere).
- κάπι, το 372* [προβληματικό· ίσως < τ. *kap* (< γαλλ. *carpe*) 'κάπα' (προταση Peri)].

καπουλδίζομαι, ρ.μ. 254, 448: παρασύρομαι [< τ. *kapildi*· σημειώστε την κατάληξη της παθητ. φωνής σε τ. ρηματικό θέμα που δείχνει ήδη παθητ. φωνή] // *οι ακμάκηδες καπουλδίζονται από τέτοια λόγια* 243.

καπτίζω, ρ.μ. 76, 386: πιάνω, αρπάζω [< τ. *kapiti*].

καπτσαλατίζω, ρ.μ. // *τα καπτσαλάτισες* 400 'vous avez emmanché l'affaire' (Daniel, δηλ. ξεκίνησες την υπόθεση) [ίσως αντί *κοπτσαλατίζω*, < τ. *korçaladi* 'συνδέω με κόπιτσες'].

καράβι, το 93: μέρος πουλερικού (Goldoni: *gorpra* 'οπίσθια').

καραγρόσι, το 493, 494: νόμισμα αξίας 2 γροσιών [πβ. τ. *kara kuruz* 'ισπανικό τάλιρο'].

καράρι, το 165, 334: απόφαση· επίλυση // *Αποφάσισε, κάμε καράρι* 228 [< τ. *karar*· *να δώσωμεν καράρι την υπόθεσιν* 31· *να δώσω καράρι αυτής της υποθέσεως* 200, 213, 217 (πβ. τ. *karar vermek* 'παίρνω απόφαση')· *εις τι τέλος και καράρι την έφερε* 50 (χρησιμοποιείται και το *απόφασις*). (ΕΑ, Hurmuzaki XIV.3 281, 367 κλπ., Αρχεία Αλή Πασά, Ζαχαριάδης)

καραρσίζης, επίθ.: αναποφάσιστος [< τ. *kararsiz*] (Ζαχαριάδης).

καρδιά, η // *δεν βαστά η καρδιά του να μην την ιδεί* 465.

καρέτα, η 29, 358, 362, 377, 378: είδος ιππήλατης άμαξας, καρότσα [< ιταλ. *carretta* ή βεν. *careta*] (358 Goldoni: *carrozza*).⁵⁶ (+ *Δαπόντες ΚΧ, Καλλίνικος, Σαγανάκι, Κοδρικά Εφημερίδες*)

κάρι κιγμέτι, το: βαθύτατη αξία [< τ. *kâr-i kiymet*] // *ο Σπανιόλος γνωρίζει το κάρι κιγμέτι* 441 (βλ. και *κιγμέτι*).

καρναβάλιον, το 456: καρναβάλι.

καρότσα 355, 372 & *καρούτσα* 133, η: καρότσα (Goldoni: *carrozza*) [ο τύπος *καρούτσα* ίσως < ρουμ. *cârûța*]. (*καρούτσα* και στον Υψηλάντη 601, σε σχέση με τις ηγεμονίες)

καρποφορούμαι, ρ.μ. 364: κερδίζω, αποκτώ (ψυχικά) (Κριαράς).

κάρτο, το: τέταρτο // *ένα κάρτο της ώρας* 296 [< ιταλ. *quarto*].

κασάπης, ο 488: κρεοπώλης, χασάπης [< τ. *kasap*].

κασετίνα, η 113, 115: θήκη για κοσμήματα ή για άλλα αντικείμενα αξίας (Τριαντ.) [< ιταλ. *cassetina* ή βεν. *cassetina*] (113 Goldoni: *scrigno*· πβ. και *σκρίνιον*). (Βυζάντιος: 'cassette, écrin')

κάστελα, επίρρ. 170: επίτηδες [πβ. τ. *kasdiyle* 'με την πρόθεση'].

κάστισμα, το: μάζεμα (δηλ. στένεμα) [< *καστιζω* < τ. *kasti* 'μαζεύω (φόρεμα, ύφασμα, κλπ.)'].

(Ηπίτης: 'rempli, plit fait à du linge, à de l'étoffe, à une tapisserie dans le but de les rétrécir ou de les raccourcir, sans en rien couper')

κάτα, η 182: γάτα.

καταγελώ, ρ.μ.: περιγελώ, εμπαίζω, χλευάζω· ειρωνεύομαι (Κριαράς).

καταδιορθώνω, ρ.μ. // *καταδιορθώνω τους χρεοφειλέτας μου* 538: εξοφλώ πλήρως τους πιστωτές μου [;].

κατακαημένος, επίθ.: μ' εκτύπησεν ένα μπάτσον κατακαημένον 485.

καταμουτσουνιά, η 485: γροθιά στο πρόσωπο.

⁵⁶ Οι Peri & Gentilini ερμηνεύουν λανθασμένα το *καρέτα* ως 'portantina' ('φορείο, φορητό κάθισμα'). Η Gentilini (xi) επισημαίνει σωστά ότι ο μεταφραστής επιλέγει το *καρέτα* (σ. 29) για το *bracciere* του Goldoni (*La moglie saggia*, II ix). Ερμηνεύει όμως λανθασμένα το *bracciere* ως '(it. portantina)', ενώ η λ. δηλώνει τον τακτικό σύντροφο μιας κυρίας, γνωστό και ως *cicisbeo* ή *cavalier servente* (ευχαριστώ τον Arturo Tosi για την πληροφορία). Στο *La dama prudente*, I viii *bracciere* μεταφράζεται (ευφημιστικά) ως *δούλος* (ρ. 355).

- καταντώ, ρ.μ.: καταλήγω, κατορθώνω // χωρίς να καταντήσει να με πάρει 215 (δηλ. να με παντρευτεί). Και Χριστόπουλος 49.
- καταπάνου, επίρρ.: εναντίον (Κρ.) // τον θυμόν οπού έχει καταπάνου μου 280.
- καταπείθω, ρ.μ. 327 κλπ.: πείθω. (+ Κοκκινάκης· Χριστόπουλος 112)
- καταποδιάζω, ρ.μ. 216, 280: παίρνω (κπ.) καταπόδι, κυνηγώ. (Ηπίτης: 'levtrauder, κυνηγώ')
- κατασκοτώνω, ρ.μ.: δέρνω (κπ.) πάρα πολύ (Τριαντ.) // με κατασκοτώνει από το ξύλο 78.
- κατασταίνω & καταστήνω 73, 87, 225, 504 ρ.μ. (αορ. ενεργητ. κατάστησαν, αορ. παθητ. καταστάθηκεν 483): καθιστώ (Κριαράς). (κατασταίνω Κριαράς, Χαλιμά & Μολιέρος Μηνάς 185· καταστήνω Καλλίνικος)
- κατάστασις, η: // Κοίταξε εκεί, χάλι και κατάστασις 74.
- καταφρόνιο, το 99: έλλειψη σεβασμού.
- καταχωμένος, μτχ. 481: κρυμμένος.
- κάτι I, επίρρ. 85: κάπως· πολύ // κάτι άργησεν 358· κάτι γλήγορα 85 (Goldoni: un poco troppo presto)· κάτι καλό 309· κάτι νωρίς 252· κάτι καλά: βλ. κάτι καλά. (πβ. κάτι πουρνό; στον Αυξεντιανό 336)
- κάτι II: μήπως [:] // κάτι δεν έρχεται η αρραβωνιαστική; 301.
- κάτι καλά: (1) αρκετά καλά 330· (2) ευτυχώς 177 // (3) μακάρι // Να έλθει και το μπενλίκι, κάτι καλά και τσόχα εγγλέζικη 460· κάτι καλά να μην χάσω και τα δεκαεννέα 242: μακάρι να μη χάσω/πάλι καλά που δεν έχασα [:]· κάτι καλά οπού 355, 434: ευτυχώς που, πάλι καλά που (η χρήση και στον Καταρτζή)).
- κατί τζεβάπι, το 180: οριστική απάντηση [< τ. *kat'î cenar*]. (+ Hurmuzaki XIV 238)
- κατουροκούμαρο, το 321: ουροδοχείο, καθήκι [< *κάτουρο* + *κουμάρι* 'αγγείο'] (Goldoni: urinal).
- κατσιρδίζω, ρ.μ. 81, 262: αφήνω [κτ. ή κπ.] να ξεφύγει: Κατσιρδίζομεν λόγια 22 (Goldoni: *squaquaarar*)· να μην κατσιρδίσωμεν το φουρσάντι 101, 385 (δηλ. την ευκαιρία) [< τ. *kasirdi*]. (πβ. ένα τέτοιο κελεπούρι δεν πρέπει να κατσιρδίση ένας πτωχός βαδάχος Κοκκινάκης 200 & Σχολείον 169· Ζαχαριάδης: «κατσιρντίσα μια καλή ευκαιρία σήμερα»)
- κατσιρμάς, ο 500, 501: όρος στο χαρτοπαίγνιο γκιορδούμ [< τ. *kasirma* 'απαγωγή'].
- καυχώμαι, ρ.μ. 243.
- καφαλτί, το 384: πρόγευμα, πρωινό· κολατσιό [< τ. *kahvaltî*]. (Καλλίνικος *καχβαλτί*)
- καφετζίκι, το 386: καφεδάκι [< τ. *kahvecik*] (βλ. και *καεβές*).
- κεδέρι, το // ανησυχία, θλίψη, ταλαιπωρία [< τ. *kederi*] // να με προξενηθεί κανένα κεδέρι 176 (πβ. τ. *kederi iras etmek*)· (και) ζημιά 200 (για τη σημασία πβ. ρουμ. *cheder* 'ζημιά' (Suciù)). (η λ. συνήθης στη φαναριώτικη αλληλογραφία (Hurmuzaki XIV.3), π.χ. φοβούμεθα ότι μεγάλον κεδέρι έχουν να μας προξενήσουν εις την ενέργειαν των αυθεντικών προσταγών, σ. 359)
- κεδερλήδικος, επίθ. 209: επιζήμιος [< τ. *kederli* 'λυπημένος'].
- κείμαι [:], ρ.α.· (προστακτ.) κείσου: μείνε // – Να πηγαίνω ή να προσμένω; [...] – Έι, κείσου, πήγαινε, μη με τυραννείς 175.
- κεϊφι, το 216: κέφι [< τ. *keyif*].
- κελεπίρι 147 & κελεπούρι 262, το: ευκαιρία, κελεπούρι [< τ. *kelepir*].

- κεντί, το 274: η ώρα 4-5 περίπου του απογεύματος [< τ. *ikindi* 'η ώρα της (μουσουλμανικής) απογευματινής προσευχής' (5 μ.μ. περίπου στην Κωνσταντινούπολη τα μέσα Μαΐου)]· η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.
- κεπάπι, το 134, 238: κεμπάμπ [< τ. *kebab*].
- κεράτσα 235, κυράτσα 228, 236, η: δεσποινίς (χωρίς μειωτική σημασία) [υποκορ. του *κερά*, *κυρά* (πβ. *κυαράτσα*)]· *κερατσιτσα*, η 467: υποκορ. του *κεράτσα* (η λ. *cheratija* και στα ρουμ., με μειωτική όμως σημασία: Galdi).
- κερδαίνω, ρ.μ. 308 (αορ. θέμ. *κερδεσ-* 185, *κερδεξ-* 377, 501, *κερδισ-* 500): κερδίζω // *θέλει κερδέξει την κρίσιν* 354 [αρχ.· και Κρ.]. (*κερδένω* & *κερδήσω* Μολιέρος· *εκερδέσανε* Σολωμός ΓΖ)
- κεφάλι, το // *τι συμβεβηκός μεγάλο και ανέλπιστο οπού ήλθε εις το κεφάλι μου* 201 (δηλ. μου συνέβη) (πβ. τ. *basā gelmek*). (+ *Σχολείον* 18· Ζαχαριάδης, λ. *ντουρ μπακαλούμ*: «ποιος ξέρει τι θα 'ρθει ακόμα στο κεφάλι μας;»)
- κεφίλης, ο, κεφίλισσα, η (408): εγγυητής, εγγυήτρια [< τ. *kefil*] // *ο κεφίλης μου* 61· *να με σιγουράρεις και να γίνεις κεφίλης πως...* 133 [πβ. τ. *kefil olmak*] (Goldoni: *farmi la sicurtà che...*) (Αρχεία Αλή Πασά, Βυζάντιος, Παμπούκης, Ζαχαριάδης· *γίνονται κεφίληδες ότι...* Hurmuzaki XIV.3 413).
- κεφσιζης, επίθ. 365: άκεφος [< τ. *keyifsiz*].
- κεφσιζλίκι, το 180: ακεφιά [< τ. *keyifsizlik*].
- κιάρι, το: κέρδος // *ας κοιτάξω το κιάρι μου* 384 [< τ. *kâr*] (βλ. και *διάφορο*) (Ζαχαριάδης· και στον Καταρτζή και στα Αρχεία Αλή Πασά).
- κιγμέτι 8 & κιϊμέτι 129, 144, το: αξία [< τ. *kiymet*]. (ΕΑ *γκιϊμέτι*· Ζαχαριάδης)
- κιμιά, η: αλημεία // *αν ήξευρα κιμιά, βέβαια έφτιανα μάλαγμα* 390 (Goldoni: *se avesse l'abilità di fare il lapis philosophorum, vorrei far dell'oro 'αν ήξερα να φτιάξω τη φιλοσοφική λίθο, θα έφτιαχνα χρυσάφι'*) [< τ. *kimya* '(παρωχ.) αλημεία· (τώρα) χημεία'].
- κινημός, ο 178, 189, 267: αναχώρηση. (και Hurmuzaki XIV.3 277)
- κιορδούμ: βλ. *γκιορδούμ*
- κιοτουρδίζω, ρ.μ.: αντέχω, υποφέρω, συντηρώ // *το σπίτι μας δεν κιοτουρδίζει δύο υπανδρείες* 136 [< τ. *götürdü*].
- κιουλπαστί, το 150: ψητή μπριζόλα [< τ. *külbasti*].
- κιράς, ο 247: ενοίκιο [< τ. *kira*].
- κίτικος, επίθ.: λιγοςτός // *τα φαγητά κίτικα* 302 [< τ. *kit*].⁵⁷
- κιτρινομελαγχρινός, επίθ. 428
- κλειδοστομιάζω, ρ.α. 284: αρνούμαι να μιλήσω· μένω άναυδος. (+ *Σχολείον* & ΕΑ)
- κλίσις, η 426: κλίση (ιδ. ερωτική). (+ *Σχολείον* & ΕΑ)
- κοκόνα, η 137: κυρία [< ρουμ. *cocoon* 'κύριος, άρχοντας' και *cocosañ* 'κυρία, αρχόντισσα'].
- κοκονίτσα, η 154 [υποκορ. του *κοκόνα*]: δεσποινίς (εδώ χρησιμοποιείται περιφρονητικά).
- κολέγκιο, το 132: κολέγιο (Goldoni: *collegio*).
- κομάντο, το: διαταγή // *είμαι στο κομάντο σου και στους ορισμούς σας* 63.

⁵⁷ Πβ. *το κριθάρι μας είναι κίτικον* Hurmuzaki XIV.3 346. Η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.

- κομέδια, η 262, 454: κωμωδία (ίσως εννοεί την *commedia dell'arte*) // μονασίπικος διά κομέδιαν 262 [< βεν. *comedia* ή ιταλ. *commedia*] (χρησιμοποιείται και το κωμωδία).
- κομμάτι, επίρρ.: λίγο // κομμάτι νωρίς 386. (+ Κοκκινάκης ΠΑ 89: κομμάτι χοντρά)
- κομπλιμέντο, το 161: φιλοφρόνηση [< ιταλ. *complimento*].
- κόμπος, ο: σταγόνα (Κριαράς, Τριαντ.) // ένα δύο κόμπους λάδι 203 (Goldoni: 'goccioli').
- κόνδιτον, το: ζαχαρόπηχτο (φρουϊ-γκλασέ) // θέλεις κόνδιτα, κουφέτα; 56 [< βεν. *condito*].⁵⁸
- κονεύω, ρ.α. 236, 319: διανυκτερεύω, καταλύω [< τ. κονάκι 'κατάλυμα' (που θεωρήθηκε υποκορ.) ή < τ. *konmak* 'κουργιάζω· διανυκτερεύω'].
- κοντίνος, ο 124, 151 [< ιταλ. *contino*, υποκορ. του *conte* 'κόντες'].
- κοντόσι, το 402, 522: μακρύς φαρδομάνικος πολυτελής μανδύας επενδυμένος με γούνα [πβ. ρουμ. *contas/contes/contos/contus* < πολων. *kontusz* < ουγγρ. *köntös*].
- κοντούμ κοντούμ κούμαδιμ, το: είδος χαρτοπαιγνίου [ίσως < τ. *kodum kodum komadim*, κυριολ. 'έβαλα, έβαλα, δεν έβαλα'] // Κάλλιο εγλενδίζουν τώρα με το κοντούμ κοντούμ κούμαδιμ παρά με τους χορούς 330.
- κοπέλι, το 247: νέος υπηρέτης.
- κορακιστικά, τα: ακαταλαβίστικη κουβέντα // σας παρακαλώ να με εξηγήσετε τα κ. σας, γιατί εγώ δεν τα καταλαμβάνω 8.
- κοστεύω, ρ.μ.: κοστίζω // πόσα κοστεύει; 392 (χρησιμοποιείται και το κοστίζω 392).
- κοτσάκι, το 55: λαϊκό ομοιοκατάληκτο δίστιχο [αβέβ. ετύμ. < τ. *kosma* ή *kosuk* κατά Karpler TLC 11]. (+ Καλλίνικος, Ζαχαριάδης)
- κουδουμέντο(ν), το: καρύκευμα // το δεμάτι του κουδουμέντου 183 [< ιταλ. *condimento*].
- κουζγουντζουκλήδικος, επίθ. 249: από το *kuzguncuk* (όνομα οικισμού στην ασιατική ακτή του Βοσπόρου όπου κατοικούσαν κυρίως μη Μουσουλμάνοι) [< τ. *kuzguncuklu*] (Goldoni: da Londra [!]).
- κουιμουτζής 237 & κουιμτζής 146, ο: χρυσοχόος [< τ. *kuymtci*].
- κουλούκι, το 113, 426: αστυνομικός σταθμός, φυλάκιο, φυλακή [< τ. *kulluk*]. («κουλούκι (φυλακή)» Σχολείον 16 [στο γλωσσάρι: «αστυνομικός σταθμός, φυλάκιο»]· κολουύκι στην Εφημερίδα 'φρουρά, αστυνομία')
- κουλούπι, το [γρ. *κουλούφι* (Pefi)]: θήκη, κάλυμμα [< τ. *kilif*] // κουλούπι σαρικού 367 [πβ. τ. *sarik kilifi* 'πανί που περιτυλίγεται γύρω στο φέσι'] (Goldoni: *goliè* 'σφιχτό περιδέραιο, τσόκερ κολιέ'). (κουλούφι Κοκκινάκης· κουλούφιον στην Εφημερίδα)
- κουμάσι, το: ύφασμα (Κριαράς) // τι κουμάσι έχουν; 242: από τι ύφασμα είναι; [< τ. *kumas*]. (+ Κοκκινάκης, Ζαχαριάδης)
- κουμασάκι, το 114: κουμάσι (δηλ. άνθρωπος διεφθαρμένος) // σε γνωρίζω καλότατα [...] τι κ. είσαι 114.

⁵⁸ Κοδρικάς (Αγγέλου): κόνδιτον/κόντιτον 'ζαχαρόπηχτο (φρουϊ-γκλασέ)'· *Ευμηνεία* 71: «κουφεσιόνες [...] και κόνδιτα»· L. Dascăl, *Din arhiva Companiei Negustorilor Greci din Sibiu (1453-1895). Texte epistolare grecești* (Ιάσιο 2013), 202: «τα κομφέτα και κόντιτα»· Βυζάντιος, λ. κόντιτον & κουφέτον: «ίδ. ζαχαράτον»· λ. ζαχαράτον και ζαχαρωτόν: 'dragée, confit, bonbon'· Βεντότης, λ. κόνδιτον: 'sucre candi'.

- κουτούρα*, η 392: «είδος χαμηλού γυναικείου υποδήματος, συνήθ. χωρικής· συνεκδ. παπούτσι» (Δημητράκος) [*< κούντουρος < κοντός + ουρά*]. (+ *Σχολείον*)
- κούπα*, η 272: κούπα (στην τράπουλα).
- κουριοζιτά*, η 106, 169, 194, 210, 368, 445, 464: περιέργεια // *δεν έχω κ. να την μάθω* 19 [*< ιταλ./βεν. curiosità*]. (+ *Μπερτόλδος & Ρήγας τόμ. 3*)
- κουριόζος*, επίθ. 196: περίεργος (είτε παράξενος είτε αυτός που θέλει να μάθει) [*< ιταλ./βεν. curioso*] // *είμαι κουριόζος να μάθω* 19. (+ *Σχολείον* και ΕΑ· ο Καλλίνικος και ο Κοκκινάκης χρησιμοποιούν το *περίεργος* με την ίδια έννοια)
- κουρούνα*, η 531: το πουλί *Cornus corone* // *είπε και η κουρούνα κρα*: τέτοια λόγια τα περιμένω από σένα (παροιμία). («Εις ανάξια λέγοντας»: Βενιζέλος 71)
- κουρούπι*, το 182: είδος πηλίνου αποθηκευτικού αγγείου (Κριαράς) (Goldoni: *sacchetto* 'σακουλίτσα').
- κουρπάνι*, το: θυσία· σφάγιο // *σαν ένα σφαγμένον κουρπάνι* 427 [*< τ. kurban*]. (*κουρμπάνι* και *Σχολείον* και ΕΑ)
- κούρτη*, η 60, 306, 330-1: αυλή (βασιλιά ή ηγεμόνα) [*< ιταλ. corte* ή μεσαιων. γαλλ. *cort* και *court*· πβ. και ρουμ. *curte*] (χρησιμοποιείται και το *αυλή* 330-1) (και *Σχολείον*).
- κουσκουσούρα*, η 81: κουτσομπόλα.
- κουσουμάρω*, ρ.μ.: καίγομαι και σβήνω // *να μην κουσουμάρεται η φωτιά του κάκου* 182 [*< βεν. consumar* ή ιταλ. *consumare* 'καταναλώνω· σπαταλώ' και *consumarsi*].
- κουσούρι*, το (I) 270: ελάττωμα, έλλειψη (όπως και σήμερα) [*< τ. kusur*].
- κουσούρι*, το (II) 205, 485, 492-494, 520: υπόλοιπο (συνήθ. χρημάτων) [*< τ. kusur/küsur*, κυριολ. 'κλάσματα'] (και Ηιμτιζακί XIV.3 418) // (μτφ.) *να με τα ειπείς όλα χωρίς κουσούρι* 356: χωρίς να αποκρύψεις τίποτα.
- κουσίμα*, η 124: σκούφος· σκουφάκι ύπνου [*< ρουμ. cucimă*] (Goldoni: *parucca*).
- κουφέτον*, το 56: βλ. *κόνδιτον*. (+ Καλλίνικος)
- κόψιμον*, το: // [*η Μιρανδολίνα*] *έχει ένα κόψιμον και τάρζι διαφορετικό οπού μαγεύει τους ανθρώπους* 234.
- κρεμνά*, τα // *πήγαινε και συ εις τα κρεμνά* 96 (δηλ. γκρεμίσου) (πβ. και *γκρέμια*).
- κρύβω*, ρ.μ. (να *κρυφθώ* 510, *κρύψου* 522, *να κρυβηθώ* 89, 510, (ε)κρυβήθηκε 101, 525). (*κρυβήσου* Χριστόπουλος 40· *να κρυβηθεί/θούν, εκρυβήθη[καν]* στην *Εφημερίδα*)
- κρυφούτσικα*, επίρρ. 108.
- κτηθίζω*: βλ. *εκθηθίζω*.
- κτικιασμένος*, μτχ. 429: φυματικός.
- κυαρά*, η 93: κυρά, κυρία // *η κυαρά μου* 3, 20· η κ. του 15: η σύζυγός μου/του. (+ Καταρτζής & Κεχαγιόγλου)
- κυαράκα*, η: (1) 76, 77, 78, 79 μητέρα· (2) 56 μητριά [υποκορ. του *κυαρά*].
- κυαράτσα*, η 115, 261, 521: δεσποινίς // *κυαράτσα Μιρανδολίνα* 261· *κυαράτσα Μαρκεζίνα*· *κυαράτσα νύμφη* 141 (βλ. και *κυράτσα*).
- κυβέρνησις*, η: (1) 225 βιοπορισμός, η εξασφάλιση των προς το ζην // *με αυτά είναι η κυβέρνησις μου* 272 (Goldoni: *di questa biancheria me ne ho da servire*) (+ *Σχολείον*)· (2) διαχείριση

- νοικοκυριού // *την φροντίδα της κυβερνήσεως* 364 (πβ. και *οικονομία*) (+ *Σχολείον*)· (3)
 περιουσία // *μία ικανή κυβέρνησις* 223 (Goldoni: *una gran fortuna*).
- κυβερνούμαι*, ρ.μ.: συμπεριφέρομαι· εξασφαλίζω τα προς το ζην // *Ένα πτωχό κορίτσι [...]*
εκυβερνήθη 121 (δηλ. αποκαταστάθηκε)· *αυτουνού η γνώμη δεν κυβερνιέται πλέον* 110 (δηλ.
 δεν υποφέρεται).⁵⁹
- κυκλοφορία, η* // *λάμπει το βασιλικόν αίμα εις την κυκλοφορίαν του προσώπου* της 466.
- κυράτσα*: βλ. *κεράτσα*.
- κύρης, ο* (γεν. εν. *κυρού*) 502: πατέρας, μπαμπάς.
- κυρίτσης, ο* 319: κύριος, άρχοντας (Κριαράς) // *ο κυρίτση-καβαλιέρος* 238. (+ Κοκκινάκης255)
- κωλοκυλιέμαι*, ρ.α. // *Ένας άνδρας πανδρευμένος έτσι κωλοκυλιέται απ' εδώ κι απ' εκεί;* 483
 (σπαταλάει τη ζωή του παίζοντας χαρτιά στη συγκεκριμένη περίπτωση).
- λα, λα* 484: [φθόγγοι που απευθύνονται από μεγάλους σε μωρά].
- λαθαίνομαι*, ρ.α. (αορ. *ελαθάσθηκα* 10, 11, 170, *ελαθάσθηκα* 407): κάνω λάθος, σφάλω, γελιέμαι
 // *λαθασμένη είσαι* 69· *να μην λαθείτε* 450 (βλ. και *λανθάνομαι*). (*λαθασμένος* και *Αυξεντιανός*
 και Καταρτζής· Παπαδόπουλος, *Δαβίδ*: *λαθαίνω* 'εξαπατώ'· Μολιέρος: *λαθασμένα* 'αστόχαστα',
ελαθάσθηκα)
- λάθος, το* // *λάθος έχεις* 20, 391, κλπ.: κάνεις λάθος. (+ *Σαγανάκι*, *Σχολείον* 102, 104 κλπ.,
Αλεξανδροβόδας, *ΕΑ*, *Βηλαράς*)
- λαλίτσα, η* 142, 466: φωνίτσα.
- λανθάνομαι*, ρ.α. (συνώνυμο του *λαθαίνομαι*, βλ. λ.) // *να μην λανθαστώ* 363· *είσαι λανθασμένη*
 71, 135. (+ *Κεχαγιόλου* 431, *Σχολείον* 25, 131, *Χριστόπουλος*)
- λακιρδί, το* συχνάκις: λέξη, κουβέντα [< τ. *lakirdi*]. Στον Καταρτζή το ουσ. *λακιρδί* αντιστοιχεί στο ρ.
συντυχαίνω.
- λεγάμενη, η* 516 // *οι λεγάμενες* 92: πόρνες.
- λεμονάδα, η* 462 [< βεν. *limonada*].
- λέσι, το* 324: πτώμα, κουφάρι, ψοφίμι [< τ. *lesj*] (και ως βρισιά· Goldoni: *carogna*).
- λιακάς, ο*: βλ. *αλιακάς*.
- Λισπόνα, η* 307 [< ιταλ. *Lisbona*]: Λισαβόνα.
- λογαριασμός, ο* // *παίρνω λογαριασμό*: (με άμεσο αντικείμενο) παίρνω υπόψη μου 329 [πβ. τ.
hesaba almak].
- λογή*: τι *λογής*, επίρρ.: πώς, με ποιο τρόπο // *τι λογής θενά φανεί εις αυτούς* 174. (+ *Σαγανάκι*)
- λογιότατος* 72 & *η Λογιότης σου* 72, 73: (προσαγορεύσεις δασκάλου). (+ *Σαγανάκι*)
- λόγος, ο* // *δεν εβγαίνω από τον λόγο μου* 78: δεν αθετώ τον λόγο μου· *δεν (ε)βγαίνει από τον λόγον*
σας 336, 337: δεν θα αγνοήσει τις συμβουλές σας) (Goldoni: *si è rassegnata al vostro volere* 'έχει
 υποταχθεί στη θέλησή σας') [πβ. τ. *sözünden cikmak*].

⁵⁹ *κυκλοφορία του αίματος* και στον Ρήγα Βελεστινλή, *Φυσικής απάνθισμα* (1790), σ. 154-5· μτφ. από το άρθρο «Circulation» της γαλλικής *Encyclopédie*).

λόγου (μου κλπ.), αντων. (χρησιμοποιείται χωρίς άρθρο όταν προηγηθεί το *από*, το *διά* ή το *σε*, αλλιώς του λόγου (μου κλπ.)): (1) εμένα, κλπ. (2) τον εαυτό (μου κλπ.) // *να ξεχνάς του λόγου σου* 106.

λόκος, επίθ. 103, 109, 307, 502: βλάκας, ηλίθιος // *λόκος* χοπάς είσαι 517 [ίσως < ισπαν. *loco* 'τρέλος', αλλά πβ. ιταλ. *alocco* και βεν. *aloco* [307 Goldoni: *alocco*] 'χουχουριστής (είδος κουκουβάγιας): βλάκας']. (+ *Αυξεντιανός* 344, 478 & *Αληθής ιστορία* 425)

Λόντρα, η 307: Λονδίνο [ιταλ. *Londra*].

λότος, ο 132, 322: λαχείο [< βεν. *loto* ή ιταλ. *lotto*].

μαγάρι & *μακάρι*, επίρρ. // *μαγάρ'* αν κάμει την καλοσύνη του ο θεός μου και αποθάνει 490· *ας είναι μακάρι η πιο άγρια* 426 [< ιταλ./βεν. *magari*].

μαγγανιστός, επίθ. 432: κεντητός (Goldoni: *de recamo*).

μάγγανο, το 384 & *μάγγανος*, ο 202, 386: «πιεστήριο επεξεργασίας υφασμάτων, κυρίως μεταξωτών, για να αποκτήσουν στιλπνότητα και ποικίλη διακόσμηση» (Κριαράς), «ιστός, αργαλειός ιδ. κεντήματος, τελάρο» (Δημητράκος).

μαγιωμένος, μτχ.: (1) μαγεμένος, ξεμυαλισμένος // *μην με κάμεις εκστατικόν, και μην με καταστήνεις μαγιωμένον με τα λόγια σου* 225 (Goldoni: *stregato*) (τα *μαγιωμένος*, *μαγεύω*, *μαγέματα* χρησιμοποιούνται στο ίδιο χωρίο 241)· (2) αχρείος, παλιάνθρωπος // *Εσύ είσαι αχρείος και μαγιωμένος* 16· *Διά τούτο φαίνεται μαγιωμένος και πρόθυμος εις το να ακολουθή τον αφένδη του* 36 (Goldoni: *maledetto*). (Δαπόντες ΚΧ: 'μαγεμένος'· Δημητράκος: 'πλήρης μαγείας, γεμάτος γοητεία, μαγευτικός'· Βέικου-Σεραμέτη: «άνθρωπος χωρίς βούληση, σαν να "τον έχ'νε μάγια καμωμένα"».)

μάγκαλα, τα 10: είδος παιχνιδιού· επίπεδο κομμάτι ξύλου με ημισφαιρικά κοιλώματα στα οποία οι παίχτες τοποθετούν βότσαλα [πβ. τ. *mankala*, αραβ. προέλευσης] (Goldoni: *picchetto* [είδος χαρτοπαιγνίου]). (Somavera, λ. *παιγνίδι*: τα *μάγκαλα* 'il mangalo')

μαγνήτης, ο: (1) μαγνήτης· (2) (μτφ.) έλξη // *Ζαχέρ, έχει τον μαγνήτην. Είναι μαγνήτης, ναι, πολλά ξεύρει να τραβά* 21 (Goldoni: *calamita*)· *μαγνήτης των καρδιών* 209 (ενν. το χρήμα) (Goldoni: *calamita de' cuori*).⁶⁰ (ΕΑ· *Αλεξανδροβόδας* 35· Κεχαγιόγλου, λ. *μαγνήτης*: (μεταξύ άλλων ερμηνειών) 'έλξη')

Μαδρίσι 307 & *Μανδρίτι* 425, το: Μαδρίτη.

μαζώνω, ρ.μ. // *μάζωξε τα μυαλά σου* 535.

μαϊμού, η 363.

μακαρίτρα 486, *μακαρίτρια* 83, *μακαρίτα* 155, *μακαρίτρισα* 96, η: μακαρίτισσα. (*μακαρίτρα* Δαπόντες ΚΧ & Βεντότης· *μακαρίτρια* Κοκκινάκης, *Ταρτούφος* (1815) 41)

μάλιστα οπού, σύνδ. 62, 173, 197: ιδίως διότι, δεδομένου ιδίως ότι. (+ Δαπόντες ΔΕ, *Αυξεντιανός* 325, *Κισότης* 9 & [που] *Αλεξανδροβόδας* 92)

μαμουρλαδίζω, ρ.μ.: εκμεταλλεύομαι επιτυχώς, κάνω [κτ.] να ακμάσει // *εμαμουρλάδισα τα υποστατικά μου* 152 [< τ. *ma'mur* 'ακμάζων· καλλιεργημένος, που κοιτοικείται', ίσως μέσω τ. ρ. *maturladi*].

μανέ δεγίλ: είναι ασήμαντο [= τ. *mâna değil*] // *μανέ δεγίλ, μπαγατέλα* 366. (*μανέ ντεήλ* στον *Αυξεντιανό* 326, *μανέ δεγκίλ* στο *Hurmuzaki* XIV.3 243)

⁶⁰ Ο Goldoni έγραψε κωμωδία για μελοποίηση με τίτλο *La calamita de' cuori*. Και στα τουρκικά το *miknatis* (< ελλ. μέσω της αραβικής) χρησιμοποιούνταν μεταφορικά με την έννοια 'έλξη, γοητεία'.

μανδίλι, το // *Τώρα δα σ' έχω στο μανδίλι* 268 (δηλ. σε έχω στην εξουσία μου)· *Ηξεύρομεν [...] τι παστρικό μανδίλι ήσουν* 511 (δηλ. διεφθαρμένος άνθρωπος).

μανίκι, το 63: λαβή (Κριαράς και (παρωχ.) Τριαντ.).

μαντατοφόρα, η 481 (θηλ. του μαντατοφόρος).

μαριελιά, η 245: μαριολιά, πονηριά, παλιανθρωπιά [< μαριέλος (βλ. λ.)]. (ο Καταρτζής 253 το ορίζει ως 'πονηριά'· μαργελία Χατζηπαναγιώτη-Sangmeister 2013: 56· Κισότης 12: 'απατεωνία, παλιανθρωπιά')

μαριέλικος, επίθ.: πονηρός // *μαριέλικα μάτια* 138· *μαριέλικο* 66: κατεργαράκο! (έκφραση τρυφερότητας που απευθύνει μια μητέρα στον γιο της) (Goldoni: bricconcello).

μαριέλος, ο 64, 84, 361: παλιάνθρωπος, απατεώνας [< βεν. *mariol* ή ιταλ. *mariolo*]. (Somavera (λ. μαριόλος), Αυξεντιανός, Καλλίνικος· ο Δαπόντες ΚΧ χαρακτηρίζει έτσι τον Οδυσσέα· Τσαντσάνογλου μάργελος: 'μαργιόλος, πονηρός, ναζιάρης'; Ηπίτης μαργιόλος: 'κατεργάρης, πανούργος')

μαριελοσοβαρά, επίρρ. 466.

μαριελοσοβαρός, επίθ. 466.

μαρκεζίνα, η 132: μικρή μαρκέζα ή κόρη μαρκέζου [< ιταλ. *marchesina*].

μαρκέζος, ο [< ιταλ./βεν. *marchese*]. (+ *Εφημερίς*)

μάσα, η 307, 498: τραπέζι // *αναχωρεί από την μάσαν* 39 (Goldoni: tavolino 'τραπεζάκι, κομοδίνο') [< τ. *masa* < ρουμ. *masă*].

μασαλλάχ 227 & μασιαλλάχ 242, επιφών. [< τ. *maşallah* 'τι θαυμάσιο!']. (+ Καλφογλου, *Ηθική στιχουργία* 616)

μάσκαρα, η 462: προσωπιδοφόρος // *να γίνω μάσκαρα* 456 [< βεν. *mascara* 'μάσκα, προσωπίδα-προσωπιδοφόρος']. (+ *Σαγανάκι*)

μασκαράδικος, επίθ. 204, 368: γελοίος (Goldoni: una porcheria 'αηδία' 328) [< *μασκαράς* I].

μασκαραλίκι, το 12, 277: «ξεδιάντροπη, φαιδρή, γελοία συμπεριφορά» (Ζαχαριάδης) [< τ. *maskaralik*].

μασκαράς, ο I: (1) περίγελος // *σωπάτε, πλέον διά να μην γίνωμεν μασκαράδες του κόσμου* 14 (πβ. 166, 367, 495)· (2) 95, 115 παλιάνθρωπος, απατεώνας [< τ. *maskara* 'περίγελος'].

μασκαράς, ο II 456 [< *μάσκαρα* (βλ. λ.)]: προσωπιδοφόρος.

ματζάρικος, επίθ.: ουγγρικός // *φλωριά ματζάρικα* 211, 277· *έχασε πενήντα φλωριά ματζάρικα η κυρά μου στα χαρτιά* 20· (ως ουσ.) *ματζάρικο, το*: ουγγρικό φλωρί 88, 211 [< τ. *macar* < ουγγρ. *magyar*].

ματζούνης, ο 530: τρελός, παράφρων, δαιμονισμένος [πιθ. < τ. *meşun*].⁶¹

μάτι, το: μάτια μου (έκφραση τρυφερότητας) // *μάτια μου κυράκα* 79: αγαπητή μου μητέρα // *τον έχετε κανακάρην και τον βλέπετε στα μάτια* 68 (δηλ. τον αγαπάτε και τον περιποιείστε ιδιαίτερα) [πβ. τ. *gözünün içine bakmak*]: *μαυρίζουν τα μάτια μου* 326: αρχίζω και θυμώνω (;).

ματουφιάζω, ρ.α. 511: ξεκουτιαίνω [< *ματούφης* (βλ. λ.)]. (+ *Σαγανάκι*)

⁶¹ Majnun (αραβ. 'τρελός') είναι το όνομα του τραγικού ήρωα της περσικής διήγησης του Majnun και της Leyla, τους οποίους ο Μπάρντον χαρακτήρισε ως «τον Ρωμαίο και την Ιουλιέτα της Ανατολής». Επειδή το όνομα Majnun (Mecnun) χρησιμοποιήθηκε εκατοντάδες φορές στην οθωμανική ποίηση, το όνομα έγινε παρομοιώδες όταν γίνεται λόγος για τον τρελό ερωτευμένο. Αυτό το όνομα έχει μάλλον στον νου του ο έλληνας μεταφραστής. Ίσως η γραφή *ματζούνης* προέκυψε από συμφυρμό με το άσχετο τ. ουσ. *maħsun* 'θλιμμένος'.

- ματούφης 511 & ματούχης 202, 211, ο: ξεκουτιάρης [< τ. *matuh* (και λαϊκ. τύπος *matuf*)· πβ. ρουμ. *matuf* (Suciu)].
- μάτσα, η: σπαθί (στην τράπουλα) // [ρήγας] της μάτσας ή της κούπας 272: ρήγας σπαθί και ρήγας κούπα (Goldoni: del re di spade, o del re di corpe) [< ιταλ./βεν. *mazza* 'ματσούκα'].
- ματσούκα, η 94, 486: πόδι ή μπούτι (πουλερικών).
- μαχαλές, ο: συνοικία, μαχαλάς [< τ. *mahalle*].
- μαχσούς, επίρρ. 297, 336: επίτηδες // ήλθαμεν μαχσούς και σας τα επροφθάσαμεν 24· Αν τύχει και τον ιδώ, ή μαχσούς θέλετε να τον εύρω; 175 [< τ. *mahsus*] (πβ. και επιταυτού). Η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά.
- με: με το να, σύνδ. 12, 178, 243: επειδή.
- μεγαλοσιάνος, ο 330: μεγαλουσιάνος. (μεγαλουσάνος στο Σαγανάκι 176· Dehèque μεγαλοσιάνος: 'un grand, un seigneur')
- μεγάλως, επίρρ. [αρχ.]: πολύ (Κριαράς) // μ. ελαθάσθηκα 25.
- μεγαρίζω, ρ.α.: μαγαρίζω (Κριαράς) // κινδυνεύει [...] τα σκυλιά [...] να μαγαρίσουν απάνω μου 413.
- μέγκερ & μέγκερ, επίρρ.: ίσως // και πάλιν δεν φθάνουν μέγκερ 185 (δηλ. ίσως να μην είναι αρκετά)· Μέγκερ κανένα ξύλινον, διά να μην τραβούμεν έξοδα 494 (δηλ. ίσως να αποκτήσουμε έναν ξύλινο υπηρέτη-ρομπότ) [< τ. *međer* 'αλλά· αν όχι, και όμως· μόνο· ίσως']. (+ Καταρτζής + Hurmuzaki XIV 242)
- μειδάνι, το: πλατεία [< τ. *meydan*] // βγαίνω στο μειδάνι 91, 96, 193, 201, 505: βγαίνω στη φόρα [πβ. τ. *meydana cikmak*· δώσε με μειδάνι και καιρόν 129 (δηλ. ευκαιρία) (Goldoni: date mi campo· πβ. και τ. *meydan ver*).
- μελαγχονία 201, 401 & μελαχονία, η 447: μελαγχολία [πβ. ιταλ. *melanconia*] (χρησιμοποιείται και το μελαγχολία).
- μελαγχονικός, επίθ. 360, 363, 419: μελαγχολικός [πβ. ιταλ. *melanconico*] (χρησιμοποιείται και το μελαγχολικός 375).
- μέλισσα, η 259, 270, 273, 275, 278 // σπίριτο της μέλισσας (Goldoni: spirito di melissa): «το απόσταγμα του μελισσοβότανου» (Πίστας) (λατ. *Melissa officinalis*), το οποίο υποτίθεται ότι έχει την ιδιότητα να «ξελιποθυμεί» κπ.· νερό της μέλισσας 341 (Goldoni: spirito di Melissa, acqua de melissa). (μελίσσα: Σχολείον 173)
- μεμέ, το: (μωρουδίστικα) ρώγα, βυζί [πβ. τ. *meme*].
- μενζίλι, το: ταχυδρομείο (δηλ. ο θεσμός, το σύστημα)· η άμαξα του ταχυδρομείου // με το μενζίλι 176, 293 [< τ. *menzil*] (Goldoni: la posta).
- μεντέρι, το 352: μιντέρι («είδος χαμηλού ανατολίτικου καναπέ»: Τριαντ.) [< τ. *minder* 'μαξιλάρι'].
- μερικός, επίθ.: (και στον εν.) κάμποσος // είναι μερικός καιρός οπού... 179, 363· μερικόν καιρόν, επίρρ. φρ. 356: (για) ένα διάστημα (Goldoni: qualche tempo). (+ Δαπόντες ΔΕ με, μστ, Αλεξανδροβόδας 83, Σχολείον)
- μέριος (;), επίθ.: [δυσερμήνευτο] // η χαίτη του [ενν. του αλόγου] μέρια 161.
- μέρος, το 139, 162, 294: (και) ταίρι (ενδεχόμενος σύζυγος) // δεν παραείναι αχαμνόν μέρος 429. (+ Σχολείον, ΕΑ 98 και Hurmuzaki XIV.3 224)
- μερχαμέτι, το: συμπόνια // Ευσπλαχνία και μερχαμέτι 274 [< τ. *merhamet*] (Goldoni: Amore, compassione, pietà). (+ ΕΑ + Hurmuzaki XIV.3 426)

- μεσιός, επίθ.: μεσαίος // τον μεσιόν τον οδάν 239 (Goldoni: la camera di mezzo). (+ Καταρτζής & Αλεξανδροβόδας 27)
- μεσρέμπικο: [δυσερμήνευτο: ίσως < τ. *mesreb* 'χαρακτήρας, ιδιοσυγκρασία'] // Μεσρέμπικο αρχόντισσες; 247: Γνήσιες αρχόντισσες;⁶²
- μεταδοτικός, επίθ. 204, 220, 260, 262, 407: γενναιόδωρος. (+ Χαλιμά· Κοκκινάκης: 'ανοιχτοχέρης'· Παλαιολόγος, Ο πολυπαθής (Αγγέλου): 'ελευθέριος')
- μεταμουτσουιάζω, ρ.μ. 527: δέρνω ανελέητα (;).
- μετάπειτα, επίρρ. 437 [λάθος αντί μετέπειτα].
- μεταχειρίζομαι, ρ.μ.: (1) 192 χρησιμοποιώ· (2) 24 συμπεριφέρομαι σε [κπ.].
- μέτρος, το: (1) μέτρα, διαστάσεις // να πάρω το μέτρος του κεφαλιού σας 367· (2) όργανο μέτρησης, μεζούρα 183. (+ Καλλίνικος· η λέξη αλλά όχι η συγκεκριμένη σημασία στον Κριαρά)
- μετρώ, ρ.μ.: (και) λογαριάζω (μτφ.) // δεν με μετρά διά άνθρωπον 120.
- μήγαρ, μόρ. ή σύνδ. 162: μήπως.
- μηδετιποτένιος 118 & μητετιποτένιος 203, μεδετιποτένια [γραφικό λάθος;] 525, επίθ.: τιποτένιος, τελείως ασήμαντος (Goldoni: disgraziata και impertinente). (μηδετιποτένιος Ducange, Μπερτόλδος 36, 99, 108 & Μολιέρος Μηνάς 108 & 262· μηδετιποτένιος & ουδετιποτένιος Κοραΐς Ατακτα II (1829) 49 & 246· ουδετιποτένιος και Αυξεντιανός & Κισότης 15· πβ. μηδέ τίποτες Μπερτόλδος 35, 79, 110 & ουδετίποτες στον Γόρδιο (Τεσελίκας) 351 και Dehèque)⁶³
- μιλόρ & μιλόρτ 424, 425: μιλόρδος.
- μινασίπικος: βλ. μουνασίπικος
- μινουέτο, το 435 [< βεν. *minueto*].
- μιζοβάρβαρα, επίρρ. 146: στην κοινή Νέα Ελληνική, ρωμαίικα (Goldoni: in buon italiano).
- μιραζγεϊτζής, ο 205 [πβ. τ. *mirasyedi* 'κληρονόμος μεγάλης περιουσίας· σπάταλος' και *mirasçi* 'κληρονόμος'].⁶⁴
- μισόκοπος, επίθ. 157: μεσόκοπος.
- μισολιγοθυμισμένος, επίθ. 238.
- μνημονικόν, το: μνήμη // πώς είσαι από μνημονικόν; 453: από μνήμη πώς πας; [αρχ.] (βλ. και ενθυμητικόν).
- μνήσκω, ρ.α. 203, 240, 293, 379: μένω.
- μόδα, η 437 [< ιταλ. *moda*] // Αληθινά, όλες οι μόδες από 'κεί έρχονται [δηλ. από το Γαλλία] 437 (Goldoni: moda).
- μόδος, ο: τρόπος (Κριαράς) // έχετε τον μόδον να... 183 [< ιταλ. *modo*].
- μοίρασις, η 91, 128: μοιρασιά.

⁶² Το χφ. γράφει μεσρέμπικο· οι επιμελήτριες της έκδοσης προσθέτουν <π> μετά το δεύτερο μ. Η συγκεκριμένη σκηνή της ελλ. μετάφρασης (ΙΒ'), στην οποία εμφανίζονται μόνο η Μιρανδολίνα και ο Φαπρίτσιος, απουσιάζει και από την έκδ. Papperini (τόμ. 2, 1753) και από την έκδ. Bettinelli (τόμ. 7, 1755) και από την έκδ. Pasquali (τόμ. 4, 1761) του πρωτότυπου κειμένου της κωμωδίας *La locandiera*.

⁶³ Πβ. ουδεκανείς, ουδεποσώς, ουδετίποτες στην *Εφημερίδα, ουδετίποτες* Κεχαγιόγλου 273 και *ουδετίποτας* ό.π. 285

⁶⁴ Ο Νερούλος δίνει τον τύπο *miracha yédidzy*, σύμφωνα τουλάχιστον με την έκδ.: Jacovaky Rizo Neroulos, *Analyse raisonnée de l'ouvrage intitulé Charte Turque...* (Αθήνα: MIET, 2013), σ. 98.

- μον'* // *μον'* και *μονάχη μαζί σου* 108: (δηλ. ολομόναχη). (πβ. *μογκαίμοναχός* στο Βέικου-Σεραμέτη, λ. *μονμονάχος*)
- μονέδα*, η: νόμισμα· χρέμα (Κριαράς και Τριαντ.) // *εις παστρικήν μονέδα* 221: σε μετρητά.
- μονσί* 425, *μουσίν* 424, *μονσίν* 435, *μοσίν* 435: *monsieur*.
- μοσιά*, η: μεγάλο κληρονομικό κτήμα [< ρουμ. *moşie*].
- μουδεβέρικος*, επίθ.: στρογγυλός, σφαιρικός, κυκλικός // *στρογγυλά και μουδεβέρικά* 211: (για νομίματα) ολοστρογγυλά [< τ. *müdenver*].
- μουζδές*, ο 32, 45: καλή είδηση [< τ. *müjde*] // *μουζδέ!* 345, 346: έχω καλά νέα! (ως προοίμιο αγγελίας καλής είδησης).
- μουκαλίτης*, ο 448: πλακατζής [< τ. *mukallit* 'μίμος']. (και στον Γαζή)
- μουκαλιτλίκι*, το 426: πλάκα, αστείο [< τ. *mukallitlik* 'μυμική'] (Goldoni: *scioccherie* 'βλακεία').
- μουκελέφης*, επίθ: υπέροχος (για έμψυχα) // *τι μουκελέφης τρελός!* 251 (Goldoni: *che bel pazzo!*) [< τ. *mükellef* 'περίτεχνος'].
- μουκελέφικα*, επίρρ. [< *μουκελέφικος*]: υπέροχα // *δουλεύει μουκελέφικα* 159.
- μουκελέφικος*, επίθ. 387, 406: υπέροχος (για άψυχα) // *ένα μουκελέφικον μπάτσον* 497 (Goldoni: *un potentissimo schiaffo*) [< τ. *mükellef* 'περίτεχνος']. (Κοδρικάς, *Εφημερίδες*: 'πολυτελής, πολυστολισμένος', Καρατζάς (Κουρνούτος) 106)
- μουλαχαζές*, ο 104, 220: αυτό που έχει κανείς κατά νου· αίτημα, απαίτηση [< τ. *mülâhaza* 'στοχασμός, παρατήρηση']· και στον Hurmuzaki XIV.3 247 και στα Αρχεία Αλή Πασά.
- μουνασίπης*, επίθ. και ουσ.: κατάλληλος (για έμψυχα) // *ο Φ. είναι μουνασίπης μου διά λόγου μου* 286 [< τ. *münasip*]. (*μυνασίπης* Hurmuzaki XIV.3 409)
- μουνασίπικος* 419 και *μυνασίπικος* 139, 143, επίθ.: κατάλληλος (για έμψυχα και άψυχα) // *μουνασίπικη διά λόγου μου* 79· *μουνασίπικος διά κομέδιαν* 262 (βλ. *κομέδια*)· *μέρος μυνασίπικο* 139 (δηλ. κατάλληλος σύζυγος) [όπως πιο πάνω] (ο τύπος *μουνασιπικότατος* και στον Hurmuzaki XIV.3 241, και *μιν[α]σίπικος* 264· *μουνασίπικος* και *μυνασίπικος* και στα Αρχεία Αλή Πασά).
- μουνατζίμης*, ο: αστρολόγος 401 [< τ. *müneccim*].
- μουρούτσικο*, το: βλ. *μωρούτσικο*.
- μουσαφίρ οδάς*, ο 307, 308: δωμάτιο όπου δέχεται κανείς τους επισκέπτες [< τ. *misafir odası*].
- μουσαφίρης* (συχνάκις) και *μισαφίρης*, ο 70, θηλ. *μουσαφίρισσα*, η 214, 216: επισκέπτης, φιλοξενούμενος [< τ. *misafir*].
- μουσαφιλίκι*, το 363: ιδιότητα του επισκέπτη· επίσκεψη [< τ. *misafirlik*].
- μουσαχίπης*, ο 390: έμπιστος σύντροφος και σύμβουλος· αυτός με τον οποίο κάνει κανείς *σοχπέτι* (βλ. λ.) [< τ. *musahib*] (Goldoni: *precettore* 'παιδαγωγός')· η λέξη και στα Αρχεία Αλή Πασά.
- μουσουμπέτι* και *μουσιουπέτι*, το 402: συμφορά, ατύχημα // *ένα μουσουπέτι, μια μεγάλη δυστυχία* 222 [< τ. *musibet*]. (+ EA)
- μουσρούφης*, ο 135, 152 (και 381-382 στον τίτλο της κωμωδίας και στον κατάλογο των προσώπων): σπάταλος [< τ. *müsrif*] (Goldoni: *prodigo*).
- μουσρουφλούκι*, το 135, 397: σπατάλη [< τ. *müsriflik*].

- μουτσουνάρια*, η [λάθος αντί *μουτσουναριά* [;]]: (1) (κυριολ.) μάσκα· (2) (μτφ.) μούτρα // η *μουτσουνάρια μου* 509: (αυτοχλευαστικά) εγώ [η φρ. πλάστηκε μάλλον κατά το πρότυπο εκφράσεων όπως η *αφεντιά μου/σου*]. (+ *Σαγανάκι*)⁶⁵
- μούτσουνον*, το 509: (1) (χλευαστικά) πρόσωπο // *δεν πρέπει να δείξετε μούτσουνα* 24 (δηλ. το πρόσωπό σας)· (2) μούτρα // *να με κάμει μούτσουνα*; 524: να μου κάνει μούτρα; [< βεν. *muson* ή ιταλ. *musone* 'σκυθρωπός, κατσούφης· μούτρα']. (+ *Σχολείον, Μισμαγιά, Μπερτόλδος*)
- μουφλούζης*, ο 505: χρεοκοπημένος [< τ. *müflis*].
- μουφλουζλούκι*, το 505: χρεοκοπία [< τ. *müflislik*].
- μουχτάτσισα*: άπορος, άφραγκος // *να σε κάμω μουχτάτσισα* 392 [θηλ. του *μουχτάτσης* < τ. *muhtas*].
- μπ-*: βλ. και *π-*.
- μπάγκο φαλίδο*, το 498, 499: είδος χαρτοπαιγνίου [< βεν. *banco fallido* (πβ. < *banco fallito*), κυριολ. 'χρεοκοπημένος'] (Goldoni: *bazzega*).
- μπαμπάς*, ο 340 (βλ. και *παπάκας*).
- μπαξίσι*, το 447: φιλοδώρημα (Τριαντ.) [< τ. *bahşis*].
- μπάτσος*, ο, και *πάτσος* 66, 218, 219: χτύπημα, ράπισμα, χαστούκι // *μ' εκτύπησεν ένα μπάτσον κατακαημένον* 485.
- μπεκριλίκι*, το 488, 515: συχνά μεθύσια [< τ. *bekrilik*].
- μπελάς*, ο [και θηλ.: *ένα μπελά* αλλά και *μπελάδες σπιτικές* [sic] 388].
- μπέλκιμ*: βλ. *πέλκι*.
- μπεν κιμσέ σοϊλεμέμ* 401: εγώ δεν το λέω σε κανέναν [= τ. *ben kimseye söylemem*].
- μπενιλίκι*, το 460 [ίσως αντί *μπινελίκι*, με την έννοια του νόστιμου δώρου] // *Ας πηγαίνω να πάρω την μάσκαραν. Να έλθει και το μπενιλίκι, κάτι καλά και τσόχα εγγλέζικη* 460.
- μπενίσι*: βλ. *μπινίσι*
- μπερ καϊδέ*, επίρρ. 447: σύμφωνα με τους κανόνες [= τ. *ber kaide*].
- μπετχούης & πετχούης*, επίθ. 306: εκκεντρικός, ιδιότροπος // *άνθρωπος παράξενος ήτοι πετχούης* 290 [< τ. *bedhuy* 'αψίθυμος, στριμμένος'] (Goldoni: *stravagante*· βλ. και *χούι* και *πετχουιλίκια*).
- μπιλέ*, επίρρ. 278, 321, 363: ακόμα και (μετά από ονοματική φρ.) [< τ. *bile*] (Ζαχαριάδης).
- μπινίσι* 269, 394, 511, *πινίσι* 109 & *μπενίσι* 266, το: πολυτελής μακρύς επενδύτης⁶⁶ (109: ανδρικός επενδύτης που τον φοράει γυναίκα· 511: τον φοράει ο γιος ενός εμπόρου) [< ρουμ. *binis* 'μακρύς επενδύτης που φορούσαν οι άρχοντες σε τελετές' (Stevanoni) < τ. *binis* 'μακρύς μανδύας'].
- Μπιρλίνον*, το 307: Βερολίνο [< ιταλ. *Berlino*].
- μπλήχτω*, ρ.μ. 293: κάνω [κπ.] να πλήξει, εκνευρίζω (Goldoni: *seccar*). (*πλήχτω* Ρήγας τόμ. 3)
- μποτελία & μπουτελία*, η 261: μπουκάλι [< ιταλ. *bottiglia*, βεν. *botilia/butilia* ή γαλλ. *bouteille*] (και υποκορ. *μπουτελίτσα*).
- μπουλδουρζίνι*, το: ορτύκι· (μτφ.) παχουλός άνθρωπος // *επάχυνε σαν [...] ένα μπουλδουρζίνι* 292 (Goldoni: *è grasso, come [...] un tordo* [δηλ. τσίχλα]) [< τ. *bıldircin*].

⁶⁵ Πβ. και Δ.Κ. Βυζάντιος, *Γυναικοκρατία: Ήθελε να φύγει η μουτσουναριά του για να μας προδώσει*.

⁶⁶ «μανδύας χωρίς μανίκια που συνήθως πιανόταν στον λαϊκό με αγκράφα» (Tudor Dinu, *Οι Φαναριώτες στη Βλαχία και τη Μολδαβία. Μια ιστορία μέσω των εκκλησιαστικών προσωπογραφιών*, Αθήνα 2018, σ. 238).

μπότσα, η: μπουκάλι· καράφα // *μπότσα κρασάκι* 34 [< βεν. *bozza*] (Goldoni: *bozza*). (+ Καλλίνικος) *μπρε* 253 & *πρε* 232, 253, 254, 324 κλπ., επιφών. (απευθύνεται (1) στον εαυτό μου, (2) υβριστικά προς άλλον, (3) από αφεντικό προς υπηρέτη (προκειμένου να τον φωνάξει 374), (4) επιτιμητικά από πατέρα προς τον γιο ή την κόρη του 68, 74) // *πρε ζαέρ* 185: σίγουρα.

μπριλάντε: βλ. *πριλιάντι*.

μυαστηράκι, το 79: μικρή βεντάλια [υποκορ. του *μυαστήρι* < *μυγιαστήρι* 'μυγοσκοτώστρα'] (Goldoni: *ventaglio*). (*Βοσπορομαχία*· Κοδρικάς, *Εφημερίδες* 193· Dehèque: 'éventail, chasse-mouche'· Βυζάντιος: «ανεμιστήρι (το καταchr. μυιαστήρι)»)

μύθος, ο 214: φανταστική ιστορία ή παραμύθι (Goldoni: *favoletta*).

μύτη, η // *ετσακίση* η *μύτη* του 343: ταπεινώθηκε.

μωρούτσι(ο) 112, 498 & *μουρούτσι* 68, το: (68, 498 απευθύνεται σε ενήλικο· 68 Goldoni: *caro bambino*) [υποκορ. του *μωρό*].

να δα, επιφών. 306 (Goldoni: *Eh! che*).

ναζικέτι, το 322: λεπτότητα, ευγένεια, καλή ανατροφή [πιθ. < τ. *nezaket*, αλλά πβ. και *naziklik* με την ίδια σημασία] (Goldoni: *piroletta* 'πιρουέτα').

ναίσκε, μόρ. 13: μάλιστα (πβ. *όεσκε*). (+ *Σχολείον*, Κοκκινάκης ΠΑ 88 & Ζαχαριάδης)

ναμάζι: βλ. *σαμπάχ ναμάζι*.

νάμι, το: όνομα· φήμη [< τ. *nam*] // *έβγαλεν ένα τέτοιον νάμι εις όλην την Ευρώπην* 330 (δηλ. έβγαλε ένα τέτοιο όνομα).

ναμορίζομαι, ρ.α.: ερωτεύομαι // *Άλλο είναι να κάμει τινάς το αμόρι, και άλλο να ναμοριστεί* 147 (Goldoni: *Altro è innamorarsi, altro è far all'amore*) [< ιταλ. *innamorarsi*].

ναπολιτάνα, η: (σε χαρτοπαίγνιο) ο άσσος, το δύο και το τρία της ίδιας «φυλής» (Boerio) // *ναπολιτάνα της μάτσας* 501 [< βεν. *napolitana*, ιταλ. *napoletana*].

Νέμτσος, ο: Γερμανός [< τ. *Nemçe* 'Αυστριακός'] (Goldoni: *tedesco*).

νενέ, η 484: μαμά [< τ. *nene/nine* 'σήμερα γιαγιά'] (Goldoni: *mama*). (+ Χριστόπουλος με την ίδια σημ.: πβ. Βέικου-Σεραμέτη: 'η μητέρα, η γιαγιά')

νενέκα, η: (55 απευθύνεται προς μητριά) [υποκορ. του *νενέ*]. (= μητέρα *Σχολείον* 133 & Κοκκινάκης ΠΑ 39 + Puchner 401 = μητριά στη Μαρία Ιορδανίδου, *Η Λωξάνδρα*)

νίβουμαι, ρ.α. 308: πλένομαι.

νιώθω, ρ.μ.: (παθητ.) *νιώθομαι*: γίνομαι αντιληπτός // *χωρίς να νιωσθώ* 210· *χωρίς να νιωθεί τελειώς* 78 (92 Goldoni *accorgersi*). (*νιώθομαι*: *Χαλιμά*, Κοδρικάς *Εφημερίδες* 208 (θα νιωσθεί), *Σαγανάκι*, Βηλαράς)

νοικοκεράτο, το 98: νοικοκυριό.

νοικοκεράτσα, η // *κερά νοικοκεράτσα* 260 [υποκορ. του *νοικοκερά*].

νοικοκεροί, οι (εν. *νοικοκύρης* 228): κύριοι // *δεν είναι πάντοτε οι άνθρωποι νοικοκεροί του εαυτού τους* 190. (*νοικοκυροί* στον *Αλεξανδροβόδα* 83 & *Συνταγμάτιον* 1780: 16)

νοικοκυαρά, η: νοικοκυρά, κυρία // *είναι νοικοκυαρά του εαυτού της* 102 (βλ. και *κυαρά*).

νοστιμεύομαι, ρ.μ.: (1) 183 απολαμβάνομαι, μου αρέσει· (2) 70, 187 γουστάρω [κπ.].

νοστιμίζω, ρ.α.: γίνομαι νόστιμος.

νον σο κε, το: κτ. το απροσδιόριστο (συνήθ. κάποιο προτέρημα) // έχει ένα ξεχωριστόν νον σο κε 246 [= ιταλ. *non so che*, πβ. γαλλ. *je ne sais quoi*].

νούρι, το: λαμπρή ομορφιά, χάρη (155 για άντρα· Goldoni: *garbo*) // είσαι μία γυναίκα με νούρι 521 (Goldoni: *donna di buon gusto*)· το σύνθετον νούρι 428 (Goldoni: *il brio composto*) [< τ. *nur* 'φως, λαμπή'· ο Suciuri ορίζει το ρουμ. *nur* ως 'sexapil']. [+ Καλλίνικος, Σχολείον, ΕΑ]

ντ-: βλ. και δ-.

νταγιαντίζω, ρ.α.: αντιστέκομαι, αντέχω // δεν νταγιαντίζω 273: δεν αντέχω [< τ. *dayandi*].

νταλκαουκλούκι, το 4: κολακεία [< τ. *dalkanukluk* < *dalkanuk* 'παράσιτος, κόλακας']. (Ζαχαριάδης: νταλκαβούκης 'κόλακας')

ντερτιμέντης: βλ. δερδιμέντης

ντουσές, ο: κωλοφαρδία // τούτο είναι ένας ντουσές και από εκείνα οπού σπανίως ακολουθούν 296 (Goldoni: *colpo*) [< τ. *dūzes* '(κυριολ., στα ζάρια) εξάρεις'].

ξανακύλημα, το: υποτροπή (Somavera, λ. ξανακούλυμα) // ξανακύλημα της αρρώστιας του 518. (Somavera, λ. ξανακούλυμα: '*ricadimento nella malattia*'· Κριαράς, λ. ξανακυλώ: 'παθαίνω υποτροπή σε αρρώστια')

ξανάστροφη, η: (όρος στο χαρτοπαίγνιο γκιουρδούμ) // – Εγώ έχω ξανάστροφη – Ναι, όταν έχει ρήγα, δόνα και φάντην, λέγεται ξανάστροφη, είναι ύστερα από τρεις φαντάδες· 500 Εκείνη η ξανάστροφη με χάλασε το κέφι μου ξανάστροφα 501.

ξανεβαίνω 502: ξανανεβαίνω.

ξανοίγω, ρ.μ. // οι καθημερινοί μου κόποι [...] τον εξάνοιξαν 89: (δάσκαλος για μαθητή) τον έκαναν πιο ώριμο [:]· ρ.α. 156: (για συνεσταλμένο) αποκτώ συναναστροφές, γίνομαι πιο κοινωνικός (Τριαντ.).

ξεδύνομαι, ρ.α. 469: γδύνομαι.

ξεκλίνω, ρ.α. 121, 503: παρεκκλίνω, λοξοδρομώ (Κριαράς)· εδώ με μτφ. (ηθική) σημασία, όπως και στην Ευμενεία 97.

ξεκόπτω, ρ.μ.: μη ξεκόπτοντας τα αίτια 192 (η φρ.είναι δυσερμήνευτη· Goldoni: *dandole delle occasioni* 'δίνοντάς τους τις ευκαιρίες').

ξεκλωμένη, η 514: πουτάνα, τσούλα. (+ Ευμενεία 97)

ξελαγιάζω, v.t. 262: παρακινώ, ξεσηκώνω (Κριαράς)· «ξελαγιάζω κτλ. ίδε ξελογιάζω»· «ξελογιάζω: *égager*» [δηλ. αποπλανώ] (Βεντότης) // ξελαγιάζω τους άνδρες των γυναικών, και [...] συγχύζω τα ανδρόγυνα 37· Αδύνατον το έχω να μην ξελαγιασθεί 252· (μτχ.) ξελαγιασμένος 270 (Goldoni: *venale*). (+ Σαγανάκι· Σχολείον: 'ξελογιάζω')

ξελαγιαστής, ο 118: αυτός που ξελογιάζει, ξελογιαστής // ξελαγιαστήν μιάς τιμημένης αρχοντοπούλας 118.

ξεμυστερεύομαι, ρ.α. 197: εκμυστηρεύομαι τα μυστικά μου [σε]. (ξεμυστηρεύομαι Μολιέρος, Χαλιμά, Σχολείον & Ρήγας τομ. 4, ΕΑ 161, Κοκκινάκης)

ξενιτεύω, ρ.μ. 81: απομακρύνω (Κριαράς) (Goldoni: *mandar via*).

ξεπατώ // ξεπατώ και τα μεσάνυκτα 218: ξενυχτώ.

ξεπέφτω, ρ.μ. 205: αφαιρώ (ποσόν) [από]. (+ Κισότης 20)

ξεσκέπασμα, το 223: ανακάλυψη.

ξετραηλισμένος, μτχ.: τελείως άπορος // γυμνή και ξετραηλισμένη 208. (ξετραηλισμένος & τετραηλισμένος στον Αλεξανδροβόδα: 'κουρελιάρης, ρακένδυτος'; πβ. Ηπίτης 'γυμνός και ξ.: réduit à une extreme misère, ο περιελθών εις εσχάτην ένδειαν'⁶⁷)

ξιάζομαι, ρ.μ.α. 318: φοβούμαι, τρομάζω, ξαφνιάζομαι // να μην σε ξιάζονται από τον φόβον τους 59· μην ξιάζεσαι από λόγου μου 86.

ξοδιάζω, ρ.μ.: (1) ξοδεύω (χρήματα) (χρησιμοποιείται και το εξοδεύω 516)· (2) καταναλώνω // μην ξοδιάζεις πολύ αλεύρι 203· (3) 517 περνώ (καιρό) (βλ. και εξοδιάζω).

ξοδιαστής: βλ. εξοδιαστής.

ξόμπλι, το: παράδειγμα // παράδειγμα και ξόμπλι 75.

ξουρίζω, ρ.μ.: (και) γδέρνω (εξαντλώ [κπ.] οικονομικά) // σας ξουρίζουν 376 (ενν. στα χαρτιά).

ξώρας, επίρρ. 188: αργά (είτε καθυστερημένα είτε προς το τέλος του εικοσιτετράωρου) // ξώρας είναι 6, 388· είναι πολλά ξώρας 188· Οπού φθάνει ξώρας, κακά κονεύει 297 (ίσως κατά λέξη απόδοση της φρ. του Goldoni: Chi tardi arriva, mal alloza). (+ Σαγανάκι, Σχολείον 219, Ρήγας τόμ. 4, Καταρτζής & Αλεξανδροβόδας)

οβδέλα, η 404: βδέλα.

ογραδίζω & ογρατίζω, ρ.α.: (1) περνώ (από), επισκέπτομαι γρήγορα // Ας ογραδίζω ολίγον εις το μαγειρείον 91· Χωρίς αμφοβολίαν πλέον δεν θέλω ογραδίσει 271 (Goldoni: In camera sua non ci vengo mai riù)· γυρίζοντας ογρατίζω να πάρω την τσόχαν 469· (2) βρίσκω τον μπελά μου // να μην ογραδίσωμεν 531 [< τ. οῖρατι & υῖρατι 'βρίσκομαι αντιμέτωπος (με κτ. δυσάρεστο), υφίσταμαι (αρρώστια), κλπ.· περνώ (από), επισκέπτομαι γρήγορα']· ογρατίζω και στα Αρχαία Αλή Πασά.⁶⁸

όεσκε, μόρ. 12: όχι βέβαια (πβ. ναίσκε). (όγεσκε Κρ. λ. όχισκε)

όθεν, επίρρ. 97, 104: άρα, γι' αυτό και.

οικονομία, η 121: (επιτυχής) διαχείριση νοικοκυριού // σπιτική οικονομία 364 (πβ. κυβέρνησις)· προς οικονομίαν 467. (σπιτιού Σχολείον και Βηλαράς: 'διαχείριση εσόδων και εξόδων')

ολαστίζω, ρ.μ. 63: διπλωρώνω (Κριαράς) [< τ. ulasti 'σήμερα) φτάνω, συναντώ· (παρωχ.) προσεγγίζω με σεξουαλικό σκοπό'· πβ. ρουμ. olastisi 'λέω ερωτόλογα']. (+ Σαγανάκι)

ολάστισμα, το 148, 287: ερωτοτροπία [< ολαστίζω].

ολιγοθυμισμένος, επίθ. 238.

ολιγότης, η (Βεντότης) // από ολιγότητα του νοός 287 (δηλ. ανεπάρκεια). (+ Συνταγμάτιον 1780: 23)

ολοίσθια, τα: τα λοίσθια // πνέει τα ολοίσθια 178 (χρησιμοποιείται και το λοίσθια). (+ Χαλιμά)

όλος: με τα όλα μου 138: (1) σοβαρά // χωρατεύετε, ή με τα όλα σας; 176· (2) ελεύθερα, με τη θέλησή μου // με τα όλα της το λέγει ή από στανιόν της; 338. (+ Μολιέρος, Αλεξανδροβόδας 64)

ολοϋστερος, επίθ. 502: τελευταίος-τελευταίος (Κριαράς).

ομορφούτσικα, επίρρ. 188.

⁶⁷ Πβ. όμως Τσαντσάνογλου: 'αναίδής, αναίσχυντος'.

⁶⁸ Πβ. μπελαογραδίζω < belaga oḡratlak στον Αυξεντιανό και στο Σαγανάκι, καθώς και γραντίζω 'βρίσκω τον μπελά μου' στην κρητική (Ορφανός) και άλλες διαλέκτους.

ομούρι, το: υποθέσεις, ζητήματα, ασχολίες // *Νά το ομούρι των γυναικών· σαρίκια, καστίσματα, τραχηλιές, σιρίτια, γενί τσικμά* 367 (Goldoni: i grandi affari delle donne) [< τ. *umur*]. (η λ. στον Hurmuzaki XIV.3 (266 και αλλού)· *ουμούρι* στο *Σαγανάκι* και στον Hurmuzaki XIV.3 419)

όμπρα, η 376: (είδος χαρτοπαγνίου) [< ιταλ. *ombra* < ισπαν. *hombre*] (Goldoni: primera). (+ Κοδρικά *Εφημερίδες*· Dehèque 'hombre' [= 'le jeu de l'Homme'])

ονοματίζω, ρ.μ. 205: αναφέρω [κτ. ή κπ.] με το όνομά του (Κριαράς).

οπού, αντων.: (1) που, ο οποίος· (2) 442 όποιος.

οραμάι, επίρρ. 121: τώρα πια // *η Ροζάωρα οραμάι επρόκρινε την Ευγενείαν σου από τον Λέλιον* 174 [< ιταλ./βεν. *oramai*]. (Somavera· *Αυξεντιανός, Χαλιμά* ('τώρα πια'), *Μπερτόλδος* 12, *Γόρδιος* 359 ('ήδη'), *Δαπόντες ΔΕ ο, Μολιέρος* ('τώρα πια') & *Καλλίνικος* ('ήδη'))

ορδινάριος, επίθ. 102: κανονικός (Βεντότης) [< λατ. *ordinarius*]. (+*Σαγανάκι*)

ορθός, επίθ: όρθιος // *στέκουμαι ορθός* 513.

ορίζω, ρ.μ.: (1) διατάζω· (2) (σε 2^ο πρόσωπο ως έκφραση ευγένειας· πβ. οθωμ. *buyurun*) // *τι φαγί ορίζετε;* 243: (υπηρέτης προς το αφεντικό του) *τι φαγητό θα θέλατε να παραγγείλετε;*· *να ορίσετε εις το σπίτι μου* 96: *να μου κάνετε την τιμή να με επισκεφτείτε* (Goldoni: *essa si degna di favorirci*)· (3) (σε 2^ο πρόσωπο, πβ. ΚΝΕ *όρσε*): *φύγε // όρισε στο καλό* 245.

ορισμός, ο: διαταγή (Βεντότης) // *Ορισμός σας* 96, 121: *ό,τι διατάξετε* (96 Goldoni: *Come comanda*). (+ *Αυξεντιανός, Σαγανάκι, Σχολείον* (47: = *volontiers*) & *Αλεξανδροβόδας*)

ορνιθοπούλι, το 253: κοτοπουλάκι (Κριαράς, Βεντότης) (Goldoni: *pollastro*).

ορταλίκι, το: περιβάλλον, τόπος, γειτονιά [< τ. *ortalik*] // *Αυτή η Πεατρίτσα πάντοτε συγχύζει το ορταλίκι* 303 (δηλ. αναστατώνει τον κόσμο) (τ. *ortaligi karıştırma*).

όσον να, σύνδ.: *μέχρι να // όσον να έλθει εις το σπίτι, δεν μπορούμε αναμεταξύ μας να το αποφασίσωμεν;* 97.

ουγούρι, το 292: καλή τύχη, γούρι [< τ. *uğur*].

ουγουρσουζικός (*ουγουρσουζουκος* [sic] 76), επίθ.: *δυσοίωνος, γρουσουζικός* // *Αμ' εκείνο το ουγουρσουζικό και αναθεματισμένο σενδούκι* 205 [< τ. *uğursuz*].

ουζλαστίζω, ρ.μ. 383: συμφωνώ, συνεννοούμαι [< τ. *uzlaştı*].

ουικούνικος, επίθ. 399: κατάλληλος, ταιριαστός [< τ. *uygun*].

ουσουλί, το: μέθοδος, τρόπος [< τ. *usu*] // *με ουσουλί* 9, 46, 87, 93, 266, 277, 352, 364, 408: με τρόπο (δηλ. είτε διακριτικά είτε κρυφά) (πβ. τ. *usulla*): η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.

-*ούτσικος* (επίθημα που παράγει υποκοριστικά επιθέτων):

- *ανοικτούτσικος* 98: (για γυναίκα) ελευθέρια [;] (πβ. *πηδηχτός*). (*ανοικτή* με την ίδια σημ. στον Κοκκινάκη· πβ. Κριαράς, λ. *ανοικτός* 3)
- *ζεστούτσικος* 483· (επίρρ.) *ζεστούτσικα*: // *Πήγαινε τώρα ζεστούτσικα, μόνον αμέσως* 19: [;].
- *καλούτσικος* (βλ. λ.).
- *μοναχούτσικος* 248, 313.
- *παχουλούτσικος* 304.

ουχ, επιφών. 68

οφίκιον, το: αξίωμα (χωρίς τη σημερινή μειωτική σημασία) // *εις οφίκιον βασιλικόν* 155 (δηλ. όντας αξιωματικός στον αυτοκρατορικό στρατό) [< λατ. *officium*]. (+*Δαπόντες ΔΕ, Σαγανάκι, Κοκκινάκης*· -ο Καταρτζής)

όχι δα 237.

οχοχό, επιφών. 531: (μίμηση γέλιου).

π-: βλ. και μπ-.

παγκατέλα 187 & μπαγατέλα 366, η: ασήμαντο πράγμα [< βεν. *bagatela* ή ιταλ. *bagattella*].
(μπαγατέλα και Σαγανάκι, Σχολείον 176 & Κοκκινάκης)

παγλαμάς, ο 215: είδος κεφαλομάντιλου [< τ. *bağlama*].

παζάρι, το: συμφωνία αγοραπωλησίας // κόψε το παζάρι 148: κλείσε τη συμφωνία (πβ. τ. *razar kesmek*).

παζαριγιδένης, ο 61: ψωνιστής [< τ. *razara giden* 'αυτός που πάει στην αγορά'] (ο τύπος παζαρογκινδένης στον Γαζή· βλ. και ψουνιστής).

παθ, επιφών. 95, 105, 106: (έκφραση έκπληξης) μπα (Βυζάντιος: «το συνηθίζουν μάλιστα οι αβροδίαιτοι της πόλεως γυναίκες»). (+ Καλλίνικος (παθ παθ), Αληθής ιστορία 425 (Κεχαγιόγλου μπα μπα), Αλεξάνδροβόδας 55: 'μπα', Ευμενεία 77 (παθ παθ) & Κοκκινάκης MM 63)

παθιασμένος, μτχ. 336 (Goldoni: *appassionà*).

παιδαρικός, επίθ. 151 [αρχ.].

παιδεία, η 118, 177, 121: τιμωρία.

παιξομύτης, ο 263 // Δεν ήυρεν ακόμη τον παιξομύτην του 238: δεν βρήκε το ταίρι του (Goldoni: Non anrà ancora trovato essa che sappia fare).⁶⁹

παίρνω, ρ.μ. 76: (και) πάω, μεταφέρω [κτ. κάπου].

πακιάρω, ρ.μ.: ενοχλώ, πειράζω // δεν με πακιάρει 395 (Goldoni: Mi no me n'importa un bezzo [παλιό βενετσιάνικο νόμισμα]· να μη σε πακιάρει 61· δεν το πακιάρει 54 (δεν πειράζει) [ίσως < ιταλ. *ittracciare*]). (πβ. πατσάρω Γουζέλης 'πειράζω, αγγίζω')

παλαμίδα, η: είδος ψαριού // παλαμίδα την εμύρισε 330 (παραπέμπει στην παροιμία «παλαμίδα σου μυρίζει, ντεϊμεντέ [απίθανο] να φας κολιό»⁷⁰) (Goldoni: L'ha magnà el manego della scoa, κυριολ. 'έχει φάει το σκουπόξυλο').

πάλε & πάλιν, επίρρ. 63: πάλι.

πάλος, ο 430: χορός, χοροεσπερίδα [< βεν. *balò* ή ιταλ. *ballo*]. (μπάλος Καταρτζής)

παλτάς, ο // τι ανυπόφορος παλτάς 163 (δηλ. τι πληκτικός άνθρωπος [;]) [πβ. τ. *balta olmak* 'ενοχλώ, γίνομαι τσιμπούρι']].

πανδρεία 208 & υπανδρεία 204, η // περί υπανδρείας 204.

πανσέληνος, επίθ. (Κριαράς): // πανσέληνο φεγγάρι 258: η πανσέληνος.

παντόρφανος, επίθ. 228: «ορφανός και από τους δύο γονείς, πεντάρφανος' (μτφ.) μόνος στον κόσμο, απροστάτευτος» (Κριαράς).

παξιμάδι, το 203 (Goldoni: *pane* 'ψωμί').

παπάκας, ο 339: πατερούλης (βλ. και μπαμπάς).

πάρα, παρά, παρα-: (1) (με ρήμα και αρνητικό μόριο) πολυ- // δεν παρά ερωτούν τα τοιαύτα 162· δεν με πάρα αρέσει 232· δεν παρά με φαίνεται εύλογον 438· δεν παρανοστιμείομαι την

⁶⁹ Παρόμοια φρ. και στο *Ρωμαίος και Ιουλιέττα* (μτφ. Βικέλας) II iv και Ραγκαβής, *Ο γάμος του Κουτρούλη* στ. 1739.

⁷⁰ «Ειρωνικώς επί των μεγάλα ελπιζόντων, και ελαχίστας εχόντων ελπίδας διά τα μικρά»: Βενιζέλος 247.

- συναναστροφήν του 351· δεν παραφέγγει η στράτα 108 (δηλ. δεν έχει πολύ φως)· (2) (με επίθ.)
πολύ // μία παρά μικρή δούλη της 245. (πάρα Κοκκινάκης)
- παρακάλεμα, το 431: η πράξη του παρακαλώ. (+ Σχολείον)
- παρακατινός, επίθ. 496: κατώτερης κοινωνικής τάξης, παρακατιανός. (+ Κοραΐς και Μυριβήλης)
- παρακάτω, επίρρ. // δεν έχει παρακάτω κυβέρνησι 343: δεν έχει μικρότερη περιουσία.
- παραμάγειρας, ο 63, 124, 149: βοηθός μάγειρα.
- παράνω, επίρρ.: παραπάνω, περισσότερο // παράνω παρά τρεις 251 (δηλ. περισσότεροι). (+
Αυξεντιανός, Μολιέρος (από), Καλλίνικος, Χαλιμά ('παραπάνω'), Καρατζάς Hurmuzaki (από)
συχνάκις, Εφημερίς, Κοκκινάκης, Ρήγας τομ. 3, Βηλαράς)
- παραξενεύομαι, ρ.μ. 200.
- παραξηγώ, ρ.μ. [γραφικό λάθος;]: παραξηγείς τα πράγματα 199 (χρησιμοποιείται και το παρεξηγώ
201).
- παραπονώ, ρ.μ. 56, 80, 240: ταλαιπωρώ, πικραίνω. (+ Δαπόντες, «Βρύσις λογική», έκδ. Καρανάσιος,
σ. 328, και Μελλπομένη 316· και στα ποντιακά)
- παράστρατα, επίρρ.: «παρά το πρόπον, ατόπως, αλόγως» (Κοραΐς, Άτακτα 4α, 390) // μήπως και
εσύντυχα παράστρατα; 190.
- παραφέγγω, ρ.α.:βλ. πάρα.
- παρεκείθες, επίρρ. 530: παρακεί.
- παρεμπρός, επίρρ. 87: πιο νωρίς, πρωύτερα (το αντίθετο του ύστερα). (+ Χριστόπουλος· Βεντότης;
'plus avant')
- Παρίζι & Παρίσι, το 425 [πβ. ιταλ. Parigi].
- παρλάκιος, επίθ.: λαμπρός, αστραφτερός // (για νομίσματα) τι παρλάκικα 499 (Goldoni: beli)· (ως
ουσ.) τα παρλάκικά μου 210 (δηλ. τα χρήματά μου) (και 301) [< τ. parlak]. (πβ. Αυξεντιανός 361)
- παρλαντίζω, ρ.α. 512: λάμπω, αστράφτω [< τ. parladi].
- παρόλα, η 101, 239: λόγος, υπόσχεση // με έδωσες παρόλαν 180· εφύλαξες την παρόλα σου 208
(Goldoni: mi avete mantenuto ben la parola)· διά να μην φανεί ενάντιος εις την παρόλαν και το
τάξιμόν του 223-4· τον πιάνω με παρόλαν 294 (δηλ. θα τον κάνω να υποσχεθεί)· να χαλάσει την
παρόλαν του 316: να αθετήσει τον λόγο του [< ιταλ./βεν. parola 'λέξη· υπόσχεση']. (+ ΕΑ)
- παρονέσα, η: βαρονέσα [< ιταλ. baronessa].
- παροξυσμός, ο: «(ιατρ.) οξεία κρίση πυρετού που εκδηλώνεται με έντονο ρίγος και σπασμούς στο
σώμα» (Κριαράς) // τεταρταίος παροξυσμός 240. (+ Σχολείον [fièvre])
- παρουσία, η // επί παρουσία + γεν. 472: παρουσία. (+ Κοκκινάκης)
- πάρισμον, το 431: η πράξη του παίρνω, λήψη, παραδοχή.
- παρτίτα, η 147: αποστολή, αποστελλόμενα εμπορεύματα [< ιταλ. partita, πβ. ΚΝΕ παρτίδα].
- πας ουστουνέ, επίρρ.: ευχαρίστως, μετά χαράς (ως απάντηση στη φρ. θενά σε ζητήσω μίαν χάριν
178) [< τ. bas üstüne, κυριολ. 'πάνω στο κεφάλι μου']. (Ζαχαριάδης· Μπας ουστουνέ, εφέντημ Στ.
Ξένος, Η ηρωΐς της ελληνικής επαναστάσεως, κεφ. 1· μπας ουστουνέ και στα Αρχεία Αλή Πασά)
- πάσι, το: προμήθεια που παίρνει κανείς για την αλλαγή συναλλάγματος // έπαρε το πάσι τους 95 [<
τ. bas]. (μπάσι στην Εφημερίδα· Vyzantios: 'άτζιο (το τουρκ. μπάσι) change'· μπάχι Ορφανός)
- πάσταρδος, ο 535 (βρισίδι).

- παστίτσα, η: είδος πάστας (δηλ. γλυκού) [υποκορ. του πάστα < ιταλ./βεν. *pasta*].
- παστρεύω, ρ.μ.: (για φυτό) κλαδεύω, ξεχορταριάζω [;].
- παταλιάζω, ρ.μ. 132: αχρηστεύω [< μπατάλης < τ. *battal* 'χωρίς αξία'].
- πατέντα, η 453: έγγραφο υπογεγραμμένο και σφραγισμένο με τη σφραγίδα του κράτους με την πρόθεση τα περιεχόμενά της να γίνουν δημοσίως γνωστά [< βεν. *patente* (θελ.). (+ Σαγανάκι)
- πατίκι, το 483: «πέτσινες παντόφλες χωρίς φτέρνα, είδος πασουμάκια χωρίς τακούνι χρήσιμα για μέσα στο σπίτι» (Μπόγκας, *Τα γλωσσικά ιδιώματα της Ηπείρου*, τόμ. 1 (Ιωάννινα 1964)).
- πάτζιος, ο // Πάτζιος ήτοι Πίτσος της Εουλάριας 350 [«Τα πρόσωπα»] [> ιταλ. *raggio* 'νεαρός υπηρέτης'].⁷¹
- πατλαγκούτσι, το 211: είδος παιδικού παιχνιδιού που δημιουργεί δυνατό κρότο (Goldoni: *sasso* 'πέτρα') (πβ. Ζαχαριάδης, λ. *πατλαγκότσι*: «ξύλινο παιχνίδι που δημιουργεί θόρυβο σαν πιστολιά») [< τ. *patlangic* < τ. *patlamak* 'σκάω, εκρήγνυμαι'].
- πάτσος, ο: βλ. *μπάτσος*.
- παχτσεβάνης, ο 69: κηπουρός [< τ. *bahçivan*].
- πεζεβέγκης, ο 324: μαστρωπός, ρουφιάνος· παλιάνθρωπος // *χαμάλης, μπεκρής και πεζεβέγκης* 514 [< τ. *pezevenk*].
- πειδάχι, το: απόκτηση [< τ. *peydah*] // *κάμνω πειδάχι* (μτβ.) 249 [πβ. τ. *peydah etmek* 'αποκτώ']. (+ Σαγανάκι)
- πειράζω, ρ.μ. 157: ενοχλώ // *μην πειράζεσαι* 137, 248: μη βαριέσαι, μην κάνεις τον κόπο.
- πειράξι, η 89: ενόχληση, κόπος // *Σας έβαλα εις πείραξιν* 264. (+ *Ερωτόκριτος* [-η], *Χαλιμά*, *Χρον. Γαλαξιδίου*, *Γουζέλης* [= KNE πειρασμός στις δυο τελευταίες περιπτώσεις], *Καλλίνικος*, *ΕΑ*, *Κοκκινάκης*, *Εφημερίς*· Βεντότης: 'ενόχλησις, importunité')
- πέλα πέλα και από μέσα δεν ωφέλα, φρ. 61-2: έχει ωραία εμφάνιση αλλά ουσιαστικά δεν αξίζει (παροιμία· βλ. Βενιζέλος, σ. 13: *απέξω μπέλα μπέλα κι από μέσα δεν ωφέλα*) [πέλα < βεν. *bela* ή ιταλ. *bella* 'ομορφή']. (Κισότης: *έξω μπέλα μπέλα και από μέσα δεν ωφέλα*)
- πέλκι 66 & *μπέλικιμ* 327, επίρρ.: ίσως, μπορεί [< τ. *belki* και (λαϊκ.) *belkim*]· και οι δύο τύποι στα Αρχαία Αλή Πασά.
- περβάζι, το 453: πλαίσιο (εδώ, ενός πίνακα ζωγραφικής) [< τ. *pervaz*· πβ. και ρουμ. *pervaz* με την ίδια σημασία όπως και στον Goldoni (Suci)] (Goldoni: *cornice*). (+ Σοφιανός)
- περδεμός, ο 88: μπέρδεμα, σύγχυση (*μπερδεμός* Κριαράς).
- περδές, ο 177: παραπέτασμα, κουρτίνα· (μτφ.) πέπλο // *να σηκώσει τον περδέν της εντροπής* 177 (Goldoni: *ha svelato l'arcano* 'αποκάλυψε το μυστήριο') [< τ. *perde*].
- περεκιατί βερσίν 385: να έχεις την ευχή μου (δηλ. ευχαριστώ) [= τ. *bereket versin*]. (*μπερεκιατ βερσίν* στο Σαγανάκι)
- περέτα, η: σκούφια [< ιταλ. *berretta*]: *σφάκελά του με την περέταν* 333.
- περεχώ, ρ.μ.: βλ. *ίδρωτας*.
- περιγέλιον, το 257: χλευασμός (Βεντότης).
- περίδρομον // *τι περίδρομον* 245: [έκφραση έκπληξης και θαυμασμού].

⁷¹ Στον κατάλογο των προσώπων ο Goldoni γράφει «Un PAGGIO di donna Eularia». Δεν είναι σαφές αν ο μεταφραστής θεωρεί το Πίτσος ως όνομα ή ως μεταφραστικό αντίστοιχο του ιταλ. *raggio* ('νεαρός υπηρέτης', πβ. γαλλ. και αγγλ. *page*). Πάντως στο υπόλοιπο κείμενο της μετάφρασης το πρόσωπο αναφέρεται ως Πίτσος.

- περιεργάζομαι, ρ.μ. 93, 105, 201, 461: αντιλαμβάνομαι, προσέχω, παρατηρώ. (+ Κοκκινάκης· στο Σχολείον 211 όμως 'έχω την περιέργεια [να]')
- περίπαιγμα, το 357: γελοιοποίηση· μπηχτή. (εγίνηκε περίπαιγμα εις τον κόσμον στο Σχολείον 175· Βλαντής 1828: 'scherno, baja, berta, giarda'· Ηπίτης: 'berne, brocard')
- περίστασις, η: κατάσταση // δεν ηξεύρω [...] εις ποίαν περίστασιν θέλει με φέρει η απελπισία 310 (πβ. και κατάστασις).
- περιτσιπώνομαι 482, ρ.α.: ξετσιπώνομαι.
- περούκα, η 453 [< βεν. *peruca*].
- περουκάρης, ο 453: περουκιέρης (κατασκευαστής ή πωλητής περουκών) [πβ. βεν. *peruchier*].
- πεσίνοι, επίρρ. 32, 109, 402: (1) εκ των προτέρων, από πριν // ιδού προς πληροφορίαν πεσίνοι 225 (πβ. 228 & 280)· (2) αμέσως // πάμε πεσίνοι 388· λέγε με πεσίνοι τώρα 317 (τώρα αμέσως)· (3) 217, 239, 379 όσο γίνεται πιο γρήγορα· (4) 221, 266 από τώρα // σας το λέω πεσίνοι 90· (5) (με ρ. σε παρωχ. χρόνο) (α) 279 πρώτα πρώτα όμως· (β) εγκαίρως // με ενθυμήθηκες πεσίνοι 108 [< τ. *resin* 'εκ των προτέρων, προκαταβολικά']. (Καταρτζής: 'εκ των προτέρων, από πριν'· Βυζάντιος: 'το εναντίον του βερεσιέ'· Ηπίτης: [*prayer*] 'au compte, τοις μετρητοίς'· Ζαχαριάδης παρομοίως)
- πεσκεσάκι, το 34 [υποκορ. του πεσκεσί].
- πεσχέσι, το 231 [= πεσκεσί]: δώρο (που φέρνει κανείς σε ιεραρχικά ανώτερο) [< τ. *peskesz*].
- πετχούης: βλ. μπετχούης.
- πετχουϊλίκι, το 368 (στον πληθ.: πετχουϊλίκια): ευθιξία, οξυθυμία [< οθωμ. *bedhuyluk*· βλ. και μπετχούης] (Goldoni: *Qualche volta siete stravagante* 'καμιά φορά είστε ιδιότροπος').
- πεχτός, ο 195, 202: νυκτοφύλακας που περιπολεί στους δρόμους [< τ. *bekçi*] (Goldoni: *facchino*).
- πηδηχτός, επίθ. 98: (για γυναίκα) ελευθέρια.
- πιαζεντί, πιαζετί & πιεζεντί, το 494: είδος παρμεζάνας [< βεν. *piasentin* (ιταλ. *piacentino*)] (Goldoni: *cascio parmigiana* 'τυρί παρμεζάνα'). (το πιαζεντί και Σινάνης, 86)
- πίβνιτσα, η 3: κελάρι, κάβα [< ρουμ. *pinviță* < σλαβ. *pinvica*] (Goldoni: *cantina*).⁷²
- πικέτο, το 377: είδος χαρτοπαιγνίου [< βεν. *picheto* ή ιταλ. *picchetto*] (Goldoni: *picchetto*). (+ Σχολείον)
- πινάκι, το 130: πιάτο (Τριαντ.).
- πινιάλο, το 517 [< ιταλ. *pignale* 'στιλέτο (μικρό μαχαίρι)'].
- πινίσι: βλ. μπινίσι
- πιπέρι, το // είμαι διά πιπέρι 367: είμαι έξω φρενών.
- πιρλάντι: βλ. πριλιάντι.
- πισπιρίσματα, τα: κακόβουλο κουτσομπολιό // και εκεί [σε θέατρο] δεν απολείπει το αμόρε και τα πισπιρίσματα 357 [< ρουμ. *a rîzrăi* 'μηχανοραφώ, ραδιουργώ, συκοφαντώ' (Peri· πβ. και ουσ. *rîzrăire*), αλλά ίσως ηχομιμητικό].
- πιστεύομαι, ρ. 209, 505: εμπιστεύομαι // ρ.μ.: Μην τον πιστεύεσθε τα άσπρα 89· ρ.α.: πιστεύονται σε μίαν γυναίκα 244 (Βεντότης). (+ Ρήγας τόμ. 3)

⁷² Βλ. και Χαράλαμπος Γάσπαρης, *Αθωνικά σύμμεικτα*, 2. *Αρχαία Πρωτάτου: Επιτομές μεταβυζαντινών εγγράφων* (Αθήνα 1991), σ. 255: 'κελάρι'.

πιτσέλι, το: είδος διακόσμησης στα μαξιλάρια // *πιτσέλια χρυσά* 242 (Goldoni: *paoli* 'είδος αργυρού νομίσματος') [η *Stevanoni* γράφει *με μπιζέλια 'à pois'* (δηλ. με πουά)].

πίτα, η: *πίτα του Αγίου Βασιλείου* 203: βασιλόπιτα (Goldoni: *minestrina* 'νερούλη σούπα').

πλήξις, η 374: πλήξη· πληκτικός άνθρωπος // *μεγάλη πλήξις και οι δυο τους* 374 [αρχ.]. (βλ. και *Ρήγας* τόμ. 3)

πληροφορία, η 225: [και] ικανοποίηση. (+ *Κισότης* 6, *Χαλιμά*)

πλουσιότης, η 186: πλούτος.

πλουτώνω, ρ.α. 59: πλουτίζω.

ποδάρι, το // *Με τι τρόπο να κόψω το ποδάρι τους*; 374: Πώς να τους εμποδίσω να με επισκεφτούν; [πβ. τ. *αγαῖνι kesmek*]. *απάνω στο ποδάρι συμβουλή δεν δίδεται* 209 (δηλ. στα γρήγορα) (και 300) [πβ. τ. *αγак üstü* 'χωρίς να καθίσω, βιαστικά'].

πολιτεύομαι, ρ.α.: «συμπεριφέρομαι, ζω κατά έναν ορισμένο τρόπο» (Τριαντ.).

πολίτικα, η: πολιτική, τακτική (δηλ. επιλογή συμπεριφοράς) // *η πολιτικά της σιωπής* 451. (+ *Αυξεντιανός* 'πολιτική, σχεδιασμένη συμπεριφορά'· *Σχολείον* [*politese, délicatesse*])

πολύ // *πολύ πράγμα*: (1) 19, 33, 85, 107, 178, 213, 236, 253, 263 και τι με αυτό; (2) (χωρίς ειρωνεία) 213 τόσο το καλύτερο (Goldoni: *manco male*) // *Πολύ πράγμα εγώ να θέλω το καλόν σου, και εσύ να μην θέλεις καν να με βλέπεις...* 84 (δηλ. ωραίο πράγμα [ειρων.]) (*Αυξεντιανός*, *Αλεξανδροβόδας* 107 (ειρων.)· *Κοκκινάκης* ΠΑ 87 (χωρίς ειρωνεία))

πολυέξοδος, επίθ. // *πολυέξοδα φαγοπότια* 135.

πολύξευρος, επίθ. 423

πολυπλασιάζω, ρ.μ. 211 [αρχ.]: *πολλαπλασιάζω*. (+ *Χαλιμά*, *Δαπόντες* ΚΧ και «Ιστορικός κατάλογος» 155, *Ευμενεία* 83)

πολυπλασιασμός, ο: *πολλαπλασιασμός*. (+ *Βηλαράς*)

πόντσι, το 462: *ποντς* (ποτό) [< αγγλ. *ponch*, ίσως μέσω γαλλ. *ponch* ή ιταλ. *ponce*] (Goldoni: *ponce*). (+ *Καλλίνικος*)

Ποργεόνια, *Ποργιονία* & *Ποργκόνια*, η 255: [κρασί] *Βουργουνδίας* [< ιταλ. *Borgogna*].

ποσώς, επίρρ.: (πάντα με αρνητικό μόρ.) *καθόλου* // *διά τα τοιαύτα δεν αξίζω ποσώς* 181.

ποτέλια 9, *ποτίλια* 255 & *πουτέλια* 7, 134, η (και υποκορ. *πουτελίτσα* 275): βλ. *μποτέλια*.

πουγκί, το: συγκεκριμένο ποσό στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, αξίας 500 γροσιών // *τριάντα πουγκιά* 185 (Goldoni: *ventimila scudi*) [μεταφραστικό δάνειο από το τ. *kese* 'σακούλα, πουγκί'].

πούζι, το: πάγος // *ο τσορβάς ήταν σαν νερό πούζι* 5 [< τ. *buz*].

πουθενά, επίρρ.: (και) *κάπου* // *πρέπει να τα εύρω από πουθενά* 78.

πουνδάν σούνρα, επίρρ. φρ. 177 (*σουγρά* 118): μετά από αυτό, από δω και πέρα [= τ. *bundan sonra*]. (*πουντάνσογρα* *Hurmuzaki* XIV.3 259· ο τύπος *σόγρα* και ό.π. 271· *μπουντάν σογρά* στα *Αρχαία Αλή Πασά*)

πούντος, ο: σημείο· *πόντος*: *μνηχτή* (πβ. *ΚΝΕ ρίχνω πόντους*) [< ιταλ. *runto*] (πβ. *εγγικτικός*). (*πούντος* *Κοκκινάκης* 495 'πλευρά του χαρακτήρα ενός ατόμου')

πουντουαλιτά, η: ακρίβεια, προσεκτικότητα // *φίλον με πουντουαλιτά* 132 (Goldoni: *puntualità*).

πούπετε 175, *πούπετες* 30, 110, *πούποτε* 342, επίρρ.: *πουθενά*. (*πούπετε* *Δράκος Σούτζος*· *πούπετες* *Γόρδιος* 348 και *Καταρτζής*· *πούπετε* και *πούπετες* στη *Βέικου-Σεραμέτη*· και οι τρεις τύποι στη *βυζ. δημώδη γραμματεία*)

πουρέκι, το 5: πίτα [< τ. *börek*].

πουρνίσιος, επίθ.: πρωινός // η πουρνίσια μου τσοκολάτα 160.

πουρνούτσικο(ν) (με ή χωρίς το άρθρο το), επίρρ. 85, 115, 182, 378: πρωί πρωί· αύριο: *σήκω πουρνούτσικον 17, αύριον το πουρνούτσικον 253* (Βεντότης).⁷³

πουτέλια: βλ. μποτέλια.

πουτίγκα, η 243 [< αγγλ. *pudding*].

πούφος, ο: μπούφος (πουλί) // *Σαν τον πούφο με άφησεν εδώ μοναχή 98* [< ιταλ. *bufo*].

πραγματεύω, ρ.μ. 504: διαπραγματεύομαι την αξία (χρηματικού ποσού)-(παθητ.) *πραγματεύομαι, ρ.μ.: εμπορεύομαι // πραγματεύεσαι και την κόρην σου 221.* (και Αλεξανδροβόδας)

πραγματευτάδισσα, η 475: η σύζυγος του εμπόρου [θηλ. του *πρα[γ]ματευτής*].

πράξις, η: (1) πράξη // *βάνω εις πράξιν 32, 455-6: βάζω σε εφαρμογή (+ Μολιέρος, Χαλιμά & Αλεξανδροβόδας 53)*· (2) πείρα, τριβή // *έχω πολλήν πράξιν 27· με τον καιρόν θέλεις λάβει κάθε πράξιν 146 (+ Σαγανάκι).*

πράττω [;], ρ.μ.: γνωρίζω εκ πείρας // *έπραξα τον κόσμον αυτόν 450.*

πρε, επιφών.: βλ. μπρε.

πρέζα, η 330, 440 κλπ.: πρέζα (ταμπάκου κλπ.).

πρετενδέρω, ρ.μ. 131 [< βεν. *pretender* ή ιταλ. *pretendere* 'απαιτώ, διεκδικώ']. Η λ. και στον Καταρτζή.

πριλιάντι 399, μπριλάντε 307, πirlάντι 148, το: «αδάμας αμφίτητος (ολόκληρος), *diamant brillant*, ή απλώς *brillant*, ο ένθεν και ένθεν γωνιότητος» (Ηπίτης) [πβ. γαλλ. *brilliant*, βεν. *brillante*, ιταλ. *brillante*, ρωσ. *bril'ant*, τ. *pirlanta*] (χρησιμοποιείται και το *διαμάντι*, βλ. λ.).

πριτσιπέσσα, η 466: πριγκίπισσα [< ιταλ. *principessa*].

προαπερασμένος, επίθ. 130: περασμένος, προηγούμενος.

προβάλλω, ρ.μ. 104, 114, 419: προτείνω.

πρόβειο, το 494: πρόβειο κρέας.

πρόβλημα, το 81: πρόταση (ή πρόβλημα;).

προγαμιαίος, επίθ. // *προγαμιαία δωρεά 220, 296, 311* (Goldoni: *contraddote* 'αντιπρόικι (δώρο που χαρίζει ο γαμπρός στη νύφη)'). (ο όρος και σε βυζ. νομικά κείμενα)

προγνωστικός, επίθ. 291: που προβλέπει το μέλλον [αρχ.].

προέρχομαι, ρ.α. 209: προκύπτω.

προίκισμα, το 204: προίκα (χρησιμοποιείται και το *προίκα*).

προκρίνω, ρ.μ. 193, 244: προτιμώ.

προνοώ, ρ.μ. 189: προβλέπω [ότι].

προσόψι, το 308: πετσέτα.

προφθάνω, ρ.μ. 147:[εδώ] αποστέλλω.

πρωτομάγειρας, ο 149: αρχιμάγειρας.

⁷³ Πβ. Βυζάντιος, *Γυναικοκρατία: Σεις λοιπόν, Κυρίες, να πάτε απόψε κάθε μια να κλειδώσετε τους άνδρες σας στην κάμαρα που κοιμούνται, και πουρνούτσικο πουρνούτσικο κάθε μια να καθίση ...*

πύρινος, επίθ. // κλαίει τα πύρινά του [ενν. δάκρυα] 342 (Goldoni: si dispero 'απελπίζεται').

ραβάσι, το 89, 343, 368: σημείωμα (μικρή επιστολή, όχι αναγκαστικά ερωτική) [< σλαβ. *ranaš* και ρουμ. *rãnaș* < ουγγ. *ronás* 'ρουνικός']. (+ Δαπόντες ΔΕ ΙΕ, Σχολείον)

ραγί 129 (γραφικό λάθος αντί *ρακί*).⁷⁴

ραδιθάνι, το 247: «μεγάλη ταξιδιωτική άμαξα» (Σπάθης) [< ρουμ. *rãdvan* 'είδος κλειστής άμαξας']. (+ Δαπόντες ΔΕ 50)

ράθυμος, επίθ. 4: (με θετική σημασία) ξένοιαστος, χαλαρός [;].

ραθυμώ: βλ. *αραθυμώ*.

ρακή, η [ή *ρακί*, το] 129 (βλ. *ραγί*).

ρέγκι, το: αστείο, κόλπο, φάρσα [< τ. *reng*] // να με κάνει το *ρέγκι* να μ' αφήσει *μοναχή*; 387 [πβ. τ. *reng etmek*]. (+ Ιωακείμ, Καλλίνικος· Σαγανάκι: *παθαίνεις *ρέγκι**)

Ρένο, το 8, 25: Ρήνος· κρασί από την περιοχή του Ρήνου [< ιταλ. *Reno*].

ρήγας, ο (πληθ. *ρηγάδες*) 272, 500, 501: ρήγας (της τράπουλας).

ριζικό, το 216: (καλή) τύχη.

ρόγα, η 127, 203, 205: μισθός [< λατ. *erogare* 'πληρώνω'] (χρησιμοποιείται και το *μισθός*).

ρογώ, ρ.μ.: μ' αυτό το πείσμα *ρογείς* να πανδρευθείς; 65.

ροσμαρίνο, το 275: έλαιο δεντρολίβανου [< ιταλ. *rosmarino* 'δεντρολίβανο'].

σαβδίζω, ρ.μ. 199, 214, 303, 372, 388, 401: (1) 72 απολύω, διώχνω· (2) ξεφορτώνομαι // να με *σαβδίζει* 389: να με ξεφορτωθεί· – *Σάβδιζέ τους*. – *Αλλά δεν σαβδίζονται* 384: δεν μπορεί κανείς να τους ξεφορτωθεί· (3) κάνω απόσβεση // *με καμιά εικοσαριά φλωριά τα σαβδίζω όλα* 401 (δηλ. ξεγράφω όλα τα χρέη σου) [< τ. *savdi*].

σαδακάτι, το 129, 173: αφοσίωση (προς το αφεντικό μου) [< τ. *sadakat*]. (+ Σαγανάκι και Αρχεία Αλή Πασά· *σανδακάτι στον Μέμωνα του Βούλγαρη*)

σαδέδικος, επίθ. 320: απλός, σκέτος [< τ. *sade*].

σάζι, το 170: έγχορδο νυκτό μουσικό όργανο [< τ. *saz*].

σακίλης, ο 267, 443, *σακίλισσα*, η: άνθρωπος βαρετός, φορτικός [< τ. *sakil*]. (+ *Αλεξανδροβόδας*)

σάλα, η 231, 371, κλπ.: σαλόνι [< ιταλ. *sala*].

σάλι, το 109: σάλι (ιδ. από κασμίρι) [< τ. *šal* < περσ. *shāl*]. (+ Σαγανάκι)

σάλασα, η 253: σάλτσα [< ιταλ./βεν. *salsa*].

σαμουροπατσά, η 410: γούνα από ζιβελίνα [< *σαμούρι* 'ζιβελίνα (λατ. *Martes zibellina*)' < τ. *samur* + *πατσά* < τ. *paşa* 'ποδαράκια αρνίσια· κάτω μέρος του ποδιού', πβ. ρουμ. *pașea* 'γούνα από πόδι ζώου'· με τη σύνθετη λέξη πβ. τ. *samur pașasi*]. Η *σαμουρόγωνα* θεωρείται από τις πιο πολύτιμες γούνες. (+ Δαπόντες ΔΕ λγ και ΚΧ)

σαμπάχ ναμάζι, το 255: *πρωί πρωί* // *κινώ από το σαμπάχ ναμάζι* 180 [= τ. *sabah namazi* 'μουσουλμανική) πρωινή προσευχή'].

Σαξόνια, η 306.

⁷⁴ «ραγή an φαγή B?» (κριτικό υπόμνημα).

- σαρίκι*, το 367, 429: γυναικείο κάλυμμα κεφαλής [< τ. *sarik*] (πβ. *κουλούπι*). (+ *Αυξεντιανός*)
- σάρτι*, το: ο όρος [< τ. *sart*] // *με σάρτι*: με όρους [πβ. τ. *sartli*]: η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά.
- σασιρδίζω*, ρ.μ. 195: συγχύζω, αποπροσανατολίζω, σαστίζω [< τ. *şasırdı*]. (+ *Δαπόντες ΔΕ μζ'*· *σασιρδίζω* *Hurmuzaki XIV.3 309*· *Ζαχαριάδης [-ντ-]*: 'ξεγελώ, αποπροσανατολίζω')
- σασκίνης*, ο: (1) χαμένος 208· (2) βλάκας 253 [< τ. *şaskin*].
- σαστισμένος*, μτχ. 102: (1) αποπροσανατολισμένος, χαμένος· (2) ηλίθιος [μτχ. του *σαστίζω* (βλ. *σαστίζω*) < τ. *şasıtı* 'μένω έκπληκτος, είμαι χαμένος'] (Goldoni: *razzo* 'τρέλος').
- σαχάνι*, το 93: μπακιρένια πιατέλα· πιάτο με φαγητό [< τ. *sahan*].
- σέδια*, η 33: καρέκλα, κάθισμα [< ιταλ. *sedia*] (Goldoni: *sedia*).
- σεϊρτζής*, ο 321 θεατής [< τ. *seyirci*]. (+ *Καλλίνικος* + *Καρατζάς* (*Κουρνούτος*) 105, 106)
- σεκρετάριος*, ο: γραμματέας [< λατ. *secretarius*] (βλ. και *γραμματικός*).
- σεκρέτο(ν)*, το: (1) 33, 254 μυστικό· (2) 275, 276 συνταγή που την ξέρουν λίγοι [< βεν. *secreto* ή ιταλ. *segreto*].⁷⁵ (+ *Σχολείον* 201, ΕΑ, *Κοκκινάκης*, *Κεχαγιόγλου*)
- σελαμέτι*, το: ασφάλεια, σωτηρία [< τ. *selâmet*] // (ως επίθ. ή επίρρ.) *να έβγωμεν σελαμέτι απ' εδώ* 388 (δηλ. σώοι και αβλαβείς) [πβ. τ. *selâmete cikmak*, κυριολ. 'βγαίνω στην ασφάλεια']. (+ *Σχολείον* 174: *η δουλειά μας είναι σελαμέτι*· ΕΑ 155: *μέ αυτά καν να πνιγώ ή σελαμέτι να ευγώ*· *Κοκκινάκης* (*σελιαμέτι*)· *Ζαχαριάδης*)
- σελαμλίκι*, το: μέρος (μουσουλμανικού) σπιτιού που προορίζεται αποκλειστικά για άντρες και αγόρια [< τ. *selâmlık*].
- σέμι*, το: περιοχή, γειτονιά όπου κατοικεί κανείς· κατεύθυνση [< τ. *semt*] // *το σέμι δεν το ξέρω* 384 (δηλ. δεν ξέρω τα κατατόπια, δεν ξέρω πώς να πάω εκεί)· η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά.
- σεπέτι*, το: δοχείο για την αποθήκευση ρούχων ή τιμαλφών, κασέλα // *τόσχινο σεπέτι* 339 [< τ. *sepet* 'καλάθι'] (αποκαλείται *σεντούκι* στην επόμενη σελίδα). (+ *Χαλιμά*, *Σαγανάκι*, *Κοκκινάκης*, *Αρχαία Αλή Πασά* & *Βυζάντιος*· *σεπετάκι* στο *Σχολείον*)
- σενδούκι* & *σεντούκι*, το 205, 340: μπαούλο, κασέλα [< τ. *sandık*].
- σεργιάνι*, το: θέαμα // *θέλετε ιδείτε ένα καλό σεργιάνι* 263 [< τ. *seyran* 'ψυχαγωγική πεζοπορία ή υπασία· παρακολούθηση'].
- σεργιανίζω*, ρ.μ.α. 107, 210, 223: κοιτάζω προσεκτικά, παρακολουθώ [< *σεργιάνι* (βλ. λ.)]. (+ *Δαπόντες ΚΧ*)
- σερμαγιές*, ο: // (μτφ.) *Εδικός μου σερμαγιές είναι η εμπιστοσύνη* 20· *[η τιμή] είναι [...] ο καλύτερος σερμαγιές των τιμημένων και ευγενών υποκειμένων* 224 [< τ. *sermaye*] (Goldoni: *capitale*).
- σημαδάκι*, το // *τα σημαδάκια* 340, 492 (ίσως λάθος αντί *σημαδικά*: βλ. *σημαδικό(ν)*).
- σημαδικό(ν)*, το 345, 492: «το πολύτιμον στολίδι» (*Βυζάντιος*).
- σιάκι*, το 494: καλκάνι (ψάρι) [< αρχ. *σῦαξ*]. (+ *Καλλίνικος*)
- σιαμάρι*, το 324: χαστούκι, καρπαζιά [< τ. *şamar*] (Goldoni: *calcio* 'κλοτσιά').
- σιαστίζω* // *κοντεύει να τα σιαστίσει* 257 [< τ. *şasıtı* 'μένω έκπληκτος, είμαι χαμένος'] (πβ. *σαστισμένος*).
- σιβές*, ο 307: χάρη, νάζια [< τ. *şive*] (Goldoni: *una decima*).

⁷⁵ Για τη δεύτερη σημασία πβ. λεξικό της Accademia della Crusca, έκδ. 3 (1691) και 4 (1729-33), λ. *segreto*: «Per Ricetta, o modo Saputo da pochi, di far che che sia».

- σίγια*: (ναυτ.) σία! («ναυτικό κέλευσμα που έχει τη σημασία “κάνε πίσω (με τα κουπιά)”»: Τριαντ.)
// *γιανασιτίζει σίγια* 384: πλευρίζει με τους κωπηλάτες να κάνουν πίσω με τα κουπιά (δηλ. με ελάττωση ταχύτητας) [< βεν. *sia* ή ιταλ. *scia* ή τ. *siya*]. (+ Καλλίνικος)
- σιγουράρω*, ρ.μ. 87, 133, 449: (1) βεβαιώνω // *Ποίος μας σιγουράρει πως να μην προέρχεται και από πάθος των*; 397 (Goldoni: *assicura*)· (2) ασφαλίζω // *σιγουράρομεν την δουλειάν μας* 111 [< βεν. *segurar* και *sicurar*]. (+ Εφημερίς. Βυζάντιος)
- σιγουριτά*, η 447: (1) ασφάλεια // *να πάμε με σιγουριτά* 388· (2) 100 βεβαιότητα // *έχεις σιγουριτά πως...* 215 [< βεν. *sigurità* (Martini 1976)· πβ. λατ. *securitas*, βεν. *sigurtà* και τ. *sigorta* ‘ασφάλεια, εγγύηση’]. (ΕΑ 143, Κοκκινάκης ΠΑ 41)
- σιγουρότης*, η: εξασφάλιση // *Εις αύξησιν και σιγουρότητα των μισθών μας* 4. (+ Μολιέρος, Σχολείον 113, Ρήγας τόμ. 5, Γαζής)
- σικλέτι*, το: κατάθλιψη // *τόσον σικλέτι στενοχωρίαν* 197 [< τ. *siklet* ‘βάρος· πίεση· ατονία· κατάθλιψη’]. (Ζαχαριάδης)
- σινιόρ*, ο (άκλ.): κύριος // *ο σινιόρ δοτόρος* 115· *σινιόρ δοτόρε* 118 [< βεν. *signor*].
- σιούκιουρ* 343, 512 & *σούκιουρ* 286, 451, 467: δόξα τω Θεώ (έκφραση ανακούφισης) // *Ωχ σούκιουρ* 401 (< τ. *şükür/şükr* ‘ευγνωμοσύνη, ευχαριστία’, πβ. τ. *Allaha şükür* ‘δόξα τω Θεώ’). (σουκιούραλλαχ, σουκιούρολα, τσοκ σουκιούρ Ζαχαριάδης)
- σιουκιούτι*, το 410: σιωπή [< τ. *sükût*]. (σουκιούτι! Hurmuzaki XIV.3 419)
- σιρίτι*, το 184: κορδέλα [< τ. *şirit/şerit*]. (Ζαχαριάδης)
- σιτέμι*, το 207: επίπληξη [< τ. *sitem*]. (+ φαναριώτικα άσματα)
- σκαλίζω*, ρ.μ. 63, 109: ψάχνω, αναζητώ // *παντού σε σκαλίζω* 250 (πβ. και *ερευνώ*). (+ Σαγανάκι & Σχολείον 44)
- σκαμνί*, το 304 κλπ.: καρέκλα (όχι σκαμπό) (Βεντότης: ‘chaise’) (Goldoni: *sedia*).
- σκέπος*, το: προστασία // *να μ’ έχετε εις το σκέπος σας* 267 (δηλ. να με απασχολήσετε ως υπηρέτη).
- σκουτέλι*, το 92: μικρή γαβάθα (Τριαντ.).
- σκρίνιον*, το 90: κασέλα [< ιταλ./βεν. *scrigno*] (πβ. και *κασετίνα*). (+ Χαλιμά: ‘σεντούκι, χρηματοκιβώτιον’)
- σοζού αγνάρης*, επίθ.: λογικός, φρόνιμος // *Δεν έχομεν σοζού αγνάρηδες ανθρώπους* 141 (δηλ. υπηρέτες) [< τ. *söz ađnar*, διαλ. τύπος του *söz anlar*, κυριολ. ‘που καταλαβαίνει από λόγια’]. (πβ. *σοζαγνάρικο πουλάκι* ΕΑ 125)
- σοϊλεδιδρίζω*, ρ.μ. 119: κάνω [κπ.] να μιλήσει· ανακρίνω [< τ. *söylettirdi*]. (Σαγανάκι: *σοϊλετιρδίζω*)⁷⁶
- σολατσάρω*, ρ.α. 187, 213: κάνω περίπατο, σουλατσάρω [< ιταλ. *sollazzare* ‘διασκεδάζω’].
- σολάτσο*, το 213: περίπατος, σουλάτσο [< ιταλ. *sollazzo* ‘διασκέδαση’].
- στοκοκούπα*, η 260: σουβέρ [< βεν. *sotocora* ή ιταλ. *sottocoppa* + *κούπα*] (Goldoni: *sottocoppa*). (Καλλίνικος: *σιτοκόπα*)
- σοτσάρω*, ρ.μ. δέχομαι // *με σοτσάρει εις την ευγενή συγγενειάν του* 168 (δηλ. την οικογένειά του) [< βεν. *sociar*] (Goldoni: *di essere imparentata con voi*, δηλ. ‘με τον γάμο να γίνω μέλος της οικογένειάς σας’).

⁷⁶ Και εδώ και στο Σαγανάκι το ρ. αναφέρεται στην ανάκριση κάποιου υπόπτου ή μάρτυρα. Με την ίδια σημασία χρησιμοποιείται και στον Hurmuzaki XIV.3 311 και 342· ίσως να μην είναι σύμπτωση το ότι και στο Σαγανάκι και στον Hurmuzaki ο ανακριτής είναι το ίδιο πρόσωπο, δηλ. ο Μαυρογένης.

σούλφι, το: «συμβιβασμός, συμφωνία για τακτοποίηση εκκρεμών λογαριασμών» (Ζαχαριάδης) [< παλαιότ. και λαϊκό τ. *sulf* (σήμερα επίσημα *sulh*): πβ. και ρουμ. *sulf* (Suciù)]// *γίνομαι σούλφι* 242, 375, 401: έρχομαι σε συμφωνία μετά από συζήτηση, συνεννοούμαστε [πβ. τ. *sulh olmak*].⁷⁷ Η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά.

σουρδίζω, ρ.α.: διαρκώ, τραβάω σε μάκρος // *ολίγον θενά σουρδίσει* 384 [< τ. *sürdü* 'οδηγώ· διαρκώ']. (+ Καταρτζής, Καρατζάς Hurmuzaki XIII (*σουρδίζω*), *Σχολείον* 103, *Σαγανάκι*, ΕΑ, Αρχαία Αλή Πασά, Ζαχαριάδης)

σους, επιφών. 95, 185, 247, 283, 370 [ηχομιμητικό, πβ. όμως τ. *sus* 'σώπα'] (86 Goldoni 'zitto'). (+ Κοκκινάκης ΜΜ 90)

σοχπέτι, το 371: φιλική συζήτηση [< τ. *sohbet*] // *κάνω σοχπέτι* 283 [πβ. τ. *sohbet etmek*] (Goldoni [371] 'chiacchiera', [283] 'parla'). (+ *Σχολείον*.⁷⁸ Ζαχαριάδης [-μπ-])

Σπάνια, η 428: Ισπανία [< ιταλ. *Spragna*].

σπανιόλικος: βλ. *ισπανιόλικος*.

σπανιόλος, ο 424 κλπ.: Ισπανός [< ιταλ. *spragnolo* 'Ισπανός, ισπανικός'].

σπίριτο 275 & *σπίρτο* 212, 276, το: οινόπνευμα, απόσταγμα [< ιταλ./βεν. *spirito* 'πνεύμα· οινόπνευμα, απόσταγμα'] (212 Goldoni: qualche ristoro 'κανένα αναψυκτικό').

σπιτικός, επίθ. 96, 316: [και] μέλος της οικογένειας, μέλος του σπιτικού, δικός μας.

σταμπώνω, ρ.μ. 127, 339: τυπώνω (Goldoni: stampare) [πβ. ιταλ. *stampare* 'τυπώνω, δημοσιεύω'] (χρησιμοποιείται και το *τυπώνω* 130 με τις ίδιες σημασίες).

στανιό, το: *από στανιό* (μου, κλπ.): παρά τη θέλησή (μου, κλπ.) // *με τα όλα της το λέγει ή από στανιόν της*; 338. (πβ. *δεν γίνεται από στανιό αγάπη* Σοφινός 151.2)

στάσις, η: θέση, κατάσταση // *δεν είμαι πλέον εις στάσιν να...* 420 (δηλ. σε θέση να...) (πβ. και *σύστασις*). (+ Κοκκινάκης· *Χαλιμά*: *ευρίσκομαι εις στάσιν να...*)

στέκοντας να, σύνδ.: *αφού πρόκειται να // τι χρειάζεται το γράμμα, στέκοντας να τον συντύχεις με το στόμα σου*; 314 (Goldoni: quando 'όταν').

στενά, τα: δύσκολη θέση, μπλέξιμο // *ευρίσκομαι στα στενά* 280 (Goldoni: Sono nel brutto impugno)· *ευρίσκεται σε δύο στενά* 175 (δηλ. σε δίλημμα). (Κεχαγιόγλου: 'δυσκολία, πίεση'· πβ. και Ρήγας, «Θούριος»!)

στούτσιο(ν), το 307, 388: μικρή θήκη ή τσάντα για την αποθήκευση ή μεταφορά προσωπικών αντικειμένων, νεσεσέρ [< ιταλ. *astuccio* ή βεν. *stucchio/stuchio*]. (*στούτσιο* στο *Σχολείον* 85)

στοχάζομαι, ρ.μ. 280: κοιτάζω προσεκτικά. (και ΕΑ)

στόφα, η 332: (πολυτελής) ύφασμα [< βεν. *stofa* ή ιταλ. *stoffa* 'ύφασμα'] (Goldoni: corniola 'κορνεόλη' (πολύτιμος λίθος)).

συγκατεβαίνω, ρ.: καταδέχομαι // *ένας ευγενής οπού συγκατεβαίνει να πάρει μιαν αγενή* 10.

συγχαίρομαι, ρ.μ. 228: συγχαίρω. (+ *Εφημερίς*, Κοκκινάκης ΠΑ 12, 393 (ρ.μ.), 13 (ρ.α.))

συγχύζω, ρ.μ. 238: πειράζω, στενοχωρώ· (παθητ.) *συγχύζομαι* 12, 28, 188: στενοχωρούμαι.

συκώτι, το // *με κόφτεις τα συκώτια μου με αυτό το τάρζι σου* 77.

συλλογή, η 456: σκέψη, ιδέα (Βεντότης).

⁷⁷ Στο ισλαμικό δίκαιο το *sulh* δηλώνει τη συμβιβαστική συμφωνία που γίνεται προκειμένου να επιλυθεί μια διένεξη.

⁷⁸ Ο Ρήγας (1790: 10-11, 117, 263, 285, 329, 352) χρησιμοποιεί συνήθως το *σοχπέτι* με την έννοια της intimate συζήτησης μεταξύ εραστών.

συμβεβηκός, το 201: ατύχημα, δυστύχημα (Βεντότης).

συμβουλάτορας, ο 370: σύμβουλος.

συμπάθιο, το: συγγνώμη, συγχώρηση // *να με πάρεις το συμπάθιο αυτό* 180: να με συγχωρήσεις γι' αυτό το πράγμα.

συμπαθώ, ρ.μ.: συγχωρώ.

συμπατριώτης, ο 436.

συμφωνητικά γράμματα, τα 83: συμβόλαιο γάμου (Goldoni: contratto). (*συμφωνητικόν γράμμα* [της υπανδρείας και στη Χαλιμά])

συνερίζομαι, ρ.α. // *δεν συνερίζονται* 428: είναι απaráμιλλες, .

συνέριο, το: αντιζηλία, ανταγωνισμός, φιλονικία // *δεν έχει συνέριο* 181: είναι απaráμιλλος. (πληθ. *συνέρια* Darontes ΔΕ νη 'futiles rivalités' (Legrand))

συνεσκιασμένος, επίθ.: συγκαλυμμένος // *συνεσκιασμένη ενόχλησις* 267 [μτχ. του αρχ. *συσκιάζω*]· (επίρρ.) *συνεσκιασμένα*, επίρρ.: με συγκαλυμμένο τρόπο // *δεν σε τα είτε έτσι παστρικά, μόνον συνεσκιασμένα* 37. (-ος [γρ. -ως;] Κοδρικάς *Εφημερίδες* 162· πβ. Κεχαγιόγλου, λ. *συσκιάζομαι*: 'συσκοτίζομαι, καλύπτομαι')

σύντροφος, ο 377: σύντροφος, παρτενέρ (στη χαρτοπαιξία).

συντυχαίνω, ρ.μ.α.: μιλάω, συνομιλώ // *αγαπώ να είστε μάρτυρες εις όσα θέλομεν συντύχει* 24· (παθητ.) *συντυχαίνομαι* // *δεν συντυχαίνεται* 35: δεν μιλιέται.

σύρμα, το 387: χρυσή κλωστή.

συρματένιος, επίθ. 342: χρυσοϋφαντος, χρυσοκέντητος (Goldoni: de ganzo d'oro).

συσταίνω, ρ.μ. // *δεν μπορώ [...]* να συστάσω τον νουν μου 84: δεν μπορώ να συνέλθω ψυχολογικά. (πβ. *Δεν μπορώ να ησυχάσω / και τον νουν μου να συστάσω* Σοφιανός 100.1-2· και *συσταίνομαι* 'έρχομαι εις τον εαυτόν μου' (Βυζάντιος))

σύστασις, η: (1) κατάσταση, θέση [αρχ.] // *δεν είμαι πλέον εις σύστασιν να σας δουλεύσω* 391 (δηλ. να σας υπηρετήσω) (πβ. *στάσις*)· (2) αποκατάσταση, εξασφάλιση // *διά να λάβει την σύστασιν του* 472 (δηλ. την προγαμιαία συμφωνία)· *να υπανδρευθείτε διά την σύστασιν του οσπιτίου σας* 142 (δηλ. ώστε τα οικονομικά του σπιτιού σας να αποκτήσουν γερές βάσεις).

συστέλλομαι, ρ.μ.: φιλοφοβάμαι // *τον συστέλλονται* 233.⁷⁹

συχνογειτονεύματα, τα 363: συχνές επισκέψεις [<συχνογειτονεύω].

συχνογειτονεύω, ρ.μ. 354, 360 [<γειτονεύω (βλ. λ.)]: επισκέπτομαι συχνά.

σφάκελο, το: φάσκελο // *σφάκελά του με την περέταν* 333.

σφάλισις, η 538: εγκλεισμός (σε φυλακή).

σφαλώ, ρ.μ. 210, 211: κλείνω.

σώνω, ρ.μ // *να μην το σώσω ποτέ* 71: να μη ζήσω να το δω.

σωστός, επίθ. 205: ολόκληρος // *με τα σωστά*:: αλήθεια;

⁷⁹ Πβ. το ίδιο ρ. που χρησιμοποιεί ο Καταρτζής με την έννοια 'διστάζω ή ντρέπομαι (να)'. Το χρησιμοποιεί στη μεταγλωττίσή του στην «αιρετή γλώσσα», σ. 349, προκειμένου να αποδώσει το *ντηριούμαι* ['φοβούμαι' κατά τον Δημαρά, ίσως ανακριβώς], το οποίο χρησιμοποιεί στην αρχική μορφή, σ. 104. Πβ. Τσαντάσονγλου: *αντηριούμαι* 'ντρέπομαι'· *συστέλλομαι* στο *Σχολείον* 174 'διστάζω, είμαι απρόθυμος (να)'.

- ταξέδικος, επίθ. 483: φρέσκος [< τ. *taze*]. (+ Σαγανάκι, Κοκκινάκης και Αρχαία Αλή Πασά)
- ταιριάζω, ρ.α. // δεν ταιριάζει τούτο 373: δεν στέκει, δεν είναι σωστό. (+ Κοκκινάκης)
- τακιλδίζομαι, ρ.μ.: (1) προσκολλώμαι (πιθ. με ανεπιθύμητο τρόπο) 141, 263 (Goldoni: *attaccarsi*). (2) πειράζω // τον τακιλδίζουνται 5 [< τ. *takildi*]. (Ζαχαριάδης τακιλντίζομαι: 'σκαλώνω· πειράζω αστειευόμενος'· Ορφανός τακιλντίζω: 'πειράζω αστειευόμενος· ερωτοτροπώ')
- τακίμι, το: σετ, ομάδα // Να κάμωμεν δύο τακίμια 376 (δηλ. δύο σύνολα παικτών που παίζουν σε διαφορετικά τραπέζια) [< τ. *takim*].
- τακλάς, ο 302: κυβίστηση, τούμπα [< τ. *takla*].
- ταμάμ, επίθ.: πλήρης, αληθινός // μία ταμάμ κερά 322: μια τέλεια κυρία (Goldoni: *una signora veramente completa*) [< τ. *tamam*].
- ταμπάκος, ο 440: (1) καπνός σε σκόνη· (2) καπνός (για κάπνισμα) [< βεν. *tabaco* ή ιταλ. *tabacco*] // πίνω ταμπάκο 460: καπνίζω (πβ. τ. *tütün içmek*).
- ταμπιγέτι, το 197, 241, 351, 374: (1) χαρακτήρας // φυσικόν ταμπιγέτι 418· (2) 275 κλίση, επιθυμία· (3) 436 συνήθεια [< τ. *tabiat* 'φύση, χαρακτήρας, διάθεση, συνήθεια'· πβ. όμως και οθωμ. *tabiiyet* 'ομαλότητα, φυσιολογική κατάσταση']. (+ Σαγανάκι· ΕΑ 53· Βυζάντιος & Ζαχαριάδης)
- τάξις, η // τα θάνω σε τάξιν 77: τα κανονίζω [πβ. τ. *nizama koymak*]. (+ Αυξεντιανός, Μολιέρος, Σαγανάκι)
- ταουσάνης, ο και ταουσάνα, η 465: νησιώτης, νησιώτισσα [< τ. *tanşan* 'κουνέλι· λαγός'].⁸⁰
- ταραλαλαλά // το ταραλαλαλά τραγούδι του Φραντσέζου 425.
- τάρζι, το 6, 12, 16, 22, 72, 77, 99, 106, 108, 174, 198, 234, 284, 360 κλπ.: ύφος, συμπεριφορά· (πληθ.) τρόποι (είτε μια συγκεκριμένη πράξη είτε η γενική συμπεριφορά κάποιου) // κατά το τάρζι οπού φερθεί εμένα, έτσι θέλω την μεταχειρισθεί και εγώ 24· τι τάρζι του λέγειν (δηλ. τι παράξενος τρόπος ομιλίας) 161 [< τ. *tarz* 'μορφή, ύφος, τρόπος, συμπεριφορά']. (+ Βοσπορομαχία, Σαγανάκι· Κεχαγιόγλου: 'στάση, τρόπος, συμπεριφορά')
- ταυτό (γρ. τ' αυτό): βλ. αυτός.
- ταχμίμι, το: υπολογισμός, εικασία // με ταχμίμι 91, 391: περίπου [< τ. *tahmin*]. τι ταχμίμι κάμνεις; 392: πόσο υπολογίζεις (ότι θα κοστίσει);· κάμνεις ταχμίμι να έλθη γλήγορα; 29 (δηλ. λες να...) [πβ. τ. *tahmin etmek* 'υπολογίζω, λογαριάζω']. (+ Hurmuzaki XIV.3 237 και 365)
- τεβατούρι, το 401: φασαρία, νταβαντούρι [< τ. *tevatür* 'κουτσομπολιό' (μεταξύ άλλων σημασιών)].
- τεβεκελί, επίθ. και επίρρ. 95, 181, 234, 275, 278: (1) (επίθ.) τυχαίος // δεν είναι τεβεκελί αυτός ο λόγος 8 (πβ. Ζαχαριάδης τεβεκελί ντεγίλ 'δεν είναι τυχαίο'). Εις τοιαύτας υποθέσεις μην είσαι εύκολος να μεταχειρίζεσαι ποτέ σου τεβεκελί πρόσωπα 192· μέσα τεβεκελί και αδοκίμαστα 193 (δηλ. τυχαίες μέθοδοι)· (2) (επίρρ.) χωρίς λόγο // εγώ δεν αραθυμώ τεβεκελί 6· μην συγχύζεσαι τεβεκελί 181· τον πιστεύει τεβεκελί 223· (3) (επίρρ.) 374 αστόχαστα, στα κουτουρού // συντυχαίνεις τεβεκελί και χωρίς θεμέλιον 197 (πβ. συντυχαίνεις αστόχαστα 159) [< τ. *tevekkeli*]. (Δαπόντες, Καθρέπτης γυναικών, Β' 111· Καταρτζής: 'χωρίς πρόθεση')
- τεδαρίκι, το: προετοιμασία, εφοδιασμός // το τεδαρίκι της στρατάς 174 [< τ. *tedarik*]. (+ Δαπόντες ΔΕ ιγ: το τεδαρίκι διά την τροφήν, & πθ: είναι εις τεδαρίκι εκστρατείας· Σαγανάκι· Hurmuzaki XIV.3 265, 267: προμήθεια)
- τεκλίφι, το: (1) πρόταση, παράκληση [< τ. *teklif*] // να μη με κάμεις τεκλίφι εις το να μείνω 178 (μας έκαμε τεκλίφι να καθήσωμεν Καρατζάς (Κουρνούτος) 108)· σας κάμω τεκλίφι μίαν χάριν 189: σου ζητάω μια χάρη [πβ. τ. *teklif etmek*]. (2) τυπικότητα, τσιριμόνιες // χωρίς τεκλίφι 158 [πβ.

⁸⁰ Πβ. *σεμαϊ ταουσάνικον* (δηλ. νησιώτικο) σε εισαγωγική μουσική σημείωση στη *Μελοπομένη* 49.

τεκλιφσίζικα Hurmuzaki XIV.3 419 < τ. *teklifsiz*]· τεκλίφι δεν έχει 160: δεν είναι ανάγκη για τυπικότητες [πβ. τ. *teklif yok*]. Η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά.

τελείως, επίρρ.: [και] καθόλου 181, 215, 251 κλπ. // δεν την υποφέρω τελείως 14. (όπως και Δαπόντες ΔΕ ιβ, Αλεξανδροβόδας 88, Καταρτζής 186, Κεχαγιόγλου, και πάντα στον Μακρυγιάννη)

τεμπελίκι, το 202: τεμπελιάσματα [< τ. *tembellik*].

τεπτίλι, το (και ως επίθ. και επίρρ.) 246: (1) μεταμφίεση· (2) μεταμφιεσμένος [< τ. *tebdil* 'μεταμφίεση']. (+ Σαγανάκι, Σχολαίον, Κοκκινάκης, Ζαχαριάδης)

τερπιγές 59, 75 & τερμπιγές 431: αγωγή, διαπαιδαγώγηση, εκγύμναση [< τ. *terbiye*] // τερμπιγές πολιτικός 431· να την κάμω τερπιγέν 81 (Goldoni: sotto la mia educazione si correggerà 'κάτω από τη διαπαιδαγώγησή μου θα διορθωθεί') (πβ. τ. *terbiye etmek*). (να τους κάμω τερπιγέ στο Σαγανάκι· τερπιγές και στα Αρχαία Αλή Πασά)

τεσλίμι, το: παράδοση (δηλ. δόσιμο) [< τ. *teslim*] // σε την κάμω τεσλίμι στα χέρια σου 31 (δηλ. θα την παραδώσω) (πβ. τ. *teslim etmek*).

τεστεμέλι, το 249κε.: κεφαλομάντιλο [< τ. *destimal* με αρχική σημασία 'χειρόμακτρο, πετσέτα για τα χέρια', πβ. ρουμ. και βουλγ. *testemel*] (Goldoni: fazzoletto). (+ Κοκκινάκης)

τεστί, το: στάμνα 274 [< τ. *testi*].

τεταρταίος, επίθ.: που εκδηλώνεται κάθε τέταρτη μέρα // τεταρταίος παροξυσμός 240[αρχ.].

τέχνευμα, το: τέχνασμα // των γυναικών τα τεχνεύματα 285.

τζάμαλος, ο: μαντράχαλος, κρεμανταλάς // Ωχ, ο καημένος, τζάμαλος ως εκεί πάνω! 56 (Goldoni: È grande e grosso come un somaro 'Είναι μεγάλος και χοντρός σαν γαϊδούρι') [< τζαμάλα < αραβ. *jamal* 'καμήλα'⁸¹].

τζάνουμ (συχνάκις), τζάνιμ 63, 77, 86, 174, τζανίμ 78: αγαπητέ/ή μου (χρησιμοποιείται μεταξύ οικείων και από κοινωνικά ανώτερους σε κατώτερους) [< τ. *canim*, κυριολ. 'ψυχή μου']. (εμφανίζεται τουλάχιστον 10 φορές στον Κοκκινάκη)

τζαχίλης, ο 151: αμαθής [< τ. *cahil*]. (+ Αυξεντιανός)

τζεβαερένιος, επίθ.: πετραδένιος, καμωμένος από (ή όμοιος με) πολύτιμους λίθους // τι τζεβαερένιος τόπος 377 (πρόκειται για λογοπαίγνιο) [βλ. τζεβαχέρια].

τζεθάπι, το 401: απάντηση [< τ. *cenar*] (βλ. και κατί τζεθάπι).

τζεβαχέρια, τα 301 κλπ.: πολύτιμοι λίθοι [< τ. *cenahir*]. (+ Δαπόντες ΔΕ κε)

τζεβαχερικά, τα 235, 431: πετράδια, διαμαντικά [< τζεβαχέρια]. (τζεβαϊρικά & τζιοβαϊρικά στην Εφημερίδα· τζιβαϊρικά στον Μακρυγιάννη)

τζεμιγέτι, το 161: συγκέντρωση, συνέλευση [< τ. *cemiyet*].

τζεράχης, ο 212: χειρούργος [< τ. *cerrah*]. (+ Σαγανάκι και Ζαχαριάδης)

⁸¹ Η τζαμάλα ή τζιαμάλα ήταν τεχνητή καμήλα που εμφανιζόταν στις Απόκριες στην Αν. Θράκη και στην Πόλη. Κατασκευαζόταν από ξύλινο σκελετό σκεπασμένο με κιλίμια, με λαιμό και κεφάλι (με στόμα που ανοιγοκλεινόταν) από διάφορα υλικά να εξέρχουν από το μπροστινό μέρος του. Δυό ή περισσότεροι άντρες κρυμμένοι μέσα στην τζαμάλα την έκαναν να τρέχει και να χορεύει: Β. Πούχνερ, *Το λαϊκό θέατρο στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια* (Αθήνα 1989), σ. 87-90. Σε άλλα μέρη λεγόταν καμήλα. Κατ' επέκταση η τζαμάλα μπορούσε να παριστάνει όχι καμήλα αλλά γιγαντιαία γυναίκα, με έναν άντρα από μέσα, γι' αυτό και η λέξη τζάμαλος, όπως φαίνεται, απέκτησε την έννοια του γιγαντώσμου ανθρώπου. Πβ. Τσελίκας, λ. τζαμάλα: «ανθρωπόμορφη κωμική κατασκευή», σε σχέση με τη τζαμάλα που περιγράφει ο Καλλίνικος σε σουλτανικό εορτασμό: ένα γιγαντιαίο ανδρείκελο με μορφή γυναίκας που το χειριζόταν ένας άντρας από μέσα. Ο Suciū ορίζει το ρουμ. *geatal* (θελ. *geatală*) (το οποίο ετυμολογεί από τ. *camal*) ως εξής: «1. Τεράστια κούκλα που παριστάνει γυναίκα με δύο κεφάλια και τέσσερα χέρια και χρησιμοποιείται σε θορυβώδεις λαϊκές παραστάσεις [...]. 2. Άνθρωπος γεροδεμένος, άσχημος ή παραμορφωμένος, τέρας [...]».

τζιγέρι, το: συκώτι [< τ. *ciğer*] // και πλέον έγγιξε το μαχαίρι εις το τζιγέρι 378.

–τζίκης, αρσενικό υποκοριστικό επίθεμα [< τ –*çik*]:

- λεκετζίκης, ο 275 [< τ. *leke*]: λεκεδάκι.
- μεζετζίκης, ο 34 [< τ. *mezecik* (< *meze*): μεζεδάκι.
- χωρατατζίκης, ο 8 [< *χωρατάς* (βλ. λ.)]: αστειάκι.

τζίνης, ο 212: δαιμονικό πνέυμα, τζίνι [< τ. *cin*].⁸² ([το] τζίνι στη Χαλιμά).

τζιτζί 484, 505: [λέξη που απευθύνει ένας ενήλικας σε μωρό] όμορφο [< τ. *cici*· πβ. ρουμ. *gigea* (Suciū)]. Κατά την Βέικου -Σεραμέτη όμως στη γλώσσα των παιδιών το τζιτζί είναι το παιχνίδι ή το κόσμημα.

τζουμέρτης, επίθ. 447: γενναιοδωρος [< τ. *cömert*].

τζουμερλίκι, το: γενναιοδωρία 447 [< τ. *cömertlik*].

τί εστιν // Η Ευγενεία σου δεν εδοκίμασες τί εστιν αμόρε 261· θέλω τους κάμει να καταλάβουν το τί εστιν οι γυναίκες 472. (πβ. εκατάλαβα κόσμος τί εστί: Αλεξανδροβόδας 95)

τινάς, αόριστη αντων.: κανείς (δηλ. κάποιος).

τίπετες, αντων. [γραφικό λάθος αντί *τίποτες* ;] 216: τίποτα. (*τίποτες* Ζαχαριάδης)

τίποτες, το 228: περιουσία // το τίποτές μου 132. (+ Δαπόντες ΔΕ ογ και Κισότης 12)

τίτολον, το 233, 304: τίτλος (ευγενείας) [< ιταλ. *titolo* 'τίτλος'].

τόκα, επιφών 534: (λέγεται όταν τσουγκρίζουν τα ποτήρια) [< βεν. *toca* (προστακτική του ρ. *tocar* ή ιταλ. *tocca* (προστακτική του ρ. *toccare*) 'αγγίζω'].

το 'λάχιστον, επίρρ. 365: τουλάχιστον.

τομπάκι, το 275 κράμα χαλκού και ψευδάργυρου· επίχρυσος χαλκός [< τ. *tombak*] (Goldoni: *princisbech* [= *rinchbeck*]). (Χαλιμά: 'επίχρυσος χαλκός')

τομπελέρ ολσούν 401: δεν το ξανακάνω [= τ. *tönbeler olsun* (τ. *tönbe* 'μετάνοια': ίσως η απουσία του /ν/ να οφείλεται στη λαϊκή προφορά *töbe*, πβ. ρουμ. *toibe* (Suciū))].

τούμπλα, η 307: doppria (είδος νομίσματος) [< γαλλ. *double*] (Goldoni: *doppria*· βλ. και *διπλάρι*).

τουτούν κεσέ, η 384, 387: καπνοσακούλα [< τ. *tütün* 'καπνός, ταμπάκος' + *kese* 'σακούλα, πουγγί'· πβ. τ. *tütün kesesi* 'καπνοσακούλα'].

τουτούνι, το 323: ο καπνός (αέρια και μόρια άνθρακα) από το κάπνισμα [< τ. *tütün* 'καπνός, ταμπάκος'].

τρατάρω, ρ.μ.: μεταχειρίζομαι, συμπεριφέρομαι σε [κπ.] // αυτός ο τρόπος οπού τρατάρει ο αφέντης την κυρά του 15 [< βεν. *tratar* ή ιταλ. *trattare*] (χρησιμοποιείται και το *μεταχειρίζομαι*).

τραχηλιά, η 367: «πλατύς πρόσθετος γιακάς που φοριέται [από γυναίκες (σ.σ.)] πάνω από φόρεμα ή πουκάμισο» (Τριαντ.).

τράχωμα, το 60, 76, 83, 103, 121, 120, 179, 223, 240: μέρος της προίκας εις μετρητά («τα μετρητά 'που δίδει ο πενθερός εις τον γαμβρόν»: Βυζάντιος) // χωρίς τράχωμα και χωρίς προίκισμα 204 (Goldoni: *senza dote* 'χωρίς προίκα'· πβ. *τράχωμα και προίκα* Μολιέρος [< *dote*]) (χρησιμοποιείται και το *προίκα*). (+ *Αυξεντιανός & EA + Υψηλάντης* 410)

⁸² Σύμφωνα με δοξασίες, τα τζίνια, μεταξύ άλλων λειτουργιών, φυλάσσουν τους θησαυρούς· η σημασία αυτή ταιριάζει πολύ καλά με τα συγκεκριμένα συμφραζόμενα.

τρελάδα, η: τρέλα // τρελάδες 234. (+ Κισότης 7, 95 & Χαλιμά)

τρελοχαδέματα, τα 113.

τριανταμία, η 376: είδος χαρτοπαιγνίου (πιθανόν ταυτίζεται με τη γνωστή σήμερα τριανταμία) [πβ. ιταλ. *trentuno*, γαλλ. *trente et un*, τ. (και ρουμ.) *otuz bir*, ρουμ. *treizeci și unu* (Suciu)] (Goldoni: *primiera*).

τρωγοπίνω, ρ.α. 342, 534.

τρισέτε, το 376: είδος χαρτοπαιγνίου [< βεν. *tressete* ή ιταλ. *tressette*].

τριτίρι, το 387, 388: τριτίρι («επίχρυσον σύρμα κεντήματος»: Δημητράκος) [< τ. *tirtir*].

τροπαρή 153, 155: ντροπαλή.

τρόπος, ο // Άλλος είναι ο τρόπος του ομιλείν και άλλος του γράφειν 146.

τρώγω, ρ.μ. // τες τρως τώρα 36 (δηλ. θα σε δείρω).

τσακίζω, ρ.μ. // τσακίζω το κεφάλι του 17 (Goldoni: *ti romperò le braccia* 'θα σου σπάσω τα χέρια').

τσακίσματα, τα: νάζια, καμώματα (Τριάντ.) // Αυτά είναι τσακίσματα 378.

τσαλάρι, το: ρολόι που χτυπάει τις ώρες [< τ. *çalar* 'που χτυπάει (για ρολόι)'] (Goldoni: *repetizion*, πβ. ιταλ. *orologio a ripetizione*).

τσαμπουνίζω, ρ.α. 119, 503: λέω ανοησίες. (+Σαγανάκι & Κοκκινάκης)

τσαξίρι, το 394: είδος βράκας [< τ. *çaksır*]. (+ Κισότης)

τσαούσης, ο (πληθ. τσαούσηδες & τσαουσάδες) 526: κατώτερος αξιωματικός, αστυνομικός [< τ. *çanus* 'λοχίας'] (532 Goldoni: *sbirro* 'αστυνομικός').

τσαπ τσαπ, το: [δυσερμηνευτο: ίσως χειροδικία, μπερντάχι;] // εφοβήθηκε το τσαπ τσαπ του κυρού του 502 (Goldoni: *sugizion* 'υποταγή').

τσαπούκης, επίθ.: επιδέξιος, επιτήδειος (για έμψυχα) // άνθρωπος τσαπούκης 395 [< τ. *çabuk* 'γρήγορος, ευκίνητος· επιδέξιος']. (+ Σαγανάκι)

τσαπούκιος, επίθ.: επιδέξιος, επιτήδειος // Το γένος το φραντσέζικον φυσικά είναι τσαπούκιον και επιτηδειότατον 437 [όπως πιο πάνω].

τσαπούκινα, επίρρ. 78, 175: γρήγορα, στο τάκα-τάκα // φεύγει τσαπούκινα 395 [όπως πιο πάνω].

τσαπουκλούκι, το 437: γρηγοράδα, ταχύτητα, επιδεξιότητα, επιτηδειότητα [< τ. *çabukluk*]. (και Γαζής: 'σπουδή')

τσάρα, η: υπαιθρος // έξω εις την τσάραν 356 [< ρουμ. *țara* 'χώρα· υπαιθρος'] (Goldoni: *in un piccolo paese*). (η ίδια φρ. και στο *Συνταγματίον* 1780: 23)

τσαρές, ο 79, 379, 402 [< τ. *çare* 'τρόπος, μέσο, μέθοδος· βοήθεια, θεραπεία, λύση (προβλήματος)] // Άλλος τσαρές διορθώσεως δεν μ' έμεινεν 27· δεν είναι άλλος τσαρές 78· Λοιπόν, τι τσαρές; 108· δεν είναι τσαρές 520 (πβ. τ. *çare yok*) (χρησιμοποιείται και το *θεραπεία* με παρόμοια έννοια). (+Σαγανάκι, *Huymuzaki* XIV.3 (αν είναι *τζαρές* 426) & Ζαχαριάδης)

τσαρέσιος, επίθ.: αναγκάιος // το τσαρέσιον της υποθέσεως 315 (Goldoni: *necessità* 'ανάγκη, αναγκαιότητα') [πιθ. λάθος αντί *τσαρεσίζικος* < τ. *çaresiz* 'αναπόφευκτος, αναγκάιος'].

τσαρσί, το 62: εμπορική περιοχή, παζάρι [< τ. *çarşı*].

τσεβρεντζήδικον, το 491: μαγαζί όπου παρασκευάζεται και πουλιέται το *çevren* (φρυγαδέλι [κομματάκια από αρνίσιο συκώτι τυλιγμένα σε μπόλια (περιτόναιο)]) [< τ. *çevrenci* 'αυτός που παρασκευάζει *çevren*'] (Goldoni: *luganegher* (λουκανικατζής)).

- τσεγκίστρια, η 306, 319: δημόσια χορεύτρια [< τ. *çengi*].⁸³ (+ Καλλίνικος και Κεχαγιόγλου 491)
- τσεγκιστροκόριτσον, το 293: χορευτριούλα [< τσεγκίστρ[ι]α + κορίτσι].
- τσελεπιλίκι, το 151, 187, 189, 204: ευγένεια, αρχοντική ή ευγενική συμπεριφορά [< τ. *celebilik*]. (+ Σαγανάκι & Σχολείον [μπ] 174, 204)
- τσελεπόπουλο, το 4: νεαρός κύριος // ατζαΐπικα τσελεπόπουλα 4 (Goldoni: *razza di rospi* 'ράτσα από φρύνους') [υποκορ. του τσελε(μ)πής < τ. *celebi*].
- τσερεμόνια, η 180, 236, 243, 356 κλπ.: τελετή· επισημότητα· [συνήθ. στον πληθ.] [και] υπερβολική ευγένεια [< ιταλ./βεν. *cerimonia, cerimonia*]. (πβ. τσιριμόνια Ζαχαριάδης)
- τσερεμονιόζος, επίθ. 426: ευγενικός [< ιταλ. *cerimonioso, cerimoniaioso*] (Goldoni: *civile*). (Σχολείον: τσιριμονιόζος)
- τσεχρές, ο 434: ξινά μούτρα, γκριμάτσα [< τ. *çehre* 'πρόσωπο· ξινά μούτρα']. (+ ΕΑ)
- τσιβιρδίζω, ρ.μ.: «αλλάζω άποψη, αναιρώ υπόσχεση» (Ζαχαριάδης, λ. τσεβιρντίζω), χαλάω, μαιταιώνω: ο αυθέντης μου τα τσιβίρδισε 257 (δηλ. χάλασε τα σχέδιά του [;]· Goldoni: *si va riscaldando* 'φουντώνει, αναστατώνεται') [< τ. *çevirdi*]. (πβ. το σύστημα ημών μόνος του δύναται να το τσιβιρδίσει: Αυξεντιανός 320)
- τσικμά: βλ. γενί τσικμά.
- τσικουλάδα, η: βλ. τσοκολάτα.
- τσινί, το 306: πορσελάνη [< τ. *çini* < *çin* 'Κίνα'] (Goldoni: *porzellana*). (+ Δαπόντες ΚΧ & Βυζάντιος)
- τσιπά, η: ντροπή // δεν πάγει η τσίπα μου να γυρίσω το πρόσωπό μου 521 (δηλ. δεν είμαι τόσο αδιάντροπη ώστε να... [;]).
- τσιπλάκιος, επίθ.: γυμνός // διαμάντια τσιπλάκικα 310 [< τ. *çiplak*].
- τσιτσέκι, το: λουλούδι· (μτφ.) κατεργάρης (πβ. τη λ. της σημερινής αργκό τσουσέκι) [< τ. *çizek*] // σε ξεύρουν τι τσιτσέκι είσαι 114 (πβ. τ. *ne çizek olduğunu bilirim* 'ξέρω τι κατεργάρης είσαι').⁸⁴
- τσιφλίκι 361 & τσιφτλίκι 365, το: κτήμα [< τ. *çiftlik*].
- τσιφνιάζω, ρ.α. 6: (1) μιλάω με βραχνή φωνή· (2) θυμώνω // Εγώ δεν αραθυμώ τεβεκελί, αμά του λόγου σου για ολίγο τίποτες τσιφνιάζεις και κακιώνεις 6 [< τσίφνα 'αρρώστια του αναπνευστικού συστήματος στα πουλερικά'] (Goldoni: *alterarsi* 'θυμώνω').
- τσιφνιάρης, ο, τσιφνιάρη, η 66, 100, 443: οξύθυμος // είναι ένας τσιφνιάρης και υπερήφανος 351 (Goldoni: *Ha un temperamento troppo igneo* 'έχει υπερβολικά ευέξαπτο χαρακτήρα') [όπως παραπάνω].
- τσοκολάτα 131, 160, 240, 298 & τσικουλάδα 472, η: σοκολάτα (ρόφημα) [< ιταλ. *cioccolata* (και διαλ. *ciccolata, cicolada*, πβ. τ. *çikolata*)].
- τσοκτίζω, ρ.μ. 169: καταβάλλω, γονατίζω (ρ.μ.) // Οι πολλές πανδρείες τσοκτίζουν τους γονείς 82 (Goldoni: *La molteplicità de' matrimoni rovina le famiglie* '... καταστρέφει τις οικογένειες') [πβ. τ. *çöktü* 'γκρεμίζομαι' και *çöktürtü* 'γκρεμίζω'].
- τσοράπι, το: κάλτσα 480 [< τ. *çorap*].
- τσορβάς, ο 494: σουπά [< τ. *çorba*].

⁸³ Στην οθωμανική αυτοκρατορία το επάγγελμα της τσεγκίστριας είχε κακή φήμη.

⁸⁴ Πβ. τα εξής: το τι τσιτσέκι είναι το ηξεύρομεν: Αυξεντιανός 407· τον εμυρίσθηκες τι λουλούδι είναι: Σαγανάκι· και τσιτσεκάκι Ανανίας στο Καλλίνικος 525.

τυχαίνει, τριτοπρόσωπο ρ.: (μου) αξίζει, αρμόζει // την παιδείαν οπού σε τυχαίνει 118· χωρίς να με τυχαίνει 177.

τώρα κοντά, επίρρ. 137, 207, 331: σε λίγο, σύντομα. (πβ. όμως Κοκκινάκη: 'πριν λίγο)' πβ. τότε κοντά Κεχαγιόγλου 491)

υπανδρεία: βλ. πανδρεία.

υπερησία, η 354, 361: υπηρεσία.

υπήκοος, επίθ.: υπάκουος // πρέπει να είμαι υπήκοη εις τας παραγγελίας του 97.

υπογράφομαι, ρ.α. (προστακτική υπογράφου 55): υπογράφω // υπογράφηκα εις το συμφωνητικόν γράμμα 317. (+ Hurmuzaki XIV.3 357· και ο Κεχαγιόγλου έχει λήμμα υπογράφομαι, ενώ το Συνταγματίον 1780 γράφει υπογράφω)

υποκείμενον, το 224: πρόσωπο, άτομο.

υποστήνω, ρ.μ. 235, 284: υποστηρίζω (αίτημα). (Κεχαγιόγλου: 'παρουσιάζω, φέρνω' αναφέρω')

ύστερος // ως το ύστερον και ως τα ύστερα (254): τελικά // τι το όφελος όμως ως το ύστερον σ' εμένα; 186.

φάλαγγας, ο 426: φάλαγγα (βασανιστήριο) (Goldoni: bastonata).

φαμιλιά, η 62: οικογένεια [< ιταλ. *famiglia*].

φανταστικός, επίθ. 336: ιδιότροπος, εκκεντρικός.

φάντης, ο (πληθ. φαντάδες) 500, 501: ο βαλές της τράπουλας [< ιταλ. *fante*].

φαράνε, το 352: είδος χαρτοπαιγνίου (Goldoni: faraone). (φάρο Κοκκινάκης, από γερμ. *Faro*)

φεγγάρι, το // πανσέληνο φεγγάρι 258 (βλ. πανσέληνος)· Με ηύρες εις το καλό μου το φεγγάρι (δηλ. σε καλή διάθεση [:]) 274.

φεγγαριάτικος, επίθ.: ιδιότροπος (Μπαμπινιώτης) // γνώμη φεγγαριάτικη 271· (ως ουσ.): ιδιοτροπία // έχουν το φεγγαριάτικόν τους 458.

φερετζές, ο 492: εξωτερικό ένδυμα που φορούν οι γυναίκες όταν βγαίνουν έξω (όχι κάλυμμα του προσώπου) [< τ. *ferace*].

φέστα, η: φάρσα // με έπαιξες τη φέστα 63· θενα τον παίξω μίαν φέσταν 261.

Φιάντρα, η 308: Φλάνδρα [< ιταλ. *Fiandra*].

φιλινάδα, η 470: φιλενάδα. (+ Κοκκινάκης & Βηλαράς)

φλιτζάνι, το 437: φλιτζάνι [< τ. *filcan*].

φιλοδώρημα, το 187: δώρο, φιλοδώρημα (σε υπηρετή).

φιλοδωρώ, ρ.μ. 128: δίνω (λεφτά) σε υπηρετή πέρα από τον μισθό του.

φρασέτι, το 270, 383, 492: οξύνοια, διορατικότητα [< τ. *feraset/firaset*]. (+ Βοσπορομαχία και σε επιστολή του ηγεμόνα Νικ. Καρατζά, Hurmuzaki XIV.3 227)

φιστάνι, το 391: φουστάνι (Goldoni: vesta 'μεταξένιο φουστάνι') (χρησιμοποιείται και το φουστάνι).

φιτίλι, το [< τ. *fitil*] // να τα εβγάλετε φιτίλια απ' την μύτην του δι' αυτά τα καμώματα 526 (δηλ. να τον τιμωρήσετε αυστηρά [:]) (πβ. τ. *burundan fitil fitil getirmek* 'δεν παύω να ενθυμίζω [σε κπ.]

- τις ανόητες ή κακές πράξεις που έχει κάνει στο παρελθόν (κυριολ. τραβάω κτ. από τη μύτη [κπ.] σαν να είναι κλωστή').
- φλωρί*, το: χρυσό νόμισμα // *καλόν φλωρί* 241 (δηλ. όχι κάλπικο).
- φόλα*, η 185: νόμισμα ευτελούς αξίας (480 φόλες αντιστοιχούσαν στο ένα γρόσι) (Goldoni: un soldo). (Dehèque: 'monnaie turque de peu de valeur'· Χαλιμά & Σαγανάκι)
- φούμουρο*, το (λάθος αντί *φούμαρα* [;]): αερολογία // *ίσως τότε καταπραΰνουν τα φούμουρά του* 343.
- φουνδουκλί*, το 211: οθωμανικό χρυσό νόμισμα [< τ. *findikli*]. (*φλωρία φουντουκλιά* στην *Εφημερίδα*)
- φουρσάντι*, το 385: ευκαιρία // *αυτό το φουρσάντι πάντα δεν με εμβαίνει* 390 [< τ. *firsant*, παλαιότ. τύπος του *firsat/fursat*· πβ. ρουμ. *fursant* (Suciu)]. (*φιρσάτι* Ζαχαριάδης)
- φραντζελάς*, ο 481: αρτοποιός [< *φραντζέλα* < τ. *francala* 'φραντζόλα'· και οι δύο λ. στον Ζαχαριάδη· *φραντζέλα* Somavera, *Κισότης* 11 και *Αρχαία Αλή Πασά*].
- Φράντσα*, η 425: Γαλλία [< ιταλ. *Francia*].
- φραντσέζικος*, επίθ. 449: γαλλικός [< *Φραντσέζος*].
- Φραντσέζος*, ο 424, 425, *Φραντσέζα*, η 308, 431: Γάλλος, Γαλλίδα [< ιταλ. *francese*].
- φραντσιάζω*, ρ.α. 448: γαλλοφέρνω. Ενδέχεται να πρόκειται για πονηρό λογοπαίγνιο, εφόσον το ρ. *φραντσιάζω* σήμαινε και 'προσβάλλομαι από σύφιλη' (όπως σε φαναριώτικο στιχούργημα και στον *Χάση του Γουζέλη*).
- φτιάνω*, ρ.μ.· (παθητ.) *φτιάνομαι* 428: μακιγιάρομαι.
- φτιάσις*, η: κατασκευή // *αυτά [τα σκουλαρίκια] είναι τωρινή φτιάσις* 236 (δηλ. είναι καινούργια, της μόδας) (βλ. και *γενί τσικμά*: Stevanoni 1977). (Κεχαγιόγλου 383· Χαλιμά: 'κατασκευή'· Βεντότης: 'ounrage, travail'· *προς φτιάσιν [...]* παξιμαδίων *Hurmuzaki* XIV.3 447· *φκιάσι* στον *Σινάνη* 54)
- φυγιό*, το 255: φευγιό, φυγή. (+ *Βηλαράς Βατραχομουμαχία* 458)
- φύλαξις*, η [αρχ.] // (πληθ.) *φύλαξες* 185: προφυλάξεις.
- φύλλον*, το // *ποτέ δεν είδα από λόγου του πράσινον φύλλον* 327: ποτέ δεν μου έδωσε τίποτα [πβ. τ. *bir yeşil yaprak* 'το δώρο ενός φτωχού ανθρώπου' (κυριολ. 'ένα πράσινο φύλλο')].
- χαβαδιτζής*, ο 200: αυτός που μαζεύει ή μεταδίδει ειδήσεις [< τ. *havadisçi* < *havadis* 'είδηση'].
- χαγιαζίλι*, το: θέατρο σκιών (δηλ. Καραγκιόζης) // *χαγιαζίλι μοιάζει αυτό το εδικόν μας σχολειόν* 55· *Αληθινά αυτός ο χαρακτήρ του είναι μονασίπικος διά κομέδιαν και χαγιαζίλι* 262 (Goldoni: questo sarebbe un bel carattere per una delle vostre commedie 'αυτός θα ήταν ένας καλός χαρακτήρας για μια από τις κωμωδίες σας') [< τ. *hayali zil*, (κυριολ. 'φανταστική σκιά'). (*χιαζίλι* Καλλίνικος· *χιγιαζίλι* Καταρτζής 81· ο ίδιος ο Καταρτζής αποδίδει τη λέξη ως «τούρκικη κωμωδία» 456)
- χαζελέδες*, οι 87: αλήτες, παλιάνθρωποι, καθάρματα // *απαντήσαμε μερικούς χαζελέδες και αχρείους* 77 (Goldoni: vagabondi) [< τ. *hazele*]. (+ *Ανανίας* στο Καλλίνικος)
- χαζίρ τζεβάπισσα*, η 428: ετοιμολογή [< τ. *hazircenar* < *hazir* 'έτοιμος' + *cenar* 'απάντηση'].
- χαζίρ τζεβαπλικί*, το 236, 428: ετοιμολογία [< τ. *hazircenarlık*] (Goldoni: prontezza [di spirito]).
- χάιλα*, επιφών. 401: άντε [;] [πβ. τ. *haylamak* 'προγκάω (ζώο)'].

χαΐρ ολά, επιφών.: τι τρέχει; όλα καλά ελπίζω // *Καλώς ορίσετε, αφένδη μου, χαΐρ ολά* 9 [< τ. *hayir oia*].

χαλάστρα, η: *κάμω χαλάστρα*: «με την τυχαία, απερίσκεπτη ή κακόβουλη επέμβασή μου καταστρέφω τα σχέδια, τα προγράμματα κάποιου» (Τριαντ.) // *να μην με κάμει χαλάστραν* 462· *κάμει χαλάστρες την θειάν της* 153. (+ *Αυξεντιανός*, *Μολιέρος*, *Ησικ'urmuzaki* XIV.3 427· *Ρήγας* τόμ. 5 με άλλη έννοια)

χαλαστοσπίτρια, η 505 [λάθος αντί για *χαλασοσπίτρια* [;]]: αντροχωρίστρα.

χάλι, το 98, 280γ [< τ. *hal* 'κατάσταση'] // (1) κατάσταση // *Με φαίνεται όμως ότι το χάλι του να μην είναι καλό* 226 (δηλ. η κατάσταση υγείας του)· (2) κακή κατάσταση // *Κοίταξε εκεί, χάλι και κατάστασις* 74· (3) (φρ.) *πώς έχει να γένει το χάλι μου* 221· *τι θέλει γίνει το χάλι μου*; 222: τι θα γίνω; (πβ. τ. *halim ne olacak?*). (+ *Αλεξανδροβόδας*, *Ευμενεία* 99, 101, *Κοκκινάκης*)

χαλκάς, ο 453: κυκλικό μεταλλικό πλαίσιο [< τ. *halka*] // *χαλκάς του δακτυλιδίου* 148: το δέσιμο.

χάλτια, τα 74, 244, 269: ανοησίες // *μην συντυχαίνεις χάλτια* 83 [< τ. *halt*]. (+ *Σαγανάκι* & *Αλεξανδροβόδας*)

χαντζέρι, το: *χαντζάρι* (κυρτό μαχαίρι) 224 [< τ. *hançer*].

χαντζεριά, η 285: μαχαιριά [< *χαντζέρι*].

χάπισι: βλ. *χάψι*.

χαρά, η 140, 189, 213, 217: γάμος.

χάρις, η // *σε γνωρίζω χάριν* 101 (δηλ. σου είμαι ευγνώμων)· *το γνωρίζω χάριν* 432.

χαροποιώ, ρ.μ. 356 (Τριαντ.).

χαρτζιμάς, ο [ίσως λάθος αντί *χαρτζαμάς* < τ. *harcama* 'έξοδο'] // *αυτός είναι χαρτζιμάς και παστρικός* 309 (Goldoni: *el sa far pulito* 'αυτός ξέρει να κάνει τα πάντα καλά').

χάρτσια, τα 401: εξοδα [< τ. *harc*].

χαρχάλι, το 342: βραχιόλι ποδιού [< τ. *halhal*, πβ. όμως ρουμ. *harhal* 'περιδέραιο']. (+ *Αλεξανδροβόδας* & *Σχολείον* 85 ['περιδέραιον'])

χατζατίμ τέγιλ 386: δεν έχω ανάγκη [= τ. *hacetim değil*].

χατζέτ ντεϊλ: δεν είναι ανάγκη// *χατζέτ ντεϊλ μήτε σε γράμμα μήτε εις μάρτυρες* 178: δεν χρειάζονται ούτε γράμμα ούτε μάρτυρες (χρησιμοποιείται και το *δεν κάμνει χρεία*) [= τ. *hacet değil*]. (*χατζάτι* στην *Αλιπασιάδα* *Σιορόκα*, *χατζέτι* στα *Αρχεία Αλή Πασά*· *χατζέτι* *Ζαχαριάδης*)

χάψι & *χάπισι*, το 528: φυλακή [< τ. *hapis* (θέμα *hars-*)].

χειρόχτι και *χειρόφτι*, το 304: γάντι. (*χειρόφτι* και στο *Σχολείον*)

χέρι, το // *με το να μην τον δίδει χέρι* 208: αφού δεν τον συμφέρει [πβ. τ. *el vermez* 'δεν αξίζει'] (Goldoni: *non conviene*· η φρ. και στον *Hurmuzaki* XIV.3 382, 409)· *να σφίξεις ολίγον το χέρι σου* 538 (δηλ. να θέσεις τον άντρα σου υπό έλεγχο). (πβ. *δεν μας δίδει χέρι ο καιρός να...*: *Αυξεντιανός* 327· *Σχολείον* 19, 121· *Κοκκινάκης* ΠΑ 15· *Αλεξανδροβόδας* 88: 'βολεύει, συμφέρει')

χθες, επίρρ. (βλ. και *εχθεσινός*).

χίλιοι // *τα χίλια παν [...]* και *άλλα πολλά* 515 (ίσως παραπέμπει στο λαϊκό δίστιχο «Που πάρει χίλια πέρπυρα και κακουδιά γυναίκα, / τα χίλια παν στ' ανάθεμα κι η κακουδιά 'πομένει» (Goldoni: *I mile ducati i xe deboto andai*).

χιρκάς, ο: *κάπα* που φοράνε οι *δερβίσηδες* // *έβανα ένα δερβίσικον χιρκάν και περιπατούσα τον κόσμον* 492 [< τ. *hırka*].

χολοσκάνω, ρ.μ. 140: στενοχωρώ.

χοπάς, ο 78, 111: βλάκας // *Αν με γελάσει ο χοπάς, δεν ηξεύρω τι να τον κάμω!* 78· είσαι χοπάς και λόκος 103· λόκος χοπάς είσαι 517 [< τ. *horra* 'επιτόλαιο· κομφευόμενος'].

χόσινδι! 401: τώρα [είναι] ωραίο [= τ. *hos šimdi* (επαρχ.: *šindi*)]. (σίντι και στον Ιωακείμ)

χουζουρεύω, ρ.α. 470: ξεκουράζομαι (Τριαντ.) [< *χουζούρι*].

χουζούρι, το: ησυχία, άνεση: *δεν μ' αφήνουν χουζούρι* 240 [< τ. *huzur*].

χούι, το: ιδιοτροπία [< τ. *huγ*] // *δεν έχει κανένα χούι* 161 (για άλογο) (Goldoni: *vizzi, difetti*).

χουνέρι, το 236: επιδεξιότητα [< τ. *hüner*]. (+ Καταρτζής, Σαγανάκι & Ζαχαριάδης)

χρεία, η: ανάγκη // *δεν κάμνει χρεία να...* 27 (δηλ. δεν είναι ανάγκη). (κάμνει χρεία Κεχαγιόγλου)

χρεοφειλέτης, ο 78, 384, 533, 538: πιστωτής. (και στη Χαλιμά και στην Ευμενεία 75 η λ. σημαίνει 'πιστωτής', στο *Συνταγμάτιον* 1780 όμως χρησιμοποιείται ως συν. του *χρεώστης*)

χρεώστης, ο 206: οφειλέτης (Τριαντ.). (+ *Σχολείον* 105)

χρεωστικώς, επίρρ. 255: υποχρεωτικά.

χρόνος, ο // *είμαι και στα χρόνια* 114: έχω τα χρονάκια μου (Goldoni: *sono un poco avanzato nell'età* 'είμαι λίγο προχωρημένος στην ηλικία').

χωνεύτρια, η 333: χωνεύτρα (καταβόθρα) [;] (πιθ. πρόκειται για λογοπαίγνιο: στο κείμενο ομοιοκαταληκτεί με το *χορεύτρια*).

χωρατάς, ο: αστεϊσμός, χωρατό // *από χωρατά* 203: για πλάκα. (+ Ιωακείμ, Καλλίνικος, Καταρτζής, Αλεξανδροβόδας, *Saganaki*, Κοκκινάκης & Χριστόπουλος· και ο Βεντότης και ο Βυζάντιος έχουν λ. *χωρατάς* αλλά όχι *χωρατό(ν)*)

χωριατιά, η 98, 181, 432 (Τριαντ.) // *φερόμεθα με χωριατιά* 366. (και *Σχολείον*)

ψηφώ: βλ. *αψηφώ*.

ψιλογραφία, η: μικρογράμματη γραφή (Ηπίτης) // *το γράφω με ψιλογραφίαν* 220.

ψουνίζω, ρ.μ.: ψωνίζω (Ζαχαριάδης)

ψουνίσματα, τα: ψώνια.

ψουνιστής και ψωνιστής, ο 61: ψωνιστής (Dehèque, Τριαντ.) βλ. και *παζαριγιδένης*).

ψωμοζητώ, ρ.α. 397: ζητιανεύω.

ώρα, η // *να είναι με ώρες καλές* 132 (ευχή που λέγεται στα αρραβωνιάσματα).

ωραμάι: βλ. *οραμάι*.

ως αυτού, επίρρ. // *Σιωπή ως αυτού* 138

ωστόσον, επίρρ. 107: εν τω μεταξύ (Βεντότης) // *ωστόσον οπού*, σύνδ. 180, 368: τόσο πολύ ώστε.

Δ΄. Γλωσσάρι στις μεταφράσεις τεσσάρων θεατρικών έργων του August von Kotzebue από τον Κωνσταντίνο Κοκκινάκη (1801)

Το παρόν γλωσσάρι αφορά τις ελληνικές μεταφράσεις τεσσάρων θεατρικών έργων του γερμανού συγγραφέα August von Kotzebue (1761-1819) που τις φιλοτέχνησε ο Κωνσταντίνος Κοκκινάκης και τις εξέδωσε σε ξεχωριστούς τόμους στη Βιέννη το 1801. Οι μεταφράσεις αυτές επανεκδόθηκαν στον τόμο: Κωνσταντίνου Κοκκινάκη, *Θεατρικές μεταφράσεις του August von Kotzebue*: Εκούσιος Θυσία, Μισανθρωπία και Μετάνοια, Πτωχεία και Ανδρεία, Οι Κόρσαι (*Βιέννη 1801*), επιμ. Βάλτερ Πούχνερ (Αθήνα 2008). Τα έργα είναι τα εξής:

- *Η εκούσιος θυσία* (πρωτότυπο: *Der Opfertod*, 1798, δράμα· σ. 231-296 στην έκδ. Πούχνερ)
- *Μισανθρωπία και μετάνοια* (*Menschenhaß und Reue*, 1790, δράμα· σ. 297-401)
- *Πτωχεία, και ανδρεία* (*Armut und Edelsinn*, 1795, κωμωδία· σ. 403-507)
- *Οι Κόρσαι* (*Die Korsen*, 1799, δράμα· σ. 509-596).

Όλα τα κείμενα – και τα πρωτότυπα και οι μεταφράσεις – είναι σε πεζό λόγο.

Το γλωσσάρι μου ξεκίνησε από τρεις πηγές:

- το Γλωσσάριο που δημοσιεύτηκε στην έκδοση του Πούχνερ, σ. 216-230·
- την Εισαγωγή του Πούχνερ στον ίδιο τόμο, ιδίως τις ενότητες «Η μεικτή των Φαναριωτών και η σκηνική γλώσσα» και «Μεταφραστικές στρατηγικές», σ. 58-67 και 197-209·
- τις παρατηρήσεις του Πούχνερ σχετικά με τη μεταφραστική πρακτική του Κοκκινάκη οι οποίες περιέχονται στο πρώτο μέρος του κεφ. 5 («Germanograecia» zu Beginn des 19. Jahrhunderts: die literarischen Übersetzungen von Konstantinos Kokkinakis und Ioannis Papadopoulos») του βιβλίου του *Von Herodas zu Elytis: Studien zur griechischen Literaturtradition seit der Spätantike* (Βιέννη, Κολωνία και Βαϊμάρη 2012), σ. 179-203.

Το πλούσιο αλλά σκόρπιο αυτό υλικό το οργάνωσα, το διόρθωσα και το συμπλήρωσα με ετυμολογίες, παραθέματα και παραπομπές, καθώς και με πρόσθετα λήμματα με βάση τα κείμενα των σχετικών μεταφράσεων, όπως τις εξέδωσε ο Πούχνερ και (σε όρισμένες περιπτώσεις) όπως τις είχε εκδώσει ο ίδιος ο Κοκκινάκης το 1801 .

Η αρχική μου επαφή με τις μεταφράσεις αυτές του Κοκκινάκη χρονολογείται από τη δεκαετία του '70, όταν βρήκα στη βιβλιοθήκη του King's College του Λονδίνου αντίτυπο της *Μισανθρωπίας και μετάνοιας* στη βιεννέζικη έκδοση του 1801.⁸⁵ Από την αρχή ενδιαφέρθηκα για τη γλώσσα της μετάφρασης αυτής και φιλοδοξούσα να τη μελετήσω, διότι είχα την εντύπωση ότι στην εν λόγω μετάφραση ο Κοκκινάκης, πριν επηρεαστεί από τις γλωσσικές θέσεις του Κοραή, επιχειρούσε να αναπαραστήσει την ελληνική γλώσσα – κυρίως την αστική γλώσσα – όπως μιλούσαν πριν από την πρώτη οξεία φάση του γλωσσικού ζητήματος, δηλαδή τη φάση που άρχισε το 1804 με τις πρώτες σχετικές δημοσιεύσεις του Αδαμάντιου Κοραή και του Νεόφυτου Δούκα και τελείωσε το 1821 με την έναρξη του Απελευθερωτικού Αγώνα. Πολύ σωστά ο Πούχνερ γράφει ότι οι μεταφράσεις αυτές του Κοκκινάκη αποτελούν «ένα γλωσσικό μνημείο των εκφραστικών πρακτικών της καθομιλουμένης του 1800».⁸⁶

Το 2011 περίπου άρχισα να ασχολούμαι εντατικά με τη γλώσσα της φαναριώτικης λογοτεχνίας. Η νέα αυτή ενασχόλησή μου, μαζί με την πρόσφατη τότε έκδοση των μεταφράσεων από τον Πούχνερ, μου έδωσαν το έναυσμα να καταπιαστώ με τη μελέτη της γλώσσας τους την οποία είχα σχεδιάσει πριν από 40 χρόνια.

⁸⁵ Δεν ξέρω τι απέγινε ο τόμος αυτός. Περιέργως δεν εμφανίζεται στον σημερινό ηλεκτρονικό κατάλογο της βιβλιοθήκης του King's College.

⁸⁶ Πούχνερ, Εισαγωγή, σ. 67.

Ο Πούχνερ έχει δίκιο που χαρακτηρίζει την κυρίαρχη γλωσσική ποικιλία των προσώπων που μιλούν στις μεταφράσεις αυτές ως «φαναριώτικη». Μολονότι ο Κοκκινάκης είχε γεννηθεί στη Χίο, έζησε κάμποσα χρόνια στην Κωνσταντινούπολη και το Βουκουρέστι, όπου οι Φαναριώτες ασκούσαν την πολιτική, κοινωνική και γλωσσική κυριαρχία ανάμεσα στους Ορθόδοξους Χριστιανούς πληθυσμούς. Η χρήση χαρακτηριστικών φαναριώτικων λέξεων όπως *ζαέρ*, *καρέτα* και *παθ* και των πολιτικών τύπων του *βλέπω* (διες 428, διέτε 316, να διεις 264, να διείτε 334) μαρτυρεί το πέρασμα του Κοκκινάκη από την Κωνσταντινούπολη και το Βουκουρέστι. Η επίδραση της φαναριώτικης γλώσσας μαρτυρείται, μεταξύ άλλων, και στη χρήση λέξεων που είχαν μπει στην ελληνική γλώσσα από τα ρουμανικά, όπως *βατάχος*, *καμαράσης*, *κοκόνα*, *μάσα*, και το γυναικείο όνομα *Σαφτίκα*. Πέρα από τα φαναριώτικα στοιχεία της γλώσσας των μεταφράσεων ο Πούχνερ αναφέρει και το «jargon των εμπόρων» που διακωμωδείται στην *Πτώχεια*, και *ανδρεία* (π.χ. *ατσετάρω*, *εξπεδίρω*).⁸⁷

Εκτός όμως από τη γλώσσα των αρχόντων και των αστών ο Κοκκινάκης προσπαθεί να αναπαραστήσει και ποικιλίες της ελληνικής που μιλούσαν άνθρωποι άλλων κοινωνικών στρωμάτων. Ο Πούχνερ γράφει ότι ο Κοκκινάκης έβαλε στο στόμα ορισμένων προσώπων γλωσσικά στοιχεία από τον νησιωτικό χώρο, και ιδίως από την ιδιαίτερη πατρίδα του, τη Χίο. Το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται ιδίως στον λόγο των κορσικανών προσώπων του δράματος *Οι Κόρσαι*.⁸⁸ Δεν είμαι σε θέση να επιβεβαιώσω την εύλογη αυτή υπόθεση· ελάχιστες όμως από τις ιδιωματικές λέξεις που χρησιμοποιούνται στις σχετικές μεταφράσεις βρίσκονται στα χιακά γλωσσάρια του Πασπάτη και του Pernot. Πάντως εμφανίζονται και άλλα στοιχεία που μαρτυρούν την επίδραση άλλων (μη φαναριώτικων και μη χιώτικων) ποικιλιών, όπως είναι τα βορειοελληνικά φαινόμενα της κώφωσης και της αποβολής άτονων φωνηέντων σε μικρό αριθμό λέξεων, όπως *τιλιάλης*, *τσιλιμπιδικός* (= αυτός που αρμόζει σε τσελεμπή), *απκάζω*, *πλαλώ* και *καλαθόπλο* (το τελευταίο παράδειγμα σε σκηνική οδηγία, όπου θα περιμέναμε τύπους που ανήκουν στην ιδιόλεκτο του ίδιου του Κοκκινάκη).⁸⁹ Επίσης συναντάμε την ηπειρώτικη κατάληξη *-αμαν* του *α'* πληθυντικού προσώπου στον λόγο του βατάχου Γιάννη στη *Μισανθρωπία και μετάνοια* (*ξεύραμαν* 323).⁹⁰

Σε πολλά λήμματα γράφω σε παρένθεση (με την ένδειξη «(Kotz.)») τη λέξη ή τη φράση του πρωτότυπου κειμένου του Kotzebue στην οποία αντιστοιχεί η σχετική ελληνική λέξη ή φράση. Πολλά από τα παραδείγματα αυτά τα αντέγραψα από το *Von Herodas zu Elytis* του Πούχνερ, ενώ άλλα τα προσέθεσα εγώ.

Τέλος, όπως και σε άλλα κείμενα της εποχής, εμφανίζονται και στις μεταφράσεις του Κοκκινάκη (ελάχιστες) λέξεις για τις οποίες ο Κουμανούδης δίνει μια μεταγενέστερη χρονολογία πρώτης εμφάνισης: *αθειϊστικός*, *εγωισμός*, *νυκτοβάτης*.

Ευχαριστώ θερμά τον Βάλτερ Πούχνερ που είχε την καλοσύνη να κοιτάξει μια προηγούμενη μορφή του γλωσσαρίου μου και να προτείνει πολύτιμες διορθώσεις.

Άλλη εκδοχή του γλωσσαρίου μου, η οποία παρέχει περισσότερες λεπτομέρειες (π.χ. παραπομπές σε διάφορα λεξικά και γλωσσάρια, καθώς και παραπομπές σε άλλα κείμενα της ίδιας εποχής όπου εμφανίζονται οι ίδιες λέξεις) διατίθεται σε όποιον μου τη ζητήσει στη διεύθυνση peter.mackridge@stx.ox.ac.uk.

Οι περισσότεροι αριθμοί παραπέμπουν στις σελίδες της έκδοσης Πούχνερ, άλλοι όμως παραπέμπουν στην *α'* έκδ., με τον εξής τρόπο:

MM: [Kotzebue], *Μισανθρωπία και μετάνοια* (Βιέννη 1801).

⁸⁷ Ο.π., σ. 58.

⁸⁸ Ο.π., σ. 65-66.

⁸⁹ Ο Πούχνερ αναφέρει τα βόρεια ιδιωματικά φαινόμενα, ό.π., σ. 66.

⁹⁰ Η ίδια κατάληξη εμφανίζεται συχνά στον λόγο διαφόρων προσώπων του *Έρωτος αποτελέσματα*, πράγμα που συνηγορεί υπέρ της θεωρίας ότι ο ημειρώτης Αθανάσιος Ψαλίδας ήταν ένας από τους συγγραφείς του τόμου.

ΠΑ: [Kotzebue], *Πτωχεία και ανδρεία* (Βιέννη 1801).

α, επιφών. // *A! δεν* 521.

αβιζάρω, ρ.μ. 479: αναγγέλλω (Kotz.: avertiren).

αγάλια, επιρρ. // *απ' αγάλια αγάλια* 558.

αγκούσα, η 561, 577: στενοχώρια, θλίψη (Κρ.).

αγνώριστος, επίθ.: (1) 578 αγνώριστος· (2) 561 άγνωστος (πβ. όμως «Ένας άγνωστος» εις «Τα του δράματος πρόσωπα» 299 και παντού στη ΜΜ). Η λ. με τη σημασία 'άγνωστος' και στον Hurmuzaki XIV.3 245.

αγρικημένος, μτχ.: συνεννοημένος // *είναι αγρικημένος με τον γέροντα* 307.

αγριοπετεινός, ο 417.

άδε, επιφών. 588: βλ. *χάιδε*.

αδρύς, επίθ. 246: τραχύς, όχι λείος (εδώ, για φλιτζάνι) (Kotz.: nicht so glatt).

αεριστήρι, το 566: βεντάλια.

αθεϊστικός, επίθ.: *τι αθεϊστικά λόγια είναι αυτά;* 245 (Kotz.: das ist gottlos gesprochen).

αισθαντικός, επίθ. 305, 343, 543, 596: ευαίσθητος.

αισθαντικότης, η: αισθατολογία, συναισθηματισμός (μειωτ.) // *ο δαίμων της αισθαντικότητας* 449.

ακολουθεί, ρ.α.: συμβαίνει // *αν τύχει και ακολουθήσουν τίποτες εμπόδια;* 422· *τι ακολούθησε λοιπόν;* 436· *τι ακολουθεί;* 427: *τι νομίζεις ότι συνέβη μετά;*· *το φοβερόν χαλάζι οπού ηκολούθησε στους 54 436· τον ακολούθησε 244:* του συνέβη· *ακολουθεί εις [κάποιον]* 245.

αλαμπρατσέτα, επίρρ. 348: αγκαζέ (Τρ.).

αλέγρος, επίθ. 485, 499: χαρούμενος, πρόσχαρος (Τρ.).

αλές, ο 339: δενδροστοιχία («Αλλές: Σειρά δένδρων αμφοτέρωθεν»: σημ. Κοκκ. 576) [< γερμ. *Allée* < γαλλ. *allée*].

αλέστα, ακλ. επίθ. 433: έτοιμος [< ιταλ. *allesta* 'ετοιμάσου'] (πβ. και *χαζίρι*).

αλήθεια, η // *τη αληθεία* 331, 370 (Kotz.: in der That), 431, 460.

αλλαξοπραγματεία, η 415: ανταλλαγή προϊόντων, συναλλαγή.

αμ, μόρ. // *αμ εκείνος οπού τα χαρίζει· Αμ σα δεν έρχουνταν ο πατέρας σου 521· Αμ βέβαια 362· αμ δε 525· Αμ ποιος;* 362.

αμά, επιφών. // *Αμά την έκαμα την δουλειάν!* 477: τα έκανα θάλασσα.

αμανέτι, το: ενέχυρο (Τρ.) // *δανείζω με/χωρίς αμανέτι 410, 411* (χρησιμοποιείται και το *ενέχυρον 410*).

αμέ, σύνδ. 434: (στην αρχή πρότασης) αλλά.

αμετάβλητος, επίθ.: σταθερός, ακλόνητος // *η καρδιά μου διέμεινεν αμετάβλητος προς εσέ 366*.

αμπηγμένος, μτχ. 575: (εδώ) φυτευμένος.

αμπώνω, ρ.μ. 537, 578 (και τις δυο φορές σε σκηνικές οδηγίες): σπρώχνω (Κρ. *αμπώνω, αμπώνω*).

αναδέχομαι, ρ.μ. 351: αναλαμβάνω.

- αναζωογονείται: 372 (Kotz.: lebt und webt).
- αναπληρώνω, ρ.μ. // αναπληρώνω τον τόπον κάποιου 472: παίρνω τη θέση του (Βεντότης & Dehèque: 'surpléer'· πβ. όμως και αναπληρώνω την επιθυμίαν αυτήν Κάλβος ('εκπληρώνω'))
- αναποδιάζω, ρ.α. (Τρ.) // αναπόδιασεν ο κόσμος 544.
- αναφορά, η: σχέση // τι αναφοράν έχει τούτο προς εμέ; 260 (Kotz. Beziehung).
- άνεμος, ο // τι άνεμον 362, 514, 523, 566, 514: τι στο καλό· τι άνεμο μασκαραλίκια είναι αυτά; 591: τι διάολο....
- ανεμοστρόφιλο[ν], το: ανεμοστρόβιλος 527 (+ BAR 927).
- ανεπιτήδειος, επίθ. (Κρ., Τρ.) // Εγώ γνωρίζω τον εαυτόν μου ανεπιτήδειον εις τα τοιαύτα 420 (ο Πούχνερ διορθώνει από απειτητήδειον ΠΑ 22) (Kotz.: Ich verstehe mich so schlecht aufs Rathen, daß ich nicht einmal Titularrath werden könnte).
- ανεπιτηδειότης, η 260 (Τρ. -ότητα).
- ανήκω, ρ.α. // (μτχ.) ανήκουσά σοι κυβέρνησις 251: κατάλληλη περιουσία.
- ανθίστασις, η 468: αντίσταση (Dehèque).
- ανθρωπινός, η: ανθρώπινος // κρανιά ανθρωπινά 488.
- ανοικτή, επίθ. 435: (για γυναίκα) χωρίς νάζια και σεμνοτυφία [;].
- ανοργάνιστος, ο: άναρθρος // ανοργάνιστος κραυγή 593.
- ανταμειμένος, μτχ. 567: ανταμοιβόμενος (πβ. Κρ., λ. αντιμεύω).
- αντερί, το 441 (Τρ.).
- άντζα, η 317: γάμπα (Κρ., Τρ.),
- αντραλίζομαι, ρ.α. 548: ζαλίζομαι.
- αξιογέλαστος, ο 384 (Georgacas).
- αξιοσυμπάθητος, ο 584 (Georgacas).
- απαντώ, ρ.μ. 485: συναντώ.
- απανωθιό, επίρρ. 321: επάνω (στο).
- απεραστικά, επίρρ. // διαβάζει απεραστικά τα επίλοιπα χαρτιά 539 (δηλ. επιτροχάδην).
- απερνών, ρ.μ. 310, 350, 474: περνών // (μτχ.) απερασμένος & περασμένος 488.
- απκάζω, ρ.μ. 522: κατανοώ (Κρ. απεικάζω).
- απλάδα, η 554: πιατέλα, γαβάθα (Βεντότης: 'grand plat').
- αποβάλλω, ρ.μ. 250, 271, 443 // αποβάλλετε το πρόβλημά μου 447: απορρίπτετε την πρότασή μου.
- απολύω/απολώ [;], ρ.μ. (υποτακτ. αορ. απολύκω 317 [μιλάει ένας χωριανός] & απολύσω 568): αμολάω.
- αποπολλής, επίρρ. 487, 488: προ πολλού // αποπολλής δεν σε είδα 287.
- αποφασίζω, ρ.μ. // η αποφασίζουσα στιγμή 273: η κρίσιμη στιγμή.
- απόφασις, η // εξ αποφάσεως 355: οπωσδήποτε (Βεντότης: 'infailliblement, immanquablement, absolument').
- απροσκάλεστος, επίθ. 415 (Τρ.).
- αράδα, η // δεν στέκομαι κι εγώ τότε στην αράδα; 363: δεν είμαι κι εγώ μέσα;.

- αραδίζω*, ρ.μ. 527, 553, 572: ψάχνω [< τ. *aradi*].
- αράπης*, ο 540: αραβικό άλογο [< *arap [ati]* 'αραβικό [άλογο]'].
- άρατα θέματα* 337, 430: ασυναρτησίες, μπερδεμένα πράγματα [< *άρρητ' αθέμιτα*].
- άρες μπάρες κουκουνάρες* ΠΑ 62 (ο Πούχνερ διορθώνει σε *μάραις* 447, ο τύπος *μπάρες* όμως υπάρχει στο Ιστ. Λεξ., λ. *άρες*).
- αρκετούτσικος*: βλ. –*ούτσικος*.
- αρματώνω*, ρ.μ.: εφοπλίζω // *αρματώνω ένα καράβι* 445.
- αρρωστούτσικος*: βλ. –*ούτσικος*.
- αρτίκολο[ν]*, το 419: [εδώ] προϊόν, είδος [< ιταλ. *articolo* 'άρθρο (συμβολαίου)' με πιθ. σημασιολογική επίδραση του γερμ. *Artikel*].
- αρχιθαλάσσιος*, ο 412: ναύαρχος.
- άρχων*, ο, άκλ.: [τιμητικός τίτλος που λέγεται πριν από άλλη ιδιότητα] // *ο άρχων αδελφός σας* 419· *άρχων Μαγιόρε* 322· *τζάνουμ άρχων τοποτηρητή* 479 (Kotz.: Herr Lieutenant)· *τον άρχων Μαγιόρον* 324, 385.
- ασκαρδαμυκτί*, επίρρ. 249, 452, 464 κλπ.: [κοιτάζω] έντονα [αρχ.].
- Ασλάνης*, ο 313: όνομα σκύλου [< τ. *aslan* 'λιοντάρι'] (Kotz.: Fidel).
- άσπρα*, τα: χρήματα // *Τα άσπρα κατεβάζουν τα άστρα* 576 (παροιμία) (Kotz.: Geld macht alles gut).
- ασπροθαλασσίτικος*, επίθ.: αιγαιοπελαγίτικος // *ασπροθαλασσίτικος χορός* 500 (Kotz.: Catillion).
- ασπρουλάκια*, τα 254: χρήματα [υποκορ. του *άσπρα* (βλ. λ.)].
- αστάρι*, το 441: φόδρα [< τ. *astar*].
- ασφάλαγγας*, ο 498: φάλαγγας (είδος βασανιστηρίου).
- ατζιαμής*, ο 260: αρχάριος (Kotz.: Neuling).
- άτι*, το 318: άλογο.
- ατσετάρω*, ρ.μ. 425, 481: αποδέχομαι [*πόλιτσαν*, βλ. λ.]· 479 δέχομαι [πληγή] (κωμική φρ. που τη λέει ένας γραμματέας εμπόρου· Kotz.: *adressirt*)· (μτχ.) *ατσεταρισμένη* 480: [πόλιτσα] που έγινε αποδεκτή (βλ. και *πόλιτσα*).
- αυτός*, αντων. // (με το οριστ. άρθρο τ' μετά από ορισμένες προσθέσεις) *ε μα για τ' αυτό* (γραμμένο σε μια λέξη, ίσως για κωμικούς σκοπούς: *εμαγιαταυτό*) 518: ακριβώς γι' αυτό (Kotz.: *eben dazum*).
- αφεντάκης*, ο 336, 401, 424: πατερούλης.
- άφερουμ*, επιφών. 345: μπράβο (εδώ ειρων.) [< τ. *afirim*] [συν. *πράβο*].
- αχαμνός*, επίθ. 414: κακής ποιότητας· (επίρρ.) *αχαμνά* 515: άσχημα.
- άχι*, επιφών. 523 (Georgacas).
- αχμάκιος*, επίθ.: (για άψυχα) 529 *χαζός*· (επίρρ.) *αχμάκικα* 520, 555: αδέξια [< τ. *ahmak*].
- αχμάκισσα*, η 556, 560 (Τρ., λ. *αχμάκης*).
- αχρίστιανος*, επίθ. 254 (Kotz.: *unchristlich*) (Georgacas: 6 αι. μ.Χ.· Somavera).
- αψινδιά* 340 & *αψινθιά* MM 58, η: αφέψημα που παρασκευάζεται από το φυτό *Artemisia absinthum* (πβ. Τρ.) (Kotz: *niederschlagendes Pulver*) (και οι δύο τύποι εμφανίζονται στη MM 57-58, ο Πούχνερ όμως διορθώνει το *αψινθιά* σε *αψινδιά* 340).

αψύς, επίθ. // (ουσιαστικοποιημένο) με το αψύ 559 (πβ. βαρύς).

βάβω, η 239, 242: γιαγιά (βλ. μπάμπω).

βαγκιέρος, ο 259: μπαγκαδόρος (Kotz.: Banquier).

βάγκος, ο: τράπεζα // ο βάγκος της Λόντρας 265 (πβ. μπάνκα).

βαδάχος: βλ. βατάχος.

βάι, επιφών. 431, 497 & βάι βάι 434, 439: (έκφραση έκπληξης, θαυμασμού ή σχετλιασμού) (Κρ. και Τρ.) // βάι, τα τσάπια [< τ. *vay*].

βαλούτα, η 417, 425, 481: χρηματική αξία [< ιταλ./βεν. *valuta*· πβ. τη γερμ. λ. *Valuta*, την οποία χρησιμοποιεί ο Kotz.].

βαριούτσικος: βλ. –ούτσικος.

βαρύς, επίθ. // (ουσιαστικοποιημένο) με το βαρύ 379 (πβ. αψύς).

βασιλεύουσα, η 318: πρωτεύουσα (εδώ η λ. δεν δηλώνει την Κωνσταντινούπολη).

βασταγερός, επίθ: ανθεκτικός // βασταγερόν πλεμόνι 479.

βατάχος 319, 380 & βαδάχος 319, ο: επιστάτης, οικονόμος // βατάχος της αυλής 299 («Τα του δράματος πρόσωπα») [< παλαιότ. ρουμ. *vătah*] (Kotz.: Haushofmeister und Verwalter).

βασινιά, η 338: βάτος, βατομουριά.

βερεσέ, επίρρ. 408: με πίστωση.

βίζιτα, η 327: επίσκεψη (Κρ. και Τρ.).

βιζιτάρω, ρ.μ. 478: [αλλού] ως γιατρός επισκέπτομαι άρρωστο, τον εξετάζω (Κρ.). [εδώ] (μτφ.) εξετάζω [το περιεχόμενο ενός σεπετιού (βλ. λ.)].

βιοτικός, επίθ.: (Κρ. και Τρ.) // και να ανακατωθώμεν εις τα κύματα των εγλεντζέδων, και βιοτικών υποθέσεων 311 (Kotz.: fort in einem Wirbel von Zerstreuungen und Geschäften).

Βισναπόρε, η 373: η (αληθινή ή ανύπαρκτη) περιοχή Bisnapore της Ινδίας (ο Πούχνερ κατά λάθος γράφει Βισναπόρε).⁹¹

βουκιά, η 347 (Κρ., Τρ.).

βούκωμα, το: μπουκιά // βούκωμα ψωμί 329.

γαζέτα, η 248, 323, 412, 532: εφημερίδα [< βεν. *gazeta*].

γαμπινέτον & γκαμπινέτον, το (γαπινέτον ΠΑ95· ο Πούχνερ διορθώνει σε γαμπινέτον 469): (1) 469, 475, 477, 486, 500 γραφείο, ιδιωτικό δωμάτιο, σπουδαστήριο· (2) 324 υπουργικό συμβούλιο [< βεν. *gabineto*, πβ. και τη γερμ. λ. *Kabinet* την οποία χρησιμοποιεί ο Kotz.].

γάτα, η: // σαν να του έφαγε η γάτα το προζύμι 521 (Kotz.: wenn ihm die Maulwürfe in die Mistbeeren gekommen sind)· δεν αγοράζω την γάταν μέσα εις το σακκί 494 (δηλ. δεν σας παντρεύομαι χωρίς να σας μάθω από κοντά· Kotz.: die Katze im Sack kaufen) (πβ. 592).

γελοιώδης, επίθ. 375: γελοίος (Τρ.: «(λόγ.) συνήθ. στο συγκριτικό γελοιωδέστερος και στον υπερθετικό γελοιωδέστατος»).

⁹¹ Ο «περίφημος συγγραφέας» που περιέγραψε τους «ανδρείους κατοίκους της Βισναπόρε» (373-374) είναι ίσως ο Guillaume-Thomas Raynal.

γενεράλης, ο 535: στρατηγός (Κρ.).

γένος, το: (1) είδος ή φύλο // το ανθρώπινον γένος 311· όλον το λοιπόν γυναικείον γένος 326· Αυτός μισεί όλον το ανθρώπινον γένος, και εξαιρέτως το γένος των γωναικών 349· (2) 485 γενιά, σόι.

γερεύω, ρ.α. 534: θεραπεύομαι, γίνομαι καλά.

γιά, επιφών. 313: να!

γινατώνω, ρ.α. 554: πεισματώνω [< γινάτι].

γιολουντά, επίρρ. 441: φυσικά· επίθ. 347: φυσιολογικός [< τ. *yolundā*].

γιορδάνι, το 399: περιδέραιο [< τ. *gerdan* 'λαιμός'].

γιούκι, το 475, 480: χώρος σε κοίλωμα τοίχου όπου τοποθετούνται τα στρωσίδια [< τ. *yük*] (Kotz.: Alcoven).

γιουρίζομαι, ρ.α. 514: προχωρώ ορμητικά, εφορμώ [< τ. *yürüme*].

γαμπινέτον: βλ. γαμπινέτον.

γκινέα, η 261, 262: αγγλικό νόμισμα αξίας 21 σελινίων.

γλίστρα, η 308: γλιστερό έδαφος (Τρ.).

γραπατσώνω [;], ρ.μ.: γραπώνω // γραπατσώνομαι εις 516· απ' 561.

γράχος, ο 342, 384: μπιζέλι, αρακάς (Βεντότης) [σλαβικής προέλευσης, πβ. βουλγ. *grax*].

γυαλί, το: μπουκάλι // ένα γυαλί κομανταριά 355 // (υποκορ.) γυαλάκι, το 340: γυαλάκι κομανταριά 378, 379 (Kotz.: *Boutelle englisches Oel*).

δα, επιφών. // η φιλινάδα μου χωρατεύει δα! 424· μη δα τόσον άγρια 559 (πβ. έι δα & όχι δα).

δάμα, η 490: κυρία (< γαλλ. *dame* ή γερμ. *Dame*).

Δαμασκηνός, ο 520: λαϊκή συλλογή κηρυγμάτων, όπως είναι ο Θησαυρός του Δαμασκηνού Στουδίτη.

Δανιμαρκέζος, ο 447: Δανός (Kotz.: *Däne*) [< Δανιμάρκα < ιταλ. *Danimarca*].

δάτα, η 414: ημερομηνία [ιταλ./βεν. *data*].

δεμάτι, το: (1) 535 δέμα· (2) μάτσο // ένα δεμάτι κλειδιά 416.

δημόσιος, επίθ. // δημόσιον σχολείον 352.

διαβολεμένος, επίθ. 429, 435: εξαιρετικά έξυπνος και πονηρός ή ικανός (Τρ.)

διαβολισμένος, επίθ.: διαβολεμένος, έξυπνος // διαβολισμένο σκυλί 317.

διάβολος, ο: // αυτό είναι τώρα ο διάβολος 324 (Kotz.: *das ist der Spas von der Sache* 'εκεί είναι η πλάκα')· εδώ τώρα είναι ο διάβολος 321 (Kotz.: *da haperts* 'κάτι συμβαίνει').

διασκεδάζω, ρ.μ.: περνάω [τον καιρό] ευχάριστα // διασκεδάζω τον καιρόν μου με κανένα μουσικόν όργανον, και με διαφόρους ωραίους σκοπούς 327 (βλ. και 384) (διασκεδάζω τον καιρόν: Βεντότης).

διαυθεντεύτρια, η 326: υποστηρίκτρια ή υπερασπίστρια (εδώ: μιας ιδέας) [θηλ. του διαυθεντευτής, < διαυθεντεύω (βλ. λ.)].

διαυθεντεύω, ρ.μ. 390, 396: διαφεντεύω, προστατεύω, υποστηρίζω (Κρ.).

διάφορον, το: (1) 272 τόκος· (2) κέρδος (413 χρηματικό· 527 μεταφορικό) // *θέλω να τα βάλω εις το διάφορον* 429: *θέλω να τα επενδύσω κερδίζοντας τόκο· ένα εβραϊκό [sic] διάφορον* 429 : ένα τεράστιο κέρδος.

διορθώνω, ρ.μ.: *Αυτή έχει να με διορθώσει με τες φλυαρίες της* 324 (Kotz.: Die wird mich zu Bodenschwätzen (δηλ. να με ρίξει κάτω με τις φλυαρίες της)).

διπλωματιά, η 566: δίπλα, πτυχή.

δισσολογία, η: τραύλισμα // *χωρίς δισσολογίαν και κόμπιασμα* 572.

δοκίμιον, το: δοκιμή // *δοκίμιον της υπομονής μου* 451.

δόξα, η 260: εικασία, υπόθεση (Kotz.: Mutmassung).

δοξάριον, το 310: δόξα.

δουέλο[ν], το 345, 473, 476, 487: μονομαχία.

δούλευσις, η: (1) υπηρεσία // *οφικιάλος εις την Σαρδινικήν δούλευσιν* 479: αξιωματικός στις ένοπλες δυνάμεις της Σαρδινίας· *άφησε την βασιλικήν δούλευσιν* 323· (2) 563 θέση, δουλειά.

δουτζίνα, η 527: ντουζίνα [*< ιταλ. dozzina ή διαλ. ιταλ. duzina· πβ. όμως γερμ. Dutzend*].

δρασκίλι, το 570 (σε σκηνική οδηγία): δρασκελιά, βήμα.

δυάρι, το: «οθωμανικό ασημένιο νόμισμα αξίας δύο άσπρων (τ. *ikilik*)» (Κρ.) // *εμπήξαμεν τα μάτια μας εις την γην ωσάν να εζητούσαμεν να εύρωμεν το δυάρι* 547 (Kotz.: suchten die Worte aus der Erde).

Ε, επιφών // *Ε! και τι μας κόφτει* (Kotz.: Ach, was geht uns der Fremde an)· *Ε πλια διά την συνήθειαν* 432 // *Ε δα!* 372, 445, 520, 525, 539, 556, 557, 566: Έλα τώρα!, Ας' τα αυτά! (Kotz.: Ach was).

εαυτός, ο ιδιοπαθής αντων. // *Ήλθε εις τον εαυτόν της* 387: συνήλθε (Κρ.& Τρ.).

εγγίζω, ρ.μ.: προσβάλλω, θίγω // *εγγίζω την τιμήν ≠ διαυθεντεύω την τιμήν* 390, 396 // (παθητ.) *εγγίζομαι* 499· (μτχ.) *εγγιγμένος* 409, 437: θιγμένος· *εγγιγμένη τιμή, διαυθέντευσέ με!* 396 (Kotz.: gekränkte Ehre...).

εγγικτικά, επίρρ. 465: με τρόπο που φανερώνει ότι είναι ενοχλημένος (Kotz.: empfindlich).

εγκαλώ, ρ.μ. 267: κατηγορώ, καταγγέλλω (Κρ. & Τρ.) // *τα ποδάρια μου με εγκαλούν εις την κρίσιν* 354.

εγκίντι, επιφών. 264: (έκφραση έκπληξης· μιλάει ένας χαμάλης· εδώ πρόκειται για θαυμαστική έκφραση, χωρίς ονοματική φράση· πβ. *κίντι*).

εγλενδιδρίζω 430 & *εγλεντιρτίζω* 324, ρ.μ.: κάνω [κάποιον] να διασκεδάσει.

εγλεντζές, ο 326: διασκέδαση // *τα μπάλα και τους εγλεντζέδες* 316 (Kotz.: Bälle und Clubs) (βλ. και *βιοτικός*).

εγνωρίζω, ρ.μ. 322: γνωρίζω [ίσως υπερδιόρθωση: ένας οικονόμος απευθύνεται με ευγενικό τρόπο στον κύριό του].

εγώ, το (Τρ.) // *το καθ' αυτό του Εγώ* 350 (Kotz.: sein eigentliches Ich).

εγωισμός, ο 387 (Kotz.: egoistisch).⁹²

εγωϊστας, ο 482 (Kotz.: Egoist).

⁹² Ο Κουμανούδης χρονολογεί την ελλ. λ. στο 1833.

- εδώθε, [εδώ] χρονικό επίρρ.: από δύο εβδομάδες κι εδώθε 308.
- είδησις, η: γνώση // η είδησις της οικονομίας 593· δεν έχω καμίαν είδησιν [διά/περί] 466, 481.
- είδισμα, το 414: είδος, αντικείμενο, προϊόν, εμπόρευμα (Kotz.: Artikel).
- ειδοποιώ, ρ.α. // να ειδοποιήσω εις τον ... ότι ... 384.
- εικόνα, η: [εδώ] γραφικός χαρακτήρας // Δεν γνωρίζω την εικόνα 253 (Kotz.: Ich kenne die Hand nicht).
- εκστατικός, επίθ.: έκπληκτος // στέκεται εκστατικός 478.
- εκτήθου, επίρρ.: το ηξεύρω εκτήθου ΠΑ 92 (ο Πούχνερ 467 διόρθωσε λανθασμένα σε εκ στήθου) [< εκ στήθους].
- ελαφρονοΐα, η 575 (πβ. ελαφρόνοια Τρ.).
- ελδελιάνικος, επίθ. 379: ερδελιάνικος, αυτός που προέρχεται από το Ερδέλι (βλ. λ.).
- εμαγιαταυτό 518: ε μα για τ' αυτό (βλ. αυτός).
- εμβολή, η: παρεμβολή, σύμπλεγμα (Κρ.) // η εμβολή των δεξιών μας 275 (Kotz.: Handschlag 'χειραψία').
- εναντίος, ο 261: αντίδικος.
- ένθεσις, η 272: μπουκιά (Kotz.: Bissen) [αρχ.].
- εν τοσούτω, επίρρ. 332, 476: εν τω μεταξύ.
- εναντίον εις, πρόθ. 311.
- εναντιώνομαι, ρ.α. 518 (Τρ.).
- ενσπείρω, ρ.μ. // με πόσους κόπους ημπόρεσεν άραγε ο κόσμος να ενσπείρει εις την καρδίαν σου αυτήν την φοβεράν μισανθρωπίαν; 310.
- έξαρχος, ο // έξαρχος της βασιλικής καθαλαρίας 511: ίλαρχος του βασιλικού ιππικού (Kotz.: Rittmeister).
- έξι και ξηρόσου 318: έξι και ξερός (έκφραση επίπληξης).
- εξεπείρω, ρ.μ. 412, 414, 425: (εμπορικός όρος) αποστέλλω [αρχικά < λατ. *expedire*, πβ. όμως γερμ. *expedieren*, γαλλ. *expédier*].
- έξυπνος, επίθ.: (1) 476 ξυπνητός· (2) 312 έξυπνος (Κρ.) (πβ. ξυπνητός).
- επανώγραμμα, το 477: αυτό που γράφεται σε κάποιο χαρτί (διεύθυνση σε φάκελο, επιγραφή κλπ.).
- επειδήτις, επίρρ. 294: επειδή. (+ Μακρυγιάννης)
- επιθυμώ, ρ.μ. // επιθυμούσα να... 249: θα ήθελα να μπορούσα να...
- επιλογισμός, ο 278: στοχασμός, συλλογισμός [αρχ.].
- επισκέπτω, ρ.μ.: οι λαγοί επίσκεψαν [...] το χορταράκι 334.
- επιφόρτωμα, το 569: υπόθεση που ανατίθεται σε κάποιον.
- επιχειρίζομαι // (1) ρ.μ. επιχειρίζομαι τες δουλείες μου 327· έρχεσθε να επιχειρισθούμεν μίαν πραγμάτειαν συντροφικάτα; 445· (2) ρ.α. Επιχειρίσθηκεν αληθινά η αδελφή μου – μα δεν έρχεται στο καλούπι 372 (Kotz.: übernommen).
- Ερδέλι, το 318: Τρανσυλβανία [< ουγγρ. *Erdély*· πβ. το τ. παράγωγο του *Erde*].
- έρως, ο // έπεσα εις έρωτα 350, 489.

εσκιατραφημένος, μτχ. 264: καχεκτικός [< σκιατραφώ] (Kotz.: Weichling).

εταιρικός, ο: κοινωνικός // εσύ ένα τόσον εταιρικών ζών 353.

ετσά!, επιφών. 323, 522, 589: έτσι όπως το εννοούμε, όπως το περιγράφουμε (πβ. Κρ.).

ευγενεία, η // η ευγενεία σου (με ρήμα στον ενικό) 435· η ευγενεία σας (με ρήμα στον πληθυντικό) 457.

ευθύς οπού, σύνδ. 420, 497.

εύκαιρος, επίθ.: (εδώ) άπρακτος // θέλει στείλει οπίσω τον κυρ Γιάννην εύκαιρον 421.

ευκολοπίστευτος, επίθ.: εύπιστος // ευκολοπίστευτος καρδιά 476.

ευλαβήτισσα, η 310: θεούσα (Kotz.: Betschwester).

ευλογιά, η: βλογιά (αρρώστια) 335

έως οπού, σύνδ. 436: μέχρι που // δεν φεύγω απ' εδώ, έως οπού δεν εύρω την ταμπακέραν μου 438· έως οπού να 435, 476: μέχρι να.

ζάβαλης 310, 343, ζαβάλισσα 328, επίθ.: καημένος/η [< τ. zavnlli].

ζαέρ, επίρρ. 294: βέβαια, σίγουρα [< τ. zahir 'όπως φαίνεται'].

ζαχαράτο[ν], το (πληθ. -α 521): γλυκό (πβ. Βεντότης ζαχαράτον και Κρ. ζαχαράτος).

ζαχαροκάλαμο[ν], το (πληθ. -α 447) (Βεντότης [-ον], Τρ. [-ο]).

ζέφκι, το 333: ευχαρίστηση, απόλαυση· (υποκορ.) ζεφκάκι, το 334 [< τ. zenk].

ζητλιαρεύω, ρ.α. 563: ζητιανεύω [< ζητουλιάρης (βλ. λ.) με αποβολή του [u]]. Η λ. και στο λεξικό του Ανθ. Γαζή.

ζήτουλας, ο 393, 407, 415, 466, 551, 563, 576: ζητιάνος (Κρ. & Τρ.).

ζητουλιάρης, ο 573: ζητιάνος (Κρ. ζητουλάρης).

ζιαφέτι, το 417: δείπνο, πανδαισία [< τ. ziyafet].

ζουλίζω, ρ.μ. 546: ζουλώ.

ζυγοσταθμώ, ρ.μ.: ισοροπώ // ηξεύρει να ζυγοσταθμεί το θλαβερόν και το επωφελές 352. [= 'ζυγίζω' (ρ.μ.) στον Ανώνυμο του 1789, σ. 421]

ζωάρκεια, η 268: διατήρηση της ζωής [αρχ.].

ηλεκτρικός, επίθ. // ηλεκτρικός σπινθήρ 285.

θέατρον, το: (1) θέατρο // συχνάζει εις το θέατρον; 462· (2) (στις σκηνικές οδηγίες) σκηνή // εις το βάθος του θεάτρου 500 (Kotz.: Im Hintergrunde)· απερνά επάνω από το θέατρον 549 (Kotz.: geht über die Bühne)· στέκεται εις τον πάτον του θεάτρου 259, 362 (Kotz.: im Hintergrunde)· το όπισθεν μέρος του θεάτρου 555 (Kotz.: im Hintergrunde der Bühne)· το κάτω μέρος του θεάτρου 578 (Kotz.: im Hintergrunde), 582 (Kotz.: im Hintergrunde der Bühne), 587 (Kotz.: im Hintergrunde)· προς το έμπροσθεν του θεάτρου 259 (Kotz.: weiter vorne)· (3) (μτφ.) πεδίο // το θέατρον των συναναστροφών 316 (Kotz.: Tummelplatz).

θεωρία, η 319, 392, 478: θέα.

θρονί, το 289: αναπηρική καρέκλα (Kotz.: Sorgestuhl).

- ιδεάζομαι*, ρ.μ.: φαντάζομαι, διανοούμαι // *ποιός ιδεάζεται τον χειμώνα ως ένα γέροντα* 327· *δεν μπορείτε να ιδεασθείτε πόσον...* 326 (Τρ.· Μπαμπινιώτης *ιδεάζω/ομαι* 1810· Κουμανούδης *ιδεάζω* «γνωστοποιώ, πληροφορώ» (Βενιαμίν Λέσβιος), *ιδεάζομαι* «έχω εις τον νουν μου» (Π. Κοδρικάς 1818)· η λ. και στην *Αληθή ιστορία*).
- ιδεάτος*, επίθ. 256: πληροφορημένος, νοήμων.
- ίλερις*, η 335: ιλαρά.
- ιμπέριον*, το 379: αυτοκρατορία [< λατ. *imperium*].
- ινβαλίδος*, ο: απόμαχος 332 [< γαλλ. *invalide* και γερμ. *Invalide*].
- ιντερεσάρω* 331, 389: ενδιαφέρω· (παθητ.) *ιντερεσάρομαι [διά]* 313: ενδιαφέρομαι.
- ιντερέσον*, το: (1) 566 συμφέρον // *χωρίς ίδιον ιντερέσον* 410· (2) 357 ενδιαφέρον.
- ιοβόλος*, επίθ. // *ιοβόλος γλώσσα* 359-360 (Kotz.: Schlangenzunge)· *ιοβόλον νέφος* 272.
- ιπέλαφος*, ο 458: τάρανδος [αρχ.].
- ισοσταθμούμαι*, ρ.α. 545: ισοσταθμίζομαι // *ο λόγος φιλινάδα [...] με ποίον διαμάντι ισοσταθμείται;* [αρχ. -έω].
- ιστορισμένος*, μτχ. 585: ζωγραφισμένος (Κρ. & Τρ. *ιστορώ*).
- ίτσι*, το 519: είδος λολουδιού (ίσως κρίνο).
- καβάδι*, το 336: πολυτελές ένδυμα (καφτάνι) που το φορούσε αξιωματούχος ως σύμβολο εξουσίας (ιδ. στις παραδουνάβιες ηγεμονίες).
- καβαλαρία*, η 511: ιππικό [< βεν. *cavalaria*].
- καβαλιέρος*, η: ιππότης // *καβαλιέρος της Μάλτας* 352 [< βεν. *cavalier* ή ιταλ. *cavaliere*].
- κάδρον*, το 411: ζωγραφικός πίνακας (Κρ. & Τρ.).
- καζαντίζω*, ρ.μ. 446: κερδίζω [< τ. *kazandi*].
- και καν να*, σύνδ.: μακάρι να // *και καν να με άφηθεν εις ειρήνην!* 308.
- καιρός*, ο // *εις καιρόν οπού* 568, αντιθετικός σύνδ.: ενώ.
- καΐσι*, το: 498: βερίκοκο [< τ. *kayisi*].
- κακιωμένος*, μτχ. 309 (*κακιώνω* Κρ. & Τρ.).
- κακόγηρος*, ο 245.
- κακογνωρίζω*, ρ.μ. 395: δεν γνωρίζω καλά.
- κακοζώ*, ρ.α. 372 (Τρ.).
- κακοτυχίζω*, ρ.μ. 312, 429: λυπάμαι (Kotz.: bedauern).
- καλαγένιος*, επίθ. 446: τενεκεδένιος [< τ. *kalay*].
- καλαθόπλο*, το 519 (σε σκηνική οδηγία), 557: μικρό καλάθι.
- καλαντάρι*, το 375: ημερολόγιο (Τρ.) (Kotz.: Kalender).
- καλότατα*, επίρρ. // *ηξεύρω καλότατα* 431.
- καλούπι*, το // *δεν έρχεται στο καλούπι* 372: δεν πετυχαίνει (Kotz.: das frommte nicht) (πβ. τ. *kaliba gelmez*).

καλουτσικιά, η 437: ομορφιά.

καλούτσικος, επίθ. 497: όμορφος, νόστιμος // κοστίζουν καλούτσικα ασπρουλάκια 254 (δηλ. αρκετά λεφτά).

καλπουζάνης, ο 346, 434: κιβδηλοποιός (Βυζάντιος)· απατεώνας [< τ. *kalpazan*].

καμαράσης, ο 416, 436: αξιωματούχος που φρόντιζε τα ιδιαίτερα δωμάτια του ηγεμόνα στις παραδουνάβιες ηγεμονίες [< ρουμ. *çamãras*] (Kotz.: Kammerrath 'σύμβουλος').

καμίαν φοράν, επίρρ. 320, 428: ποτέ, ουδέποτε.

κανάρι, το 310, 459: καναρίνι (Τρ.: «(σπάν.)»· και Χριστόπουλος Τσαντσάνογλου, σ. 38).

κανναβούρι, το 554 (Κρ. [-ιν] & Τρ.).

καντσελαρία, η 386: γραφείο [< βεν. *cancelaria* ή ιταλ. *cancelleria*] (Kotz.: Kanzlei).

κανών, ο: διά κανόνα 589: κατά κανόνα, κανονικά.

κάπηλος, ο 235, 295: οιοπώλης.

καπιτάλι, το 421: (οικον.) κεφάλαιο (Τρ.).

καπόνι, το 319 (Τρ.).

καπρίτσιον, το 425 (Τρ. [-ο]).

καραβοπνιγμός, ο 436: ναυάγιο.

Καραγκιόζης, ο: θέατρο σκιών // δεν ευρίσκουν εδώ μήτε χαρτιά, μήτε καραγκιόζηδες 347 (δηλ. διασκεδάσεις).

Καραμάνης, ο 317: όνομα σκύλου (Νίκου-Γιωλτζόγλου: μαύρο σκυλι) [< τ. *karaman* 'μαυριδερός'] (Kotz.: Sultan).

καραούλι, το: σκοπιά (Τρ.) // φυλάγω караούλι 338: φυλάω σκοπιά.

καράφα, η (Τρ.) // μία καράφα κρασί 479.

καρδιόπονος, ο 586.

καρέτα, η 360: άμαξα [< βεν. *careta* ή ιταλ. *carretta*].

κάρτο(ν), το 428: τέταρτο (της ώρας) // κάρτο της ώρας 260 [<ιταλ. *quarto*].

καρτόφλι, το 264: πατάτα (Βυζάντιος) [< γερμ. *Kartoffel*].

κάσα, η 410: ταμείο [< ιταλ./βεν. *cassa*] (Kotz.: Kasse).

κάστρον, το 364: πόλη (και Μολιέρος).

κατάβραδο[ν], το: βράδυ // προς το [sic] κατάβραδα ΜΜ 28 [ο Πούχνερ διορθώνει σε τα 320]. (Βυζάντιος: 'très tard vers le soir' [sic]).

καταντιά, η: προκοπή // είμαι ικανός να θάλω εις καταντιά τον εαυτόν μου 435 [Βεντότης: κατάστασις].

καταντώ, ρ.α. 436: καταλήγω (κάπου).

καταπείθω, ρ.μ. 340, 490: πείθω (να).

κατάστασις, η: (και) κοινωνική θέση και οικονομική κατάσταση // – Και η καταστασίς σας; – Είμαι ένας τιμημένος πτωχός διάβολος 460.

κατατήκω, ρ.μ. 248: λιώνω, μαραζώνω (ρ.μ.) // Η ένδεια στενοχωρεί, όμως το πάθος κατατήκει 428.

κατσιρδίζω, ρ.μ.: αφήνω [κάτι] να μου ξεφύγει // *ένα τέτοιο κελεπούρι δεν πρέπει να κατσιρδίσει ένας πτωχός βαδάχος* 319· (μτχ.) *κατσιρδισμένος* // *κατσιρδισμένη κερατσούδα* 385: παραστρατημένη γυναίκα (βλ. *κερατσούδα*).

καύκαλο, το // *έχασε τα καύκαλά του* 466: έχασε τα λογικά του, παραφρόνησε.

καφαλτί, το: (1) 416 πρόγευμα, πρωινό· (2) 308 χαρτζιλίκι (Kotz.: Milchpfennige) [< τ. *kahvaltı*] (συν. *πρόγευμα* 513· χρησιμοποιείται και το ρ. *προγεύομαι* 237, 515).

καφενές, ο 252, 364 (Κρ. & Τρ.).

κβαλιτά, η: ποιότητα // *ο Μ είναι εξαιρετού κβαλιτάς* 412 [< ιταλ. *qualità*, πβ. όμως γερμ. *Qualität*].

κελάρης, ο 379: ο υπεύθυνος για την αποθήκη τροφίμων (Κρ.).

κελεπούρι, το 319: ευκαιρία [< τ. *kelepir*].

κερατσούδα, η 240, 385: γυναικούλα [υποκορ. του *κεράτσα* 'κυρία, αρχόντισσα' (Κρ., λ. *κυράτσα*)].

κερδαίνω, ρ.μ. 326, 341, 352, 429: κερδίζω (Κρ.).

κεφάλι, το: *βάνουν το κεφάλι τους κάτω διά τα εύμορφα κορίτσια* 540 (πβ. τ. *baş indirmek* 'υποτάσσομαι')· *έβαλε το κεφάλι του διά εμένα* 564 (πβ. τ. *baş koymak* επίσης 'υποτάσσομαι')· *κτυπώ το κεφάλι μου να...* 320 (Kotz.: *zerbreche mir den Kopf*)· [*τον άφησα*] *να τσακίζει το κεφάλι του* 317· *ένα κεφάλι ζάχαρη* 487: κώνος ζάχαρης (Ηπίτης: 'rain de sucre').

κηπουρός, ο 466 (πβ. *μπαχτσεβάνος*).

κίντι & κιντί, επιφών.: (με ουσιαστικό ή επίθετο χρησιμεύει ως (κωμικά) προσβλητικό επιφώνημα) // *κίντι μισογύνη* 333 (δηλ. εσύ που είσαι γνωστός μισογύνης έχεις ερωτευθεί γυναίκα· Kotz.: *Herr Weiberhasser*)· *κιντί διαβολεμένη!* 429 (Kotz.: *muthwilliges Kind*) [< τ. *gidi*] (πβ. και *εγκίντι*).

κινώ, ρ.α. 373: ξεκινώ, αναχωρώ.

κίοςκι, το 355 (Κρ. & Τρ.) (Kotz.: *Laube*).

κιτρινάδα, η: ίκτερος (Κρ.) // *θα καταντήσω ν' αποκτήσω καμιά κιτρινάδα* 375 (Kotz.: *gelbe Sucht*).

κλάσις, η: κατηγορία // *εις ποίαν κλάσιν πρέπει να σας αριθμήσει* 326.

κλωσαριά, η 318: κλώσα.

κοκόνα, η 465, 385, 389, 395: κυρία (ενν. παντρεμένη) [< ρουμ. *cocou* (αρσ.) και *cocouă* (θηλ.)].

κοκονίτσα, η 457, 461, 491: δεσποινίς (Kotz.: *Mamsel*) // *η κοκονίτσα Ανθίτσα* 414, 416· *η κοκονίτσα κόρη μου* 465· *καλή μου κοκονίτσα* 319 (Kotz.: *liebe charmante Madam Müller*) [υποκορ. του *κοκόνα* (βλ. λ.)].

κομάνδο, το: (1) διαταγές // *υπό κάτω εις το κομάνδο* (με γεν.) 362· (2) 446 πλοιαρχία [ιταλ./βεν. *comando*].

κομανταριά & κουμανταριά, η 387: το κυπριακό κρασί κουμανταριά (500 Kotz.: *Rheinwein*)· *γυαλάκι κομανταριά* 378 Kotz.: *Boutelle englisches Oel*).

κόμης, ο ΜΜ «Τα του δράματος πρόσωπά» 299 (βλ. και *κοντέσσα*).

κομμάτι, το // (ως επίρρ., με ρήμα ή επίθ.) 466, 477, 488 κλπ.: λίγο.

κόμοδος, επίθ. 254: άνετος [< ιταλ./βεν. *comodo*].

κομπλιμέντο, το 324-325: (1) 589 φιλοφρόνηση (Kotz.: *Kratzfüße*)· (2) ερωτοτροπία // *κάνω κομπλιμέντο* 497 (Kotz.: *den Hof Machen*) [ιταλ. *complimento*].

κοντά, χρονικό επίρρ. // *τώρα κοντά* 427: τώρα μόλις.

κοντέσσα ΜΜ «Τα του δράματος πρόσωπά» 299 [< ιταλ. *contessa*] (βλ. και *κόμης*).

κοντογούνι, το 457 (Τρ.).

κόντρα, επίρρ. // δεν πηγαίνομεν κόντρα 485 (Τρ.).

κοντραβάνδο, το 498: λαθραίο εμπόρευμα (Κρ., λ. κοντραμπάντο).

κοντροδάντζα [γρ. κοντραδάντζα;], η: είδος χορού (Kotz.: Contretanz) // η ανθρώπινη ζωή δεν είναι κοντροδάντζα 435 (Kotz.: das menschliche Leben ist kein Contretanz) [διεθνής λ., π.χ. γαλλ. *contre-danse* και ιταλ. *contraddanza*, αρχικά < αγγλ. *country dance*].

κοράγιον, το 382: κουράγιο, θάρρος [βεν. *corajo*].

κορδώνω, ρ.μ. // τα κόρδωσε 432: τίναξε τα πέταλα, πέθανε.

κορεσπονδάρω, ρ.α. 386: αλληλογραφώ [πβ. γερμ. *korrespondieren*].

κορεσπονδέντζα, η 318: αλληλογραφία [πβ. γερμ. *Korrespondenz*].

κορεσπονδέντοι 318 & κορεσπονδένται 386, οι (αιτ. κορεσπονδέντους 324): άνθρωποι με τους οποίους αλληλογραφούμε [πβ. γερμ. *Korrespondent*].

κοστίζω, ρ.μ.: δεν με εκόστιζε το τοιούτον άλλο τι, ειμή... 283.

κόστος, το 446.

κοτζαμένος*: βλ. τσαμένο[ν].

κότσια, τα: εκτύπησα τα κότσια μου 386: κατέβαλα υπεράνθρωπες προσπάθειες (Kotz.: habe ich mir denn nicht schon die unsäglichste Mühe deshalb gegeben?).

κουλούφι, το 399: θήκη για κοσμήματα [τ. *kilif*].

κουμανταριά: βλ. κομανταριά.

κουμάρι, το 385: αγγείο, δοχείο, κανάτα (Κρ. και Τρ.).

κουμάσι, το: (1) ύφασμα (Κρ.) // κουμάσια χίνδικα 446: ινδικά υφάσματα· (2) ένα καλό κουμάσι 473: (ειρων.) ένα κάθαρμα [< τ. *kumas*].

κούπα, η 500: ποτήρι (Κρ. και Τρ.).

κουρεύω, ρ.μ. // ας κουρεύεται 466.

κουριόζος, επίθ. 344, 362, 426, 456, 476, 485, 487, 500, 568: παράξενος, αξιοπερίεργος [< ιταλ./βεν. *curioso*] (πβ. *περίεργος*).

κουρσάρος, ο 433 (Κρ. & Τρ.).

κουρσεύω, ρ.μ. 410: ληστεύω (Κρ. και Τρ.).

κούρσος, το 412: τιμή συναλλάγματος [< ιταλ./βεν. *corso* και γερμ. *Kurs*].

κουτς! κουτς!, επιφων. 258: προσφώνηση σκύλου (προσθήκη του μεταφραστή).

κουτσοδόντης, ο 446: φαφούτης (Τρ.).

κούτσουρο, το // αναίσθητα κούτσουρα 265 (Kotz.: fühllose Klötze)· ξύλα κούτσουρα 447, 489: σαχλαμάρες (Kotz.: Larifari) (+ Σχολείον).

κουφίζω, ρ.μ. 271: ανακουφίζω (Κρ.).

κόφτω // παντάπασι δεν τους κόφτει διά... 431: δεν τους μέλει (βλ. και λάφι).

κόχη, η 477 (Τρ.).

κοχλιός, ο 540: κοχύλι (Κρ.).

κράζω, ρ.μ.: καλώ // να τον κράξεις στον δείπνον 339 (κύριος προς υπηρέτη).

κρανίο[ν], το (πληθ. κρανιά 488).

κραχ, ηχοποιητ. επιφών.: *κραχ το γεφύρι* 338 (Kotz.: krach).

κρεδιτόρος, ο 253: δανειστής [διεθνής όρος, π.χ. ιταλ. *creditore*, γερμ. *Kreditor*, λ. που χρησιμοποιεί ο Kotz.].

κρεμασταριά, η: αγχόνη // ο γάμος και η κρεμασταριά έρχονται πολλά νωρίς 465.

κρέματα (από) 450, 490: εξαρτάται (από).

κρίσις, η 261: δίκη (Kotz.: Prozess) // να τον παραδώσω εις τα χέρια της κρίσεως 263 (Kotz.: an den Galgen 'στην αγχόνη' [!]).

κρουύτσικος: βλ. -ούτσικος.

κυβερνημένος, επίθ.: είναι καλά κυβερνημένος 418: διαχειρίζεται καλά τα οικονομικά του, είναι εύπορος· ένας δουλευτής και κυβερνημένος άνθρωπος 435.

κυβέρνησις, η: (1) διαχείριση // να αναδεχθεί την κυβέρνησιν αυτού του υποστατικού 351 (Kotz.: der häusliches Wirtschaft anzunehmen)· (2) 251 περιουσία, πόρος εισοδήματος (βλ. ανήκω).

κυβερνώ, ρ.μ.: διαχειρίζομαι // Αυτή να κυβερνά την εσωτερικήν οικονομίαν του σπιτιού 321.

κυμαίνει, ρ.α. 276: (για συναίσθημα) κοχλάζει [αρχ.].

κυρίτσης, ο: κύριος, άρχοντας (Κρ.) // ε, κυρίτση μου 255 (εδώ ειρων.) (Kotz.: mein feiner Herr).

λαζαρέτον, το: λοιμοκαθακτήριο· 374 (μτφ.).

λαιμομόνδιλον, το 460.

λαιμός, ο // θγάλε τον λαιμόν σου μακάρι στον δρόμον 467 (Kotz.: brechen sie sich unterwegs den Hals).

λακαρδί, το: (εδώ) φλυαρία // τελείωσαν τα λακαρδιά 320 (Kotz.: und damit holla!) [πβ. σώθηκαν πια τα λακιρδιά (Μελπομένη 308)]· με τα λακαρδιά σας [...] κοντεύετε να λησμονήσετε ότι... 321 [συνήθ. λακιρδί < τ. *lâkiridi*].

λανθάνομαι, ρ.α. 271, 430: κάνω λάθος.

λάφι, το: φλυαρία, ανοησίες // με τα λάφια μας εξέχασα 557· κόφτομεν λάφι 520 (ο Κοκκ. ερμηνεύει: «χωρατεύομεν»)· δεν έχω σκοπόν να σας πουλήσω [...] λάφια 446: να σας μιλήσω για ασύστατα πράγματα [< τ. *lâf*].

λιανό, το: κέρμα μικρής αξίας // μήτε λιανό 432: ούτε δεκάρα.

λίτρα, η 251, 272: αγγλική λίρα [αρχ.] (Kotz.: Pfund).

λογής // τι λογής; (1) 430: με ποια έννοια· (2) 307 με ποιον τρόπο· πάσα λογής 477: κάθε είδους.

λογοιτάτικος, επίθ. 582: λογοτατίστικος.

λόγος, ο // λόγος άδεται, ότι 532: λέγεται ότι (άδεται λόγος Βεντότης: 'on dit') (Kotz.: ein Gerücht sagt) // ο ορθός λόγος 453 (Kotz.: Vernunft).

λόζα, η 261: θεωρείο θεάτρου [< γαλλ. *loge*· πβ. και γερμ. *Loge*].

Λόνδρα, η 235, 262: Λονδίνο [< ιταλ. *Londra*].

λότος, ο 292: λαχείο (Βυζάντιος) (Kotz.: Lotto) [< βεν. *loto* ή ιταλ. *lotto*].

λουλές, ο 525: «πήλινη εστία του ναργιλέ, στην οποία τοποθετούνται τα κάρβουνα και ο καπνός» (Κρ.).

μα // μα καλά 485 (βλ. και ψωμί).

μαγιόρος, ο 405, 299 («Πρόσωπα»): ταγματάρχης [< γερμ. *Major*].

μαγούλα, η 555: ύψωμα, λόφος (Τρ.).

μαϊμού, η // ένα ανθρωπάριον ωσάν μαϊμού 420 (Kotz.: Kerl wie ein Pavian)· εσύ είσαι μια μαϊμού 449· είναι η μαϊμού του πατρός του 322 (δηλ. τον μαϊμουδίζει, μιμείται τις χειρονομίες του· Kotz.: Affer seines Vaters).

μακάρι, επιφών. // βγάλε τον λαιμόν σου μακάρι στον δρόμον 467.

μάκρος, το 446: (εδώ) ύψος, μπόι.

μανζέτο[ν] & μανσέτο[ν], το (πληθ. μανζέτα 242, μανσέτα 279): μανικέτι [γαλλ. *manchette* (θελ.)· πβ. και τη θελ. γερμ. λ. *Manschette* την οποία χρησιμοποιεί ο Kotz].

μανίκι, το // μιλούν ανάμεσόν τους μια γλώσσα σα γύφτικην, οπού ένας άλλος τα μανίκια του να φάγει δεν μπορεί να τους απκάση [δηλ. να απεικάση, να καταλάβει] τι λέγουν 522.

μανσέτο[ν]: βλ. μανζέτο[ν].

μαρέ (αρσ.), μαρή! (θελ.), επιφών.: μωρέ! μωρή! // Μαρέ τι έρωσ; 533· Μαρή! Συ τρελάθηκες 517.

μάρσι, το 362: (στρατιωτική) πορεία [< γερμ. *Marsch*].

μαρτυρικά, τα // καλά μαρτυρικά 268: καλές συστάσεις (για εργασία) (πβ. Κρ. μαρτυρικών).

μάσα, η 572, 588: τραπέζι [< ρουμ. *masă*].

μασκαράδικος, ο: γελοίος· αναιδής // μασκαράδικο πράγμα 350 (Kotz.: *närrisch*)· μασκαράδικα πράγματα 386 (αναφέρεται σε ανθρώπους και σε μύγες: Kotz.: *impertinentes Geschmeiß*) [< μασκαράς (βλ. λ.)].

μασκαραλίκι & μασχαραλίκι, το 333, 591: αστείο· (πληθ.) μασκαριλίκια 293, 439, 533: καραγκιοζιλίκια [< τ. *maskaralik*].

μασκαράς & μασχαράς 447, 482: γελωτοποιός· παλιάνθρωπος, απατεώνας [η διπλή σημασία της λέξης πιθ. οφείλεται σε συμφυρμό δύο άσχετων μεταξύ τους λέξεων: του βεν. *mascara* 'προσωπίδα' και του τ. *maskara* ή *mashara* 'γελωτοποιός· παλιάνθρωπος'].

μάστορης, ο 260, 261: άνθρωπος πολύ ικανός ή επιδέξιος (σε) (Τρ., λ. μάστορας).

ματα-: ξανα- // δεν το ματακάμω 554· δεν ματαπατούσε πλια 328 (μιλάει ένας χωριανός)· δεν θέλει πλια να σε ματαμιλήσει 560.

με το να, σύνδ.: επειδή, διότι // με το να μην έχω την τιμήν να την γνωρίσω 490.

μέγκλος, ο // Όταν τα παιδιά [πρόσθεσε είναι μικρά,] είναι όλα ωραία, αφού μεγαλώσωσι πλέον, γίνονται ύστερα μεγάλοι μέγκλοι 423 (Kotz.: Bengel 'χοντράνθρωπος') [άγν. ετυμ.· η λ. μέγκλος εμφανίζεται και στα *Είδωλα* (1893) του Ροϊδη, σ. 256-257, ως αντίστοιχη του γαλλ. *dadais* 'μπουνταλάς'⁹³].

⁹³ Βλ. <https://sarantakos.wordpress.com/2011/03/18/mencla/>. Ο Σαραντάκος παραπέμπει, μεταξύ άλλων, στις νεότερες εκδόσεις του λεξικού Μπαμπινιώτη, οι οποίες προτείνουν ετυμολογία από το ποντιακό μέγκλα 'πέος'. Συμφωνώ με τον Σαραντάκο ότι η δήθεν ετυμολογία της λ. από την αγγλ. φρ. *made in England* είναι τελείως αβάσιμη. Αν και η απόδοση του Bengel ως μέγκλος εκ μέρους του Κοκκινάκη θα μπορούσε να μας κάνει να σκεφτούμε μήπως υπάρχει κάποια συγγένεια ανάμεσα στην ελλ. και τη γερμ. λ., ο Κοκκ. μάλλον θυμήθηκε τη λ. μέγκλος λόγω τυχαίας ηχητικής ομοιότητας με τη γερμ. λ.

μειδάνι, το // φάνηκαν στο μειδάνι 294 (δηλ. στον συγκεκριμένο τόπο)· στέκονται τρεις άνθρωποι στο μειδάνι 363 (δηλ. μαζί, στον ίδιο χώρο) [< τ. *mejdān*, κυριολ. 'πλατεία']· θγάλω στο μειδάνι 386: βγάζω στη φόρα [πβ. τ. *mejdāna cikarmak*].

μερεμέτισμα, το 341: επιδιόρθωση (Τρ.).

μερικός, επίθ: κάμποσος, αρκετός (Κρ.) // από μερικόν καιρόν 252· προ μερικόν καιρόν 320.

μεριτάρω, ρ.μ.: αξίζω· (με άμεσο αντικείμεν.) 249, 357· (με να) 356, 421, 484.

μέριτον, το 445: αξία.

μέση, η // Αμ κι εγώ ήμουν στη μέση 362: αλλά ήμουν κι εγώ εκεί.

μεταδοτικός, επίθ. 462: γενναιόδωρος (αντ.: φιλάργυρος).

μετανοητικός, ο // μετανοητικά μου γράμματα 532.

μετρητά, τα 480 // εις μετρητά 414.

μηχανική, η: έμαθα [...] την μηχανικήν 248 (Kont.: drehseln, δηλ. την τέχνη του τορναδόρου).

μικρούτσικος: βλ. -ούτσικος.

μιλιούνι, το 265, 266: εκατομμύριο (Κρ. και Τρ.).

μιρί, το (ο Κοκκ. γράφει *μοιρί*): κρατική περιουσία // έγιναν μιρί 532: δημεύτηκαν (Kotz.: confiscirt) [< τ. *miri* [< *mir* 'ηγέτης, αφέντης'], αντ. του *mülk* 'ιδιοκτησία που ανήκει σε ιδιώτη'].

μισθωτός, ο // ανθρώπους, των οποίων η ζωή είναι μισθωτή (για στρατιώτες) 483 (αρχ., Κρ., Τρ.).

μόδα, η 243// έγινε μόδα 583· δεν έχει τα μαλλιά του κατά την μόδα 424.

μοιρί: βλ. μιρί.

μοκαέτισσα, επίθ. 335: επιμελής // αυτή είναι μοκαέτισσα 321 (Kotz.: sie gibt sich viel Mühe) [θηλ. του μοκαέτης, < τ. *muκαγγετ*]. Ο συνηθέστερος ελλ. τύπος είναι μουκαέτης (πβ. ρουμ. *mucaet* (Suci))

μόλις, επίρρ. // μόλις να τον είδα δύο φορές από μακριά 339 (= μόλις που).

μοναχούτσικος: βλ. -ούτσικος.

μονέδα, η 244, 266, 447: νόμισμα // αληθινή μονέδα 434 (το αντίθετο του κάλπικη μονέδα (βλ. και τσίλικος)).

μονοπωλείον, το 433: μονοπώλιο.

μόρικος, επίθ.: χρώματος σκούρο καφέ // μόρικο άτι 318 [Kotz.: brauner Hengst] [ίσως < τ. *mor* 'μενεξεδής, βυσσινής· σκούρο καφέ' < αρμενική λ. συγγενική του αρχ. ελλ. *μόρον* 'μούρο'] (Βυζάντιος: 'μελανοπόρφυρος').

μούμια, η 411, 488.

μουρδάρικος, επίθ.: βρώμικος // μουρδάρικα [...] παιδιά 308 [< τ. *murdar*].

μουρμούρας, ο 529.

μουσαφίρης, ο 329, 416, 428: φιλοξενούμενος, ξένος (Τρ.).

μουσουλμάνος, ο 540.

μουστερής, ο 415: πελάτης, αγοραστής (Κρ. και Τρ.).

μούτρα, τα // τι μούτρα είναι αυτά! 386 (Kotz.: Jeminegesicht)· εδώ δεν είναι τίποτε για τα μούτρα σου 498 (Kotz.: hier gibt es nichts zu schmausen).

μούτσουνον, το 371: (μειωτ.) πρόσωπο (Κρ.) (Kotz.: Menschengesicht).

- μουφλουζεύω, ρ.α. 238: χρεοκοπώ (και μτφ. 473) (Βυζάντιος) [< μουφλούζης 'χρεοκοπημένος' < τ. *müflis*].
- μουφλουζλίκι 410 & μουφλουζλούκι 238, το: χρεοκοπία (Βυζάντιος) [< τ. *müflislik*].
- μπα!, επιφών. έκπληξης 480.
- μπαγατέλα 245, 336, 376, 479, 592 & παγατέλα ΠΑ49 (ο Πούχνερ διορθώνει σε μπαγατέλλα 438), η: ασήμαντο πράγμα [< βεν. *bagatela* ή ιταλ. *bagattella*] (Kotz.: Nichts von Bedeutung).
- μπαϊλσιά, η 385: λιποθυμία (Kotz.: Ohnmacht) [η λ. μαρτυρείται στην Ήπειρο· πιθ. < μπαϊλντισιά < μπαϊλντίζω < τ. *bayıldi*]: χρησιμοποιείται και το λιποθυμία στην ίδια σελ.
- μπάλο, το 283, 316: χορός, χοροεσπηρίδα [< βεν. *ballo* ή ιταλ. *ballo*].
- μπαμπάκας 392, 401, 437 & παπάκας 431, 442, ο: πατερούλης.
- μπαμπαλίκης, ο 303, 304, 307: γέρος (πρόκειται για το πρόσωπο της ΜΜ που λέγεται απλώς «Ένας γέρων» 299) [< τ. *babalik* 'πατριός· πεθερός· θετός πατέρας· απλοϊκός γέρος'· πβ. ρουμ. *babalâc* 'σεβάσμιος (ή απλοϊκός) γέρος' (Suciü)].
- μπάμπω, η 308 (γεν. της μπάμπως αλλά της μπάμπω Μάρως στην ίδια σελ.): γιαγιά, γριά [πβ. βουλγ. *бабо*, κλητ. του *баба*] (βλ. και *βάβω*).
- μπάνκα, η 310: μπάγκος (Κρ. και Βυζάντιος).
- μπαξίσι, το 586: (εδώ) ανταμοιβή (για τη σύλληψη εγκληματία).
- μπάρεμ, επίρρ.: (1) 385 τουλάχιστον· (2) 289 καν (< τ. *barim*).
- μπασιάς, ο: αφεντικό // και καθώς είν' ο μπασιάς, έτσι κι ο δούλος 320· ο μπασιάς μου ΠΑ 107 (ο Πούχνερ διορθώνει λανθασμένα σε μπάσσας 477) [σύμφωνα με το γλωσσάρι στην Εφημερίδα Μαρκίδων Πούλιων, μπασιάς < σλαβ. *baša* 'πατέρας', τιμητικός τίτλος ηλικιωμένου άντρα· πβ. όμως ρουμ. *bas* 'αρχηγός συντεχνίας' (Suciü)] (βλ. όμως και πασιάς).
- μπαχτσεβάνος, ο 556: κηπουρός (πβ. κηπουρός).
- μπαχτσές, ο 413: κήπος (Κρ. και Τρ.) (319: Kotz.: Park).
- μπερδές 500 & περτές 555: κουρτίνα (Τρ., λ. μπερντές) // (μτφ.) Όλα ηξεύρετε να τα κρύπτετε υποκάτω εις ένα μυστικότατον περδέν 332 (δηλ. πέπλο).
- μπινισάκι, το 387: μικρό πανωφόρι [υποκορ. του μπινίσι < τ. *binis*].
- μπιτάνκης, ο 528: αλήτης (Kotz.: Landstreicher) [άγν. ετυμ.].
- μπουγάτσα, η 500 (Τρ.· Kotz.: Kuchen).
- μπρε, επιφών. 415, 468, 533: (έκφραση έκπληξης) // Μπρε Παναγία μου 328 (Kotz.: Du lieber Gott)· μπρε ντιπ (βλ. ντιπ).
- μπριλάντι, το 408, 410, 412: διαμάντι, «αδάμας αμφίτητος (ολόκληρος), diamant brillant, ή απλώς brillant, ο ένθεν και ένθεν γωνιότητος» (Ηπίτης) [πβ. γαλλ. *brilliant*, βεν. *brillante*, ιταλ. *brillante*, ρωσ. *bril'ant*, τ. *pirlanta*] (χρησιμοποιείται και το διαμάντι).
- νάζι, το (Τρ.) // χωρίς νάζια 456 (Kotz.: ohne Umstände).
- ναίσκε, επιφών. 336, 465: μάλισα (χρησιμοποιείται και το μάλισα 557).
- νεγότσιον, το 481: συναλλαγή [< ιταλ. *negozio*].
- νέμτσικα, επίρρ. 268: (στα) γερμανικά [< νέμτσικος < τ. *Nemçe* 'Αυστρία· Αυστριακός' < σλαβ.].

νερέκα, η 239, 401, 431: μαμάκα [υποκορ. του νενέ < τ. *nene/nine* '(σήμερα) γιαγιά'· πβ. ρουμ. *nenească* 'μαμάκα' (Suciū)].

νοστιμεύομαι, ρ.μ. 241, 381, 481, 385: μου αρέσει (Τρ.).

νους, ο // δεν έρχεται καθόλου στον νουν μου 466: δεν μπορώ να το φέρω στο νου μου [πβ. τ. *akilima gelmez*].

νταούλι, το // αν κτυπήσωμεν πρώτα νταούλια, μας κλείνουν την θύραν 567 [το χωρίο είναι δυσερμήνευτο· Kotz.: wenn sie vorher anklopft, so schließt er die Thüre zu 'αν χτυπήσει κανείς πρώτα, θα κλειδώσει τις πόρτες'].

ντε, επιφών. // ντε καρδιά 456 (δηλ. κουράγιο (;)· Kotz.: frisch auf).

ντζάνουμ: βλ. τζάνουμ.

ντιπ: (1) (αντων.) τίποτα // μπρε ντιπ 513: απολύτως τίποτα (Kotz.: gar nichts)· (2) (επίρρ.) εντελώς // αμά ντιπ του βγάλαμε τα μάτια 564 [τ. *dip* 'πάτος, κατώτατο σημείο' (Τρ.)].

ντόπια σκριτούρα, η 268: (στη λογιστική) διπλογραφία (Kotz.: doppelte Buchhaltung) [< ιταλ. *doppia scrittura*]· βλ. και παρτίδα.⁹⁴

νυκτοβάτης, ο 292: υπνοβάτης (Τρ.) (Kotz.: Nachtwandler).⁹⁵

ξεμυστηρεύομαι, ρ.μ.α. 488-489, 550: εκμυστηρεύομαι.

ξεπιάνω, ρ.μ. 517· (παθητ.) ξεπιάνομαι, ρ.μ. 517: ξεμπερδεύομαι, παύω να πιάνομαι [από κάτι].

ξεροκοκκινίζω, ρ.α. 546: γίνομαι κατακόκκινος από τη ντροπή.

ξετιμώ, ρ.μ. 412, 422: εκτιμώ την αξία ανθρώπου ή πράγματος.

ξετραηλισμένος, επίθ. 249: κουρελιάρης, ρακένδυτος (Kotz.: mit Lumpen bedeckt).

ξετσακώνομαι, ρ.α. 517: ξεπιάνομαι (βλ. λ.), παύω να κρατιέμαι (από κάτι) [< τσακώνομαι, βλ. λ.].

ξεχασμάρα, η 241: ιδιοτροπία, χαζομάρα.

ξεχασμένος, επίθ. 303, 305, 307, 318, 485: ηλίθιος, τρελός, χαζός.

ξιπάζομαι, ρ.α.: ξαφνιάζομαι, τρομάζω.

ξόανον, το // ένα μωρόν φαντασιώδες ξόανον 369 (Kotz.: einen albernen, eingebildeten Laffen).

ξύλα κούτσουρα: βλ. κούτσουρα.

ξυλομετρώ, ρ.μ. 554: δέρνω, μπατσίζω.

ξυλοσχίστης, ο 536: υλοτόμος.

ξυπνητός, επίθ. 435: έξυπνος (πβ. έξυπνος).

ξώκαρδος, επίθ.: αδιάφορος, μη ένθερμος // ξώκαρδος αναστεναγμός 547· (επίρρ.) ξώκαρδα 589.

ογληγοράδα, η 539.

οικονομία, η: διοίκηση, διαχείριση νοικοκυριού (Κρ.), φροντίδα και επίβλεψη του σπιτιού // είδησις [= γνώση] της οικονομίας 593· Αυτή να κυβερνά την εσωτερικήν οικονομίαν του σπιτιού 331.

⁹⁴ Πβ. τίτλο βιβλίου *Η Σκριτούρα δόπια ήτοι ή τάξις των πραγματευτάδικων κατάστιχων. Συντεθεισα εις την άπλην ημών διάλεκτον παρά τον Θωμά Δημητρίου του Σιατιστέως* (Βιέννη 1794).

⁹⁵ Ο Κουμανούδης χρονολογεί τη λ. (στο θηλυκό γένος) στο 1863.

οικονόμισσα, η 379, 518: η υπεύθυνη για τη διαχείριση του νοικοκυριού (Κρ.).

οκαζιόνε, η: ευκαιρία // έχω οκαζιόνε να... 477 [< ιταλ. *occasione*].

όκτικας, ο 435: φυματίωση, χτικιό (Kotz.: Schwindsucht) [ετυμ. βλ. Τρ. λ. χτικιάζω] (βλ. και οχτικιάζω).

Ολάνδα, η 411, 423: Ολλανδία [< ιταλ. *Olanda*].

ομώνω, ρ.α. 592: ορκίζομαι [< αρχ. *ὀμνύω*].

ονδάς & οντάς, ο (συχνάκις): δωμάτιο [< τ. *oda*].

ονδατζικόπλο, το 319: μικρό δωμάτιο [< τ. *odacik* (υποκορ. του *oda*) + -οπ[ου]λο].

ονδατζίκος, ο 319: μικρό δωμάτιο [< τ. *odacik* (βλ. πιο πάνω)].

όντας, σύνδ. 430: όταν.

ορδινάρικος, επίθ. 379: κοινός [< λατ. *ordinarius*].

ορίζω, ρ.μ.: Καλέ τι ορίζετε; 323: Τι μου λέτε! (Kotz.: Was Sie mir sagen!).

οστίνδικος, επίθ. // οστίνδικη συντροφία, η 268: East India Company [Kotz.: bei der Ostindischen Kompagnie] (πβ. χίνδικος).

ότι, επίρρ. 524: τώρα μόλις.

ουτιδανός, ο: 361: τιποτένιος (αρχ.).

-ούτσικος:

- αρκετούτσικος 316
- αρρωστούτσικος 238
- βαριούτσικος 264
- κρυούτσικος 385
- μικρούτσικος 242, 392
- μοναχούτσικος 532
- παστρικούτσικος 336
- πονηρούτσικος 430
- τρελούτσικος 382.

οφικιάλος, ο 513, ΠΑ συχνάκις: αξιωματικός [< λατ. *officialis*].

οφίκιον, το 514: αξίωμα [< λατ. *officium*].

όχι δα 313, 7, 478 (Kotz.: Nicht doch· ach warum nicht gar).

οχτικιάζω, ρ.α. 563: χτικιάζω (βλ. και όκτικας).

παγατέλα: βλ. μπαγατέλα.

παζάρι, το // το παζάρι έκλεισεν 424 έγινε η συμφωνία (Kotz.: der Handel ist gemacht)· εκάμετε τα παζάρια; 573 (προκειμένου για γάμο· Kotz.: hast du deine Gefühle laut werden lassen?)· να τα εβγάλω εις το παζάρι 248: να τα προσφέρω προς πώληση (Kotz.: zu Markte bringen).

παθ, επιφών. 344: μπα (Kotz.: Nun).

παιγνίδια, τα 500: μουσικά όργανα.

παιδιακίσιος, επίθ.: (1) παιδιάστικός // παιδιακίσια καμώματα 448· (2) παιδικός // παιδιακίσια τσουράπια 513.

- παλικαριάτικα, επίρρ. 514, 533, 576: παλικαρίσια.
- παντάπασι, επίρρ. 431: (με αρνητική σημασία) καθόλου // *μη ταραχθείτε παντάπασι* 455.
- παπαβαγγέλιο // *είναι άλλο παπαβαγγέλιο* 303 (δηλ. είναι άσχετο, άλλου παπά ευαγγέλιο· Kotz.: das laß ich noch hingehn).
- παπάκας: βλ. μπαμπάκας
- παπούτσι, το // *ο ξένος παπούτσι* 339 (δηλ. έφυγε αμέσως· Kotz.: der lief davon)· *γλήγορα παπούτσι* 478: πρέπει να το στρίψω.
- πάρα, επίρρ.: *πάρα ολίγους* 584· *πάρα πουρνό* 252.
- παρα-: *γούνες και παραγούνες* 327.
- παραθύω, ρ.μ. 271 (σε σκηνική οδηγία): χώνω [αρχ.].
- παράδα, η 323: παρέλαση [< βεν. *parada*, γαλλ. *parade* ή γερμ. *Parade*].
- παραδελφή, η: ομογάλακτη αδελφή // *η ευθυμία είναι παραδελφή του έρωτος* 493.
- παρακάλεσις, η 411 (πληθ. *παρακαλέσεις* 581): παράκληση (+ *Σχολείον*).
- παρακοπή, η 245: θραύσμα (Kotz.: Abschnitzel) [αρχ.].
- παραμπαμπάς, ο 464: θετός πατέρας (Kotz.: Pflegevater).
- παρανοστιμεύομαι, ρ.μ. 323: (με αρνητ. μόρ.) *δεν μου πολυαρέσει // δεν παρανοστιμεύομαι να χωρατεύω* 318.
- παράνω, επίρρ. 307, 555-6, 558: περισσότερο, παραπάνω.
- παραξενάδα, η 426, 454: παραξενιά.
- παρατηρώ, ρ.μ. 371: τηρώ (κανόνες).
- παράωρος, επίθ.: άτοπος, ανάρμοστος // *ο χορατάς σου είναι παράωρος* 514.
- παρδαλούδι, επίθ. (;): ποικιλόχρωμο, παρδαλό // – *Τι λογής ρούχα φοράει; – Ανοικτά παρδαλούδια* 459 (Kotz.: luftig).
- παρλαμέντο, το 447: Βουλή (εδω: στο Λονδίνο) [< ιταλ. *parlamento*].
- παρουσία, η: *επί παρουσία* (με γεν.) 456.
- παρρησιάζομαι, ρ.α. 455: παρουσιάζομαι.
- πάρτη, η: μέρος // *αυτός θε να πάρει την πάρτην μου* 435 [βλ. ετυμ. στο Τρ. λ. *πάρτη*].
- παρτίδα, η // (1) στήλη ή εγγραφή (σε κατάστιχο) // *με ποιαν παρτίδα του καταστίχου πρέπει να την περάσω;* 481 (Kotz.: Rubrik)⁹⁶ (2) 433 εμπορική συνεργασία (;).
- παρτσάς, ο: κομματάκι // *μήτε [...] ένας παρτσάς χαρτί* 477 [< τ. *ραρσα*].
- πασιάς, ο: πασάς // *ο πασιάς απ' το Σκούταρι* 380: ο πασάς της Σκόδρας.
- παστρικός, επίθ.: καθαρός // *παστρικός αέρας* 317 (Kotz.: frische Luft).
- παστρικούτσικος: βλ. -ούτσικος.
- πάταρος, ο: μπάτσος, σφαλιάρια // *μοι δίδει έναν πάταρον οπού ο ουρανός σφονδύλι μοι φάνηκε* 554.

⁹⁶ Πβ. τίτλος βιβλίου Ι.Τ. [Ιωάννη Ταμπίσκου;], *Εμπορική Όδηγία ήτοι Ακριθής, και σαφεστάτη διδασκαλία να κρατηῆ τινάς τὰ κατάστιχα εἰς παρτίδαις διπλαῖς, κοινώς τὴν σκριτούρα ντόπια...Τεργεσίω, 1793. Βλ. και ντόπια σκριτούρα.*

- πατιρδί, το 293: θόρυβος, φασαρία (βλ. Τρ. λ. πατιρντί).
- πατριά, η 542, 587: οικογένεια (ο Κοκκ. ερμηνεύει τη λ. ως φαμιλία).
- παφ, ηχοποιητ. επιφών. 554.
- πεζοδρόμος, ο 535: ταχυδρόμος (Βεντότης: messenger à pied, porte lettres).
- πειράζω, ρ.μ. // (παθητ.) Ευχαριστώ, μην πειράζεσαι. [= Μην ενοχλείσαι για μένα] – Καλέ τι πείραξες; 324.
- πείραξες, η 324: ενόχληση (Βεντότης: «ενόχλησις, importunité»).
- περβάζι, το 407: (εδώ) μέρος ενδυμασίας (Kotz.: Aufschlag 'πέτο').
- περιεργάζομαι, ρ.μ. 475: αντιλαμβάνομαι.
- περίεργος, επίθ. 320: αυτός που έχει περιέργεια // είμαι περίεργη να τον ιδώ 320 (πβ. κουριόζος).
- περιστέλλω, ρ.μ. 431: περιορίζω (Τρ.).
- περιστροφώμαι, ρ.α. 272: περιστρέφομαι.
- περούκα, η 431 (Τρ.).
- περσόνα, η: πρόσωπο // μία τιμημένη περσόνα 336 (Kotz.: Person) [< ιταλ. *persona*].
- περτές: βλ. μπερδές
- πεστεμάλι, το 487: ποδιά [< τ. *peştemal* με αρχική σημασία 'πετσέτα για την πλάτη, δηλ. του μπάνιου'] (βλ. και τεστεμέλι).
- πίθα, η 263: μπίρα [< σλαβ., π.χ. βουλγ. πιβο].
- πικαρίζομαι, ρ.α.: πικάρομαι (Τρ., βλ. πικάρω), ερεθίζομαι // να μην πικαρίζομαι από τοιαύτα μικρά πράγματα 376.
- πλαλώ, ρ.α. 522: πηλαλώ (Τρ., βλ. λ.), τρέχω, ορμώ.
- πλατς, ηχοποιητ. επιφών. // πλατς σαν μια πάπια 339 (Kotz.: patschen).
- πλεμόνι 479, πλιμόνι 473 & πλιμούνι 479: πνεύμονας (Τρ. πλεμόνι).
- πληροφόρησις, η 366.
- πλίκος, ο: περιτύλιγμα // ο έξω πλίκος 536 [< ιταλ. *plico*].
- πλουμ, ηχοποιητ. επιφών.: πλουμ ο Άρχοντας 338 (Kotz.: plumps).
- πλυστικά, τα 476, 572: μπουγάδα.
- πνίγω, ρ.μ. // επνίγηκαν τα καράβια μας 437 (δηλ. ναυάγησαν) (πβ. караβοπνιγμός).
- πολίτης, ο 532, πολίτις, η: μέλος της μεσαιας (αστικής) τάξης // η ευγενεία σας είσθε ευγενής, και η Ανθίτσα μόνον απλώς πολίτις 457 (Kotz: eine Bürgerliche).
- πολιτικόν, το 349, 487: ευγένεια.
- πολιτικός, επίθ. (1) ευγενικός 254, 345· (2) πολιτικός // τον πολιτικόν τον κόσμον 323.
- πόλιτσα, η 410 και συχνάκις: συναλλαγματική [< ιταλ. *polizza*] (Kotz.: Wechsel) // (για πόλιτσα) Πρέπει να την προτεσάρω [δηλ. διαμαρτυρήσω]. Εγώ μήτε την ετράβηξα [δηλ. εξέδωσα], μήτε την ατσετάρισα [δηλ. αποδέχτηκα], μήτε την ετζιράρισα [δηλ. οπισθογράφησα προκειμένου να τη μεταβιβάσω σε τρίτον] ΠΑ 113, Πούχγερ 481 // Ένα κορίτσι είναι μια πόλιτσα, την οποίαν ο πατήρ τραβά, και ο γαμβρός την ατσετάρει 425.
- πονηρούτσικος: βλ. –ούτσικος.

- πονόκαρδος, ο: συμπάθεια, συμπόνια // με πονόκαρδον 513.
- πορταντίνια, η 323: φορητό κάθισμα (Kotz.: Lehnssessel 'πολυθρόνα') [< ιταλ./βεν. *portantina* 'φορητό κάθισμα'].
- πόστα, η 411: ταχυδρομείο // με την σημερινήν πόσταν 476, 499· με κάθε πόστα 323.
- ποστιλιόνης, ο 428: ταχυδρόμος [< γερμ. *Postillion*· πβ. γαλλ. *postillion*, ιταλ. *postiglione* κλπ.].
- πούδρα, η 416, 505 & πούτρα ΠΑ 22 (ο Πούχνερ 420 διορθώνει το πούτρα σε πούδρα) (Τρ. πούδρα).
- πούντο, επίρρ.: ακριβώς // πούντο στες έξι ώρες 496 (Kotz.: Punct zwölf Uhr) [< ιταλ. *punto*].
- πούντος, ο 495: χαρακτηριστικό [< ιταλ. *punto*].
- πουρνό(ν), το: πρωί 244, 323· (ως επίρρ.) (με άρθρο) το πουρνό 249· (χωρίς άρθρο) 237 // πάρα πουρνό 252· Διά πού τόσον πουρνόν 420· αύριον πουρνό πουρνό 374 (Τρ.) (συν. ταχινό).
- πούτρα: βλ. πούδρα.
- πράβο, επιφών. 431 (συν. άφερουμ).
- πράγμα, το // πολύ πράγμα! 464: (ειρων.) και τι μ' αυτό; (προσθήκη του μεταφραστή)· τέτοια πράγματα! 378, 418: μη λες ανοησίες.
- πραγματέια, η: (1) 414, 445 επιχείρηση· (2) 414, 479 εμπόρευμα.
- πραγματευτάδικα, επίρρ.: με τρόπο που θυμίζει το εμπόριο // Ο πατέρας μου και ο πατέρας σου εσυμφώνησαν εις τον γάμον μας ολίγον πραγματευτάδικα 494.
- πράξις, η // να θάλω εις πράξιν τον σκοπόν μου 351.
- πρέζα, η (Τρ.) // παίρνει μίαν μεγάλην πρέζαν ταμπάκον 474.
- πρετενδέρω, ρ.μ. 322, 394: απαιτώ [< βεν. *pretender* ή ιταλ. *pretendere*].
- πρίντζιπας, ο 305, 323, 369: πρίγκιπας [< ιταλ. *principe*] (χρησιμοποιείται και το πρίγκιπας, γεν. πρίγκιπος 323).
- πριντζιπέσσα, η 376: πριγκίπισσα [< ιταλ. *principessa*].
- προ, πρόθεση // (με γεν.: μιλάει ένας άρχοντας) προ μερικόν μηνών· (με αιτ.: μιλούν υπηρέτες και χωριανοί) προ μίαν εβδομάδα 308· προ το γεύμα 317· προ μερικόν καιρόν 320.
- προβάλλω, ρ.μ.: προτείνω // της επρόβαλα να μείνει εδώ 351.
- προβλέπω, ρ.μ.: προμηθεύω // θε να του προβλέψεις δούλους 474 [η συγκεκριμένη σημασία πιθ. επηρεάζεται από το ιταλ. *pronvedere*].
- πρόβλημα, το 445: πρόταση (βλ. αποβάλλω).
- προγεύομαι, ρ.α. 327, 515: προγευματίζω.
- προκόβω, ρ.μ.α.: (εδώ, ειρων.) αποτυχαίνω // προκόψαμεν 265, 293, 336· το προκόψαμεν 424· το πρόκοψε κι αυτή 341.
- προσκάσεις, η 366: πρόσκληση.
- προτεστάρω, ρ.μ. ΠΑ 113: διαμαρτυρώ (πόλιτσαν, βλ. λ.) // Πρέπει να την προτεστάρω [κατά λάθος ο Πούχνερ 481 παραλείπει το την] [< ιταλ. *protestare*].
- πρωτοφανήσια, τα 589: οι πρώτοι καρποί.
- πρωύτερα (από), επίρρ. 308: πριν.
- πωρικά, τα: φρούτα· (μτφ.) επιδόρπιο // Τα λοιπά μας τα λέγετε υστερώτερα στα πωρικά 436 (Kotz.: *Johannisbeeren*).

ραβασάκι, το: σημειωματάκι // *ένα ερωτικόν ραβασάκι* 427 [υποκορ. του *ραβάσι* < σλαβ. *ranaš*, πβ. και ρουμ. *rãnaș*] (σημ.: την εποχή εκείνη η λ. *ραβάσι* σήμαινε οποιοδήποτε σημείωμα, όχι μόνο ερωτικό).

ραβέντι, το 407: το φυτό *Ρήον το βαρβαρικόν* (Kotz.: Rhabarber).

ρακή, η 378.

ραχάτ λουκούμι, το 417: λουκούμι (Kotz.: Mandeltorte) [< τ. *rahat-i lokum*].

ραχάτι, το 595: ξεκούραση, ανάπαυλα [< τ. *rahat*].

ρετσέτα, η 488: γιατρικό, φάρμακο [< βεν. *receta*].

ριψοκινδυνεύω, ρ.μ. 445.

ρομάντζο, το 431,462.

σάλα, η 458, 486: σαλόνι (Τρ.) (Kotz.: Vorzimmer) // *σάλα του φαγητού* 436: τραπεζαρία.

σάλιαγκος [;], ο (γεν. *σαλιάγκου*) 534: σαλιγκάρι.

σανφασόνης, ο: ιδιότροπος // *ένας κουριόζος, ένας σανφασόνης* 487 [< γαλλ. *sans façon*].

σαρίκι, το 348, 460: ανδρικός και γυναικείος κεφαλόδεσμος (σημ.: το φορούσαν και χριστιανοί/ές στην οθωμανική αυτοκρατορία) [τ. *sarik*].

Σαφτίκα, η («παρακόρη της Κοντέσσας» 299): ρουμανικό υποκοριστικό του ονόματος Elisabeta (Ελισάβετ).

Σβεκία 451, *Σβετσία* 409, η: Σουηδία [*Σβετσία* < ιταλ. *Svezia*].

Σβέτσικος, επίθ. 415: σουηδικός, Σουηδός // *Σβέτσικος οφικιάλιος* 408.

Σβέτσος, ο 415, 451, 473: Σουηδός.

σεβδάς, ο 323: πάθος [< τ. *senda*].

σεϊρι, το // *κάμνω σεϊρι* [κάτι] 318, 327: παρακολουθώ [κάτι] με ευχαρίστηση (Kotz.: Plaisirchen) [< τ. *seyir* 'εκδρομή· παρακολούθηση (θεάματος)'].

σεκρέτον, το (1): 341 μυστικό (Kotz.: interessante Dinge)· (2) 341, 488, 385 ιατρική συνταγή που την ξέρουν λίγοι [< βεν. *secreto*, ιταλ. *segreto*].

σελιαμέτι, επίρρ. // *τον έβγαλε σελιαμέτι έξω* 339 (δηλ. σώο και αβλαβή) [< τ. *selâmet* (προφ. seljâmet) 'σωτηρία'].

σεπέτι, το 474, 480: μπαούλο για τη αποθήκευση ρούχων ή τιμαλφών, κασέλα [< τ. *sepet*].

σεργιάνι, το: βόλτα // *εβγαίνω σεργιάνι* 315 [< τ. *seyran*].

σερμαέ, επίθ. ή επίρρ 240: διαθέσιμο [< τ. *sermaye* 'κεφάλαιο'].

σιαματάς, ο 247, 570: σαματάς (Τρ., βλ. λ.) [τ. *şamata*].

σιαστίζω, ρ.α. 552, 555: σαστίζω, μένω έκπληκτος (και τις δυο φορές σε σκηνικές οδηγίες) [τ. *şashti* (προφ. şaş-)].

σιγουρεύω, ρ.μ.: εξασφαλίζω // *σιγουρεύω τα προς ζωήν αναγκαία των* 269.

σιγουριτά, η 432, 479: ασφάλεια, ασφάλιση, πιστοποίηση (χρησιμοποιείται και το *ασφάλεια* 410 'εγγύση για δάνειο').

σιμά, επίρρ. (συχνάκις): κοντά (πβ. *κοντά*).

- σιμίτι, το 242: κουλούρι [< τ. *simit*].
- σιμώνω, ρ.α. 557 (Τρ.).
- σιμωτικός, επίθ. 551: κοντινός (αντ. μακρινός).
- σινιόρ, ο: κύριος (εδώ ειρων.) // ο σινιόρ παλικαράς μας 478 [ιταλ. *signor*].
- σιρ: κύριε (Kotz.: Sir· η δράση τοποθετείται στην Αγγλία) [αγγλ. *sir*].
- σιρίτι, το: κορδέλα (Kotz.: Hosenband) [< τ. *šerit*].
- σιτηρέσιον, το: (1) 502 πανσιόν (Kotz.: Pension)· (2) 398 ετήσιο εισόδημα, ισόβια πρόσοδος (Kotz.: Leibrente).
- σκαμνί, το 357 και συχνάκις: καρέκλα.
- σκέλεθρο[ν], το // τα ευγενικά σκέλεθρα εις τας μεγάλας πόλεις (δηλ. άνθρωποι καχεκτικοί) 328.
- σκριτούρα: βλ. ντόπια σκριτούρα.
- σκύλαρος, ο: μεγάλος σκύλος // άνοστον σκύλαρον 313 (Kotz.: garstigen grossen Hund).
- σόπα, η: σόμπα (σώπα ΠΑ 124, Πούχνερ την σώ...αν [sic] 488).
- Σουλτάνος, ο: όνομα σκύλου // ο Σουλτάνος εδάγκασε κάμποσα χωριατόπλα στες άντζες 317 (Kotz.: Caro· πβ. και Καραμάνης).
- σούμα, η: (1) ποσό // μία καλή σούμα! 429· (2) 440 άθροισμα [< βεν. *suma*].
- σουμάρω, ρ.μ. 440: αθροίζω (Τρ.) [< βεν. *sumar*].
- σους! 377, σουτ! 564 [με το σους πβ. τ. *sus*].
- σοφάς, ο 355: καναπές (Τρ.).
- σπαρνών, ρ.α. // δεν σπαρνών από σιμά σου 548, 561: δεν φεύγω από κοντά σου (Βεντότης: 'mounoir, bouger').
- σπεκουλασιόν(ε), η (πληθ. σπεκουλασιόνες) 410, 413, 419, 446: επιχείρηση, υπόθεση [< ιταλ. *speculazione* ή βεν. *speculazion*· πβ. και γερμ. *Spekulation*].
- σπιόνος, ο 415: κατάσκοπος [βεν. *spion* ή ιταλ. *spione*· πβ. και γερμ. *Spion*] (συν. τσιασίτης).
- σπίριτο, το 294, 385: οινόπνευμα [< ιταλ./βεν. *spirito*].
- σπιριτόζος, επίθ. 435: πνευματώδης (Kotz.: geistvolle) [< ιταλ./βεν. *spiritoso*].
- σπιτάλι, το 255: νοσοκομείο (Kotz.: Spital) [πιθ. < μεσαιων. λατ. *hospitale*].
- σπίτι, το: (και) εμπορικός οίκος // το μεγάλο σπίτι του Έρωτος και συντροφιάς 432-3.
- σπουδαίως, επίρρ. 318: με στόμφο (Kotz.: wichtig).
- στανιό, το // με μεγάλο μου στανιό 569.
- σταρόψειρα, η 525: είδος ζωΰφίου.
- στάσις, η // είσαι εις στάσιν να... 372: είσαι σε θέση να...
- στηθομάνδιλον, το 547: μέρος της παραδοσιακής ενδυμασίας.
- στούκα, η 284, 319, 384: είδος ψαριού (λούτσος, τούρνα) (Kotz.: Hecht) (Βυζάντιος) [< βουλγ. *щугка* (*štuka*)].
- στραγκουλίζω, ρ.μ. 517: στραμπουλίζω.
- συγκρούω (με) 546: συγκρούομαι [αρχ.].

- συγχαίρομαι: (1) (ρ.μ.) 350, 393, 413, 422 συγχαίρω [κπ.]· (2) (ρ.α.) 414 κι εγώ χαίρομαι.
 σύγχαμα, το 376: σίχαμα (Kotz.: Creatur).
 συγχαριστικός, ο: συγχαρητήριος // συγχαριστική επιστολή 531 [αρχ.].
 συγχυσμένος, μτχ. 249 (Τρ.).
 συγχωρώ, ρ.μ. 327: επιτρέπω [η σημασία αρχ.].
 συμβουλάτορας, ο 533.
 συμβουλευόμαι, ρ.μ. 328.
 συνειδός, το: συνείδηση // το συνειδός μου 533, 584.
 συνερίζομαι (με) 376: συναγωνίζομαι (με)
 συντραπεζίτης, ο 385 (ο Κουμανούδης χρονολογεί τη λ. στο 1803).
 συντροφία, η 268, 433: εταιρεία, Σία.
 συντροφικάτα, επίρρ. // Έρχεσθε να επιχειρησθούμεν μίαν πραγμάτειαν συντροφικάτα; 445 (δηλ. συνεταιρικά) (Kotz.: in Compagnie).
 συντυχαίνω, ρ.α. 459, 481: μιλώ.
 σχισματία, η: της θύρας 539.
- ταξέδικος, επίθ.: φρέσκος (Βυζάντιος) // ταξέδικον χαβιάρι 411· ταξέδικος γράχος (βλ. λ.) 342 [< τ. taze].
 ταιριάζει (ο Κοκκ. γράφει τεργιάζει), ρ.α. // τι ταιριάζει; 428, 485: και τι μ' αυτό;· 463, 482: τι σχέση έχει αυτό;· δεν με ταιριάζει 452: δεν είναι σωστό (να το κάνω).
 τακ, τακ, ηχομιμητ. // τακ, τακ, κτυπά ένας την πόρτα 428.
 ταμβάκος & ταμπάκος, ο 474: καπνός σε σκόνη [< βεν. *tabaco* ή ιταλ. *tabacco*].
 ταμπακιέρα, η 436 κε.: μετάλλινη θήκη για ταμπάκο [βεν. *tabachera* ή ιταλ. *tabacchiera*].
 ταράφι, το 525: πλευρά, μέρος (εδω: σε πόλεμο) [< τ. *taraf*].
 ταχινό, επιρρ.: πρωί // τόσον ταχινό 514 (συν. πουρνό).
 τελειότης, η // με τελειότητα 274, 287, 361: τελείως.
 τεπτίλι: γίνομαι τεπτίλι 465: κυκλοφορώ μεταμφιεσμένος [< τ. *tebdil*].
 τέρας, το: θαύμα, μοναδικό φαινόμενο // τέρας της φύσεως 354.
 τεργιάζει: βλ. ταιριάζει.
 τεστεμέλι, το 279: μαντίλι (για το κεφάλι) [< τ. *destimal* με αρχική σημασία 'χειρόμακτρο, πετσέτα για τα χέρια' (πβ. βουλγ. και ρουμ. *testemel*)] (βλ. και πεστεμάλι).
 τέτοιος // τέτοια πράγματα! ποτέ! 317 (Kotz.: *ey bewahre der Himmel*) (βλ. πράγμα).
 τετρωμένος, επίθ. 456: (μτφ.) ερωτευμένος (Kotz.: *verliebt*).
 τζάνουμ, τζιάνουμ & ντζάνουμ, επιφών.: (1) 359, 362, 421, 458, 478, 557 αγαπητέ/ή μου (Kotz.: *a ropros· nun· seht doch*) // μη με λέγεις τζιάνουμ παιδί σου 557· (2) 339, 448, 465 (έκφραση έκπληξης) // ντζάνουμ ντζάνουμ 540· (3) 482: παρακάτω (Kotz.: *nur weiter*)· συχνά πρόκειται για προσθήκη του μεταφραστή [< τ. *canim*, κυριολ. 'ψυχή μου'].
 τζεβαερικά, τα 399: τιμαλφή, κοσμήματα [< τζεβαέρι < τ. *cevahir*]· βλ. και τζοθαέρι.

- τζεβαΐρι, το 399: κόσμημα [< τ. *cevahir*]: βλ. και τζοβαέρι.
- τζιάμπα, επίρρ. 307: (εδώ) χωρίς λόγο (Τρ., λ. τζάμπα).
- τζιράρω, ρ.μ.: οπισθογραφώ (πόλιτσαν, βλ. λ.) προκειμένου να τη μεταβιβάσω σε τρίτον [< ιταλ. *girare*].
- τζοβαέρι, το 411: κόσμημα [< τ. *cevahir*· πβ. ρουμ. *giuvaer* (Suci)] (βλ. και τζεβαερικά, τζεβαΐρι).
- τζοδάνι, το 561: γραφείο (έπιπλο) ή μικρός χαρτοφύλακας [;] [μάλλον < τ. *cüzdan* 'πορτοφόλι, μικρός χαρτοφύλακας'] (Kotz.: Schreibtafel 'τραπεζάκι για γράψιμο').
- τιλιάλης, ο 590: διαλαλητής (Τρ. ντελάλης, βλ. λ.) [< τ. *tellâl* (προφ. telljál)· ο τύπος *τιλιάλης* και στον Κεχαγιόγλου· το *τι-* (αντί *τε-*) λόγω κώφωσης σε βόρεια ιδιώματα της ελλ.].
- τιμότης, η // η *τιμότης σας* 419, 484, 498 (τιμητική προσφώνηση).
- τίποτες, αντων. 375 και συχνάκις: τίποτα.
- τοποτηρητής, ο 405 («Πρόσωπα»), 479: λοχαγός (Kotz.: Lieutenant).
- τοππ!, επιφών. 565 (Kotz.: Topp!).
- τουρβάς, 408: ταγάρι (Τρ. *τορβάς*, βλ. λ.) [το -ου- μπορεί να οφείλεται σε κώφωση σε βόρεια διάλεκτο· πβ. όμως *τσιουρβάς*].
- τουτουνίζω 362: καπνίζω [< *τουτούνι* 'καπνός' < τ. *tütün*]
- τραβώ, ρ.μ.: (και) εκδίδω (πόλιτσαν, βλ. λ.).
- τραλαλεραλαλερά, ηχομμ. (τραγούδι) 500 (Kotz.: Trallallerallera).
- τραμτανίζω, ρ.α.: (για τα δόντια) χτυπώ (από το κρύο) // *ετραμτάνιζαν τα δόντια μου* 556.
- τρελαμάδα, η 437, 562 κλπ.: τρέλα, χαζομάρα.
- τρελούτσικος: βλ. -ούτσικος.
- τρεμούρα, η 587: τρεμούλα, λαχτάρα.
- τρομπέτα, η 421, 479 (Τρ.).
- τρομπετάρης, ο 421.
- τσάβαλα, τα 525, 560: αποσκευές, μπαγάζια (Βεντότης: 'hardes', Dehèque: 'meubles, effets').
- τσάι 246, 362, 377, 380, τσάγι 377, τσιάι 524 [< τ. *çay* (προφ. č-)].
- τσακώνομαι, ρ.α.: γραπώνομαι // *τσακώνομαι απ' τα φορέματά του* 561 (πβ. *ξετσακώνομαι*).
- τσαμένο[ν], το // το *τσαμένο[ν]*: [λέγεται για (ή σε) μωρό] το καημένο! // 239 (Kotz.: Der arme Junge!)· MM 47 (Kotz.: das süsse Kind!· εδώ ο Πούχνερ 332 διορθώνει λανθασμένα σε *κοτζαμένον**) [ίσως ψευτοπαιδιάστικο < *καημένο*].⁹⁷
- τσαμπουνώ, ρ.μ.α.: φλυαρώ, λέω βλακείες // ρ.α. *μην τσαμπουνάς* 424 (Kotz.: halt das Maul)· και *τσαμπούνησα κιόλας αρκετούτσικη ώρα* 316 [το λέει ένα χωριατόπουλο, ενώ μια «κυρία» λέει *φλυαρείς*] (Kotz.: auch wohl ein Viertelstündchen verplaudert)· ρ.μ. *να μην τσαμπουνήσω τίποτες* 303 (δηλ. βγάλω στη φόρα) (Kotz.: nicht ein Wörtchen davon auszuplaudern).
- τσάπια, τα: συνήθειες, χούγια, ιδιοτροπίες // *πρέπει να μανθάνω και εγώ τα τσάπια του κυρ Γιάννη* 331 [< τ. *çap* 'διαμέτρημα' (Ορφανός)].
- τσασίτης: βλ. *τσιασίτης*.

⁹⁷ <https://sarantakos.wordpress.com/2010/08/02/kauma/>. Βλ. και Πούχνερ, Εισαγωγή, σ. 118-119, σημ. 203.

τσεβρές, ο 505 (Τρ.).

τσελε(μ)πής, ο: μορφωμένος κύριος με εκλεπτυσμένα γούστα // ο τσελεμπής μας 473, 477: ο ευγενικός μας φίλος (ειρων.) [< τ. *celebi*].

τσερεμόνιες, οι (θηλ.) 322: υπερβολική ευγένεια [< ιταλ./βεν. *cerimonia, cerimonia* 'τελετή· επισημότητα'].

τσιάι: βλ. τσάι

τσιανάκι, το 263: τσανάκι (Τρ., βλ. λ.) [< τ. *çanak* (προφ. ča-)].

τσιαρλατάνος, ο 468: τσαρλατάνος (Τρ., βλ. λ.) [< βεν. *zarlatan* ή ιταλ. *ciarlatano* (προφ. ča-)].

τσιασίτης 320 & τσασίτης 477, ο: κατάσκοπος [< τ. *çasit* (προφ. ča-)] (συν. σπιόνος).

τσιλικός, επίθ.: νεόκοπος, γυαλιστερός (για νόμισμα) // Λαμβάνεις τον μισθόν σου εις τσίλικην μονέδαν 407 (δηλ. τους μητρητοίς· Kotz.: *klingende Münze*) [< τ. *çil*].

τσιλιμπίδικος, επίθ.: λεπτός, εκλεπτυσμένος, ντελικάτος // Οι τσιλιμπίδικες μύτες των δεν μπορούν να υποφέρουν την μυρωδιά του καπνού 355· τσιλιμπίδικη ζωή 327: αστική ζωή (Kotz.: *Stadtleben*) [< τσελεμπίδικος < τσελεμπής (βλ. λ. τσελε(μ)πής)· τα -ι- ίσως λόγω κώφωσης σε βόρεια διάλεκτο· πβ. όμως ρουμ. *cilibilic* 'ευγένεια' [< τ. *celebilik*] (Suciū), αλλά τσελεπιλίκι στον Goldoni και στο Σαγανάκι].

τσιλώνω, ρ.μ.: τσιτώνω // με τσιλωμένα αφτιά 540 (σκηνική οδηγία).

τσιμπούκι, η: πίπα // να τραθήξομεν ένα δύο τσιμπούκια 355, 362-363.

τσιορβάς 240 & τσιουρβάς 522, ο: σουπά [τσιορβάς (Τρ.) < τ. *çorba* (προφ. č-)].⁹⁸

τσιρκα, επιρρ. 411, 412, 446: περίπου [εμπορικός όρος, < γερμ. *zirka* < λατ. *circa*].

τσιφούτης, ο 485: φιλάργυρος (Τρ.) (Kotz.: *Haragon* [όνομα του πρωταγωνιστή της κωμωδίας *L'Avare* του Μολιέρου]).

τσουλούφι, το 505 (Τρ.).

τσουράπι, το 513: κάλτσα (Τρ.).

τύπος, ο 412 // έβαλεν εις τύπον 473: δημοσίευσε.

τφού, επιφών: φτου! // (Πτύει). Τφου· πώς βρωμά το σκατό! 363 (ένα χωριατόπουλο παραπονιέται για τη γεύση του καπνού· Kotz.: *Pfui, das Zeug schmeckt abscheulich*).

τώρα κοντά: βλ. κοντά.

υπερεκπερισσού, επίρρ. 261: σε υπεραφθονία [Καινή Διαθήκη].

υπεύθυνος, επίθ. // δεν είσθε υπεύθυνος 359: δεν φταίτε εσείς (Kotz.: *lasterhaft* 'κακός, φαύλος')

υποκείμενον, το 376: άτομο, πρόσωπο.

υποστατικόν, το 351 (Τρ.) (Kotz.: *Schloß*).

υψηλοφροσύνη, η 476 (Τρ.).

υψηλοφρονώ, ρ.α. 523, 524, 542: υπερηφανεύομαι [Καινή Διαθήκη, με άλλη όμως σημασία].

ύψωμα, το 521: γιορτή, γενέθλια.

⁹⁸ Το λήμμα *τσιορμπάς* στο Pernot έχει ως εξής: «τσιορβάς → τσιουρβάς Mes Lemnos» [sic].

φαμιλία 255, 272, 366, 451, 532, 593 & φαμιλιά 467, η: οικογένεια.

φάμπρικα, η: (εδώ) κατασκευή // είναι εντόπια φάμπρικα, γέννημα και θρέμμα του τόπου (για κοπέλα) 424.

φάρο, το 258: είδος χαρτοπαιγνίου (Kotz.: Farotisch 'τραπέζι για «φάρο»').

φέρσιμον, το // ελεύθερον/λεύθερο φέρσιμον 487.

φερωνυμία, η 464: το να ονομάζεται κάτι από την εμφάνισή του.

φιγούρα, η 376 (Kotz.: Figur).

φιλενάδα 459, φιλινάδα 351, 424, 431, 463, 545.

φιλοδέχομαι, ρ.μ. 593: δεξιώνομαι, υποδέχομαι (Kotz.: behandelt).

φιλτζιάνι 525 & φιλντζάνι 246, το: φλιτζάνι (φιλτζάνι Βεντότης) [< τ. *filcan* (προφ. fildžan)].

φινίσσιμος, επίθ.: πολύ φίνος, λεπτός // φινίσσιμος καπνός 410 (Kotz.: ächter Knaster) [< ιταλ. *finissimo*, υπερθετικό του *fino*].

φίρμα, η: εταιρεία // η φίρμα Πέτρος Αρκούδας 482 (Kotz.: Firma) [< ιταλ. *firma* και γερμ. *Firma*].

φλάμπουρο, το 332 (Τρ.).

φλουρί, το 480 και συχνάκις (φλωρία σε σκηνική οδηγία 314).

φορώ, ρ.μ. // (μτχ.) φορεμένος // ένας νέος φορεμένος στρατιωτικά 479.

Φράντσα, η 530: Γαλλία [< ιταλ. *Francia*].

φραντσέζικα, τα 268: η γαλλική γλώσσα.

φτιασίδι, το 486.

φτιασιδωμένος, επίθ. // φτιασιδωμένον πρόσωπον 486.

φυλακώνω, ρ.μ. 526: φυλακίζω.

φυλλολογώ, ρ.μ. 289, 378, 589: φυλλομετρώ.

φωτιά, η // μηχανικές φωτιές 413: πυροτεχνήματα.

χαβάς, ο // ναι ναι, το χαβά της 303: εκείνη επιμένει (Kotz.: Nun da kann Sie ganz ruhig sein) (Τρ., βλ. λ.).

χάζι, το // διά χάζι 323: για πλάκα.

χαζίρι, ακλ. επίθ. 554: έτοιμος [< τ. *hazir*] (πβ. και αλέστα).

χάιδε & χάιδι, επιφών. 334: άντε, εμπρός // χάιδε, παιδιά 361· χάιδι γκρεμίσου 319 [< τ. *haydi*] (πβ. και άδε).

χάκι, το [< τ. *hak* 'δικαιοσύνη, δίκιο'] // δεν ημπορώ να σε έλθω από χάκι 382: δεν μπορώ να σε εκδικηθώ (Kotz.: ich kann nicht gegen sie aufkommen) [πβ. τ. *hakkindan gelmek*].

χαλβατζής, ο // όλα τα βιβλία του έπεσαν εις τα χέρια των χαλβατζήδων 473 [πβ. τ. *helvacı kâğıdı* 'στρατσόχαρτο', κυριολ. 'χαρτί του χαλβατζή'].

χάλι, το // τι θέλει γένει τέλος πάντων το χάλι μου; 486: τι θα γίνω; [πβ. τ. *halim neye varacak?*].

χάλτι, το: ανοησία // τι χάλτια είναι αυτά; 490 [< τ. *halt*].

Χαμβουργιού, του 323: Αμβούργου.

χαμογέλασμα, το 551.

χαρά, η 421, 500: (εδώ) γάμος.

χαρακτηρίζω, ρ.μ. // τον χαρακτηρίζουν διά τοιούτον άνθρωπον, οπού... 320.

χαριστής, ο 481: δωρητής.

χαρτοφόρος, ο 235, 259: [επαγγελματίας;] χαρτοπαίκτης (Kotz.: Kartenspieler) (και Καλλίνικος· Βεντότης: 'joueur de profession'· Dehèque: 'joueur, qui a la passion du jeu'· Βυζάντιος: 'joueur, brélandier' [= αυτός που παίζει χαρτιά συχνά, τακτικός θαμώνας χαρτοπαικτείων]· Ηπίτης).

χασιά, η 540: πανί της σέλας [< τ. *hasa* (προφ. *hašá*)].

χάχας, ο 334, 355 (Τρ., βλ. λ.) (Kotz.: Maulaffe).

χε, χε, χε, ηχομιμητ. 432.

χειρόκτι, το 505: γάντι.

χέρι, το // δεν με δίδει χέρι 415: δεν με συμφέρει.

χεροσφίξιμον, το 497: χειραψία.

χίνδικος, επίθ. 460: ινδικός // κουμάσια χίνδικα 446: ινδικά υφάσματα (Kotz.: ostindische Tücher) [τ. *Hind* 'Ινδία'] (πβ. οστίνδικος).

χιώτικος, επίθ. // την έπαθε χιώτικην 340: έπαθε ζημιά από μόνος του, έπαθε μεγάλο κάζο (Σαραντάκος) (Kotz.: er hat sich ein wenig blamirt).

χόρδα, η (πληθ. χόρδες) MM 45: χορδή (ο Πούχνερ 331 διορθώνει λανθασμένα το χόρδαις σε χορδαίς).

χουζούρι, το 319: ησυχία, άνεση (Τρ.) // με το χουζούρι του 294, 333.

χουζουρλής, ο 325: αυτός που αγαπάει την άνεση (Τρ.) (Kotz.: bequem).

χουλιάρι, το 561: κουτάλι (Τρ.).

χουπ, επιφών.: διά μιας χουπ στο νερόν μέσα 339: αμέσως βρέθηκε μ' ένα πήδημα μέσα στο νερό (Kotz.: mit einem Sprung).

χωρατάς, ο 425, 514, 593 κλπ.: το αστείο // χωρίς χωρατάν; 318, 326, 357 αλήθεια; σοβαρά; (πβ. γαλλ. *sans blague*) (Kotz.: in der That· wirklich· Scherz beiseite).

χωρατατζής, ο 325, 467: αυτός που κάνει αστεία.

χωρατεύω, ρ.α. 261, 357, 457: αστειεύομαι.

χωριατόπλο, το 317 (μιλάει ένας χωριανός).

ψαρεύω, ρ.μ. 320: διερευνώ τις προθέσεις κάποιου με πλάγιες ερωτήσεις (Τρ., βλ. λ., 2α).

ψειριάρης, ο 468.

ψένω, ρ.μ. 416: ψήνω // ψητόν μοσχαρίσιον 417.

ψευματώ, ρ.α. (3^ο πρόσωπο -ά 306): λέω ψέματα (Τρ. ψεματίζω).

ψωμί, το // μα το ψωμί 519 (Kotz.: wirklich).

ωσάν οπού 444: επειδή, δεδομένου ότι.

Σεπτέμβριος 2014-Πρωτοχρονιά 2017 (με μεταγενέστερες βελτιώσεις)

Ε'. Λεξιλογικές παρατηρήσεις στις φαναριώτικες μεταφράσεις του Μολιέρου

Άννα Ταμπάκη, *Ο Μολιέρος στη φαναριώτικη παιδεία* [Τετράδια εργασίας, 14] (Αθήνα 1988) (Γλωσσάρι: σ. 231-234)

Γεράσιμος Γ. Ζώρας, «Μια άγνωστη μετάφραση του Μολιέρου στα ελληνικά», *Παρουσία* 7 (1991), σ. 61-88

Κωνσταντίνος Μηνάς, *Οκτώ κωμωδίες του Μολιέρου σε ανέκδοτη ελληνική μετάφραση του 18ου αιώνα* (Ρόδος 2012) (Γλωσσάριο: σ. 276-289)

Οι τρεις παραπάνω εκδόσεις περιέχουν έντεκα συνολικά κωμωδίες του Μολιέρου σε φαναριώτικη ελληνική μετάφραση. Και οι τρεις εκδότες (αρχής γενομένης από την Ταμπάκη) πιθανολογούν ότι οι μεταφράσεις αυτές έγιναν μέσω μιας συγκεκριμένης ιταλικής μετάφρασης: *Le opere di G. B. P. di Moliere*, μτφρ. Nic. di Capelli, 4 τόμοι (Λιψία 1697-98).

Οι κωμωδίες είναι οι εξής:

Ταμπάκη:

- *Κωμωδία του αναισθήτου* (*L'Étourdi*), μτφρ. Ιωάννης Ράλης, 1741 [Βρετανικό Μουσείο 8242] (σ. 53-120)
- *Ο κατά φαντασίαν κερατοφόρος* (*Sganarelle ou le cocu imaginaire*) [Βρετανικό Μουσείο 8243] (σ. 121-146)
- *[Σχολείον των συζύγων]* (*L'École des maris*) [Ρουμανική Ακαδημία 1030] (σ. 147-184)

Ζώρας:

- *Αρχόντισσες ευγενικές και αγχινούστατες γελοιώδεις* (*Les Précieuses ridicules*) [Vaticanus gr. 2481]

Μηνάς [Πανεπιστήμιο Ιασίου MS III-284]

- *[Σχολείο συζύγων]* (σ. 15-41· το κείμενο είναι ακέφαλο)
- *Φιλονικία περί του «Σχολείου των συζύγων»* (*La Critique de l'École des femmes*) (σ. 42-60)
- *Έρωσ ιατρός* (*L'Amour médecin*) (σ. 61-77)
- *Μισάνθρωπος* (*Le Misanthrope*) (σ. 78-115)
- *Προσκαλεσάμενος από την πέτραν* (*Dom Juan*) (σ. 116-158)
- *Σικελιανός ή Έρωσ ζωγράφος* (*Le Sicilien ou L'Amour peintre*) (σ. 159-172)
- *Ο φιλάργυρος* (*L'Avare*) (σ. 173-227)
- *Πείσμα ερωτικόν* (*Le Dépit amoureux*) (σ. 228-267)⁹⁹

Όπως γίνεται φανερό, η μετάφραση του *Σχολείου των συζύγων* εμφανίζεται και στην έκδοση της Ταμπάκη και στην έκδοση του Μηνά. Πρόκειται για δυο διαφορετικά χειρόγραφα που περιέχουν την ίδια μετάφραση. (Περίεργως, ο Μηνάς αγνόησε την ήδη υπάρχουσα έκδοση του *Σχολείου* από την Ταμπάκη.) Στα δύο χειρόγραφα υπάρχουν ορισμένες επουσιώδεις διαφορές στο κείμενο της μετάφρασης του *Σχολείου*, δεν είμαι όμως σε θέση να αποφανθώ αν το ένα είναι αντίγραφο του

⁹⁹ Στην αρχή του χειρόγραφου κειμένου του *Φιλάργυρου* (M173) ο γραφέας έγραψε και τους εξής τίτλους: *Γεώργιος Δανδίνος* [Georges Dandin], *Ο υποκράτης* [sic = υποκριτής], ήτοι *Ταρτούφος* [Tartuffe], *Ο χωριάτης άρχοντας* [Le Bourgeois gentilhomme], *Ο άρχων Πορκονιάκος* [Monsieur de Pourceaugnac] και *Αι παρνούργιες* [sic] του *Σκαππίνου* [Les Fourberies de Scapin]. Πρόκειται για τους τίτλους των 5 κωμωδιών που ακολουθούν αμέσως μετά τον *Φιλάργυρο* στον 7^ο τόμο της μετάφρασης του Castelli. Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο μεταφραστής (ή η ομάδα των μεταφραστών) είτε μετέφρασε τις 5 εν λόγω κωμωδίες αλλά δεν βρέθηκαν μέχρι στιγμής είτε δεν πρόφτασε να τις μεταφράσει. Πάντως φαίνεται ότι σκόπευε να αποδώσει τουλάχιστον δεκαέξι από τις είκοσι δύο συνολικά κωμωδίες του Μολιέρου.

άλλου. Τα εσωτερικά τεκμήρια είναι αντιφατικά, πράγμα που με κάνει να πιστέψω ότι πρόκειται για δυο αντίγραφα ενός τρίτου χειρογράφου.

Επίσης, δεν μπορώ να αποφανθώ αν όλες οι μεταφράσεις οφείλονται στον ίδιο συγγραφέα. Προκειμένου να βγάλει κανείς αξιόπιστα συμπεράσματα για τα ζητήματα αυτά, πρέπει να κάνει εμπειριστατωμένη ανάλυση όλων των χειρογράφων σε συνδυασμό με το ιταλικό «πρωτότυπο».

Παρουσιάζω σε μια ενιαία ενότητα τις διορθώσεις και προσθήκες μου στα γλωσσάρια των εκδόσεων Ταμπάκη και Μηνά. (Το γλωσσάρι του Ζώρα είναι πολύ μικρό και δεν χρειάζεται σχόλια.) Σημειώνω ότι οι προσθήκες μου δεν είναι συστηματικές και ότι ορισμένες βασίζονται στα Σχόλια που παραθέτει η Ταμπάκη στην έκδοσή της (σ. 184-229).

M: αριθμός σελίδας στην έκδοση Μηνά (όχι της σελίδας του χφ.)

T: αριθμός σελίδας στην έκδοση Ταμπάκη

Τα λήμματα με + απουσιάζουν και από τα δύο γλωσσάρια M και T.

Το σύμβολο ← προηγείται της λέξης ή φράσης του ιταλικού κειμένου την οποία αποδίδει ο έλληνας μεταφραστής.

αιτία+, η // *από αιτίαν* (με γεν.) T67, T154, M46, M59, M71 κλπ.: λόγω, εξαιτίας // *από αιτίαν οπού* M194: επειδή.

άμουλα, η T70 (βλ. και T190): «διαλ. ιταλ. amola < λατ. hamula» (T). το λατ. έτυμο είναι *ampulla*. Ίσως η λέξη θα έπρεπε να γραφτεί *άμπουλα*, όπως εμφανίζεται στο λεξικό του Σκ. Βυζαντίου.

ανιάτρευτος+, επίθ. T62: αθεράπευτος, αδιόρθωτος.

απολύω, ρ.μ.: «απελευθερώνω» (T). Η φρ. όμως είναι με *απολυμένον χαλινάρι* T153 (δηλ. χαλαρωμένο).

αρμασέλος+, ο M216: υπάλληλος του *αρμάση* (βλ.λ.) [< ρουμ. *armasel*].

αρμάσης+, ο M216: (στις παραδουνάβιες ηγεμονίες) «αξιωματούχος αρμόδιος για την ασφάλεια, τις φυλακές και τις εκτελέσεις» [< ρουμ. *armas*] (Chisacof, *Ρήγας, Ανέκδοτα κείμενα* (2011), σ. 279). Η λ. και στις *Εφημερίδες* του Κοδρικά, και συχνά στο *Σαγανάκι*.

αφήνομαι+, ρ.α. // *αφήνομαι από* M108, M212, T137: παραιτούμαι από.

αχαμνός, επίθ.: κακός. Η T έχει λήμμα «*αχαμνά* ολιγοβαρή (για νομίσματα)», στις τρεις περιπτώσεις όμως στις οποίες ο λόγος είναι για νομίσματα (T76-77) το επίθ. σημαίνει 'κίβδηλος' (← *false*: βλ. T191). Ο Μηνάς ερμηνεύει «*αναρμόδιος, ανίκανος*» ενώ στα κείμενα της εποχής η λ. είναι απλώς αντώνυμο του *καλός*.

γειτόνευμα+, τα M89, M91: επίσκεψη (μόνο στον *Μισάνθρωπο*).

γειτονεύω+, ρ.μ. M211: επισκέπτομαι (όπως και σε πολλά άλλα κείμενα της εποχής, αλλά εδώ μόνο στον *Φιλάργυρο*).

γένος+, το // *το ανθρώπινον γένος* M80, M133 // *το γένος των γυναικών* T138, T154 (=M19), T179 (=M37) // *το γυναικείον γένος* T166 (=M27) // *το θηλυκόν γένος* M251.

γνώμη+, η T169 (βλ. και 223): (εδώ) διάθεση, κλίση (← *inclinatione*).

γούλα, η T128: «(ιταλ. *gola*)» (T). γρ. λατ. *gula*.

γραμματοφόρος+, ο T81, M173 (πρόσωπα του δράματος): ταχυδρόμος (Κρ.). (Στο γαλλικό πρωτότυπο ο Maitre Simon χαρακτηρίζεται ως *courtier* (δηλ. πράκτορας). Κατά λάθος ο Castelli μεταφράζει *corriere* (ταχυδρόμος, γαλλ. *courrier*). Το ότι ο έλληνας μεταφραστής επαναλαμβάνει

την παρερμηνεία του ιταλού μεταφραστή (M173) συνηγορεί υπέρ της υπόθεσης ότι η ελλ. μετάφραση και των κωμωδιών που εξέδωσε ο Μηνάς έγινε με βάση τη μετάφραση του Castelli (υπόθεσης που είχε εκφράσει πρώτη η Ταμπάκη σε σχέση με τις τρεις μεταφράσεις που εξέδωσε η ίδια).¹⁰⁰

δίλογος, επίθ. // *σανδάλι δύλογον, κόκκινον και μαβί* M188. Προβληματικό χωρίο (πβ. και *καλκάτος*). Η λ. απουσιάζει από το γλωσσάρι του Μ, ο οποίος όμως προσθέτει σε υποσημείωση: «ίσως με τη σημασία ‘δυο λογίων’, γαλλ. *changeant* ‘μεταβλητός’». Πραγματικά το γαλλ. *soie changeante* δηλώνει μετάξι που αλλάζει χρώμα ανάλογα με την οπτική γωνία (αγγλ. *shot silk*· ο Μολιέρου γράφει *taffetas changeant*, ο Castelli *taffeta [c]angiante*). Οπότε το *σανδάλι* θα έπρεπε να είναι μεταξωτό ύφασμα και όχι ξύλο· μυστήριο...

Δράμα+, το M173, M186, M196, M207, M216: (εδώ) Πράξη (σκηνική ενότητα θεατρικού έργου). Η λ. εμφανίζεται με αυτή την έννοια μόνο στον *Φιλάργγυρο*, ενώ στις άλλες κωμωδίες χρησιμοποιείται η λ. *Πράξις*.

δυσκολονίκητος+, επίθ. T61.

εγγίζω+, ρ.μ. T182 (M40): (εδώ) πειράζω (με παιχνιδιάρικο τρόπο).

εγγιξιμον+, το T69: προσβολή (εδώ, της τιμής).

είδησις, η T61, M24, M58, M160 κλπ.: «ιδέα» (M), αλλά και ‘είδηση’ (T64, T71, M65, M97 κλπ.) και ‘προειδοποίηση’ (M190).

είτι+, αντων. T71, T77 κλπ. (όχι όμως στην έκδ. M): (με ή χωρίς και αν) ό,τι (Κρ.).

εκτήθου, επίρρ. T95: η T διορθώνει λανθασμένα σε *εκστήθου*. Ο τύπος *εκτήθου* και στον Κοκκινάκη/Kotzebue.

*έμτσικα**: βλ. *νέμτσικα*.

επαναστρέφω+, ρ.α. T97: επιστρεφω (Κρ.).

εραστής+, ο (βλ. T43): αυτός που αγαπάει κάποιον.

έστοντας και, σύνδ. M175: «έστω» (M)· γρ. ‘επειδή’.

εφεύρεμα+, το // *τα καινούργια εφευρέματα* T149 (← *le mode*: βλ. T49).

εφευρεμένος+, επίθ. // *καλπάκια νεωστί εφευρεμένα* T150 (=M15) (← *capellini alla moda*: βλ. T49).

εφεύρεσις+, η // *καινούργιες/νέες εφεύρεσεις* T150-151 (← *moda*: βλ. T50).

εφευρετής, ο T94, T104: εφευρέτης.

έως να+, σύνδ.: μέχρι να // *δεν θέλει να έβγει έξω, έως να δώσετε [...] τον λόγον σας* T180-181 (=M38).

ζήτημα+, το T167 (=M27): απαίτηση, παράκληση (όπως σε πολλά κείμενα της εποχής).

ζουλάπι, το M132: μάλλον απευθείας από την αραβικής (Κρ.) και όχι μέσω της τουρκ. (M) (← *giuleppi*).

θαυμάζω+ T174 (=M33): (εδώ) απορώ.

¹⁰⁰ Ένα κωμικό λάθος του Castelli που διατηρήθηκε στην ελλ. μετάφραση είναι το εξής, στην αρχή της α' σκηνής της Γ' Πράξης του *Φιλάργγυρου* (M197): «Η Καλουνδίνια βαστά ένα τραγούδι εις το χέρι της», οπότε το αφεντικό της τη διατάζει να αρχίσει το καθάρισμα του σπιτιού. Το γαλλ. πρωτότυπο έχει ως εξής: «Elle tient un balai» (δηλ. μια σκούπα), ενώ ο Castelli μεταφράζει: «Claudina tiene una Canzonetta in mano» (δηλ. ένα τραγουδάκι). Ίσως ο ιταλός μεταφραστής έκανε «ακουστικό» λάθος, μπερδεύοντας το *balai* με την ομόσημη λέξη *ballet* (μπαλέτο)!

ιδίωμα, το M101: «ιδιοτροπία» (M, σωστά). Έχει όμως και θετική (ή ουδέτερη) σημασία: 'χαρακτήρας' (φύση, ιδιοσυγκρασία, ιδιότητα κλπ., π.χ. T73, M47).

ίσον+, το T167 (=M28): αντίτυπο, αντίγραφο.

κάθισμα+, το: (1) διαμονή // *το κάθισμα του κάστρου* T158: η διαμονή στην πόλη (← *soggiorno*). (2) M167 στάση, πόζα.

καθολικά+, επίρρ. T80, T161 κλπ.: τελείως.

καθολικός+, επίθ. M200: (εδώ) γνήσιος, σωστός, στην κυριολεξία (*καθαρά φαντάσματα* ← *pure fantasmie*) (στον *Μπερτόλδο* ο μεταφραστής αποδίδει συχνά το ιταλ. *proprio* με το *καθολικός*).

καλκάτος, επίθ. M188: ο M ερμηνεύει τη λ. ως «επιχνογραφημένος» και την ετυμολογεί «από το ρουμ. *călcat* 'σιδέρωμα' ή, μάλλον, από το ιταλ. *calcare* «επιχνογραφώ | πιέζω», προσθέτοντας «Πβ. νοελλ. *μπατίκ* ή/και *κολλαρισμένος*». Το όλο χωρίο είναι σημασιολογικά προβληματικό. Μπορεί ο M να έχει δίκιο, ίσως όμως η λ. να έχει κάποια σχέση με το *καλικό* (είδος βαμβακερού υφάσματος από την Ινδία, οπότε ίσως γρ. *καλικάτα*).

καρετάσης, ο M67, M173, M198: «από το *καρέτα* + *-άσης* < τουρκ. *-as*». Στην πραγματικότητα < ρουμ. *caretaş*. (Στη σ. 173 η έκδ. γράφει κατά λάθος *καρατάσης*.)

κάστρον+, το (βλ. T46): πόλη (← *città*) (και *Κοκκινάκης/Kotzebue*).

κατατήκω+, ρ.μ. T57, M61, M106: λίνων, φθείρω, μαραζώνω // (παθητ.) *κατατήκομαι* M255 (η λ. αποτελεί φαναριώτικο κλισέ) [αρχ.].

Κερατοχώρι, το T156 (=M20): «χωριό με ανηθικότητες» (M). Στην πραγματικότητα ο μεταφραστής χρησιμοποιεί ένα παραστατικό όνομα φανταστικού χωριού όπου κατοικούν οι απατημένοι σύζυγοι. Ιδού η όλη φρ.: «Αχ! τι χαράν ήθελα λάβει, αν σε έστελναν [Τ· έστελνα Μ] εις το κερατοχώρι!» Ο Molière έγραψε: «Que j'aurai de plaisir si l'on le fait cocu» (αν τον κερατώσουν), ενώ ο Castelli αποδίδει: «Oh ! Che piacer c' haverei se vi mandasse a Corneto» (αν τον έστελνα στο Corneto [πόλη της Ιταλίας της οποίας το όνομα θυμίζει *cornuto* 'κερατάς']).¹⁰¹ Η διαφορά στο υποκείμενο του δεύτερου ρήματος είναι και αυτό σημαντική: στην εκδοχή της T (τρίτο πρόσωπο του πληθυντικού) αντιστοιχεί στο γαλλικό κείμενο, ενώ η εκδοχή του M (πρώτο πρόσωπο του ενικού) αντιστοιχεί στην ιταλική μετάφραση. Η λ. *Κερατοχώρι* και στη *Βοσπορομαχία*, σ. 109, όπου ο συγγρ. κάνει λογοπαίγνιο με το τοπωνύμιο Κερασοχώρι.

κεφάλι+, το // *πάσχισε να το εβγάλομεν εις το κεφάλι* T65 (δηλ. να το κατορθώσουμε· και T84, M55, M122) // *αν [...] δεν έβγει εις το κεφάλι* T69 (δηλ. αν δεν ευοδώσει· T87, M72, M162). Αυτό το ζεύγος εκφράσεων είναι συχνότατο στα φαναριώτικα κείμενα.

κρίσις+, η M195: δίκη.

λακιδί+, το: «από τουρκ. *lakridi*» (M)· γρ. *lakirdi*.

λανθάνομαι+, ρ.α. T67, M54 (αορ. *ελαθάσθηκα* T59): κάνω λάθος (Κρ.).

λογής+ // *κάθε λογής* T85, T109 κλπ.: κάθε είδους // *ό,τι λογής* T66, T74 κλπ.: όπως, με όποιον τρόπο, με τον ίδιον τρόπο που // *τι λογής* T58, T90 κλπ.: πώς, με ποιον τρόπο· *τι είδους* // *τοιούτης λογής* T49, T66 κλπ.: έτσι, με τέτοιο τρόπο (και *Κισότης* 24). Όλες αυτές οι εκφράσεις, με τις ίδιες χρήσεις και την ίδια συχνότητα, και στην έκδ. M.

Μαδρίτ+ T81: Μαδρίτη.

μαπλινέ M188: «'από λινή μάππα' [...]. Από γαλλ. *mappe léne*» (M). Ο όρος *mappe léne* ανύπαρκτος στα γαλλ.· ίσως *nappe lignée* 'σκέπασμα (ιδ. τραπεζομάντιλο) με ρίγες'.

¹⁰¹ Γι' αυτό και το εν λόγω τοπωνύμιο αντικαταστάθηκε το 1922 με το αρχαίο όνομα Tarquinia.

μαρεσολάτον, το M78: «χωροφύλακας» (M: το λήμμα του M γράφεται λανθασμένα *μαρεσολάτος*). Ο Castelli γράφει *maresciallato*, άρα γρ. *μαρεσαλάτον*· πρόκειται για την υπηρεσία του *μαρεσάλου*, δηλ. την αστυνομία.

μάσκαρα, η T94: προσωπιδοφόρος (T, σωστά)· στην T92 όμως η λ. σημαίνει 'μάσκα'.

*μαστίτσιο**, το M199: προφανώς γραφικό λάθος αντί *παστίτσιο* (← *pasticcio*).

μέρος+, το T157, M182: (και) ταίρι (ενδεχόμενος σύζυγος) (← *partito*) (και Goldoni και EA).

μίλημα+, το M182, M196: λέξη, κουβέντα (← *parola, discorso*) (πβ. και *υπόθεσις*) (σημειώνω ότι η λ. εμφανίζεται επτά φορές στον *Φιλάργγυρο* αλλά σε καμία άλλη από τις μεταφρασμένες κωμωδίες της σειράς).

μουμιές+, οι M200: μούμιες (← *mumie*).

νέμτσικα+, η M242: η γερμανική (γλώσσα). Ο Μηνάς γράφει *την έμτσικα* αντί *την νέμτσικα* και έχει λήμμα «**έμτσικα**, η 'η υψηλή γερμανική'»· ετυμολογεί τη λ. από τα ρουμ. (μιμούμενος ίσως τον Μπουμπουλίδη· βλ. παρατηρήσεις μου στο Αλέξανδρος Κάλφονγλου, *Ηθική στιχουργία*, λ. *Νέμτσος*). Πρόκειται απλώς για τη γερμανική γλώσσα.

νένα, η M182: «παραμάννα, τροφός» (M). Εδώ, περιέργως, δεν πρόκειται για παραμάννα αλλά απλώς για νέα γυναίκα, τη Μαριανή (← *una giouane*)· μήπως μεταφραστικό λάθος;

νεωτερικός, επίθ. T64: μοντέρνος, της μόδας. Η T έχει λήμμα «*νεωτερικόν σύγχρονο, μοντέρνο*».

ογληγορότης+, η T71, T 134 (*Ερωτόκριτος: γληγορότη*).

*Πινιγάγια**: βλ. *Σινιγάγια*.

πάρα+, επίρρ.: (πριν από επίθ.) πολύ // *πάρα μεγάλον* T176 (=M33· πβ. *παραμικρός* στο γλωσσάρι M).

πληροφορώ+, ρ.μ. T182 (=M40): (εδώ) ικανοποιώ, εκπληρώνω.

πολιτεύομαι, ρ.α. T139, T157 (=M21), M81, M139: «*διαδίδομαι*» (M)· μάλλον 'κυκλοφορώ, έχω πέραση'.

πράγμα+, το // *πολύ πράγμα* M219: (εδώ (μτφ.: έκφραση έκπληξης) (← *cospetto di Bacco*)· έκφρ. συχνότατη στα φαναριώτικα κείμενα.

*προαύλι**: βλ. *προφίλι*.

προγνωρίζω+, ρ.μ. T61, T136: προαισθάνομαι, προμαντεύω (και *Κισότης* 30).

προπαίρνω+, ρ.μ. T92, T129, M116: προλαβαίνω (κάτι ή κάποιον).

προφίλι, το M15: γούνινη λωρίδα σε ρούχο [← *ital. profilo*]. Ο M έχει λήμμα «**προφύλι**, το 'η πλάγια όψη του προσώπου, η κατατομή'. [...] Αντί *προφίλι* < *γαλλ. profil*». Η ερμηνεία που δίνει ο M είναι αναχρονισμός. Πάντως η γραφή στη δική του έκδ. είναι καλύτερη από τη γραφή *προαύλι* στην έκδ. της T (T150 και γλωσσάρι: «ανδρικό ενδυμα;»)¹⁰²

σιγουρότης+, η T177 (=M36), M226: βεβαιότητα.

Σινιγάγια, η // *το πανηγύρι της Σινιγάγιας* M63: η πόλη Senigallia κοντά στην Αγκώνα, έδρα (από το έτος 1200 περίπου) της γνωστής ετήσιας εμποροπανηγυρης. Ο Castelli γράφει *Sinigaglia*. Ο M γράφει *πινιγάγια* (με πεζό π) – ίσως έτσι γράφει το χφ. – και εικοτολογεί λανθασμένα ότι παράγεται από το τ. *piyasa* 'αγορά, πιάτσα'.¹⁰³

¹⁰² Άλλο σημείο (από τα ελάχιστα) όπου υπερτερεί το χφ που εκδίδει ο M είναι το ρήμα *παρατηρούν* (M23) εκεί που το χφ που εκδίδει η T γράφει *πατίρουν* (T160).

¹⁰³ Η τ. λ. παράγεται από το *ital./βεν. piazza*.

σκαμνί+, το T161 (=M24), M44, M48 κλπ.: καρέκλα, κάθισμα.

σούμα, η : «άθροισμα» (T), «άθροισμα, ποσό» (M). Στις T73, M188, M198 σημαίνει 'ποσό'.

στακτένιος+, επίθ. M219: σταχτής, γκρίζος (← *grigia*).

συμπεραίνω+: «συνεργώ, αποτελειώνω» (T). Στις εν λόγω μεταφράσεις η λ. είναι σημασιολογικά πρωτεύει. Στην T 109, M141 σημαίνει 'αναβάλλω, καθυστερώ' (← *differire*) και στις T129, T169-170 (M30-31) (← *voi mi tenete a bada*), M111, M152, M156, M233 σημαίνει 'κοροϊδεύω, αποκοιμίζω (π.χ. με ψευδείς υποσχέσεις)', ενώ στις T117, T134, M99 σημαίνει 'βγάζω συμπέρασμα' και στη σ. 90 'κατορθώνω'. Πβ. *συμπέρασμα* M236 'κοροϊδία' αλλά M97 με τη σημερινή σημασία.

τελείως+, επίρρ. T104, M102 κλπ.: (και με αρνητ. σημ.) καθόλου (και *τέλεια* T67).

τελή ορμάνη[ς], ο M216: η λ. *boia* που χρησιμοποιεί ο Castelli επιβεβαιώνει την υπόθεση του M ότι πρόκειται για δήμιο.

τέχνευμα+, το T82, T85 κλπ. (όχι όμως στην έκδ. M): τέχνασμα.

*τζιαπίτης**: βλ. *τσιασίτης*.

τράχωμα+, το: μέρος της προίκας εις μετρητά («τα μετρητά 'που δίδει ο πενθερός εις τον γαμβρόν»: Βυζάντιος· η λ. είναι κατ' εξοχήν πολιτική) // *τράχωμα και προίκα* T45 [← *dote*].

τσαξίρι, το: «(τουρκ. *çakşır*)» (T), «τουρκ. *çaxır*» (M)· γρ. *çakşır*.

τσιασίτης, ο M178: στο κείμενο και στο γλωσσάρι ο M γράφει *τζιαπίτης*· στο λήμμα γράφει: «'αξιωματικός'. [...] Από τουρκ. *zabit*». Πρόκειται όμως για γραφικό λάθος αντί *τζιασίτης* (αλλιώς *τσιασίτης*) 'κατάσκοπος' < τ. *çaxıt* (← *spione*). Αν το λάθος είναι του γραφέα του χφ., το ότι η λ. γράφεται δυο φορές με αυτόν τον τρόπο δείχνει ότι πρόκειται για αντίγραφο και όχι για το πρωτότυπο χφ. του μεταφραστή.

υπόγραμμα, το T73, M194: «υπογραφή» (M)· μάλλον όμως 'απόδειξη' (← *ricevuta*).

υπόθεσις+, η M182: (εδώ) το θέμα (μιας κουβέντας), η έννοια (μιας λέξης) (← *la cosa*) (πβ. *μίλημα*).

*φαβοράτος**, ο: ευνοούμενος· γρ. λάθος αντί *φαβορίτος* (← *favorito*).

φορεμένος+, επίθ. T150 (=M15), M181: ντυμένος (← *vestito*).

χρεία+, η // *κάμνει χρεία* πολλακίς: χρειάζεται, είναι απαραίτητος/η/ο.

ώστου οπού+ [*sic*], σύνδ. T85: ώστε (άπαξ).

Πρώτη μορφή 15 Αυγούστου 2017 με μεταγενέστερες ενημερώσεις.

Στ'. «Κωμωδία αληθών συμβάντων» [1755], «Αληθής ιστορία» («Ανώνυμος του 1789») και «Το κατ' Ευμενείαν και Σαπφιάδην»: λεξιλογικές παρατηρήσεις σε τρία φαναριώτικα κείμενα

1. «Κωμωδία αληθών συμβάντων εν Κωνσταντινουπόλει τω ,αψνεΰ έτει»

Το κείμενο του έργου, συνοδευμένο με γλωσσάρι, δημοσιεύεται στο: Ευάγγελος Σκουβαράς, «Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ΄ αιώνα (κατά των Αναβαπτιστών)», *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher* 20 (1970), σ. 182-212 (κείμενο) και 213-14 (γλωσσάρι). Το κείμενο παρουσιάζει πολλά προβλήματα ερμηνείας, καθώς ορισμένα πρόσωπα μιλούν τουρκικά είτε «σπασμένα» ελληνικά. Οι παρακάτω διορθώσεις και προσθήκες στο γλωσσάρι του Σκουβαρά δεν είναι ούτε συστηματικές ούτε εξαντλητικές. Δεν ερμηνεύω λέξεις των οποίων η σημασία είναι ολοφάνερη.

Οι ορισμοί που δίνονται στο γλωσσάρι του Σκουβαρά γράφονται εντός εισαγωγικών.

Οι αριθμοί παραπέμπουν στη στιχαρίθμηση της έκδ. Σκουβαρά.

άλνάει+ 117: χαλνάει [;].

γιολούν 384: «ορθόν (τουρκ.)». Η ερμηνεία είναι σωστή· όμως ο συνηθισμένος τύπος είναι *γιολουντά*, όπως στον Goldoni, στο *Σαγανάκι* και στον Κοκκινάκη [< τ. *yolunda*].

γκερτσέκ+, επίθ. και επίρρ.: αληθινός/ά, πραγματικός/ά [< τ. *gerçek*]. Πβ. *γκερτσεκτέν* στο *ΕΑ*.

εβγαίνω, ρ.α.: [τα 'βαλε με λόγου σου,] απάνω δεν εβγαίνει 371: δεν κερδίζει, δεν νικάει, δεν τα βγάζει πέρα [πβ. τ. *üstüne cikmak*].

έβγαλμα+, το: του φωτός το έβγαλμα 53.

ζαβζαντζής+, ο 98: ίσως λάθος αντί *σεπζενζής* 'λαχανοπώλης' (< τ. *sebzeci*) ή *ταβσαντζής* 'πωλητής κουνελιών' [< τ. *tavşancı*].

ήθος+, το 107: έκφραση προσώπου, ύφος· με [...] *σοβαρόν το ήθος* 185: με σκυθρωπό βλέμμα. Η φρ. και σε άλλα φαναριώτικα κείμενα.

θαυμαστώνομαι+, ρ.α. 52: θαυμάζω, απορώ (Κρ.).

καβγαλίδικος, επίθ. 366: «επίδικος». Μάλλον σημαίνει 'καβγατζίδικος' (< τ. *kavgalı*).

καέρ δεν κάμνει χρεία 378: «φαίνεται ότι δεν χρειάζεται». Γρ. μάλλον *ζαέρ*, επίρρ.: προφανώς, σίγουρα [< τ. *zahir* 'όπως φαίνεται']. Η λ. *ζαέρ* και στον *Αυξεντιανό*, στον *Καταρτζή*, στον Goldoni· Παμπούκης: 'φαίνεται, καταπώς φαίνεται'· Κεχαγιόγλου: 'βέβαια, σίγουρα'.

κεφάλι, το· έρχεται στο κεφάλι μας [χειρότερη αντάρα] 339: θα μας συμβεί, θα πάθουμε. Η ίδια φρ. και στο *Σχολείον* και στον Goldoni.

κοδράνται+, οι 323: [μάλλον] νόμισμα ευτελούς αξίας (η λ. *κοδράντης* [< λατ. *quadrans* 'τέταρτο'] στο Κατά Μάρκον 12.42).

κοπούσι+, το 283: πρόκειται για μια από τις πιο προβληματικές λέξεις που βρήκα σε φαναριώτικα κείμενα. Έχω την εντύπωση ότι ανήκει στην πολιτική/φαναριώτικη αργκό. Χρησιμοποιείται και σε φαναριώτικα άσματα, π.χ. (το υποκείμενο είναι «τα κάλλη») *Κοπούσια δείχνουν σοβαρά, παγέ το έχουν και χαρά / Να φθείρουν με εδάδες και με πολλούς εβζάδες*. Φαίνεται ότι έχει σχέση με κάτι [δυσάρεστο;] που γίνεται ξαφνικά· σχετίζεται με το φαναριώτικο ρήμα

κοπτίζω 'εμφανίζομαι ή ακούγομαι [ξαφνικά;]' (< τ. *kortrak*). Πβ. *εθαυμάσαμεν μεγάλως το γαϊρέτι της [την ανοχή σας], αγκαλά του κοπουσίου της ο ικτιζάς αυτός να ήταν καθώς και το ταχμίνι του δούλου της...* [δηλ. η ανάγκη (= η πιθανότητα;) αυτή του ατυχήματός σας ήταν όπως είχα υπολογίσει] (Hurmuzaki XIV.3 237).

κουλούκι+, το 194: μάλλον 'αστυνομικός σταθμός, φυλάκιο, φυλακή' (< τ. *kulluk*), όπως και στον Goldoni και στο Σχολείον.

λότος+, ο 376: κλήρος, λαχνός [< βεν. *loto* ή ιταλ. *lotto*], όπως και στον Goldoni.

μαργελιά, η 127: «γυναικεία θρύψις». Μάλλον 'μαριολιά, πονηριά, παλιανθρωπιά', όπως στον Goldoni· ο Καταρτζής 253 το ορίζει ως 'πονηριά'. Κισότης 12: 'απατεωνία, παλιανθρωπιά'.

μουχαμπέτι, το 284: «φιλία, αγάπη (τουρκ.)». Σωστά, σημαίνει όμως και 'φιλική συνομιλία' (όπως και το σοχπέτι).

μπασάς+, ο· τον Μπασά Δημούση 189. Το γλωσσάρι Σκουβ. έχει τη μάλλον ανύπαρκτη λέξη *μπασής* «αρχηγός, επι κεφαλής». Ίσως η λ. πρέπει να ταυτιστεί με το *μπασιάς*, ο: 'αφεντικό'· πβ. και *καθώς είν' ο μπασιάς, έτσι κι ο δούλος* Κοκκινάκης 320· *ο μπασιάς μου* ό.π. ΠΑ 107 (ο Πούχνερ διορθώνει λανθασμένα σε *μπασσάς* 477) [σύμφωνα με το γλωσσάρι του Βαρνούση στην *Εφημερίδα* Μαρκίδων Πούλιων, *μπασιάς* < σλαβ. *baša* 'πατέρας', τιμητικός τίτλος ηλικιωμένου άντρα]. Εκτός βέβαια αν ο ομιλητής εδώ εννοεί τον Πασά.

μπέλκε: γρ. *μπέλκι* (όπως στο κείμενο, στ. 384, όπου «ομοιοκαταληκτεί» με το *στέκει*).

μπουλετάκι, το 380: «το χαρτίον, σημείωμα (ιταλ.)». Στην πραγματικότητα φαίνεται ότι εδώ σημαίνει 'δελτίο (του κλήρου)' (πβ. λήμμα *μπαλότα* [στ. 189] στο γλ. Σκουβ. και *μπαλοτάρω* στον Κεχαγιόγλου 515).

ξαπερνών+, ρ.μ. 16: ξεπερνών (όπως και στον Δαπόντε, στη *Βοσπορομαχία* και στον Βεντότη).

ξύλον+, το· *ξύλα κούτσουρα* 334: ανοησίες (όπως στον Κοκκινάκη).

πελτέκι+, το: [δυσερμήνευτο (γρ. *πελέκι*;)]· *κοφτερό πελτέκι* 125.

πρα+, επιφών. 112, 116: γρ. *πρε* (δηλ. *μπρε*) [;].

ρέντα, η: «απόδοσις (ιταλ.)»· *τους εβγάλαμε τους άλλους εις την ρέντα* 69: [δυσερμήνευτο].

σάλια+, τα· *σάλια μ' απεκρίνοντο* 306: *σαχλαμάρες* [;].

σκατογέννης+, ο 158.

σοβαρός+, επίθ. 107: βλ. *ήθος*.

σοχπέτι, το 285: «διασκέδασις (τουρκ.)». Στην πραγματικότητα 'φιλική συνομιλία' [< τ. *sohbet*].

σύγχαμα+, το 218: σίχαμα (όπως και στον Κοκκινάκη).

τάγμα+, το 164: κατηγορία ανθρώπων που έχουν το ίδιο επάγγελμα, φύλο κλπ.· εδώ ίσως 'φατρία'.

τεβεκελί 193: «(επιρ.) ανοήτως· (επίθ.) ανόητος (τουρκ.)». Μάλλον 'χωρίς λόγο', όπως συχνά στον Goldoni (< τ. *tevekkeli*).

τεστζέ+ 113: μήπως εννοεί *ταστζής* 'λιθοξόος' [;].

τζορτζίνα+, η· *οπόσα εστοχάζοντο μου φαίνονται τζορτζίνα* 281. Βλ. τις πρατηρήσεις μου στον *Αυξεντιανό*, στις «Λεξιλογικές παρατηρήσεις σε διάφορα φαναριώτικα κείμενα 1750-1800». Ίσως εδώ η καταλληλότερη ερμηνεία είναι 'ρεζίλι'.

τζουμχούρι, το 46: «οχλοκρατία, επανάστασις». Μάλλον 'όχλος'. Το κείμενο της έκδ. γράφει *λανθασμένα τζουμχούρι*.

φανταρία, η 43: «επίδειξις». Στην πραγματικότητα 'πεζικό' (δηλ. στρατεύματα).

φραγκίζω 209: «ασπάζομαι το καθολικόν δόγμα». Εδώ όμως το ρήμα είναι μεταβατικό: να μας φραγκίσουν 209.

2. «Αληθή ιστορία» («Ανώνυμος του 1789»)

Ευχαριστώ θερμά τον Tudor Dinu για τις χρήσιμες παρατηρήσεις του σχετικά με τις λέξεις ρουμανικής προέλευσης.

Οι αριθμοί αμέσως μετά τη λέξη-λήμμα παραπέμπουν στις σελίδες της έκδοσης του κειμένου από τον Δημαρά (ό.π., σ. 417-428).

Σημ. Ο Δημαράς σημειώνει (σ. 412) τα εξής: «Ασφαλώς, το χειρόγραφο επρόβλεπε σε πολλές περιπτώσεις την τελεία επάνω στο π, γ, δ (= μπ, γκ, ντ)· η τυπογραφική παρουσίαση δεν συνεκράτησε την εμφάνιση αυτήν. Η σημερινή του εμφάνιση σέβεται και σε τούτο την προηγούμενη εκτύπωση». Διατηρήσαμε κι εμείς τα π, κ, δ εκεί που προφέρονται μπ, γκ, ντ. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις όμως εκσυγχρονίσαμε την ορθογραφία.

απετώ, ρ.α. 420, 426: πετώ.

απηδώ, ρ.α. 422: πηδώ.

αποπλήρωσις, η· η αποπλήρωσις των επιθυμιών του 423 (εκπλήρωση)· εις αποπλήρωσιν τούτων 420 (εις ανταλλαγήν).

αποπαίρνω, ρ.μ.: αποπήρε χαιρετισμόν 425: «παίρνω τελικά χαιρετισμό· τελειώνω χαιρετισμό» (Κεχαγιόγλου).

άσπρα, τα 422: χρήματα.

αφού, σύνδ.: αφού ζω 420: από τότε που γεννήθηκα, στη ζωή μου.

βαζγεστίζω, ρ.α. 423: παραιτούμαι [< τ. *vazgești*].

βάρουλ 424: «εξάδελφος» (ΚΘΔ) [< ρουμ. *vărul* 'ο εξάδελφος' (Chisacof Portrait 109)· έναρθρος τύπος του *văr*].

βασιλεύουσα πόλις, η 419: πρωτεύουσα.

βασιλεύς, ο 422: (εδώ) ο Σουλτάνος.

Βελζεβούτ, ο 421, 424, 425: Βελζεβούλ [πβ. γαλλ. *Belzébuth*].¹⁰⁴

Γκαουρένι, το 419: όνομα φανταστικής πόλης· «τρύπα, ασήμαντος οικισμός» (ΚΘΔ) [< ρουμ. *gaură* 'τρύπα' (Chisacof Portrait 108), πβ. τη σημασία ρου *gaură* στη ρουμ. αργκό 'αϊδοίο'].¹⁰⁵

γκενεράλης, ο 428: «στρατηγός» (ΚΘΔ) [< γερμ. και ρωσ. *general*].

γονορέα, η 419: «αφροδίσιο νόσημα» (ΚΘΔ) [πβ. ιταλ. *gonorrea*, γαλλ. *gonorrhée*, ρουμ. *gonorea* 'βλεννόρροια'].

¹⁰⁴ Άλλος πιθανός γαλλισμός, όπως ο τονισμός στο *Ανακρεών* (425, 426· πβ. ΚΘΔ 416) και στο *Προυνσβίκ* (βλ. λ.).

¹⁰⁵ Πβ.: «ce nom d'étymologie roumaine suggère le vide d'un trou, donc aussi le zéro qui semble le signe de l'autre cité, susmentionnée, mais avec, par ailleurs, une connotation de taudis» (Chisacof Portrait 101).

γυπτών, των 419: «γύφτων, τσιγγάνων» (ΚΘΔ) [< Αιγύπτιος].

δαδαλούτζης, ο 424: «μωρουδάκι» (ΚΘΔ) [λείπει η ετυμολογία, πβ. όμως τη σπανιότατη ρουμ. διαλεκτ. λ. *dadalet* 'εραστής'].

δεφεντεύω, ρ.μ. 417, 421: υπερασπίζομαι [< λατ. *defendo*].

διαβολία, η· η διαβολία σας (με ρήμα στο β' πρόσωπο του πληθ.) 421: εσείς οι κύριοι διάβολοι (πβ. η ευγενεία σας).

διατριβή, η 417: (εδώ) διασκέδαση [αρχ.].

δομνέστε, στη φρ. *μίλο δομνέστε* 426: «μεγάλο μήλο» (ΚΘΔ) [μερικός εξελληνισμός του ρουμ. όρου *mār domnesc*, κυριολ. 'μήλο ηγεμονικό', όνομα είδους μεγάλου μήλου (*Chisacof Antologie* και *Portrait*): το *μίλο* είναι γραφικό λάθος αντί *μήλο*]. Η *Chisacof* (*Portrait* 105) σημειώνει ότι ο συγгр. φαίνεται να έχει υπόψη του το επίρρ. *domnește* ('με ηγεμονικό τρόπο') αντί το επίθ. *domnesc*, πράγμα που δείχνει ελαττωματική γνώση της ρουμανικής.¹⁰⁶

δομνίτσα, η 423: «κόρη του άρχοντα» (ΚΘΔ), δηλ. συνήθως η κόρη του ηγεμόνα στις Ηγεμονίες [< ρουμ. *domniță*].

δούπνιτσα, η 422: δομνίτσα (βλ. λ.). Η *Chisacof* (*Portrait* 108) γράφει ότι πρόκειται για παραμορφωμένο τύπο του *δομνίτσα*, ο οποίος υπάρχει και στα ρουμανικά, αλλά ότι παράγεται από το σλαβικό *durpe* 'τρύπα' (πβ. βουλγαρικό ουσιαστικό *дупка* (*durka*), προσθέτω εγώ). Σημειώνω όμως τη διαφορά τονισμού ανάμεσα στο *δομνίτσα* και το *δούπνιτσα* και προσθέτω ότι *Durpitsa* είναι και όνομα πόλης στη Βουλγαρία, το οποίο φαίνεται να παράγεται από το *дъб* (*dǎb*) 'βελανιδιά'.

δράτσοι, οι 426: δράκοι, «δαίμονες, διάβολοι» (Κεχαγιόγλου) [πβ. ρουμ. *draci*, πληθ. του *drac*].

εκευδεδένισαν*, στη φρ. *τα φλωρένια σου μάτια εκευδεδένισαν την καρδιά μου* 423. Στο κείμενο ο Κεχαγιόγλου γράφει *εκεφδεδένισαν* και στο Γλωσσάρι έχει λήμμα «κεφδεδενίζω: μεθώ, χαροποιώ». Η ερμηνεία του είναι σωστή, είναι όμως αδύνατον να ετυμολογήσει κανείς τη συγκεκριμένη λέξη. Μάλλον ο συγгр. έγραψε (ή ήθελε να γράψει) *εκεφλένδισαν*, από το ρ. *κεφλενδίζω* [< τ. *keyiflendi*, ρ.α. 'έρχομαι στο κέφι' ή 'μεθάω']. Κανονικά ο μεταβατικός τύπος θα έπρεπε να είναι *εκεφλενδίδισαν* από το ρήμα *κεφλενδιδίζω* 'κάνω [κάποιον] να χαρεί ή να μεθύσει' [< τ. *keyiflendirdi*].¹⁰⁷

εκλέγω, ρ.μ. 426, 427: διαλέγω.

ελλήσιοι κάμποι, οι 419: «Ηλύσια πεδία» (ΚΘΔ) [πβ. ιταλ. *i campi Elisi*].

εργαστήρι, το 422: μαγαζί.

εργαστηροκαφίδιον, το 424: ασήμαντος παραγιός σε εργαστήρι ή μαγαζί [η λ. είναι μάλλον κωμικό κατασκέυασμα του συγгр.].

ευγενεία, η· η ευγενεία σου 420: η αφεντιά σου.

ευχαριστούμαι, ρ.α. 427: αρκούμαι.

ζάβαλης, επίθ. 423: «καημένος» (ΚΘΔ) [< τ. *zavalli*].

ζουπούνε, οι 421: «κύριοι» (ΚΘΔ) [ο συγгр. μάλλον έχει υπόψη του το ρουμ. *jurâni*, πληθ. τύπο του *jurân*: κανονικά το *ζουπούνε* θα αντιστοιχούσε στον τύπο της κλητικής του ενικού *jurâne*].

ιδεάζομαι, ρ.μ. 427: φαντάζομαι, διανοούμαι. Η λ. και στον Κοκκινάκη.

¹⁰⁶ Ο Tudor Dinu σημειώνει ότι ο τύπος *δομνέστε* αντί *δομνέσκ* μπορεί να είναι ειρωνικός, αφού οι ελληνόφωνοι θεωρούν γενικά ότι η ρουμανική κάνει υπερβολική χρήση της κατάληξης *-έστε/-έστι*.

¹⁰⁷ Το ρ. *κεφλεδίζω* χρησιμοποιείται ορθώς ως αμετάβατο ρήμα στον *Αυξεντιανό* 429.

μπαρατάσα, η 422: «αυτοκράτειρα» (ΚΘΔ) [ρουμ. *împărăteasă*].

Ιπραΐλα, η 420: «Βραΐλα» (ΚΘΔ) [πβ. τ. *Ibraila*].

καβαλίρος, ο 423: «ιππότης» (ΚΘΔ) [πβ. ρωσ. *kavaler*, ιταλ. *cavaliere*, βεν. και γαλλ. *cavalier*].

καζαντίζω, ρ.μ. 423: κερδίζω [< τ. *kazandi*].

καθέδρα, η 419, 421, 426: πρωτεύουσα, έδρα.

καπιγιολδάσης, ο [421], 425: «σύντροφος» (ΚΘΔ)· για την σκρίβεια η τ. φρ. *karı yoldaşı* σημαίνει 'συνάδελφος σε υπηρεσία' (Τσελίκας, Ευρετήριο στην έκδ. Καλλίνικου, λ. *καπιγιολδάσης*) [πβ. και ρουμ. *cariodaş*].

καρπούν ακουπέριτ 422: «κάρβουνο σκεπασμένο» (ΚΘΔ) [< ρουμ. *cărbune acuperit* 'individu taciturne, méchant et fourbe' στο *Chisacof Portrait 100*].

κασιγιολδάσης 421: τυπογρ. λάθος αντί *καπιγιολδάσης* (βλ.λ.)

καταλαύρα, η: 420 «φαίνεται υπαινιγμός για το μοναστήρι της Λαύρας στο Άγιο Όρος» (ΚΘΔ).

καταπείθω, ρ.μ. 425: πείθω.

κατασαστίζω, ρ.α. 427: είμαι τελείως αμήχανος, τα χάνω τελείως [< κατά + *σαστίζω* (< τ. *şastî*)].

κεφδεδενίζω*: βλ. *εκευδεδένισαν*.

κεφλενδίζω: βλ. *εκευδεδένισαν*.

κίτερνος, επίθ. 424: κίτρινος [βρειοελλαδικός διαλεκτικός τύπος που χρησιμοποιείται και στη *Βοσπορομαχία*].

κογιοναρία, η, 424: «κοροϊδία» (ΚΘΔ) [πβ. βεν. *cogionaria* και γαλλ. *coïonnerie* (απαρχαιωμένος πλέον τύπος του *couillonnerie*)].

κομοδιτά, η 426 : «άνεση, commodité» (ΚΘΔ) [μάλλον < ιταλ. *comodità*].

κοπός, ο 427: Κορου, όνομα χαμηλού λοφίσκου στο Ιάσι, όπου σήμερα υπάρχει ομώνυμος κήπος (πβ. *Chisacof Portrait 109*).

κούρτη, η 422: «αυλή» (ΚΘΔ)· στις ηγεμονίες η *κούρτη* ήταν και η αυλή και το παλάτι του ηγεμόνα [πιθ. < μεσαιων. γαλλ. *cort* και *court*· πβ. όμως και ρουμ. *curte*].

λα πάτε Σκορτζέσκουλα 418: [εξαιρετικά δυσερμήνευτο]. Ο Κεχαγιόγλου έχει δύο μερικούς επικαλυπτόμενα λήμματα: (1) «Λα Πάτε Σκορτσέσκουλα: «το μαλακό πετσάκι, ο μαλακοκάβλης»· (2) «Πάτε, Λα: η μαλακή και άτονη απόφυση (ίσως με σεξουαλικό υπαινιγμό: πετσάκι, μαλακοκάβλης· ή, ανάλογα: η αλοιφή, γαλλ. *râte*, «η» [sic] πάτερ/αβάς». Από τα συμφραζόμενα φαίνεται ότι πρόκειται για όνομα φανταστικού εξαρχάτου. Όπως γράφει η *Chisacof (Portrait 100)*, το *Λα Πάτε* μπορεί να είναι το ιταλ./βεν. *l'abate* 'ο αβάς, ο ηγούμενος' (γαλλ. *l'abbé*). Κατά την *Chisacof* (ό.π.), το όνομα *Σκορτσέσκουλα* παράγεται από το ρουμ. ουσιαστικό *scoarță* 'φλούδα'. Για το *Σκορτσέσκουλα* όμως σημειώνω ότι τα ρουμανικά ονόματα σε -u γράφονταν συχνά στα ελλ. κείμενα της εποχής ως -ουλος¹⁰⁸ και ότι υπάρχει ρουμ. επώνυμο *Scorțescu* (προφ. Σκορτσέσκου) το οποίο μαρτυρείται και τον 18^ο αιώνα· δεν ξέρω όμως αν μαρτυρείται τύπος σε -ουλα. Ο Tudor Dînu προτείνει και άλλη ερμηνεία: *La badea Scorțescu* 'στον κυρ Σκορτσέσκου'· το *bade* είναι προσφώνηση για λαϊκούς ανθρώπους σε αντίθεση με το *jurâne* που χρησιμοποιείται κυρίως για αστούς.

¹⁰⁸ Στις *Δακικές εφημερίδες* ο Δαπόντες χρησιμοποιεί τους εξής τύπους: *Ράδουλος* (Radu), *Δουδέσκουλος* (Dudescu), *Κρετζουλέσκουλος* (Crețulescu) και *Δίνουλος* (Dînu, δηλ. Constantin Brâncoveanu)· πβ. και Κορδικάς, *Εφημερίδες*, σ. 49 (*Βακαρέσκουλος*, δηλ. *Văcărescu*), 68, 71.

λόκος, επίθ. 425: «τρελός (ισπανική λέξη [...])» (ΚΘΔ) [πβ. όμως και βεν. *aloco* και ιταλ. *alocco* 'είδος κουκουβάγιας· βλάκας']· η λ. και στον *Αυξεντιανό* και στον *Goldoni*.

λουιδόρι, το 423: «λουδοβίκι, *louis d'or*» (ΚΘΔ), δηλ. γαλλικό χρυσό νόμισμα.

μαλιφράντζα, η 419: «αφροδίσιο νόσημα» (ΚΘΔ) [τυπογρ. λάθος αντί *μαλαφράντζα* (ή τουλάχιστον *μαλιφράντζα*) < ιταλ. *mal di Francia* 'σύφιλη' (κυριολ. 'αρρώστια της Γαλλίας')· η λ. και στα ρουμ. (*malafranță*) μέσω της ελλ.].

μερικός, επίθ.: λίγος, κάμποσος· *μερικόν καιρόν* 419, 425.

μόι μόι φούτο η μάσα τζιγκάνουλε να ουτζ, να ουτζ 423: η *Chisacof* (*Antologie* 31) γράφει *măi măi f... re mă-sa țiganule, na-ți na-ți*, δηλ. *βρε βρε γ... τη μάνα του ρε γύφτε, νά! νά!* Για την όλη φρ. ο ΚΘΔ παρέχει το εξής σχόλιο: «υβριστική έκφραση». Για το *μάσα* δίνει την ερμηνεία «μητέρα του (της)» (ο *Tudor Dinu* σημειώνει ότι ο συγγρ., μάλλον κατά λάθος, χρησιμοποιεί τον τυπο *mă-sa* 'τη μάνα του' αντί *mă-ta* 'τη μάνα σου'). Το *τζιγκάνουλε* το ερμηνεύει ο ΚΘΔ ως «γύφτισα» [sic] ενώ το *țiganule* είναι ο τύπος της κλητικής του ουσιαστικού αρσενικού γένους *țigan*. Το *να ουτζ* το ερμηνεύει λανθασμένα «δεν ακούς» (= ρουμ. *nu auzi*). Για το *να ουτζ*, το οποίο γράφει *νάουτς*, ο *Κεχαγιόγλου* προτείνει την ερμηνεία «κουφιοκέφαλη, ελαφρόμουαλη», έχοντας μάλλον κατά νου το ρουμ. επίθ. *năuc* 'άνοητος' αλλά και 'ζαλισμένος, σαστισμένος'. Ο τύπος όμως της λέξης που θα ανταπροκρινόταν στο *ναούτς* όσον αφορά την προφορά είναι ο πληθ. τύπος *năuci* (όπου το *ci* προφέρεται όπως το αγγλ. *ch*), ενώ ο θηλυκός τύπος του ενικού είναι *năucă* (όπου το *c* προφέρεται κ). Ο *Tudor Dinu* σημειώνει ότι η έκφραση *na-ți na-ți* χρησιμοποιείτο όταν χτυπούσε κανείς κάποιον με γροθιές.

μουμ, στη φρ. πάντοτε άσπρα [δηλ. χρήματα], φαίνεται να μη έχωσι εις το στόμα να ειπούν παρά άσπρα, μουμ άσπρα, άσπρα, αδιακόπως περί άσπρων να ομιλούν 422: [δυσερμηνευτο]. Η *Chisacof* όμως (*Portrait* 108) προτείνει την εύλογη ερμηνεία 'μόνο', < ρουμ. *num'*. Ο *Κεχαγιόγλου* εικάζει «(επιφ.): χμ (ή επίρρ.: μόνο)».

μουστερής, ο 422: «πελάτης» (ΚΘΔ) [< τ. *mysteri*].

μπαρόν, ο 423: βαρώνος [< γαλλ. *baron*].

μπομπο γεμ 422: [δυσερμηνευτο]. Η ερμηνεία που προτείνει η *Chisacof* (*Portrait* 109), ότι πρόκειται για τ. *babacișim* 'petit père', δηλ. 'μπαμπάκα μου', δεν είναι εύλογη, καθώς η λ. απευθύνεται σε γυναίκα. Ο *Κεχαγιόγλου* γράφει *μπομπόγεμ* και ερμηνεύει: «γαβρί μου, πουλάκι μου», χωρίς όμως να διευκρινίσει την ετυμολογία.

Νανιδαπόγ, το 421, 422: «αναγραμματισμός = Μπογδανία» (ΚΘΔ), δηλ. Μολδαβία.

νιξ 419: τίποτα [< γερμ. *nix*, λαϊκός τύπος του *nichts*].

νούλα, η 419, 428: μηδέν [< ιταλ. *nulla*].

ουνιβερσιτά, η 420: πανεπιστήμιο [< ιταλ. *università*].

Παγδάτ, το 421: «Βαγδάτη» (ΚΘΔ).

παθ, επιφών. 425: (έκφραση έκπληξης) μπα (Βυζάντιος: «το συνηθίζουν μάλιστα αι αβροδίαιτοι της πόλεως [γρ. μάλλον Πόλεως] γυναίκες»). Η λέξη και στον *Καλλίνικο* (*παθ παθ*, όπως και εδώ), στον *Αλεξάνδροβόδα* 55, στην *Ευμενεία* 77 (*παθ παθ*) και στον *Κοκκινάκη*.

πανλαπόρτη, η 423: «τιμιότητα, τιμή» (*Κεχαγιόγλου*) [< ρουμ. φρ. *rân' la poartă*, κυριολ. 'μέχρι την πόρτα' (*Chisacof Portrait* 109)]. Ο *Tudor Dinu* σημειώνει: «Μάλλον επειδή με το τέλος της επίσκεψης τους σημαντικούς φιλοξενούμενους τους συνόδευαν όχι έως την πόρτα του σπιτιού (*uză*), αλλά μέχρι την πόρτα του κήπου (*poartă*).» Εδώ πρόκειται για ουσιαστικό θηλυκού γένους: *εγώ διά την πανλαπόρτη σου από όλην την Ταλπαραλίαν βαζγεστίζω*.

- παπαλίκης*, ο 426: «(έχουμε σήμερα την έκφραση γερομπαμπαλής)» (ΚΘΔ)· Κεχαγιόγλου: «(πολύ) γέρος, γερομπαμπαλής» [*μπαμπαλίκης* < τ. *babalik* 'πατριός· πεθερός· θετός πατέρας· απλοϊκός γέρος'· πβ. την υποτιμητική λ. *babalâc* στα ρουμ.]· η λ. *μπαμπαλίκης* και στον Κοκκινάκη.
- πάρων*, ο 418, *παρών* 420, 425: βλ. *μπαρόν*.
- πασαπόρτι*, το 419: διαβατήριο [< ιταλ. *passaporto*].
- πατισάς*, ο¹⁰⁹ 419: μονάρχης· τίτλος του Σουλτάνου [< τ. *radisah* < περσ.].
- πεζαδές*, ο 422: «ο γιος του ηγεμόνα» (ΚΘΔ) [< τ. *beyzade*]. Η λ. γραφόταν συνήθως *πειζαδές*.
- πελμενές*, ο 423: «δεν-ξέρω ποιος» (ΚΘΔ και Κεχαγιόγλου)· μάλλον «δεν-ξέρω-τι», δηλ. ο τάδε, ο τέτοιος [< τ. *bilmem ne*].
- περδές*, ο 423: κουρτίνα (< τ. *perde*).
- πιλέτι*, το 422: «billet, γράμμα» (ΚΘΔ), «ερωτικό γράμμα, ραβασάκι» (Κεχαγιόγλου) [< γαλλ. *billet*, ίσως μέσω του ρουμ. και τ. *bilet*]· συνήθως *μιπέτι*.
- πινίσι*, το 423: «επανωφόρι» (ΚΘΔ)· συνήθως γράφεται *μπινίσι* [< τ. *binisî*].
- πογιάρης*, ο 427: γαιοκτήμονας (ενίοτε με πολιτική εξουσία) στις ηγεμονίες [< ρουμ. *boier*, με το -άρ- όμως πβ. γαλλ. *boyard*].
- Ποδορόσι*, το 419, 423: «τοπωνύμιο του Ιασίου» (ΚΘΔ) [*Podul Ros* 'η Κόκκινη Γέφυρα' στο Ιάσι (Chisacof Portrait 108)].
- ποστέλνικος*, ο 426: υψηλό αυλικό αξίωμα στις ηγεμονίες [< ρουμ. *postelnic*]. Ο Tudor Dinu σημειώνει ότι ο ποστέλνικος εφύλασσε το υπνοδωμάτιο του ηγεμόνα και κυρίως οργάνωνε τις ακροάσεις στον ηγεμόνα, οπότε ήταν συνήθως ο πιο στενός του συνεργάτης
- πουγγίν*, η: (εδώ) ποσό των 500 γροσιών· *εκατόν πουγγίων τζουβαέρι* 423: πετράδι αξίας 50.000 γροσιών.
- πούλλα*, η 418, 420, 423: «ανδρικό όργανο» (ΚΘΔ) [< ρουμ. *puľă* (λαϊκότατη λ.) < λατ. *pulla*].
- πουτομετρία*, η 419: Κεχαγιόγλου: «“πουτανομετρία” (ειρων.) ή μέτρηση της ρώμης, ικανότητας»· ίσως όμως τυπογρ. λάθος αντί *πουτσομετρία*.
- πραγματευτής*, ο 422: έμπορος.
- πριβιλέγιον*, το 417: «προνόμιο» (ΚΘΔ) [< λατ. *privilegium* και ιταλ./βεν. *privilegio*· πβ. *πριβιλέγγιο* στο Σαγανάκι].
- προβάλλω*, ρ.μ. 420: προτείνω.
- πρόβλημα*, το 419, 421: πρόταση.
- Προυνσβίκ*, το 425: Braunschweig (πόλη της Γερμανίας) [ο συγκεκριμένος τύπος φαίνεται ότι παραπέμπει στη γαλλ. ονομασία *Brunswick*].
- προφέσορ*, ο 419: καθηγητής [μάλλον γερμ. *Professor*].
- πρωτυτερινός* 427: τυπογρ. λάθος αντί *πρωτυτερινός*, επίθ.: προηγούμενος.
- ρεγιμέντο*, το 428: «σύνταγμα» (ΚΘΔ) [< γερμ. *Regiment* και ιταλ. *reggimento*].
- σαγαδάρων*, των 419: [δυσερμήνευτο] ο Κεχαγιόγλου έχει το εξής ελκυστικό και ευλογοφανές λήμμα: «Σαγάδαροι (πληθ.): (λογοπαικτ.) σα(ν) γάιδαροι (ή: πλακατζήδες, χωρατατζήδες)»· η Chisacof (Portrait 108) το συνδέει με το ρουμ. *șagă* 'αστείο, πλάκα' [ίσως η δημιουργία της λ.

¹⁰⁹ Για τον τύπο *πατισάς* βλ. Theodor Kind, *Neugriechische Chrestomathie* (Λιψία 1835), σ. 241.

επηρεάστηκε και από το τ. *şaka* 'αστείο, χωρατό' + περσ. κατάληξη *-dar*· πβ. τ. *şakacı* 'χωρατατζής'.¹¹⁰

Σαλιγκό, η 423: φανταστικό τοπωνύμιο· «προφανώς από το γαλλικό *saligaud*» (ΚΘΔ), δηλ. βρομιάρης.

σκολαμάντιον, το 419: «αφροδίσιο νόσημα» (ΚΘΔ) [πβ. *σκουλαμέντο* (ήδη στον *Somavera*) < βεν./ιταλ. *scolamento*· η λ. *sculament* υπάρχει και στα ρουμ. μέσω της ελλ.].

στουπάνω, ρ.α. 425: ο Κεχαγιόγλου ερμηνεύει «στεγνώνω το μελάνι με στυπόχαρτο»,¹¹¹ ενώ η *Chisacof (Antologie)* μεταφράζει «λέει ψέματα». Μπορεί εδώ να σημαίνει ακριβώς αυτό που γράφει ο Κεχαγιόγλου· δηλ. ο κουτσός διάβολος λέει ότι ο νεαρός είναι πιο καλός στο στύπωμα παρά στο γράψιμο. Προθέτω όμως ότι εδώ το ρήμα μπορεί να έχει και σεξουαλικές συνδηλώσεις: πβ. τα εξής γαλλικά και ελληνικά συνώνυμα που προτείνει ο Βυζάντιος: «*boucher, bouchonner, étouper, tamponner, φράζω*», ορισμένα από τα οποία δίνουν λαβή σε τέτοια ερμηνεία. Πβ. και το σχεδόν ομόηχο ρ. *στουμπώνω*, σλαβικής προέλευσης.

σφαλίζω [ή *σφαλώ*];, ρ.μ. 424: κλείνω· (εδώ) κλειδώνω.

Ταλπαλαρία, η 418, 423: «τοπωνύμιο του Ιασίου» (ΚΘΔ)· προσθέτω ότι στη συνοικία *Talpalari* υπάρχει ιστορική εκκλησία.

Ταταράσι, το 420: *Tătărăşi* (συνοικία του Ιασίου).

τούγι, το 422: αλογοουρά (αλογοουρές κρατούσαν οι πασάδες σε τελετές, παρελάσεις κλπ. ως ένδειξη του βαθμού τους) [< τ. *tuğ*].

τσελεπής, ο: κύριος, άρχοντας· (ως άκλ. τίτλος ευγενείας) *τσελεπή* 420, 424, 425, 428: κυρ [< τ. *celebi*]. Δεν πρόκειται για το *τζελέπης* 'ζωέμπορος' [< τ. *celeb*], όπως διατείνεται η *Chisacof (Portrait 102)*.

τζουβαέρι, το 423: πολύτιμος λίθος [< τ. *cenahir*· πβ. όμως τη ρουμ. λ. *giuvaier*].

τριδοακτυλώς, επίρρ. 420: με τα τρία δάχτυλα [ο κανονικός τύπος θα ήταν μάλλον *τριδακτυλικώς*].

τσιτιάνι, το 423: γυναικείο βρακί [πβ. αλβ. *çitjan*].¹¹²

τύφλα, η, στη φρ. *πέντε φλωρία, τύφλες ονομαζόμενα* 420: «*déterminatif de φλωρία correspondant au syntagme roumain "Para chioară" = para "liard", chioară "borgne", qui désigne une pièce de monnaie trouée (de petite valeur), donc avec un "oeil unique", c'est-à-dire "borgne"*» (*Chisacof Portrait 108*). Προσθέτω ότι ο συγγρ. κάνει λογοπαίγνιο, αφού δεν γράφει *τυφλά* αλλά *τύφλες*, δηλ. μούτζες, εξ ου και ο αριθμός πέντε.

υποκείμενο, το 419, 423, 425, 426: άτομο.

υστερώ, ρ.μ. 427: στερώ.

χαΐνι 422: «λεβέντης, παληκάρι» (ΚΘΔ)· ο Κεχαγιόγλου γράφει ορθώς *χαΐνης* και ερμηνεύει «αχάριστος· ανάρτης, προδότης» [< τ. *hain*]. το λάθος στην ερμηνεία του ΚΘΔ οφείλεται πιθανόν στο ότι στην Κρήτη η λ. *χαΐνης*, η οποία χρησιμοποιούνταν με αρνητική σημασία από τους Οθωμανούς, απέκτησε θετική σημασία για τους Χριστιανούς, όπως συνέβη και με τη λ. *κλέφτης* στην ηπειρωτική Ελλάδα.

χαλές, ο 422: «αποχωρητήριο» (ΚΘΔ) [< τ. *hale*, διαλεκτ. τύπος του *halâ* ή *helâ*].

¹¹⁰ Πβ. και την απόδοση της *Chisacof Antologie 28: şăgalnici* 'χωρατατζήδες'.

¹¹¹ Το -υ- (αντί -ου-) στο σημερινό ρήμα *στουπάνω* και τα παράγωγά του είναι ψευδοαρχαϊσμός.

¹¹² Ένα γυναικείο πρόσωπο λέει *όσο να λύσω τα τσιτιάνια μου*, ενώ αμέσως πιο κάτω ο αφηγητής γράφει ότι *τα θρακιά της λύει*.

χάτμανος, ο 425: υψηλό αυλικό αξίωμα στη Μολδαβία (αρχηγός των στρατευμάτων) [< ρουμ. *hatman*, μάλλον σλαβ. προέλευσης]· η λ. (ως *hetman*) έχει περάσει και στα γαλλ. και στα αγγλ.].

χαχάμπασης, ο 419: αρχираβίνος [< τ. *hahambaşi*].

χόρνα, η 423: «τζάκι» (ΚΘΔ)· καπνοδόχος, καμινάδα [< ρουμ. *horn*] (Chisacof Portrait 109).

χρεία, η· χρεία είναι 419: είναι ανάγκη.

3. «Η κομψή Ιστορία, τὸ κατ' Εὐμενείαν, καὶ Σαπφιάδην. ἢ, καὶ κατάσκοπος τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, τὴν ἔπωνυμίαν εἴληχεν»¹¹³

Το αφήγημα, το οποίο περιέχεται στο χφ. BAR 924 της Ρουμανικής Ακαδημίας, μπορεί να είναι έργο τού – αγνώστων λοιπών στοιχείων – Κωνσταντινουπολίτη Κωνσταντίνου Ρωσσέτη, ο οποίος ονομάζεται ως κτήτορας και γραφέας του χφ. (στη σελίδα τίτλου και στην τελευταία σελίδα αντίστοιχα). Η πλοκή του αφηγήματος βασίζεται εν μέρει στο αφήγημα του Μακιαβέλλι «*Fiaba di Belfagor arcidiavolo*».¹¹⁴

Για το πρώτο μέρος του τίτλου πβ. τίτλους μυθιστορημάτων όπως *Τα κατά Λευκίππην και Κλειτοφώντα* (2^{ος} αιώνας μ.Χ.) του Αχ. Τάτιου και *Τα κατά Κλεάνθη και Αβροκόμην* (1801) του Κωνστ. Μάνου.

Μικρά αποσπάσματα από το αφήγημα δημοσιεύτηκαν στην *Πεζογραφική ανθολογία* του Κεχαγιόγλου, Β' τόμος (2001), σ. 877-880. Το κείμενο ολόκληρο δημοσιεύτηκε απο τη Chisacof, στην *Antologie* της, σ. 37-105, με ρουμανική μετάφραση στις σ. 107-157, αλλά χωρίς γλωσσάρι. Τα αποσπάσματα που δημοσίευσε ο Κεχαγιόγλου βρίσκονται στις σελίδες 46-47, 51-52, 61-62, 65-6, 76 και 104-105 της έκδοσης Chisacof· ορισμένες λέξεις του κειμένου ερμηνεύονται στο Γλωσσάρι της *Ανθολογίας* του.

Οι μεταγραφές του Κεχαγιόγλου και της Chisacof έγιναν ανεξάρτητα η μία από την άλλη, και είναι φανερό ότι χρειάζεται νέα έκδοση του αφηγήματος. Το κείμενο περιέχει αρκετές λέξεις που χρειάζονται καταγραφή (και σε ορισμένες περιπτώσεις ερμηνεία), ώστε δεν είναι άσκοπα νομίζω τα παρακάτω λήμματα, κάποια από τα οποία μπορεί να βοηθήσουν τον μελλοντικό εκδότη του κειμένου. Οι αριθμοί παραπέμπουν στις σελίδες του χφ. Ευχαριστώ θερμά την Ελίνα Τσαλίκου που είχε την καλοσύνη να μου στείλει σκαναρίσματα του χειρογράφου καθώς και αδημοσίευτη μεταγραφή του κειμένου την οποία έκανε η ίδια.

άδεια, η· δεν είχε άδειαν [να] 33v: δεν είχε την ευκαιρία, τη δυνατότητα, τον ελεύθερο χρόνο

αδιάκριτος, επίθ. 46v: άδικος· αγροίκος

αδιόρθωτος, επίθ. 37r, 53r: [εδώ] αμακιγιάριστος, ασυγύριστος

αλάγι, το 72r: πομπή, παρέλαση (τ. *alay* < *αλλάγιον*)

άναψις, η 59v: άναμμα

ανεπιμέλητος, επίθ. 38r: απεριποίητος

¹¹³ Αντιγράφω πιστά τον τίτλο από το χειρόγραφο. Για την τελευταία λέξη ακολουθώ τη μεταγραφή της Ε. Τσαλίκου. Η Chisacof γράφει *είληχθε*, ο Κεχαγιόγλου *είληφε*.

¹¹⁴ Βλ. Γ. Κεχαγιόγλου, «Ο διηγηματογράφος Machiavelli στη σατιρική ερωτογραφία του νεοελληνικού Διαφωτισμού: μια πρώτη αδιερεύνητη μαρτυρία (Πρόδρομη ανακοίνωση)», *Μικροφιλολογικά* 21 (Άνοιξη 2007), σ. 8-13. Μεταξύ άλλων, ο Κ. διευκρινίζει ότι με το *ή* του τίτλου ο (συγ)γραφέας εννοεί την αναφορική αντωνυμία *ἡ* (σ.9).

- ανήκων, επίθ. 2ν: κατάλληλος, απαραίτητος
- αντίχαρα, η 20ν: εορτασμός των οκτώ ημερών από τον γάμο (Georgacas)
- απλοχερίζω, ρ.μ.: σερβίρω· την απλοχέριζε από τα φαγητά 45ν
- αποσκεπάζω, ρ.μ. 14ν, 49γ, 61ν: κρύβω, συγκαλύπτω
- άπρακτος, επίθ. 46γ: άπειρος (χωρίς πείρα)
- άρχον, ο άκλ. 19ν: κύριος, κύριο, κύριε (προτάσσεται σε άλλη προσφώνηση)
- ασλατζάκης, ο 32γ, 72γ, 75ν, 80γ: αυτός αξίζει να κρεμαστεί, κάθαρμα (τ. *asilacak* [ουσιαστικοποιημένος μελλοντικός ρηματικός τύπος, κυριολ. 'θα κρεμαστεί']) (πβ. κρεμασμένος)
- αυτοδοκιμαστής, ο: αυτός που έχει προσωπική πείρα· αυτόπτης και αυτοδοκιμαστής των πραγμάτων 11ν
- αφήνω· αφήνομαι από 22ν: παραιτούμαι από, εγκαταλείπω
- αφροδιακός, επίθ. 61γ (πάλη), 64ν, 83ν (αγώνες): σεξουαλικός
- αχμάκης, ο 71γ: βλάκας (τ. *ahmak*)
- βρακοζώννα, η 76γ: ζώνη του εσώβρακου
- γαλέντζα, η 29ν: «πέδιλο με χοντρή ξύλινη σόλα και ταινία στήριξης από χοντρό δέρμα ή λάστιχο που χρησιμοποιείται παραδοσιακά στο χαμάμ» (Ζαχαριάδης) (πβ. γαλλ. *galoche*)
- γαυριασμένος, επίθ. 80ν: γεμάτος έντονη ερωτική επιθυμία
- γελαστικόν, το 18ν: γέλιο, γελάκι (Κεχαγιόγλου)
- γενίτσιμα, το και άκλ. επίθ. 33γ (η LBC γράφει *γείτζικμα*): της μόδας, «κατά την συνήθειαν του τόπου, ήγουν γενίτσιμα» (όπως γράφει το κείμενο) (τ. *geni cikma*)
- γένος, το: φύλο 39· φυλή 41· σόι 49
- γεσίρ παζάρι, το 42γ: σκλαβοπάζαρο (τ. [*y*] *jesir pazari*)
- γνώμη, η πολλάκις: διάθεση, βούληση, επιθυμία· να κάμουν την γνώμην του 14γ: να κάνουν τη θέλησή του· διά να θεραπεύσει την γνώμην της Ευμενείας 33γ (ίδια σημασία)
- γνωμίτσα, η 75ν: πείσμα, χούι
- γυναικίτικος, επίθ. 57γ, 57ν: γυναικείος (Κρ.)
- διάκρισις, η 28ν: σωστή κρίση
- διάφορον, το 43γ: κέρδος
- διορίζω, ρ.μ.: διατάζω· βλ. και καιρός
- δυναστεύω, ρ.μ. 63ν: βιάζω (σεξουαλικά)
- δυσκολογνωμία, η 40ν: ιδιοτροπία, δυστροπία
- εβγαίνω, ρ.α.: εβγαίνω εις την μέσην 53γ, 79: εμφανίζομαι μπροστά σε κόσμο
- εβγάνω, ρ.μ.: πώς τα εβγάνεις εις το κεφάλι; 61γ: πώς τα καταφέρνεις; πώς τα βγάζεις πέρα; (πβ. τ. *başa cikarmak*)
- εγγάστριον, το 42ν: εγκυμοσύνη (Κρ.)
- εγγίζω, ρ.μ. 55γ: πληγώνω (με τα λόγια)
- είδησις, η 47, 29ν: γνώση

ειρηνοποιώ, ρ.μ. 55v: συμφιλίωνω (Κρ.)
εκστατικός, επίθ. 47r-v: [εδώ] κατάπληκτος, σαστισμένος
εναντίον, το 32v: το αντίθετο
ενταυτώ, επίρρ. 73r: την ίδια ώρα, ταυτόχρονα· *ενταυτώ οπού*, σύνδ. 62: την ώρα που
εντιμότης, η· η *εντιμότης σου* [με ρήμα στο β' πρόσωπο του ενικού] 56r: (τιμητική προσφώνηση)
επιλόχεια, τα 45r: η περίοδος μετά τον τοκετό
επιτροπικώς, επίρρ. 44r: με πληρεξουσιότητα (Κρ.)
επιχείρημα, το 63r: επιχείριση, εγχείρημα
επιχειρίζομαι, ρ.μ. 40r: επιχειρίζω
ευγενεία, η· η *ευγενεία της* [με ρήμα στο τρίτο πρόσωπο του ενικού] 47v, 83v και η *ευγενεία σας* [με ρήμα στο δεύτερο πρόσωπο του πληθ.] 71v: εσείς (ευγενική προσφώνηση)
ευκολοκατάπειστον, το 55r: ευπιστία
εφεύρεμα, το 70v: [εδώ] τέχνασμα· η λ. και στον Μολιέρο και στον Goldoni
ζάπτι, το (τ. *zabt*): *έχω τους δούλους και τας δούλας χωρίς ζάπτι* 71v (δεν τους έχω υπό έλεγχο) (με το χωρίς ζάπτι πβ. τ. *zabtsiz*)
ζήτημα, το 18v: αίτημα
θεατρίζω, ρ.μ. 50r, 81, 62v, 91: ξεσκεπάζω, εκθέτω
θέατρον, το· *μας κάμνει θέατρον εις τον κόσμον* 62v: μας εκθέτει
θεραπεύω, ρ.μ. 33v: εξυπηρετώ· βλ. και *γνώμη*
θυμώνομαι, ρ.α. 27r, 47r: θυμώνω (συχνότατο στα φαν. κείμενα)
ίλιγγος, ο 74r: «σύχυσις» (σύμφωνα με σημείωση στο περιθώριο του χφ.)
καιρός, ο· *έως οπού να τελειθωεί ο διορισμένος καιρός* 30v: (δηλ. η διορία, η προθεσμία)
κακογνωμία, η 41r, 71v: παραξενιά, πείσμα (Κρ.), χούι
κακοριζικία, η 35r: κακοτυχία (Κρ.)
καν τε... κάν τε..., σύνδ. 5v: είτε... είτε...
κανακαριά 79r: χαϊδεμένη, αγαπημένη
κάπνισμα, το 73r: [εδώ] χρήση ατμών προκειμένου να ανακτήσει κπ. τις αισθήσεις του
καρδιακός, επίθ.: *πνεύμα καρδιακόν* 73v: απόσταγμα δυναμωτικό που τονώνει την καρδιά
καταδαφίζω, ρ.μ. 32v: κατεδαφίζω
κατακουριάζω, ρ.α. 28v: αποτραβιέμαι και ησυχάζω (Βυζάντιος: 'μένω στο σπίτι')
καταντώ, ρ.α. 12r: [εδώ] καταλήγω (Κεχαγιόγλου)
καταξεσχίζω, ρ.μ. 63r-63v: βιάζω (σεξουαλικά) (Κρ.)
κατασκευή, η 59v: τέχνασμα (Κρ.)
κατατήκω, ρ.μ. 50v, 51r, 90: μαραζώνω (αρχ.)
κατοικημένος, μτχ.· *ήτο κατοικημένος* 20v: κατοικούσε
κατσιβελος, ο 59r (*κατσιβέλα*, η 53r): Ρομά, σκλάβος (στις παραδουνάβειες ηγεμονίες οι Ρομά ήταν δούλοι)

- καχβές, ο 70r: καφές (τ. *kahve*)· η λ. και στη *Βοσπορομαχία*
- καψογουαλίζω, ρ.α. 72r: [δυσερμήνευτο]
- καψοντρέπομαι, ρ.α. 19v: ντρέπομαι λίγο (Βυζάντιος, *Λεξικόν επίτομον της ελληνικής γλώσσης*, 1839)
- κερβάνι, το 49r: караβάνι (τ. *kervan*)
- κεφάλι, το: βλ. εθγάνω και μαζώνω
- κλήσις, η 5r: ονομασία
- κολάκευμα, το 82v: κολακεία
- κόνδιτο[ν], το 44r: ζαχαρόπηχτο (φρουϊ-γκλασέ) (βεν. *condito*)
- κουγιουμτζής, ο 33r: χρυσοχόος (τ. *kuymtci*)
- κουμάρι, το 29v: «πήλινο ή εμαγιέ φορητό δοχείο για νερό, κανάτα» (τ. *kumar*) (Ζαχαριάδης)
- κουντούρα, η 33r [το χφ. γράφει *κουνδούρες* (με κουκίδα) κατόπιν διορθώσεως· η LBC γράφει *κουρδούρες*]: χαμηλό γυναικείο παπούτσι (< *κούντουρος* < *κοντός* + *ουρά*)· η λ. και στο *Σαγανάκι*, το *Σχολείον* και τον Goldoni
- κουρμπάνι, το: θυσία (τ. *kurban*)· *διά λόγου του γίνεται κουρμπάνι* 71r: είναι έτοιμος να θυσιαστεί γι' αυτόν
- κουφετσιόνες, οι 44r: γλυκά (ιταλ./βεν. *confezione*)
- κρεμασμένος, επίθ. 52r, 72r: που αξίζει να κρεμαστεί, κάθαμα (πβ. *ασλατζάκης*)
- κρίσις, η· θάνω [κτ.] εις κρίσιν 60v: συλλογίζομαι
- κτίσμα, το 2r: δημιούργημα (Κρ.)
- κυβέρνησις, η 76r: διοίκηση
- κυθερνώ, ρ.μ. 27v, 39v: διοικώ, ελέγχω
- κυκλοφορία, η· η *κυκλοφορία της ουρανίας σφαίρας* 2r: η (φαινομενική) περιστροφή του ουράνιου θόλου
- κυράκα, η 78r: [εδώ] μαμά, μανούλα
- λογισμός, ο 46v, 55v: σκέψη, σκοπός
- λουτρός, ο 14v, 33v: λουτρό, μπάνιο
- μαζώνω, ρ.μ.: *μαζώνοντες τους ώμους τους* 24r, 51r: (σηκώνοντας)· *μάζωξε τον νουν σου εις το κεφάλι* 52v: *μάζεψε το μυαλό σου, σκέψου συνετά*
- μάι μάι, επίρρ. 83r: όλο και περισσότερο (μάλλον ρουμ. *mai mai*)
- μαλώτρια, η 28r: καβγατζού (πβ. *μαλωτής* Κρ.)
- μάτι, το· *επήδησε εις τα ομμάτια του* 52r: *ξέσπασε πάνω του· με πιάνει από τα μάτια* 71v (ίδια σημασία)· *θέλει αλείψει και αυτής τα ομμάτια* 84v: *θα ρίξει στάχτη στα μάτια της*
- μειντάνι, το: πλατεία, ανοιχτός δημόσιος χώρος (τ. *meydan*)· *διά να μην έβγουν εις το μειντάνι* 78r: *για να μη βγουν στη φόρα, να μην αποκαλυφθούν· παρόμοια φρ. και στο Σαγανάκι· βλ. και φανερόν*
- μεταδοτικός, επίθ. 13r: γενναιόδωρος
- μηχανή, η 61v: τέχνασμα
- Μισίρι, το 43r: Αίγυπτος (τ. *Misir* < αραβ.)

μούτσουνα, τα 54r: μούτρα

μπεζεστένι, το 22v: σκεπαστή αγορά (τ. *bezesten*)

μπερντές, ο 67v, 69r: κουρτίνα (τ. *perde*) (και το καταπέτασμα χρησιμοποιείται στο κείμενο)

νίψιμον, το 66r: νερό για πλύσιμο (Κρ.)

νταμβλάς, ο: εγκεφαλικό, αποπληξία (τ. *damla*)· τον εκατέβαινε νταμβλάς 74r: κόντευε να πάθει εγκεφαλικό (πβ. τ. *-a damla inmek*)· παρόμοια φρ. (με τους τύπους *δαμλάς*, *νταμλάς*, *νταμπλάς*) και στον Αλεξανδροβόδα, στο Σαγανάκι και στον Goldoni

νταντά, η 18v (χφ. δαδά με κουκίδες, Κεχαγιόγλου τατά 877): νταντά (τ. *dada*)

ντουντού μου 61r, 62v: όμορφή μου κοπέλα, αγάπη μου

ξεκλίνω, ρ.α. 76r: παρεκκλίνω, λοξοδρομώ (Κρ.)· εδώ με μτφ. (ηθική) σημασία

ξεκλωμένος, επίθ. 76r (η LBC γράφει *ξεκοιλωμένην*): ακόλαστος (Κρ.)

ογλάνι, το 77r: έφηβος ερώμενος ενός πιο ηλικιωμένου άντρα (τ. *ođlan*)

ονοματοδότης, ο 45r, ονοματοδότισσα, η 84v: νονός, νονά

οντατζίκι, το 73v: δωματιάκι (τ. *odacik*)

οργανίζω, ρ.μ. 60v: μηχανορραφώ, μηχανεύομαι (Βυζάντιος: 'intriguer')

παθ παθ, επιφών. 51v: (έκφραση έκπληξης) μπα (Βυζάντιος: «το συνηθίζουν μάλιστα αι αβροδίατοι της πόλεως γυναίκες»)

παρακάλεμα, το 21v: παράκληση, ικεσία

Πάστρα, η 12v: Μπάσρα (Ιράκ) (Κεχαγιόγλου)

πεζεβέγκης, ο 25r, 26v, 77r: μαστροπός (τ. *pezevenk*)

περίοδος, η· περίοδος του λόγου 62r: (συντακτική) πρόταση

πολιτικόν, το 27v: σαβουάρ βιβρ

πολυπλασιάζω, ρ.μ. 58v: πολλαπλασιάζω

πουρνό[ν], το 37v, 75r, 85v, 86r: πρωί

πουτανλίκι, το 77v: ακολασία (< *πουτάνα* + τ. κατάληξη *-lik*)

πουτανοσκλάβα, η 52r

πραγματεία, η 43r: εμπόριο

πραγματεύομαι, ρ.μ. 6v: εμπορεύομαι· *πραγματεύεται τα άσπρα του* 12v: διαχειρίζεται τα χρήματά του

πράξις, η 14v, 15r: [εδώ] πείρα

προυντζούκι, το 33v: είδος υφάσματος από άβραστο μετάξι (τ. *bürümcük*).

σιριτάς, ο 14v: πωλητής σιριτιών (κορδελών) (< *σιρίτι* < τ. *şirit*)

σκεντζέω, ρ.μ. 27v: βασανίζω (< *σκεντζές* < τ. *ışkence*)

σπίρτο, το 78v: οινόπνευμα, απόσταγμα (ιταλ. *spirito*)

στομπώνω, ρ.μ.: *στομπώνοντας τα αφτιά του με τα δύο του χέρια* 38v (δηλ. βουλώνοντας)

στοχάζομαι, ρ.μ. 34r: προσέχω, κοιτάζω προσεκτικά

στόχασις, η 62v: φροντίδα, προφύλαξη

- συνορίζομαι*, ρ.μ. 32r: *συνερίζομαι*
συστέλλομαι, ρ. 69r: *διστάζω*
συστασμένος, επίθ. 81r: *φρόνιμος*
σύστασις, η· *σύστασις κορμιού* 37v
σφαίρα, η· *ουρανία σφαίρα*· βλ. *κυκλοφορία*
σχηματίζομαι 18v: *κάνω*, *προσποιούμαι* πως (Κεχαγιόγλου)
ταδής, της 52r: της τάδε
τελειώνω, ρ.μ. 61v: [εδώ] *βάζω* σε εφαρμογή, πραγματοποιώ επιτυχώς
τελείως, επίρρ. 67r, 71v: *καθόλου*
τεχνολόγημα, το 58v: *σοφιστικό επιχείρημα*
τζατκιά, τα 33r: [δυσερμήνευτο]
τζεβαέρι, το 17r: *κόσμημα*, *διαμαντικό* (τ. *cevahir*)· η λ. και στα φαν. *στιχουργήματα*
τζεβαερικά, τα 31r, 33r, 43v, 52r: *κοσμήματα*
τζεβαερτζής, ο 32v-33r: *κοσμηματοπώλης* (τ. *cevahirci*)
τιμημένος, επίθ. 60r: *τίμιος*
τόσος· *εις τόσον οπού* 13v, 33v: *σε τέτοιο βαθμό που*, με αποτέλεσμα να
τουλμπεντζής, ο 14v, 32v (*ελπεντζής** Κεχαγιόγλου 879): *πωλητής μουσελίνας* (ή και *κεφαλοδέσμων* από *μουσελίνα*) (τ. *tülbentçi*)
τρέχω, ρ.α.· *τα πράγματα αν τρέχουν έτσι [...]* 26r: *έτσι που πάμε...*
Τσίναι, αι 12v: *Κίνα* (Κεχαγιόγλου)
υπονωώ, ρ.μ. 48v: *υποψιάζομαι*
υποφερμός, ο· *δεν είναι πλέον υποφερμός* 81v: *αυτή η κατάσταση δεν υποφέρεται πλέον*· πβ. *υποφερμόν δεν έχει* σε φαν. *στιχουργήματα*
φακιολίζω, ρ.μ.: 37v: *φτιάχνω τα μαλλιά μου* (και *σιάζω τον κεφαλόδεσμό μου* [;])
φανερόν, το· *εβγήκαν εις το φανερόν* 85r: *αποκαλύφθηκαν*, *βγήκαν στη φόρα*· πβ. και *μειδάνι*
φρενιτεύω, ρ.α. 51v: *τρελαίνομαι*
χάλι, το· *πώς έχει να γένει το χάλι μας*; 26r, 78v, 81r: *τι θα γίνουμε*, *πού θα καταστήσουμε*; (πβ. τ. *halimiz ne olacak?*)· η φρ. και στον Goldoni
χαρχάλι, το 17r: *κολιέ* (τ. *halhal*)· η λ. και στο *Αλεξανδροβόδα*, στο *Σχολείον* και στον Goldoni
χελάλι, το 33r: *ύφασμα από μετάξι υφασμένο με βαμβάκι*, *λινάρι* ή *μαλλί* (τ. *helâli*)
χέρι, το· *[δεν] με δίδει χέρι* 47r, 54r, 66r: *[δεν] μου βολεύει*, *[δεν] με συμφέρει* (πβ. τ. *el vermez*)
χίνδικος, επίθ. 74r: *ινδικός* (τ. *Hind*)
χνουδιαστικός, επίθ. 14v: *αποτριχωτικός*
χολοσκάσις, η 82v: *θλίψη*, *στενοχώρια*· η λ. και στη *Βοσπορομαχία* και στον *Μέμνονα* του Βούλγαρη
χοτζέτι, το 66v: *τίτλος ιδιοκτησίας* (τ. *hüccet*)
χρεοφειλέτης, ο 48v: *δανειστής*, *πιστωτής* (όπως και στη *Χαλιμά* και στον Goldoni, *δεν πρόκειται για τον χρεώστη*)

Ζ'. Λεξιλογικές παρατηρήσεις σε διάφορα φαναριώτικα κείμενα 1750-1800

Σ' αυτό το κείμενο σχολιάζω, διορθώνω και επαυξάνω ορισμένα γλωσσάρια που δημοσιεύτηκαν σε 14-15 εκδόσεις φαναριώτικων κειμένων της εποχής 1750-1800.

Οι παρατηρήσεις που ακολουθούν αναφέρονται στις εξής εκδόσεις, με την εξής σειρά, η οποία αντιστοιχεί περίπου στην κατά προσέγγιση χρονολόγηση των εν λόγω κειμένων (βλ. χρονολογίες εντός γωνιωδών παρενθέσεων):

1. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης, *Έμμετροι επιστολαί Κωνστ. Δράκου Σούτζου και Κωνστ. Καρατζά* (Αθήνα 1967) [1745]..... 204
2. *Αυξεντιανός μετανοημένος [1752]*, επιμ. Ιωσήφ Βιβιλάκης (Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, 2010)..... 205
3. Βασίλειος Φρ. Τωμαδάκης, *Ανέκδοτα επιγράμματα και άλλα στιχουργήματα του Πατριάρχου Καλλινίκου Γ' (1713-1792) (από το χειρόγραφο (B', 1757) της «Βοσπορομαχίας»* (Αθήνα 1999)..... 211
4. Καλλινίκου Γ' Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, *Τα κατά και μετά την εξορίαν συμβάντα*, επιμ. Αγαμέμνων Τσελίκας (Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2004) [1758-63]..... 213
5. Κ. Δαπόντες, *Κήπος Χαρίτων*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης (Αθήνα: Ερμής, 1995), και επιμ. Άλκης Αγγέλου (Αθήνα: Εστία, 1997) [1765]..... 218
6. Βασίλειος Φρ. Τωμαδάκης, «Η έμμετρη παράφρασι του διηγήματος “Memnon, ou la sagesse humaine” του Voltaire από τον Ευγένιο Βούλγαρι», *Νεοελληνικόν Αρχεῖον* 3 (1987-9), σ. 133-186 [1766]..... 226
7. Κωνσταντίνος Δαπόντες, *Κανών περιεκτικός*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης (Αθήνα: Λέσχη, 1991) [1778]..... 226
8. Δημήτριος Καταρτζής, *Τα ευρισκόμενα*, επιμ. Κ. Θ. Δημαράς (Αθήνα: Ερμής, 1970) [δεκαετία του 1780]..... 227
9. Γεώργιος Ν. Σούτσος, *Αλεξανδροβόδας ο ασυνείδητος*, επιμ. Δημ. Σπάθης (Αθήνα: Κέδρος, 1995) [1785]..... 227
10. Π. Κοδρικάς, *Εφημερίδες*, επιμ. Α. Αγγέλου (Αθήνα: Ερμής, 1991) [1787-97]..... 228
11. Π. Κοδρικάς, «Ξιφηφορικός καθρέπτης», στο ίδιο [1789]..... 237
12. Αλέξανδρος Κάλφογλου, *Ηθική στιχουργία*, επιμ. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης (Αθήνα 1967) [1794]..... 238
13. Άντεια Φραντζή, *Μισμαγιά: ανθολόγιο φαναριώτικης ποίησης κατά την έκδοση Ζήση Δασούτη (1818)* (Αθήνα: Εστία, 1993)..... 242
14. Βάλτερ Πούχνερ (επιμ.), *Κοινωνικές σάτιρες στο ελληνικό προεπαναστατικό θέατρο (1800-1820)* (Αθήνα: Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 2014)..... 242
15. Γ. Κεχαγιόγλου, *Πεζογραφική ανθολογία*, 2 τόμοι (Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, 2001) 247

1. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης, Έμμετροι επιστολαί Κωνστ. Δράκου Σούτζου και Κωνστ. Καρατζά (Αθήνα 1967) (Πίναξ λέξεων: σ. 21-22)

A: επιστολή Σούτζου

B: επιστολή Καρατζά

Οι αριθμοί παραπέμπουν στον στίχο.

αγιολίκι, το A205: «βάρος»· μάλλον 'αποσκευές'.

ασλατζάκισσα, η A82 «< asilacak»· γρ. *asilacak*.

ατ, το: η πλήρης φρ. είναι *ατ παζάρι* B67 'αλογοπάζαρο' [< τ. *at pazarı*].

αχέγκι, το A111: «ρυθμός»· μάλλον 'αρμονία'. Η λ. και στη *Βοσπορομαχία* και στο Γενν. 725.

γιοσμάς, ο A36: «[<γοζ] (=χονδροειδής, ατίθασος, αγροίκος)». Κατάγεται από το τ. *γοςμα* ('όμορφος, χαριτωμένος, ελκυστικός', ίσως όμως και με μειωτ. σημ.: 'κομψευόμενος')· κατά τον Σούτζο είναι το αντίθετο του *πιρπιρής* («αγροίκος»). Η λ. όμως και στη *Βοσπορομαχία* (σ. 30 και 101), όπου φαίνεται καθαρά ότι οι *γιοσμάδες* ήταν ταραχοποιοί. Ίσως ο *γιοσμάς* να ήταν αντίστοιχος με τον μεταγενέστερο *μάγκα* ή τον *κουτσαβάκη*.

γκάζδα, ο A77, η B11: «φιλοξενών»· μάλλον 'σπιτονοικοκύρης/κυρά' [< ρουμ. *gazdă*, σλαβικής προέλευσης]. Η λ. και στον Goldoni.

δα μορίρε λ'ασπεττάρ ε νον βενίρε A147: ο συγγρ. παίζει με την παλαιά ιταλική παροιμία *aspettare e non venire è cosa da morire* 'να περιμένεις [κπ.] και να μην έρθει είναι να πεθάνεις'.¹¹⁵ Ο Μπουμπουλίδης αφιερώνει ξεχωριστό λήμμα σε κάθε λέξη της φράσης, πράγμα που δεν αφήνει τον αναγνώστη να καταλάβει την όλη έκφραση.

γκιόγια, επίρρ. A98: «ωσανεί»· μάλλον «δήθεν». Η λ. και στο *Σαγανάκι*.

ε A147: βλ. *δα μορίρε λ'ασπεττάρ ε νον βενίρε*.

εγλενδιδίζω, ρ.μ. A100: «διασκεδάζω, εφησυχάζω»· μάλλον 'κάνω [κπ.] να διασκεδάσει'. Η λ. και στη *Βοσπορομαχία* και στον Κοκκινάκη/Kotzebue.

καλτάκι, το A204: «εφίππιον»· μάλλον 'είδος σέλας'.

κεσιτζής, ο A35: «ο κόπτων». Στην πραγματικότητα 'ληστής' [πβ. τ. *γολ kesici*, κυριολ. 'αυτός που κόβει στους δρόμους'].

λ'ασπεττάρ A147: βλ. *δα μορίρε λ'ασπεττάρ ε νον βενίρε*.

μοκάνος, ο A75 κλπ.: «[< [ρουμ.] *mocan* (=ποιμήν ορεινός)· *mocanos* (=χονδροειδής)». Να διαγραφεί το «*mocanos* (=χονδροειδής)».

μορίρε A147: βλ. *δα μορίρε λ'ασπεττάρ ε νον βενίρε*.

μουτσουναριά, η: «πρόσωπον»· καλύτερα 'μούτρα' (φρ. *σαν τη μουτσουναριά της* A92).

νον A147: βλ. *δα μορίρε λ'ασπεττάρ ε νον βενίρε*.

πελίνο+, το A189, B85: *αψιθιά* (το φυτό *Artemisia absinthium*) και το εξ αυτού παραγόμενο ποτό *αψέντι* [< βουλγ. *relin* (το ίδιο και στα ρουμ.)].

πύρινα+, τα // *θρηνούν τα πύρινά τους* A220 (πβ. Goldoni: *κλαίει τα πύρινά του 'απελίζεται'*).

¹¹⁵ Η παροιμία παρατίθεται, μεταξύ άλλων, από πρόσωπο της κωμωδίας *Il candelaio* του φιλοσόφου Giordano Bruno (1582).

ρέγκι, το: «<renç (=μόχθος, βάσανα, λύπη)». Στην πραγματικότητα 'αστείο, κόλπο, φάρσα' [< τ. *renç*] // *να με κάνει ρέγκι* A88 [πβ. τ. *renk etmek*]. Η λ. με την ίδια σημασία στο *Σαγανάκι*, στον Goldoni και στο *ΕΑ*.

σελαμέτι, το: «σωτηρία, απαλλαγή κακών»· μάλλον 'σωτηρία, ασφάλεια' // *με σελαμέτι να διω την πατρίδα* A164.

σβούρδουκλος, ο B41: (ο Μπουμπουλίδης δεν δίνει ερμηνεία) είδος ασκιδίου, γνωστό και ως φούσκα (γαλλ. *violet* ή *figue de mer*· αρχ. *τήθεα* [Κοραής, *Άτακτα*]).

σοκτίζω, ρ.μ. B19: «[<socoti (=υπολογίζω)]». Στην πραγματικότητα 'ξεπερνώ (εμπόδιο ή δυσκολία)' [< τ. *söktü*].

τσοκόγι, το A7: «εισπράκτωρ φόρου, υπηρέτης ευγενούς». Τα συμφραζόμενα δεν είναι ξεκάθαρα, μάλλον όμως 'αρχοντοχωριάτης'· *τσοκί* στο *Σαγανάκι* και στον Κοδρικά.

υποτρέχω A11: «τρέχω (μτφρ.)»· ίσως 'κατατρέχω'.

*φουφάνι**, το A229: «[<fuhiş (?) (=ανηθικότης, ακολασία)]». Μάλλον γρ. *τουφάνι* 'καταιγίδα' [< τ. *tufan*].

φραντζέλα A188: φραντζόλα (στο πολιτικό ιδίωμα).

χρεία+, η // *κάμουν χρεία* A212: χρειάζονται.

Σημ. 1. Μετά τον στ. A51 ο Μπουμπουλίδης, για άγνωστους λόγους, έκρινε καλό να εξοβελίσει το εξής δίστιχο: *Βακαρέστι, φρουζουνέστι / πλαταρέστι, νεμογιέστι*. Πρόκειται για τις εξής τοπωνύμια:

Βακαρέστι: Văcărești.

Φρουζουνέστι: Frunzânești.

Πλαταρέστι: Plătărești.

Νεμογιέστι: Nămăiești.

Κάθε τοπωνύμιο παραπέμπει σε τοποθεσία της Βλαχίας με παλαιά εκκλησία ή μοναστήρι. Στο Βακαρέστι (συνοικία του Βουκουρεστίου) ο Νικόλαος Μαυροκορδάτος είχε χτίσει το 1716 μεγαλοπρεπές μοναστήρι, το οποίο κατεδαφίστηκε από τον Νικόλαο Τσαουτσέσκου το 1984.

Σημ. 2. Στον στ. A146 ο Μπ. γράφει μια φράση εντός οβελίσκων: †εσσέδου μινέν νάρι†, προσθέτοντας, στο κριτικό υπόμνημα, την ένδειξη «deb. *assedio millenari[o]?*». Ίσως γρ. «*assedio militare*» (δηλ. στρατιωτική πολιορκία στα ιταλ.).

2. *Αυξεντιανός μετανοημένος [1752]*, επιμ. Ιωσήφ Βιβιλάκης (Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, 2010)

Ο εκδότης πιθανολογεί ότι το έργο οφείλεται σε συνεργασία του Ανανία του Αντιπάρου με τον Καλλίνικο Γ' (σ. 57). Η δράση της κωμωδίας διαδραματίζεται στο χωριό Κατιρλί, νότια από την Κωνσταντινούπολη, στις νότιες ακτές της Θάλασσας του Μαρμαρά (Προποντιδας). Τα πρόσωπα της κωμωδίας προέρχονται από διάφορες διαλεκτικές περιοχές. Πολλά ιδιαίτερα γλωσσικά στοιχεία ο συγγραφέας τα βάζει στα στόματα ενός Ανδριώτη, ενός Κεφαλλονίτη και ενός Λευκαδίτη, μεταξύ άλλων. Ορισμένα τμήματα των διαλόγων είναι στα τούρκικα, δεν ασχολούμαι όμως μαζί τους· άλλωστε ο εκδότης τα ερμηνεύει στα Σχόλια (σ. 495-536). Το Γλωσσάριο καλύπτει τις σ. 545-561· πολλές πρόσθετες λέξεις όμως ερμηνεύονται στα Σχόλια.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον Ιωσήφ Βιβιλάκη για τον γόνιμο διάλογο που οδήγησε στην αναθεώρηση και βελτίωση πολλών λημμάτων μου σχετικά με τον *Αυξεντιανό*.

Αγιομαυρίτης, ο: «από την Αγία Μαύρα της Λευκάδας». Αγία Μαύρα ήταν το όνομα και της νήσου Λευκάδας και της πόλης της. Δεν μπορούμε να ξέρουμε αν πρόκειται εδώ μόνο για την πόλη. Πάντως στα Σχόλια (σ. 511) ο εκδότης ερμηνεύει το *Αγιομαυρίτης* ως 'Λευκάδιος'.

*αγώγιας**: «μεταφορέας». Βεβαίως όχι. Η όλη φρ. όμως είναι δυσερμήνευτη: ο *διδάσκαλος ο Γεώργιος, της αγώγιας* 355.¹¹⁶

ακολουθεί+ 450, 493 κλπ.: συμβαίνει.

αμορέζα, η 377: «ιταλ. *amorosa*». Μάλλον < γαλλ. *amoureuse*, θηλ. του *amoureux*, με επίδραση του ιταλ. *amorosa*, θηλ. του *amoroso*, πβ. όμως και ρουμ. *amorză*. Υπάρχει και αρσ. παράγωγος τύπος *αμορέζος* (*Αυξεντιανός, Κάλφογλου και Goldoni*), πβ. και ρουμ. *amorz*.

αυτός, αντων. // για τ' αυτό 338: γι' αυτό (όπως σε πολλά κείμενα της εποχής).

αχμάκης, ο 461: «(τουρκ. *acayıp*)». Το *acayıp* γράφτηκε εκ παραδρομής αντί *ahmak*.

βαζγεσιζώ, ρ.α.: «μεταπείθομαι, αλλάζω γνώμη». Στην πραγματικότητα (το ρ. συντάσσεται συνήθως με το *από*) 'εγκαταλείπω, παραιτούμαι από' // *πρόσεχε να μη σε καταπείσει και βαζγεσιζεις* 429: πρόσεχε μη σε πείσει να εγκαταλείψεις [τον αγώνα].

*βελετιζνίκια**, τα 370 [γρ. *βελετιζνίικια*;]: «τουρκ. *velet*». Το έτυμο είναι *veledizina* 'παλιόπαιδο' (βλ. λήμμα *βελιτιζινάς* στην έκδ.) + κατάληξη *-lik*. Πβ. *βελεδιζινάς* στον *Goldoni* και *βελεντισινάς* στο *Σαγανάκι*.

γκιτί, επιφών.: «πήγαινε, φύγε (τουρκ. *gitmak*)» [sic]. Πρόκειται για το τ. επιφών. *gidi*, το οποίο λέγεται όταν μαλώνουν απειλητικά κτ. (κάτι παρόμοιο με το 'γιούχα')· δεν έχει καμιά σχέση με το ρ. *gitmek* 'πήγαινω'. Στον *Αυξεντιανό* χρησιμοποιείται πάντα στη φρ. *μπρε γκιτί* 324, 332, 374, 390 (το *bre gidi* λέγεται και σήμερα στα σερβικά). Ο *Μακρυγιάννης* στα *Απομνημονεύματά* του χρησιμοποιεί τέσσερις φορές το *γκιντί* όταν μεταφέρει τον προφορικό λόγο (πάντα στην αρχή της πρότασης και πάντα μπροστά από υβριστικό ουσιαστικό, π.χ. *κιντί γουρνομούτη*). Οι τύποι *κίντι*, *κιντί* και *εγκίντι* στον *Κοκκινάκη*.

δεσγερέ, το [γρ. *δεσγερές*, ο] 409: «τουρκ. *teskere*». Στη σ. 376 γράφεται *ντεσγερέ*. Υπάρχει και τ. τύπος *deskere*.

διαφέρω: «διαφωνώ, ερίζω, φιλονικώ». Στη σ. 310 όμως χρησιμοποιείται παθητ. τύπος *διαφερόμεθα*.

διαφόρετα+, τα: // *είχε τότε πολύ χρέος και δεν επρόφθανε τα διαφόρετά του* 489 (δηλ. δεν μπορούσε να πληρώνει τους τόκους [;]).

εκστατικός, επίθ.: «αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση έκστασης». Σε άλλα κείμενα της εποχής το *εκστατικός* σημαίνει 'έκπληκτος'.

ένεκα, το // *το κάμνει διά το ένεκά του* 351. Η ίδια φρ. συχνή στον *Καταρτζή*.

ερμπασής, ο 448: «στρατιωτικός, δεκανέας, λοχίας (τουρκ. *erba*)». Πρόκειται για το τ. *er basi* 'αρχηγός, φερέφωνο'.

ζαέρ, επίρρ.: «τουρκ. *zahur*»· γρ. *zahir*.

ζέρια, τα 459: «χρυσά». Εδώ όμως σημαίνει 'χρυσά νομίσματα' (στη σ. 460 συμπεραίνουμε ότι πρόκειται για φλουριά). (πβ. *φλουριά ζέρια* *Hurmuzaki XIV.3 403*)

ζορμπαλίκι, το : «τουρκ. *zorbalik*»· γρ. *zorbalik*.

ζορμπάμπασης, ο: «τουρκ. *zorbabalik*»· γρ. *zorba basi*.

¹¹⁶ Ο φίλος Βασίλης Ορφανός έχει επισημάνει το *Αγώγια* ως κύριο όνομα στις «Εφημερίδες» του Κωνστ. Καρατζά: *Ο Γιαννάκης Σούτζος, υιός του Δράκου Σούτζου και γαμβρός της Αγώγιας* (Καρατζάς (*Hurmuzaki*), σ. 111).

ισινάφι+, το 304: συντεχνία, σινάφι [< τ. *esnaf*].

ιτλάκι, το 485, 490: «τουρκ. *itlak*»· γρ. *itlak*.

ιφτιράς, ο 438: «συκοφάντης, λασπολόγος (τουρκ. *iftiraci* [sic])». Ο *ιφτιράς* είναι η συκοφαντία [< τ. *iftira*] (όπως στον Goldoni και στο Σχολαίον), ενώ ο συκοφάντης είναι όντως *iftiraci*.

κακλαμάνος+, ο: [δυσερμήνευτο] // *γιατί με λεν πλάνον, γιατί με λέν κακλαμάνον, γιατί με λεν μαλπαγάδον, γιατί με λεν αντίχριστον 331 // κακλαμάνον, κουρσάρην, σπαντίδον και γαϊδούρι 355.*¹¹⁷

καπικεχαγιάς, ο 391, 464: «αντιπρόσωπος (< τ. *karı kehağa*)». Στα φαναριώτικα κείμενα *καπικεχαγιάς* είναι συνήθως ο αντιπρόσωπος του ηγεμόνα στην Κωνσταντινούπλη. Το έτυμο θα έπρεπε μάλλον να γραφτεί *καρικεχαγιάς*.

κατακαθίζω, ρ.μ. 322, 345, 353, 354, 483: «βουλιάζω, ηρεμώ, μαλακώνω». Στην πραγματικότητα 'συκοφαντώ' (όπως και στον Αλεξανδροβόδα 35, 58, 67· Βυζάντιος, βλ. λ.: 'Διαβάλλω, *desservir par des mauvais rapports*').

κατακουριάζω, ρ.α.: «δίνω σημασία, λογαριάζω». Μάλλον 'αποτραβιέμαι και ησυχάζω' [η λ. συγγενεύει με το *κουρνιαζώ*] // *κατακουριάζει με τη σιωπήν 355*. Πβ. *Ευμενεία 59: Προς δε τους δύο δούλους οπού έμειναν μεθ' εαυτής, τους είπεν, «Υπάγετε, κατακουριάσετε, κοιτάξετε την δουλειά σας [...]*». Ο Βυζάντιος δίνει την ερμηνεία 'μένω στο σπίτι'.

καταπείθω, ρ.μ. 413, 414, 416, 429: «πείθω εντελώς». Απλώς 'πείθω', όπως σε πολλά κείμενα της εποχής (Βυζάντιος: *καταπείθω* = αρχ. *πείθω, persuader*).

κάτι // *κάτι πουρνό; 336*: δεν είναι λίγο νωρίς το πρωί;

κεντρώνομαι: να προστεθεί και το *κεντρώνω*, ρ.μ. 340: υποκινώ.

κεφλεδίζω, ρ.α. 429: «ξεσκάζω, διασκεδάζω (< τουρκ. *keyflendir*)». Μάλλον 'έρχομαι στο κέφι' ή 'μεθάω'. Το έτυμο είναι ο τύπος του παρωχημένου χρόνου *keyiflendi*.

κεχαγιάς, ο: «γραμματέας (< τουρκ. *kehağa*)». Μάλλον 'επίτροπος, εκπρόσωπος'. Σημειώνω ότι το τ. *kehağa* ήταν εναλλακτικός τύπος του συνηθέστερου τ. *kāhğa*· πβ. ρουμ. *chehaiá* (Suciú).

κίνημα, το 365, 428, 473: «μεθοδευμένη συλλογική ενέργεια με συγκεκριμένη ιδεολογική θέση». Η φρ. αυτό το *κίνημα του αναβαπτισμού 428* δηλώνει όντως «συλλογική ενέργεια με συγκεκριμένη ιδεολογική θέση»· ο πληθ. όμως τύπος στη φρ. *δεν με αρέσουν τα κινήματά του* στην ίδια σελίδα δηλώνει μάλλον κάθε ραδιουργία, όχι αναγκαστικά συλλογική.

*κιμορτζής**, ο: η λέξη-λήμμα να γραφτεί μάλλον *κιμουρτζής*, όπως στις σ. 352, 396.

κοπτίζω φωνή: «βγάζω φωνή, κραυγάζω». Το ρ. *κοπτίζω* (το οποίο ανήκει ίσως στη φαναριώτικη αργκό) είναι αμετάβατο. Η όλη φρ. είναι *ιδού αίφνης κοπτίζει μία φωνή 350*, όπου το *μία φωνή* είναι υποκείμενο. Το *κοπτίζω* [< τ. *korptu*] σημαίνει 'εμφανίζομαι ξαφνικά' ή (όπως εδώ) 'ακούγομαι ξαφνικά'.

κουντώ, ρ.μ. 412: «κινώ». Πρόκειται για παραλλαγή του *κουντώ 'σπρώχνω'* (βλ. λήμμα *κουντώ* στην έκδ.: *κουντώ* και στον Χριστόπουλο 37).

κουφετάρης, ο 407: «σακχαροπωλητής». Καλύτερα 'ζαχαροπλάστης' [πιθ. < ρουμ. *cofetar*].

κραβαρίτης, ο 368: «ζητιάνος ανάπηρος». Περί της έννοιας *κραβαρίτης* υπάρχει βέβαια ολόκληρη φιλολογία· βλ., π.χ., τον Ζητιάνο του Καρκαβίτσα, όπου ο συγγρ. αλλάζει το τοπωνύμιο Κράβαρα σε Κράκουρα.

¹¹⁷ Ο συνάδελφος Στέφανος Κακλαμάνης, τον οποίο συμβουλευτήκα, μου έγραψε ότι η λ. (κύριο όνομα;) Κακλαμάνης εμφανίζεται στον *Κρητικό πόλεμο* του Μπουνιαλή. Πράγματι βρίσκεται στη σ. 325 της έκδ. Αλεξίου και Αποσκήτη (1995). Η σημασία και η ετυμολογία όμως είναι άδηλες.

κυβερνώ, ρ.μ. 323: «καθοδηγώ». Μάλλον 'στηρίζω οικονομικά' // (παθητ.) κυβερνούμαι 318: «προστατεύομαι, ορίζω τον εαυτό μου». Εδώ μάλλον 'εξασφαλίζω τα προς το ζην' ή 'αποκαθίσταμαι'. Στη σ. 439 κυβερνούμαι σημαίνει σαφώς 'εξασφαλίζω τα προς το ζην'.

λεκές, ο // κακός λεκές ηκολούθησε τον κυρ Κύριλλον 493 (του έγινε μεγάλη ατιμία).

λόκος+, επίθ. 344, 478 (στο χφ. και στην έκδ. γράφεται λώκος): βλάκας [ίσως < ισπαν. loco 'τρέλός', αλλά πβ. βεν. alocco και ιταλ. allocco]. Στη σ. 529 ο εκδότης αναφέρει την αναγραμματιστική σχέση λώκος-κώλος, η οποία μπορεί να συνέβαλε στην εισαγωγή της λ. στην ελλ. γλώσσα.

λουτρός+, ο 475: λουτρό. Ο τύπος και στη Βοσπορομαχία και στον Δαπόντε, ΚΓ.

μετρώ+, ρ.μ. // μας μετράς διά αχμάκηδες 461: μας περνάς για ηλίθιους.

μαλπαγάδος: [δυσερμήνευτο· πβ. όμως ισπαν. mal pagado 'κακοπληρωμένος'] (βλ. κακλαμάνος).

μούσα, η 337: «μούτζα, κάρβουνο, καπνιά (ίσως περσ. muzh)». Μάλλον < γαλλ. mouche 'μικρή βούλα από μαύρο ταφτά που κολλούσαν οι γυναίκες στο πρόσωπό τους προκειμένου να αναδειχθεί η ασπράδα της επιδερμίδας τους'.

μπαμπάκας, ο // Εγώ δεν είμαι κανένας λόκος και μπαμπάκας να με σύρεις εσύ σαν το βόιδι όπου θέλεις! 344

μπεζέρνω* 475: γρ. μπεζερίζω (βλ. Τρ.).

μπελά ογραδίζω, ρ.α. 487: γρ. με μια λέξη μπελαογραδίζω // να μπελαογραδίσω 487 (πβ. εμπελαογράδισεν στο Σαγανάκι).

μπιλμέμ 448: «άγνοια (τουρκ. bilmeme)». Είναι το τ. bilmem 'δεν ξέρω'.

μπουτούρα+, η 382: κοντή και χοντρή γυναίκα [< τ. bodur].

μυελά, τα: μυαλά // Μάσε τα μυελά σου, διατί σε κάμνω μασκαρά 344.

ντεϊμεντέ 470, 487: «με το ζόρι». Μάλλον '[είναι] απίθανο' [< τ. değmede]. Η λ. και στον Σινάνη του Δ.Κ. Βυζαντίου, σ. 28.

ντιντιώνω, ρ.μ. 348, 349, 356: μάλλον κωμική ιδιολεκτική παραλλαγή του τετοιώνω (το συγκεκριμένο πρόσωπο, ο πατριάρχης Κύριλλος, ηχηροποιεί τα σύμφωνα /t/ και /k/). Βλ. και σχόλιο του εκδότη στη σ. 507.

ξεγορεύω: γρ. ξεγορεύομαι 366.

ξεσχίζομαι, ρ.α. 415 κλπ. (στο Γλωσσάριο γράφεται ξεσκίζομαι): «κουρελιάζομαι». Ίσως 'ρίχνομαι, χτυπιέμαι κάτω (προκ. για δαιμονισμένο)' (Κρ., II 3).

ξετσιπώνω: «ντροπιάζω κάποιον, ξεμπροστιάζω, αποκαλύπτω δημόσια», Το ρ. είναι αποθετικό: ξετσιπώνομαι, ρ.α. 410: 'χάνω την αιδημοσύνη μου, την ντροπή μου· γίνομαι αδιάντροπος' (Τρ.).

παράνω+, επίρρ. 456, 458: παραπάνω.

παροξυσμός+, ο 349: πυρετός.

πάσο, το: «βήμα, πέρασμα»· να διαγραφεί το 'πέραςμα' και να προτεθεί '· ενέργεια, κίνηση' // κάμνω αυτό το πάσο 465 (πάσον με την ίδια έννοια και στο Σχολείον).

πεκέι μπιλίριμ 448: «τουρκ. pek bilirim»· γρ. pek ey(i) bilirim [το pek ey(i) είναι διαλεκτικός τύπος του pek iyi].

περιεργάζομαι, ρ.μ. 449: «παρατηρώ, σκέφτομαι»· να διαγραφεί το 'σκέφτομαι'.

πεσεκέρης+, ο: στο εισαγωγικό στιχούργημα του έργου ο συγγρ. χαρακτηρίζει τον πρώην επίσκοπο Χαλεπίου ως πεσεκέρην Αυξεντίου 305. Πρόκειται για το λαϊκ. τ. peşekâr (συνήθως pişekâr), το οποίο δηλώνει τον έξυπνο άνθρωπο, τον χειροτέχνη, αλλά και τον ταχυδακτυλουργό (πβ. ρουμ.

rişicher 'πονηρός, πανούργος' (Suciü)· *rişekâr* είναι και χαρακτήρας του τ. λαϊκού θεάτρου, ο οποίος κουμαντάρει τους άλλους. Άρα ο *πεσεκέρης* του Αυξεντίου είναι αυτός που τον κουμαντάρει, τον χειρίζεται όπως ο καραγκιοζοπαίχτης τις φιγούρες του.

προδιαθέτομαι: «προετοιμάζομαι, επηρεάζομαι». Το ρ. είναι *προδιαθέτω*, ρ.μ. 322, 369, 466: *προετοιμάζω, κανονίζω* // (μτχ.) *προδιαθεμένος* 338, 450, 465.

προπομπή, η 371, 401, 418: «συνοδεία που προπορεύεται της πομπής». Μάλλον 'ξεπροβόδισμα'.

προσηκώνομαι, ρ.α. 332, 478: «παραχωρώ τη θέση μου από σεβασμό σε κπ. άλλο». Μάλλον 'σηκώνομαι από τη θέση μου από σεβασμό στον άλλον' (αν και η σημασία που δίνει ο εκδότης δεν αποκλείεται από τα συμφραζόμενα). Πβ. την ερμηνεία στο λήμμα *προσήκωμα*: «έγερση από σεβασμό στον άλλον».

ρουφέτι, το 336, 348, 446: «τουρκ. *rufeka*»· γρ. *hirfet* [πβ. και ρουμ. *rufet*]· η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά.

σαλαμπάσης+, ο 305: αυτός που έχει τρέμουλο στο κεφάλι [< τ. *sallabas*]. Βλ. και Εισαγωγή της έκδ., σ. 240, 241.

σαντάντη 353: «εκβιασμός (;) (τουρκ. *şantajı*)». Η τ. λ. *şantaj* είναι νεότερο δάνειο από το γαλλ. *chantage*. Η όλη φρ. είναι *Εμπήκε [...] εις σαντάντη θαυμάτων* 353. Δεδομένου ότι στην ομιλία του εν λόγω προσώπου τα <τ> γίνονται <ντ>, η λ. μπορεί να είναι *σατάτη*, αλλά πάλι δεν δίνει νόημα.

σερέτης 468: «κακοήθης, δύστροπος, σκληρός (τουρκ. *sert*)». Το τ. έτυμο είναι *şirret* 'κακόβουλος'.

σογάν 315: γρ. *σογάνι*.

σπαντίδος 355, 367: «ιταλ. *bandito*»· γρ. *sbandito*.

σπουδαίος, επίθ. 386: «εξαιρετικός, σοβαρός, αυτός που δεν ανήκει στο λαό». Μάλλον 'μορφωμένος, καλλιεργημένος, σπουδαγμένος' // *εγώ δεν 'μαι σπουδαίος να λέγω 'λληνικά* 341.

στράτα, η: «λατ. *strada*»· γρ. *strata*.

συστέλλομαι 446: «μαζεύομαι, ντρέπομαι». Εδώ μάλλον συνώνυμο του *φοβούμαι*.

σύστημα+, το 320, 351, 352: σχέδιο, αλλά και μηχανογραφία, κομπίνα (πβ. τις δύο σημασίες του αγγλ. *scheme*).

*ταυτός**: γρ. *τ' αυτό*: βλ. *αυτός*.

τεπτίλι 334: «μυστικά (πιθ. τουρκ.)». Το επίθ. (και επίρρ.) και ουσιαστικό *τεπτίλι* 'μεταμφιεσμένος, μεταμφίεση (συχνά για λόγους κατασκοπείας)' [< τ. *tebdil*] είναι διαδεδομένο στα κείμενα της οθωμανικής εποχής.

τζαχίλης+ 306: αμαθής, αγράμματος [< τ. *cahil*].

τζορτζίνα, η 452: «αυτός που προκαλεί το γέλιο με τις πράξεις του ή την εμφάνισή του, ο γελοίος». Η λ. προέρχεται από το τ. *curcına* ή *curcuna* (άγνωστης ετυμολογίας) 'θορυβώδης, γελοίος και χυδαίος χορός που εκτελείτο από παλιάτσους'¹¹⁸ (μτφ.) αναστάτωση, φασαριά· σύμφωνα με το *Λεξικόν τουρκο-ελληνικόν* του Ι. Χλωρού (Κωνσταντινούπολη 1899), α' τόμος, σ. 630-631, η τ. λ. έχει και τη σημασία δημόσιας γελοιοποίησης // *Αυτός μας εξεμεϊδάνισεν εις την τζορτζίναν* 422: μας έβγαλε στη φόρα και μας γελοιοποίησε (βλ. λ. *ξεμεϊδανίζω* στο Γλωσσάριο της έκδ.). Ο εκδότης γράφει σωστά (σ. 496) ότι η φρ. *εις την τζορτζίνα [...] βγαίνουσιν* 300 υπονοεί ότι θα τους βγάλουμε στη φόρα. Βλ. και «Κωμωδία αληθών συμβάντων...» του Ανανία (Ευ. Σκουβαράς, «Στηλιτευτικά

¹¹⁸ Ο Ignatius Mouradgea D'Ohsson περιγράφει την *georgina* με τον εξής τρόπο: "C'est une danse grotesque, dans laquelle une ou plusieurs personnes jouent la pantomime en accompagnant la musique de gestes, de grimaces, d'attitudes les plus risibles, où la langue, les yeux, la tête, les pieds et les mains ont chacun leur différent rôle" (*Tableau général de l'Empire othoman*, τ. 4, μέρος 2, Παρίσι 1791, σ. 434).

κείμενα...», *BNJ* 1970, σ. 190, στ. 281): *οπόσα εστοχάζοντο μου φαίνονται ζορτζίνα*. Πβ. και ρουμ. *giurgina* (Suciū).

τούρι Σινά+, το 471: το όρος Σινά [*< τ. tur-i Sina*].

τρίχα, η // *Κει που 'ν' η τρίχα σου, τα κεφάλια μας* 339.

τρυποκαρύδης, ο: «μικρό πουλί που μοιάζει με σπουργίτι, τρωγλοδύτης, χιμπαντζής». Ο ορισμός αντιγράφεται από το λεξ. Τρ., λ. *τρωγλοδύτης*. Τα όσα λέγονται για το πουλί είναι σωστά, ο εκδότης όμως έκανε συμφυρμό δύο σημασιών του *τρωγλοδύτης*, δηλ. πουλί και χιμπαντζής. Πάντως εδώ η λ. χρησιμοποιείται με τη μτφ. σημασία 'δειλός': βλ. λεξ. Δημητράκου: «τρυποκάρυδο: ο δειλός, ο ψοφοδεής») // *κακός διάβολος τρυποκαρύδης* 383.

τσιτσέκι, το: «λουλούδι (τουρκ. *çiçek*)». εδώ όμως μόνο σε μτφ. (μειωτική) χρήση· ο Redhouse ερμηνεύει: 'fickle and tricky person' (πβ. τη λ. της σημερινής αργκό *τσιτσέκι*) // *εγώ τσιτσέκι καλό* 355: είμαι πονηρός // *είμεθα κι εμείς καλά τσιτσέκια να τους ζετρελάνωμεν* 382 (δηλ. είμαστε αρκετά πονηροί για να...) // *το τι τσιτσέκι είναι το ηξεύρομεν* 407: το ξέρουμε τι κατεργάρης είναι [πβ. τ. *ne çiçek olduğunu bilirim*].¹¹⁹

φάλια, ο 349: [*< ιταλ. faglia*] // *είναι πολύ δειλός και ενδεχόμενον να δώσει φάλια* 349: (δηλ. να αποκαλύψει τα σχέδιά μας, να μας προδώσει· πβ. λαϊκ. τ. *falya vermek*). Πβ. σχόλιο στη σ. 508: «δίδομεν φάλια: κινούμε υποψίες»· βλ. και 363.

χαλκατζίκι, το 362: γρ. *χαλκατζίκης*, ο· βλ. αμέσως παρακάτω στην ίδια σελ.: *φάγε τον [...] Ο οποίος τόσο ηδύς με εφάνη [...]* (όπως ο εκδότης γράφει σωστά στο Γλωσσάριο, πρόκειται για κουλουράκι, το οποίο έχει σχήμα χαλκά, δηλ. κρίκου).

χαλτ, το: «σκατό, ανακατωσούρα». Τα *χάλτια* 326, 438 είναι οι ανοησίες.

χέρι, το // *να μην τους χάσομεν από το χέρι* 325 // *δεν μας δίδει χέρι ο καιρός να [...]* 327 (πβ. 463), δηλ. δεν μας επιτρέπει, δεν μας βολεύει (πβ. τ. *el vermek*) // *πάσχομεν να τον βάλομεν εις το χέρι* 411, δηλ. να τον πιάσουμε στα χέρια μας (όπως και στο *Σαγανάκι*).

χεταέτι, το 492: στη σ. 535 ο εκδότης ερμηνεύει τη φρ. [*δεν κάμνει*] *χεταέτι* [*εις το βασιλικόν φερμάνι*] ως «έκανε λάθος, έφταιξε»· μάλλον όμως το *χεταέτι* είναι λάθος αντί *ιταέτι* 'υπακοή, υποταγή' [πβ. τ. *itaat etmek* 'υπακούω, υποτάσσομαι']· το *ιταέτι* και στο ΕΑ. Σημειώνω ότι το χωρίο στο οποίο εμφανίζεται η φρ. αποτελεί επανάληψη προφορικού λόγου από δεύτερο χέρι, μάλλον από άνθρωπο που δεν ξέρει καλά τουρκικά.

χηνίτικον, το: γρ. *χηνίτικος*, επίθ.

χουνέρι, το: «ύπουλη πράξη για εξαπάτηση». Ο ορισμός αντιγράφεται από το λεξ. Τρ. Δεν αποκλείεται η λ. να έχει και αυτή τη σημασία την εποχή εκείνη, εδώ όμως φαίνεται ότι διατηρεί τη βασική σημασία του τ. *hüner*, δηλ. 'δεξιότητα, ικανότητα', όπως και στον Καταρτζή, στον Σοφιανό, στο *Σαγανάκι* και αλλού // *Σε έχω χουνέρι να γυρίσεις τον Προϊλάβου* 420: σε έχω ικανό να μεταπείσεις τον Μητροπολίτη Προϊλάβου (δηλ. τον Καλλίνικο)· πβ. 311.

χρονικός, επίθ. 387: χρόνιος.

χωρατό, το 344: να προστεθεί και λήμμα *χωρατάς*, ο 423.

ώρα, η // *πόσες ώρες είναι*; 435: τι ώρα είναι;

¹¹⁹ Πβ. *τον ηξεύρομεν καλώς τον Γαβριλάκη, / τις είναι στα παιγνίδια κι οποίον τσιτσέκακι* (Ανανίας, στο Καλλινίκου Γ' ..., *Τα κατά και μετά...*, σ. 525)· ο Τσελίκας ερμηνεύει: 'ανήθικος'.

3. Βασίλειος Φρ. Τωμαδάκης, *Ανέκδοτα επιγράμματα και άλλα στιχουργήματα του Πατριάρχου Καλλινίκου Γ' (1713-1792) (από το χειρόγραφο (B', 1757) της «Βοσπορομαχίας») (Αθήνα 1999) (Λεξιλόγιο: σ. 71-74)*

Σημ. 1. Ορισμένα από τα εν λόγω στιχουργήματα αποδίδονται από τον Albrecht Berger στον Μόμαρτς («Τα τραγούδια του Σενιόρ Μόμαρτς», στο Ίλια Χατζηπαναγιώτη-Sangmeister (επιμ.), *Φαναριώτικα και αστικά στιχουργήματα στην εποχή του νεοελληνικού Διαφωτισμού* (Αθήνα 2013), σ. 110).

Σημ. 2. Η έκδοση περιέχει ορισμένες παραναγνώσεις, τις οποίες διορθώνω πιο κάτω με βάση την αυτοψία του σχετικού χειρόγραφο της Ακαδημίας Αθηνών. Ευχαριστώ και από δω τον Χαρίτωνα Καρανάσιο που διευκόλυνε την πρόσβασή μου στο χειρόγραφο. Το Λεξιλόγιο του Τωμαδάκη περιέχει πολλά λάθη· και αυτά τα διορθώνω πιο κάτω.

αλεσιτίζω, ρ.α. Σ 17.22: «(<ιταλικ. allestire) = προετοιμάζω, προδιαθέτω». Στην πραγματικότητα 'συνηθίζομαι' [< τ. *alīsti*].

απαντέχω, ρ.μ. Σ 17.53: «ελπίζω». Γρ. 'προσδοκώ' (συνώνυμο της λέξης-λήμματος *απαντυχαίνω*).

αχρήζω, ρ.μ. Σ 13.44: «(<χρήζω) = χρειάζομαι, έχω ανάγκη». Το ρ. σημαίνει 'αξίζω', όπως και σε άλλα κείμενα της εποχής.

γιασάκι, το Σ 20.22,33: «(< τουρκ. *gasag* ή *gasak*)». Να διαγραφεί το ανύπαρκτο *gasag*.

γκιορντούμ, το Σ 20.29: «είδος παιγνιδιού». Συγκεκριμένα πρόκειται για χαρτοπαίγνιο [< τ. *gördüm*, κυριολ. 'το είδα']· εμφανίζεται και στον Goldoni, και (ως *γκιουρδούμι*) στον Κάλφογλου.

δερβίσης, ο Σ 2.43: «<τουρκ. *dervīč*· γρ. *dervīs*. Επίσης η μεταφορική σημασία 'υπερήφανος και λεβέντης' που αναφέρει ο Τωμαδάκης είναι μεταγενέστερη (π.χ. στα ρεμπέτικα) και άσχετη με το εν λόγω κείμενο.

δογάνι, το Σ 21.10: «(<τουρκ. *dogan*)»· γρ. *doğan*.

δυσεβής, επίθ. Σ 1.7: «δύσμορφος, άσχημος». Πρόκειται για το *δυσεβής* (= ασεβής), όπως και στα *Φιλοθέου πάρεργα* του Ν. Μαυροκορδάτου (επιμ. Bouchard, 1989, σ. 140), στον *Αυξεντιανό* και στον Κεχαγιόγλου 429.

εβζάς, ο Σ 12.16: «(τουρκ. *efsane*) = γόητρο, γοητεία, λάμψι». Στην πραγματικότητα το *εβζάς* σημαίνει 'ψυχρή συμπεριφορά' [< τ. *evza* 'συμπεριφορές, χειρονομίες'], όπως και στα φαναριώτικα στιχουργήματα.

εγλεντζές, ο Σ 9.23, Σ 13.91: «χαροκόπος, γλεντοκόπος». Η ερμηνεία είναι αναχρονιστική. Εδώ η λ. σημαίνει 'διασκέδαση, γλέντι'.

εσκιαλίκι, το Σ 12.24: «= ο ήσκιος, η σκιά». Η λ. *εσκιαλίκι* δεν έχει σχέση με τη σκιά. Φαίνεται ότι σημαίνει 'γοητεία, ομορφιά' [< τ. *eskiyalik* 'ληστεία'], όπως και σε φαναριώτικα στιχουργήματα· πβ. και το επίθ. *εσκιάδικος* 'όμορφος, γοητευτικός' στον Goldoni. Οι λέξεις αυτές ανήκουν μάλλον στην πολιτική αργκό της εποχής.

θώρος+, το Σ 1.73: (εδώ) εμφάνιση.

κιλίκι, το Σ 21.22: «(<τουρκ. *kilik*) = χονδρό τρίχινο ύφασμα, η περιβολή»· γρ. *kilik*. Η λ. σημαίνει και 'εξωτερική εμφάνιση' και 'περιβολή', δεν δηλώνει όμως συγκεκριμένο ρούχο.

*κισμέτι**, το Σ 9.8: «(<τουρκ. *kismet*) = τύχη, μοίρα». Το χφ. γράφει *κιμέτι* 'αξία' [< τ. *kiymet*], όπως και στον Goldoni· πβ. *EA* (*γκιμέτι*) και Ζαχαριάδη (*κιγμέτι*).

κοτσάκι, το (συχνάκις): «τουρκ. *kozak*) δημώδες ερωτικό δίστιχο, ασελγείς στίχοι». Η ετυμολογία είναι αβέβαιη. Η ερμηνεία του εκδότη 'ασελγείς στίχοι' δεν ανταποκρίνεται στη γνήσια σημασία της λ.

κουλαντρίζω, ρ.μ. Σ 12.18: «(<τουρκ. *kulandin*, αορ. του ρήματος *Kullanmak*) = περιποιούμαι στοργικώς, χειρίζομαι επιτυχώς, τα καταφέρνω». Το αορ. θέμα του τ. ρήματος είναι *kullandi*. Η σημασία είναι 'κουμαντάρω, χρησιμοποιώ'. Η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά.

κουνουστίζω, ρ.α. Σ 15.34: «<τουρκ. *kanusmak*»· γρ. *konuşmak* (αορ. θέμα *konuştu*).

κρόφωνος, επίθ. Σ 4.20: «ο ακρόφωνος, ο μόλις ακουόμενος». Η λ. δεν έχει σχέση με το πρόθημα *ακρο-*. Η όλη φρ. είναι *κρόφωνοι κοράκοι*, δηλ. οι κόρακες που κρώζουν (κάνουν 'κρω' ή 'κρα').

λαλές, ο Σ 13.18: γράφοντας ότι «καλλιεργείται κυρίως στην Ολλανδία και το Βέλγιο» ο εκδότης αγνοεί ότι η τουλίπη εισήχθη στις Κάτω Χώρες από την Τουρκία στα τέλη του 16^{ου} αιώνα.

μενζίλι, το Σ 20.5: «(τουρκ. *menzil*) = αστυνομική υπηρεσία, οι μετόπισθεν υπηρεσίες του στρατού». Στην πραγματικότητα το *μενζίλι* (πολύ συνηθισμένο στα κείμενα της εποχής) σημαίνει 'ταχυδρομείο'.

μηχανή+, η: τέχνασμα, ραδιουργία (όπως και στο *EA*) // *τες μηχανές και πονηριές* Σ 2.50.

Μπελιγράδι, το Σ 20.6: «συνοικία της Κωνσταντινουπόλεως». Στην πραγματικότητα πρόκειται για περιοχή βόρεια από την Κωνσταντινούπολη, όπου και το ομώνυμο δάσος.

μπουρμάς, ο Σ 12.23: «συστροφή, περιφορά». Στην πραγματικότητα ο *μπουρμάς* είναι είδος κεφαλόδεσμου, όπως και σε φαναριώτικα στιχουργήματα.

ναζίκικος, επίθ. Σ 13.18: «ωραίος, φιλάρεσκος, ναζιάρης». Δεδομένου ότι η λ. εδώ αναφέρεται σε *λαλέδες* (τουλίπες), οι ερμηνεία 'φιλάρεσκος, ναζιάρης' είναι μάλλον άτοπη· γρ. 'κομψός, λεπτός'.

νούρι, το Σ 12.16: «η όψις, η θωριά, το κάλλος». Σημαίνει 'το φως, η λάμψη (της ομορφιάς)' [< τ. *nur*], όπως στα φαναριώτικα στιχουργήματα και στον Goldoni.

περβανές, ο: «πεταλούδα». Συγκεκριμένα η πεταλούδα της νύχτας (και στο *Σχολείον* και σε φαναριώτικα στιχουργήματα).

*περτεφουζί**, το Σ 1.79: «(<τουρκ. *pertev*) = φως, ακτίνα». Το χφ. γράφει *περτεφσουζί* 'μεγεθυντικός φακός' [< τ. *pertevsuz*] // *Είν' περτεφσουζί έρωτος το αργυρόν κρυστάλλι* Σ 13.87 (βλ. και *πυρόβολον γυαλί* Σ 13.90).

σαγανάκι+, το: Σ 21.27: *μπόρα* [τ. *sağanak*].

σαϊντίζω, ρ.μ. Σ 1.327: «σημαδεύω και κτυπώ με τη σαΐττα». Το ρ. δεν έχει σχέση με τη σαΐτα· σημαίνει 'λογαριάζω' [< τ. *saydi*].

σαλεντίζω, ρ.μ. Σ 12.25: «σαλεύω, μετακινούμαι». Εδώ όμως το ρ. είναι μεταβατικό, δηλ. 'λικνίζω' [< τ. *salindi*] (πβ. Σοφιανός, λ. *σαλέντισμα*).

σαρίκι, το Σ 12.20: «ύφασμα λεπτό και λευκό που τυλίγουν γύρω από το φέσι τους οι επίσημοι Μουσουλμάνοι, κάλυμμα της κεφαλής». Στα φαναριώτικα κείμενα, όμως (π.χ. στη *Βοσπορομαχία*, στον *Αυξεντιανό*, στις *Εφημερίδες* του Κοδρικά και στον Goldoni), όπως και στην προκείμενη περίπτωση, *σαρίκια* φορούν συχνά και γυναίκες χριστιανές [< τ. *sarık*].

σελαμλίκι, το Σ 13.34: «ο ανδρωνίτης, η εβδομαδιαία καθ' εκάστην Παρασκευή έξοδος του Σουλτάνου προς μέταβασι σε κάποιο τέμενος χάριν προσευχής». Όλα όσα γράφονται από τον εκδότη περί Σουλτάνου είναι άσχετα με το εν λόγω κείμενο· εδώ πρόκειται απλώς για τον ανδρωνίτη (δηλ. το τμήμα του σπιτιού που προορίζεται για τους άντρες).

σεντές*, ο Σ 12.17: «= ο σενδές, ύφασμα μεταξωτό με χρυσά και αργυρά κεντήματα». Το χφ. γράφει *βαντέδες* και όχι *σεντέδες*: *βαντές*, ο: έκφραση (του προσώπου). Το *βαντές* ή *βαδές* είναι λέξη που εμφανίζεται αρκετά συχνά στα φαναριώτικα στιχουργήματα (πβ. και *τζεχρές* [στο λήμμα *τζεθρές*]).

σιβέ, το Σ 12,14: «(<γαλλ. *civette*, la) = αρωματικό υγρό...». Το όλο λήμμα είναι λανθασμένο. Να ξαναγραφτεί ως εξής: *σιβές*, ο: χάρη, νάζια [< τ. *šive*].

σιβεκιάρικος, επίθ. Σ 12.26: «ο αποπνέων άρωμα, ο θελκτικός». Τα περί αρώματος είναι άσχετα. *Σιβεκιάρικος* είναι αυτός που έχει *σιβέ*, δηλ. ο κομψός, ο ναζιάρης [< τ. *šivekâr* < *šive*].

στάσι+, η: Σ 13.9: κατάσταση (όπως και στο *EA*).

τεμπίχι, το Σ 21.12: «<τουρκ. *tembich*»· γρ. *tembih*.

*τζεθρές**, ο Σ 12.17: «(<τουρκ. *zerve* [γρ. *zenve*]= κεντητό μαντήλι, τσεμπέρι». Το χφ. γράφει *τζεθρέδες* και όχι *τζεθρέδες*: *τσεχρές*, ο: '(ξινά) μούτρα, γκριμάτσα' [< τ. *zehre*]. Η λέξη χρησιμοποιείται συχνά στα φαναριώτικα στιχουργήματα και στον Goldoni.

Τουφάν αγάς+, ο Σ 20.17: όνομα που οι κάτοικοι δίνουν στη χειμερινή καταιγίδα που φτάνει στο βόρειο τμήμα του Βοσπόρου από τη Μαύρη Θάλασσα [< τ. *Tufan ağa* 'ο Κύριος Καταιγίδας' ή 'ο Άρχοντας των Καταιγίδων']. Στο εν λόγω αλληγορικό ποίημα η καταιγίδα προσωποποιείται ως αξιωματικός που διατάζει τον εγκλεισμό των κατοίκων στα σπίτια τους. Το όνομα *Τουφάν αγάς* χρησιμοποιείται με παρόμοιο τρόπο και στη *Βοσπορομαχία*, σ. 33. Ο Τωμαδάκης, ο οποίος δεν κατάλαβε την αλληγορία, υποστηρίζει τελείως αβάσιμα ότι το εν λόγω στιχουργήμα «αναφέρεται στην μετά φρουράς άφιξη του αξιωματικού Τουφάν αγά, κομιστού σουλτανικού διατάγματος περί απαγορεύσεως της κυκλοφορίας στην συνοικία Μπελιγράδι της Κωνσταντινουπόλεως [...]. Ο Καλλίνικος Γ' υπονοεί την αμέσως μετά την έξωσί του από τον πατριαρχικό θρόνο, αναζήτησί του από τις Αρχές, προκειμένου να οδηγηθή εις εξορία» (σ. 16).

τζέργα, η Σ 1.60, 2.149: «<τουρκ. *zerge* = σκηνή αθιγγάνων προχειρώς στημένη». Η ετυμολογία και η ερμηνεία μπορεί να είναι σωστές: λ. *čerga* 'πρόχειρη σκηνή' υπάρχει σε διάφορες βαλκανικές γλωσσες, συμπεριλαμβανομένης της ρομανί. Στον Πίνακα του Γαζή όμως η λ. *τζέργα* φέρεται να είναι ταυτόσημη με το αρχ. κώδιον 'προβιά που χρησιμεύει για κλινοσκέπασμα': πβ. ρουμ. *cergă* 'χαλί· κλινοσκέπασμα'. Ίσως οι δύο έννοιες δεν είναι αλληλοαποκλειόμενες, καθώς ένα κλινοσκέπασμα μπορεί γίνει πρόχειρη σκηνή. Πβ. Βέικου-Σεραμέτη: 'η σκεπή των αμαξιών'. Η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά.

φρενιτεύω, ρ.α. Σ 1.120, 194: «ερεθίζω μέχρι μανίας, παραφρονώ». Αφού το ρ. είναι αμετάβατο, είτε να διαγραφεί το 'ερεθίζω μέχρι μανίας' είτε το 'ερεθίζω' να γίνει 'ερεθίζομαι'.

χρήζω Σ 13.21, 15.31: «έχω ανάγκη, χρειάζομαι». Μάλλον 'αξίζω', όπως το *αχρήζω* (βλ. λ.).

4. Καλλίνικου Γ' Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, *Τα κατά και μετά την εξορίαν συμβάντα*, επιμ. Αγαμέμνων Τσελίκας (Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2004)

Το «Ευρετήριο πραγμάτων και λέξεων» που συνέταξε ο Τσελίκας (σ. 545-595) αποτελεί πλούσιο κατάλογο λέξεων. Ο συντάκτης προσθέτει πλήρεις παραπομπές στο κείμενο· προσθέτει την ερμηνεία της λέξης στις περιπτώσεις όπου ο μορφωμένος αναγνώστης θα δυσκολευόταν να καταλάβει την συγκεκριμένη λέξη (ή τη συγκεκριμένη σημασία της λέξης)· δεν δίνει όμως την ετυμολογία (προκειμένου για τουρκικά δάνεια, αρκείται να γράφει απλώς «τ.»). Προσθέτω και λίγες παρατηρήσεις στο «Βιογραφικό σημείωμα» του Καλλίνικου το οποίο έγραψε ο Ανανίας ο Αντιπάριος και το δημοσίευσε ο Τσελίκας, ό.π., σ. 499-541.

αγνώριστος, επίθ.: Β 384: εδώ σημαίνει 'ινκόγνιτο'.

αμπερό[γ]ι, το Γ 90: «τ. μαρμαρόχρωμος». Στην πραγματικότητα πρόκειται για ονομασία αρωματικού λουλουδιού (*Amberboa moschata*) [< τ. *amberbuy*], γι' αυτό και η φρ. με αμπερμπόγια φούλια θα έπρεπε να γραφτεί με αμπερμπόγια, φούλια (με κόμμα, όπως και στη Βοσπορομαχία, σ. 89).

ατζία, η Ε 36/65: «τ. πόνος». Το «τ.» παραπέμπει προφανώς στο τ. *aci* 'πόνος', μάλλον όμως πρόκειται για το όνομα της υπηρεσίας δημόσιας τάξης στις παραδουνάβιες ηγεμονίες [< ρουμ. *agie*], επικεφαλής της οποίας ήταν ο *άγας*: η λ. εμφανίζεται στο Σαγανάκι και στον Φωτεινό.

βαλεσή+ // εις βαλεσή της Ρούμελης Α 108: ο Καλλίνικος εννοεί 'στον Ρούμελη βαλίσι' (δηλ. στον διοικητή της Ρούμελης· η Ρούμελη ήταν μεγάλη επαρχία της οθωμανικής αυτοκρατορίας που κάλυπτε τη βόρεια Ελλάδα και άλλα εδάφη προς βορράν).

γαμψές, ο Δ 621: «ίσως η κυρτή άκρη της λαβής του σπαθιού». Πρόκειται απλώς για λαβή (σπαθιού) [< τ. *kabza*: ίσως όμως το γ- από επίδραση της ελλ. λ. γαμψός].

γειτόνευμα+, το Γ 779: φιλική επίσκεψη (όπως σε πολλά κείμενα της εποχής).

γεντέκι, το: «τ. αναπληρωματικό άλογο, παραθρόνι, συμπληρωματικά». Στα Α720 και Γ1790 όμως δηλώνει το πλεούμενο που ρυμουλκείται (πρόκειται για μια από τις σημασίες του τ. *yedek*).

γιαγκάζισσα, η Ε 5/125, 5/192: «τ. φωνακλού». Στην πραγματικότητα το τ. *yankaz* σημαίνει είτε 'ψεύτης/ψεύτρα, κατεργάρης/α' είτε 'τεμπέλης/α'.

γκιρίτι, το Γ 85: «είδος λουλουδιού». Πρόκειται για το τ. *Girit lâlesi* (πιθανώς *Ranunculus asiaticus*).

γυαλί, το Β 649, Γ 2493: μπουκάλι ή άλλο γυάλινο δοχείο.

διμπάδα* Γ 84, 486, 2540: γρ. *διμπάς*, ο.

εγγίζω+, ρ.μ. Δ 2023: πειράζω.

εζιετκιάρικος, επίθ. Ε 5/200: «τ. τυραννικός, κοπιώδης». Να διαγραφεί το «κοπιώδης» [< τ. *eziyetkâr* 'αυτός που ταλαιπωρεί, βασανίζει'· πβ. *εζεέτι* Γ 60, 1264 (συνήθ. *εζιέτι*) 'ταλαιπωρία, βάσανα' [< τ. *eziyet*]].

εντήρησις, η Γ 2022: συστολή.

εξίκι Γ 1882: «λειψό». Εδώ όμως 'λιγότερο' (όπως και στον Goldoni).

έσκι, το Δ 1929: «τ. λυπητηρή μελωδία». Στην πραγματικότητα σημαίνει 'πάθος, έρωτας' [< παλαιότ. τ. *isk* (σήμερα *aşk*), πβ. περσ. *eshq*], όπως και στη Βοσπορομαχία και στα φαναριώτικα στιχουργήματα.

εφετός, επίθ. Β 666: ποθητός, επιθυμητός (και Α.Κ. Υψηλάντης 506· πβ. φράσεις σε επιστολές όπως την εφετήν ημίν υγείαν σας (π.χ. επιστολή Αλεξ. Υψηλάντη, στον Hurmuzaki XIV.3 206).

ζεμπάπι Γ 449, Δ 1993: «κόσμημα, λαμπρός». Η λ. είναι προβληματική. Η όλη φρ. είναι: *όταν κοιμούνταν θάλασσα με ομαλήν γαλήνην, / ζεμπάπι ήτον ο γιαλός, σαν έλαμπε σελήνη, / και βγαίνοντας ο ήλιος ην αργυρό ταμπίνι*. Σε σχεδόν πανομοιότυπο χωρίο της Βοσπορομαχίας (σ. 50) διαβάζουμε *ζερμπάσι* αντί *ζεμπάπι*. Μάλλον το πρώτο συνθετικό είναι το τ. (περσικό) *zer* 'χρυσό', οπότε το *ζεμπάπι* μπορεί να είναι λάθος αντί *ζεράπι* ή *ζεράμπι*. Υπήρχαν πολλά σύνθετα με το *zer*-στην οθωμανική γλώσσα, π.χ. *zer-âb* (κυριολ. 'χρυσό νερό') και *zer-râş* 'αυτό που σκορπίζει το χρυσό'· ίσως το πρώτο εννοεί ο Καλλίνικος.

ζιμπάς, ο Γ 83: «τ. λαμπερά τριαντάφυλλα». Ο τύπος *ζιμπάς* είναι αρ. ενικού· ο ποιητής χρησιμοποιεί τον τύπο του πληθ. *ζιμπάδες*. Το *ζιμπάς* είναι μάλλον το τ. *gül-i ziba* 'κιτρινωπό τριαντάφυλλο με κόκκινη καρδιά'.

ζόκα, η Δ 3298: «ιτ. άγκιστρο». Σημαίνει συγκεκριμένα το αλιευτικό εργαλείο που αποτελείται από ιχθυόμορφο δόλωμα με αγκίστρι (βλ. τη λ. στον Ζαχαριάδη). Η ετυμολογία είναι προβληματική (πβ. τ. *zoka*).

ζούρα, η Ε 5/126: «τ. ψεύτικος». Φαίνεται ότι ο Τσελίκας το ετυμολογεί από το λόγιο τ. *zūr* 'ψεύδος', μάλλον όμως πρόκειται για τη λ. *ζούρα* [< ιταλ. *usura*] που έχει τη σημασία 'κατακάθι' (και άλλες παρόμοιες). Εδώ ίσως πρόκειται για υβριστική λαϊκή χρήση της λέξης αναφερόμενη σε γυναίκα ψεύτρα ή τεμπέλα.

θεωρία+, η // είναι [...] άξιον θεωρίας Δ 2831, δηλ. άξιο να το δει κανείς.

θωριακός, επίθ. Γ 489, 1010, 1551: εντυπωσιακός, θεαματικός.

θώρος, το Γ 1458, Δ3220: (εδώ) θέα.

ίντιβας, ο Α 652: «είδος φυτού». Συγκεκριμένα πρόκειται για το αντίδι [< ελνσ. *ίντυβος*· βλ. Τρ., λ. *αντίδι*].

ιτλάκι, το Γ 683 κλπ.: «τ. απόλυση, άδεια». Να διαγραφεί το «άδεια». Σημαίνει 'ελευθέρωση, απαλλαγή', όπως και στον Κυπριανό (βλ. Κεχαγιόγλου, *Πεζογραφική ανθολογία*, σ. 704).

κακουμόγουνο: γρ. *κακουμόγουννα* (όπως στο κείμενο, Δ 168).

καντζαμάσι*, το Γ 2099: γρ. *καντζαπάσι* 'είδος καϊκιού με κυρτή (σαν γάντζο) πλώρη και πρύμνη' [< τ. *kancabas*], όπως και στη *Βοσπορομαχία* και στις *Εφημερίδες* του Κοδρικά.

καραντζία και καρατζία, η Ε 36/63-64: προβληματικό ζεύγος λέξεων. Αστειευόμενος ο Καλλίνικος διηγείται πώς η ηχώ επέστρεψε το όνομα της αρρώστιας που τον ταλαιπωρούσε (*καραντζία* σύμφωνα με το κείμενο της έκδ.) με τρεις διαφορετικούς τρόπους: *καρατζία*, *ατζία*, *Ντζία* (= Κέα) και *ία*. Στο Ευρετήριο ο Τσελίκας έχει το εξής λήμμα: «καραντζία, καρατζία (τ. βαρυθυμία, μελαγχολία, νόσος συκωτιού)». Εδώ το «τ.» παραπέμπει, υποθέτω, στο τ. *karaciğer* 'συκώτι'. Κανονικά όμως το ελλ. παράγωγο του *karaciğer* είναι *καρατζιέρι*. Εξάλλου, το ότι η απόδοση του *καραντζία* ως *καρατζία* εκ μέρους της ηχούς προκαλεί το γέλιο υποδηλώνει ότι πρόκειται για δυο ξεχωριστές λέξεις. Μάλλον πρόκειται στην πρώτη περίπτωση για τη *σκαραντζία* [< βεν. *scaranzia*], δηλ. την αμυγδαλίτιδα, «τα λαιμά» (όπως και στις *Εφημερίδες* του Κοδρικά). Όσο για το *καρατζία*, ίσως να σχετίζεται με το τ. *karaca* 'μαυριδερός' (εξ ου το επώνυμο Καρατζάς). Για το *ατζία*, βλ. λ.

*καραλντί**: στο κείμενο (Δ 3096) ο εκδότης γράφει *κα<χ>βαλντί*. στο λήμμα *καραλντί* όμως γράφει «τ. σκοτοδινία, ίσως *καχβαλντί* = φτιάχνω καφέ». Το *καχβαλτί* όμως δεν είναι ρήμα αλλά ουσιαστικό, = 'πρωινό, κολατσιό'. Μάλλον περί αυτού πρόκειται στην προκειμένη περίπτωση.

καράμαλης, ο Γ 1811: ίσως γρ. *καράγγελης* (βλ. σχετικό λήμμα στο Ευρετήριο της έκδ.).

καράρι, το: ή όλη φράση είναι στο *καράρι του* Δ 3131, δηλ. 'στην κατάλληλη ποσότητα ή αναλογία' [πβ. τ. *kararinda*] (πβ. Ζαχαριάδη, λ. *καράρι*: *το νερό είναι στο καράρι του*).

καφελέ: γρ. *καφελές*, ο.

κεσές: γρ. *κεσέ*, η.

κιλίκι, το Γ 1835, 2108, Δ 2030: «βαρύς τριχωτός επενδύτης». Στην πραγματικότητα σημαίνει 'ενδυμασία, περιβολή' [< τ. *kilik*] (όπως και στις *Εφημερίδες* του Κοδρικά).

κινά, η Β 562: «φαρμακευτική σκόνη». Πρόκειται για τη χρωστική ουσία τη γνωστή σήμερα ως *χένα* [< τ. *kina*].

κουντίζω, ρ.μ. Β 702: *σπρώχνω*, *σκουντώ* (η λέξη-λήμμα μάλλον να γραφτεί *κουντώ*, όπως στον Κρ., και θα έπρεπε να προστεθεί παραπομπή στην ταυτόσημη λέξη-λήμμα *κοντώ*).

κρατών+, ο Β 880: ο σουλτάνος.

μαζιλεία και *μανζιλεία*, η: «τ. αποπομπή, καθαίρεση, εξορία». Να διαγραφεί το 'εξορία'.

μαζιλεύω, ρ.α. Ε 33/56: «τ. έχω αποπεμφθεί, βρίσκομαι σε εξορία». Στην πραγματικότητα σημαίνει 'είμαι έκπτωτος, βρίσκομαι υπό καθαίρεση'.

μαζίλης, ο: «τ. αποπεμφθείς, εξόριστος». Να διαγραφεί το 'εξόριστος'. Στο Δ 1064 οι *μανζίληδες* είναι οι έκπτωτοι ηγεμόνες των παραδουνάβιων ηγεμονιών.

μάνισα, η Γ 85: «είδος λουλουδιού». Πρόκειται για είδος τουλίπας (*Tulipa orphanidea*) [τ. *Manisa lâlesi*, δηλ. 'τουλίπα της Μαγνησίας'].

μεζάκι, το // η όλη φρ. είναι *με έπαιρνε σε μεζάκι* Ε 5/52, δηλ. με έπαιρνε στο μεζέ [πβ. τ. *mezağa almak* 'κοροϊδεύω, περιπαίζω'].

Μερκούριον, το Ε 8/15: «τίτλος βιβλίου». Πρόκειται για τη γαλλική εφημερίδα *Mercur de France*.

μέσκι, το Δ 1930: «απομίμηση, μάθημα τραγουδιού». Να διαγραφεί το 'απομίμηση' [< τ. *meski*].

μουκαρέρι (Ανανίας σ. 517): «εξηγημένος, αποφασισμένος, συμπεφωνημένος». Εδώ μάλλον πρόκειται για τη σουλτανική επικύρωση της εκλογής του Καλλίνικου· δεν είναι όμως σαφές αν εδώ η λ. είναι ουσιαστικό ή επίθετο (πβ. και άλλη σημασία της λ. στον Δαπόντε).

μουρατόρος+, οι: το Ευρετήριο Προσώπων έχει λήμμα «Μουρατόρι Α 1113», εδώ όμως (οι *Μακιαβέλη μαθηταί και Μουρατόροι νέοι*) δεν πρόκειται για τον Ludovico Antonio Muratori (ή τους μαθητές του) αλλά για τους (ελευθερο)τέκτονες (βλ. Κεχαγιόγλου, σ. 570 και Γλωσσάρι).

μουσκουρουμί, το Γ 91: «είδος λουλουδιού». Να προστεθεί η ετυμολογία [< τ. *müşkü rumi*].

μουχασερέ+, ο: πολιορκία [< τ. *muhasara*] // *έκαμε μουχασερέ τριγύρου το Φανάρι*: Ανανίας σ. 509 (η λ. και στο ΕΑ και αλλού).

*μουχουρδάνι** Γ 2387: γρ. *μουχουρδάνι*, όπως στο Δ 326· *μουχουρντάνι* στα Αρχεία Αλή Πασά.

μπάνιον, το // *το μπάνιον το βασιλικόν* (Ανανίας, σ. 519): οι φυλακές του Ναυστάθμου στην Κωνσταντινούπολη.

μπογαζάρω, ρ.μ.: «τ. ταξιδεύω στο μπογάζι» // *μπογαζάροντας της Δύσεως τα μέρη* Β 727: περνώντας τα Δαρδανέλλια κολλητά στην ευρωπαϊκή ακτή με κατεύθυνση προς την Πόλη [< *μπογάζι* + κατάληξη -άρω].

μπογάζι, το συχνάκις: «τ. θαλάσσιο και αέρινο ρεύμα». Στην πραγματικότητα πρόκειται για το θαλάσσιο στενό, και ιδίως τον Βόσπορο [< τ. *boğaz*].

παραλατώ, ρ.μ. Π 118: η λέξη-λήμμα να γραφτεί *παραλατίζω* [< τ. *paraladı*].

πείραξι+, η // *βάνω* [κπ.] εις *πείραξιν* Β 490, δηλ. βάζω σε κόπο (όπως και στον Goldoni).

πιστεύομαι+, ρ.α.: πιστεύω, εμπιστεύομαι // *πιστεύθηκα εις την υπόσχεσίν τους* (πβ. *μήτε επιστεύθησαν εις την υπόσχεσίν του*: Ανανίας, σ. 525).

πιστώνομαι+, ρ.α. Γ 761: διαπιστώνω, πείθομαι.

πλεύσιμον, το: πλοίο, πλεούμενο.

πολίτικα, η: ιδιοτέλεια και υποκρισία.

πραγματευτάδικος, επίθ. Γ 985: (για πλοίο) εμπορικός.

ρεμέντιον, το Γ 1762: «ιτ. φάρμακο». Εδώ όμως χρησιμοποιείται σε μτφ. σημασία: 'θεραπεία, επανόρθωση, λύση (προβλήματος)'.

σαϊρι Γ 2054: «τ. περίπατος, διασκέδαση». Δεν πρόκειται όμως για το *σεϊρι* [< τ. *seyir*] αλλά για το τ. *sair* 'υπόλοιπο[ς]'. Η όλη φρ. είναι: *Οι μουζδετζήδες έτρεχον εις όλους τους αγάδες, / εις όλα τα σαϊρια, σ' όλους τους ουλεμάδες, / να δώσωσι την είδησιν*, όπου «τα σαϊρια» είναι οι υπόλοιποι (μη εκκλησιαστικοί) αξιωματούχοι του κράτους.

σατμέρι, το Γ 83: «είδος λουλουδιού». Είδος τριαντάφυλλου [< τ. *sadbek gülü* 'εκατόφυλλο ρόδο', ίσως με επίδρ. από το *katmer* 'διπλό [άνθος]'].

σεϊρτζής, ο: «εκδρομέας». Να προστεθεί και 'θεατής' (χρησιμοποιείται και το *θεατής* Γ 2806).

σελαμέτι, το: «ασφάλεια, σωτηρία» // (ως επίθ. ή επίρρ.) *ήλθομεν σελαμέτι* Γ 59, δηλ. φτάσαμε σώοι και αβλαβής· *να έβγω σελαμέτι* Γ 1263 (πβ. *selâmet cikti*).

σενλίκι, το: «τ. ευθμία, διασκέδαση». Συγκεκριμένα πρόκειται για δημόσιο εορτασμό που γίνεται κατ' εντολήν των αρχών [< τ. *şenlik*].

σεργιανίζω, ρ.α.: Β 890, Γ 207 διασκεδάζω, ευφραίνομαι.

σιάκι, το Γ 181: «ίσως είδος ψαριού». Να διαγραφεί το 'ίσως'· πρόκειται για το καλκάνι [< αρχ. *σῦαξ*]. Η λ. εμφανίζεται και στις *Εφημερίδες* του Κοδικιά και στον Goldoni.

σιτοκόπον, το Δ 308: σουβέρ [< βεν. *sotocora* ή ιταλ. *sottocoppa*].

συγχωρώ+ Β 542: επιτρέπω.

ταουσάνης, ο Δ 1732, 3445: «άνθρωπος με λεπτούς τρόπους, όμορφος». Στην πραγματικότητα δηλώνει νησιώτη (ιδίως του Αιγαίου Πελάγους)· φαίνεται ότι η λ. ήταν σε ευρεία χρήση στους φαναριώτικους κύκλους [< τ. *τανσαν* 'κουνέλι, λαγός']. Εμφανίζεται και στο *Σαγανάκι* και στον Goldoni.

*τάρξι**: η λέξη-λήμμα να γραφτεί *τάρζι*.

τερτεμένης Δ 4301: «τ. αγγελιαφόρος, ταχυδρόμος». Ίσως 'κακομοίρης, δυστυχής' [< τ. *derdmend*]. Στον Goldoni βρίσκουμε *δερδιμένης* και *νερτιμένης*.

τεσλίμι, το: «τ. πληρωμή λογαριασμού». Η όλη φρ. είναι *εις ανθρώπους του πιστούς μάς έκαμε τεσλίμι* Β 406, δηλ. μας παρέδωσε στα χέρια τους (σώους και αβλαβείς).

τζασίτης: η λέξη-λήμμα να γραφτεί *τσασίτης*.

τζορβάς: η λέξη-λήμμα να γραφτεί *τσορβάς*.

τζοχαδάρης: η λέξη-λήμμα να γραφτεί *τσοχαδάρης*.

τιφαρίκι, το: «εκλεκτός»· γρ. 'εκλεκτό πράγμα' [< τ. *tefarik*].

τουράν αγάς, ο Γ 1810, 1839: «όνομα ανατολικού ανέμου». Μάλλον γρ. *Τουφάν αγάς* (βλ. σχετικό λήμμα στο παρόν κείμενο).

*τρας** Γ 457, Γ 2433, Γ 2612: η λέξη-λήμμα να γραφτεί *τρεις*, οι [< γαλλ. *tresse*· πβ. και γερμ. *Tresse*]· για τη σημασία πβ. και Τρ., λ. *τρέσα*¹.

τσάρι, το Γ 2393: «τ. πέπλο» (Ευρετήριο, λ. *τζάρι*). Μάλλον 'μαντίλι' [τ. *çar*]· εδώ φοριέται σαν ποδιά.

τσιμπλίδα, η Γ 478: σπίθα (Ζαχαριάδης). Στο κείμενο ο Τσελίκας γράφει *τσιμπλήδες*, ενώ στο γωσσάρι γράφει: «τσιμπλής (λυχνάρι με αδύναμο φως)». Και ο τύπος και η ερμηνεία είναι λανθασμένα.

τσιράκι, το: «μαθητευόμενος». Ενίοτε όμως (π.χ. Α 22) σημαίνει 'προστατευόμενος'.

τσιρίζω, ρ.μ.: εδώ δεν σημαίνει 'βγάζω δυνατές και διαπεραστικές φωνές', αλλά 'λαχταρώ, επιθυμώ', όπως και στη *Βοσπορομαχία* και στα φαναριώτικα στιχουργήματα.

φρενιτεύω, ρ.α. Β 592: (εδώ, για τη θάλασσα) μαίνομαι.

φυκάρι, το: γρ. *φηκάρι* [< *θήκη*].

χαζελέδες, οι (Ανανίας, σ. 510): αλήτες, μπράβοι [< τ. *hazele*] (και στον Goldoni).

χιαζίλι, το Γ 2475: «τ. νευρόσπαστο, παλιάτσος». Πρόκειται συγκεκριμένα για το θέατρο σκιών [αντικανονικό παράγωγο του ταυτόσημου τ. όρου *hayali zil* (κυριολ. 'φανταστική σκιά')]. Παραλλαγές του ίδιου όρου εμφανίζονται και σε άλλα κείμενα: Goldoni (*χιαζίλι* 55 και *χαγιαζίλι* 262) και Καταρτζής 81 (*χιγιαζίλι*).

χοπής, ο: «τ. ευτελής». Μάλλον γρ. *χοπάς* 'βλάκας' [< τ. *horra* 'επιπόλαιος· κομψευόμενος'], όπως και στον Goldoni.

χωρατάδες: η λέξη-λήμμα θα έπρεπε να είναι *χωρατάς*, ο (δηλ. το χωρατό, το αστείο).

5. Κ. Δαπόντες, *Κήπος Χαρίτων*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης (Αθήνα: Ερμής, 1995), και επιμ. Άλκη Αγγέλου (Αθήνα: Εστία, 1997).

Διαθέτουμε δύο σύγχρονα γλωσσάρια του *Κήπου Χαρίτων*, από τον Γ. Π. Σαββίδη (σ. 429-443) και από τον Άλκη Αγγέλου (σ. 363-372). Τα δυο γλωσσάρια φαίνεται ότι συντάχθηκαν εντελώς ανεξάρτητα το ένα από το άλλο. Εν μέρει το γλωσσάρι του Σαββίδη εξαρτάται ρητά από το γλωσσάρι που συνέταξε ο Γ. Σοφοκλής για την έκδοση του ποιήματος η οποία κυκλοφόρησε το 1880. Το κάθε γλωσσάρι περιλαμβάνει λήμματα που απουσιάζουν από το άλλο. Ο Σαββίδης περιλαμβάνει ορθώς πολλά λήμματα τα οποία δεν μπόρεσε να ορίσει και τα οποία συνοδεύονται με ερωτηματικά, ενώ ο Αγγέλου απλώς παραλείπει τις λέξεις που δεν ήταν σε θέση να ερμηνεύσει. Στα παρακάτω συμπεριλαμβάνονται λήμματα που εμφανίζονται στο Ευρετήριο [κυρίων ονομάτων] του Αγγέλου και λήμματα που παραπέμπουν στα πρόσθετα κείμενα του Δαπόντε που συμπεριλαμβάνει ο Σαββίδης στην έκδοσή του· στη δεύτερη περίπτωση οι αριθμοί παραπέμπουν στις σελίδες και όχι στους στίχους.

αγάπη+, η (Σαββίδης 308): (εδώ) συνθήκη ειρήνης.

ακολουθεί+, ρ.α.: συμβαίνει.

αμαξόβιος+, ο: αυτός που χρησιμοποιεί την άμαξα και ως κατοικία [αρχ.]. Πρόκειται για έναν από τους χαρακτηρισμούς των νομάδων Τατάρων: *αμαξόβιοι, σκηνίται, φεροσπίται* (Σαββίδης 307).

αντικρυτά+, επίρρ. και πρόθ.: αντικρυστά // *αντικρυτά του* ΙΑ' 24 [*αντίκρυτα* Georgacas· και στις *Ασσίζες*].

απαντυχαίνω, ρ.μ.: στο γλωσσάρι του ο Σαββίδης γράφει, από αβλεψία, *απαντοχαίνω*.

απλοχερίζω Γ' 320 & *απλοχειρνώ* Γ' 261, ΙΣΤ' 323, ρ.μ.: «απλώνω το χέρι» (Αγγέλου). Το ρ. όμως είναι μεταβατικό, δηλ. 'δίνω [κτ.] στο χέρι [κτ.]' (πβ. *απλοχερίζω* [κτ.] από [κτ.] στην *Ευμενεία* 72)).

Βεντούρας, Κωνσταντίνος: «'δραγουμάνος' (αξιωματούχος στις Ηγεμονίες)» (Αγγέλου)· γρ. «Δραγουμάνος του Στόλου».

βιάζω+, ρ.μ. ΙΕ' 97: αναγκάζω.

Βλάχμπεης, ο: ο Αγγέλου γράφει *Βλαχάμπεης** στο γλωσσάρι, *Βλάχμπεης* όμως (σωστά) στο κείμενο (Ε' 70) (πβ. *Μπογδάνμπεης*).

Βλαχομπογδανία+, η: η Βλαχία και η Μολδαβία, η Μολδοβλαχία.

βοϊβομπασής (Σαββίδης): βλ. *Γάλατα-βοϊβομπασής*.

βορδωνάρης, ο: ημιονηγός, αγωγιάτης (Κρ., λ. *βορδωνάρης, βορδωνάρης*· το *βορδώνι* ή *βορδώνι* είναι το μουλάρι)· σε αγιορείτικο μοναστήρι τα σχετικά καθήκοντα τα εκτελεί ένας μοναχός. Ο Αγγέλου, παρασυρμένος από τον πληθ. τύπο *βορδωναρέοι* (ΙΖ' 38) καταγράφει το λήμμα ως *βορδωναρέος** και το ερμηνεύει ως «μοναχός σταυλίτης».

*Γάλατα-βοϊβομπασής**, ο (Σαββίδης 299): στο κείμενο ο Σαββίδης γράφει «Τον Γαλατά-βοϊβομπασή», ενώ η α' έκδ. (*Καθρέπτης γυναικών*, τόμ. Β', 1766, σ. 308) γράφει «Τον Γάλαταβοϊβομπασή». Στο γλωσσάρι Σαββίδη η λ. γράφεται με διαφορετικό τονισμό: *βοϊβόμπασης*. Την οθωμανική εποχή ο *Galata voyvodası* ήταν αξιωματικός υπεύθυνος για την δημόσια ασφάλεια του Γαλατά: το *μπ* στο *βοϊβομπασή* έχει αντικαταστήσει το *ντ* ή *δ* λόγω σύγχυσης με την άσχετη τ. λ. *bas* 'κεφάλι, επικεφαλής'. Σημειώνω ότι ο τονισμός *Γάλατα* (και όχι *Γαλατά*) στην έκδ. του *Καθρέπτη* αντιστοιχεί στην προφορά της λ. στα τουρκικά.

Γερμανοί, οι Β' 9: πρόκειται για τους Αυστριακούς.

Γιάγκουλος: «'μπενζαδές'» (Αγγέλου). Πρόκειται για τον Ιωάννη Μαυροκορδάτου, αδελφό του ηγεμόνα της Μολδαβίας Κωνσταντίνου και πατέρα του Αλέξανδρου (στον οποίο ο Δαπόντες αφιερώνει τον *Κήπο Χαρίτων*, του Αλεξανδροβόδα της κωμωδίας του Γ. Ν. Σούτσου).

γιακάς, ο // *να γλυτώσω τον γιακά, με τούτο να γλιστήσω* Ε' 345: «περιλαίμιο, πετραχήλι» (Αγγέλου). Μάλλον πρόκειται για μετάφραση της τ. φρ. *yakagi kurtarmak* 'ξεφεύγω, δραπετεύω' (κυριολ. 'σώζω τον γιακά').

γιαλί+, το 118: αρχοντικό στις όχθες του Βοσπόρου [< τουρκ. *yali* < ελλ. *γιαλός*].

γνώμη, η: «τελετή» (Αγγέλου). Στο Θ' 71-72 (*πότε πηγαίνοντας εγώ με γνώμην μου ιδίαν, / πότε δε προσκαλούμενος διά τυχούσαν χρείαν*) το *με γνώμην μου ιδίαν* σημαίνει 'με δική μου πρωτοβουλία'. Στο Ε' 178 όμως (*την φιλαμάρτητον γνώμην μου*) σημαίνει 'χαρακτήρας, διάθεση'. Ο Σαββίδης δεν έχει σχετικό λήμμα.

γραμματιτσία μεγάλη, η: «η αρχιγραμματεία της Πύλης» (Αγγέλου). Στο Β' 277 όμως πρόκειται για το αξίωμα του Μεγάλου Γραμματέως (αρχιγραμματέα) της Μολδαβίας (σωστά ο Αγγέλου, όπως και ο Σαββίδης, ερμηνεύει το *γραμματιτσία* [Α' 155] ως «θέση γραμματέα»). Ο τύπος της λ. αντιστοιχεί στο ρουμ. *grămăticie*.

δεκάρι+, το (Σαββίδης 301): [δυσερμηνευτο: ίσως πρόκειται για νόμισμα, δεν είναι όμως βέβαιο].

διαβαστής+, ο (Σαββίδης 391): αναγνώστης (εδώ, όχι στην εκκλησία, αλλά ο αναγνώστης του εν λόγω κειμένου).

διθάν εφέντης, ο Γ' 257: «αρχιδικαστής;» (Σαββίδης). Στις ηγεμονίες ο *Divan-Efendi[si]* ήταν ο επίσημος Οθωμανός μεταφραστής από τα τουρκικά στα ρουμανικά στο Διβάνι (το ηγεμονικό συμβούλιο) (=διθάν εφενδησή).

δούλευσις+, η Ε' 325: υπηρεσία, εκδούλευση (η λ. και η σημασία συχνότερες την εποχή εκείνη).

δυναστεύω, ρ.μ.: «πιέζω» (Αγγέλου). Εδώ όμως (ΙΑ' 667) ο Δαπόντες το χρησιμοποιεί κατ' ευφημισμόν αντί *θιάζω* (με τη σεξουαλική έννοια), όπως και ο Σαχλίκης (βλ. λ. στον Κρ.) και ο μεταφραστής του *Κισότη* 55.

δούλος, ο Β' 30 // *ο δούλος της*: ο ταπεινός εγώ (το *της* αντικαθιστά το β' πρόσωπο για λόγους ευγένειας, όπως στα ιταλικά· πβ. *ύψος*).

δυνατά+, επίρρ. ΙΣΤ' 530, 901, 986: (με επίθ. ή επίρρ.) πάρα πολύ, λίαν (Κρ., λ. *δυνατά*, 2)· πβ. *κάστρο μέγα δυνατά* και *δυνατά πολλά φτηνό* Δαπόντες, «Βρύσις λογική», έκδ. Καρανάσιος, σ. 320, 326.

έμπασμα+, το ΙΑ' 234: είσοδος (Κρ.) (εδώ πρόκειται για στόμιο σπηλαίου).

εξωσέρνω+, ρ.μ. (Σαββίδης, σ. 278): [δυσερμηνευτο].

επίτροπος+, ο (Σαββίδης 281, 299): (εδώ) ο Μέγας Βεζίρης.

*ευλαβήδης** (Αγγέλου)· γρ. *ευλαβής* (πληθ. *ευλαβήδες*).

Ευρώπη, η: στο ΙΔ' 83 και 85 δηλώνει τη στερεά (σε αντιδιαστολή προς την Εύβοια).

εφετόν+, το ΙΓ' 198: επιθυμία, αντικείμενο επιθυμίας, το ποθούμενο [αρχ., αλλά και σε άλλα κείμενα της εποχής].

θαραπαύομαι: στο κείμενο (Ε' 223) ο Αγγέλου γράφει *θαραπαύθηκα* (όπως και ο Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, Γ', 1872, σ. μα', ο Σοφοκλής, σ. 57, και ο Legrand, *BGV*, III (1881), σ. 58), ενώ στο γλωσσάρι του γράφει *θεραπεύομαι*: ο Σαββίδης γράφει Ε' 223 *θεραπεύθηκα*, αλλά στη σ. 300 *εθαραπεύθηκες* (*Καθρέπτης* σ. 309: *εθαραπαύθηκες*· *θαραπαύω* και Κεχαγιόγλου 278, 284).

θέαμα+, το: (1) ΙΑ' 101 θέαμα· (2) ΙΑ' 65, ΙΣΤ' 407 αξιοθέατο πράγμα (Κρ.) // *τα επτά θεάματα της γης*: τα επτά θαύματα.¹²⁰

θεωρία, η: «εμφάνιση» (Αγγέλου)· πράγματι στα Ζ' 301, ΙΣΤ' 106 και 124 σημαίνει «εμφάνιση» (*πράσινη θεωρία* ίσον «πράσινο χρώμα»), στο ΙΑ' 377 όμως πρόκειται για το κοίταγμα: το *άξια θεωρίας* σημαίνει 'αξιοθέατα'. Η λ. απουσιάζει από το γλωσσάρι του Σαββίδη.

θηριακωμένος+, μτχ. ΙΑ' 93: θηριακωμένος, τεράστιος.

καθημερούσιος+, επίθ. (Σαββίδης, σ. 274): καθημερινός (Κρ.).

και καλά+ ΙΣΤ' 962, 1042, 1076: δήθεν.

καϊμεκάμης, ο (Αγγέλου)· γρ. *καϊμακάμης*;

καισαράτο+, το (Σαββίδης, 281): η Γερμανική («Αγία Ρωμαϊκή») Αυτοκρατορία.

κακοσύνη, η: «καταστροφή» (Αγγέλου). Στο ΙΒ' 126 όμως σημαίνει το αντίθετο του *καλό*, δηλ. το κακό, την κακία.

καλαμπά ντιβάνι, το (Σαββίδης, σ. 312): το γλωσσάρι του Σαββίδη έχει λήμμα «*καλαμπά* ;». Πρόκειται για το *galebe* [ή *kalaba*] *divani* 'Council of State with more than the ordinary number of members' (Redhouse)· το τ. *galebe* σήμαινε 'πλήθος'.

καλαναρχώ: «κανοναρχώ (επιβλέπω την ακριβή τήρηση των ιεροπραξιών στο μοναστήρι)» (Αγγέλου). Εδώ όμως (Γ' 263, Ι' 271) το ρ. χρησιμοποιείται μεταφορικά: 'υποβάλλω, υπαγορεύω σε κάπ. ενέργειες ή τρόπο συμπεριφοράς' (Κρ., λ. *κανοναρχώ*).

καλαράσης, ο Γ' 345: «Βλάχος ταχυδρόμος» (Αγγέλου)· «οι καλαράσιδες απετέλουν ιππικόν υπό τον μέγαν Ποστέλνικον» (Σαββίδης, ακολουθώντας τον Σοφοκλή). Ο καλαράσης ήταν μέλος βοηθητικού σώματος στην υπηρεσία της ηγεμονικής αυλής [< ρουμ. *călăraș*, κυριολ. 'έφιππος']. Η λ. χρησιμοποιείται και σε επιστολές προκειμένου να δηλωθεί ο ταχυδρόμος στις ηγεμονίες (π.χ. Hurmuzaki XIV.3 207, 208).

καλγάς, ο (Σαββίδης, σ. 276): «τίτλος Χάνη» (Σαββίδης). Το κείμενο έχει ως εξής (ο λόγος για τον Χάνη της Κριμαίας): *Μετά τον Χάνην δε αυτόν, όστις ο βασιλεύων, / καλγά σουλτάνος λέγεται ένας, ο δευτερεύων*. Καλγάς (*Kalga Sultan*) ήταν ο τίτλος ενός από τους δύο αναπληρωτές και κληρονόμους του Χάνη (ο άλλος λεγόταν *νουρεντίν* [*Nureddin Sultan*], στο κείμενο του Δαπόντε *Νουραντίν* και *Νουραντίνη* [στην έκδ. Σαββίδη, λόγω τυπογρ. λάθους, *νεραντίνη*]): βλ. Alan W. Fisher, *The Russian Annexation of the Crimea 1772-1783* (Καίμπριτζ 1970), σ. 6. Ο Δαπόντες χρησιμοποιεί τη λ. *καλγάς* και στον «Χρονογράφο» του (Σάθας, *Μεσαιωνική βιβλιοθήκη*, Γ', σ. 57).

καμάρα, η: στο γλωσσάρι ο Αγγέλου γράφει *κάμαρα*, ενώ στο κείμενο (σωστά) *καμάρα*. Όντως πρόκειται για το ηγεμονικό θησαυροφυλάκιο (ρουμ. *câmară*) στις παραδουνάβιες ηγεμονίες.

καπογιολδάσης, ο (Σαββίδης 293): «συνάρχων» (Σαββίδης)· στην πραγματικότητα η τ. φρ. *kapı yoldaşı* σημαίνει 'συνάδελφος σε υπηρεσία' (Τσελίκας, Ευρετήριο στην έκδ. Καλλίνικου, λ. *καπιγιολδάσης*).

¹²⁰ Η έννοια και η φρ. *επτά θεάματα* είναι αρχαίες.

καρέτα, η: «ηγεμονική άμαξα» (Αγγέλου και Σαββίδης). Στα φαναριώτικα κείμενα η (πολύ συνηθισμένη) λ. είναι γενικός όρος που δηλώνει κάθε είδους άμαξα.

καφτανωμένος+, μτχ. (Σαββίδης 313): ντυμένος καφτάνι.

καψαλίζω, ρ.μ.: «φεύγω, το στρίβω» (Αγγέλου). Η όλη φ. όμως είναι *τα καψάλισε* Δ' 126 (όπως στο γλωσσάρι Σαββίδη)· πρόκειται για μια από τις τρεις παραστατικές συνώνυμες φράσεις που χρησιμοποιεί ο Δαπόντες σε τρεις διαδοχικούς στίχους προκειμένου να εκφράσει την ανακούφισή του για την απομάκρυνση της πανούκλας· η δεύτερη είναι *πανιά πλιο η πανούκλα* Δ' 127 (βλ. λ. *πανί*) και η τρίτη είναι *πήρε τα κατουρμένα της* [sic] Δ' 128.

κεραυνίτης, ο ΙΗ' 120: «γυάλινος σωλήνας που σχηματίζεται από κεραυνό, όταν πέσει σε αμμώδες έδαφος» (Σαββίδης, σωστά)· «που κεραυνώνει» (Αγγέλου). Ο γυάλινος αυτός σωλήνας πιστευόταν ότι είχε μαγικές ιδιότητες.

κινημός+, ο (Σαββίδης 301): αναχώρηση (και στον Goldoni).

κιούρτης+, ο (Σαββίδης 304): [μάλλον] Κούρδος [< τ. *Kürt*].

κοτσι+, το (Σαββίδης 307): είδος μεγάλης κλειστής άμαξας με καφασωτά παράθυρα που προοριζόταν συνήθως για γυναίκες [< τ. *κοσυ* < ουγγρ.] (και *Κισότης* 49).¹²¹

κουτσοκεφαλιασμένος, μτχ. (Σαββίδης 305): αποκεφαλισμένος (πβ. Κρ. *κουτσοκεφαλίζω*).

Κριμαλήδισσα+, η: αυτή που κατοικεί στην Κριμαία ή προέρχεται από εκεί [πβ. τ. *kirimali* (αρσ. και θηλ.) με την ίδια σημασία].

κτηθίζω, ρ.μ. (Σαββίδης 293): αποστηθίζω, μαθαίνω απ' έξω [< *εκθήθου* < *εκ στήθους*]. Στο γλωσσάρι του ο Σαββίδης καταγράφει τη λ. *κτηθισμένα* με ερωτηματικό. Το ρ. εμφανίζεται και στις μεταφράσεις του Goldoni και στον Γαζή.

κτικιάζω, ρ.α.: «ταλαιπωρούμαι» (Αγγέλου). Το ρ. εδώ (ΙΑ' 309) όντως χρησιμοποιείται μεταφορικά, αλλά μάλλον με τη σημασία 'αναστατώνομαι, ταραζομαι'.

κυβερνώ, ρ.μ.: «πορίζομαι τα του βίου μου, "πορεύομαι"» (Σαββίδης). Εδώ (Γ' 262) μάλλον 'στηρίζω [κπ.] οικονομικά'. Η ερμηνεία που δίνει ο Σαββίδης αντιστοιχεί στον παθητ. τύπο *κυβερνούμαι*.

μαζίλης & μανζίλης, ο: στο ΙΓ' 263 ο Σοφοκλής (σ. 161) και ο Σαββίδης γράφουν *μανζίλης*, ενώ ο Legrand (σ. 155) και ο Αγγέλου γράφουν *μαζίλης*. Το τ. έτυμο είναι *mazul*, και οι δύο τύποι όμως μαρτυρούνται στα ελληνικά κείμενα· το επενθετικό -ν- οφείλεται μάλλον σε συμφυρμό με το τ. *menzil* (έφιππο) ταχυδρομείο, ταχυδρόμος'. Όσο για το *μαζίλια/μανζίλια*, στο Α' 97 οι Legrand (σ. 8) και Αγγέλου γράφουν το πρώτο, ενώ οι Σοφοκλής (σ. 5) και Σαββίδης το δεύτερο· στο Γ' 185 όμως όλοι οι εκδότες (π.χ. Legrand, σ. 28, Σοφοκλής, σ. 24) γράφουν *μανζίλια*.

λουτερανικός+, επίθ.: λουθηρανός.

μακαρίτρα+, η Γ' 250, ΙΣΤ' 448: μακαρίτισσα (Βεντότης).

μαμπεϊνί, το (Σαββίδης 299): στο γλωσσάρι του Σαββίδη η λ. συνοδεύεται με ερωτηματικό. Πρόκειται για χώρο μεταξύ των γυναικείων και ανδρικών διαμερισμάτων· στο *Σαγανάκι* δηλώνει το ιδιαίτερο δωμάτιο του ηγεμόνα.

μανζίλης: βλ. *μαζίλης*.

Μαυροκορδάτος, Μιχάλθοδας (Αγγέλου): στη σ. 124 όμως (Α' 88) ο «Μιχάλθοδας» είναι ο ηγεμόνας της Βλαχίας Μιχαήλ Ρακοβίτσας.

¹²¹ Στη *Βοσπορομαχία* το *κοτσι* χρησιμεύει για τη μεταφορά «αρχόντισσων». Οι Walter Andrews και Mehmet Kalpakli, *The Age of Beloveds* (Durham, NC 2005), σ. 171, χαρακτηρίζουν ευφυώς το *κοτσι* ως «harem on four wheels».

μεγαλειωμένος, μτχ.: (1) (Σαββίδης 295) αλαζόνας [;]· (2) (Σαββίδης 317) δοξασμένος.

μειντάνι, το (Σαββίδης 303): «ανοιχτός χώρος, πλατεία, γειτονιά, συνοικία» (Σαββίδης). Οι σημασίες «ανοιχτός χώρος, πλατεία» είναι σωστές, στο συγκεκριμένο όμως χωρίο η φρ. *πώς βγήκε στο μειντάνι*; σημαίνει 'πώς εμφανίστηκε';

μετερχανές, ο: και μετερχανάς (Σαββίδης 275).

μυρί, το (Σαββίδης 329): κυβερνητικός φόρος [< τ. *mîrî*].

μνημονευτικόν+, το (Σαββίδης 302): μνήμη, μνημονικό (Κρ.).

μονόλιθος+, επίθ. (Σαββίδης 291): μονολιθικός, 'πετροκομμένος'.

μοσχοβίζω+, ρ.μ. (Σαββίδης 308): καθιστώ [κτ.] ρωσικό.

μουκαρέρι, το (Σαββίδης 323): «διορισμός;» (Σαββίδης). Εδώ μάλλον πρόκειται για τον ετήσιο (επί πληρωμή) επαναδιορισμό του Ηγεμόνα από τον Σουλτάνο [< τ. *mukarrer*]. βλ. Φωτεινό, τ. Β', σ. 320. Ο τύπος *μουκαρέτι** στην έκδ. Σαββίδα αποτελεί τυπογρ. λάθος και της Α' έκδ., αντί *μουκαρέρι*.

μουσία, η (Σαββίδης 322): «μούλα Κ.Δ.» (Σαββίδης). Η παρανόηση οφείλεται σε παρανόηση της σημείωσης του Δαπόντε: *μουσίαι· μούλκι* ως «μουσίαι· μούλαι». Η λ. *μούλκι* (< τ. *mülk*) ορίζεται σωστά στο γλωσσάρι του Σαββίδα ως «κτήμα»: το *μουσία* ή *μοσία* είναι το ρουμ. *moşie* 'μεγάλο κληρονομικό κτήμα'.

μούτσουνα, τα: «πρόσωπο» (Αγγέλου). Στο Ε' 36 όμως η (απαξιωτική) φρ. *τα μούτσουνά μου* σημαίνει 'του λόγου μου, εμένα', όπως και η *μουτσουναριά μας/του* (ΣΤ' 121, 890). Ο Σαββίδης στο γλωσσάρι του γράφει λανθασμένα «μουτσούνα».

μπεϊλίκι+, το (Σαββίδης 276): αξίωμα του μπέη [< τ. *beylik*].

Μπελιγράδι, το Θ' 86: «Βελιγράδι» (Αγγέλου). Θα έπρεπε να διευκρινιστεί ότι εδώ δεν πρόκειται για τη σημερινή πρωτεύουσα της Σερβίας αλλά για περιοχή βόρεια από την Κωνσταντινούπολη, όπου και το ομώνυμο δάσος.

Μπέτσι+, το (Σαββίδης 316): πρόκειται για τη Βιέννη, η οποία την εποχή εκείνη λεγόταν *Beč* σε σλαβικές γλώσσες, *Beci* στα ρουμανικά, *Bécs* στα ουγγρικά (πβ. και «πέτζικος = βιεννέζικος» στο γλωσσάρι του Αγγέλου στις *Εφημερίδες* του Κοδρικά).

μπιντιρτίζω, ρ.μ.: «αποτελειώνω» (Σαββίδης) // *με τα εμπιντίρτισε με ψευδομαρτυρίας [...] / Οι Μωραΐτες ύστερα μ' έρχονται, μπιντιρτίζουν [...] / Και τώρα κάθομαι εδώ, όντας μπιντιρτισμένος / πενήντα πέντε και πουγγιά* (Σαββίδης 300). Φαίνεται όμως ότι παράγεται από το τ. ρ. *bindirmek* 'φορτώνω' (πβ. τη φρ. *η κρίσις με το φόρτωσε* (δηλ. το δικαστήριο μου φόρτωσε το χρέος) την οποία χρησιμοποιεί ο Δ σχετικά με το ίδιο περιστατικό (Σαββίδης 391)). Εκτός κι αν ο Δ εννοεί το *μπιτιρτίζω* [< τ. *bitirmek*], το οποία θα σήμαινε όντως 'αποτελειώνω' – πράγμα που θεωρώ λιγότερο πιθανό. (Αξιοσημείωτο το και στη φρ. *πενήντα πέντε και πουγγιά* με τη σημερινή σημασία, όπως φαίνεται, δηλ. πάνω από 55.)

μπλαστρώνω, ρ.μ. // *κάθε σου πάθος μπλάστρωνε με πάθος του Χριστού μου* Ε' 213: «ταυτίζω» (Αγγέλου). Μάλλον 'κυριολ.) σκεπάζω με έμπλαστρο· (μτφ.) καταπραΰνω'.

Μπογδανία+, η: Μολδαβία.

Μπογδάνμπεης+, ο Β' 268: ο ηγεμόνας της Βλαχίας (πβ. *Βλάχμπεης*).

Νεμσορώσοι+, οι Β' 238: οι Αυστριακοί και οι Ρώσοι.

Νέμτσος+, ο (γεν. πληθ. *Νεμτσών* Σαββίδης, σ. 280): Αυστριακός [< τ. *Nemçe*].

νοικοκυροί, οι (Σαββίδης 298): νοικοκυραίοι.

νταβατζής, ο: «νταβατσής: αυτός που προκαλεί επεισόδια» (Σαββίδης). Στην πραγματικότητα το *νταβατζής* (και όχι *νταβατσής**) σημαίνει 'ενάγων, αντίδικος' [< τ. *davacı*].

ντοβάς, ο: στο γλωσσάρι του Σαββίδη η λ. συνοδεύεται από ερωτηματικό. Πρόκειται για ισλαμική προσευχή [< τ. *dua*]. Η λ. και στον Hurmuzaki XIV.3 386.

ξαπερνών+, ρ.μ. IB' 47: ξεπερνώ (Βεντότης και *Βοσπορομαχία*).

ξεμελαγχολώ+, ρ.α. IE' 272: διώχνω τη μελαγχολία.

όκνα, η Η' 154: «οκνή: αλυκή» (Αγγέλου), ενώ το σχετικό λήμμα στο γλωσσάρι του Σαββίδη είναι πιο σωστό: «όκνες: αλυκές»· η λέξη *όκνα* προέρχεται από τη (σλαβικής προέλευσης) ρουμ. λ. *ocnă* 'αλατωρυχείο, αλυκή' και εμφανίζεται σε πολλά ελληνικά κείμενα που ασχολούνται με τη Ρουμανία (πιο συχνά στην έννοια του αλατωρυχείου παρά της αλυκής). Ο λανθασμένος τονισμός στη λέξη στο γλωσσάρι Αγγέλου οφείλεται προφανώς στη χρήση του τύπου της γεν. του πληθ. *οκνών*.

ολόθε+, επίρρ. (Σαββίδης 293): ολούθε, παντού.

οργανίζω, ρ.μ.α. Β' 261: «εργάζομαι συστηματικά» (Αγγέλου). Στην πραγματικότητα σημαίνει 'μηχανοραφώ'. Ο Βυζάντιος ερμηνεύει τη λ. ως 'intriguer' (βλ. στο ίδ. και λήμμα *ιντριγκάρω*) και παραθέτει τη χαρακτηριστική φρ. *οργανίζω διά να πάρω υπούργημα*.¹²²

ορτάς, ο (Σαββίδης 313): «στρατόπεδο» (Σαββίδης)· γρ. «τάγμα» (< τ. *orta*, και όχι *ordu* 'στρατόπεδο').

πάθος+, το // *διά κανένα πάθος του, οπού αυτός εκράτει* IA' 482 (δηλ. μνησικακία) (Βυζάντιος: 'αντιπάθεια, μίσος αδιάλλακτον').

πανί, το // *πανιά πλιο η πανούκλα* ID' 127 (δηλ. έφυγε) (πβ. ISΤ' 1048· βλ. και *καψαλίζω*).

παντζεχρί, επίθ. Ζ' 355: «πρασινόχρουν [μάλλον: χολάτο]» (Σαββίδης)· «πρασινωπό» (Αγγέλου). Το χρώμα είναι όντως πρασινωπό· είναι το χρώμα του *παντζεχριού* (πβ. και *παντζεχρένιος* ISΤ' 177)· το *παντζέχρι* είναι σβόλος («πέτρα») ο οποίος σχηματίζεται στο στομάχι ή στα έντερα ορισμένων ζώων και πιστευόταν ότι είναι αντίδοτο σε δηλητηρίαση [< τ. *panzehir*].

πανωτός+, επίθ. IA' 93: απανωτός, ο ένας επάνω στον άλλον.

παρρησιάζομαι: «παρουσιάζομαι ευθαρσώς» (Σαββίδης). Το ρ. όμως χρησιμοποιείται σε πολλά κείμενα της εποχής με τη σημασία του *παρουσιάζομαι* (όχι αναγκαστικά «ευθαρσώς»).

περίεργος+, επίθ. IA' 251: φιλέρευνος.

Πετρομπούργ+, το (Σαββίδης 308): Αγία Πετρούπολη [< ρωσ. *Peterburg* < ολλανδ.].

πληροφορώ+, ρ.μ.: *περίεργος ως όντας, / την φυσικήν μου όρεξιν σωστά πληροφορώνοντας* IA' 251-252 (δηλ. ικανοποιώ, όπως και σε άλλα κείμενα της εποχής).

πλίκος, ο Γ' 349: ο Αγγέλου γράφει «πλίκον», η λ. όμως είναι αρσ., όπως στον Σαββίδη. Εκτός από «δέσμη» όμως, όπως γράφουν και οι δύο εκδότες, σημαίνει και 'φάκελος, περιτύλιγμα' (όπως και το ιταλ. έτυμο *plico*).

πολυδόσις+ [:]; [κατασκευάσμα του Δ;] // *διά της πολυδόσεως* (Σαββίδης 313).

πολυπλασιάζω+, ρ.μ. Α' 51: πολλαπλασιάζω (όπως σε άλλα κείμενα της εποχής).

πουρούνπι, το (Σαββίδης 323) [γρ. *πουρούμπι* ή *πορούμπι*, < ρουμ. *porumb*]· στο γλωσσάρι ο Σαββίδης γράφει κατά λάθος *πορούνπι*. Η λ. *πορούμπι* και στον Hurmuzaki XIV.3 458.

πραγματεία, η Ι' 40: «διαπραγμάτευση» (Αγγέλου). Εδώ σημαίνει 'εμπόριο'.

¹²² Σε ορισμένα κείμενα της εποχής το *οργανίζω* αναφέρεται στις μηχανοραφίες σχετικά με τον διορισμό των ηγεμόνων: βλ. π.χ. Υψηλάντης 785. Βλ. και μεταβατική χρήση στο Ρήγας, *Σχολείον* (επιμ. Πίστας, 1971), σ. 112: *Η Κοντέσα οργανίζει τον θάνατον της Λιζέτας* (πβ. και σ. 190) και *Ευμενεία* 84: *οργανίζει τρόπους της ερωτικής επιτυχίας*. Υπήρχε και ουσ. *οργανιστής*: *τους οργανιστάς σου έχεις να τους βλασφημείς* (χφ. 89 του ΑΠΘ), δηλ. όσους μηχανεύονται εναντίον σου. Βλ. και επιστολή του Αθ. Ψαλίδα προς Αλ. Μαυροκορδάτο, 1824, στο Μοσχονάς (επιμ.), *Η δημοτικιστική αντίθεση στην Κοραϊκή «Μέση Οδό»: Βηλαράς, Ψαλίδας, Χριστόπουλος κ.ά.* (Αθήνα 1981), σ. 123.

πράξις+, η // *πράξιν έχεις* Γ' 224: γνωρίζεις εκ πείρας.

προθωρώ, ρ.μ. (Αγγέλου) ΙΣΤ' 825: και *προθεωρώ+* ΙΣΤ' 1187.

προκειμενίζω+, ρ. (Σαββίδης 305): [ίσως κωμικό κατασκέυσαμα του Δ].

προκοπή+, η Α' 119: σπουδή, μελέτη.

προπαίρνω+, ρ.μ. (Σαββίδης 278): απαντώ σε κπ. προτού αυτός τελειώσει, τον διακόπτω. Η λ. ('προλαβαίνω') και στον Μολιέρο.

ράμνος, η Ε' 100: ο Αγγέλου στο γλωσσάρι του γράφει λανθασμένα *ράμνυς*.

ριτζάλι, το (Σαββίδης 299): υψηλοί αξιωματούχοι, μεγιστάνες (αλλού *ριτζάλια*, τα, και *ριτζάληδες*, οι) [< τ. *ricai*, ουσ. με εν. τύπο αλλά πληθ. σημασία]. Ο Σαββίδης γράφει «ριτσάλι;».

ριτζάς, ο Β' 250: «παρακλήση» (Αγγέλου). Το τ. *rica* σημαίνει όντως 'παρακλήση', σε φαναριώτικα κείμενα όμως (όπως εδώ στον ΚΧ) δηλώνει συχνά τη μεσητεία, την ([πάντοτε;] γραπτή) παρέμβαση ενός υψηλά ισταμένου προσώπου προκειμένου να προωθήσει την παραχώρηση μιας θέσης ή μιας χάρης σε κπ. προστατευόμενό του (*τσιράκι*) (π.χ. Κάλφογλου, *Ηθική στιχουργία* στ. 308: *Και δαλίτηδες [υποψήφιοι] πενήντα στα οφίκια αυτά, / πλην κερδίζει όστις έχει και ριτζά να τον βαστά* (δηλ. να τον στηρίξει), και στ. 1073: *Με ριτζάδες και με δώρα πατριάρχας απατούν*).

σαμούρι, το: «ζιβελίνα» (Σαββίδης). Πρόκειται για το ζώο *Martes zibellina* το οποίο έχει μαύρο τρίχωμα. Να προστεθούν λήμματα *σαμουροκάπτακον* (Σαββίδης, σ. 274) και *σαμουρόγouna* (Σαββίδης, σ. 313). Η *σαμουρόγouna* θεωρείται από τις πιο πολύτιμες γούνες.

σατιράδες, οι (Σαββίδης, σ. 275): διαβάζοντας την ερμηνεία «ταχυδρομικοί» (Σαββίδης) ο νους μας πάει σε πιο σύγχρονους καιρούς. Στην πραγματικότητα πρόκειται για δρομείς που συνόδευαν έφιππους αξιωματούχους [< τ. *şatir*]. Ο πληθ. τύπος και στον Δαπόντε, «Βρύσις λογική», έκδ. Καρανάσιος, σ. 334 (βλ. και σχετική σημείωση, σ. 368), και στον Φωτεινό, τ. Γ', σ. 499· ο ενικ. τύπος είναι μάλλον *σατίρης*, όπως περίπου στα Αρχαία Αλή Πασά (*σιατίρης*).

σηκώνω+, ρ.μ.: «αντιγράφω, ξεσηκώνω» (Σαββίδης) // *Εσήκωσεν ο Θεός τα χρώματα από τα νησιά και τα έρριψε στη Βλαχιά* (Σαββίδης 320): στη συγκεκριμένη περίπτωση (όπως και σε πολλά κείμενα της εποχής, π.χ. στον Goldoni) σημαίνει 'απομακρύνω, αφαιρώ, μετακινώ'.

σκαλίζω, ρ.μ. Β' 114: «ζητώ, σκάβω» (Αγγέλου)· γρ. 'ζητώ, ψάχνω'.

σκαλούνι+, το (Σαββίδης 287): σκαλοπάτι [< βεν. *scalon* ή ιταλ. *scalone*].

σκαμνί, το ΙΣΤ' 142 (και Σαββίδης 330): «έδρανο και πρωτεύουσα» (Αγγέλου). Δεν πρόκειται για έδρανο αλλά για έδρα ή πρωτεύουσα (όπως γράφει σωστά ο Σαββίδης).

σκάσις, η: *ιατρεύεσαι με σκάσιν του εχθρού σου* Ε' 214: «στενοχώρια» (Αγγέλου). Μάλλον «πικρία, δυσφορία».

σομακί, το: πορφυρίτης [< τ. *somaki*]: *Τα μάρμαρα του Ομφαλού εκείνα τα ωραία, / αντάμα με τα προφυρά, σα σομακί, τα νέα* (Θ' 271-272· πβ. και ΙΣΤ' 102). Ο Γ. Σοφοκλής ετυμολογεί λανθασμένα τη λέξη *σωμακή* [γρ. *σομακί*]¹²³ από τη λέξη *σώμα* και την ερμηνεύει ως «σαρκόχροα, με χρώμα σαρκός». Ο Σοφοκλής παρέσυρε τον Σαββίδη να ορίσει κι αυτός το *σωμακί* ως «σαρκόχροα», μολονότι στο γλωσσάρι που είχε ετοιμάσει ο ίδιος ο Σαββίδης πολλά χρόνια νωρίτερα για τον *Δωδεκάλογο του Γύφτου* του Παλαμά είχε γράψει σωστά: «σομακί = πολύχρωμο μάρμαρο».¹²⁴ Ο Αγγέλου έχει δυο σχετικά λήμματα στο γλωσσάρι του: «σομακί: πολύχρωμο μάρμαρο» και «σωμακής: με χρώμα σάρκας». Πβ. Βυζάντιο: «σομακί (μάρμαρον)».¹²⁵

¹²³ Ο Legrand (1881) γράφει *σωμακή* (σ. 102) και *σομακί* (σ. 181).

¹²⁴ Κ. Παλαμάς, *Απαντα*, τομ. Γ' (Αθήνα: Μπίρης, χ.χ.), σ. 476.

¹²⁵ Redhouse: *somaki* (Ar. *summaki*) 'porphyry'; – *siva* 'stucco imitating porphyry scagliola'.

σπιτάλι, το Ι' 7 (Αγγέλου και Σαββίδης): και *σπιτάλιο* Ι' 26.

σπιτικός, ο ΙΣΤ' 1305: μέλος της οικογένειας, μέλος του σπιτικού (η λ. με την ίδια σημασία και στον Goldoni).

σπουδαίος, ο: «άνθρωπος της σπουδής» (Αγγέλου), «μορφωμένος» (Σαββίδης): «λόγιος» θα λέγαμε σήμερα [πβ. ιταλ. *studioso*].

Σταμπόλ-εφεντησή[ς], ο (Σαββίδης 300): ο ανώτατος δικαστής της Κωνσταντινούπολης [τ. *Istanbul Efendisi*].

στάσιμον, το ΙΑ' 711: «σταθερότητα» (Αγγέλου, ορθώς). Στο Ι' 90 όμως η λ. σημαίνει «σταματημός»: *στασιμο δεν έχουν* (ενν. τα νερά του Ευρίπου).

συνερίζομαι+, ρ.μ. ΙΕ' 211 (και Σαββίδης 289, 316): αμιλλώμαι (με θετική έννοια).

συνερίσματα, τα (Σαββίδης 322): αντιζηλίες.

συχνοθεωρία, η: «βλέπω κάποιον συχνά» (Αγγέλου)· γρ. «το να βλέπω κάποιον συχνά».

σφάκελα ΙΑ' 621, 666: να προστεθεί ότι στο εν λόγω κείμενο η λ. χρησιμοποιείται μόνο στην έκφρ. *σφάκελά του*, δηλ. 'τόσο το χειρότερο γι' αυτόν' ή 'πανάθεμά τον'.

*σωμακής** (Αγγέλου): βλ. *σομακί*.

τελείως+, επίρρ. ΙΑ' 456: καθόλου (η μη θετική σημασία συχνότατη εκείνη την εποχή).

τεχνικός+, επίθ.: (1) ΙΣΤ' 475 περίτεχνος· (2) ΙΣΤ' 1370 πλαστός.

τούι, το (Σαββίδης, σ. 276): στο γλωσσάρι ο Σαββίδης γράφει τον πληθ. τύπο *τούγια* αντί *τούι*.

τραπεζώνω, ρ.μ. (Σαββίδης 312): [η χρήση όπως και σήμερα].

τσάρα, η Η' 103: «χώρα» (Αγγέλου), «υπαιθριος τόπος, περιοχή» (Σαββίδης). Ο Αγγέλου γράφει λανθασμένα *τζάρα*. Πρόκειται για το ρουμ. *țara*, το οποίο σημαίνει και 'χώρα' και 'υπαιθρος, επαρχία' (πβ. την ίδια [συμπτωματική] διπλή σημασία του αγγλ. *country*)· η δεύτερη σημασία ισχύει στην προκειμένη περίπτωση: *έξω εις την τσάρα*.

τσερεμονία, η ΙΣΤ' 1087 (Αγγέλου και Σαββίδης): στο ΙΖ' 68 ο Δαπόντες χρησιμοποιεί τον συνηθέστερο τύπο *τσερεμόνια*.

τσινί, το Ε' 297: «ψηφίδα» (Αγγέλου [τζίβι]), «τσινί στρωμένος: ψηφιδοθετημένος» (Σαββίδης). Η λ. σημαίνει και 'πορσελάνη' και 'πλακάκι ζωγραφισμένο με την εγκαυστική μέθοδο' [< τ. *çini* < *çin* 'κίνα']· εδώ βέβαια πρόκειται για το δεύτερο. Πβ. Βυζάντιο: *τσινί 'porcelaine'*· βλ. και Ζαχαριάδη.

ύψος, το Β' 30 // το *Ύψος της*: εσείς (φιλοφρονητική προσφώνηση προς ηγεμόνα· πβ. και *δούλος*).

φεροσπίτης, ο (Σαββίδης 307): φερέοικος (η λ. χρησιμοποιείται και από τον Π. Λεκατσά στη μετάφραση του Ησιόδου).

φιλοδωρία, η Ζ' 156: «γενναιοδωρία» (Αγγέλου). Μάλλον πρόκειται για φιλοδώρημα, δηλ. πληρωμή για μικρές υπηρεσίες.

χιλιάζω, ρ.μ., Ι' 37: «γίνομαι χιλίων ετών» (Αγγέλου). Εδώ μάλλον η φρ. *τα χίλιαζα* σημαίνει 'θα έπαιρνα χίλια' (δηλαδή χίλια γρόσια ή ό,τι άλλα νομίσματα), ή 'θα έπαιρνα χίλιες φορές περισσότερα'.

ψυχάράκι, το ΙΓ' 191: «μικρή ψυχή» (Αγγέλου). Ίσως άνθρωπος άκακος, αθώος (Ηπίτης).

6. Βασίλειος Φρ. Τωμαδάκης, «Η έμμετρη παράφρασι του διηγήματος “Memnon, ou la sagesse humaine” του Voltaire από τον Ευγένιο Βούλγαρι», *Νεοελληνικόν Αρχείον* 3 (1987-9), σ. 133-186

ακουμπώ, ρ.μ. 51: (εδώ) επενδύω (χρήματα).

άστρατος, επίθ. 198: «περίεργος». Ίσως μεταφραστικό δάνειο (α-στερητικό + *στράτα*) από το τουρκικό επίθετο *yo/suz* (άτακτος, απρεπής, κυριολ. 'χωρίς δρόμο'), ίσως μέσω του δάνειου ελλ. επιθέτου *γιολσούζικος*, το οποίο εμφανίζεται στον Goldoni· πβ. όμως και *παράστρατος*.

δα 410: «βλ. εδά». Στο λήμμα *εδά* διαβάζουμε: «επίρρ. = τώρα». Στον στ. 409 όμως (*Όχι εδά, όχι εδά*) πρόκειται μάλλον για το εμφατικό μόριο *δα* (δηλ. όχι *δα*).

καλούτσικος, επίθ. 77: «αρκετά καλός». Στην πραγματικότητα, όπως σε άλλα κείμενα της εποχής, σημαίνει 'όμορφος, νόστιμος (για άνθρωπο)', χωρίς συγκριτική σημασία.

παρόλα, η 200: «είδος παιγνιδιού που παίζεται με τραπουλόχαρτα». Η όλη πρόταση είναι: *Παίζει, και τον κερδαίνουνσιν οι φίλοι τ' άσπρα όλα, / κι ακόμη τέσσαρες φορές παράνω, στην παρόλα*, δηλ. πρώτα οι «φίλοι» του τού παίρνουν όλα τα μετρητά, και μετά του παίρνουν τέσσερις φορές περισσότερα χρήματα επί πιστώσει· ο Βολταίρος γράφει «quatre fois autant sur la parole». Άρα η φρ. *στην παρόλα* σημαίνει 'με βάση τον λόγο τιμής του'.¹²⁶

παροξυσμός, ο 289: «έξαψι, νευρική εκδήλωσι μικρής διάρκειας, που παρουσιάζεται και λήγει αποτόμως». Στην πραγματικότητα σημαίνει 'πυρετός', όπως και σε άλλα κείμενα της εποχής· ο Βολταίρος γράφει «la fièvre».

σαλδίζω, ρ.α. 202: «(<ιταλ. saltare) = πηδώ, σαλτάρω». Βλ. σχόλιό μου στη *Μισμαγιά* πιο κάτω, λ. *σαλδίζω*.

7. Κωνσταντίνος Δαπόντες, *Κανών περιεκτικός*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης (Αθήνα: Λέσχη, 1991)

Το Γλωσσάρι, έργο της Μαριλίζας Μητσού, καλύπτει τις σ. 137-148.

βούτκα, η: η Μητσού γράφει σωστά ότι η λ. δηλώνει διάφορα δυνατά πνευματώδη ποτά, και όχι μόνο τη γνωστή μας σήμερα ρωσική βότκα. Η λ. *βούτκα* [< ρουμ. *vutcă*] και στον Καλλίνικο, στον *Αλεξανδροβόδα* και στον Goldoni, όπως και στον Δαπόντε, «Βρύσις λογική», έκδ. Καρανάσιος, σ. 326.

εντερσαϊ, το: «**εντερσαϊ** ή *ινδερσαϊ* ή *ινδερσάχι* (περσ. idri-sahi): κυριολ. οσμή βασιλική (Βυζάντιος) ή άρωμα του Σάχη· άρωμα προερχόμενο από το *Κενταύριον το μόσχοσμον* [...]». Δεν παραθέτω το υπόλοιπο λήμμα, το οποίο είναι αρκετά λεπτομερές. Το λήμμα *ινδερσάχι* στον Βυζάντιο έχει ως εξής: «Γεράνιον (Διοσκορ.). *géranium* (musqué)». Κατά το Redhouse το τ. *itir şahi* σημαίνει 'μοσχομπίζελο'· έτσι ερμηνεύει και ο Αγγέλου τις λ. *ιδερσάχι* και *ιδρισάχι* στις *Εφημερίδες* του Κοδρικά. Η Elina Tsalicoglou (Konstantinos Dapontes, *Selected Writings*, Cambridge, Mass. 2019, σ. 115), ταυτίζει, όπως ο Βυζάντιος, το *εντερσαϊ* με το «sweet sultan» (*Centaurea imperialis*).

κολόνα, η: «**κολόνα** (της Πόλης): ίσως ο οβελίσκος του Θεοδοσίου στον Ιππόδρομο της Κωνσταντινουπόλεως». Στο λήμμα παρατίθεται δίστιχο από τον *Κήπο Χαρίτων* (11.103-4): [...] *η στήλη η σκασμένη / είναι απάνω στο τσαρσί, η σιδηροδεμένη*, όπου ο Δαπόντες μάλλον αναφέρεται

¹²⁶ Ο Henrich ερμηνεύει σωστά 'auf mein Ehrenwort': G. S. Henrich, «Als Denker Archaist, als Dichter auch Demotizist: zu Vúlgaris' Paraphrase des voltaireschen Memnon», στο G. S. Henrich (επιμ.), *Evgenios Vulgaris und die neugriechische Aufklärung in Leipzig: Beiträge der Konferenz an der Universität Leipzig, Institut für Klassische Philologie, Abteilung Byzantinische und Neugriechische Philologie, vom 16.-18. Oktober 1996* (Λιψία: Leipziger Universitätsverlag, 2003), σ. 109.

στην κολόνα του Κωνσταντίνου, τη λεγόμενη τουρκιστί *Çemberlitas Sütunu*, η οποία είναι όντως σκασμένη και σιδεροδεμένη.

κούρτη, η: η Μητσού σημειώνει: «Στην πρώτη έκδοση του Κανόνος υπάρχει η υποσημείωση: “βουλή”. Φυσικά δεν πρόκειται για αιρετό κοινοβούλιο, αλλά για το συμβούλιο του βασιλέως ή “του στέμματος”. Στον Δαπόντε, η λέξη “κούρτη” σημαίνει, αρχιτεκτονικά είτε μεταφορικά, *αυλή*.» Στις παραδουνάβιες ηγεμονίες όμως το *κούρτη* δηλώνει είτε την ‘αυλή’ είτε το παλάτι του ηγεμόνα (πβ. ρουμ. *curte*). Με τη φρ. *η κούρτη η φραντσέζικη* ο Δαπόντες μάλλον αναφέρεται είτε στα ανάκτορα των Βερσαλλιών (έδρα της βασιλικής εξουσίας από το 1682 μέχρι το 1789) είτε στο Λούβρο· ίσως να μην είναι άσχετο το ότι οι «Βερσάλιες» μνημονεύονται στη *Βοσπορομαχία*, σ. 110.

πιαζεντί, το: «τυρί, “είδος φέτας του Παρνασσού (Κουρίλας, 132, σημ. 7)”». Δεν ξέρω πόσο αξιόπιστη είναι η μαρτυρία του Κουρίλα· πάντως *riasantin* στα βενετσιάνικα δηλώνει το τυρί *riacentino*, είδος παρμεζάνας από την Piacenza.¹²⁷ Το *πιαζεντί* και στον Goldoni και στο Δ. Κ. Βυζάντιος, *Ο Σινάνης* (Αθήνα 1838), Πράξη Δ', σκηνή ια'.

8. Δημήτριος Καταρτζής, *Τα ευρισκόμενα*, επιμ. Κ. Θ. Δημαράς (Αθήνα: Ερμής, 1970)

Ο Δημαράς παρέχει πλούσιο Λεξιλόγιο (σ. 479-496), με λίγες εξαιρέσεις όμως δεν παρέχει ερμηνείες. Τα λήμματα του Λεξιλογίου που δημοσιεύεται στη μεταγενέστερη ανθολογία από το έργο του Καταρτζή (*Δοκίμια*, επιμ. Κ. Θ. Δημαράς, Αθήνα: Ερμής, 1974, σ. 97-104) είναι αξιόπιστα.

δουδού, η 455 [σε κείμενο που αποδίδεται στον Καταρτζή]: (όμορφη) γυναίκα, κοπέλα [< τ. *dudu*] (*δουδού μου* στην *Ευμενεία* 85)· πβ. *ντουντού μου* στο *ΕΑ*, και *Κερά μου, καρδιά μου, ντουντού μου, φώς μου* στο *Σχολείον* (Πίστας 1971, σ. 159).

Λαϊδα, η 50: «= εταιρά». Πρόκειται για παρανόηση αντί *Λαϊλα*.¹²⁸

μέγερ, επίρρ. 26: «αλλά». Η φρ. όμως *μέγερ νάναι* σημαίνει «εκτός αν είναι» (*Redhouse meġer* όχι μόνο ‘but’ αλλά και ‘unless’· Αδοσίδης, *Στοιχεία της οθωμανικής γραμματικής* (Κωνσταντινούπολη 1850) 210: «εκτός αν»).

9. Γεώργιος Ν. Σούτσος, *Αλεξανδροβόδας ο ασυνείδητος*, επιμ. Δημ. Σπάθης (Αθήνα: Κέδρος, 1995)

Το γλωσσάριο καλύπτει τις σ. 193-199. Βλ. και βιβλιοκρισία Κεχαγιόγλου, *Ελληνικά* 46.2 (1996), σ. 418-427.

γειτονεύω+, ρ.μ. 78-79: επισκέπτομαι.

καρτιάζω, ρ.α.: «κατσιάζω, μαραζώνω» // *Οι πούστηδες ξέρεις σαν καρτιάσουν γίνονται ιμπνέδες* 71. Ο ορισμός που δίνει ο Σπάθης δεν είναι λανθασμένος. Παράγεται από το ουσ. *κάρτης* «(α) σκληρό φαγώσιμο ή άτομο, (β) άτομο μπαγιάτικο, περασμένης ηλικίας που δεν εμπνέει ερωτικό πόθο» (Ζάχος, *Λεξικό της πιάτσας/Λεξικό της ελληνικής αργκό*) [< τ. *kart* ‘σκληρό, όχι φρέσκο και τυφερό’]. Βλ. Ζαχαριάδη: ‘χάνω τη νεότητά μου, τη φρεσκάδα μου’.

¹²⁷ Πβ. *το τυρί το πιαζεντίνο* στο στιχούργημα «Θρήνος του φαλλίδου», στο Ν. Μ. Παναγιωτάκης, *Κρητικό θέατρο: μελέτες*, επιμ. Σ. Ε. Κακλαμάνης και Γ. Κ. Μαυρομάτης (Αθήνα 1988), σ. 196· βλ. και σχόλιο του εκδότη, σ. 211. Ευχαριστώ την Caterina Carpinato για την παραπομπή. Πβ. Κρ., λ. *πιαζεντί*.

¹²⁸ Σύμφωνα με τον Strauss (σ. 274), ο Καταρτζής παραπέμπει στην ερωτική ιστορία της Layla και του Majnun.

οργανίζω, ρ.μ. 82, 110: «προετοιμάζω». Εδώ σημαίνει 'μηχανεύομαι'.

πραγματεύομαι+, ρ.α. 98: εμπορεύομαι.

σουπές+, ο 102: [μάλλον τ. *şüphə* 'υποψία, αμφιβολία']· βλ. Γλωσσάρι στιχουργημάτων.

χαλτ εδέρσιν: «μη λες ανοησίες» (Σπάθης 175). Στην πραγματικότητα 'λες ανοησίες' [τ. *halt edersin*].

χαρχάλι, το: «βραχιόλι». Ίσως όμως πρόκειται για είδος περιδεραίου:¹²⁹ πβ. «χαρχάλι (περιδέραιον)», *Σχολείον* (Πίστας 1971), σ. 85 [τ. *halhal* 'βραχιόλι για τον καρπό ή τον αστράγαλο'· το ρουμ. *halhal* φαίνεται ότι δήλωνε ιδίως βραχιόλι ή αλυσίδα που φοριέται στον αστράγαλο (Suciū)].

10. Π. Κοδρικάς, *Εφημερίδες*, επιμ. Α. Αγγέλου (Αθήνα: Ερμής, 1991)· το κείμενο και το γλωσσάρι ανατυπώθηκαν πανομοιότυπα από την έκδ. του 1963 (Γλωσσάριο: σ. 219-229)

αγανιάζω, ρ.μ. 121: «κακοκαρδίζω». Μάλλον 'ταλαιπωρώ' [< *άγανα* = τα 'γένια' στο στάχυ· η αρχική σημ. του ρ. ήταν 'βγάζω άγανα', και στη συνέχεια η σημ. εξελίχθηκε σε 'ταλαιπωρούμαι, μοχθώ', ίσως με επίδρ. του *αγαναχτώ*].

άγας+, ο 71, 75 (στο γλωσσάρι ο Αγγέλου γράφει *αγάς*): τίτλος διαφόρων αξιωματούχων στις παραδουνάβιες ηγεμονίες [< τ. *αḡsa*, όπως και η λ. *αγάς*· πβ. όμως ρουμ. *aga* με τόνο στην 1^η συλλαβή].

Αγγέζος+, ο 13: Άγγλος. Ο τύπος και στο *Νέος Ρομπινσόν* (1819), 217, 238)

αγρλίκι+, το 80, 183, 186 (στο γλωσσάρι ο Αγγέλου γράφει μόνο *αγερλίκι*, το οποίο εμφανίζεται στη σ. 46): «βαρύ μεταγωγικό όχημα». Εδώ πρόκειται για σειρά (πομπή) μεταγωγικών οχημάτων [< τ. *aḡırlık*] (πβ. *καλαπαλίκι*).

αΐθασιλιάτικα+, τα 114: [ενν. δώρα;].

αισθητικός, επίθ. 100-101: «δυνατός, οξύς». Στη σ. 142 όμως σημαίνει 'ευαίσθητος'.

Ακγερμάν μουχαφιζή+, ο 79: ο φρούραρχος του Ακκερμάν [= τ. *Akkerman muhafizi*]. ο Αγγέλου έχει λήμμα για κάθε λέξη αλλά όχι για την όλη φρ.

άκρη+, η 72: σύνορα (βλ. και *ζάπτι*).

αν γραν γκάλας+ 87: φορώντας τις πιο επίσημες στολές τους [γαλλ. *en grand gala*].

απερνώ+, ρ.α. 16: περνώ.

αποσπερίς+ 25: αποβραδής (ο Κρ. ερμηνεύει τη λ. ως 'το βράδυ', εδώ όμως είναι σαφές ότι πρόκειται για το προηγούμενο βράδυ).

απροστοχασία+, η 122: έλλειψη πρόνοιας [< αρχ. *προστοχάζομαι*].

αρτιλιερί βολάντ+, η 125: ευκίνητο πυροβολικό [γαλλ. *artillerie volante*].

αρτιφίσιον+, το 195, 197: επίδειξη πυροτεχνημάτων (βλ. και *φωτιά*).

ασυνήθως+, επίρρ. 9: αντίθετα με τη συνήθεια (πβ. *συνήθως* πιο κάτω).

αυτοπαρακίνητος+, επίθ. 9: αυτόκλητος (Κεχαγιόγλου).

βασιλισμός+, ο 193: φιλοβασιλισμός (εδώ, στη Γαλλία).

¹²⁹ Βλ. ορισμό (με φωτογραφία) από το Λύκειο των Ελληνίδων στην ιστοσελίδα http://www.lykeionellinidon.gr/portal/View_object.aspx?id=7822&lang=gr.

βεζίρ μεκτουπού 185 και *βεζίρ μεκτουπί* 61, το: επίσημη επιστολή από τον βεζίρη [< τ. *vezir mektubu*].

βίζιτα+, η 167: ιατρική εξέταση (αλλού, π.χ. 157, επίσκεψη). Η ιταλ. λ. *visita* έχει και την ίδια σημασία.

βιζιτάρω, ρ.μ. 167: «επισκέπτομαι». Εδώ όμως σημαίνει 'εξετάζω (ασθενή)'.

γαργαλήθρα+, η 48: αδένας (κυρ. του λαιμού).

γκενεράλης, ο: *γκενεράλης διοικητής* 155: γενικός διευθυντής.

δάμα, η 56: «επιτραπέζιο παιχνίδι» (Αγγέλου, σωστά). Στη σ. 195 όμως πρόκειται για γαλλίδα κυρία.

διαλυτικόν+, το 49: (στην παραδοσιακή ιατρική) κάθε ουσία που πιστευόταν ότι διαλύει τους «χυμούς» και τις παχείες ουσίες του σώματος, διευκολύνοντας με αυτόν τον τρόπο τη ροή τους (γαλλ. *délayant*).

διβάν εφενδησή, ο: γρ. *διβάν εφενδησή* (= *διβάν εφέντης*).

διβάνι, το // *παρεστάθησαν διβάνι* 85: στάθηκαν δίπλα με τα χέρια σταυρωμένα περιμένοντας διαταγές [πβ. τ. *divan durmak*] (το *σέκομαι διβάνι* και στο *Σαγανάκι* και στο *EA*).

διβερσιόνη [;], η 127: «αντιπερισπασμός». Μάλλον 'διασκέδαση' [< ιταλ. *diversione*, πβ. και γαλλ. *diversion*]. Όσο για τον τύπο, το κείμενο έχει μόνο τη γενική του εν. *διβερσιόνης*: μήπως ο τύπος της ονομαστικής θα μπορούσε να είναι *διβερσιόνε* (πβ. *τζεσιόνε* 64, *φοντζιόνε* 61);

διοίκησις: βλ. και *ενδότερος* και *εξώτερος*

διόλου+, επίρρ. 67: τελείως (με θετική σημασία· πβ. *καθόλου*).

δραγομανία, η 101, 185: «το αξίωμα του δραγομάνου». Δηλώνει και τη μεταφραστική υπηρεσία.

εγκαθίδρυσις+, η 6: ενθρόνιση.

εθνικός+, επίθ. 168, 169, 184, 189: αλλόθρησκος (μη Ορθόδοξος είτε μουσουλμανικός).

εκλαμπρότης+ // *η Εκλαμπρότης του* 115: (εδώ) τιμητικός τίτλος του «πειζαδέ δραγομάνου» (του δραγουμάνου του στόλου και γιου του ηγεμόνα). Η φρ. και στο *Σαγανάκι*)

εκλέγω+, ρ.μ. 3: διαλέγω (όπως σε πολλά κείμενα της εποχής).

ελτσηπασάς & ιλτσηπασάς+, ο 80: «πρεσβευτής με ειδική αποστολή». Ο Κοδρικάς όμως φαίνεται ότι χρησιμοποιεί τους φιλοφρονητικούς αυτούς όρους [< τ. *elci rassa*] προκειμένου να δηλωθεί ο οθωμανός πρέσβης, ενώ για ξένο πρέσβη χρησιμοποιεί τη λ. *πρέσβης* ή *ινβιάτος* [< ιταλ. *inviato*].

εμβαρκαρίζομαι 3, 7 κλπ.: το *εμβαρίζομαι** (σ. 40 και Γλωσσάρι) είναι προφανώς γραφικό λάθος.

εμιγράς [;]+, ο (γεν. πληθ. *εμιγράδων* 67): μετανάστης [< γαλλ. *émigré*].

ενδοξότης+ // *η Ενδοξότης του* 115: (εδώ) τιμητικός τίτλος πρέσβη.

ενδότερος+, επίθ. // *ενδοτέρα διοίκησις* 128: εσωτερική πολιτική (πβ. και *εξώτερος*).

εξώτερος+, επίθ. // *εξωτέρα διοίκησις* 128: εξωτερική πολιτική (πβ. και *ενδότερος*)

επαναλαμβάνω+, ρ.μ. 138: [τας αισθήσεις] ανακτώ [αρχ.].

επιθέτω+, ρ.μ. 169: προσθέτω.

επίκεντρος+, επίθ. 181, 185: κεντρικός [αρχ.].

επικινδυνώδης+, επίθ. 63: επικίνδυνος [αρχ.].

επιστρέφομαι+, ρ.α. 132, 138: επιστρέφω (και *επιστρέφω* 139).

εργαστήριο+, το 12: μαγαζί, κατάστημα.

επάς, ο (Αγγέλου) 84: αλλά και *επίαγι*, το 61 (γεν. *επίαγιού* 48· το *εππαγι* και στο *Σαγανάκι*).

εφετός+, επίθ. 91: αγαπητός, ποθητός.

εφετόν+, το 101: επιθυμία, το ποθούμενο.

ζάπτι, το: «τάξη». Στη σ. 73 όμως το *ζάπτι της άκρης* είναι ο (αστυνομικός) έλεγχος των συνόρων // *ζάπτι φερμάνι* 67: μάλλον το σουλτανικό έγγραφο με το οποίο διορίζεται ένας ηγεμόνας.

ζούλια+, η 95: ζήλια.

θαλασσοκινδυνεύω+, ρ.α. 92.

θέατρον, το: «θέαμα [88]· εξέδρα [189, 194]» (Αγγέλου, σωστά). Στις σ. 194 και 199 σημαίνει 'θέατρο'.

θεωρία, η: «θέαμα». Στις σ. 93 και 162 όμως πρόκειται για θεώρηση (οπτική εξέταση), στη σ. 177 για τη θέα (δηλ. το κοίταγμα) και στη σ. 199 για παρακολούθηση (θεάματος) // *άξια θεωρίας* 42: αξιοθέατα· [*ήλθον*] προς *θεωρίαν* 160, 162, 198: [*ήλθαν*] για να δουν [κτ. ή κπ.]· *εκατεγίνουμουν γράφων θεωρίας επί του νυν έθνους των Βουλγάρων* 59 (μάλλον τις απόψεις του).

ιγγλέζικος+, επίθ. 147: αγγλικός.

ιγκεσιάτο: «παγωμένο». Φαίνεται όμως ότι πρόκειται για παγωτό, ίσως γρανίτα (στη Μεσσήνη [Messina] της Σικελίας) [ίσως < ρουμ. μτχ. *înghețat* 'παγωμένος' και ουσ. *înghețată* 'παγωτό', πβ. όμως και ιταλ. μτχ. *inghiacciato*].

ιμπερατρίτσα+, η 88: αυτοκρατορίτσα (εδώ πρόκειται για την Αικατερίνη της Ρωσίας) [ρωσ. *императрица*].

ιμπεράτωρ+, ο 52, 167: αυτοκράτορας (εδώ μάλλον της Αυστρίας).

ιμπεριακός+, επίθ. 3, 54, 161: αυτοκρατορικός (εδώ, αυστριακός).

καβάδι+, το // *φορώ καβάδι* 89 «διορίζομαι»· η φρ. όμως δηλώνει την εγκατάσταση (και ειδικά την τελετή εγκατάστασης) κπ. σε αξίωμα.¹³⁰

κάθισμα+, το 105, 109, 160: διαμονή (όπως σε άλλα κείμενα της εποχής) // *ανέβαλε το κάθισμά της* 100: παρέτεινε τη διαμονή της.

καθόλου+, επίρρ. 56: τελείως, πλήρως (με θετική σημασία· πβ. *διόλου*).

καθυποβάλλομαι+, ρ.α. 169: υποβάλλομαι

καιρός+, ο: // *εις καιρόν οπού* 9, 78: μολονότι.

κακά χειρισάμενα+ 101: [δυσερμήνευτο].

κακοζωγραφίζω+, ρ.μ. 156: περιγράφω λανθασμένα [:].

καλαπαλίκι, το 46, 63, 184: «πλήθος». Πρόκειται όμως για την πομπή των φορτηγών αμαξών που μετέφεραν τις αποσκευές ή για τις ίδιες τις αποσκευές (πβ. *αγιρλίκι*).

καλούτσικος+, επίθ. 109, 207: νόστιμος, γοητευτικός (όπως σε πολλά κείμενα της εποχής).

καντζαπέσιον, το 83: «αρπάγη». Στην πραγματικότητα πρόκειται για είδος καϊκιού με κυρτή (σαν γάντζο) πλώρη και πρύμνη [γρ. μάλλον *καντζαπάσιον*, < τ. *kancaβας*] (το *καντζαπάσι* και στη *Βοσπορομαχία*).

¹³⁰ Σημαντικό μέρος της τελετής απονομής αξιώματος ήταν η επένδυση του νέου αξιωματούχου από τον σουλτάνο ή ηγεμόνα με το καβάδι (καφτάνι, ένδυμα τιμής) το οποίο ήταν σύμβολο του εν λόγω αξιώματος.

καρέτα, η 167: «άμαξα ηγεμονική». Πρόκειται για γενικό όρο που δηλώνει διαφόρων ειδών άμαξες. *κάρτον+*, το: τέταρτο (εδώ της ώρας) (πβ. *κουάρτο*).

κάσαρον, το 190: «καμπίνα στο κατάστρωμα του πλοίου» (Αγγέλου). Δεν πρόκειται για καμπίνα αλλά για το επίστεγο (το υπερυψωμένο κατάστρωμα στην πρύμη του πλοίου) [< βεν. *càssaro*]. Η λ. και στο *Σαγανάκι* και στον Υψηλάντη 580.

κατάγιαλα+, επίρρ. 139: γιαλό γιαλό.

καταπείθω+, ρ.μ. 64: πείθω (Κεχαγιόγλου).

κατέβασμα+, το 123: καθέλκυση.

κατόλικος+, ο 22, 156: ρωμαιοκαθολικός [< βεν. *cattolico* ή ιταλ. *cattolico*] (και Καλλίνικος Γ1400 και Κάλφογλου και Καταρτζής).

κατρανωμένος+, επίθ. 135: ανακατεμένος με κατράμι [< τ. *katran*].

κεράτσια, η 95: «κυρία». Μάλλον 'δεσπονίς' (όπως και τα *κυράτσα/κεράτσα* στον Goldoni).

*κιατιπή**: βλ. *χαζινέ κιατιπή*.

κίλικι, το 84: «εμφάνιση». Μάλλον 'ενδυμασία, περιβολή' (όπως και στον Καλλίνικο).

κινημός+, ο 6, 101: ξεκίνημα (όπως και στον Goldoni).

κιρατζήπιασής+, ο 46: υπάλληλος υπεύθυνος για τα καταλύματα (πιθ. ταυτόσημο με το *κονακτσής* 47) [< τ. *kiracıbaşı*].

κολονέλος+, ο 37: συνταγματάρχης [< βεν. *colonelo* ή ιταλ. *colonnello*].

κομενδάντες, ο 180, 188: ο Αγγέλου γράφει *κομενδάντε*.

κοπέλι+, το 9: νεαρός υπηρέτης.

κορισπονδέντσα, η 66: και *κορισπονδέντσια* 118, 119.

κοτσί, το 48: «αποσκευή». Πρόκειται για είδος μεγάλης άμαξας [< τ. *κοτσι* < ουγγρ.].

κουάρτο+, το 83, 132: τέταρτο (της ώρας) (πβ. *κάρτον*).

κουβανώ+, ρ.μ. 9: κουβαλώ.

κουρπάνι, το 62: «θύμα». Μάλλον 'σφάγιο' (το ζώο που θυσιάζεται).

κούρσο, το: 187: «αγοραία τιμή». Μάλλον 'τιμή συναλλάγματος'.

κουρτελάτσι+, το 174: (ναυτ.) παρίστιο (μικρό βοηθητικό πανί) [< βεν. *cortelazzo*].

κράτος+, το // το *Κράτος του* 6: η Μεγαλειότητά του (δηλ. ο Σουλτάνος).

λέγα+, η 198 (γεν. πληθ. *λεγών* 197): λεύγα.

λίστα+, η 77: (η λ. δεν εμφανίζεται στο Κρ.).

μαδάμα+, η 84: κυρία (συνήθ. δυτικοευρωπαϊά).

μαρινιέρος 16, ο: και *μαρινέρος* 147 (και «Ξιφηφόρος» 176) [< βεν. *mariner*].

ματόφλουδον+, το // *πρήξιμον* [sic;] [...] *εις το κάτω ματόφλουδον* 19, δηλ. το κάτω βλέφαρο. Ο *Somavera*, λ. *κορμί* (ελληνοϊταλικό μέρος, σ. 190) ερμηνεύει το *ματόφλουδον* ως *cornea* (κερατοειδής), ο *Κοδρικός* όμως εννοεί σαφώς (πλην καταχρηστικώς;) το κάτω βλέφαρο.

με το να+, σύνδ. 28: διότι, επειδή.

μεϊδάν ογινιού, το 195: είδος τουρκικής υπαίθριας θεατρικής παράστασης [< τ. *meydan oyunu*, κυριολ. 'παιχνίδι της πλατείας']. Στο Ευρετήριο [κύριων ονομάτων] ο Αγγέλου έχει λήμμα «Ογινιού, 195 Πλατεία στην Κωνσταντινούπολη». Δεν υπήρχε τέτοια πλατεία.

μεκτούπι, το 85: (ο Αγγέλου γράφει λανθασμένα μεκτουπί) [< τ. *mektur*]. Βλ. και βεζίρ μεκτουπού.

μεκτουπού: «γραμματοφυλάκιο»· βλ. βεζίρ μεκτουπού.

μερικός+, επίθ. 76: λίγος, κάμποσος (μερικόν γάλα 76, μερικόν καινούργιο βαμπάκι 165).

μετζλίσι, το 54: «συμβούλιο, σύσκεψη». Εδώ όμως πρόκειται για φιλική συγκέντρωση (όπως και στη Βοσπορομαχία).

μετζμουάς, ο 92: «συλλογή»· μάλλον χειρόγραφο με σύμμεικτο περιεχόμενο, μισμαγιά [< τ. *mezma*].

μινίστρος+, ο 52, 54, 110: (εδώ) απεσταλμένος (όχι υπουργός).

μισέ+ 93: (πριν από κύριο όνομα) κύριος.

μολεμένος+, μτχ. 9: (εδώ) μολυσμένος από την πανώλη (αλλού γράφει κρουσμένος 11).

μούζικα+, η 86: μουσική [< ιταλ./βεν. *musica*].

μουκελέφης+, επίθ. 83: = μουκελέφικος 80 «πολυτελής, πολυστολισμένος» (Αγγέλου, σωστά) [< τ. *mükellef*] (και οι δύο τύποι και στον Goldoni).

μούτσουνα+, τα 25: πρόσωπο, μούτρα.

μουφλουζεύω+, ρ.α. 121: χρεοκοπώ [< μουφλούζης].

μουφλούζης+, ο 122: χρεοκοπημένος [< τουρκ. *müflis*].

μουχαφιζή: βλ. Ακγερμάν μουχαφιζή.

μυαστήρι+, το 193: βεντάλια.

νιζάμι, το: να προστεθεί η φρ. δίδω νιζάμι 125, 139: αποκαθιστώ την τάξη.

νουρλούδικος, επίθ. 111: «φανατχερός, χτυπητός». Μάλλον 'πολύ γοητευτικός' η λ. και στα φαναριώτικα στιχουργήματα.

νοχάικος, επίθ. 48, 61: «ταταρικός (;)». Πρόκειται για την ταταρική φυλή Νογκάι η οποία κατοικούσε εκατέρωθεν του ποταμού Δνειπέρου (Βορυσθένη)· πβ. και ένας χαν των Τατάρων Νογαϊδών στη Χαλιμά (έκδ. Κεχαγιόγλου) Α' 291 [πβ. τ. *Nogay*, ρουμ. *Nogai* και *Nohai* (Suciū)].

ξανακυλώ+, ρ.α. 13: υποτροπιάζω. Η λ. σε φαραιώτικο στιχούργημα· πβ. ξανακύλημα στον Goldoni.

ξεκινήμός+, ο 34: ξεκίνημα, αναχώρηση.

ξεκινώ+, ρ.μ. 48: αποστέλλω (όπως στο *Hurmuzaki* XIV.3 278, 284) // (παθητ.) ξεκινούμαι 59, 60: ξεκινώ, αναχωρώ.

ογινιού: βλ. μεϊδάν ογινιού.

οπερασιόν+ 64: [= γαλλ. *opération*, αλλά με ποια έννοια;].

οργανίζομαι: «οργανώνομαι, ετοιμάζομαι». Στην πραγματικότητα σημαίνει 'μηχανεύομαι'.

ορτσοαλαμπάντα+ 18, 28, όρτσα αλατιάντα+ 147, ορτσοαλαπάνδα+ 174: παράγγελμα με το οποίο το πλοίο στρέφεται σε αντίθετη κατεύθυνση προς τον άνεμο, ώστε να αναχαιτισθεί η πορεία του (συνήθως στα ελλ. ορτσοαλαμπάντα) [< ιταλ. *orza alla banda*].

ουκλίτσα, η 74: πρόκειται σίγουρα για το ρουμ. *ulcičă* (μικρό πήλινο αγγείο), οπότε το ελλ. παράγωγο θα έπρεπε κανονικά να είναι ουλτσικά· πρέπει να έγινε μετάθεση των συμφώνων, είτε από τον Κοδρικά είτε από τον Αγγέλου.

οφισιαλιτά, η 75: και οφικιαλιτά, οι [sic] 84.

πάζος, ο 83: γρ. πάζος, όπως στο κείμενο [πιθ. < γαλλ. *rage*].

παλαμναίος+: βδελυρός κακούργος [αρχ.].

παλάτι+, το // το παλάτι της Φράντζιας 30: η γαλλική πρεσβεία στην Πόλη.

πάλος+, ο 86: χοροεσπηρίδα [< βεν. *ballo* ή ιταλ. *ballo*].

παραθαλάσσιον+, το 138: παραλία, ακτή (Somavera, Χαλιμά, Κρ.).

παράνω+, επίρρ. 159: παραπάνω.

παράστησις+, η: παράσταση, παρουσίαση (και Ρήγας, Βεντότης, Dehèque, Κεχαγιόγλου) // η παράστησις των εγγράφων 180.

παρμακλίκι, το 168: «διάφραγμα». Εδώ όμως τα *παρμακλίκια* είναι τα κάγκελα.

παροξυσμός+, ο 13, 48: πυρετός (και στον Goldoni).

πίας τσιφτέ καΐκι, το 43: γρ. *πιες τσιφτέ καΐκι* [τ. *bez zifte kayik* 'βάρκα με πέντε ζεύγη κωπηλατών'].

πεζούρα+, η 81: πεζικό.

πειρακτικός+, επίθ. 93: ενοχλητικός.

πιάνω+, ρ.μ. // να πιασθούν εις το λογαριασμόν 165 (δηλ. να συμπεριληφθούν, να συμψηφιστούν).

πινέκτασι, το 65: «πεζούλα». Για την ακρίβεια πρόκειται για το σκαλί που βοηθάει τον αναβάτη να ανέβει στο άλογο [< τ. *binek tası*]. Η λ. σρον Βυζάντιο (*μπινέκ-τασί*) και στο Σαγανάκι.

πινέσι, το 28: εδώ δεν πρόκειται για το ένδυμα αλλά για άλλη σημασία της ίδιας τ. λ. *biniş*, δηλ. παρέλαση με κέντρο τον έφιππο σουλτάνο.

πλεύσιμον+, το 125-126: ταξίδι ή μεταφορά με πλοίο.

πλίκος+, ο 50, 181: πακέτο.

πογιαρνάσηδες, οι: «πλήθος ευγενών ή κατώτερων υπαλλήλων στην Αυλή του Ηγεμόνα». Στην πραγματικότητα ο *πογιαρνάσης* ήταν κάθε μπογιάρος κατώτερης βαθμίδας [< ρουμ. *boiernas*, υποκοριστικό του *boier*]. Η λ. και στο Σαγανάκι.

πολιτεύομαι, ρ.α. 161: «κυκλοφορώ». Να προστεθεί ότι εδώ αναφέρεται σε *μονέδα* (νόμισμα).

πολίτικα, η 91: «διπλωματία, επιτήδειος χειρισμός». Ίσως και 'σαβουαρ φερ', ακόμη και 'πονηριά' (όπως το ιταλ/βεν. *politica*).

πολιτικός+, επίθ. // τα πολιτικότερα ερωτήματα 62: [δυσερμήνευτο].

πολυσύγχιστος+, επίθ. 174: περίπλοκος, κουραστικός.

πονοκεφαλίζω+, ρ.α. 11: πονοκεφαλιάζω, προβληματίζομαι' *πονοκεφαλώ* στο Σαγανάκι.

πόστα+, η 72: (εδώ) σταθμός του ταχυδρομείου, όπου αλλάζουν τα άλογα // άλογο πόστας 68: άλογο που χρησιμοποιείται στη μεταφορά του ταχυδρομείου // ημέρα πόστας 157: ημέρα κατά την οποία αποστέλλεται το ταχυδρομείο.

ποτζαργάτης, ο 170: «εργάτης της άγκυρας». Ο *εργάτης* του Αγγέλου είναι βέβαια ο *αργάτης* (βαρούλκο της άγκυρας). Η λ. *μποτζαργάτης* εμφανίζεται στο λεξικό του Georgacas ως συνώνυμο του *αργάτης*: ο *μπότσος* είναι σχοινί που στερεώνει το παλαμάρι ή την αλυσίδα της άγκυρας.

πουγγί+, το 4: ποσό των 500 γροσίων (λ. πολύ συνηθισμένη σε κείμενα της εποχής).

πούντος, ο 134: «άκρη». Εδώ πρόκειται για ακρωτήρι.

πουρνό+, το 7 κλπ.: πρωί.

πουρνού+, επίρρ. 60: νωρίς το πρωί // *πολλά πουρνού* 60.

πραγματεία+, η 93: (εδώ) εμπορική συναλλαγή.

πραγματευτάδικος+, επίθ. 124: εμπορικός.

*προβιζιόνα**, η 157: ο Κοδρικάς χρησιμοποιεί μόνο τον πληθ. τύπο *προβιζιόνα*. Αν υπάρχει ενικός τύπος, η λέξη-λήμμα θα έπρεπε μάλλον να είναι *προβιζιόνε* (βλ. *εξεπεδισιόνε* και *ρεβολουτσιόνε*).

πρόβλημα+, το 58, 166: πρόταση (όπως σε πάμπολλα κείμενα της εποχής).

προδιδασκαλεύω, ρ.μ. 71.

προζωάρκεια+, τα 27: τρόφιμα, τα αποθέματα τροφίμων (Υψηλάντης 155, 269· η λ. εμφανίζεται και σε κείμενα του πρώιμου 19^{ου} αιώνα).

ραβάσι+, το 77 (υποκορ. *ραβασάκι+* 74): σημείωμα (όχι αναγκαστικά ερωτικό).

ραβέντι, το 85: «είδος γλυκού ποτού»· παρασκευαζόταν από το φυτό *Rheum rhabarbarum* (Ρήον το βαρβαρικό).

ρεβολουτσιόνε, η: επανάσταση // *ρεβολουτσιόνε της Φράντσας* 110.

ρικιάπι χουμαγιούν, το: «ενώπιον του σουλτάνου» (Αγγέλου). Στην πραγματικότητα η ερμηνεία που δίνει ο Αγγέλου ταιριάζει στην όλη φρ. εις το *ρικιάπι χουμαγιούν* 111· το *ρικιάπι χουμαγιούν* είναι ονοματική φρ. [τ. *rikâbi Hümayun* 'η παρουσία του έφιππου σουλτάνου'].

ριτζάλι δεβλέτι+, το 3: οι ανώτεροι αξιωματούχοι του κράτους [< τ. *ricâl-i devlet*].

σανιτά+, η 154: υγειονομική υπηρεσία (στη Σικελία) [< ιταλ. *sanità*].

σαντζάγι όερίφι, το 3: να προστεθεί και λήμμα *σαντζάκι*, το 147: σημαία.

σαραντίζω+, ρ.α. 10: συμπληρώνω σαράντα μέρες σε λοιμοκαθακτήριο.

σαραντισμός+, ο 10: συμπλήρωση σαράντα ημερών σε λοιμοκαθακτήριο (καραντίνα).

σαρίκι+, το 96: (εδώ) γυναικείος κεφαλόδεσμος (όπως και σε πολλά κείμενα της εποχής).

σαφράν+, το 166: κρόκος, σαφράν, ζαφορά (είδος μπαχαρικού). Το γλωσσάρι Αγγέλου έχει λήμμα «σαφράς = σαβούρα» το οποίο δεν ισχύει εδώ.

σεκρετάριος+, ο 3: γραμματέας.

σέμισιγές, ο 61: «ομπρέλλα». Εδώ μάλλον υπόστεγο, αφού μπαίνει κανείς μέσα [< τ. *şemsiye* διαλ. τύπος του *şemsiye*].

σεργιανίζω, ρ.μ. 6, 111, 115: «περιδιαβάζω, θεωρώ (µτβ.)». Μάλλον 'παρακολουθώ [θέαμα]'· σε όλες τις περιπτώσεις ο Κ παρακολουθεί κτ. παρέλαση.

σέτι, το: «έπαλη» (Αγγέλου). Είναι φανερό από τη φρ. εις τον ονδά της *κοκ[όνας] Σμαράγδας οπού είναι επάνω εις το σέτι του σπιτιού* 35 ότι εδώ πρόκειται για κτ. άλλο. Το τ. *set* σημαίνει, μεταξύ άλλων, υπερυψωμένο μέρος ενός κτηρίου ή κήπου, και χτιστό πεζούλι έξω από την πόρτα.

σηκώνω, ρ.μ.: «απάγω, συλλαμβάνω, φυλακίζω». Αλλά και πιο γενικά 'απομακρύνω, μετακινώ' (π.χ. 11) // (παθητ.) *σηκώνομαι* 138: (εδώ) αναχωρώ.

σινιόρ+ 95 και *σιορ+* 29, ο: κύριος (ως τίτλος πριν από επώνυμο).

σίφράρω, ρ.μ. 181: «υπογράφω». Μάλλον 'μονογραφώ'.

σκαμνί+, το 80, 160: κάθισμα, καρέκλα (όπως σε πολλά κείμενα της εποχής).

σκάφη+, η 174: κουφάρι (πλοίου).

σολδάτος+, ο 75: στρατιώτης [< ιταλ. *soldato*].

σολδίων+, το 183: (εδώ) το γαλλικό νόμισμα *sou*.

σουδίτης, ο 67: «Σουδδίται: Γερμανοί πληθυσμοί εγκατεστημένοι στην Τσεχοσλοβακία (Βοημία)» (Αγγέλου, Ευρετήριο). Πρόκειται για όποιον ζει στις παραδουνάβιες ηγεμονίες υπό ξένη προστασία [< ρουμ. *sudit* < ιταλ. *suddito*] (πβ. *σούδιτος* στον Κάλφολγου, *σούντιτος* και *σουντίτηδες* στον Hurmuzaki XIV.3 289)· καμία σχέση με τη Σουδητία (Sudetenland).

σούμα+, η 14: άθροισμα, σύνολο [< βεν. *suma*].

σούρος+, επίθ. 126: «μαλακός και μεταξωτός». Ίσως 'γκρίζος' [< ρουμ. *sur*].

σουρουτζής+, ο 183: ο Αγγέλου, στα Διορθωτέα (σ. 257) γράφει λανθασμένα *σουρουτζές* [< τ. *sürücü*].

σπαλιέρα, η 164: «δενδροστοιχία». Όχι ακριβώς: σκελετός (συνηθ. ξύλινος) στον οποίο δένεται σειρά φρουτόδεντρων ή διακοσμητικών θάμνων [< ιταλ. *spalliera*].

συγκάλεσμα+, το 88: πρόσκληση.

συγχαρητικός+, επίθ. 188: συγχαρητήριο.

συμφωνία+, η // μουσική συμφωνία 199: συναυλία.

συνέρισις+, η 194: άμιλλα (Βεντότης: *συνέρεσις*).

συνεσκιασμένος, επίθ.: «συνοφρυωμένος». Στην πραγματικότητα 'συγκαλυμμένος' // *συνεσκιασμένος* [ίσως γρ. *συνεσκιασμένως*] και *εκ πλαγίου* 162 (*συνεσκιασμένος* και *συνεσκιασμένα* στον Goldoni 37, 267).

συνήθως+, επίρρ. 166, 191: ως συνήθως (πβ. *ασυνήθως* πιο πάνω).

σύστημα, το: «διοίκηση, σχέσεις κοινωνικές». Στη σ. 98 (*είναι ιντερέσον του συστήματος του αυθ[έντου] το να...*) σημαίνει ίσως 'διοίκηση', στη σ. 179 όμως (*όλο το σύστημα των επιτηρητών της υγείας*) σημαίνει 'σώμα' ή 'επιτροπή' (πβ. *σύστημα το ευγενές ενδόξων των αρχόντων*: Ανανίας, σ. 513).

ταγίни, το: «(πλ. ταγινάτια)» (Αγγέλου). Στη σ. 75 όμως χρησιμοποιείται εν. τύπος *ταγινάτι* [< τ. *ta'ginâti*]. η λ. γράφεται ενίοτε και *ταϊνάτι[α]*.

τακίμι, το 73: «σκεύη» (Αγγέλου). Εδώ όμως (*ήλθεν [...] ο Δημάκης με όλον του το τακίμι*) δηλώνει τους ακολούθους (πβ. Δαπόντες (Σοφοκλής και Σαββίδης): 'οι περί τον Ηγεμόνα') [< τ. *takim* 'ομάδα'].

ταπάκος+, ο 9: καπνός σε σκόνη.

τεβτζίχι+, το: διορισμός [< τ. *tençih*]. ο Αγγέλου έχει λήμμα «τεβτζίχι (γίνεται) = επιβεβαιώνεται», η όλη φρ. όμως *έγινεν τεβτζίχι εις τον αυθ[έντην] και τα πέντε καδιλίκια της Μποργρανίας* 61 σημαίνει ότι ο Σουλτάνος ανέθεσε στον ηγεμόνα (της Βλαχίας) και τη διοίκηση των 5 επαρχιών της Μολδαβίας. Το ουσ. χρησιμοποιείται και μόνο του (31).

τειχόκαστρον+, το 179: τα τείχη μιας πόλης (Βυζάντιος).

τέλειος+, επίθ.: τελικός // η *τελεία απόφασις* 169.

τελείως+, επίρρ. 95: καθόλου.

τελεσκόπιον+ 148 και τηλεσκόπιον+ 173, το: ο Αγγέλου έχει μόνο λήμμα «τερπίνιον = τηλεσκόπιο». Κατά τον Κουμανούδη ο τύπος *τηλεσκόπιον* χρησιμοποιήθηκε από τον Ν. Θεοτόκη το 1766 (μάλλον δηλ. στα *Στοιχεία Φυσικής* του). Ο τύπος *τελεσκόπιον* απαντά και σε απομνημονεύματα του '21 (Κολοκοτρώνη, Κασομούλη).

τέλος πάντων+, επίρρ. 170: τελικά, επιτέλους.

τεπίτιλέν, επίρρ. 65: ο Αγγέλου έχει λήμμα «τεπίτήλ, τεπίτίλι και τεπίτιλές = μεταμφιεσμένος». Ο τελευταίος τύπος όμως είναι ανύπαρκτος. Πρόκειται για το τ. *tebdilen*, επιρρηματικό αντίστοιχο του ουσ. και επιθ. *tebdil* 'μεταμφίεση· μεταμφιεσμένος'.

τερσανές+, ο 193-195: εδώ πρόκειται για το Arsenal de Toulon στη Γαλλία, ενώ στον «Ξιφηφορικό καθρέπτη» σ. 209 πρόκειται για τον ναύσταθμο της Πόλης [< τ. *tersane*· αρχικό έτυμο είναι το αραβ. *dār al-ṣinā'a*, εξ ου και το ελλ. *ταρσανάς*]. Ο Αγγέλου έχει (σωστό) λήμμα «τερσανά εμίνης».

*τεχεζρές**, ο 81: πρόκειται για λ. που προβληματίζει τον Αγγέλου (βλ. εισαγωγικό σημείωμα στο Γλωσσάριό του, σ. 219). Μάλλον ο Κοδρικός εννοούσε *τεσκερές* 'φορείο' [< τ. *teskere*] και ότι η γραφή *τεχεζρές* οφείλεται σε αναγραμματισμό (ίσως και σε συμφυρμό με το *tezkere* 'σημείωμα, μνημόνιο, πιστοποιητικό').

τζιράχης, ο 186: «τσιράκι, βοηθός». Άλλο το *τζιράχης* (ίσως γρ. *τζεράχης* [< τ. *cerrah*]), άλλο το *τσιράκι* [< τ. *çirak*]: πρόκειται εδώ για τον χειρούργο. Το *τζεράχης* και στον Goldoni.

τρατάτο[ν]+, το 145: συνθήκη [< ιταλ. *trattato*].

τρόπος+, ο // *εις τρόπον οπού* 28: με αποτέλεσμα.

τσατίζω, ρ.μ.α 108: «συγκρούομαι» (Αγγέλου, σωστά): στη σ. 109 το ρ. είναι μεταβατικό: 'χτυπώ'.

υποβάθρα+, η 88: βάθρο.

υποκείμενον+, το 93: άτομο, πρόσωπο (όπως σε πολλά κείμενα της εποχής).

ύψος+, το // *το Ύψος του* 30: η Ύψηλότητητά του (φιλοφρονητικός τίτλος ηγεμόνα των παραδουνάβιων ηγεμονιών).

φαβορίτος, ο 88: «ευνοούμενος» (Αγγέλου, σωστά). Στη 138 όμως (τον *φαβορίτον τεκέ*) η λ. είναι επίθ.: 'αγαπημένος'.

φαμιλία+, η 7: οικογένεια.

φεργάτα+, η 17: φρεγάτα (ο τύπος συνηθισμένος σε απομνημονεύματα του '21).

φουρτουνώδης+, επίθ. 74: θυελλώδης (και στο λεξικό Γαζή, έκδ. 1836, λ. *πολύζαλος*).

φρενιτεύω+, ρ.α. 81: τρελαίνομαι (το κείμενο του Αγγέλου έχει *εφρενήτωσαν*, προφανώς κατά λάθος αντί *εφρενίτευσαν*· η λ. *φρενιτεύω* και στο *Σαγανάκι*).

φωτιά+, η // *φωτιά μηχανική* 86: πυροτεχνήματα (το γλωσσάρι Αγγέλου έχει λήμμα «φόκο δ' αρτιφίτσιο» 87 [< ιταλ. *fuochi d'artificio*, ίσως με επίδρ. του βεν. *fogo*] με την ίδια σημασία· βλ. και *αρτιφίτсион*).

χαβαλές, ο // *κάμνω χαβαλέν* 78, 107: «εμβάζω»· μάλλον 'παραπέμπω, διαβιβάζω [διάταξη, υπόθεση κλπ. σε κπ. άλλον]' [πβ. τ. *havale etmek*]: η λ. και στα Αρχεία Αλή Πασά.

χαζινέ κιατιπή+, ο 61: γραμματέας του θησαυροφυλακίου [τ. *hazine kâtibi*] (ο Αγγέλου έχει ξεχωριστά λήμματα για το *χαζινές* και για το ανύπαρκτο *κιατιπή**).

χακιπάγι, το 69: στο Γλωσσάριο ο Αγγέλου γράφει κατά λάθος *χανηπάγι** και ερμηνεύει «ενώπιον της Μεγαλειότητος». Το *χακιπάγι* όμως είναι ονομαστική φρ.· η όλη πρόταση είναι *επήγα εις το χακιπάγι του ευμενεστάτου Χασανπασά* [το τ. *hâk-i ray* σημαίνει κυριολ. 'σκόνη κάτω από τα πόδια [τινος]'· η φρ. *hâk-i raye yüz sürmek* σημαίνει 'υποβάλλω τα σέβη μου' (κυριολ. 'σέρνω το πρόσωπο στη σκόνη κάτω από τα πόδια [του]' [!])]. πβ. *επήγα εις το χάκι-πάγι των υψηλοτάτων πασιάδων* *Hurmuzakî XIV.3 305*: *χάκι πάγι* και στα Αρχεία Αλή Πασά).

χεροφίλημα+, το: χειροφίλημα (εδώ ως ένδειξη σεβασμού προς τον ηγεμόνα).

χιονιστής+, ο 117: χιονιάς (Βυζάντιος: *temps neigeux*).¹³¹

χολόσκασις+, η 106: στενοχώρια (και Αλεξανδροβόδας 113).

χωρικώς+, επίρρ. // η τοποθεσία είναι χωρικώς ωραία 57 (δηλ. όσον αφορά το φυσικό περιβάλλον;).

11. Π. Κοδρικάς, «Ξιφηφορικός καθρέπτης» (επιμ. Αγγέλου· το κείμενο στον ίδιο τόμο, σ. 201-11· το γλωσσάρι, σ. 229· και τα δυο αποτελούν προσθήκες στην έκδ. του 1963)

άγας+, ο 204: αξιωματούχος στις παραδουνάβιες ηγεμονίες.

ακυβέρνητος+, επίθ. 204: (εδώ) αδιόριστος.

βοϊβοδαλίκι+, το 205: ηγεμονία, θέση ηγεμόνα [< τ. *voynodalik*].

βούλα+, η // η βούλα του κοινού 205: η επίσημη σφραγίδα.

εκθεάτρισις+, η 203: ξεσκέπασμα, γελοιοποίηση.

θεατριζω+, ρ.μ. 300: ξεσκεπάζω, γελοιοποιώ (Κρ.: 'επιδεικνύω· γελοιοποιώ') (και *Ευμενεία* 76, 91).

κυβερνούμαι+, ρ.α. 205: διορίζομαι, εξασφαλίζω τα προς το ζην.

μάρκα+, η 210: έμβλημα.

νιώθομαι+, ρ.α. 208: γίνομαι αντιληπτός (και στον Goldoni).

πεγιάζι, το 205: «νυχτοκάμμα» (Αγγέλου). Πρόκειται όμως για λευκή απόδειξη [< τ. *beyaz* 'λευκός'] (Βυζάντιος: *μπεγιάζι* = ιταλ. *carta bianca*· πβ. και ρουμ. *biaz* (Suciu)). Εδώ μάλλον πρόκειται για λευκή κόλα η οποία φέρει επίσημη σφραγίδα και εκδίδεται άτυπα σε κπ. «εν λευκώ» προκειμένου αυτός να προσθέσει τους δικούς του όρους.

πούντος, ο // εις τον πούντον της τιμής 209: όσον αφορά την τιμή ή το φιλότιμο [πβ. ιταλ. *punto d'onore*].

σκλητάδα+, η 209: γενεαλογία (Somavera).

ταβουσανάκι, το: «= παγωνάκι [μφρ. αγοράκι]» (Αγγέλου). Η ελλ. λ. προέρχεται όχι από το τ. *tanus* 'παγώνι' αλλά από το τ. *tanşan*. Η τ. λέξη έχει δύο ξεχωριστές σημασίες: (1) 'λαγός, κουνέλι'· στην Πόλη και στον φαναριώτικο χώρο το ελλ. παράγωγο *ταουσανής* (το οποίο εμφανίζεται με την ίδια σημασία και στο *Σαγανάκι της τρέλας*) δήλωνε τον νησιώτη του Αιγαίου Πελάγους, ίσως επειδή οι λαγοί και τα κουνέλια αποτελούσαν σημαντικό μέρος της τοπικής δίαιτας· σύμφωνα με την εκδοχή αυτή λοιπόν το *ταβουσανάκι* είναι το νησιωτόπουλο· (2) αγοράκι που χορεύει δημόσια. Ίσως πρόκειται εδώ για τη δεύτερη σημασία.

τεπίρι, το: «πρόκειται μάλλον για αναγραμματισμό, αντί τερτίπι = τέχνασμα» (Αγγέλου). Στην πραγματικότητα < τ. *tedbir*, το οποίο έχει ένα ευρύ φάσμα σημασιών: 'μέτρο, σχέδιο, διαχείριση'· η λέξη χρησιμοποιείται και στο *Σαγανάκι* και στις *Δακικές εφημερίδες* του Δαπόντε.

τσιρίμπασης+, ο 210: αρχηγός, διοικητής στρατιωτικού συντάγματος, αλλά και (με μειωτική σημασία) ηγέτης τσιγγάνων [< τ. *zeribaşi*· πβ. όμως ρουμ. *ciribaş* (Suciu)].

τσοκί, ο 205: «χωρατατζής» (Αγγέλου)· αρχοντοχωριάτης [< ρουμ. *ciocoi*]· καμία σχέση με το ιταλ. *gioco*.

¹³¹ Ο Κουμανούδης δίνει χρονολογία 1815 (Ι. Ρ. Νερουλός) για την πρώτη γνωστή του εμφάνιση της λ. (μάλλον πρόκειται για το *Κούρκας αρπαγή*, Βιέννη 1816, σ. 25). Ο Κοδρικάς τη χρησιμοποιεί όμως το 1797. Πρόκειται ίσως για λ. της λαϊκής πολιτικής γλώσσας και όχι για κατασκευάσμα των λογίων.

**12. Αλέξανδρος Κάλφουλου, Ηθική στιχουργία, επιμ. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης (Αθήνα 1967)
(Πίναξ λέξεων: σ. 57-62)**

α (ρουμ.): βλ. *μάρε*.

αμόρι, το 779, 809: «(<ρουμ. amor) = έρως». Μάλλον παράγεται από το βεν. *amor* ή το ιταλ. *amore*.
εδώ μάλλον σημαίνει 'ερωτοτροπία'.

αρέντα, η 1021: «ενοίκιον, κυρίως γεωργ. κτήματος»· μάλλον 'ενοίκιο' γενικά.

ασκερέ+, επίρρ. 1020: προφανώς [< τ. *asgere*].

αχτσής, ο 979: «(< ahz) = λήψις, ληψοδοσία». Μάλλον < τ. *ahci* 'μάγειρας'· η λ. και στα Αρχαία Αλή Πασά.

Βακαρέσκος, ο 1277: γνωστό ρουμ. επώνυμο (Văcărescu) (πβ. *Κορνέσκος*).¹³²

βεκελχάρτζης+, ο 883 (κριτ. υπόμν.): βεκιλχάρτζης, επιστάτης των εξόδων [< τ. *vekilharc*] (και στο *Σαγανάκι*).

γιακάς, ο: στον στ. 96 χρησιμοποιείται η φρ. *δίδω γιακά* (δηλ. 'δίνω αφορμή για υποψίες')· η έκφρ. εμφανίζεται και στο *Σαγανάκι*, στον Goldoni και αλλού [πβ. τ. *yakagi ele vermek*, κυριολ. 'δίνω τον γιακά στο χέρι'].

γιολουντά, επίρρ. 34, 227, 400, 916: «(<τουρκ. *gol-unda* (= ο εν τάξει, τακτικός)». Το έτυμο να γραφεί *golunda* και να σημειωθεί ότι εδώ χρησιμοποιείται ως επίρρημα. Η λ. συνηθέστατη στα κείμενα της εποχής (*Σαγανάκι*, Goldoni, Κοκκινάκης).

γκασίτου (ρουμ.): βλ. *μάρε*.

γκάτα (ρουμ.): βλ. *νου ε γκάτα*. Η πληροφορία την οποία δίνει το γλωσσάρι «gata = τελείωσε» είναι λανθασμένη.

γκελίρ+, το 691: «(<τουρκ. *gelir*) = πρόσδος, εισόδημα». Τα στοιχεία που παρέχει ο Μπ. είναι σωστά, μάλλον όμως πρόκειται για το ρουμ. παράγωγο *ghelir* 'εισόδημα που εισπράττει κανείς χωρίς να δουλέψει'.

γκιουρδούμι, το 439: «είδος παιγνιδίου»· γρ. 'είδος χαρτοπαιγνίου' [< τ. *gördüm*]. Το γλωσσάρι γράφει *γκιουρδούμι*, ενώ το κείμενο, όπως εκδίδεται, γράφει *γκιουρδούμι*. Το εν λόγω παιχνίδι μνημονεύεται και στον Goldoni, στον Κοδρικά και στον Καλλίνικο, έκδ. Τωμαδάκη (ως *γκιορντούμι*).

Γραίκος+, ο 719, 721, 751: Ρωμιός, Έλληνας [< ρουμ. *Grec*] (μιλάει Ρουμάνος).

δαλίτης, ο 307: «ο ζητών, ο εφιέμενος, ο αγοραστής»· εδώ όμως 'υποψήφιος, αιτητής' (για θέση).

δαλντίζω, ρ.α. 246: «εισέρχομαι, βυθίζομαι»· το ρ. όμως εδώ χρησιμοποιείται μεταφορικά ('έπεσα με τα μούτρα [στις ίντριγκες]').

δάρου (ρουμ.): βλ. *μάρε*.

δουνανμάς, ο 616: «στόλος, φωταψία, εορτή»· εδώ απλώς 'φωταψία' (όπως το *δουνανμάς* στη *Βοσπορομαχία*, το *δουνανμάς* στον Καλλίνικο και το *δουναχμάς* στις *Εφημερίδες* του Κοδρικά).

ε (ρουμ.): βλ. *νου ε γκάτα*.

εθνικός+, ο 472· επίθ. 989: άθεος, ειδωλολάτρης/ικός.

¹³² Ο Μπουμπουλίδης το δηλώνει σε διορθωτικό σημείωμα (βλ. epub.lib.uoa.gr/index.php/epetirisphil/article/download/976/1096).

ερίφης, ο 33: «(<τουρκ. elif) = οικείος, φίλος· (μεταφ.) άκακος». Το τ. έτυμο όμως είναι *herif* 'άνθρωπος' (πάντα όμως με μειωτ. σημ.: 'φουκαράς, κακομοίρης').

ζεφκιλής, ο 1168: «διασκεδαστικός, τερπνός· μάλλον όμως 'φίλος των διασκεδάσεων, γλεντζές'.

θεωρία+, η 470 // *ευσεβείας θεωρία* 470 (δηλ. πρόσχημα ευσέβειας, φαινομενική ευσέβεια).

ιδιώτης+, ο 423: αγράμματος, αδαής, άπειρος (Κρ.).

ικράμι, το 213, 257, 404, 1159: «προσφορά δώρου, τιμή, περιποίησης· μάλλον 'σεβασμός'.

ιλβάνι, το 158, 251, 409, 603: επίδειξη [< τ. *ilvan*] (ο Μπ. δεν δίνει ετυμολογία και ερμηνεία).

ιντερέσο, το: «συμφέρον»· στον στ. 459 όμως μάλλον σημαίνει 'τόκος'.

καζέπι, το 225: «(<τουρκ. kâsir (= ο εργαζόμενος όπως κερδίση τα προς το ζην))· μάλλον όμως πρόκειται για το τ. *gazer, gazar* 'οργή' (πβ. το *γαζέπι* στα φαναριώτικα στιχουργήματα)· η παραπομπή 255 που δίνει ο Μπ. είναι τυπογρ. λάθος.

καλέσι, το 635: ίσως πρόκειται για είδος άμαξας (πβ. γαλλ. *calèche* και γερμ. *Kalesche*, σλαβικής προέλευσης)· ο Μπ. δεν δίνει ετυμολογία και ερμηνεία.

Καλίκουλος 737: ίσως < ρουμ. *calic* 'πάμφτωχος'.

καλουτσικιά, η 584, 587: ομορφιά [< *καλούτσικος* 'όμορφος']· ο Μπ. δεν δίνει ετυμολογία και ερμηνεία. Η λ. και στο *Σχολείον* και στον Κοκκινάκη.

καπέλισσα+, η 1307: η γυναίκα (ή το θηλ. αντίστοιχο) του κάπελα, του ταβερνιάρη.

κατόλικος+, ο 1107: ρωμαιοκαθολικός [< βεν. *catolico* ή ιταλ. *cattolico*] (και Καλλίνικος Γ1400 και Κοδρικάς).

κατσαούνης, ο 40, 508, 1218: πβ. Dexonline, λ. *caṣaon, caṣaun*: μειωτικός χαρακτηρισμός του Έλληνα.¹³³

κατσιβέλα, η 659: «(<τουρκ. cazibeli) = θελκτική, συμπαθητική». Στην πραγματικότητα πρόκειται για το θηλ. του *κατσιβελος* 'ασιγγανος, γύφτος'.¹³⁴

κεντί, το 637: το απόγευμα (ο Μπ. δεν δίνει ετυμολογία και ερμηνεία). Η λ. συνηθέστατη στα κείμενα της εποχής, αλλά και σήμερα στην Πόλη [< τ. *ikindi*].

κιαφέτι, το 422: «(<τουρκ. keyfiyet) = τρόπος». Στην πραγματικότητα *kiyafet* 'ένδυμασία· εμφάνιση'. Η λ. και στη *Βοσπορομαχία* και στο *Σαγανάκι*.

κιουλάφι, το 174: «κάλυμμα κεφαλής, (μεταφρ.) δόλος, απάτη». Εδώ όμως δεν πρόκειται για τη μτφ. σημασία.

κιρά+ 1254: ενοίκιο [< τ. *kira*].

κιρατζής, ο 1337: ένοικος [< τ. *kiraci*]. Ο Μπ. δεν δίνει ετυμολογία και ερμηνεία.

κοκονάσης+, ο 577: [< ρουμ. *coconaş*, υποκορ. του *cocona*].

κοκόνης, ο 725: «(<ρουμ. *cocona, coconaş*)». Το *coconaş* ανήκει στο πιο πάνω λήμμα.

κοπόι, το 190: «κύων κυνηγετικός (μεταφορ. αστυνομ. υπάλληλος)». Εδώ η μτφ. σημασία είναι άσχετη.

Κορνέσκος, ο 1277: ρουμ. επώνυμο (Cornescu) (πβ. *Βακαρέσκος*).

¹³³ Εναλλακτικά πβ. «κατο(ι)αούν (ενικός αριθμός) / κατο(ι)αούνι (πληθυντικός αριθμός) ονομάζονται από τους αστούς Βλάχους κάποιων Μακεδονικών Βλαχοχωριών οι συντοπίτες τους και ομόγλωσσοι τους που ασκούν το ποιμενικό επάγγελμα» (Γιώργος Έξαρχος στο Διαδίκτυο: βλ. π.χ. <http://diadromesgr.blogspot.co.uk/2010/03/blog-post.html>). Κατά το Dexonline το επώνυμο Caceauη προέρχεται από τη φρ. «negru, ca ceauui!» (δηλ. μαύρος σαν το τσουκάλι).

¹³⁴ Ο Μπουμπουλίδης διόρθωσε το λάθος του σε δημοσιευμένο σημείωμα (βλ. πιο πάνω, σημ. 17).

κουμάσι, το 453, 616: «(<ρουμ. *cumaş*)». Η ελλ. λ. όμως, όπως και η ρουμ., < τ. *kumaş*.

κουρκάνος, ο 412: πρόκειται για κούρκο, δηλ. αρσενική γαλοπούλα [< ρουμ. *curcan*]. Ο Μπ. δεν δίνει ετυμολογία και ερμηνεία.

κούρτη, η // σε κάμνουν κούρτην 187: σε κολακεύουν.

κυβερνούμαι+, ρ.α. 608: εξασφαλίζω τα προς το ζην.

λαουτάρης, ο 626, 859: «μουσικός αθίγγανος»· γρ. 'λαϊκός οργανοπαίχτης'.

λούξον, το: ο Μπ. δίνει ως έτυμο το *lux* χωρίς να διευκρινίσει σε ποια γλώσσα ανήκει. Υπάρχει όντως ρουμ. λ. *lux* 'πολυτέλεια', κατάγεται όμως από το γαλλ. *luxe* < λατ. *luxus*.

μάλι, το 717: «<τουρκ. *malî* =ο ανήκων εις κτήμα, περιουσίαν». Η λ. όμως σημαίνει 'περιουσία' [< τ. *mal*. το *malî* είναι παράγωγο επίθετο από το ουσ. *mal*].

μαντέλο, το 670: είδος επενδύτη, επανωφόρι [< βεν. *mantelo* ή ιταλ. *mantello*]. Ο Μπ. δεν δίνει ετυμολογία και ερμηνεία.

μάρε δάρου α γκασίτου 590: έχει βρει μεγάλο δώρο [ρουμ. *mare daru a găsitu*].

μασαλλά, επιφών. 616: «<τουρκ. *masaallah*»· γρ. *masaallah*.

Μολδάβα, η 849: μάλλον πρόκειται για γυναίκα (Μολδαβή) και όχι για το όνομα της χώρας.

μουσααδές, ο 305: «άδεια, βοήθεια, προστασία»· μάλλον 'εύνοια' (όπως το *μουσαετές* στο *ΕΑ*).

μπάγκος, ο 435, 439: «τράπεζα, χαρτοπαίγνιο»· εδώ μάλλον όνομα χαρτοπαίγνιου (πβ. το χαρτοπαίγνιο *μπάγκο φαλίδο* που μνημονεύεται στον Goldoni).

μπάλος, ο 639: «<γαλλ., ρουμ. *bal*»· η ελλ. λ. όμως < βεν. *ballo* ή ιταλ. *ballo*.

μουζικός, ο 751: πρόκειται βέβαια για τη γνωστή (ρωσικής προέλευσης) λ. *μουζικός*, στη ρουμ. όμως η λ. *mujic* ή *mojic* παραπέμπει στον αγενή και τον άξεστο.

μπινίς ονά γκιορέ 891: μπινίσι [πολυτελής επενδύτης] κατά τη δική του άποψη (δηλ. ο Θεός να το κάνει μπινίσι) [τ. *biniz ona göre*].

Νέμτσος, ο 265, 279, 440: «(<ρουμ. *Nemţesc* – σλαβ. *Nemçe*) = γερμανικός». Πρόκειται για ουσιαστικό ('Γερμανός, Αυστριακός'). Η λ. είναι όντως σλαβ. προέλευσης, υπάρχει όμως και στα τ. (*Nemçe*). Αποκλείεται η παραγωγή από το ρουμανικό επίθ. *nemţesc*.

νοικοστόροι+ 631: [δυσερμήνευτο].

νου ε γκάτα 452: δεν είναι έτοιμος/η/ο [ρουμ. *nu e gata*].

νταμπλάς, ο: να προστεθεί η όλη φρ. *θα τους έβρισκε νταμπλάς* 952.

ντεσκίντα+, η 1324: ξόρκι, επωδή [πβ. ρουμ. *descânta*].

ονά γκιορέ: βλ. *μπινίς ονά γκιορέ*.

ομούρι 137, 753 και ομούρι 494, το: «υπόθεσις»· γρ. 'υποθέσεις'· *ομούρι* και στον Goldoni, *ομούρι* στο *Σαγανάκι*.

ουσκίουζάρης+, ο 59: επιτήδειος, καταφερτζής [< τ. *işgüzar*] (*ισκιουζάρης* στον Goldoni· πβ. ρουμ. *ischiuzar* (Suciu)).

ουσουλί, το: να προστεθεί η όλη φρ. *με ουσουλί* 60 (δηλ. με τρόπο, με ύπουλο τρόπο)· η φρ. χρησιμοποιείται σε πολλά φαναριώτικα κείμενα.

πιστεύομαι+, ρ.μ. 169: εμπιστεύομαι (και Goldoni και φαναριώτικα στιχουργήματα).

πόδος+, ο 582: [αν δεχθούμε τη γραφή του χφ. Β, αντί *πόδας*] γέφυρα· δρόμος στρωμένος με χοντρά δοκάρια [< ρουμ. *rod*] (πβ. φρ. *πηγαίνομεν εις τον πόδον στα Αγγούρια του Γενεράλη, Πούχνερ 191*).

πολιτικόν+, το 131: υποκρισία.

προκοψίτης+, ο 599: πλούσιος και μορφωμένος [< ρουμ. *procorpsit* < αορ. θέμα *προκοψ-* του ελλ. *προκόβω*].

ριτζάς, ο 308, 446, 1073: «(<τουρκ. *riz* [γρ. *rica*]) =συναίνεσις, συγκατάθεσις, παράκλησις»· βλ. όμως λήμμα *ριτζάς* πιο πάνω στην ενότητα σχετικά με τον *Κήπο Χαρίτων* του Δαπόντε.

ρόκι, το 667, 714, 715: «(<ρουμ. *rochie*) = εσθής γυναικεία». Στην πραγματικότητα < ρουμ. *roc* 'παλτό, σακάκι'.

ρομαντζολόγος, ο 549: να προστεθεί η ερμηνεία: 'φίλος των μυθιστορημάτων'.

σαδακά: γρ. *σαδακάς*, ο. Η λ. και στο *Σαγανάκι*.

σαρίκι, το 668: «<τουρκ. *sargi*»· γρ. *sarik*· *sargi* σημαίνει 'επίδεσμος' και όχι 'κεφαλόδεσμος'.

σεϊμένης, ο 1291: «(<ρουμ. *seimeni*)»· γρ. *seimen* [< τ. *seğmen*].

σεκρέτο, το 323: «μυστικόν». Εδώ μάλλον η λ. έχει σχέση με μυστική ιατρική συνταγή (όπως και στη *Χαλιμά* [είχε το *σεκρέτο* διά να κατασκευάζει κάποια χάπια: *Κεχαγιόγλου, Πεζογραφική ανθολογία, 2001, τόμ. Α', σ. 612*], στο *ΕΑ*, στον *Goldoni* και στον *Κοκκινάκη*).

σελιμιές, ο 580: «<ρουμ. *selemie*»· μάλλον < τ. *selimiye* (μαρτυρείται και τύπος *selimie* στα ρουμ.· και οι δύο ρουμ. τύποι παράγονται από την τ. λ.).

σούδιτος, ο 772: «(< ρουμ. *sudit*) = ξένος υπήκοος». Είναι αλήθεια ότι η ρουμ. λ. *sudit* δήλωνε τον ξένο υπήκοο, ελλ. λ. *σούδιτος* όμως υπήρχε ήδη (ιδίως στις ενετοκρατούμενες περιοχές) με τη γενική έννοια 'υπήκοος' [< ιταλ. *suddito*].

σουργκιούνι, το 836: «εξορία, εξόριστος»· να διαγραφεί το 'εξορία'.

τεπτίλι 116: «μεταβολή, αλλαγή, υπάλλ. μυστ. αστυνομ.». Εδώ η λ. χρησιμοποιείται ως επίθ. με τη σημ. 'μεταμφιεσμένος', όπως σε πολλά κείμενα της εποχής (π.χ. *Καλλίνικος, Σαγανάκι, ΕΑ, Goldoni, Κοκκινάκης*).

τεχνικά+, επίρρ. 196: με δόλο.

Τούνα+, η 160, 1330: ο *Δούναβης* [< τ. *Tuna*].

τσιρακλίκι+, το 404 (κριτ. υπόμν.): το σύνολο των προστατευομένων και ευνοουμένων κάποιου [< τ. *çiraklık*].

φαραώ, το 439: «είδος παιγνιδίου»· γρ. 'είδος χαρτοπαιγνίου' (πρόκειται για το χαρτοπαίγνιο που ανεφέρεται ως *φαραόνε* [βεν. *faraon*, ιταλ. *faraone*] στον *Goldoni* και ως *φάρο* [γερμ. *Faro*] στον *Κοκκινάκη*).

φυτειά+ // *έμειναν εκεί φυτειά* 448.

χαθαδίσι, το (711 πληθ. *χαθαδίσι* χφ. C αλλά *χαθαδίσι* χφ. BK): «<αραβ. *havadis*) = είδησις, συμβάν»· η λ. μάλλον εισήλθε στα ελλ. από τα τ.· να διαγραφεί το *συμβάν*.

13. Άντεια Φραντζή, Μισμαγιά: ανθολόγιο φαναριώτικης ποίησης κατά την έκδοση Ζήση Δαούτη (1818) (Αθήνα: Εστία, 1993) (Γλωσσάρι: σ. 244-246)

Στον κατάλογο των παραλείψεων και των παρερμηνειών που συμπεριέλαβε ο Κεχαγιόγλου στη βιβλιοκρισία του (*Ελληνικά*, τ. 43, τεύχ. 2 (1993), σ. 465-467 προσθέτω τις εξής παραλείψεις και λανθασμένες ερμηνείες και ετυμολογήσεις:

κεφσιζλίκι, το: «τ: *keyifsiz*»· γρ. *keyifsizlik*.

κνικάτος, επίθ.: κατά τον Κεχαγιόγλου (ό.π.) «βαθυκόκκινος, βαμμένος με κιννάβαρι» (Τρ.: θειούχο ορυκτό του υδραργύρου). Στην πραγματικότητα σημαίνει 'βαμμένος με κνήκο (είδος φυτού)'· ο Κρ. (λ. *κνηκάτος*) προσθέτει: «χρώμα ανάμεσα στο κόκκινο και το κίτρινο»· η λ. και στο *Σχολείον*.

μεσορούρι, το: «δίκαιο, θεμιτό (τ: *mezru*)». Στην πραγματικότητα < τ. *mesur*, επίθ. 'χαρούμενος, ικανοποιημένος'· το λήμμα δηλ. να γίνει *μεσορούρης*, ο (βλ. και Strauss 282).

μετερχανές, ο: ο Κεχαγιόγλου (ό.π.) το ερμηνεύει «στρατιωτική ακολουθία βεζύρη» [κλπ.], πρόκειται όμως για στρατιωτική μπάντα. Ο μετερχανές του ηγεμόνα Νικολάου Μαυρογένη αναφέρεται πολλές φορές στο *Σαγανάκι*.

μουφλουζλίκι, το: «τ: *müflisli*»· γρ. *müflislik*.

σαλδίζω, ρ.α.: ο Κεχαγιόγλου (ό.π.) το ετυμολογεί από το ιταλ. *saltare* «ή, πιθανότερα, από τουρκ. *saldırmak*». Είναι βέβαιο ότι προέρχεται από το τ. *salmak* 'εφορμώ, επιτίθεμαι' (αορ. θέμα *saldi*).

σεργιάνι, το: «τ: *seyir* ή *seyran*»· η λ. προέρχεται από το τ. *seyran*, ενώ από το τ. *seyir* παρήχθη το ελληνικό *σειρί*.

σερέτης, ο: «τ: *seret*»· γρ. *şirret*.

σερετιλίκι, το: «τ: *seretli*»· γρ. *şirretlik*.

14. Βάλτερ Πούχνερ (επιμ.), Κοινωνικές σάτιρες στο ελληνικό προεπαναστατικό θέατρο (1800-1820) (Αθήνα: Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 2014)

Στον εν λόγω τόμο ο Πούχνερ εκδίδει τρεις κωμωδίες, οι οποίες είχε ήδη εκδοθεί το 2003 από την Chisacof (με παράλληλη ρουμανική μετάφραση· βλ. *Επιλογή δευτερευουσών πηγών* στην αρχή του παρόντος φακέλου):

- «Κωμωδία νέα της Βλαχίας» (σ. 63-99)
- «[Τα αγγούρια του Γενεράλη]» (σ. 165-197)
- «Ο χαρακτήρ της Βλαχίας» (σ. 242-276)

Οι δύο εκδόσεις έγιναν με βάση δύο ανεξάρτητες μεταγραφές των χφ.. Στο τέλος κάθε κειμένου ο Πούχνερ προσθέτει γλωσσάριο για το συγκεκριμένο κείμενο (σ. 100-102, 198-200, 277-281). Παρακάτω σχολιάζω ορισμένα από τα λήμματα των τριών γλωσσαρίων, με αλφαβητική σειρά.

Οι αριθμοί εντός παρενθέσεων παραπέμπουν στη σελίδα εμφάνισης του λήμματος στο ίδιο το κείμενο και στο σχετικό γλωσσάρι της έκδ. Πούχνερ. Εντός εισαγωγικών παραθέτω υλικό από τα γλωσσάρια του τόμου.

αδεβαράτ, επίθ. (185): «(ίσως *aderǎvat*) ειρωνική έκφραση» (198). Η έννοια είναι 'αληθινός' [< ρουμ. *adevǎrat*], αν και στην προκειμένη περίπτωση πράγματι το πρόσωπο που μιλάει το χρησιμοποιεί ειρωνικά.

αλάγι, το: «αλλάγιον, αλλαγή, “παρτίδα”» (100). Η λέξη (πολύ διαδεδομένη σε ελλ. κείμενα της οθωμ. περιόδου) σημαίνει ‘ συνοδεία (συνήθ. έφιππη), παρέλαση, πομπή’ (βλ. Κρ., λ. *αλλάγιον* ‘στρατιωτική μονάδα· τάγμα ιππικού’ και *Georgacas* λ. *αλάγι*) [η λ. είναι βυζαντινή, η μεταγενέστερη χρήση της όμως ενισχύθηκε από τη χρήση της ως τεχνικού όρου στα τουρκικά (*alay*)]. Στο συγκεκριμένο κείμενο η λ. χρησιμοποιείται μεταφορικά: *πλησιάζει και ο Ερμής μ’ ένα αλάγι ιατρών* (90) (‘ομάδα, σμήνος, αγέλη’: *Georgacas*).

ασιαζεμέντο, το (263): «(ιταλ. *assegnamento*) έμβασμα, παραχώρηση, επιταγή» (277). Η *Chisacof* 418 αποδίδει τη λ. ως *aszezāmint* ‘ίδρυμα’, από το οποίο πρέπει να προήλθε το *ασιαζεμέντο*.

άσπρα, τα: «νόμισμα» (276). Είναι αλήθεια ότι το άσπρο ήταν οθωμανικό νόμισμα, στις σ. 252 και 263 όμως τα *άσπρα* είναι τα χρήματα γενικά, όπως σε πάμπολλα κείμενα της εποχής.

αφοματσιόνα, η (ίσως γρ. *αφουμασιόνε*): «εντριβή» (100) // *να κάμω αφομασιόνες από φλόρε δε σοκ* (78-79). Πρόκειται για το ιταλ. *affumazione* ‘l’action de parfumer’, δηλ. το αρωμάτισμα (σύμφωνα με ιταλογαλλικό λεξικό του 1677), δηλ. τη δήθεν θεραπεία με αιθέρια έλαια [*<* ιταλ. *fumo* ‘καπνός’]· ίσως ο ενικός τύπος να ήταν *αφο[υ]μασιόνε*.

αχμάκης, ο (270): «νωθρός, βλάκας» (277). *Να φύγει το νωθρός*.

βεσιλές, ο (256, 263): «εργολαβία» (277). *Να προστεθεί το τ. έτυμο vesile* ‘ευκαιρία’. Στο κείμενο η λ. μάλλον σημαίνει ευκαιρία και όχι ακριβώς εργολαβία: *βάλετε με τον νουν σας τι βασιλές είναι αυτός να κερδίσει κανείς* (263).

βιγκόν, το (249): «είδος ζώου (λάμας του Περού)» (277). Στο κείμενο βέβαια πρόκειται για τη γούνα του συγκεκριμένου ζώου και όχι για το ίδιο το ζώο.

γαλαντόμ (100): η λ. εμφανίζεται στη φρ. *μ’ υποσχέθησαν δε γαλαντόμ να...* (74). Η φρ. *δε γαλαντόμ* είναι η γαλλ. φρ. *de galant homme* ή *en galant homme* (πβ. βεν. *da galantomo*), ‘σαν κύριος’, δηλ. ‘λόγο τιμής’.

γκιουβέζι, επίθ. (249, 277): *να προστεθεί το τ. έτυμο güvez*.

γκιούλι, το (257, 277): *να προστεθεί το τ. έτυμο gül*.

γουνωμένος+, επίθ. (260).

εξπεδιτσιόνε, η (γεν. -όνης 68): «*εκ[σ]πεδιτζιόνη* (γαλλ. *expedition*)» (100). Ο τύπος της λ. *εξπεδιτσιόνε* (η οποία χρησιμοποιείται και από τον Κοδρικά, *Εφημερίδες* 71, 76-77) μαρτυρεί την επίδραση του ιταλ. *spedizione* και του γερμ. *Expedition*.

εργαστήρι+, το (254): *μαγαζί*.

εστάτζα, η [;]: «(γαλλ. *état*) πολιτεία, κράτος» (100). Η φρ. είναι *τους υποληπτικότερους ιατρούς της εστάτζας* (80). Η ύπαρξη λέξης *εστάτζα* που να προέρχεται από το γαλλ. *état* μου φαίνεται απίθανη. Η *Chisacof* (2003: 439) γράφει *ιατρούς της πιάτσας*.

ιράτι, το (191): «(τουρκ. *irade*) εισόδημα» (198). Το τ. έτυμο είναι *irat*.

καδιλίκι, το (262, 267, 268): «δικαστική και διοικητική περιφέρεια, επαρχία» (278). Προκειμένου για τις παραδουνάβιες ηγεμονίες, δεν χρειάζεται το «δικαστική και».

κάλφας, ο: «βοηθός του ράπτη (αιτ. πληθ. εδώ: *κάλφας*)» (278). Ο *κάλφας* είναι βοηθός σε οποιονδήποτε μάστορα (ιδίως όμως ράπτη ή τσαγκάρη). Στη σελ. 250 το κείμενο έχει *καλφάδες* και όχι *κάλφας*.

κανάρι, το: «είδος μεταξωτού κίτρινου ρούχου» (278) // *τέσσαρες πήχες κανάρι πλατύ διά να κάμω έν φακιόλι* 254: είναι φανερό ότι πρόκειται για ύφασμα και όχι ρούχο.

καπλάδισμα, το (250): *Να φύγει το «(είδος παπλώματος με σεντόνι)»* (278).

καπούνι, το: «(ιταλ. *capone*) χοντροκέφαλος, ισχυρογνώμων, πείσμων» (100). Η φρ. όμως το *καπούνι τους*, *Ερμή!* (77) είναι δυσερμήνευτη.

καράρι, το 272: «(ιταλ. *carico*) φόρος, βάρος, καθήκον, ποσότητα» (278). Πρόκειται για το τ. *karar* 'απόφαση'. Η λ. *καράρι* εμφανίζεται και στις μεταφράσεις του Goldoni, τις *Εφημερίδες* του Κοδρικά και σε φαναριώτικα στιχουργήματα.

κατσιρδίζω, ρ.μ. (249): «χάνω, μου διαφεύγει η ευκαιρία» (279). Να φύγει το «η ευκαιρία» ή να τοποθετηθεί εντός παρενθέσεων.

κελαρέσσα+, η (193): γυναίκα του κελάρη (αποθηκάριου)· αποθηκάρισσα [πβ. ρουμ. *chelăreasă*].

κοκόνης, ο : «ρουμ *cocon*, *coconas*» (199). Ο τύπος *coconas* είναι άσχετος με την ελλ. λ.

κοκόανε (185): «προσφώνηση του κοκκώνη» (199). Πρόκειται για τον ρουμ. τύπο της κλητικής του ενικού (*cocoane*) του ουσ. *cocon*.

κοντράκτον, το (76): «(ιταλ. *contratto*)» (100). Η προέλευση όμως πρέπει να είναι είτε από το λατ. *contractus* είτε από το ρουμ. *contract* είτε από το γερμ. *Kontrakt*.

κορέντες, ο: «(ιταλ. *corrente*) τρέχουσα κατάσταση της νόσου» (101) // *ερωτώντες τον κορέντε μου διά την τριήμερον δόσιν του ιατρικού* (80) (μιλάει ο ασθενής· υποκείμενο της μετοχής είναι οι *ιατροί*). Η Chisacof 506 αποδίδει το *κορέντες* με τη ρουμ. λ. *curant*, δηλ. γιατρός που 'κουράρει' (δηλ. φροντίζει και παρακολουθεί) τον ασθενή. Ίσως γρ. *κουράντες*.

Κοτετσέσκος, ο (όνομα προσώπου στο *Χαρακτήρ της Βλαχίας*): «Cotetescu από το *cotet* (κοτέτσι, κουμάσι)» (218). Γρ. *Cotețescu*, *coteț*.

κρέδιτον, το (257): «λατ. *creditum*» (279)· μάλλον < ιταλ. *credito*. Η λ. και στο *Σχολείον*.

λιβαντί (250): Να προστεθεί «και *λεβαντί*» (253).

λουκμάς, ο (263): «(τουρκ. *lukma*) λουκουμάς» (279). Το τ. έτυμο είναι *lokma*. Στο κείμενο η λ. έχει την έννοια που έχει η αντίστοιχη ρουμ. *locma* 'λιχουδιά· κέρδος, κελεπούρι'.

λουξίτσα, η: «(ρουμ. *lux*) χλιδή, τρυφή, πολυτέλεια, εδώ: προσφώνηση για γυναίκα» (199) // *διά την λουξίτσαν μου* (185). Μάλλον πρόκειται και υποκορ. του ρουμανικού γυναικείου ονόματος *Lux* = *Luxandra*, δηλ. Ρωξάνδρα, οπότε να γραφτεί *Λουξίτσαν* με κεφαλαίο.

μαγνητίστας+, ο // *ιατρός μαγνητίστας* (68): γιατρός που μεταχειρίζεται τον μαγνητισμό (δήθεν) προκειμένου να θεραπεύσει τους ασθενείς του [διεθνής όρος της εποχής· πβ. γαλλ. *magnétiste*, αγγλ. *magnetist*].

μαλούρα, η: «άχυρο (μαλλουρός – μαλλιαρός)» (100) // *θα διαλεχθεί η μαλούρα από τον σίτον* (92). Η λ. δεν έχει σχέση με τα *μαλλουρός* [;] και *μαλλιαρός*. Μάλλον σχετίζεται με το ρουμ. *mălură* (όπως υπονοεί η Chisacof 511), το οποίο δηλώνει αρρώστια σίτου.

ματσελάρης, ο: «ιταλ. *macellaio* [sic], ρουμ. *macelar*» (101). Το *ματσελάρης* μάλλον προέρχεται από το ρουμ. *măcelar* και όχι από το ιταλ. *macellaio*· υπάρχει όμως ιταλ. διαλεκτική ποικιλία (π.χ. στη Ρώμη) *macellaro*.

μειντάνι, το: «πλατεία, ανοικτός χώρος, δημοσιότητα» (101). Είναι αλήθεια ότι η τ. λ. *meydan* σημαίνει 'πλατεία', η φρ. όμως *θα γίνει εις το μειδάνι τ' ασημοφλωροκαπνισμένο μπακίρι της τέχνης των* [ενν. των *ιατρών*] σημαίνει ότι θα βγει στο φόρο, δηλ. θα αποκαλυφθεί, θα ξεσκεπαστεί.

μόι, επιφών.: «από το ρουμ. *mos*, γέρος, παππούς, δηλαδή παππού» (199) // *μόι κελάρη* (181). Στην πραγματικότητα πρόκειται για το ρουμ. *măi*, προσφώνηση που χρησιμοποιεί κοινωνικά ανώτερος προς κατώτερο, αντίστοιχη του ελλ. *μπρε* της εποχής εκείνης (η Chisacof 457 αποδίδει σωστά το *μόι* ως *măi*).

μουκαλιτλίκι, το (269): «(ρουμ. mucalit)» (279). Το έτυμο είναι τ. *mukallitlik* [< *mukallit*, το οποίο είναι και το έτυμο του ρουμ. *mucalit*: το *mucalitlâc* υπάρχει και στα ρουμ.].

μπαμπαλέκης, ο (95, 101): ίσως γρ. *μπαμπαλίκης* (όπως γράφει η Chisacof 489· και στον Κοκκινάκη).

νενέ, επιφών. (269): «νενές, ο – (τουρκ. nine – γιαγιά) παππούς» (279). Το ρουμ. *nene* δεν έχει σχέση με το τ. *nine*· πρόκειται για τιμητική προσφώνηση που απευθύνεται σε πρεσβύτερο άντρα.

ξεκλίνω, ρ.α.: *παρεκκλίνω*, *λοξοδρομώ* // *ξέκλιναν δι' όλου από το καλόν* (271) (και στον Goldoni).

ορνέκι, το (249, 253): «(αρομουνικά *orneki*) πρότυπο, παράδειγμα» (279). Η λ. όμως σημαίνει 'δείγμα' [< τ. *örnek*]. η αρομ. λ. προέρχεται μάλλον από την ελλ. *ορνέκι*, με κώφωση φωνήεντος σε βόρεια διάλεκτο.

ουδιάντσα, η (80): «γαλλ. audience, ρουμ. audienta» (101)· γρ. *audientă*, πβ. όμως και ιταλ./βεν. *udienza*.

παρτσιαλιτά, η (93): «μοίρασμα» (101)· μάλλον 'μεροληψία'.

πάσι, το (258): «(ιταλ. passivo) χρέος, ζημιά» (280). Η λ. προέχεται από το τ. *bas* με την έννοια 'προμήθεια που παίρνει κανείς για την αλλαγή συναλλάγματος'.

*πινιολίκι**, το (249, 280): ανύπρακτος τύπος που προήλθε από παρανάγνωση του *πινισλίκι* (η Chisacof 383 γράφει σωστά *μπινισλίκι*).

πινίσι, το: «(τουρκ. binis)» (280)· γρ. *binis*.

πιτιρμές, ο (268): «άγνωστης σημασίας» (280). Σημαίνει '(εμπορική) συμφωνία, παζάρι' [< τ. *bitirme*, πβ. και ρουμ. *bitirmea*].

πόδινες (263): «πόδια ως μέτρο, ποδίνα = μπότα» (280). Η *πόδινα* όμως είναι η ρουμ. *rodină* (πληθ. *rodine*) 'σανίδα (ιδίως σε γέφυρα)' (η Chisacof 418 αποδίδει σωστά *rodine*).

πόδος, ο (191, 271): «περίπατος, δρόμος» (200, 280). Η κυριολεκτική σημασία είναι 'γέφυρα', στο Βουκουρέστι όμως δηλώνει και δρόμο που στρώθηκε με χοντρά δοκάρια [< ρουμ. *rod*].¹³⁵ Η λέξη εμφανίζεται και στο *Σαγανάκι* 262 και στον Κοδρικά.

προσηκώνομαι, ρ.α. (176, 191): «σηκώνομαι» (159). Στην πραγματικότητα σημαίνει 'σηκώνομαι από τη θέση μου σε ένδειξη σεβασμού προς άτομο που πλησιάζει' (Δαπόντες, ΚΧ Γ' 232, Κοδρικάς, *Εφημερίδες* 184· Βυζάντιος, Ηπίτης & Μπαμπινιώτης· το ρ. χρησιμοποιείται και από τον Στρατή Τσίρκα στο μυθιστόρημα *Αριάγνη* (Αθήνα: Κέδρος 1973 [α' έκδ. 1962]), σ. 28).

ριτζάλια, τα (250): «(τουρκ. ricali) άντρες πρόκριτοι» (280). Το τ. έτυμο είναι *rical*. Για την ακρίβεια τα *ριτζάλια* (ή το *ριτζάλι*, αφού η τ. λ., φαινομενικά ενικού αριθμού, αναφέρεται σε τάξη ανθρώπων) είναι οι υψηλοί αξιωματούχοι, οι μεγιστάνες.

ρουπιές, ο (185): να προστεθεί το τ. έτυμο *rub'iyé*.

σαλούπι, το (260): «(τουρκ. üslup, σουλούπι) εμφάνιση, περίγραμμα» (280). Δεν πρόκειται για το *σουλούπι* αλλά για το ρουμ. *salup*, είδος γυναικείου ενδύματος.

Σαρτίκα, η (84, 103). Το όνομα είναι Σαφτίκα (υποκορ. του Ελισάβετ, όπως και στον Κοκκινάκη, *Μισανθρωπία και μετάνοια*).

σεβαϊ, το (263): «άγνωστης σημασίας» (280). Πρόκειται για το τ. *senai* 'μεταξωτό ύφασμα με χρυσά ή αργυρά νήματα για φόρεμα' (πβ. ρουμ. *senâi*) (Suciū).

¹³⁵ Στη μεταφορική σημασία η λ. χρησιμοποιείτο ιδίως σε σχέση με τον Podul Mogoșoaii, τον δρόμο που πήγαινε περίπου από το παλάτι του ηγεμόνα στο κέντρο του Βουκουρεστίου μέχρι το εξοχικό παλάτι του στο Mogoșoia, το οποίο χτίστηκε από τον Κωνσταντίνο Μπραγκοβέανου το 1698-1702. Την πορεία του εν λόγω δρόμου την ακολουθεί εν μέρει η σημερινή (από το 1878) Calea Victoriei.

σοκοτέλνικος, ο (259, 260): «(ρουμ. *socoteală*, λογαριασμός) λογιστής (επιστάτης, φοροεισπράκτορας, δουλοπάροικος)» (280). Κατά την Chisacof 416 [και προσωπική επικοινωνία] ο (υπαρκτός) ελλ. τύπος αυτός είναι λάθος αντί του ρουμ. όρου *scutelnic* ‘αγρότης που απαλλάσσεται από τον ηγεμονικό φόρο’, ο οποίος όρος είναι άσχετος με το ρουμ. *socoteală* ‘λογαριασμός’. Και ο N. Iorga (Hurmuzaki XIV.3 275) μεταφράζει τη λ. *σοκοτέλνικοι* ως *scutelnici*.

στιντζινα, η (262): «(ρουμ. *stinjen*)» (280)· γρ. *stâhjen* (ή *stîhjen* με την παλαιότερη ορθογραφία).

τακίμι, το (262): «*τακίμια*, τα – (τουρκ. *takim*) συλλογές, σύνολα, πλήρεις σειρές» (281). Κατά την Cornelia Paracostea-Danielopolu όμως, «La satire sociale-politique dans la littérature dramatique en langue grecque des Principautés (1774-1830)», *Revue des Études Sud-Est Européennes* XV.1 (1977), σ. 81, το *τακίμι* εδώ δηλώνει *équiirage*, το σύνολο δηλαδή της άμαξας μαζί με τα κατάλληλα άλογα.

ταμάμ: «ακριβώς, σωστά» (102). Εδώ όμως η λ. είναι επίθ.: *Ταμάμ καιρός για ξεβράκωμα* (102) (δηλ. κατάλληλος).

ταμπιέτι, το (250): «(τουρκ. *tabiye*) συνήθεια, χαρακτήρας» (281). Το τ. έτυμο είναι *tabiat*. Να φύγει και το «συνήθεια».

ταραπχανάς, ο (281): «(τουρκ. *taraf han*)». Το τ. έτυμο είναι *darbhane*.

τερτζίμπασης, ο (250): «ράφτης ρούχων» (281). Πρόκειται για τον αρχιράφτη (τον *αρχιρράπτην* του Γ. Βιζυηνού)· ο απλός ράφτης είναι ο *τερζής* [πβ. ρουμ. *terzi-basa* ‘αρχηγός της συντεχνίας των ραπτών’ (Suciu)]

τούζικος, επίθ. (254): «αλμυρός» (281). Επειδή ο λόγος είναι για υφάσματα, ίσως θα έπρεπε να διευκρινιστεί ότι πρόκειται για τη μεταφορική έννοια του *αλμυρός*, δηλ. ‘ακριβός’.

Τσουπερτσέσκος, ο (όνομα προσώπου στο *Χαρακτήρ της Βλαχίας*): «Turpercescu από το *turpeu* (θράσος αναίδεια)» (217). Η σωστή μορφή του ονόματος στα ρουμανικά θα ήταν *Ciupercescu*· το πραγματικό έτυμο είναι το ρουμ. *ciupercă* ‘μανιτάρι’ (πβ. το όνομα Δοβλετσέσκος, το οποίο ο Πούχνερ ετυμολογεί ορθώς από το ρουμ. *donleac* ‘κολοκύθι’)· πβ. Paracostea-Danielopolu, «La satire sociale-politique», ό.π., σ. 80. Το ρουμ. *turpeu* (< γαλλ. *toupet*) είναι άσχετο.

φλόρε δε σοκ (78-79): «άνθη πασχαλιάς» (102). Πρόκειται για τα άνθη του θάμνου σαμπούκου.

χαβαϊ (263): «χρώμα του καπνού» (281). Μάλλον ‘χρώματος ουρανού’ [τ. *hanai*· πβ. ρουμ. *hanaiu* (Suciu)].

χάλια+, επίρρ. // *εδώ είναι δέκα ισπράβνικοι χάλια [...] και άλλοι είκοσι οπού τριγυρίζουν να γίνουν* (268): εδώ δεν πρόκειται για τον πληθυντικό του ουσιαστικού *χάλι* αλλά για το τ. επίρρ. *hâliya* ‘σήμερα, τώρα’. Το *χάλια* χρησιμοποιείται στα ελλ. (π.χ. από τον Καταρτζή 420, όπως και εδώ· πβ. και ρουμ. *haleá* (Suciu)) με την έννοια ‘τωρινός, εν ενεργεία’: εδώ δηλώνει τους ισπράβνικους που υπηρετούν τώρα, σε αντίθεση με τους επίδοξους (η λ. και στο *Σαγανάκι* 138, στον Υψηλάντη 742 και στο Hurmuzaki XIV.3 269).

χαράμπασης, ο (270): «(τουρκ. *arabaci*) αραμπατζής, καροτσιέρης» (281). Πρόκειται όμως για λήσταρχο [< παλαιότ. τ. *harambasi*· πβ. ρουμ. *harambasă* (Suciu)].

χετσούρα (257): «άγνωστης σημασίας» (281). Η Chisacof 415 αποδίδει σωστά *hățuri* (πληθ. του *hăt* ‘χαλινάρι’).

χιώτικος+, επίθ. // *το έπαθα χιώτικο*: πβ. *την έπαθε χιώτικην* (Κοκκινάκης 340).

χόρποτα, τα (249, 253, 254): «ψώνια, δώρα» (281). Στην πραγματικότητα πρόκειται για το ρουμ. *horbotă* (πληθ. *horbote*, όπως Chisacof 441) ‘δαντέλα’.

15. Γ. Κεχαγιόγλου, Πεζογραφική ανθολογία, 2 τόμοι (Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, 2001)

Στις 225 σελίδες του Γλωσσαρίου (β' τόμ., σ. 1271-1504) έχω εντοπίσει ελάχιστες αβλεψίες όσον αφορά την περίοδό μας:

αφρόντε, το 453: «αντίσταση». Στην πραγματικότητα σημαίνει 'προσβολή' [< βεν. *afronte*] (Κρ., βλ. λ. *αφφρόντο* [< ιταλ. *affronto*]). Η λ. χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια και στον Goldoni.

γκιστουρίζω: γρ. *γκιορουσίζω* (όπως σωστά γράφεται στη σ. 818).

εικοστόν τέταρτον μέρος: «το ένα εικοστό»· γρ. «το ένα εικοστό τέταρτο» φυσικά.

*ελπεντζής** 879: «πωλητής πετσετών, ρούχων κτλ., υφασματοπώλης». Ο τύπος προέκυψε από παρανάγνωση του *τουλμπεντζής* 'πωλητής μουσελίνας (ή και κεφαλοδέσμων από μουσελίνα)' (τ. *tülbentçi*).

ερίφης, ο: «σύντροφος (υποτιμητ.), πονηρός, άθλιος». Στον Redhouse το τ. *herif* αποδίδεται ως *fellow*, όχι όμως με την έννοια 'σύντροφος' αλλά 'άνθρωπος, τύπος, φουκαράς'.

ζιάρη, η 812 (*Εφημερίς*, 17 Ιαν. 1791): «ζύμη/ζυμάρι, (άψητο) ζυμωμένο ψωμί». Στην πραγματικότητα πρόκειται για τη χόβολη [σλαβ. προέλευσης, πβ. βουλγ. και σερβ. жар (προφ. [zar])].

κοντόσι, το: «κοντός επενδύτης, κοντό πανωφόρι, κοντογούνι». Η λ. δεν έχει σχέση με την ελλ. λ. *κοντός*. Πρόκειται για μακρύ φαρδομάνικο πολυτελή μανδύα επενδυμένο με γούνα [πβ. ρουμ. *contas/contes/contos/contus* < πολων. *kontusz* < ουγγρ. *köntös*].

Παρμάκκαπι, το: «Πύλη της Κορυφής Λόφου». Το τ. *Parmakkarı* σημαίνει 'καγκελόπορτα' (το *parmak* σημαίνει όχι μόνο 'δάχτυλο' αλλά και 'κάγκελο').

σερασερί, το 565: γρ. *σερασέρι* (όπως στο Γλωσσάρι).

σιζίν μπαντισιάχ ντοστούμνιρ: «ο δικός σας αυτοκράτορας (σουλτάνος) είναι φίλος»· γρ. «... φίλος μου».

χιλάτι+, το 562: τιμητικός μανδύας [< τ. *hil'at*] (στο γλωσσάρι στις *Εφημερίδες* του Κοδρικά ο Αγγέλου ερμηνεύει 'ένδυμα τιμής')· η λέξη είναι ταυτόσημη με το *καβάδι*.

ΤΕΛΟΣ